

ناسینی هاو لان

منتدی اقرأ الثقافی

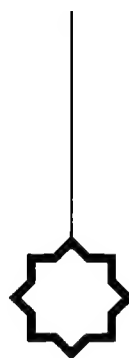
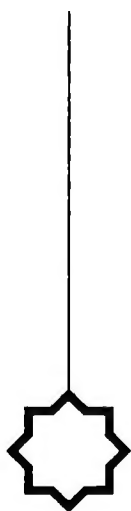
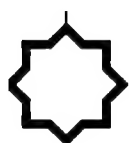
نووسینی
نهاد جلال حبیب اللہ

بہرگی شہ شہم

www.iqra.ahlamontada.com

ناسینی هاوه لآن (ﷺ)

به رگی شه شه م

...ع - ف - ق - ك - ل - م
ن - ه - و - ی - كونه كان

ناسینی هاوه لّان (ﷺ)

به رگی شه شه م

ناوی کتیب: ناسینی هاوه لان (ﷺ) - بهرگی ششه شه م -

ناوی نووسەر: نهاد جلال حبیب الله

بابهت: میژووی

دیزاینی بهرگ: ناوهندی رینوین

دیزاینی تیکست: دانا هه سه ن

نۆبه تی چاپ: به که م ۲۰۲۳

چاپ: ناوهندی رینوین

تیراژ: (۱۰۰۰) دانه

ژماره ی سپاردن: له بهرپوه به رایه تی گشتی کتیبخانه گشتیه کان ژماره (۲۲۱۹) ی

سالی (۲۰۱۳) ی پێ دراوه.

له بلاوکراوه کانی رینکخراوی میعراج بۆ توێژینه وه و گه شه پێدان

رینکخراوی میعراج

بۆ توێژینه وه و گه شه پێدان

ناومندی رینوین

07511408868 - 07501269689

hakem1423@yahoo.com

renwen2009@yahoo.com

سلیمانی - بازاری کاسۆمۆل - نهۆمی دووهم

دوکانی ژماره (۴۵)

۲۴۵. عوثماني کوږی حونه‌یف (ﷺ)

ناوی عوثماني کوږی حونه‌یف، له پشتیوانانه له ئه‌وسیه‌کان، کونیه‌که‌ی ئه‌بوو عه‌مر یان ئه‌بوو عه‌بدولایه، براهیه‌کی هه‌بوو به‌ ناوی سه‌هل^(۱) که پیتستر له پیتی (س) دا به‌سمان کردووه.

سه‌باره‌ت به‌ به‌شداریکردنی له‌ غه‌زای به‌دردا راجیایی هه‌یه، به‌لام سه‌باره‌ت به‌ غه‌زای ئوحوود هه‌موو یه‌کده‌نگن که تیایدا به‌شدار بووه.^(۲) عوثماني کوږی حونه‌یف ده‌لێت: کابراهیه‌ک که بینایی له‌ده‌ست دابوو هات بو‌ لای پتغه‌مبه‌ر (ﷺ) و وتی: نزام بو‌ بکه‌ خوا شیقام بدات، پتغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فه‌رمووی: (إِنْ شِئْتَ أَخَزْتُ لَكَ وَهُوَ خَيْرٌ، وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ) (ئه‌گه‌ر بته‌وێت نزات بو‌ ده‌که‌م، ئه‌گه‌ریش بته‌وێت خوڤاگر بیت ئه‌وه‌ بو‌ت باشته‌ره)، به‌لام کابرا نزاکی داوا کرد.^(۳)

کاتیک عومه‌ری کوږی خه‌ططاب بوو به‌ خه‌لیفه‌و پاش فه‌تحی کووفه، خه‌لیفه‌ عوثماني نارد بو‌ پێوانه‌ی خاکی عێراق و ئه‌ویش ئه‌رکه‌که‌ی به‌ جوانی به‌جێگه‌یاندا.^(۴)

کاتیک عه‌لی کوږی ئه‌بو‌طالیب بوو به‌ خه‌لیفه‌، عوثماني کوږی حونه‌یفی وه‌ک والی به‌صره‌ دانا، دواتر که‌ طه‌لحه‌و زوبه‌یر هاتن خه‌ریک بوو جه‌نگ له‌نیوانیاندا رووبدات، هه‌ردوولا له‌سه‌ر ئه‌وه‌ ریکه‌وتن بوه‌ستن تا عه‌لی کوږی ئه‌بو‌طالیب دیت،^(۵) به‌لام له‌ دوا‌ی روودانی جه‌نگی جه‌مه‌ل خه‌لیفه‌ عه‌لی کوږی ئه‌بو‌طالیب ئیبن عه‌بباسی دانا بو‌ والیه‌تی به‌صره‌ و

(۱) أسد الغابة، ج ۳، ص ۵۹۷.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۴۴۹.

(۳) جامع الترمذي - أبواب الدعوات عن رسول الله (ﷺ)، الرقم ۳۵۷۸ وقال: هذا حديث حسن صحيح غريب؛ سنن ابن ماجه - أبواب إقامة الصلاة والسنة فيها - باب ما جاء في صلاة الحاجة، الرقم ۱۳۸۵.

(۴) أسد الغابة، ج ۳، ص ۵۹۷.

(۵) أسد الغابة، ج ۲، ص ۵۸.

عوثمان چوو له کووفه نیشته جی بوو تا له سه رده می موعاوییه ی کوپی
ئه بوو سو فیاندا کوچی دوایی کرد.^(۱)

۲۴۵۱. عثمانی کوپی ربیعہ (ﷺ)

ناوی عثمانی کوپی ربیعہ ی کوپی ئوہبانی جومہ حیہ، یه کیکه له
موسلمانبوانی مه ککه و به شدار بوو له کوچی حه به شه دا.^(۲)

۲۴۵۲. عثمانی کوپی طه لحه (ﷺ)

ناوی عثمانی کوپی طه لحه ی کوپی عه بدولایه، دایکی ناوی
ئومموسه عیدی کچی ئه وسه، طه لحه ی باوکی له جهنگی ئو حوددا کوژرا،
پاش ریککه وتنی حوده ییبه موسلمان بوو و هاو ده م به خالیدی کوپی
وه لید کوچی کرد بۆ مه دینه و دواتر له فه تجی مه ککه دا به شدار ی کرد،^(۳)
پیغه مبه ریش (ﷺ) فرمانی کرد به عثمان تا کلیلی که عبه بهینیت،^(۴)
کلیله که ش لای دایکی بوو، عثمان چوو وتی: کلیله که م بده ری، دایکی رازی
نه بوو، عثمان وتی: به خوا یان ئه و کلیله م پنده دهیت یان ئه م شمشیره
ده که م به سکدا تا له و دیومه وه دهر ده چیت، ئیتر دایکی کلیله که ی پێدا،
ئه ویش کلیلی که عبه ی هینا و ده رگا که یان کرده وه،^(۵) عثمان دواتریش له
مه دینه مایه وه، رایه ک ده لیت: له جهنگی ئه جناده یندا به شدار ی کرد و تیایدا
شه هید بوو، رایه کیش ده لیت: به لکو هه ر له مه دینه مایه وه تا له سالی چل
و دووی کوچیدا وه فاتی کرد، ئه مه شیان راسته.^(۶)

(۱) أسد الغابة، ج ۳، ص ۵۹۷.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۴۴۹.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۴۵۰.

(۴) صحيح البخاري - كتاب الجهاد والسير - باب الردف على الحمار، الرقم ۲۹۸۸.

(۵) صحيح مسلم - كتاب الحج - باب استحباب دخول الكعبة للحاج وغيره والصلاة فيها والدعاء في نواحيها كلها، الرقم ۱۳۲۹.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۴۵۰.

٢٤٥٣. عوثماني كوپى عامير (ﷺ)

ناوى عوثماني كوپى عاميرى كوپى عهبرى قورپهيشى تهيميه، به ئه بوو قوحافه ناسراوه، باوكى ئه بوو به كرى صديقى خليفه ي كه مى موسلمانانه، دايكى ناوى ئامينه ي كچى عه بدولعوز زايه.^(١)

كاتيك فه تحى مه ككه كرا، ئه بوو به كرى چوو باوكى هينا بؤ مزگه وت، كه پيغه مبه ر (ﷺ) ئه وه ي بينى، فه رموى: با وازت له و پيره بهيتايه له مال بوايه تا من بچو و مايه بؤ لاي، ئه بوو به كرى وتى: ئه ي پيغه مبه رى خوا (ﷺ) ئه و شياو تره بيت بؤ لات نه ك تؤ بچيت بؤ لاي، ئه وه بوو باوكى له خزمه ت پيغه مبه ردا (ﷺ) دانيشاند، پيغه مبه ر (ﷺ) ده ستى هينا به سهر سنكيدا و پيى فه رمو موسلمان به، ئه و يش موسلمان بوو، ئه وه بوو دواتر پيغه مبه ر (ﷺ) فه رماني كرد رهنگى سپى سه رى ئه بوو قوحافه بگورن.^(٢)

ئه بوو قوحافه له سالى چواردهى كوچى و له ته مه نى نه وه دو حه وت سالي دا كوچى دوايى كرد.^(٣)

٢٤٥٤. عوثماني كوپى عه بدغه نه م (ﷺ)

ناوى عوثماني كوپى عه بدغه نه مى كوپى زوهه يرى قورپهيشى فه هريه، له مه ككه موسلمان بوو، له كوچى خه به شه دا به شدارى كرد و له وئ مايه وه تا له غه زاي خه يبه ردا هاو ده م به جه عفهرى مامى پيغه مبه ر (ﷺ) كه رايه وه بؤ مه دينه.^(٤)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٤٥٢.

^(٢) مسند أحمد بن حنبل - مسند النساء (ﷺ) - حديث أسماء بنت أبي بكر الصديق (ﷺ)، الرقم ٢٧٥٩٨، حسنه شعيب الأرناؤوط.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٤٥٣.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٤٥٥.

۲۴۵۵. عوثماني كوپى عهفان (ﷺ)

ناوى عوثماني كوپى عهفاني كوپى ئىبلعاصى كوپى ئومەييەى
قورەيشى ئومەويە، كونيەكەى ئىبوو عەبدوللا يان ئىبوو عەمرە.^(۱)
پىنى دەوترا دىننورەين واتە خاوەن دوو رووناكەكە، ئەمەش لەبەرئەوہى
دووو كچى پىغەمبەرى خاوى (ﷺ) بەھاوسەر گرتبوو، ئەم فەزەلەش تەنھا بۆ
عوثمان بوو كە دوو كچى پىغەمبەرىكى خوا يەك دواى يەك بەھاوسەر
بگرت. ^(۲)

دايكى ناوى ئىرواى كچى كورەيزە.^(۳)
عوثمان شەش سالى پاش سالى فيل لەدايك بوو، واتە تەمەنى لە
پىغەمبەر (ﷺ) كەمتر بوو.^(۴)
ژن و مندالەكانى:

روقييەى كچى پىغەمبەر (ﷺ) ھاوسەرى عوثماني كوپى عهفان بوو،
سەرەتا روقييە ھاوسەرى كوپىكى ئىبوو لەھەب بوو كە ناوى عوتبە
بوو، ئەمەش پيش ماوہى پىغەمبەرايەتى بوو، بەلام كاتىك پىغەمبەر (ﷺ)
سروشى بۆ ھات و ئىبوولەھەب دژايەتى كرد، فەرمانى كرد بە كورەكەى
تا روقييە تەلاق بدات، ئەوكات ھىشتا روقييە نەگوازرا بوويەو، ئىبوو
تەلاقى دا، دواتر عوثماني كوپى عهفان روقييەى بەھاوسەر گرت و لەگەلیدا
خۆشى و ناخۆشەكانى بەشكرد، پىكەوہ كوچيان كرد بۆ حەبەشەو پىكەوہ
گەرانەوہو كوچيان كرد بۆ مەدینەو لە مەدینەش تا وەفاتى روقييە عثمان
ھەر لە لای روقييە بوو.^(۵)

^(۱) أسد الغابة، ج ۳، ص ۶۰۶.

^(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۲۴۷.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۳.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۴۵۶.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۴۸-۶۴۹.

روقییه له عوثماني کورپی عهففان کورپیکی هه بوو به ناوی عه بدولاً، به لام
 ئه و کورپهی مرد و ئیتر دواي ئه وه روقییه مندالی تری نه بوو،^(۱) عه بدولای
 کورپی ته مه نی گه یشتبوویه شهش سالان که که له شیریک ده نووکی دا له
 ده موچاوی و مرد.^(۲)

کاتیک پیغه مبه ر(ﷺ) ده رچوو بۆ غه زای به در روقییه نه خوش بوو، بۆیه
 عوثماني کورپی عهففان لای روقییه ی خیزانی مایه وه، ئه و رۆژهی زهیدی
 نیردرای پیغه مبه ر(ﷺ) به موژده وه هاته وه به ره و مه دینه تا هه والی
 سه رکه وتنی به در بدات روقییه کۆچی دواي کرد.^(۳)

ئومموکلثومی کچی پیغه مبه ر(ﷺ) که له روقییه ی خوشکی بچوو کتر
 بوو و دواي مردنی روقییه ی خوشکی، پیغه مبه ر(ﷺ) ئه وی ماره کرد له
 عوثماني کورپی عهففان، به لام ئه میش له سالی نووی کۆچیدا وه فاتی کرد و
 باوکی (پیغه مبه ری ئازیز(ﷺ) نویرژی له سه ر کرد.^(۴)

ژنیکی تری پاش وه فاتی هه ردوو کچی پیغه مبه ر(ﷺ) ناوی فاخیته ی کچی
 غه زوان بوو که عه بدولاً ئه صفه ری لی بوو، ژنیکی تری ناوی ئومموعه مری
 کچی جوندوب بوو که عه مر و خالید و ئه بان و عومه ر و مه رییه می لی بوو،
 ژنیکی تری ناوی فاتیمه ی کچی وه لید بوو که سه عید و ئوممو سه عیدی لی
 بوو، ژنیکی تری ناوی ئوممولبه نین بوو که عه بدولمه لیک لی بوو، ژنیکی
 تری ناوی ره مله ی کچی شه بیه بوو که عایشه و ئومموئه ببان و ئوممو
 عه مری لی بوو، ژنیکی تری ناوی نائیله بوو که مه رییه می لی بوو، له ئوم
 وه له دیک کچیکی هه بوو به ناوی ئوممولبه نین.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۴۸-۶۴۹.

^(۲) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۵۱.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۴۹.

^(۴) أسد الغابة، ج ۷، ص ۴۲۱.

^(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۴.

سه عیدی کوپی عاص زاوای عوثمانی کوپی عهففان بوو و دوو کچی عوثمان یهک دواى یهک هاوسه ری ئه و بوون که بریتی بوون له ئوممو عمر و مه ریه مه.^(۱) سه عید له ماوه ی والیه تی له کووفه هیرشی برده سهر طه به رستان و فه تی کرد، هیرشیشی برده سهر جورجان، گه و ره هاوه لانی پیغه مبه ریش (ﷺ) له ناو سوپاکه یدا بوون.^(۲)

سه عید پاش پینج سال والیه تی کووفه گه رایه وه بۆ مه دینه و له و کاته ی ماله که ی عوثمانی کوپی عهففان گه مارۆ درا، سه عید له مالی خه لیفه بوو و به رگری لیده کرد.^(۳) موسلمان بوونی:

عوثمانی کوپی عهففان له ری ئه بوو به کری صدیقه وه موسلمان بوو، کاتیک ئه بوو به کر موسلمان بوو یه که م هه نگاوی ئه وه بوو چوو بۆ لای عوثمانی کوپی عهففان و طه لحه ی کوپی عوبه یدولا و زوبه یری کوپی عه ووام و سه عدی کوپی ئه بی وه قاص و باسی ئیسلامی کرد بۆیان و بانگه یشتی کردن بۆ ئیسلام، هه موو ئه وانه موسلمان بوون.^(۴)

هه ریه ک له عوثمانی کوپی عهففان و طه لحه ی کوپی عوبه یدولا به دواى زوبه یری کوپی عه ووامدا چوونه خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ)، ئه ویش باسی ئیسلامی بۆ کردن و قورئانی خوینده وه بۆیان و مافه کانی ئیسلام و به لئینی ریزداری له لایه ن خواوه ی بۆ خسته نه پوو، ئه وانیش باوه ریان هیتا.^(۵) هه که می کوپی ئه بیلعاص که مامی عوثمانی کوپی عهففان بوو، کاتیک زانی عوثمان موسلمان بووه به رامبه ر به عوثمان توندی و خراپه ی زۆری نواند، کاتیک عوثمانی کوپی عهففان موسلمان بوو، هه که م که مامی بوو

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۳۰.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۳، ص ۱۰۷.

(۳) سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۴۴۶.

(۴) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۳۰.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۵.

عوثماني گرت و به گوريس به ستيه وه و تي: سويند به خوا تا نه گه پييته وه
سهر ئاييني باو بايرانت ناتكه مه وه، عوثمانيش و تي: سويند به خوا هه رگيز
وازي لي ناهينم، كاتيک هه كه م بيني عوثمان زور سووره له سهر ئايينه كه ي
وازي ليتهينا و به ريدا.^(۱)

كوچكردن بو حه به شه

له مانگي ره جه بي سالي پينجه مي پينغه مبه رايه تيدا له يه كه م كوچي
حه به شه دا كه يانزه پياو و چوار ئافره ت بوون- به گيژانه وه ي تر هه شتاو
دوو پياو جگه له ژنه كان- هه موويان كه شتيه كيان به كرئ گرت بو
حه به شه، عوثماني كور ي عه ففان هاو ده م به روقييه ي خيزاني كه كچي
پينغه مبه ر(ﷺ) بوو كوچيان كرد بو حه به شه.^(۲)

كاتيک عوثمان و روقييه كوچيان كرد بو حه به شه، پينغه مبه ر(ﷺ) ماوه يه ك
هه والي ئه واني نه زاني، بويه هه ولى دها هه واليان بزانيه ت، ئافره تيک هات
بو لاي و هه والي عوثمان و روقييه ي پي بوو، پينغه مبه ر(ﷺ) فه رمووي: (إن
عثمان أول من هاجر إلى الله بأهله بعد لوط)،^(۳) (عوثمان يه كه م كه سه دواي پينغه مبه ر
لووط له پيناو خوادا به ژنيه وه كوچي كرد بيت).

دواتر هه واليک بيسترا كه بيتاوه راني مه كه كه موسلمان بون، بويه عوثمان
هاو ده م به روقييه و ژماره يه كي تر گه رانه وه بو مه كه كه.^(۴)
كوچكردن بو مه دينه

كاتي موسلمانان كوچيان كرد بو مه دينه عوثماني كور ي عه ففان له
مالي ئه و سي كور ي ثابت دابه زي و له وي مايه وه،^(۵) دواتريش پينغه مبه ر(ﷺ)
برايه تي خسته نيوان ئه و دوانه وه.^(۶)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۵.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۶۶.

(۳) المعجم الكبير للطبراني - مسند عثمان بن عفان - سن عثمان ووفاته(ﷺ)، الرقم ۱۴۳.

(۴) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۹۱.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۵، البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۱۷۴.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۰۳.

له جه‌نگی به‌دردا ئوسامه نه‌چوو بۆ جه‌نگه‌که و له‌گه‌ل عوثماني کورپی عه‌ففاندا مایه‌وه،^(۱) به‌ فهرماني پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌ریه‌ک له‌ عوثمان و ئوسامه لای روقییه‌ مانه‌وه،^(۲) کاتی روقییه‌ی کچی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و خیزانی عوثماني کورپی عه‌ففان وه‌فاتی کرد، ئوسامه له‌گه‌ل عوثماندا سه‌رقال بوو به‌ ئه‌سه‌په‌رده‌کردنی ته‌رمی روقییه‌وه، له‌و کاته‌دا عوثمان ده‌نگی الله‌ اکبری بیست، وتی: ئوسامه ئه‌وه‌ چیه؟ که‌ چوون سه‌یریان کرد زه‌یدی باوکی ئوسامه‌یه‌ موژده‌ی شکستی بیتاوه‌رانی هیناوه.^(۳)

کاتی‌ک روقییه‌ وه‌فاتی کرد پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی: (الحقی بسلفنا عثمان بن مظعون)، (په‌یوه‌ست به‌ به‌ پیشینمان عوثماني کورپی مه‌ظعوون)، پیشتر که‌ عوثماني کورپی مه‌ظعوون وه‌فاتی کردبوو، ژنه‌که‌ی وتی: به‌ه‌شتت لی پیرۆز بیت، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌ تووره‌یه‌وه‌ ته‌ماشای کرد و فهرمووی: تۆ چووزانیت؟ ئه‌ویش وتی: ئه‌و سوارچاک و هاوه‌لی تۆ بوو، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی: (سویند به‌خوا نازانم چی پی ده‌کریت)، ئیتر هاوه‌لان ئه‌وه‌یان زۆر له‌سه‌ر سه‌خت بوو که‌ چۆن پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بۆ عوثمان وای فهرموو، به‌لام کاتی‌ک روقییه‌ مرد و پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئه‌وه‌ی فهرموو ئیتر هاوه‌لان تیگه‌یشتن.^(۴)

له‌ غه‌زای ئوحووددا عوثمان به‌شداری کرد، به‌لام کاتی‌ک موسلمانان بلاوه‌یان لیکرد، عوثمانیش یه‌کی‌ک بوو له‌وانه، دواتر خوای گه‌وره‌ ئایه‌تی دابه‌زانه‌ خواره‌وه‌ که‌ لیان خو‌ش بووه، به‌لام نه‌یاره‌کانی عوثمان ئه‌وه‌یان کرد به‌ تانه‌یه‌ک له‌سه‌ری.

(۱) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۴، ص ۱۸۴۲، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۴۹.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۳۰۴.

(۳) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۴، ص ۱۸۴۲، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۴۹.

(۴) مسند أبي داود الطيالسي - وما أسند عبد الله بن العباس بن عبد المطلب - يوسف بن مهران، الرقم ۲۸۱۷: المعجم الكبير للطبراني - باب العين - من اسمه عثمان - عثمان بن مظعون الجمحي - نسبة عثمان بن مظعون، الرقم ۸۳۱۷.

له سالی سیئەمی کۆچیدا پیڤەمبەری خوا (ﷺ) چوو بۆ غەزای نەجد و عوثماني کورپی عەففانی وەک بەرپرستی مەدینە دانا، ماوهی یانزە رۆژ عوتمان بەرپرستی مەدینە بوو تا پیڤەمبەر (ﷺ) گەرایەوه.^(۱)

کاتیک حەفصە بیوژن کەوت، عومەری باوکی بپاری دا میردیکی باش بدۆزیتەوه بۆ کچەکەیی، بۆیە پێشنیازی کرد بۆ ئەبووبەکر تا بەهاوسەری بگریت، بەلام ئەبووبەکر رەزامەندی دەرنەبەری، ئینجا پێشنیازی کرد بۆ عومەر، ئەویش رەزامەندی دەرنەبەری و وتی: بپروام نیه بتوانم ئەم ماوه ژن بهینم، عومەریش بەوه دلتەنگ بوو و جوړیک لە بیتاقەتی روی تیکرد و چوو لای پیڤەمبەر (ﷺ) سکالای کرد که چی روویداوه،^(۲) ئەویش فەرمووی: (یتزوج حفصة من هو خير من عثمان و یتزوج عثمان من هي خير من حفصة)،^(۳) (کەسی باشتر لە عوتمان حەفصە بەهاوسەر دەگریت و عوتمانیش کەسی باشتر لە حەفصە بەهاوسەر دەگریت)، ئەوه بوو پیڤەمبەر (ﷺ) داوای حەفصەیی کرد و بەهاوسەری گرت، دواتر کە ئەبووبەکر عومەری بینی وتی: دلت شتیک نەکات بەرامبەرم، من بیستبووم کە پیڤەمبەری خوا (ﷺ) باسی حەفصەیی دەکرد، بۆیە ئەمەشم پێ نەوتیت - وتم: با نهیننی پیڤەمبەر (ﷺ) ئاشکرا نەکەم، بە دانیاییشەوه پیڤەمبەر (ﷺ) حەفصەیی بەهاوسەر نەگرتایە من داوام دەکرد و بەهاوسەرم دەگرت.^(۴)

هەر لە سالی سیئەمی کۆچیدا بوو پیڤەمبەر (ﷺ) ئومموکلثومیشی لە عوثماني کورپی عەففان مارە کرد، لە مانگی جومادیلئاخیرەیی هەمان سالدا گواستیهوه.^(۵)

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٤، ص ٢.

(۲) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب حدثني خليفة، الرقم ٤٠٠٥؛ السنن الكبرى للنسائي - كتاب النكاح - باب إنكاح الرجل ابنته الكبيرة، الرقم ٥٣٤٤.

(۳) سير أعلام النبلاء، ج ٢، ص ٢٢٨.

(۴) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب حدثني خليفة، الرقم ٤٠٠٥؛ السنن الكبرى للنسائي - كتاب النكاح - باب إنكاح الرجل ابنته الكبيرة، الرقم ٥٣٤٤.

(۵) البداية والنهاية، ج ٤، ص ٦١.

له سالی چواره می کۆچیدا عهبدولای کورپی عثمان که له روقیهی کچی پیغه مبهەر (ﷺ) بوو و ته مهنی نزیکه ی ههوت سالان ده بوو کۆچی دوایی کرد و پیغه مبهەر (ﷺ) نوێژی له سهر کرد، عثمان خۆی دابه زیه ناو گۆر ه که یه وه.^(۱)

ریککه وتنی حوده ییبه

کاتیک موسلمانان به هاوده می پیغه مبهەر (ﷺ) به ڕیکه وتن بۆ عومره و بیباوه پان به ریان پیگرتن، پیغه مبهەر (ﷺ) عثمانی کورپی عهفانی نارد تا بچیت بۆ مه ککه و له گه ل بیباوه راندا وتوێژ بکات،^(۲) کاتی عثمان چوو بۆ مه ککه ئه بان په نای داو به رپر سیاریتی پاراستنی عثمانی گرت ه ئه سته ی خۆی و عثمانی سواری ئه سپه که ی خۆی کرد و وتی: به بیترس به کوینی مه ککه دا ده گه ڕییت بگه ڕی.^(۳)

عثمانیش چوو و ئه بوو سوفیان و قوره یشه کانی دواند و په یامی پیغه مبه ری خوا ی (ﷺ) به وان گه یاند، ئه وانیش وتیان: خۆت ده توانیت ته واف بکه یت، ئه ویش وتی: تا پیغه مبهەر (ﷺ) ته واف نه کات من ته واف ناکه م، ئینجا قوره یشه کان عثمانیان له و ی ده سته سه ر کرد، هه وال گه یشته پیغه مبهەر (ﷺ) و موسلمانان که عثمان کوژراوه، بۆیه پیغه مبهەر (ﷺ) بریاری تۆله ی دا و موسلمانانی بانگه یشته کرد بۆ به یعه تدان که ناسراوه به به یعه تی ریضوان.^(۴)

به یعه تی ریضوان له سه روبه ندی ریککه وتنی حوده ییبه دا بوو، کاتی پیغه مبهەر (ﷺ) له گه ل هاوه لان ویستی بچن بۆ عومره و بیباوه رانی قوره یش ریان پیگرتن، بۆ دواندن بیباوه پان پیغه مبهەر (ﷺ) عثمانی کورپی عهفانی نارد بۆ ناو قوره یش، به لام ده نگۆ بلاو بوویه وه که عثمانیان شه ید

(۱) البداية والنهاية، ج ۴، ص ۸۹

(۲) البداية والنهاية، ج ۴، ص ۱۶۴-۱۶۷.

(۳) أسد الغابة، ج ۱ ص ۵۹، سیر أعلام النبلاء، ج ۱ ص ۲۶۱.

(۴) البداية والنهاية، ج ۴، ص ۱۶۷.

کردووه، بۆیه پیغه مبهەر (ﷺ) له بن درهختی ئه و شوینهی تیایدا مابوونه وه داوای له هاوه لان کرد بێن و به یعت بدن، هاوه لانیش چوون به یعتیان دا به پیغه مبهەر (ﷺ)، پیغه مبهەر (ﷺ) له بری عثمان دهسته که ی تری خوی خسته دهستی و له بریدا به یعتی دا،^(۱) خوای گه ورهش شایه تی راستگویی پیدان و ئایه تی له سه ر دابه زاند (لقد رضي الله عن المؤمنين إذ يبايعونك تحت الشجرة).

(۲)

پیغه مبهەر (ﷺ) له فه تحی مه که که دا لیخوشبوونی بۆ هه ندی که س به ره وا دانه نا، یه کێک له وانه عه بدولای کوپی سه عد بوو که ده بوو له هه ر کوئی بینرا بکوژریت، عه بدولایش چوو لای عثمانی کوپی عه ففان خوی شارده وه، عثمان ئه وی هینا بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) و وتی: ئه ی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) به یعت له عه بدولاً وه ربگره، پیغه مبهەر (ﷺ) سه ری به رز کرده وه و سێ جار ته ماشای کرد و هه ر جاره ئاماده نه بوو به یعتی لی وه ربگریت، دواتر به یعتی لی وه رگرت، دواتر پیغه مبهەر (ﷺ) به هاوه لانی فه رموو (ئه ری پیاوماقوولیکتان- ژیریکتان- تیدا نه بوو که منی بینی به یعتی لی وه رناگرم هه ستیت بیکوژیت؟) هاوه لان وتیان: ئه ی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) ئیمه چووزانین نیازی دلێ تۆ چیه؟ با به چاو ئاماژه یه کت بکر دایه، پیغه مبهەر (ﷺ) فه رمووی (بۆ پیغه مبهه ری ک شیاو نیه چاوی ناپاکی هه بیت).

(۳)

پیغه مبهەر (ﷺ) له ده سته که وته کانی هه وه زاندا که نیه کیکی به خشی به عه لی کوپی ئه بوو طالیب که ناوی ره یطه ی کچی هیلال بوو، که نیه یه کیشی به خشی به عثمانی کوپی عه ففان که ناوی زهینه بی کچی حه ییان بوو.

(۴)

(۱) السيرة النبوية لابن هشام، ج ۴، ص ۲۷۵-۲۸۳.

(۲) تفسير ابن كثير، ج ۴، ص ۱۹۲.

(۳) سنن أبي داود - كتاب الجهاد - باب قتل الأسير ولا يعرض عليه الإسلام، الرقم ۲۶۷۸ و ۴۳۵۹؛ السنن الكبرى للنسائي - كتاب المحاربة - الحكم في المرتد، الرقم ۳۵۱۷، المستدرک علی الصحیحین - كتاب المغازی والسرايا - استجارة عبد الله بن أبي سرح عند عثمان وشفاعته عند النبي، الرقم ۴۲۸۵، صححه الألباني في صحيح وضعيف سنن أبي داود.

(۴) البداية والنهاية، ج ۴، ص ۳۵۴.

زهید ده لیت: چووم بۆ لای پیغه مبه‌ر (ﷺ)، ئه‌ویش ده‌یفه‌رموو: فلانه که س له کوپیه؟ به‌رده‌وام هه‌والی یه‌که‌یه‌که‌یانی ده‌پرسی و ده‌ینارد به‌ شوینیاندا تا هه‌موویان هاتن و کۆبوونه‌وه، ئینجا فه‌رمووی: (إني أحدثكم بحديث فاحفظوه وعوه وحدثوا به من بعدكم، إن الله عز وجل اصطفى من خلقه خلقا، ثم تلا هذه الآية الله يصطفى من الملائكة رسلا ومن الناس خلقا يدخلهم الجنة، وإني مصطف منكم من أحب أن أصطفيه ومواخي بينكما كما آخى الله عز وجل بين الملائكة عليهم السلام)، (من قسه‌یه‌کتان بۆ ده‌که‌م جوان وه‌ریبگرن و له‌بیرتان بمی‌نیت و لای تی‌بگه‌ن و بی‌گه‌یه‌نن به‌وانه‌ی دوا‌ی خۆتان، خ‌وای گه‌وره له‌ دروستکراوه‌کانی ده‌سته‌یه‌کی هه‌لبژاردوو، پاشان ئه‌م ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه (الله يصطفى من الملائكة رسلا ومن الناس)، منیش له‌نیوتاندا ئه‌وانه هه‌لده‌بژیرم که چه‌ز ده‌که‌م هه‌لبژیرم، براهه‌تی ده‌خه‌مه‌ نیوتانده‌وه وه‌ک چۆن خ‌وای گه‌وره براهه‌تی خسته‌ نیوان فریشه‌کانه‌وه)، پاشان هه‌ریه‌ک له‌ ئه‌بووبه‌کر و عومه‌ری به‌دوا‌ی یه‌کدا بانگ کرد و تایبه‌تمه‌ندی هه‌رکامیانی فه‌رموو و ئه‌وانی کرد به‌ برای یه‌کدی، عوثماني کورپی عه‌فقانی بانگ کرد و پتی راگه‌یاند که تووشی چ ناره‌حه‌تیه‌ک ده‌بی‌ت، پاشان عه‌بدوپه‌حمانی کورپی عه‌وفی بانگ کرد و باسی به‌خشنده‌بیه‌که‌ی عه‌بدوپه‌حمانی کرد، پاشان طه‌لحه‌و زوبه‌یری بانگ کرد و هه‌ردووکیانی کرد به‌ برای یه‌کدی، پاشان سه‌عه‌دی کورپی ئه‌بی وه‌قاص و عه‌مماری کورپی یاسری بانگ کرد و هه‌ردووکیانی کرد به‌ برای یه‌کدی، پاشان عوه‌یمیر و سه‌لمانی فارسی بانگ کرد و ئه‌وانیشی کرد به‌ برای یه‌کدی، دواتر موژده‌ی چه‌وزی که‌وسه‌ری دا به‌ هاوه‌لانی... عه‌لی کورپی ئه‌بووطالب هه‌ستا و وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) گیانم ده‌رچوو و پشتم شکا کاتی‌ک ده‌بینم له‌گه‌ل هاوه‌لانت وات فه‌رموو من نه‌بی‌ت که هی‌چت پی نه‌فه‌رمووم، ئه‌گه‌ر له‌ تووپه‌بیه‌وه‌یه ئه‌وه سزا و ریزداریش هه‌ر بۆ جه‌نابه‌ته، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (سویند به‌وه‌ی منی به‌ حه‌ق ناردوو ته‌و بۆ خۆم هه‌لبژاردوو، تو بۆ من وه‌ک پی‌گه‌ی

هاروون بۆ مووسا وایت، تهنها هینده ههیه دواى من هیچ پیغه مبه ریکی تر نیه، بۆیه تۆ برا و میراتگری منیت)، عهلی وتی: ئه ی پیغه مبه ر(ﷺ) چی له تۆ به میرات دهگرم؟ فهرمووی: (ئهو ی پیش تۆ پیغه مبه ران به میراتیان گرتووه، کتیبی خوا و سونه تی پیغه مبه ره که یان، تۆ براو هاوده می منیت).^(۱) پیغه مبه ر(ﷺ) که ویستی غه زای ته بووک بکات، داواى کرد خه لکیک کۆمه کی ماددی پیشکesh بکه ن تا پیداو یستیه کانی جهنگ ئاماده بکرین بۆ موسلمانان، ئه وه بوو عو ثمانی کوپی عه ففان له هه موو که سیک زیاتری به خشی.^(۲)

عه بدو په حمان ده لیت: له خزمهت پیغه مبه ری خوا دا(ﷺ) بووم که خه لکی هانده دا تا هاوکار بن بۆ دابین کردنی پیداو یستیه کانی سوپای ته بووک، عو ثمانی کوپی عه ففان هه ستاو وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) دووسه د و شتر به شمه که کانی وه له ری خوادا له سه ر من، دواتر پیغه مبه ر(ﷺ) هه مدی خه لکی هانده دا، عو ثمان هه مدی هه ستا و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) دووسه د و شتر به هه موو شمه که کانی وه له ری خوادا له سه ر من، هه مدی پیغه مبه ر(ﷺ) خه لکی هانده دا، عو ثمان هه مدی هه ستا و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) سی سه د و شتر به هه موو پیداو یستیه کانی وه له ری خوادا له سه ر من، پیغه مبه ری خوا(ﷺ) له سه ر مینه ره که داده به زی و ده یفه رموو: (ما علی عثمان ما عمل بعد هه ذه، ما علی عثمان ما عمل بعد هه ذه)،^(۳) (دواى ئه مه عو ثمان هه رچی بکات له سه ری نیه، دواى ئه مه عو ثمان هه رچی بکات له سه ری نیه).

عو ثمانی کوپی عه ففان هه ندی جار نامه ی ده نووسی بۆ پیغه مبه ری خوا(ﷺ)، ئه وه بوو کاتیک وه فدی کینه هاتن و پیغه مبه ر(ﷺ) نوو سراویکی

^(۱) فضائل الصحابة لأحمد بن حنبل، الرقم ۱۰۹۴، المعجم الكبير للطبراني - باب الزاي - من اسمه زيد - زيد بن أبي أوفى، الرقم ۵۱۴۶.

^(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۴.

^(۳) جامع الترمذي - أبواب المناقب عن رسول الله(ﷺ)، الرقم ۳۷۰۰ وقال هذا حديث غريب، ضعفه شعيب الأرنؤوط، ضعفه الألباني.

بۆ نووسین، عوثماني کوپی عففان نووسراوه که ی نووسی.^(۱)
عائیشه ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) هه والی نارد بۆ عوثماني کوپی عه ففان و
ئه ویش هات بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ)، دواتر کوتا وته ی پیغه مبه ر (ﷺ) ئه وه
بوو که دای به سهر شانی عوثماندا و پیتی فهرموو (یا عثمان، إن الله عز وجل
عسی أن یلبسک قمیصا، فإن أرادک المنافقون علی خلعه، فلا تخلعه حتی تلقانی، یا عثمان، إن
الله عسی أن یلبسک قمیصا، فإن أرادک المنافقون علی خلعه، فلا تخلعه حتی تلقانی)،^(۲) (ئه ی
عوثمان، له وانه یه خوای گه وره جلیکت به به ردا بکات، جا ئه گه ر دوو پوه کان
ویستیان لای به رن لایمه به تا ده گه یته وه پیتم، سئ جار ئه وه ی پی فهرموو).
مه به ست به و جله خیلافه تیک بوو که خوا پیتی به خشی و دوو پوه کانیش
ئه و ئاشوو بگنرانه بوون که ویستیان له خیلافه ته که ی لای به رن، دوا جاریش
شه هیدیان کرد.

عوثمان له موژده پیدراوانی به هه شته

عوثماني کوپی عه ففان یه کیکه له موژده پیدراوانی به هه شت، پیغه مبه ر (ﷺ)
ده یفه رموو: (أبو بکر فی الجنة، وعمر فی الجنة، وعثمان فی الجنة، وعلي فی الجنة، وطلحة فی
الجنة والزبیر فی الجنة، وعبد الرحمن بن عوف فی الجنة، وسعد فی الجنة، وسعید فی الجنة،
وأبو عبیده بن الجراح فی الجنة)،^(۳) (ئه بوو به کر له به هه شته، عومه ر له به هه شته،
عوثمان له به هه شته، عه لی له به هه شته، طه له له به هه شته، زو به یر له
به هه شته، عه بدوره حماني کوپی عه وف له به هه شته، سه عد له به هه شته،
سه عید له به هه شته، ئه بوو عه به یده ی کوپی جه راح له به هه شته).

روژیک موغیره لای سه عیدی کوپی زه ید قسه ی به رامبه ر به عه لی
کوپی ئه بوو طالیب کرد، سه عید هه ستاو وتی: من شایه تی ده ده م بیستم له

^(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۹۱.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند عائشة (ﷺ)، الرقم ۲۵۲۰۵، صححه شعيب الأرنؤوط.

^(۳) جامع الترمذي - أبواب المناقب عن رسول الله (ﷺ) - باب مناقب عبد الرحمن بن عوف الزهري (ﷺ)،
الرقم ۲۷۴۷؛ صحيح ابن حبان - كتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم
(ﷺ) أجمعين - ذكر إثبات الجنة لأبي عبيدة بن الجراح، الرقم ۷۰۰۲، صححه شعيب الأرنؤوط، صححه
الألباني في صحيح الجامع الصغير وزيادته، الرقم ۵۰.

پيغهمبهري خوا (ﷺ) دهيفه رموو: (عشرة في الجنة: النبي في الجنة، وأبو بكر في الجنة، وعمر في الجنة، وعثمان في الجنة، وعلي في الجنة، وطلحة بن عبيد الله في الجنة، والزبير بن العوام في الجنة، وسعد بن مالك في الجنة، وعبد الرحمن بن عوف في الجنة)، (ده كهس له بهه شتدان: پيغهمبهري (ﷺ) له بهه شتدايه، نه بووبه كر له بهه شتدايه، عومهر له بهه شتدايه، عوتمان له بهه شتدايه، عهلى له بهه شتدايه، طهلهى كورى عوبه يدولا له بهه شتدايه، زوبه يري كورى عه ووام له بهه شتدايه، سه عدى كورى ماليك له بهه شتدايه، عه بدور حمانى كورى عه وف له بهه شتدايه)،
 ئينجا زهيد وتى: بمويستايه كهسى دهيه ميشم دهوت، وتيان: كييه؟ بيدهنگ بو، دواتر زوريان ليكرد تا بيليت، نه ويش وتى: سه عىدى كورى زهيد-واته خوى-^(۱)

جاريك پيغهمبهري (ﷺ) له سهر كئوى حيراء وه ستابوو، كيوه كه له ريه وه، پيغهمبهري (ﷺ) فه رموى: (ئارام بگره حيراء، چونكه نه وهى به سهر ته وهيه يان پيغهمبهريه يان صديقه يان شهيد ه)، نه وه دهمهش هه ريه كه له پيغهمبهري (ﷺ) وه نه بووبه كر وه عومهر وه عوتمان وه عهلى وه طهلهى وه زوبه يري وه سه عدى كورى نه بى وه قاص له سهر كيوه كه بوون.^(۲)

زهيد ده ليت: جاريك پيغهمبهري (ﷺ) منى نارد وه فه رموى: (انطلق حَتَّى تَأْتِيَ أَبَا بَكْرٍ، فَتَجِدَهُ فِي دَارِهِ جَالِسًا مُحْتَبِيًا، فَقُلْ لَهُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ، وَيَقُولُ: أَبَشِّرُ بِالْجَنَّةِ، ثُمَّ انْطَلِقْ حَتَّى تَأْتِيَ النَّبِيَّةَ، فَتَلْقَى عُمَرَ فِيهَا عَلَى حِمَارٍ تَلُوحُ صَلْعَتُهُ، فَقُلْ لَهُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ، وَيَقُولُ: أَبَشِّرُ بِالْجَنَّةِ، ثُمَّ انْطَلِقْ حَتَّى تَأْتِيَ السُّوقَ، فَتَلْقَى عُثْمَانَ فِيهَا يَبِيعُ وَيَشْتَا، فَقُلْ لَهُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ، وَيَقُولُ: أَبَشِّرُ بِالْجَنَّةِ بَعْدَ بَلَاءٍ شَدِيدٍ) (برو بؤ لاي نه بووبه كر ده بينيت له مالى خويه وه سهر كؤش دانىشتو وه خوى كو كرده وه وه، پيى

^(۱) سنن أبي داود - كتاب السنة - باب في الخلفاء، الرقم ٤٦٤٩؛ صحيح ابن حبان - كتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم (ﷺ) أجمعين - ذكر سعيد بن زيد بن عمرو بن نفيل (ﷺ) وقد فعل، الرقم ٦٩٩٣، صححه شعيب الأرناؤوط، صححه الألباني في صحيح وضعيف سنن أبي داود.

^(۲) صحيح مسلم - كتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل طلحة والزبير (ﷺ)، الرقم ٢٤١٧.

بلی پیغہ مبرہری خوا (ﷺ) سہ لامت لی دہکات و پیت دہفہرمویت موژدہی بههشتت لی بیت، پاشان برؤ تا دہگہیتہ تہنیہ و لہوئ دہگہیت به عومہر لہسر گویدریژیکہ و رووتاوہی سہری دہرکہ وتووہ، پئی بلی پیغہ مبرہر (ﷺ) سہ لامت لی دہکات و دہفہرمویت موژدہی بههشتت لی بیت، ئینجا برؤ تا دہچیتہ بازار و دہگہیت به عوٹمان کہ تیایدا کرین و فروش دہکات، پئی بلی پیغہ مبرہری خوا (ﷺ) سہ لامت لی دہکات و دہفہرمویت موژدہی بههشتت لی بیت پاش نارہحہ تہکی سہخت)، منیش چووم و ہموو ئہو شتانہم بینی و فرمانی پیغہ مبرہری خوا (ﷺ) بهجیگہ یاند، به ہرکام دہوت ئہویش دہیوت: ئہی پیغہ مبرہر (ﷺ) لہ کوئیہ؟ منیش دہموت لہ فلانہ شوینہ، ہموان لہ گہلم ہاتن تا چووینہ خزمہت پیغہ مبرہر (ﷺ)، عوٹمان وتی: ئہی پیغہ مبرہری خوا (ﷺ) زہید ہاتووہ بؤ لام و پاش گہ یاندنی سہ لامی تو وتی: پیغہ مبرہر (ﷺ) فہرموویہ تی: (موژدہی بههشتت لی بیت پاش نارہحہ تہکی سہخت)، ئہی پیغہ مبرہری خوا (ﷺ) چ به لایہ کم دیتہ ری؟ سویند بهوہی توئی به حق ناردووہ گورانیم نہ وتووہ و نیازو خواستم نہ بووہ و دہستی راستم نہ داوہ لہ دوائنم، پیغہ مبرہر (ﷺ) فہرمووی: (نائہوہیہ).^(۱)

پیغہ مبرہر (ﷺ) لہ فہرموودہیہ کدا کہ باس لہ فہزلی هاوہ لانیکی دہکات دہفہرمویت: (أرحم أمتي بها أبو بكر وأقواهم في دين الله عمر وأصدقهم حياء عثمان وأقضاهم علي بن أبي طالب وأقرضهم زيد وأقرؤهم لكتاب الله أبي بن كعب وأعلمهم بالحلال والحرام معاذ بن جبل وأمين هذه الأمة أبو عبيدة بن الجراح وأبو هريرة وعاء)^(۲) (به رحمتريني ئوممہتم به ئوممہتہ کہم ئہبوہ کرہو به ھیزترینیان لہ ئایینی خوادا عومہرہو

(۱) المعجم الأوسط للطبراني - باب الألف - من اسمه أحمد - أحمد بن يحيى الحلواني، الرقم ٨٦٨
(۲) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ١، ص ١٧، ثيبين ماجه به دہقیکی هاوشنیوئ ئہمہ کہ ہمان ئہم واتاہی دہہخشیت ھیناویہ تی، سنن ابن ماجہ، الرقم ١٥٤، صحیح. مسند أحمد بن حنبل، الرقم ١٢٧٠٧، صحیح، به لام لای ثیبین ماجہ و ئیمامی ئہحمہد باسی ئہبووہورہیریہ تیدا نیہ، شیخی ئہلبانی ئہمہی به صحیح داناوہ (أرحم أمتي بأمتي أبو بكر وأشدہم في أمر الله عمر وأصدقہم حياء عثمان وأقرؤہم لكتاب الله أبي بن كعب وأقرضہم زيد بن ثابت وأعلمہم بالحلال والحرام معاذ بن جبل ولکل أمة أمين و أمين هذه الأمة أبو عبيدة بن الجراح). الجامع الصغير وزيادته، ٨٩٧

به شهرمترینیان عوثمانه و دادوهرترینیان عهلی کوری ئه بوو طالیه و
 شاره زاترینیان به فهرزه کان زهیده و شاره زاترینیان به قورئان خویندنه وه
 ئوبه ی کورپی که عبه و شاره زاترینیان به هلال و هرام موعازی کورپی
 جه به له و ئه مینداری ئه م ئوممه تesh ئه بوو عوبه یده ی کورپی جه راحه و
 ئه بوو هوره یره ش قاپ و جامیکه).

حه فسه ده لیت: رۆژیک پیغه مبه ر(ﷺ) له ماله وه بوو و جله که ی خستبووه
 نیوان رانه کانی، ئه وه بوو ئه بوو به کر هات و داوای مۆله تی کرد و مۆله تی
 پندراو هاته ژووره وه، پیغه مبه ر(ﷺ) ههروهک خۆی مایه وه و خۆی تیکنه دا،
 ئینجا عومه ریش هات و هه مان شت روویدا، ئینجا عه لی هات و هه مان
 شت روویدا، ئینجا هاوه لانیکی تر هاتن و پیغه مبه ر(ﷺ) هیچ خۆی تیکنه دا
 و هه ر له و شیوه ی خۆیدا مایه وه، ئینجا عوثمان هات و داوای مۆله تی
 کرد، مۆله تی پندرا تا بیته ژووره وه، خیرا پیغه مبه ر(ﷺ) جله کانی ریککرد،
 ئینجا که وتنه قسه کردن و پاش ماوه یه ک خه لکه که چوون، منیش وتم: ئه ی
 پیغه مبه ری خوا(ﷺ) ئه بوو به کر و عومه ری و عه لی و ئه و هاوه لانه ی تر
 هاتن تو هیچ خۆت تیکنه دا، که چی که عوثمان هات خیرا خۆت کۆکرده وه و
 جله کانت ریککرد، ئه ویش فهرمووی: (ألا أستحي ممن تستحي منه الملائكة)،^(۱)
 (ئایا شهرم نه که م له که سیک که فریشته شهرمی لی ده کات).

عوثمان له سه رده می ئه بوو به کردا

عوثمانی کورپی عه ففان له سه رده می ئه بوو به کردا که سی نزیک خه لیفه
 بوو و خه لیفه ش له ئه رکه گرنگه کاندایده سپارد، ئه وه بوو کاتیک چو
 پیشه نگی هه جی کرد بۆ موسلمانان، عوثمانی وهک به رپرسی مه دینه دانا
 تا خۆی ده گه رپته وه.^(۲)

له سه رده می ئه بوو به کری صدیقدا خه لکی تووشی وشکه سالیه کی سه خت

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند النساء(ﷺ) - حديث حفصة أم المؤمنين بنت عمر بن الخطاب(رضي الله عنه)، الرقم ۲۷۰۵۶.

^(۲) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۶، ص ۳۵۳.

بوون و خه لکه که چوون بۆ لای ئه بووبه کړ و سکا لای حالیان کرد، ئه ویش وتی: خۆراگر بن خوا دهرووتان لی ده کاته وه، هینده ی نه برد کاروانیکی عوثماني کورپی عه ففان له شامه وه گه پايه وه و باری سه د و شتر گه نمی پی بوو، خه لکی چوونه به رده م مالی عوثمان و دایان له ده رگای و عوثمانیش هات بۆ لایان، وتی: چیتان ده ویت؟ وتیان: وشکه سالیه و به لکو ئه و باره ی بۆت هاتوه پیمان بفرو شیت تا باری هه ژارانی موسلمانان چاک بیت، عوثمان وتی: به ریز و خۆشه و یستیه وه، وهر نه ژووره وه و بکړن، خواردنیک ی زۆر له مالی عوثماندا بوو، عوثمان وتی: ئه ی بازرگانان چه ند قازانچم پی ده دن بۆ ئه م کړینه؟ وتیان: ده به دوانزه، عوثمان وتی: زیاتریان پی داوم، وتیان: ده به چواره، وتی زیاتریان پینداوم، وتیان: ده به پانزه، وتی: زیاتریان پی داوم، بازرگانه کان وتیان: ئه ی ئه بوو عه مر ئیمه هه موو بازرگانه کانی مه دینه یین، ئیتر کئ زیاتری پینداویت؟ ئه ویش وتی: خوی گه وره بۆ هه ر دره ه میک ده دره ه م پی ده به خشیت؟ ئه وه له وه زیاترتان پی ده دریت؟ وتیان: ناوه لا، عوثمان وتی: ده ی خوا به شایه ت ده گرم ئه م خواردنه م کرد به خیر بۆ هه ژارانی موسلمانان.^(۱)

له مانگی جومادیلئاخیره ی سالی سیانزه ی کۆچیدا ئه بووبه کړی صدیق تووشی نه خۆشی بوو و ماوه ی نزیکه ی پانزه رۆژ نه خۆشیه که ی به رده وام بوو، له و ماوه دا عومه ری کورپی خه ططاب به رنوێژی ده کرد بۆ موسلمانان، له و ماوه دا ئه بووبه کړی صدیق عومه ری کورپی خه ططابی بۆ جیگرته وه ی خۆی دیاری کرد و عوثماني کورپی عه ففانی بانگ کرد و داوای لی کرد به نووسراویک ئه وه بنووسی، ئینجا نووسراوه که خوینرایه وه به سه ر موسلماناندا و ئه وانیش رازی بوون.^(۲)

عوثمان له سه رده می عومه ردا

^(۱) الشريعة للأجری، الرقم ۱۴۴۲.

^(۲) البداية و النهاية لابن کثیر، ج ۷، ص ۱۸.

له سهردهمی عومهری کوپی خه ططابیشدا عوئمان که سی نزیکی خه لیفه بوو و خه لیفه له پرسه گرنگه کاندا راویژی پی ده کرد وهک چۆن له فتوحاتی عیراقدا راویژی پیکرد،^(۱) ههروهها له فهتخی بهیتولمه قدیسدا که خه لیفه ویستی خوی بچیت بۆ ئه وئ، رای خه لکی وهرگرت و له و نیوهندهدا رای عوئمانیشی وهرگرت، عوئمان رای خوی پیشکesh به خه لیفه کرد که نه چیت بۆ لایان، عهلی کوپی ئه بوو طالیش راویژی خوی پیشکesh کرد که بچیت بۆ لایان، عومهریش راکهی عهلی وهرگرت و چوو.^(۲)

سه عدی کوپی ئه بی وهققاص ده لیت: له سهردهمی خیلافهتی عومهری کوپی خه ططابدا جاریک له مزگه وتدا دام به لای عوئمانی کوپی عه ففاندا، ئه ویش به ته وای چاوی بریبوووه من، سه لامم لیکرد که چی وهلامی نه دامه وه، منیش چووم بۆ لای عومهر و سکالام لا کرد و وتم: ئه ی ئه میری باوه داران ئایا هیچ گۆرانکاریهک له ئیسلامدا روویداوه؟ دوو جار ئه وهم پی وت، ئه ویش وتی: نا، به لام بۆچی؟ وتم: هیچ، ته نها هینده ههیه من که میک پیش ئیستا له مزگه وتدا دام به لای عوئمانداو سه لامم لیکرد، چاوی بریبوووه من که چی وهلامی نه دامه وه، عومهر ناردی به شوین عوئماندا و عوئمان هات، عومهر وتی: بۆچی سه لامی برا که تت وهلام نه داوه ته وه؟ عوئمان وتی: شتی وام نه کردووه، سه عد وتی: با واتکرد، عوئمان سویندی خوارد شتی وانه بووه و منیش سویندم خوارد شتی وا بووه، دواتر عوئمان باره که ی بیر که وته وه وتی: به لئ وایه، خوایه لیم خۆش به، تۆ که میک پیش ئیستا دات به لامدا، له و کاته دا من له خه یالی فه رمووده یه کدا بووم که له پیغه مبه ر(ﷺ) بیستبوو، سویند به خوا هه رکات بیرم ده که ویتته وه چاو و دلم به په رده یه ک داده پۆشریت، منیش وتم: ده ی من فه رمووده که ت بۆ ده گترمه وه، پیغه مبه ر(ﷺ) باسی یه که م نزای بۆ کردین، ده شته کیه ک هات

(۱) البداية و النهاية لابن کثیر، ج ۷، ص ۳۵.

(۲) البداية و النهاية لابن کثیر، ج ۷، ص ۵۵.

بۆ لای و سهرقالی کرد، پیغه مبهەر (ﷺ) ههستا، منیش شوینی که وتم و ههولم دهدا پیشم نه که ویت، که چی پیشم که وت، که ویستی بجیته ژووره وه، به توندی پیم کوتا به زه ویدا، پیغه مبهەر (ﷺ) لایکرده وه به لامدا و فهرمووی: ئه وه کیتیه؟ ئه بوو ئیسحاقه؟ وتم: به لئی ئه ی پیغه مبههری خوا (ﷺ)، فهرمووی: ئه ی بۆ وا؟ وتم: به خوا ته نها له بهر ئه وه ی تو باسی یه که م نزا ت بۆ کردین، ئه م کابرا هات و سهرقالی کردیت، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی: (نعم دعوة ذي النون إذ هو في بطن الحوت: لا إله إلا أنت سبحانك إني كنت من الظالمين فإنه لم يدع بها مسلم ربه في شيء قط إلا استجاب له)، (به لئی، نزا که ی دیننوو ن که له سکی حووتدا بوو نزا ی کرد) لا اله الا انت سبحانک انی كنت من الظالمین، هه ر موسلمانیک به و نزا یه له پهروه ردگاری بیاریته وه خوا نزا که ی وه لام ده داته وه).^(۱)

کاتیک عومه ری کوپی خه ططاب کوچی دوا یی کرد، هه ریه ک له سه عید و عو ثمانی کوپی عه ففان و صوهه یب و ئیین عومه ر دابه زینه ناو گو ره که یه وه.^(۲) بوون به خه لیفه

عومه ری کوپی خه ططاب پاش ئه وه ی پیکرا، شه ش که سی راسپارد تا له نیتو خۆیاندا که سی ک دیاری بکه ن بۆ خیلافه ت، ئه وانیش بریتی بوون له عه لی کوپی ئه بوو طالیب، عو ثمانی کوپی عه ففان، طه لحه ی کوپی عوبه یدولا، زوبه یری کوپی عه ووام، سه عدی کوپی ئه بی وه قاص، عه بدو په حمانی کوپی عه وف.^(۳)

عومه ری کوپی خه ططاب ئه گه ری دانا بۆ درووستبوونی راجیایی له سه ر دیاری کردنی که سی ک و چاره سه ری بۆ دانا و وتی: ئه گه ر سێ که س سێ که س که وتن (واته بوون به دوو به شه وه) ئه وه عه بدو لای کوپی عومه ر بکه ن به دادوهری نیتوانیان، ئه گه ریش به دادوهری ئه و رازی نه بوون، ئه وه

(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند العشرة المبشرين بالجنة وغيرهم - مسند أبي إسحاق سعد بن أبي وقاص (رضي الله عنه)، الرقم ۱۴۸۰، حسنه شعيب الارناؤوط.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۳۶۸.

(۳) المطالب العالیة لابن حجر، الرقم ۴۰۷۴.

له گهل ٺه و دهسته به بن كه عهبدوپرهحمانى كوپى عهوفى تىدايه.^(۱)

ٺهوهبوو دواچار سيانيان وازيان هيتا له مافهكهيان بو ٺهوانى تر، مانهوه سهر عهبدوپرهحمان و عهلى و عوٺمان، عهبدوپرهحمان وتى: منيش له پيتاو خوادا واز له مافهكهيم دينم و ئيوهش يه كيكتان وازبهيتن تا بهيعهت بدهين بهوى تر، دواچار ٺههلى شوورا بپريارى كوتاييان دايه دهست عهبدوپرهحمان، ٺهويش كهوته وهرگرتنى راي خهلكى و تهنهت راي ژن و منداليسى وهرگرت، راي سوارهو پيادهكانيشى وهرگرت، سى شهو و روژ بهردهوام بوو لهو راوهرگرتنه، راي زورينهى ههرهزور لهسهر عوٺمانى كوپى عهففان بوو، دواچار لهبهري بهياندا ميژهرهكهى پيغهمبهري خواي(ﷺ) كرده سهر و ناردى به شوين ناوداراني ناو كوچهران و پشتيوانان و خهلكى تر داو مزگهوت پر بوو له خهلك، چوويه سهر مينبهرهكهى پيغهمبهر(ﷺ) و ماوهيهكى زور وهستا و به دهنگى نرم نزيهكى زورى كرد، دواتر خهلكهكهى دواند، ئينجا عهلى بانگ كرد و دهستى گرت و وتى: لهسهر قورٺان و سوننهتى پيغهمبهرهكهى و كردارى ٺهوبهكر و عومهر بهيعهتم پيډهدهيت؟ وتى: ناوهلا، بهلكو هيندهى توانام ههبيت، عهبدوپرهحمان دهستى بهردا و عوٺمانى بانگ كرد و دهستى گرت و ههمان شتى بهويش وت، عوٺمان وتى: بهلى بهخوا، ٺهوهبوو عهبدوپرهحمان له شوينهكهى پيغهمبهر(ﷺ) دانيشت و عوٺمانيش له پليكانهى خوارترهوهو خهلكهكه هاتن بهيعهتيان دا به عوٺمانى كوپى عهففان و عهلى كوپى ٺهبووطالبپيش بهيعهتى پيدا.^(۲)

جا بريك دهق هاتون كه عهلى كوپى ٺهبووطاليب بهو بپرياره ناپازى بووبيت و ٺهوهى به فيل دانابيت، ئيين كهثير دهليت: (ٺهوهى زوريك له ميژوونووسانى وهك ئيين جهرير و كهسانىكى تر له بريك كهسى

(۱) الكامل في التاريخ لابن الأثير، ج ۳، ص ۴۶۱.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۴۷.

نه ناسراوه وه تۆماریان کردووه گوايه عهلی به عه بدورپه حمانی وتووه تۆ منت خه له تاند و تۆ له بهر خزمایه تی و له پیناو ئه وه عوثمانت دانا تا له هه موو شتیکدا رات وه ربگریت و... هه موو ئه مانه پیچه وانه ی تۆماری سه حیح و دروستن و ده درینه وه به رووی خاوه نه کانیا نندا^(۱).
 ماوه ی خیلافه تی

له رۆژی یه کشه ممه ی سالی بیست و چواری کۆچیدا عومه ری کور ی خه ططاب کۆچی دوای کرد و تهرمه که ی ئه سپهرده کرا، سێ رۆژ دوای ئه وه به یعه ت درا به عوثمانی کور ی عه ففان^(۲).

له گێزانه وه یه کدا ها تووه که عوثمانی کور ی عه ففان نووسراویکی نووسی تا عه بدورپه حمانی کور ی عه وف دوای خۆی ببیت به خه لیفه، کاتیک عه بدورپه حمان ئه وه ی بیست چوویه نیوان مینه ره و گۆره که ی پیغه مبه ر (ﷺ) و نزای کرد خوايه ئه گهر بریاری وا هه یه ئه وا پیش ئه و باره بممرینه، ئه وه بوو شه ش مانگی نه خایاند که عه بدورپه حمانی کور ی عه وف وه فاتی کرد،^(۳) یه که م نویتز که عوثمانی کور ی عه ففان بۆ موسلمانانی کرد نویتزی عه سر بوو.^(۴)

له دوای نویتزی عه سر عوتمان چوویه سه ر مینه ره که ی پیغه مبه ر (ﷺ) و وتاریکی پیشکesh کرد و تیایدا هانی موسلمانانی دا کاری چاکه بکه ن و بزانه مه رگ له پیشیان وه قیامه ت پیش دنیا بخه ن و له خسته نه چن و په ند له مه رگی پیشینان وه ربگرن و بیئاگا نه بن، ئینجا خه لکی ده چون و به یعه تیان پیده دا.^(۵)

دواتر نامه ی نووسی بۆ هه موو به رپرسانی له ناوچه کانی ولات و

^(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۴۷.

^(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۴۴.

^(۳) سير أعلام النبلاء للذهبي، ج ۱، ص ۸۸.

^(۴) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۴۷.

^(۵) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۴۸.

فرمانی دهکرد کاری چاکه بکهن و خو دوور بگرن له خراپه، هانی دهدان تا گوپراهی خاوا پیغه مبه ره که ی بن و شوینکه و ته بن نهک موبته دیع، پاش ماوهیهک عوتمان که و ته گۆرانکاری له هه ندی پۆستدا و هه ندی له والیهکانی گۆپی، له وانه موغیره ی کوپی شوعبه ی له سه ر والیه تی کووفه لابر د و سه عدی کوپی ئه بی وه قاصی دانا، ئه مه ش له بهر وه سیه تی عومه ری کوپی خه ططاب که داوای کردبوو خه لیفه ی دوا ی خو ی ئه رکی پی بسپیریت چونکه که سیکی پاک و لینه اتووه،^(۱) دواتریش سه عدی لابر د و وه لیدی کوپی عوقبه ی دانا که ئه وه ش بوو به تانه یهک له سه ری.^(۲) سه رمقای خیلافه ت:

عوتمانی کوپی عه ففان له یه که م وتاری خیلافه تیدا ریږه وی گشتی ده سه لاتداری خوی راگه یاند که ئه م خالانه ی له خو ده گرت:

- ریږه وی شوینکه و تنی پیشینان له بری بیده کاری.
- گرته به ری ریږه وی چاک و دروست له هر پیشهاتیکی نویدا.
- ته سلیم نه بوون به دنیا و هه وه سبازی و پشتنه کردنه ئاخیره ت.^(۳)

پاشان چوار راسپارده ی گشتی بۆ سه رجه م ناوچه کان نووسی:

- راسپارده ی تایبه ت به والیه کان،
- راسپارده ی تایبه ت به سه رکرده سه ربازیه کان،
- راسپارده ی تایبه ت به وانه ی سه رپه رشتی کو کردنه وه ی خه راجیان ده کرد،
- راسپارده ی تایبه ت به جه ماوه ر.

به شیوه یه کی گشتی له راسپارده کاندایه خه ت کرابوویه وه له:

- ده سترگرتنه وه له ده ستردن بۆ مال و سامانی خه لک.
- پیدانی مافی هاو لاتیان و دانانی ئه رکی دیاریکراو له سه ریان.

^(۱) البداية و النهایة لابن کثیر، ج ۷، ص ۱۴۹.

^(۲) البداية و النهایة لابن کثیر، ج ۷، ص ۱۵۱.

^(۳) تاریخ الطبری، ج ۴، ص ۴۲۲-۴۲۳.

- پاراستنی ماف و ئەرکی ناموسلمانانی ناو دەسەلاتی ئیسلامی.
- بەرپرسیاریتی پاراستنی موسلمانان و ئەهلی زیممە لەلایەن سوپای موسلمانانەوه.
- دەستگرتن بە رێڕەوی پیشینانەوه لەلایەن هاولاتیانەوهو لاندان لەو رێڕەوه بەهۆی پیشهاته نوێکان و هەلکشانی خوشگوزەرانپیانەوه.^(۱)
- بەپێوەبردنی هەریتمەکان:
- عوثمانی کوپی عەففان لە سەرەتادا والیەکانی سەردەمی عومەری کوپی خەططابی لە پۆستەکانیاندا هێشتەوه، دواتر بە پێی گۆرانکاریەکانی سەردەمەکە، هەندیک لە والیەکانی گۆپی.
- لە دیارترین ویلايەتەکانی سەردەمی عوتمان، بریتی بوون لە:
- مەککە، مەدینە، بەصرە، کووفە، شام، یەمەن، میصر، بەحرەین، ئەرمینیا.
- عوثمانی کوپی عەففان، چەشنی عومەری کوپی خەططاب، سیاسەتی گۆپینی والیەکانی پیادە کرد، ئامانج لەمەش بریتی بوو لە:
- بەجێهێنانی داواکاریی خودی والیەکان کە هەندیک جار داوای دەستلەکارکێشانەوہیان دەکرد.
- بەجێهێنانی داواکاریی خەلک بەرامبەر بە ھەر ناپەزایەتیەک کە لە ئاست والیەکاندا نیشانیان دەدا.
- بنبڕکردنی ناکۆکیەکان لە ئەگەری ھەبوونی ناکۆکی و نەگونجان لەنێوان والی و ھاوکارەکانی.
- دەیسەلماند کە موسلمانان بەدیلی زۆریان ھەیە بۆ سەرکرەدەکان و راپەراندنی کاروباری ئوممەت لەسەر کەسێک یان چەند کەسێک نەوہستاوہ.
- ئالوگۆرکردن بە توانا مروییەکان و بەکارھێنانی ئەو کەسانە کە ھیزی کارگێڕیان ھەبوو و چاوہپێی دەرڤەتیک بوون بۆ نیشاناندانی تواناکانیان.
- نموونە ی چەند گۆرانکارییەک:

^(۱) تاریخ الطبری، ج ۴، ص ۲۴۴-۲۴۵.

دانانی سه‌عدی کوپی ئه‌بی وه‌قاص وهک والی کووفه و لابردنی.^(۱)
لابردنی هه‌ردوو خزمی خوئی (وه‌لیدی کوپی عوقبه و سه‌عیدی کوپی
عاص).

به گشتی عوثماني کوپی عه‌ففان، چاودیریه‌کی وردی هه‌بوو له‌سه‌ر
والیه‌کان، بۆ ئه‌مه‌ش چه‌ند هه‌نگاوێکی هه‌لده‌نا:

- ئه‌نجامدانی دیدار و کۆبوونه‌وه‌ی سالانه له‌گه‌ڵ والیه‌کان له‌ وره‌زی هه‌جدا.
- دانانی که‌سانیک له‌ هه‌ریمه‌کان بۆ چاودیریی والیه‌کان.
- ناردنی پشکنه‌رانی تایبته بۆ هه‌ریمه‌کان و ناردنه‌وه‌ی راپۆرت له
باره‌یانه‌وه.

- بینینی ئه‌و که‌سانه‌ی له‌ هه‌ریمه‌کانه‌وه ده‌هاتنه پایته‌ختی خيلافه‌ت و
وه‌گرتنی راوبۆچوونیان سه‌باره‌ت به‌ والیه‌کان.

سه‌باره‌ت به‌ دانان و لابردنی والیه‌کان، تۆمه‌تیک ئاراسته‌ی عوثماني
کوپی عه‌ففان ده‌کریته، ئه‌ویش بریتیه له‌ لابردنی والیه‌کان و دانانی
خزمه‌کانی خوئی، راستی ئه‌م بابته‌ش ئه‌وه‌یه:

• دانان و لابردنی والیه‌کان، له‌ ده‌سه‌لاته ریئیدراوه‌کانی خه‌لیفه بووه‌و
به‌زاندنی سنووری ده‌سه‌لاته‌کانی نه‌بووه.

• هه‌ندیك له‌ خزمه والیه‌کانی عوثمان، پێشتر له‌لایه‌ن عومه‌ری کوپی
خه‌ططابه‌وه دانراون و هۆکاره‌که‌شی لینه‌اتووێی ئه‌و والیانه بووه، له‌وانه‌ش
موعاویه‌ی کوپی ئه‌بووسوفیان.

• دانانی خزمان وهک والی، له‌سه‌ر بئه‌م‌ای به‌هیزی و لینه‌اتووێی، ساسه‌تیک
نه‌بووه تایبته به‌ عوثماني کوپی عه‌ففان، به‌لکو عه‌لی کوپی ئه‌بووطالبییش
هه‌مان سیاسه‌تی جێیه‌جێکردوه، بۆ نموونه هه‌ریه‌ک له‌ (عه‌بدو‌لای کوپی
عه‌بباس، عوبه‌یدو‌لای کوپی عه‌بباس، قوئمه‌ی کوپی عه‌بباس) ی ئامۆزاکانی
خوئی وهک والی ناوچه‌کان داناهه‌.

(۱) ابن کثیر: البدایه والنهایه، ج ۱، ص ۲۸۴.

• کوئی ئہو والیانہی کہ خزمی عوٹمانی کوپی عہفان بوون، نزیکہی ہشت کہس بوون کہ تہنا پینچ کہسیان ماوہیہکی زور والی بوون، لہ کاتیکدا لہ خیلافہتی عوٹمانی کوپی عہفاندا، نزیکہی چل و حوت والی دیکہ ہہبون کہ خزمی خلیفہ نہبون، بہلکو لہ کوٹا سالہکانی خیلافہتیدا، تہنا سی کہس لہ والیہکان خزمی خلیفہ بوون، ئہوانیش بریتی بوون لہ (موعاویہی کوپی ئہبووسوفیان لہ شام، عہدولای کوپی سہعد لہ میصر، عہدولای کوپی کورہیز لہ بہصرہ).

• ئہو والیانہی خزمی خوی بون، ئہگہر تاوانیکیان لی بہدیبرکرایہ، سزای دہدان و لہ والیہتی لایدہبردن، نمونہی ئہوہش لابردنی ولیدی کوپی عوقبہ بوو، یان ئہگہر خہلک گلہبیان لئی ہہبواہ، وہک لابردنی سہعیدی کوپی عاص.

بواوی زانستی:

کوکردنہوہی قورٹان:

لہ سہردہمی پیغہمبہری خوادا(ﷺ) و بہ رینمایی و سہرپرہشتی خودی پیغہمبہر(ﷺ)، نووسینہوہی قورٹانی پیروز دہستی پیکرد، لہ سہردہمی خیلافہتی ئہبووبہکری صدیقیشدا بہ ریکاریکی ورد و زانستی، لہ ماوہی نزیکہی پانزہ مانگدا، کوکردنہوہی قورٹان بہ ئہنجام گہیہنرا و لہ دوو توئی پہپاویکدا بہ ریزبہندیی نووسرایہوہ، دواي وہفاتی ئہبووبہکر، ئہو پہپاوہ لای عومہری کوپی خہططاب مایہوہ، دواي وہفاتی ئہویش، لای حہفصہی دایکی باوہپداران بوو.

لہ سہردہمی ئہبووبہکری صدیقہوہ ہہتا سہردہمی خیلافہتی عوٹمانی کوپی عہفان، لہپال ئہو پہپاوہدا، هاوہلانیک کہ نوسخہی تایبہتی نووسینہوہی قورٹانیان ہہبوو، لہسہر ئہو نوسخہی خویان قورٹانیان دہخویند و خہلکیان لہسہر فیتردہکرد، بؤ نمونہ خہلکی شام قیرائہتی ئوبہی کوپی کہعبیان ہہبوو، خہلکی عیراق قیرائہتی عہدولای کوپی

مه سعووديان هه بوو.

ئهم حاله ته راجيا يه كي زوري ليكه و ته وه و گه و ره هاوه لانيش هه ستيان به و مه ترسيه كرد، به تاييه ت حوزده يه كي كورپي يه مان، كاتيگ له ناوچه فه تحكراوه كاندا ئه و جيا وازيه ي به ديكرد، ترسي لي نيشت و پيشنياري كرد بۆ عوتمان هه تا له و بواره دا فرياي ئوممه ت بكه ويته،^(١) عوتماني كورپي عه ففاني په لكيش كرد بۆ يه كخستني په پراوه كان و دروستكردني كۆده نكيه ك له و باره يه وه،^(٢) بۆ ئه مه ش داواي ئه و نوسخه ي په پراوه ي كرد كه لاي دايكي باوه پداران حه فسه بوو، ئينجا ليژنه يه كي تاييه تي پيگه ئينا و نوسخه كه ي دايه ده ستيان:

زه يدي كورپي ثابت كه سه ره پهرشتياري نووسينه وه كه ي سه رده مي ئه بوو به كرى صديق بوو.

عه بدولاي كورپي زوبه ير.

سه عيدي كورپي عاص.

عه بدو په حماني كورپي حارث.^(٣)

ليژنه يه كي هه شت كه سيش، هاوكاري ئه م ليژنه سه ره كه بوون بۆ له به رگرتنه وه ي نوسخه ي كوتايي، خودي خه ليفه ش سه ره پهرشتي گشتي له ئه ستو گرته بوو و به رده وام له گه ل ليژنه كاندا له سه ر هيل بوو.^(٤)

پاش به جيگه ياندي ئه ركه كه و له به رگرتنه وه ي چه ند نوسخه يه ك بۆ ناوچه جيا جيا كان، خه ليفه بۆ هه ر ناوچه يه ك، نوسخه يه كي نارد و فه رماني كرد هه رچي نوسخه ي ديكه ي قورئان هه يه بسوو تينريت،^(٥) هاوكات بۆ هه ر نوسخه يه ك له وانه، هاوه ليكي نارد بۆ ئه وه ي خه لكان فيري خويندنه وه كه ي

^(١) صحيح البخاري - كتاب فضائل القرآن - باب جمع القرآن، الرقم ٤٩٨٧.

^(٢) الطبري: جامع البيان، تحقيق: أحمد شاكر، سنة ٢٠٠٠، ج ١، ص ٦٢.

^(٣) صحيح البخاري - كتاب فضائل القرآن - باب جمع القرآن، الرقم ٤٩٨٧.

^(٤) ابن أبي داود: المصاحف، ص ١٠٤.

^(٥) صحيح البخاري - كتاب فضائل القرآن - باب جمع القرآن، الرقم ٤٩٨٧.

بکەن.^(۱)

گرنگیدان بە فەرمووده:

لە سەردهمی خیلافەتی عوثماني کورپی عەففاندا گرنگیەکی زۆر دەدرا بە فەرموودهکانی پێغهەمبەری خوا(ﷺ)، خودی خەلیفە، چ لە رووی گێڕانەوهی فەرمووده و چ لە رووی ئیشپێکردنی، گرنگیەکی زۆری پێ دەدا، تەنانەت لە پۆستی خیلافەتدا بوو کە خەڵکی کۆدەکردهوهو شیوازی دەستنوێژی پێغهەمبەری خوا(ﷺ) فێر دەکردن و دواتر فەزلی دەستنوێژ و نوێژی لە فەرموودهی پێغهەمبەری خواوه(ﷺ) بۆ باس دەکردن.^(۲)

گرنگترین ئەو بوارانەیی کە فەرموودهی لەبارەوه گێڕاونەتەوه بریتین لە (پەرستشەکان، بواری کۆمەڵایەتی، حوکمە ئابووریەکان، ئەو کردەوانەیی پاداشتیان زۆرە).

ئەو فەرموودانەیی لە کتێبەکانی فەرموودهدا تۆمار کراون کە لە عوثماني کورپی عەففانەوه گێردراونەتەوه، ژمارەیان بریتیه لە (۱۴۳) فەرمووده.^(۳)

لە خیلافەتی عوثماني کورپی عەففاندا مامۆستای تایبەت بە فێرکردنی قورئانی پیرۆز و فەرموودهکانی پێغهەمبەری خوا(ﷺ) هەبون و منداڵان لە تەمەنێکی سەرەتاوه لای ئەو مامۆستایانە وانەیان دەخویند.^(۴)

بواری دادووری:

دیارترین سەرچاوهکانی بواری دادووری، بریتی بوون لە قورئان و سوننەتی پێغهەمبەری خوا(ﷺ)، دەبوو هەموان ملکهچی بن.

^(۱) محمد عبدالعظیم: مناهل العرفان، ج ۱، ص ۴۰۳.

^(۲) صحیح البخاری - کتاب الوضوء - باب الوضوء ثلاثا ثلاثا، الرقم ۱۵۹؛ صحیح مسلم - کتاب الطهارة - باب صفة الوضوء وکماله، الرقم ۲۲۶.

^(۳) أبوالعون السفارینی: لوامع الأنوار البهیة، مؤسسة الخافقین، دمشق، الطبعة الثانية، ۱۹۸۲، ج ۲، ص ۳۳۴.

^(۴) الطبري: جامع البیان، ج ۱، ص ۶۲.

هەر ویلایه‌تیک جیا له وهی والیه‌کی هه‌بوو، دادوه‌ریکیشی هه‌بوو، بۆ
نموونه:

شوین	دادوهر	شوین	دادوهر
مه‌دینه	زه‌یدی کوری ثابت	دیمه‌شق	ئه‌بووده‌ردا
به‌صره	ئه‌بووموسای ئه‌شعه‌ری	یه‌مه‌ن	یه‌علاى کوری ئومه‌یه
میصر		عوثماني کوری قه‌یس	

مافی دادگاییکردنی خودی خه‌لیفه له‌لایه‌ن عوثماني کوری عه‌ففانه‌وه
دیاریکرا‌بوو ئه‌گه‌ر هاتو خه‌لیفه‌ش له سه‌رچاوه‌کانی ده‌ستووری ئیسلامی
لایدا (ئه‌گه‌ر بینیتان له کتیبی خوادا وا هاتوو که کوّت بکه‌نه قاچه‌کانم،
ئه‌وه بیکه‌ن).^(١)

بواری ئابووری و دارایی:

سه‌رچاوه‌کانی دارایی له‌م سه‌رده‌مه‌شدا چه‌شنی سه‌رده‌مه‌کانی پیشووتر
بوو، دابه‌شکردنه‌کانیش به‌ گشتی له رێه‌وی پیشینان لاینه‌ده‌دا ته‌نها له
چه‌ند حاله‌تیکى جیاوازا نه‌بیّت، له‌وانه:

تایبه‌تکردنی خانوو و شوینی هه‌وانه‌وه بۆ وه‌فد و که‌سه بێگانه‌کان.^(٢)
خه‌لاتکردنی هه‌ندیک له سه‌رکرده‌و که‌سایه‌تیه‌کان که هه‌ندیک جار
گله‌یی لێده‌که‌وته‌وه خه‌لیفه‌ش له بڕیاره‌که‌ی په‌شیمان ده‌بوویه‌وه، له‌وانه
خه‌لاتکردنی مه‌پوان و پاشگه‌زبوونه‌وه‌ی له‌و بڕیاره.^(٣)

گرنگترین خه‌رجیه‌کانی ده‌وله‌تیش بریتی بوون له:
مووچه‌ی کاربه‌ده‌ستان و فه‌رمانبه‌رانی ده‌وله‌ت (خه‌لیفه، والیه‌کان،
سه‌رکرده سه‌ربازیه‌کان، دادوهره‌کان، سه‌ربازان...).

^(١) مسند أحمد بن حنبل - مسند العشرة المبشرين بالجنة وغيرهم - مسند عثمان بن عفان (رضي الله عنه)، الرقم ٥٣١.

^(٢) تاريخ الطبري، ج ٤، ص ٢٧٣.

^(٣) تاريخ الطبري، ج ٤، ص ٢٥٤.

مووچہ یہ کی گشتی کہ ہر ہا ولاتیہ ک سالانہ وەریدہ گرت.
 بواری ئا وەدانکردنە وەو بیناسازی (بیرلیدان)،^(۱) فراوانکردنی مزگەوتی
 پیغەمبەر (ﷺ)^(۲) و مەسجید لوحە رام، دروستکردنی مزگەوت لە ناوچەکانی
 دیکە، رێڕەوہ ئاویەکان).

خەرجی بواری سەربازی (خەرجی سەربازان و پێداویستیە جەنگیەکان،
 دروستکردنی یەکەم کەشتیگەلی ئیسلامی).

خەرجیە گشتیەکانی وەک خەرجیەکانی حەج و پێشوازی وەفد و بیگانەکان.
 فتوحات لە سەردەمی عوثمانی کوپی عەففاندا

پاش شەھیدبوونی عومەری کوپی خەططاب، دوو ھێزە بریندار و
 شکستخواردووەکی دەست سوپای ئیسلامی، کە بریتی بوون لە ساسانیەکان
 و رۆمەکان، ئەو ھیان بە دەرفەت زانی ھەتا خۆیان کۆبکەنەو و لە ھێرشێکی
 ھەلگەراو ەدا، بتوانن ئەو ناوچانە بخەنەو ژێر رکێفی خۆیان کە پێشتر
 لە دەستیان دابوون، بۆیە لە بەرەوی رۆژ ھەلاتییەو، یەزدگوردی ساسانی
 ھەولێ ەدا سوپایەک کۆبکاتەو و ھێرش بباتە سەر ھێزە ئیسلامیەکان،
 ھێزە ناوچەییەکانیش لە ئازەربایجان و چەند شوینیکی دیکەش، دەستیان
 کرد بە شکاندنی بەلیننامەو ریککەوتنەکانیان لە گەڵ دەولەتی ئیسلامیدا، لە
 بەرەوی رۆژ ئاواپیشەو، ھیرەقل ھیز و توانای خۆی لە نزیکی ئەسکەندەر یەو
 کۆکردەو بە مەبەستی گێرانەو ھی ئەو ناوچانە ی پێشتر لە ژێر دەسەلاتی
 خۆیدا بوون و بە ھۆی فتوحاتی ئیسلامیەو، کەوتبوونە دەست ھێزە
 ئیسلامییەکان.

لە بەرامبەر ئەم مەترسیەدا، خەلیفە عوثمانی کوپی عەففان سیاسەتیکی
 درێژخایەنی گرتەبەر کە بریتی بوو لە:
 یەکەم: دامرکاندنەو ھی ھەلگەرانەو ەکان و لەناوبردنی مەترسیە ھەنووکەییەکانی

(۱) ابن الأثیر: الكامل في التاريخ، ج ۲، ص ۵۲۸.

(۲) صحيح مسلم - كتاب المساجد ومواضع الصلاة - باب فضل بناء المساجد والحث عليها، الرقم ۵۳۲.

سەر هیزه ئیسلامیه‌کان که بریتی بوون له کۆکراوه‌ی هەردوو هیزی ساسانی و بیزەنتی له هەردوو بەره‌ی رۆژه‌ه‌لات و رۆژئاواوه، له‌وانه‌ش هه‌لگه‌پانه‌وه‌کانی (ئازەربایجان، ئیسته‌خر، ته‌به‌رستان، جورجان، خوراسان، کرمان، ره‌ی، هه‌مه‌دان، ئیسکه‌نده‌ریه^(۱)).

دووهم: په‌له‌اویشتن بۆ ناوچه‌کانی دهره‌وه‌ی سنووری ده‌سه‌لاتی ئیسلامی بۆ بنه‌بڕکردنی سه‌رچاوه‌کانی هیزش‌بردنه‌ سەر موسلمانان و گرته‌به‌ری سیاسه‌تی پیش‌په‌وه‌ی له‌بری به‌رگری و پاشه‌کشه، له‌وانه‌ش فه‌تحی (مه‌رو، جوزجان، ته‌خارستان،^(۲) ئەرمینیا، ته‌رابلوسی شام، دوورگه‌ی قوبرص، فتوحاتی باکووری ئەفریقی، فه‌تحی تۆبه، فه‌تحی ئەنده‌لوس^(۳)).

سێهه‌م: ب‌لاوکردنه‌وه‌ی ئیسلام له‌ ناوچه‌ فه‌تح‌کراوه‌کان به‌ چه‌شنیک به‌ره‌به‌ره‌ بین به‌ به‌شیک له‌ جه‌سته‌ی ئوممه‌تی ئیسلامی و له‌بری هه‌لگه‌پانه‌وه‌و دروستکردنی سه‌رنیشه‌، بینه‌ هیزی پ‌النه‌ری بانگه‌وازی ئیسلامی و په‌له‌اویشتن به‌ره‌و ده‌ورو به‌ر.

چواره‌م: په‌یره‌وکردنی شیوازیکی نویی هیزی سه‌ربازی له‌نیو سوپای ئیسلامیدا که به‌هۆی پیش‌په‌ویه‌کانی سوپای ئیسلامیه‌وه، پیکه‌ینانی ئەو هیزه‌ پ‌یوستیه‌کی ب‌ی چەن و چوون بوو، ئەویش بریتی بوو له‌ دروستکردنی که‌شتیگه‌لی ئیسلامی، ه‌اندهری سه‌ره‌کی ئەم باب‌ه‌ته‌ش، موعاویه‌ی کوری ئەبووسوفیان بوو، هه‌رچه‌نده‌ له‌ خیلافه‌تی عومه‌ردا هه‌ولیدا قه‌ناعه‌ت به‌ خه‌لیفه‌ بکات هه‌تا موسلمانان جه‌نگی ده‌ریاییش ئەزموون بکه‌ن، خه‌لیفه‌ رازی نه‌بوو، له‌ سه‌رده‌می عوثماندا چه‌ند جارێک مه‌سه‌له‌که‌ی له‌گه‌ڵ خه‌لیفه‌ تاوتوێ کرد هه‌تا دوا‌جار خه‌لیفه‌ رازی بوو،^(۴) پ‌یشتریش پ‌یغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئاماژه‌ی دابوو به‌ که‌شتیگه‌لی موسلمانان، دیارترین چالاکی که‌شتیگه‌لی

(۱) تاریخ خلیفه ابن خیاط، ص ۱۵۸.

(۲) تاریخ الطبری، ج ۴، ص ۳۰۹.

(۳) (ابن کثیر: البدایة والنهاية، ج ۱۰، ص ۶۴۹.

(۴) البلاذري: فتوح البلدان، ص ۱۵۳.

ئیسلامیش بریتی بوو له:

- هیزشی موعاویه بۆ سهر قوبرص و فه‌تکردنی.^(۱)
 - جه‌نگی (ذاتوصه‌واری) به سهرکردایه‌تی عه‌بدو‌لای کو‌ری ئه‌بی سهرح له
 ئه‌سکه‌نده‌رییه^(۲) که جه‌نگیکی زۆر سه‌خت بوو و سهرکه‌وتنی یه‌کلاکه‌ره‌وه‌ی
 موس‌لمانانی لیکه‌وته‌وه.^(۳)

چه‌ند نموونه‌یه‌ک له رووداوه‌کانی فتوحاتی ئه‌و سهرده‌مه:
 فه‌تھی ئه‌رمینیا: له سالی (۳۱) کۆچیدا،^(۴) به‌هیزیی و به‌رده‌وامیی هیزشی
 سو‌پای موس‌لمانان به سهرکردایه‌تی مه‌سه‌مه‌ی فه‌هری بۆ سهر ناوچه‌کانی
 ئه‌رمینیا و بیهیو‌ابوونی ئه‌رمه‌نه‌کان له پشتیوانی بیزه‌نتیه‌کان، ئه‌رمه‌نه‌کانی
 ناچار کرد له‌گه‌ل سو‌پای ئیسلامیدا ریک‌بکه‌ون و ناوچه‌که‌ ملکه‌چی ده‌سه‌لاتی
 ئیسلامی بیت.^(۵)

جه‌نگی تورکه‌کان: جه‌نگی نیوان موس‌لمانان و تورکه‌کان له خیلافه‌تی
 عومه‌ری کو‌ری خه‌ط‌طابدا ده‌ستیپێکرد،^(۶) دواتر له خیلافه‌تی عوثماني
 کو‌ری عه‌ففاندا موس‌لمانان توانییان پاش چه‌ند به‌ریه‌ککه‌وتنیککی سه‌خت،
 چه‌ند ناوچه‌یه‌ک فه‌ت‌ح بکه‌ن.^(۷)

جه‌نگی ذاتوصه‌واری: جه‌نگیکی ده‌ریایی نیوان سو‌پای موس‌لمانان و
 رۆمه‌کان بوو، سهرکردایه‌تی سو‌پای ئیسلامیی له‌ده‌ست عه‌بدو‌لای کو‌ری
 سه‌عدی کو‌ری ئه‌بی سهرحدا بوو و ژماره‌یه‌ک له هاوه‌له‌ناسراوه‌کان
 تیايدا به‌شداربوون، قوسه‌نتینی کو‌ری هیره‌قلیش به سهدان که‌شته‌وه
 سهرکردایه‌تی سو‌پای رۆمه‌کانی ده‌کرد، پاش به‌ریه‌ککه‌وتنیککی سه‌خت،

(۱) البلاذري: فتوح البلدان، ص ۱۵۳.

(۲) الذهبي: سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۷۰.

(۳) () ابن كثير: البداية والنهاية، ج ۱۰، ص ۲۳۸.

(۴) تاريخ الطبري، ج ۴، ص ۲۹۲.

(۵) البلاذري: فتوح البلدان، ص ۱۹۶-۱۹۷.

(۶) () ابن كثير: البداية والنهاية، ج ۱۰، ص ۱۵۶-۱۵۷.

(۷) ابن الأثير: الكامل في التاريخ، ج ۲، ص ۴۱۱-۴۱۲.

موسلمانان سهرکهوتن و سوپای بهرامبر به سهختی تیکشکا.^(۱)
 کوژرانی یهزدگورد: له خیلافهتی عوثماني کورپی عهفاندا، یهزدگوردی
 پادشای ساسانیهکان ههولیدهدا سوپاکانی یهکبخات و ناوچه لهدهستدراوهکانی
 بگیزیتیهوه، بهلام سهرکهوتوو نهبوو و بههوی شکستهکانیهوه، لهم شار بۆ
 ئهو شار رایدهکرد، ههتا دواچار به زهلیلی کوژرا.^(۲)

فیتنه‌ی سهردهمی عوثماني کورپی عهفان سهبه‌ئیهکان:

عهبدو‌لای کورپی سهبه‌ء: کهسایه‌تیهکی جووله‌که‌ی یه‌مه‌نی بوو که له
 خیلافه‌تی عوثماني کورپی عهفاندا موسلمانبوونی خوی راگه‌یاندا،^(۳) به
 ئیبنوسه‌وداء ناسرابوو،^(۴) ئامانجیشی دزه‌کردنه نیو موسلمانان بوو به
 مه‌به‌ستی لیدانی ده‌سه‌لاتی ئیسلامی، خیرا له ههریمه‌کانی حیجاز و به‌صره
 و کووفه‌وه ده‌ستیکرد به پیلانه‌که‌ی، هه‌ولیدا له ههریمه‌کانی شامیش هه‌وادار
 کو‌بکاته‌وه،^(۵) به‌لام مو‌عاویه زوو هه‌ستی کرد به مه‌ترسی ئهو که‌سایه‌تیه
 و ریگری لی‌کرد،^(۶) ئینجا روویکرده میصر و له‌ویش هه‌واداریکی زۆری بۆ
 بانگه‌وازه‌که‌ی کو‌کرده‌وه.^(۷)

باس و به‌سه‌رهاتی عه‌بدو‌لای کورپی سهبه‌ء و سه‌به‌ئیه‌کان، چ له
 سه‌رچاوه سه‌ره‌که‌کانی می‌ژووی ئیسلامی و چ له سه‌رچاوه‌کانی شیعه‌شدا
 تو‌مار کراوه، بۆ نموونه: له سه‌رچاوه‌کانی می‌ژووی ئیسلامی وه‌ک: (سه‌یفی

(۱) تاریخ الطبري، ج ۴، ص ۲۹۰.

(۲) تاریخ الطبري، ج ۴، ص ۲۹۳-۳۰۰.

(۳) مسکویه: تجارب الأمم، الطبعة الثانية، مطبعة سروش، طهران، سنة ۲۰۰۰، ج ۱، ص ۴۳۵.

(۴) ابن الأثير: الكامل في التاريخ، ج ۲، ص ۵۱۷.

(۵) مسکویه: تجارب الأمم، الطبعة الثانية، مطبعة سروش، طهران، سنة ۲۰۰۰، ج ۱، ص ۴۳۵.

(۶) تاریخ الطبري، ج ۴، ص ۳۴۰.

(۷) (ابن كثير: البداية والنهاية، ج ۱۰، ص ۲۶۳.

کورپی عه مر،^(۱) دهینه وه ری،^(۲) طه به ری،^(۳) مه قدیسی^(۴)، له سه رچاوه کانی شیعه ش وهک (خصیبي،^(۵) کیششی، طووسی،^(۶) مه جلیسی^(۷))، که چی به شیکی زوری رۆژه لاتناسان و نووسه رانیکی ناو جیهانی ئیسلامی، به چه ند ئامانجیکی دیاریکراو، هه ول دده ن نه بوونی که سایه تیه کی له و چه شنه له میژوودا بسه لمینن، ئامانجی سه ره کیش تایدا، بریتیه له شارندنه وهی رۆلی سه به تیه کان له فیتنه ی سه رده می عوثماني کورپی عه ففان و که له که کردنی تاوان و که مته رخه میه کان له که سیتی خه لیفه دا، ئیبنولئه ثیر به وردی ریره ی گشتی ئاشووبه که ی نیشانداوه (عه بدولای کورپی سه به ء که سیکی جووله که بوو، له سه رده می عوثماني موسلمان بوو، ئینجا له ناو حیجازدا ئه ملاوئه ولای ده کرد و له ویوه چوو بۆ به صره و دواتر بۆ کووفه، ئینجا بۆ شام، مه به ستی بوو سه ر له خه لکی بشیونینت، که چی له وی بۆی نه چوویه سه ر و خه لکی شام ده ریانکرد، ئینجا چوو بۆ میصر و له وی له ناو خه لکه کهیدا مایه وهو ده یوت: جیی سه رسورمانه خه لکی برویان به وه هه یه عیسا ده که رپته وه، که چی برویان به وه نیه موحه ممه د بگه رپته وه، به مه ش بنه مای گه رانه وهی بۆ دانان و ئه وانیش لینیان وه رگرت، دوا ی ئه وه پیی ده وتن: هه ر پیغه مبه ریک وه صیه کی هه یه و عه لیش وه صی موحه ممه ده، سه ته مکارتر له و که سه کییه که وه سیه تی پیغه مبه ری خوا به جینه هیئت و وه سیه ته که ی پیتشیل بکات، عوثمان به ناحق خیلافه تی وه رگرتووه، ده ی

(۱) سیف بن عمرو: الفتنة و وقعة الجمل، ص ۴۸.

(۲) المعارف، ص ۶۲۲.

(۳) تاریخ الطبری، ج ۴، ص ۳۴۰.

(۴) البدء والتاریخ، ج ۵، ص ۱۲۵.

(۵) حسین بن حمدان الخصیبي (ت: ۳۳۴هـ): الهدایة الکبری، الطبعة الرابعة، مؤسسة البلاغ، بیروت، سنة ۱۹۹۱، ص ۱۵۱.

(۶) محمد بن الحسن الطوسی: اختیار معرفة الرجال، الطبعة الاولى، مؤسسة النشر الاسلامی، ۱۴۲۸هـ ص ۱۰۲.

(۷) محمد باقر المجلسي: بحار الأنوار، مؤسسة الوفاء، بیروت، ج ۲۵، ص ۲۶۳.

ههستن و دهست بدهنه تانه دان له والی و بهرپر سه کانتان و وا نیشان بدهن کار ده کهن به (فه رمان به چاکه و ریگری له خراپه) هه تا دلی خه لکه که بۆ خۆتان راکیش ده کهن، ئینجا بانگخو ازانی خۆی - به ناوچه کاندای - بلأو کرده وه و له سه ر خراپه ی والیه کانی له ناوچه کان نامه ی بۆ دهنووسین و ئه وانیش هه مان شتیان ده کرد و نامه یان ئالوگۆر ده کرد، به نه ئینی بانگه وازیان ده کرد بۆ راو بۆچوونی خۆیان، هه ندی نامه ی ساخته یان له سه ر که موکورتی والی و بهرپر سه کان یان داده پرشت و ده یاننارد بۆ شو ئینه کانی تر، خه لکی هه ر ناوچه یه ک ئه مه ی ده کرد بۆ خه لکی ناوچه کانی تر، هه تا خۆیان گه یانده مه دینه ش و له ویش بانگه شه که یان بلأو کرده وه، په یامه که گه یه نرایه کۆشکی خیا لفه ت و پاش مشتومر له و باره یه وه، هه نگاو نرا بۆ چاره سه رکردنی^(۱).
تۆمه ته کان بهرام بهر به عو ثمانی کو ری عه فزان

دهسته ی سه به ئیه کان، به سه رکردایه تی عه بدولای کو ری سه به، پاش ئه وه ی بر یاریان دا، بهرام بهر به عو ثمانی کو ری عه فزان هه نگاو هه لئین، له سه ر رینمای ی و راسپارده ی گه وره که یان، ئه م هه نگاوانه یان نا:
- تانه دان له والی ناوچه کان، به چه شنیک هه ول بدهن وه ک سته مکار و مافخۆری خه لک نیشانیان بدهن.

- وا خۆیان نیشان بدهن، فه رمان ده کهن به چاکه و ریگری ده کهن له خراپه و سته م.

- پته وکردنی په یوه ندیه کانی ریکخستنی سه به ئیه کان له سه رجه م هه ریمه کاندای و ئالوگۆری نامه و زانیاری ورد له نیوانیاندای.^(۲)

- هه ولدان بۆ به کاره یانی ناو و ناوبانگی گه وره هاوه لان و که سایه تیه کان بۆ پشتگیری بانگه وازه که یان.^(۳)

(۱) ابن الأثیر: الكامل في التاريخ، ج ۲، ص ۵۲۶.

(۲) تاريخ الطبري، ج ۴، ص ۳۴۰-۳۴۱.

(۳) ابن العربي: العواصم من القواصم.

- ھەنگاوانان بۆ ساختە کردنی مۆر و بەلگەنامەکانی دەسەلاتی ئیسلامی و کەسایەتییە ئیسلامیەکان، وەک ساختە کردنی مۆری خەلیفە و نووسراوی عایشەیی دایکی باوہ پەداران.^(۱)

لەو ماوہدا، سەبەئییەکان بە وردی ئیشیان دەکرد لەسەر جوولاندنی رای گشتی و ھاندانی خەلک بەرامبەر بە والیەکانی ناوچەکان، ھەتا ئەمە بکەنە کەرەستەییەکی دەستیان بۆ لێدانی خودی خەلیفە، دواچار پاش سەرکەوتنی ھەنگاوی یەکەمی پیلانەکەیان، ھەول و ھێرشەکانی خۆیان چڕکردووە لەسەر خودی خەلیفە و چەندین دۆسیەیی تۆمەتیان بۆ خەلیفە کردووە، لەوانە:

- زەوتکردنی مافی عەلی کۆری ئەبووطالب:
ئەمە یەکەم تۆمەت بوو کە راستەوخۆ لەلایەن خودی عەبدوڵای کۆری سەبەئووە ئاراستەیی خەلیفە دەکرا و دەپوت: عەلی وەصیی پیغەمبەری خواوە و دەبوو دواي پیغەمبەر(ﷺ) عەلی بکرایە بە خەلیفە، عوثمایش بە ستم بوو بە خەلیفە و ئەو مافەیی لە عەلی زەوت کردووە.^(۲)
ئەم تۆمەتەش ھیچ راستیەکی نیە، چ رەفتاری خودی عەلی و چ ھەلوێستی موسلمان و چ شیوازی ھەلبژاردنی عوثمانی کۆری عەففان، بەلگەیی نادروستی ئەو تۆمەتەن.

- زبیری بەرامبەر بە گەورە هاوہ لان و کەسایەتییەکان:
لێدان و سزادانی عەمماری کۆری یاسر.
لێدان و سزادانی عەبدوڵای کۆری مەسعوود.
دوورخستنی ھەیی ئەبوو زھری غیفاری بۆ ناوچەیی رەبذە.
دەرکردنی ئەبوو دەرەدا لە شام.

ئەوانەش یان تۆمەت بوون، یان شیواندنی راستی ھەلوێستەکان بوون، یان گەورە کردنی رووداوەکان بوون زیاتر لە قەبارەیی خۆیان، یان لێسەندنەوہی

^(۱) ابن العربی: العواصم من القواصم.

^(۲) تاریخ الطبری، ج ۴، ص ۳۴۰.

مافی ئیجتیهاد و بریاردانی خلیفه بوو، به چه شنیک پتیاں رهوا نه ده بیښی،
هیندهی حاکمیکیش دهسه لاتی حوکم و بریاردانی هه بیت.

- هه لسوکه وتی له گه ل که سوکاریدا:

حه که می گنپرایه وه پاش نه وهی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) دووری خستبوویه وه.
موعاویه ی کوری نه بوو سوفیانی کرد به والی که شیایو کاربه دهستی
نه بوو.

عه بدولای کوری عامری کوری کوره یزی کرد به والی که شیایو
کاربه دهستی نه بوو.

مه پروانی کرد به والی که شیایو کاربه دهستی نه بوو.

پینج یه کی نه فریقیای دا به مه پروان.

به خششی هه بوو بو خزم و نزیکانی خو ی و موسلمانانی لى بیهش
ده کرد.

وه لیدی کوری عوقبه ی کرد به والی که که سیکی فاسقه و شیایو
کاربه دهستی نه.

به گشتی، هه لویستی عثمان به رامبه ر به خزم و که سه کانی، له رپه وی
گشتی شه ریهت دهر نه چوو، نه و خزمانه ی که کران به والی، که سانی شیاو
بوون و به ئیجتیهاد کران به والی، هه روه ها که مینه یه کی والیه کان له خزمانی
خوی بوون، جگه له وه، هه ندیک له وانه، وهک موعاویه، له لایه ن خلیفه ی
پیشوو وه دانرابوو و لیهاتووی موعاویه ش لای هه موان روون و به رچاو
بوو، نه و به خششه ش که باس ده کریت، عثمان له داهاتی تایبه تی خوی
به خششی ده کردن، نه وهش که به مه پروانی به خششی، به ئیجتیهادیک بوو و
پاش نه وهی ناره زایی موسلمانانی لیکه وته وه، خیرا لئی وهرگرته وه.^(۱)

- ره خنه گرتن له ئیجتیهاده کانی:

سوننه تی کور تکر دهنه وهی نو یژی له سه فهدا له کار خست.

^(۱) ابن الأثیر: الكامل في التاريخ، ج ۲، ص ۵۲۸.

عومەر بۆ لیتدانی حەد قامچی بەکارده‌هینا، که‌چی ئەم کردی بە گۆچان.
چووێه سەر پلیکانه‌که‌ی پێغه‌مبەری خوا (ﷺ) له‌ کاتی‌کدا ئەبووبەکر و
عومەر له‌و پلیکانه‌ خوارتر ده‌وه‌ستان بۆ وتاردان.
سووتاندنی موصحه‌فه‌کانی قورئان و هه‌یشتنه‌وه‌ی یه‌ک نوسخه.
فراوانکردنی سنووری په‌چه‌ی ئاژه‌لانی به‌یتولمال و به‌کاره‌ینانی بۆ
به‌رژه‌وه‌ندی شه‌خصی خۆی.

عوبه‌یدولای کوپی عومەری له‌ به‌رامبەر هورمزاند نه‌کوشت.
خه‌لیفه، هه‌م وه‌ک گه‌وره‌ هاوه‌ڵێک، هه‌م وه‌ک ئەندامێکی ده‌سته‌ی یه‌که‌می
موسڵمانبوان، هه‌م وه‌ک زانایه‌کی ناو هاوه‌لان، مافی ئەوه‌ی هه‌بوو ئیجتیهاد
له‌ برێک مه‌سه‌له‌دا بکات، زۆرینه‌ی هاوه‌لانی‌ش گله‌یی و ره‌خنه‌یان نه‌بووه
له‌ ئیجتیهاده‌کانی، به‌لام ئاشووبگێران ئەو ئیجتیهاده‌یان پێ ره‌وا نه‌ده‌بینی.
- ره‌خنه‌گرتن له‌ رابردووی:

ئاماده‌ی غه‌زای به‌در نه‌بووبوو.

له‌ رۆژی ئوحوودا مه‌یدانی جیهادی جیشه‌یت و رایکرد.

له‌ به‌یعه‌تی رضواندا ئاماده‌ نه‌بوو.

به‌شدارنه‌بوونی له‌ به‌دردا، به‌ فهرمانی پێغه‌مبەر (ﷺ) بوو، نه‌وه‌ک خۆدزینه‌وه
بیت له‌ غه‌زاکه، به‌جیگه‌یاندنی فهرمانی پێغه‌مبەریش (ﷺ) داواکراو و له‌پێشتره‌ له
حه‌ز و بیرکردنه‌وه‌ی شه‌خصی، جیهیشتنی مه‌یدانی جیهاد له‌ ئوحوودا، پاش ده‌نگۆی
شه‌هیدبوونی پێغه‌مبەر (ﷺ) بوو و ده‌سته‌یه‌ک له‌ هاوه‌لان ئەو هه‌لوێسته‌یان هه‌بوو،
خوای گه‌وره‌ش به‌ ده‌قی ئایه‌ت لیخۆشبوونی بۆ ده‌رکردن، ئاماده‌نه‌بوونی له‌ به‌یعه‌تی
رضواندا، سه‌روه‌ری بوو بۆ عوثمان، چونکه‌ وه‌ک نێردراوی پێغه‌مبەر (ﷺ) چوو
بۆ مه‌که‌که‌و خۆی خسته‌ به‌رده‌م ئەگه‌ری مه‌رگ و کوژران، خودی به‌یعه‌ته‌که‌ش
له‌سه‌ر ده‌نگۆی کوژرانی عوثمان وه‌رگیرا، واته‌ عوثمان، پێش هاوه‌لان به‌ کردار
به‌یعه‌تی مه‌رگی به‌جیگه‌یاند و چوو به‌رده‌ستی بیتاوه‌پان.

- دروستکردنی تۆمەت:

لەسەر وشتەرەكەى لەگەڵ كۆپلەكەیدا نامەيەكى نووسى بۆ ئيبين ئەبى سەرح سەبارەت بە كوشتنى ئەو كەسانەى لە نامەكەدا باسى كردبوون.^(۱) ئەمەش تۆمەتيك بوو كە بە پيلانتيكى ورد دارپژرابوو و ئاگرى فيتنەكەى پى خۆشكرا و پيلانگيرانى بەرەو كۆشكى خيلافەت ئاراستەكرد و شەهيدبوونی خەليفەى ليكەوتەو.

ئەو رەخنانەى لە عوثماني كورپى عەففان دەگيران:

ئيبينولعەرەبى كۆى ئەو رەخنانەى كۆكردەووتەو كە لە خەليفە عوثماني كورپى عەففان دەگيران و وەلامى ھەريەك لەوانەشى خستووتەپوو، ئيمەش ھاودەم بە زيارەيەك بۆ وتەكانى ئيبينولعەرەبى ھەم رەخنەو ھەم وەلامەكان دەخەينەپوو:

ھيندەى دا لە عەممار تا ناوسكى تەقى.

ھيندەى دا لە ئيبين مەسعوود تا ئيسك و پروسكى شكاند و مووچەشى

لى بىرى:

ئيبينولعەرەبى دەليت: سەبارەت بە ليدانى ئيبين مەسعوود و مووچەپينەدانى ئەو ساختيە، سەبارەت بە ليدانى عەمماريش ھەروەك ئەوى پيشوو درۆ و ساختيە، ئەگەر ناوسكى بتيەقايە ھەرگيز نەدەژيا.

زانايان لەو بارەيەو بىرى پۆزשיان ھيناووتەو كە ھى ئەو نىە باسيان بکەين چونکە خودى باسەكە لەسەر پووچى و ناردوستى وەستاو، ئيتىر ھيچ حەقيك لەسەر پووچى بنيادناريت، بەشوين پيتى نەفاماندا رى نابرين، چونکە ئەو ريتى ئەوان كۆتايى نىە.^(۲)

ئيبين مەسعوود لە سەردەمى عوثماني كورپى عەففاندا كە بەرپرسى بەيتولمالى موسلمانان بوو لە كووفە، لەگەڵ سەعدى كورپى ئەبى وەقاص

^(۱) ابن العربي: العواصم من القواصم، ص ۶۱ و ما بعدها.

^(۲) العواصم من القواصم.

کیشہ یه کی بۆ دروست بوو، عوثماني کوږی عه ففان پاش ماوه یه کی زور سه عدی کوږی ئه بی وه ققاصی له والیه تی کووفه لابرډ، ئه ویش له بهر کیشه یه ک که له گه ل ئیبن مه سعوود هه یبوو، چونکه قهرزی له بهیتولمال کردبوو که ئیبن مه سعوود بهرپرسی بوو، کاتیک ئیبن مه سعوود داوای قهرزه که ی کرده وه له سه عد، سه عد توانای نه بوو بیداته وه، بۆیه کیشه که وته نیوانیانه وه، هه واله که گه یشته وه به عوثمان و سه عدی لابرډ و وه لیدی کوږی عوقبه ی له شوینیدا دانا.^(۱)

کاتیک عوثماني کوږی عه ففان نوسخه کانی قورئانی یه کخست و ته نها یه ک جوړی هیشته وه، ئیبن مه سعوود ئاماده نه بوو نوسخه که ی خو ی لابیات چونکه دهیوت: من خۆم له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) ئه و قورئانه م بیستوه.^(۲)

کاتیک عوثماني کوږی عه ففان داوای کرد له ئیبن مه سعوود بگه ریته وه بۆ مه دینه، خه لکی کووفه وتیان: لیږه بمینه ره وه ئیمه ناهیلین هیچ ئازاریکت پی بگات، ئه ویش وتی: من گویرایه لی خه لیفه م له سه ره، ده بینم فیتنه به ریوه یه، نامه ویت من یه که م که س بم ئه و ده رگایه بکاته وه، بۆیه خه لکه که ی گیرایه وه و به ره و مه دینه که وته ری.^(۳)

پاش ماوه یه ک ئیبن مه سعوود نه خو ش که وت، عوثماني کوږی عه ففان هات بۆ لای، وتی: ئازاری چیت هه یه؟ ئه ویش وتی: ئازاری تاوانه کانم، وتی: ئه ی هه ز به چی ده که یت؟ وتی: ره حمه تی په روه ردگارم، وتی: ئه ی فه رمان نه که م پزیشکیک بیت بۆ لات، ئه ویش وتی: پزیشک ده وای کردووم، عوثمان وتی: فه رمان نه که م به خششت بکه ن؟ وتی: هیچ پیویستم پیی نیه.^(۴)

^(۱) الکامل فی التاریخ، ج ۲، ص ۴۷۷.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۸۷-۴۸۸.

^(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۸۹.

^(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۹۸.

دوچار ئیبن مه سعوود له مه دینه و له سالی سی و دووی کۆچیدا وهفاتی کرد،^(۱) کاتیگ وهفاتی کرد نوێژی له سهر کرا، رایهک ده لیت: عوثماني کورپی عه ففان نوێژی له سهر کرد، رایه کیش ده لیت: عه مماری کورپی یاسر نوێژی له سهر کرد، رایه کیش ده لیت: زوبهیری کورپی عه ووام نوێژی له سهر کرد، دواتر وهستان تا شهو، چونکه خۆی وهسیهتی کردبوو شهو ئه سپهردهی بکه، ئینجا له گۆرستانی به قیغ ئه سپهردهیان کرد.^(۲)

له کۆکردنه وهی قورئاندا لایداوه و بیدعهی نواندوو له سووتاندنی موصحه فهکانی قورئاندا:

ئیبیلو عه ره بی له م باره یه وه ده لیت:

(سه بارهت به کۆکردنه وهی قورئان، ئه وه کاریکی زۆر چاکی عوتمان بوو که ئه نجامیدا، هه رچهنده هه موو قورئان له بهردهست بوو به لام خه لکی راجیا بوون له خویندنه وهی - بۆیه چی راجیایی له سهر بوو نه یه ئیشت و مه سه له که ی یه کلا کرده وه، به وهش به لینی خوا هاته دی به پاراستنی قورئان که ئه مهش له سهردهستی عوتمان هاته دی وهک چۆن له نووسینهکانی تایبهت به قورئان و چه ند نووسینی تر دا ئه وه مان روونکردوه ته وه.

هه موو پێشه وایان ئه وه یان گیراوه ته وه که زهیدی کورپی ثابت وتی: له کاتی جهنگی خه لکی یه مامه دا ئه بوو به کر ناردی به شوینمدا، بینیم عومه ری کورپی خه ططاب له لای بوو، ئه بوو به کر وتی: عومه ر هاتوو به بۆ لامان و ده لیت: کۆژراوهکانی رۆژی یه مامه خه ریکه ئه وانه نه هی لیت که قورئانیان له به ره، من ده ترسم ئه م باره وا بپروات و به شتیکی قورئان له ده ست بچیت، بۆیه پێم باشه قورئان کۆبکریته وه، منیش وتم: به عومه ر: چۆن شتیگ بکه ین که پێغه مبه ر (ﷺ) نه یکردوو ه؟ عومه ر وتی: سویند به خوا ئه م کاره باشته ره، بۆیه به رده وام لیتی دووباره ده کردمه وه تا خوا ی گه و ره ده روونی والا کردم بۆ ئه و کاره و رام چوو یه سه ر راکه ی عومه ر.

(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۹۹.

(۲) أسد الغابة، ج ۳، ص ۴۰۰.

ئیتەر دهستنووسه که لای ئه بووبه کر بوو تا وه فاتی کرد، دواتر لای عومه ر بوو تا وه فاتی کرد، دواتر لای چه فسه ی کچی عومه ر بوو تا حوزه یفه ی کورپی یه مان هات بۆ لای عوثمان، ئه وهش کاتیک له غه زای شام له فه تحی ئه رمینیا و ئازهر بایجان له گه ل خه لکی عیراق بوو که گه پرایه وه بۆ لای عوثمان باسی جیاوازی خویندنه وه ی قورئانی لای ئه وه خه لکه بۆ عوثمان گێرپرایه وه، بۆیه حوزه یفه به عوثماني وت: ئه ی ئه میری باوه پداران فریای ئه م ئومه ته بکه وه پێش ئه وه ی وه ک ناکۆکی جووله که وه مه سیحیه کان موسلمانانیش سه بارهت به قورئان ناکۆکیان تیبکه ویت، بۆیه عوثمان که سی نارد بۆ لای چه فسه و پیتی وت: نوسخه ی موصحه فه که مان بۆ بنیره تا له بهری بنووسینه وه و دواتر ده یگێرینه وه بۆت، چه فسه ش موصحه فه که ی نارد بۆ عوثمان، ئینجا عوثمان فه رمانی کرد به زهیدی کورپی ثابت و عه بدولای کورپی زوبهیر و سه عیدی کورپی عاص و عه بدوره حمانی کورپی حارثی کورپی هیشام تا له بهری ئه وه موصحه فه چه ند نوسخه یه ک بگرنه وه، ئه وانیش ئه وه کاره یان به ئه نجام گه یاند.

عوثمان به سی که سه قوره یشیه کانی وت: ئه گه ر ئیوه له شتی کدا راجیا بوون له گه ل زهیدی کورپی ثابت ئه واه به زمانی قوره یشی بینووسن چونکه قورئان به زمانی قوره یشی دابه زیوه، ئه وانیش وایان کرد. کاتیک ئیشه که یان ته واه کرد عوثمان موصحه فه که ی گێرپرایه وه بۆ چه فسه، عوثمان بۆ هه ر ناوچه یه ک موصحه فه یکی له و موصحه فانه نارد که -دهسته که- نووسیوو یانه وه و فه رمانی کرد له ناوچه کانداه چی نووسیینه وه ی تری به شتیکی قورئان و چی موصحه فه ی تر هیه بسووتیتریت. سه بارهت به وه ی دهوتریت عوثمان موصحه فه کانی تری سووتاندووه یان دراندووه، ئه واه ههردووکیان جائیزه ئه گه ر مانه وه ی ئه وه موصحه فانه خراپه ی لی بکه ویته وه یان شتیکی تیدا بیت که له بهره تدا- له قورئاندا

نهیئت یان له سهر بنه مای قورشان خوئی نه بیئت، له وه شدا هه موو هاوه لان
 بیده نگ بوون و کیشه یان نه بوو، به لام گێردراوه ته وه له ئیبن مه سعووده وه
 که له کووفه وتاری داوه و توویه تی پاشان خوای گه وره ده فهرمویت: (ومن
 یغلل یأت بما غل يوم القيامة) جا من بۆ موصحه فه که ی خوّم واده که م،
 هه رکه سیش له ئیوه ئه وه ی پی ده کریت با وابکات، بۆیه ئیبن مه سعوود
 ده یویست موصحه فه که ی خوئی بهیلتیه وه ئه وه ی تیایدا ده یزانی بهیلتیه وه،
 کاتیک ئه وه ی بۆ نه کرا ئه وه ی وت: که وتی، بۆیه عوتمان ناچار ی کرد
 موصحه فه که ی لابه ریّت و رسومه کانی سرپیه وه، بۆیه قیرائه که ی چه سپاو
 نه مایه وه خوای گه وره به و سرپینه وه یه عوتمان و حه قی سه رخست).^(۱)

ئه بوو زه ری دوورخسته وه بۆ ناوچه ی ره بذه.

یه کیک له و مه سه لانه ی که کراوه به ره خنه له سهر عوتمانی کوپی
 عه ففان و تانه دان له خیلافه ته که ی، مه سه له ی چوونی ئه بوو زه بوو بۆ
 ناوچه ی ره بذه، چونکه ئه و تۆمه ته ی ئاراسته کراوه که ئه و به زۆر و به
 فه رمان ئه بوو زه ری دوورخسته وه بۆ ناوچه ی ره بذه، سه باره ت به م
 مه سه له ش ورده کاریه کی پیویست ده خه ی نه روو:

ئیبنولعه ره بی له کتیه که یدا (العواصم من القواصم) سه باره ت به م
 مه سه له یه ده لیّت:

سه باره ت به وه ی گوایه ئه بوو زه ری دوورخستیه ته وه بۆ ناوچه ی ره بذه
 ئه وه راست نه و وای نه کردووه، ئه بوو زه کابرایه کی دنیانه ویست و
 زاهید بوو و سه رکۆنه ی کاربه دهسته کانی عوتمانی ده کرد و ئه م ئایه ته ی
 به سه ریاندا ده خوینده وه (والذین یکنزون الذهب والفضة ولا ینفقونها فی سبیل الله
 فبشرهم بعذاب الیم).

ئه بوو زه ری پی و ابوو ئه وان له سوار و جلو به رگدا زیده پوی ده که ن،
 بۆیه له سهر ئه وه ناره زایی به رامبه ریان ده رده بری و سه رکۆنه ی ده کردن،

^(۱) العواصم من القواصم لابن العربي.

دهیویست چی له و مال و سامانهی بهردهستیان ههیه دابهش بکریت،
ئهوهش شتیکی پتویست نهبوو.

ئیبین عومه و هاوه لانیکی تریش دهیانوت هه رچیه ک زه کاته که ی بدهیت
ئیتیر بریتی نیه له کۆکردنه وهی -زیر و زیو- ئهوه بوو له شام دهمه قاله یه ک
له نیتوان ئه بوودهر و موعاویه دا روویدا، ئیتیر ئه بوودهر هات بۆ مه دینه،
خه لکی له دهوری کۆبوونه وه، ئه ویش هه مان ریی خۆی ده گرت بهر-
دنیا نه ویستی و ویستی ئه وهی هه موان به وجۆره بن- عوتمان پپی وت:
خۆزگه که نارت بگرتایه، مه بهستی ئه وه بوو تو له سه ر ریبازیکیت که بۆ
تیکه لی خه لک نابیت، چونکه تیکه لی مه رچی خۆی هه یه و که نارگرتنیش
مه رچی خۆی هه یه، هه رکه سیش بیه ویت وهک ئه بوودهر بژی ده بیت به
ته نها بژی، یان تیکه لی خه لک بکات به لام واز بهیتنیت خه لکی له و باره دا
بژین که له شه ریه تدا حه رام نه کراوه، ئه وه بوو بۆ پشتگوێخستنی دنیا،
ئه بوودهر به سه ره به رزی چوو به ره و ناوچه ی ره بذه، حالی ئه بوودهر باشتر
بوو، به لام ئه و حاله بۆ هه موو خه لک نابیت، چونکه ئه گه ر له سه ر ئه و
ریبازه بچوونایه به دنیا ییه وه له ناوده چوون، سوپاس و ستایش بۆ خوا که
هه موو حاله کانی ریکخستوه.

ئه وهی جیی سه ره سوپمانه ئه و ره خنه له عوتمان ده گیریت له سه ر کاریک
که عومه -پیتستر- کرد بووی، ده گیردریت هه وه که عومه ری کوپی خه ططاب
ماوه ی یه ک سال ئیبین مه سه وودو چه ند هاوه لکی تری له مه دینه به ند
کرد تا ئه و کاته ی شه هید بوو، ئه وکات عوتمان ئازادی کردن، عومه
له به ره ئه وه به ندی کردن چونکه ئه وانه فه رمووده ی زۆریان له پیغه مبه ری
خواوه (ﷺ) ده گیرایه وه.

دهمه قاله یه ک له نیتوان ئه بوودهر و موعاویه دا روویدا، ئاخۆ ئه بوودهر بری
قسه ی ده کرد که له سه رده می عومه ری کوپی خه ططابدا ئه وانه ی نه ده وت،

بۆیه موعاویه ئەم مەسەلەى باس کرد بۆ عوثمان و ترسا ئاشووبیک لەنیو خەلکیدا دروست بیئت، چونکە ئەبوودەر هانیان دەدات بۆ دنیانەویستی و برێی حال کە هەموو خەلکی بەرگەى ناگرن، بەلکو بە تاییەت بۆ هەندێ کەس دەبیئت و کەمینەیهک دەتوانن بەرگەى بگرن، بۆیه وەک پێشتر باسمان کرد عوثمان نامەى بۆ نووسی تا ئەبوودەر بیئت بۆ مەدینە، کاتیک هاتە مەدینە خەلکی لە دەورى کۆبوونەوه، ئەبوودەر بە عوثمانى وت: بەنیازم بچم بۆ ناوچەى رەبذە، عوثمانیش وتی: وابکە، ئەبوودەریش وایکرد، تەنها ئەو هەنگاوەش بۆ ئەو گونجاو بوو.^(۱)

ئێین تەیمیش پیتی وایە چوونى ئەبوودەر بۆ رەبذە لەبەر نەگونجانی ئەو ئیجتیهادهى بوو کە کردبووی، لەو بارەوه دەلیت:

ئەبوودەر لە رەبذە نیشتەجێ بوو و لەویش مرد، ئەمەش لەبەر هۆکاریک کە کێشە کەوتە نیوان ئەو و خەلکەوه، چونکە ئەبوودەر کەسیکی صالحی دنیانەویست بوو، پەيامیشی وابوو کە دنیانەویستی واجبه و مروّف چى لى زیاده پتووستى خۆى هەلگریت ئەوه کەنز و سامانیکه کە لە روژی دواییدا پیتی داخ دەکریت، هەروەها پشّتی دەبەست بە شتیک کە لە قورئان و سوننەتدا بەلگەى لەسەر نیە، ئەو پشّتی دەبەست بە فرمایشتى خوا (والذين یکنزون الذهب والفضة ولا ینفقونها فی سبیل الله...)، بۆیه چى زیاد لە پتووست بوایە بە کەنزى دادەنا، بۆ ئەوهش پشّتی دەبەست بەوهى لە پتغەمبەرى خواى (ﷺ) بیستبوو کە فرمووبووی (یا أبا ذر ما أحب أن لی مثل أحد ذهباً یحیی علیه ثلاثة وعندي منہ دینار إلام دینارا أرصده لدین)، (ئەى ئەبوودەر حەز ناکەم هێندە کێوى ئوحدو زێرم هەبیئت و سیانەى بەسەردا تێپەر بیئت و دیناری لەو زێرە لای من مابییت مەگەر بۆ قەرزم داناییت)... کاتیک عەبدورەحمانى کورپی عەوف مرد و سامانیکی جیهینشت ئەبوودەر ئەوهى بەو کەنزە دانا

^(۱) العواصم من القواصم، تحقیق محب الدین الخطیب و محمود مهدي الأستانبولی، ط ۲، دار الجیل (بیروت-۱۹۸۷)، ص ۸۵-۸۸

که له سه‌ری سزا ده‌دریت، عوثمایش سه‌بارت به‌و مه‌سه‌له دانوستان و مشتومری له‌گه‌ل نه‌بوو‌ذر ده‌کرد تا نه‌وه‌ی که‌عب هاته‌ژووره‌وه‌و هاوپای عوثمان بوو، نه‌بوو‌ذر لیتدا، هر له‌سه‌ر نه‌وه‌ش نه‌بوو‌ذر له شام کیشی له‌گه‌ل مو‌عاویه‌ه‌بوو، ده‌سته‌یه‌کیش هه‌بوون هاوپای نه‌بوو‌ذر بوون... خو‌ خ‌وای گه‌وره له‌ قورئاندا میراتی دیاری کردووه‌و دابه‌شی کردووه، ده‌ی میرایش بو‌ که‌سیک ده‌بیت که‌ د‌وای خو‌ی سامانیک جیبه‌لیت، چه‌ندین هاوه‌ل له‌ پشتیوانان و بگره له‌ کوچه‌رانش هه‌بون که‌ له‌سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) سامانیان هه‌بووه، چه‌ندین پیغه‌مبه‌ریش هه‌بون که‌ سامانیان هه‌بووه، نه‌بوو‌ذر ده‌یویست شتیک له‌سه‌ر خه‌لک واجب بکات که‌ خوا واجبی نه‌کردبوو له‌سه‌ریان، له‌سه‌ر شتیک سه‌رکونه‌یان بکات که‌ خوا له‌سه‌ر نه‌وه سه‌رکونه‌ی نه‌ده‌کردن، نه‌وه‌و رایه‌یدا مو‌جته‌هید بوو و وه‌ک هه‌موو مو‌جته‌هیدانی تر له‌سه‌ر گو‌ن‌رایه‌لیه‌که‌ی پاداشت و‌رده‌گریت...له‌ سه‌رده‌می خیلافه‌تی عوثماندا -مال و سامان زور بوو- و ده‌وله‌م‌ندان خوویان دایه‌ زور بواری دنیا که‌ هه‌یانبوو له‌ رووی ریژه و جو‌روه‌وه‌ ده‌چوونه مه‌یدانی مو‌باحه‌وه، نه‌بوو‌ذریش هینده‌ نکو‌لی ده‌کرد لیان تا نه‌وه‌ی ری مو‌باحیشی لی داده‌خستن، نه‌مه‌ش هو‌کاریکی کیشی نیوان دوو تاقمه‌که‌ بوو، بو‌یه که‌نارگریتی نه‌بوو‌ذر له‌به‌ر نه‌وه‌ هو‌کاره‌ بوو، نه‌گه‌رنا عوثمان هیچ کیشی و مه‌رامیکی به‌رامبه‌ر به‌ نه‌بوو‌ذر نه‌بوو، نه‌وه‌ش که‌ ده‌لیت: نه‌بوو‌ذر راس‌ت‌گ‌وترین که‌سه‌ واتای نه‌وه‌ نییه له‌ هه‌موویان باشتر بیت، به‌لکو که‌سیکی باوه‌رداری لاواز بوو، وه‌ک له‌ فه‌رمووده‌ی سه‌حیدا هاتووه پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) فه‌رموویه‌تی (یا أباذر إني أراك ضعيفا، وإنی أحب لك ما أحب لنفسي، لا تأمرن علی إثنين ولا تولین مال یتیم) (نه‌ی نه‌بوو‌ذر من تو به‌ لاوازی ده‌بینم، نه‌وه‌شی بو‌ خو‌م خو‌شم ده‌ویت بو‌ تویش چه‌زم پییه، ده‌ی به‌رپرسیاریتی دوو که‌سیش مه‌گره‌ نه‌ستو و مال و سامانی هه‌تیویش مه‌گره‌ نه‌ستو)،

يان له فهرمووده‌ی سه‌حیدا هاتووه (المؤمن القوي خير وأحب إلى الله من المؤمن الضعيف وفي كل خير) ئەهلی شورايش باوه‌پدارانی به‌هێز بوون، ئەبوودەر و هاوویته‌کانیشی باوه‌پدارانی لاواز بوون، باوه‌پدارانی چاکى نێو خيلافهت وهک عوتمان و عهلى و عه‌بدوپه‌حمانى کوپى عه‌وف باشت‌ر بوون له ئەبوودەر و هاوویته‌کانى.^(١)

عەسكەرى دەلەيت: ئەبووزەر خۆى لەبەر زوھد و دوورگرتنى لەو سامانەى لە دەستى خەلكدايە چوون بۆ رەبەزەى ھەلبژارد. (۲)

ئيبين خەلدوون دەلەيت: ئەبووزەر داواى مۆلەتى كرد لە عوتمان تا لە مەدینە بچیتە دەرەو، عوثمانيش مۆلەتى دا و ئەبووزەریش چوو لە رەبەزە دابەزى و لەوئى مزگەوتىكى بنیاد نا و عوثمانيش وشترى پيدا و دوو مەملووكى-خزمەتكارى- بۆ دانا و مووچەشى بۆ برپەو، (۳) ھەرەھا عوتمان پەيامى نارد بۆ ئەبووزەر و پیتی وت: جارجارە سەردانى مەدینە بکە تا نەرىتى دەشتەكى ۋەرنەگریت، ئەویش وابدەکرد. (۴)

بئگومان ئەبوودەری غیفاری لە ئاشووبخوازەکان نەبوو، بەلکە
 موحەمەدییەک بوو کە لە بواریکی ئیجتیهادەکانیدا نەبییەکا، بەلام ئەوەی کە
 کێشە بوو ئەوەبوو ئاشووبخوازن ئەو بانگەوازی ئەبوودەریان قۆستەو
 بۆ مەرامی پیسی خۆیان و توانییان بیکەنە چەکیک بۆ دژایەتی خیلافەتی
 عوثمانی کۆری عەففان و دواجار رەواکردنی خوێنی، هیچکام لە هاوەلان
 و تابعیەکان و زانایانی ئەهلی سوننە و جەماعەش گومانیان نیە لەوەی
 ئەبوودەر هیچ پەیوەندی و هاوکاریەکی نەبوو لەگەڵ ئاشووبخوازن،
 بەلکە نیازیکی چاکسازی هەبوو ئیجتیهادیکی کردوو ئیجتیهادەکی
 نەبییەکاوە و پشت بەخوا یەک پاداشتی دەست کەوتوو.

(١) منهاج السنة النبوية لابن تيمية، تحقيق د. محمد رشاد سالم، ط ١، مؤسسة قرطبة، ج ٦، ص ١٧٣-١٧٤.

(٢) الأوائيل للعسكري، ج ١، ص ٥٥.

(٣) تاريخ ابن خلدون، ط ٥، دار القلم (بيروت-١٩٨٤)، ج ٢، ص ٥٨٨.

(٤) تاريخ الطبري، ج ٢، ص ٦١٦.

ئەبوودەردائی لە شام دەرکرد:

ئێبنولعەرەبی دەلالت: (هەر وهه‌ها دەمه‌قاله‌یه‌ک له‌نیوان ئەبوودەردائو موعاویەدا روویدا، چونکه‌ ئەبوودەردائیش که‌سیکی زاهید و دنیانه‌ویست بوو و دادوهری خه‌لکیش بوو له‌ دیمه‌شق، کاتیک له‌ مه‌سه‌له‌ی حه‌قدا زۆر مه‌سه‌له‌که‌ی قوول ده‌کرده‌وه‌ و ئەو ریبازه‌ی عومه‌ری له‌ناو خه‌لکدا په‌یره‌و ده‌کرا ئەویش په‌یره‌وی ده‌کرد، خه‌لکی به‌رگه‌ی ئەوه‌یان نه‌گرت و لایان برد، ئەویش چوو به‌ره‌و مه‌دینه‌، ئەوانه‌ هه‌موو برێ به‌رژه‌وه‌ندین که‌ زیان به‌ ئایینداری ناگه‌یه‌نن و کار ناکه‌نه‌ سه‌ر پنگه‌ی هه‌چ موسلمانیک، ئەبوودەر و ئەبوودەردائیش دووربوون له‌ عه‌یبه‌و که‌موکورتی، عوثمایش زۆر دوور و بێگه‌رد بوو، هه‌ر که‌سیکیش بلت عوتمان به‌و هۆکاره‌ دوورخسته‌وه‌ی به‌کاره‌یتاوه‌ ئەوه‌ هه‌موو ئەو قسانه‌ پووچ و بێنه‌مان).^(۱)

حه‌که‌می گێڕایه‌وه‌ پاش ئەوه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) دووری خستبوویه‌وه‌: حه‌که‌می کوپی ئەبیلعاصی کوپی ئومه‌یه‌ی ئومه‌ویه‌، مامی عوثمانی کوپی عه‌ففانه‌، باوکی مه‌روانی کوپی حه‌که‌مه‌، دواي فته‌حی مه‌ککه‌ موسلمان بوو و چوو له‌ مه‌دینه‌ نیشته‌جی بوو.^(۲)

پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) حه‌که‌می دوورخسته‌وه‌ بۆ ناوچه‌ی طائف، ئیتر له‌وئ مایه‌وه‌، ئینجا که‌ ئەبووبه‌کر بوو به‌ خه‌لیفه‌ داوا کرا حه‌که‌م بگێڕێته‌وه‌، ئەویش وتی: گرێیه‌ک ناکه‌مه‌وه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) گرتی داوه‌، تا له‌ سه‌رده‌می خه‌لافه‌تی عوثمانی کوپی عه‌ففاندا گه‌ڕێنرایه‌وه‌ بۆ مه‌دینه‌.^(۳)

حه‌که‌م له‌ سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌رایه‌تی پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) له‌ مه‌ککه‌ ئازاری زۆری پێغه‌مبه‌ری خواي(ﷺ) ده‌دا،^(۴) ته‌نانه‌ت ئەو شه‌وه‌ی کۆبوونه‌وه‌ تا بچن پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) له‌ ماله‌که‌ی خۆیدا بکوژن، یه‌کێک له‌وانه‌ حه‌که‌م بوو.^(۵)

^(۱) العواصم من القوام لابن العربي.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۵.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۴.

^(۴) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۱۳۴.

^(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۲۲۸.

حه که م ته نانه ت به رامبه ر به موسلمانانیش خراپه ی زوری نواند، نه وه بوو کاتیک عثمانی کوږی عه ففان موسلمان بوو، هه که م که مامی بوو عثمانی گرت و به گوریس به سسته وه و تی: سویند به خوا تا نه گه پښته وه سهر ئایینی باو باپیرانت ناته که مه وه، عثمانیش و تی: سویند به خوا هه رگیز وازی لی ناهینم، کاتیک هه که م بینی عثمان زور سووره له سهر ئایینه که ی وازی لیهینا و به ریدا.^(۱)

ئیین هه جهر چه ند فهرمووده یه کی هیناوه که باس له وه ده که ن پښغه مبه ری خوا (ﷺ) نزای خراپه ی کردووه له هه که م، به لام صه حیج بوونی هیچکام له وه فهرموودانه ناسه لمینیت.

سه باره ت به هوکاری دوورخسته نه وه که ی ده و تریت نهینى پښغه مبه ری خواى (ﷺ) ئاشکرا کردووه و باسی کردووه، بویه دوورخراوه ته وه.^(۲) هه که م له سهرده می خیلافه تی عثمانی کوږی عه ففاندا وه فاتى کرد، نه وه ش له سالى سى و یه کی کوچیدا بوو.^(۳)

هه رچونیک بیت نه فی کردنى هه که م و نه گیرانه وه ی تا وه فاتى و به رده وامى هه ر دوو خه لیفه ی دواتریش له سهر نه و بنه مایه، به لگه یه له سهر ئاستى لاساریه ک که هه که م نواندوویه تی، به لام نه وه نابیته تومت بو خه لیفه ی سییه می باوه رداران، چونکه گیرانه وه یه ک هه یه ده لیت: پښغه مبه ر (ﷺ) پیش مردنى له سهر داواى عثمان رازی بووه هه که م بگه رپته وه، به لام پیش گه رانه وه ی وه فاتى کردووه و دواتریش هه ر دوو خه لیفه ی دواتر بو په رپه وى نه و فرمانه داواى شاهیدیکیان کردووه له عثمان و نه ویش شایه تیکى تری نه بووه.^(۴)

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۵۵.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۱۰۸.

^(۳) نفس المصدر.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۵.

بۆیە ئەمە چەند خالێک دەخەینەروو:

یەكەم: ئەو هی عوتمان چوو و سكاڵای بۆ كردوو لای پیغەمبەر (ﷺ)، شتیکی هەلە و تاوان نەبوو، چونكە هیشتەو هی خزمایەتی و هەولی چاكە كردن لەگەڵ خزمان شتیکی رێپێدراو لە ئیسلامدا مادەم نەبیتە زیان بۆ باوەرداران بە گشتی، ئەو هەش كە عوتمان چوو داوای لیخۆشبوونی بۆ موسلمانێکی هەلەكار كردوو نەك بۆ بیباوەرێك،^(۱) هەروەها تكای بۆ كردوو لای پیغەمبەر (ﷺ)، كە پیغەمبەری خواش (ﷺ) رازی بوو نیشانی ئەو هەموو ریز و خۆشەویستیە كە پیغەمبەری خوا (ﷺ) هەیبوو بۆ عوتمانی كۆری عەففان.

دووهم: پابەندی بێشوماری هاوہ لانی پیغەمبەر (ﷺ) بە گشتی و خەلیفە راشیدیەكان بە تاییەتی و ئەبووبەكر و عومەر بە تاییەتی تر لەم نمونەدا دەردەكەوێت كە چەندە ورد و وریا بون لە هەلسوكەوت لەگەڵ بنەماكانی شەریعەدا، كاتیك زانیویانە شەرع داوای شایەت دەكات بۆ هەر سكاڵا و پرسێك، ئامادە نەبون تەنانت قسەو سكاڵای موژدەپێدراوی بەهەشتیش وەر بگرن كە عوتمانە، خۆ ئەوان دەیانزانی كە عوتمان چەندە راستگۆ و دلسۆز بە ئیسلام بوو و ئەگەر هەرچیەك بچووكترین لادانی دژ بە پیغەمبەری خوای (ﷺ) تێدا بووبیت هەرگیز قبوولی نەكردوو، عوتمان موژدەپێدراوی بەهەشت و دوو جار زاوای پیغەمبەر (ﷺ) بوو، عوتمان هۆكاری بەیەتی ریزوان بوو، كەچی هەر فەرمانی شەریعەتیان بۆ شایەتیەکی ئەو پشتگۆی نەخستوو، جا ئەگەر بۆ مەسەلەیکی كاتی لاوہکی وا ورد بووبن، دەبیت لە كۆكردنەو نووسینەو قورئاندا چ وریایی و دلناییەکیان گرتبیتەبەر.

سێیەم: گەورەیی عوتمان و ریزگرتنی لە فەرمانی دەسەلاتدارانی دەولەتی ئیسلامی نیشان دەدات، ئەو هەرچەندە خۆی چوو بوو بە خزمەت پیغەمبەر (ﷺ)

(۱) البدایة والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۱۳۴.

و ره زامه ندى پيغه مبهري خواي (ﷺ) وهر گرتبوو، به لام کاتيک زانی به لگهی ته واوی به دهسته وه نیه بۆ سه لماندنی راستیه که ی، ئاماده بوو ملکه چی فرمانیک بیت که له پیناو هیشته وه ی راستیه کاندرا راستیه کی ئه وی په ک ده خست، ئه مهش ته نها له هاوه لانی پيغه مبهري (ﷺ) ده وه شیتته وه هیته وریا و کارامه بن.

چواره م: عوتمان هه رگیز ئاماده نه بووه له فرمانی پيغه مبهري (ﷺ) دهر بچیت، خو کاتيک ئه بوو سوفیان هاته مه دینه وه و تکی کرد له چه ند که سیگ و له وان هه عوتمان تا بیبه ن بۆ لای پيغه مبهري (ﷺ) و سکالای بۆ بکه ن تا له سه ر ریککه وتنی قوره يش و پيغه مبهري (ﷺ) قسه ی له گه ل بکات، عوتمان ئاماده یی نه بوو سکالای بۆ بکات هه رچه ند له هه مان هۆز بوون، چونکه ده یزانی ئه مه ره وا نیه، به لام سکالا کردنی بۆ حه که م له به ر ئه وه ی پی ره وا بوو چونکه هه م حه که م شایه تومانی به زار دهر بر پیوو و خو ی به موسلمان ناساندبوو و خواش زاناره به موسلمانیتیه که ی، هه م هاتنه وه ی ئه و هیچ په یوه ندیه کی نه بوو به زیان گه یاندن به موسلمانان چونکه تاکیک بوو و هیچی تر، هه روه ها ئه و که زانی پيغه مبهري (ﷺ) رازی بووه ئینجا چوو داوای له ئه بوو به کر و عومه ریش کرد تا ئه و ره زامه ندیه جیبه جی بکه ن، کاتیکیش به لگهی ته واوی بۆ ئه وه ده ست نه که وت بیته نگه ی هه لبارد نه ک نانه وه ی ئاژاوه و نا په زایی.

سه باره ت به وه ی بۆچی عوتمانی کوپی عه ففان حه که می گنپایه وه، ئیبنولعه ره بی له کتیه که یدا (العواصم من القواصم) ده لیت:

سه باره ت به تۆمه تی گنپانه وه ی حه که م ئه مهش راستی نیه، زانایانمان له وه لامی ئه و گومانه دا ده لێن پيغه مبهري (ﷺ) مۆله تی دابوو به حه که م تا بچیتته وه مه دینه، عوتمان ئه مه ی وت: به ئه بوو به کر و عومه ر، ئه وانیش وتیان: ئه گه ر شاهیدیکت هه یه بۆ ئه وه ئه وا ده یگنپینه وه، بۆیه کاتيک خو ی بوو

به خليفه نيشی کرد بهو زانياریهی ههیبوو-که پیغه مبهه (ﷺ) مؤله تی داوه به که که م بجیته وه مه دینه- عوتمان ئاماده نه بوو په یوهندی له گهل که سینگ هه بیت که پیغه مبهه (ﷺ) په یوهندی له گهل بچپراندايه با ته نانه ت باوکیشی بوايه، ئه وه رگیز ئاماده نه بوو حوکمی پیغه مبهه (ﷺ) هه لبوه شینیتته وه.^(۱) سوننه تی کورتکردنه وهی نوژی له سه فهدا له کارخست:

ئیببولعه ره بی ده لیت: سه باره ت به کورتنه کردنه وهی نوژه کان له سه فهدا ئیجتهادیکی عوتمان بوو، چونکه بیستبووی خه لکی له مه سه لهی کورتکردنه وهی نوژه کاندایکته وتون و وایان لیهاتوو ته نانه ت له ماله وهش کورتکردنه وهی نوژه کان ده کن، بویه گومانی ئه وهی برد ئه نجامدانی سوننه تیک بیته هو ی له کارخستنی فهرز، بویه له ترسی نه که وتنه ئه وه داوو هه له وه کورتکردنه وهی نوژه کانی له سه فهدا ته رک کرد، هه رچه نده ده سته یه که له زانایان ده لین که سی گه شتیار سه ره سه ته له وهی ئایا به کورتکردنه وه نوژه کانی بکات یان بی کورتکردنه وه نوژه کانی بکات، هاوہ لانیش له و باره وه راجیا بوون.^(۲)

موعاویه ی- کوپی ئه بوو سوفیانی- کرد به والی که که سیک فاسقه و شیایوی کار به دهستی نیه:

سه باره ت به موعاویه ئه وای- یه که م جار- عومه ر کردی به والی و هه موو ناوچه کانی شامی دایه ده ست، دواتریش عوتمان له و پۆستهیدا هیتشتیه وه، به لکو با بلین ئه بوو به کر- یه که م جار- به رپرسیاریتی پتدا، چونکه زیادی برای موعاویه ی کرد به والی و زیادیش ئه وی کرد به جیگره وهی خو ی، ئه وه بوو عوتمانی ش هیتشتیه وه چونکه په یوهندی هه بوو به ویلايه تی ئه بوو به کره وه، جا عوتمانیش وه که عومه ری کرد و هیتشتیه وه، ده ی برواننه ئه و زنجیره یه چهنده په یوه ست و پته و بووه، هه رگیز نمونه ی و نابینریتته وه.^(۳)

^(۱) العواصم من القواصم، ص ۸۹

^(۲) العواصم من القواصم.

^(۳) العواصم من القواصم.

عبداللای کوپی عامری کوپی کورہیزی کرد بہ والی کہ کہسیکی
فاسقہو شیاوی کاربہدہستی نیہ:

عبداللای کوپی عامری کوپی کورہیز کردی بہ بہرپرس-وہک
دہوتریت- چونکہ پوورہکانی زور ریزدار بوون.^(۱)

مہروانی کرد بہ والی کہ کہسیکی فاسقہو شیاوی کاربہدہستی نیہ:
ئو قسہلؤکانہی سہبارہت بہ مہروان و ولید ہاتون زور سہختن
و ئوانہی حوکمی فاسق بوونیان داوہ لہسہریان لہ فاسقی خویانہوہ
ئو حوکمہیان بہسہرداداؤن، مہروان پیاوئیکی عدل بووہو لہ گہورہ
پیشہوایانی لای ہاوہلان و تابعیہکان و فیقہناسانی موسلمانان بووہ،
سہہلی کوپی سہعدی ساعیدی کہ لہ ہاوہلان بووہ گنپرانہوہی لی
گنپراوہتہوہ، سہبارہت بہ تابعیہکانیش ہاوتہمہنانی خوی بون... سہبارہت
بہ فیقہناسانی ناوچہکانیش ہہموویان بہگہورہیان داناوہو خیلافہتہکیان
بہ رہوا داناوہ و فہتوای ئویان وەرگرتوہو و ملکہچی گنپرانہوہی بون،
میژوونووس و ئہدیہکانیش لہ ئاست خویاندا قسہیان کردوہو.^(۲)
وہلیدی کوپی عوقبہی کرد بہ والی کہ کہسیکی فاسقہو شیاوی
کاربہدہستی نیہ:

ئیبینولعہرہبی دہلئت: (سہبارہت بہ دانانی وہلیدی کوپی عوقبہ ئہوا -
ہاودہم بہ خراپی نیازہکان- خہلکی پیش چاکہ خراپہیان گرتہبہر، بویہ
درؤسازان کہوتنہ باسی ئہوہی عوٹمان بؤ نیازی خوی کردوویہتی بہ
بہرپرس، عوٹمان دہلئت: من ولیدم دانہناوہ لہبہرئہوہی برام بووبیت،
بہلکو لہبہرئہوہ دامنناوہ کہ کوپی ئوم حہکیمی بہیضائہ، ئو ژنہش
پووری پیغہمبہر(ﷺ) و دوانہش بووہ لہگہل باوکی پیغہمبہری خوادا(ﷻ)-
واتہ ئوم حہکیم و عبداللای باوکی پیغہمبہر(ﷺ) بہ یہک سک لہدایک

^(۱) العواصم من القواصم.

^(۲) العواصم من القواصم.

بون- پشت به خوا دواتریش روونی ده که ینه وه، دانانی والیش ئیجتهاده،
عومهر سه عدی کوپی ئه بی وه ققاصی لابر د و که سی پله زمتر له وی پیش
ئه و خست،

به عثمان و ترا تو وه لیدت داناوه چونکه وه لید براته له ری
دایکته وه (ئه روای کچی کوره یزی کوپی ره بیعه ی کوپی حه بیبی کوپی
عه بدشه مس)، ئه ویش وتی: به لکو بویه کردوومه به والی چونکه پورزای
پنغه مبه ری خواجه (ﷺ)، چونکه ئوم حه کیم پووری پنغه مبه ر (ﷺ) بوو و
دایه گه وره ی عثمان و دایه گه وره ی وه لید بووه له رووی دایکیانه وه که
ئه روا بووه، ئوم حه کیم دوانه بووه له گه ل عه بدولای باوکی پنغه مبه ری
خوادا (ﷺ)، جا چ کیشه یه ک هیه که سیک برای خوی یان که سی نزیک
خوی دابنیت.^(۱)

پینج یه کی ئه فریقیای دا به مه روان.

سه باره ت به وه ی عثمان پینج یه کی ئه فریقیای دابنیت به یه ک که س
ئه وه راست نیه، مالیک و دهسته یه کی تر پتیا ن وایه پتیشه وا - ئیمام - رای
خوی ده بیت له سه ر پینج یه ک و دواتر به پنی ئیجتهاده که ی جیه جیی
دهکات، دهشتوانیت هه مووی بیه خشیت به یه ک که س.^(۲)

عومهر به قامچی لیدانی هه ددی لیده دا، که چی ئه م کردی به گوچان:
سه باره ت به وه ی ده لین عثمان به گوچان له خه لکی دابنیت، له هیه
یاخی و گوپراه لیک ئه وه م نه بیستووه، به لکو گپراه وه یه کی پووچ و بیتنه مایه
و هه والیکه بازار گه رمی بو کراوه، په نابه خوا له هه ر خراپه یه ک.^(۳)
چوو یه سه ر پلیکانه که ی پنغه مبه ر (ﷺ) له کاتیکدا ئه بووبه کر و عومهر
له و پلیکانه خوارتر ده وه ستان- بو و تاردان-:

^(۱) العواصم من القواصم.

^(۲) العواصم من القواصم.

^(۳) العواصم من القواصم.

سه بارهت بهوهی دهوتریت عثمانی کوپی عهفان چوه ته شوین مینبه ره که ی پیغه مبه (ﷺ)، ئهوا ئه مه له هیچ کهس نه بیستوه که توقیه ی هه بیت، به لکو بانگه شه یه کی ناره وایه بۆ باس و گیرانه وه، ئیتر ئه وه ی دلی پیی ده گۆریت دلی ده گۆریت، زانایانمان ده لئین: ئه گهریش ئه وه راست بیت- وای کرد بیت- ئه وه هیچ شتیکی تیدا نه که خوین رشتنی حه لال بکات، یان له وانه شه ئه وه کاره ی حه ق بوو بیت و هاوه لانیش له سه ر ئه وه گله یی و ناره زاییان نه بوو بیت، واته سه ره تا یان له بهر هوکاری پیوست ئه وه یان به رهوا زانییت، ئه گهریش نه بوو بیت- واته شتی وای نه کرد بیت- ئه وه ئیتر مشتومرکی له سه نامینیت.^(۱)

ئاماده ی غه زای به در نه بوو بوو، له رۆژی ئو خودیش شکستی خوارد، له به یعه تی ریزوانیشدا ئاماده نه بوو:

جاریک ئیبن عومه ر له گه ل خه لکیکی قوره یشیدا دانیشتبوو، کابرایه کی میصری هات بۆ لای، وتی: ئه ی ئیبن عومه ر پرسیاریکت لیده کهم وه لامم بده ره وه، ئایا ده زانیت عثمان له رۆژی ئو خوددا رایکرد؟ وتی: به لئ، وتی: ده زانیت له به دردا ئاماده نه بوو؟ وتی: به لئ، وتی: ده زانیت له به یعه تی ریزواندا ئاماده نه بوو؟ وتی: به لئ، کابرا وتی: الله اکبر، ئیبن عومه ر وتی: وه ره با بۆت روون بکه مه وه، راکردنی ئو خودی من شایه تی ده ده م که خوا لپی خو ش بوو، بۆ ئاماده نه بوونی به دریش له به ره ئه وه بوو که کچه که ی پیغه مبه (ﷺ) هاوسه ری بوو و نه خو ش بوو، بۆیه پیغه مبه (ﷺ) پیی فهرموو تو پاداشت و پشکی یه کیک له ئاماده بوانی به درت هه یه، بۆ ئاماده نه بوونیشی له به یعه تی ریزوان، ئه وه ئه گه ر له ناو مه ککه دا بلند پایه تر له عثمان هه بوایه پیغه مبه (ﷺ) ئه وی له بری عثمان ده نارد، پیغه مبه (ﷺ) عثمانی نارد و به یعه ته که دوا ی ئه وه بوو که عثمان چوو بۆ مه ککه، له کاتی به یعه ته که دا پیغه مبه (ﷺ) دهستی راستی نیشان دا و فهرمووی: ئه وه

^(۱) العواصم من القواصم.

دهستی عوثمانه، دهستی راستی دا به سهر دهسته که ی تریدا و فهرمووی: (ئه وه بۆ عوثمان)، ئینجا ئیبن عومەر به کابرای وت: دهی ئیستا برۆ.^(۱) عوبه یدولای کورپی عومهری له هورمزان نه کوشت-ئه و که سه ی که چه قۆکه ی دا به ئه بولولوئه و دژ به عومهر هانی دا تا عومهری کوشت-: سه بارهت به ئاماده نه بوونی عوثمان بۆ کوشتنی عوبه یدولای کورپی عومهری کورپی خه ططاب له به رامبه ر هورمزان ئه وه ناراست و پووچه، چونکه ئه گهر ئه وه ئه وه ی نه کرد خۆ هاوه لانی تر له وئ ئاماده بوون، مه سه له که ش له سه ره تادا بوو، دهوتریت: هورمزان هه ولی داوه بۆ کوشتنی عومهر و خه نجه ری هه لگرتوووه و له ژیر جله کانیه وه ده رکه وتوووه... له وانه شه عوثمان حه قیقی به سهر عوبه یدولاه به دی نه کرد بیت، چونکه بارو کاری هورمزان بۆ ده رکه وت، هه روه ها که س داوا ئه وه ی نه ده کرد، له گه ل هه موو ئه و ئه گه رانه شدا چۆن دروسته بروانیته مه سه له یه ک که دروست و سه حیح نیه.^(۲)

له سهر وشتره که ی له گه ل کۆیله که یدا نامه یه کی نووسی بۆ ئیبن ئه بی سه رح سه بارهت به کوشتنی ئه و که سانه ی له نامه که دا باسی کرد بوون: ئیبنو له ره بی ده لیت: سه بارهت به وه ی ده لیت نامه که له گه ل سواریکا گیراوه- یان له گه ل کۆیله که ی گیراوه- هه یج که سیش نالیت کۆیله که ی بووه، گوایه نامه ی بر دووه بۆ عه بدولای کورپی ئه بوو سه رح و تیایدا فه رمانی پیکردوو هه لگرانی نامه که بکوژیت، -به لام له راستیدا- عوثمان به خه لکه که ی وت: یان ده بنه شایه تی ئه و شته- که من وام وتبیت- یان سویند ده خۆم من ئه وه م نه نووسیوه و فه رمانم به شتی وا نه کردوو ه، جار هه یه به ناوی که سیکه وه قسه ده نوو سرت و ساخته ی ده ست نووسی

^(۱) صحیح البخاری - کتاب فضائل الصحابة - باب مناقب عثمان بن عفان، الرقم ۳۶۹۸، جامع الترمذی - أبواب المناقب عن رسول الله (ﷺ)، الرقم ۳۷۰۶.
^(۲) العواصم من القواصم.

دهكریت و مؤرهكەشی ساختهی لهسەر دهكریت، بهلام ئهوان وتیان: دهبیت
تۆ مهروان بدهیته دهست ئیمه، ئهویش وتی: شتی وا ناکهم، چونکه ئهگەر
مهپروانی بدایه بهدهستهوه ئهوه ستهمکار دهبوو، ئهوه خهڵکه دهبوو لای
عوثمان داوای حەقی خۆیان له مهپروان و هەر کهسیکی تریش بکهن، ئهگەر
بچهسپایه عوتمان شتی وای کردووه ئینجا حەق بۆ خاوهن حەق دهبیت،
بهلام پیشینه و گهرهیی و پلهوپایهیی ئهوه هی ئهوه نهبوو له دهسهلاتهکی
لابیریت چ جای کوشتنی.^(۱)
هموئی چارهسەر:

دهنگۆی ههول و پیلانهکانی سهبهئهکان کهوتهوه بهرگویی خهلیفه و
موسلمانانیش، بۆ چارهسهری ئهمهش چهند ههنگاوێک نران:
خیرا موسلمانان ههوالهکهیان گهیانده خهلیفه و داوای چارهسهرکردنی
بارودۆخهکهیان کرد، بژاردهی چارهسهریشیان خسته بهردهستی خهلیفه.
خهلیفه گوپیستی رهخنه و نارهبازییهکان بوو، ههندیک لهوانهی
چارهسەر کرد، وهک گۆرینی ههندیک له والیهکان، نارهبابوونی ههندیک له
رهخنهکانیشی سهلماند.

بۆ هەر ناوچهیهک نێردراویکی خۆی نارد بۆ وهگرتنی وردهکاری،
ئوسامهی کوپی زهید بۆ بهصره و موحهممهدی کوپی مهسلمه بۆ کووفه
و عهبدوولای کوپی عومه بۆ شام و عهمماری کوپی یاسر بۆ میصر.
خهلیفه، بانگهێشتی سهرجهم والی و بهرپرسهکانی کرد و لهو بارهیهوه
راویژی پیکردن و دواتر بریاری کوتایی درا.^(۲)
دریژه:

ئیبن سهبهئی جوولهکه کهوته تانهدان له عوتمان و خۆی به دلسۆزی
ئیسلام نیشان دا، خهڵکیکی زۆر به قسهکانی ههڵخهڵتان و کهوتنه شوین

^(۱) العواصم من القواصم.

^(۲) ابن الأثیر: الکامل فی التاریخ، ج ۲، ص ۵۲۷.

راکانی و ئو ھو ھو لہی خو یان بہ فہرمان بہ چاکہ و ریگری لہ خراپہ
 دہزانی، روژ بہ روژ ئو بیرہی سہبہئی بلاو دہبوویہوہ، تا دوا ی سالتیک
 خہلکہ کہ داوایان لہ عہلی کوری ئوبووطالیب کرد بروات لہ گہل عوٹمان
 قسہ بکات، عہلش چوو و پیی وت: خہلکیک لہ دہرہوہ سہبارہت بہ تو
 منیان دواندووہو نازانم چی بلیم، چی ھہیہ تو نہیزانیت و ئو ھو ی ئیمہ
 دہیزانین تویش دہیزانیت، پیش تو نہکەوتوین تا شتیکت پی بلین تو
 نہیزانیت، بہ تہنیا لہ گہل پیغہمبہر (ﷺ) نہبوین تا شتیک تابیہت بزانی و
 پیت بلین، شتیک تابیہتمان بو نہبووہ کہ لہ توشاراوہ بیت، تو ھاوہل و
 زاوای پیغہمبہری خوا (ﷺ) بوویت و فہرموودہت لیوہ بیستووہو بینوہتہ،
 کوری ئوبووقوحافہ و کوری خہتتابیش لہ تو لہ پیشتر نہبون بہ شتیک، تو
 لہ خزمایہتیدا نزیکترینیت بہ پیغہمبہر (ﷺ) و ئو ھو ی تو ھتبوو لہ زاوایہتی
 پیغہمبہر (ﷺ) ئو دوانہ نہیانبوو، لہ ہیچدا پیش تو نہکەوتن، ھو ی بو
 خاتری خوا وریای خو ت بہ، کویرت پی بینا ناکریت و نہقامت پی زانا
 ناکریت، ریگہ کہ روونہو پایہکانی دین و ہستاون، تو دہزانیت ئو عوٹمان
 چاکترین بہندہی خوا لای خوا پیشہوایہکی دادپہروہرہ رینموونی کرابیت
 و سوننہتیک روون پیرہو بکات و دوور لہ بیدعہی روون بگریت، بہ خوا
 ھردووکیان رونن و سوننہتہکان و ہستاو و بہرچاون و بیدعہکانیش
 ھہروا، خراپترین کەس لای خوا پیشہوایہکی ستہمکاری گومرایہ کہ
 خہلکی بہ ھویہوہ گومرا بین، ئیتر سوننہتی روون لہ ناوبہریت و بیدعہی
 کەنارخراو زیندوو بکاتہوہ، ...عوٹمانیش وەلامی دایہوہو وتی: بہ خوا
 دہمزانی ئو ھو دہلینیت، بہ خوا ئہگەر تو لہ شوینی من بوویتایہ، نہ لیت
 تووہرہ دہبووم و نہ تانہم لیدہدایت و نہ خراپہیہکم دہکرد، من خزمایہتیم
 گہیانددووہو درزہکانم گرتووہو پەنای فہوتاوم داوہو لہ سەر ھەمان شیوہی
 عومەر کەسەکانم داناوہ، ئو ھو ی عہلی سویندت دہدہم بہ خوا ئایا دہزانیت

موغیره ی کوری شوعبه لیتره نه بوو؟ وتی: به لئ، وتی: ده شزانیت عومهر داینا؟ وتی: به لئ، عوثمان وتی: ده ی ئیدی بۆ سه رکۆنه ی من ده که ن ئه گهر ئیبن عامیرم له بهر خزمایه تی دانا بیت؟ عه لی پنی وت: عومهر که که سینی دادنه دواتر لاریه کی لئ به دی بکردایه ئه و په پی سزای ددها، به لام تۆ ئه وه ناکه یت، نه رمی و لاوازیت نواندوه به رامبه ر به خزمانت، عوثمان وتی: ئه وانه خزمانی تۆیشن، پاش بریک قسه کردن پیکه وه عه لی لای عوثمان چوو به ده ره وه عوثمانیش به دوایدا چوو به ده ره وه و چوو به سه ر مینه ر و وتاریکی پیشکه ش کرد.^(۱)

له سالی سی و پینجی کۆچیدا میصر شله ژانیکی به خۆ وه دی، موحه ممه دی کورپی ئه بوو به کری صدیق و موحه ممه دی کورپی ئه بوو حوزده یفه و ژماره یه کی تر له نه یارانی عوثمان نزیکه ی شه ش سه د سواریان له میصره وه ئاماده کرد و به ریکه وتن به ره و مه دینه و بوون به چوار به شه وه به سه رکردایه تی عه مری کورپی بو ده یلی کورپی وه رقائی خوزاعی و عه بدو په حمانی به لوی و کینه نه ی کورپی بیشر و سوودانی کورپی حمران، موحه ممه دی کورپی ئه بوو به کریش له گه لیاندا هات، به لام موحه ممه دی کورپی ئه بوو حوزده یفه له میصر مایه وه تا خه لکی تر هان بدات و به رگری له وانه بکات که رویشتون، والی میصریش نامه یه کی نووسی بۆ خه لیفه و ئاگاداری کرده وه له و رووداوه و وتی: وه ک عومره کار دین و وا خۆیان نیشان دده ن، که له مه دینه نزیک بوونه وه، خه لیفه فه رمانی کرد به عه لی کورپی ئه بوو طالیب تا پیشه اتنیا ن بۆ مه دینه بیانگیریته وه بۆ شوینی خۆیان، عه لیش داوای له عه ماری کورپی یاسر کرد هاو ده می بکات، به لام عه ممار رازی نه بوو، چونکه ئه ویش توو په بوو له عوثمان له به ره ئه وه ی پیشتر عوثمانی کورپی عه ففان سزای دابوو، ئه وه بوو عه لی خۆی چوو بۆ لایان و له ناوچه ی جوحفه بوون، ئه وانه به چاوی گه وره ییه وه ته ماشای علی کورپی ئه بوو طالیبیان

(۱) البداية و النهایة لابن کثیر، ج ۷، ص ۱۶۸-۱۶۹.

دہ کرد، علی لیتان تووہ بوو و تہانہت کہوتہ قسہ پی و تیان، ئہوانیش کہوتنہ سہرکونہی خویان و وتیان: لہسہر ئہمہ جہنگی خہلیفہ دہکەن؟ علی وتی: بۆچی نہیاری عوٹمانن؟ ئہوانیش چہند رەخنہیہکیان ژمارد کہ دواتر بہ دریتتر باسیان دہکەین، عہلیش یەک یەک وەلامی رەخنہکانی ئہوانی دایہوہ، دہستہیہکیشیان چوون گوئیان لہ وتہکانی عوٹمان گرت، کہ ہیچ رەخنہیہکیان نہما، دہستہیہک لہ خەلکی مہدینہ داویان لہ عوٹمان کرد سزای ئہوانہ بدات، عوٹمان لیتوردهی نیشان دا، ئہوانیش گہرانہوہ و عہلیش گہرایہوہ بۆ لای عوٹمان و بہسہرہاتہکە ی بۆ باسکرد و داوایشی لیکرد و تاریک پیشکەش بکات و پۆزش بہیتتہوہ بۆ ئہوہی خزمانی خوی پیشخستووہو تہوبہ نیشان بدات، عوٹمانیش راکہی وەرگرت و لہ وتاری ہینیدا ئہوہی کرد و نزایہکی تہوبہی کرد و چاوہکانی پر بوون لہ فرمیسک و ہموو موسلمانان گریان، ئینجا مہروانی کوپی حەکەم وتہیہکی زبری پیشکەش کرد و دلی علی رەنجاند، دواتر عوٹمان بہ راویژی ژنہکە ی ناردی بہ شوین عہلیدا تا بیت بۆ لای و ویستی دلی بداتہوہ، بہلام علی رازی نہبوو، کہ خەلکی میصر بہم رووداوہیان زانی لہگەل خەلکی کووفہو بہصرہ کہوتنہ نامہ گۆرینہوہو ریککەوتن لہسہر ئہوہی جہنگی عوٹمان بکەن، لہو نیوہندەدا بریک نامہ بہدەم هاوہلانہوہ ساختہ کران، ئہوہبوو ہەمدی شەش سەد سوار لہ میصرہوہ بہ چوار بەش ہاتن وئیین سہبہئیشیان لہگەل بوو، لہو لاشہوہ خەلکی کووفہ بہ چوار بەش ہاتن، خەلکی بہصرہش بہ چوار بەش ہاتن، ہەریہکەو نیازیکیان ہەبوو، میصریہکان دہیانوت دہبیت علی ببیت بہ خہلیفہ، کووفیہکان دہیانوت با زوبہیر ببیت بہ خہلیفہ، بہصریہکان دہیانوت با طہلحہ ببیت بہ خہلیفہ، ہەموو لہ مانگی شہووالدا لہ دەوری مہدینہ خپ بوونہوہ، میصریہکان چوون بۆ لای علی، ئہویش حەسەنی کوپی ناردبوو

بق لای عوتمان و خویشی که ناری گرتبوو، که هاتن بق لای علی تووړه بوو لیبان و دهری کردن، زوبهیر و طه لحه ش به هه مان شیوهی علی بانگه شه که رانی خوئیانیان دهر کرد و نه فره تیان لیکردن، ئینجا هه موویان نیازی خوئیان راگه یاند و وتیان: داوای ئیمه ئه وهیه عوتمان واز له خیلافهت بهیئت، جا میصریه کان ده یانوت جاری پیشوو که چوینه ته وه نیردر اوای عوتمانمان به دلیل گرتووه که نامه ی پی بووه و نامه که موری عوتمانی له سهر بووه و تاییدا فره مانی کردووه هه موومان بکوژنو ده ست و پیمان بپرن، ئه و نامه شیان له گه ل خوئیان هینابوو، که عوتمان ئه وهی بیست سویندی خوارد شتی وای نه و تووه و نه نووسیوه، ئه مه ش نامه یه کی ساخته بوو ئاماده کرابوو، هه روه ک نامه به ده م علی و زوبهیر و ته لحه وه نوو سربوو که بین بق له ناوبردنی عوتمان، باره که به و جوړه بوو تا روژی ههینی هات و عوتمان وه ک جارن و تاری خوئی پیشکش کرد، هیندی دوی ئه وه گه مارو درا.^(۱)

له مانگی زیلقه عده ی سالی سی و پینجا هاتنه ناو مه دینه، عوتمان چاوی که وت پیبان، ئه وانیش وتیان: قورئانیک داوا بکه، ئه ویش داوای کرد قورئانیک بهیئن، -که قورئانه که ی بق هینرا- پیبان وت: -سوره تی- نویه م بکه ره وه، واته سوره تی (یونس)، ئینجا وتیان: بیخوینه ره وه تا گه یشته ئه م ئایه ته (الله اذن لکم أم علی الله تفترون)، ئینجا پیبان وت: بوه سته، ئه زانیت چیت کردووه به په چه ی ئاژه لان؟! ئایا خوا موله تی ئه وهی پیداویت یان به ده م خواوه هه لت به ستووه؟ عوتمان وتی: تیپه پینه، ئه و ئایه ته له سهر فلانه مه سه له دابه زیوه، عومهریش ئه وهی منی کرد و له وشتره کانی زیادکرد و منیش وام کردووه.

ئاوا به رده وام ره خنه یان لیده گرت و ئه ویش وه لامی ده دانه وه تا دواتر عوتمان به وانی وت: چیتان ده ویت؟ ئه وانیش به لیتنامه که یان هینا و شه ش

(۱) البداية والنهاية لابن کثیر، ج ۷، ص ۱۷۵.

یان پینچ مہرجیان بۆ نووسی کہ ہرکەس دوورخراوہ تہوہ بگہ پرنریتہوہ و
 تہوہی - مووچہی لی براوہ - بۆی بگنردریتہوہ و فہیئیش ھەبیت و لہ
 دابہ شکردندا دادپەرور بیت و کەسانی بەہیز و جیتمانہ بکاتہ بەرپرس،
 تہوہیان لہ نامہ یە کدا نووسی، تہویش بەلئینی لہوان وەرگرت یە کپیزی
 تیکنەدەن، ئینجا بە رەزامەندی گەرانەوہ.

دەوتریت بەلکو عەلی ناردووە بۆ لایان و لەسەر تہو پینچ شتہ باسکراوہ
 ریککەوتن و بە رەزامەندی گەرانەوہ، لہو بارەدا بوون کہ سواریک ھات و
 ریی گرت پتیان و چەند جاریک بلالوہی بە کۆبوونەوہیان دہکرد و دہاتەوہ
 بەنتویاندا، وتیان: تہوہ تۆ چیتہ؟ - بۆ وادەکەیت؟ - تہویش وتی: من نیردراوی
 تہمیری باوہردارانم بۆ لای کاربەدەستی خۆی لہ میصر، تہوانیش پشکنیان،
 سہیریان کرد نامہ یەکی پتیہ کہ لەسەر زمانی عوتمان نووسراوہ و مۆری
 تہوی لیدراوہ و ناردوویەتی بۆ کاربەدەستی میصر و فەرمانی پیکردووە - تہو
 کۆمەلہ کہ گەرانەوہ - لہ خاچیان بدات و دەست و پتیان بپریت.

تہوانیش گەرانەوہ بەرہو مەدینہ و چوون بۆ لای عەلی و پتیان وت:
 تہماشا کہ دوژمنی خوا چی کردووە؟! چی لہ بارەمانہوہ نووسیوہ خوا
 خوینی تہوی حەلال کردووە، ئینجا بە عەلییان وت: لہگەل ئیمہ وەرہ بچین
 بۆ لای - عوتمان - تہویش وتی: بەخوا نایەم لہگەلتان، وتیان: تہی بۆچی
 - پیتستر - بەلئینامەت بۆ نووسین؟ تہویش وتی: بەخوا من بۆم نہ نووسیون،
 تہوانیش لہنتو خۆیاندا سہیری یەکتریان دہکرد، ئینجا عەلی لہ مەدینہ
 چووہ دەرہوہ.

تہوانیش چوون بۆ لای عوتمان و پتیان وت: تۆ شتی وات لہ بارہی
 ئیمہوہ نووسیوہ، تہویش وتی: یان دہبیت دوو موسلمان بہینن - کہ شایہ تیم
 لہدژ بدەن - یان من سویند دہخۆم - شتی وام نہ نووسیوہ - بەلام تہوان
 بەوہ رازی نہبوون و بەلئینہکەیان ھەلوہ شاندهوہ و گەمارۆیان دا.

دهوتریت ئه شتهر هینراوه بۆ لای عوثمان، ئه شتهریش به عوثماني
وت: ئه وه خه لکه ده یانه ویت یان واز له ده سه لات به یتیت، یان قیصاصیان
به ده یته وه، یان بتکوژن، ئه ویش وتی: سه بارهت به وازه یتانم ئه وه من
ئوممه تی موحه ممه د به په رتی و ناکوکی جیناه یتلم، سه بارهت به قیصاصیش
ئه وه دوو هاوه له که ی پیتش من قیصاصیان له خویان وه رنه گرتووه و جه سه تی
منیش به رگه ی ئه وه ناگریت.^(۱)

خه لیفه ش به هچکام له و بژاردانه رازی نه بوو، بۆ هه ریه ک له وانه ش
به لکه و بیانووی به ده سه ته وه بوو.

عائیشه ده لیت: جارێک پیغه مبه ر(ﷺ) دای به سه ر شانی عوثماندا و پیتی
فه رموو (یا عثمان، إن الله عز وجل عسی أن یلبسک قمیصا، فإن أراذک المنافقون علی خلعه،
فلانخلعه حتی تلقانی)،^(۲) (ئه ی عوثمان، له وانه یه خوای گه وره جلیکت به به ردا
بکات، جا ئه گه ر دوو پوه کان و یستیان لای به رن، لایمه به تا ده گه یته وه پیم،
سێ جار ئه وه ی پێ فه رموو)، مه به ست به و جله خیلافه تیک بوو که خوا
پیتی به خشی و دوو پوه کانیش ئه و ئاشووبگیرانه بوون که و یستیان له
خیلافه ته که ی لای به رن، دوا جاریش شه هیدیان کرد.
گه مارۆدانی مالی عوثمان

پاش کۆتا وتاری عوثمان له هه ینیدا، تووشی ژانه سه ریک بوو و له
هۆش خۆی چوو، خیرا بردیانه وه بۆ ماله وه، نه یاره کانی که له و شویتنه
جیاوازان وه هاتبوون، هاتن و گه ماری ماله که یان دا، به رامبه ر به وه خیرا
ده سه تیه ک له مندا لانی هاوه لان به فه رمانی باوکیان چوون بۆ مالی عوثمان
تا به رگری له خه لیفه بکه ن، له وانه سه سه ن و حوسه ینی کوپانی عه لی
کوپێ ئه بوو طالیب، عه بدولای کوپێ زوبه یر و عه بدولای کوپێ عه مر.^(۳)

^(۱) العواصم من القواصم.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند عائشة(ﷺ)، الرقم ۲۵۲۰۵، صححه شعيب الأرنؤوط.

^(۳) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۷۶.

صه فیهی دایکی باوه پداران به ولاخیکه وه چوو تا بچیت بۆ لای عوتمان، کهچی ئه شتهر هاته پیتی و نه یه شت، صه فیهی وتی: بمگیرنه وه با ئه مه ئابرووم نه بات، دواتر هه سەنی له نیوان مالی خۆی و عوتماندا داناو خواردن و خواردنه وهی ده نارد بۆ عوتمان.^(۱)

له و کاتهی عوتمانی کوپی عه ففان گه مارۆ درا، عه بدولای کوپی زوبه یر هاو ده م به ئیبن عومه ر و هه سەن و حوسه ین و مه پروان و ئه بوو هوره یره و ژماره یه کی تر وه ستان تا به رگری بکه ن له خه لیفه، خه لیفه ش سویندی دان که واز به یتن و بچه وه ماله وه،^(۲) به لام عه بدولا و هه سەنی کوپی عه لی و مه پروانی کوپی هه که م نه چوونه وه و به رگریان کرد، عه بدولا چه ندین شمشیر و تیری به رکه وت و زۆر بریندار بوو، هه روه ها هه سەنی کوپی عه لی و مه روانیش بریندار بوون.^(۳)

زه یدی کوپی ثابت هات و وتی: وا پشتیوانان له به رده رگان و ده لین ئه گه ر ده ته ویت ئیمه دووباره پشتیوانانی خواین، عوتمان وتی: پیویستم به وه نیه، ده ست بگر نه وه- و مه جه نگن-.

ئه بوو هوره یره پیی وت: ئه مرۆ هاو ده م به تۆ ده مینمه وه، عوتمان پیی وت: تکام لیت هیه- بریارم بۆت ئه وه یه- بچیته ده ره وه- جیم به یت-.

هه سەنی کوپی عه لی کۆتا که س بوو که له لای مابوویه وه، چونکه هه سەن و حوسه ین و ئیبن عومه ر و ئیبن زوبه یر و مه پروان هاتبوون بۆ لای، ئه ویش زۆر جه ختی لیکردنه وه چه که کانیان دابنیتن و بچه ده ره وه و بچه وه بۆ مالی خۆیان،

ئیبن زوبه یر و مه پروان پیتی وت: ئیمه بریارمان له سه ر خۆمان داوه وازنا هینین، عوتمانیش ده رگا که ی کرده وه و له راستترین گیرانه وه دا هاتوه-چوونه ژووره وه بۆ لای.^(۴)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۷۴۱.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۸۱.

(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۸۸.

(۴) العواصم من القواصم.

ٹاشووبگپران تہ نانہت نہ یاندہ ہیشٹ عوٹمان ٹاویش بخواتہ وہ، ٹہو ٹاوی کہ خوئی لہ سہ ردمی پیغہ مہردا (ﷺ) بیرہ کہی کرپیوو بؤ موسلمانان، عوٹمان وتی: ٹادہی ٹہو دوانہم بؤ بانگ بکہن کہ ہانتان دہدن لہ دڑی من، ٹہوانیش ہاتن، عوٹمان وتی: سویندتان دہدم بہ خوا دہزانن کہ پیغہ مہر (ﷺ) ہاتہ مہ دینہ ٹاویکی سازگاری تیدا نہ بوو جگہ لہ بیرى روومہ، پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی: (من یشتري بئرومة فیجعل دلوہ مع دلاء المسلمین بخیر لہ منها فی الجنة)، (ہر کہس بیرى روومہ بکریٹ سہ تلئ لہ گہل سہ تلئ موسلماناندا بہ چاکتر لہ بہ ہشت و ہرگریٹہ وہ)، منیش لہ سامانی خؤم کریم کہ چی ٹیستا تہ نانہت ناہیلن لہ ٹاوی دہریاش بخؤمہ وہ، وتیان: بہرئ و ہلا وایہ، وتی: سویندتان دہدم بہ خوا دہزانن مزگہوت تہ نگہ بہر بووبوو بؤ موسلمانان و پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی: (من یشتري بقعة آل فلان فیزیدھا فی المسجد بخیر لہ منها فی الجنة)، (کئ پارچہ زہوی فلانہ کہس دہکریٹ تا مزگہوتہ کہی پی فراوان بکات و لہ بہ ہشتدا لہ وہ چاکتری بؤ ہہ بیت)، منیش لہ سامانی خؤم کریم کہ چی ٹہمرؤ ناہیلن دوو رکات نویژی تیدا بکہم؟ وتیان: بہلئ بہ خوا وایہ، وتی: سویندتان دہدم بہ خوا دہزانن من لہ سامانی خؤم سوپای عوسرہ-تہ بووک-م پرچہک کرد؟ وتیان: بہلئ بہ خوا وایہ، وتی: سویندتان دہدم بہ خوا دہزانن پیغہ مہر (ﷺ) لہ شاخی ٹہ بیرہ وہ دہپروانی بہ سہر مہککہ داو ٹہ بووبہ کر و عومہرو منی لہ گہل بوو، کہ شاخہ کہ جوولا تا بہردی لی کہوتہ خوارہ وہ، پیغہ مہر (ﷺ) بہ قاجی لیتیدا و فہرمووی: (اسکُنْ ثَبْرًا، فَإِنَّمَا عَلَیْكَ نَبِيٌّ، وَصِدِّیقٌ، وَشَهِیدَانِ؟) (ہینور بہرہ وہ ٹہی ٹہ بیر پیغہ مہر ییک و صدیقیک و دوو شہیدت لہ سہرہ)؟ وتیان: بہلئ بہ خوا وایہ، ٹہویش وتی: اللہ اکبر سویند بہ خوای کہ عبہ شایہ تیان بؤ دام کہ من شہ ہیدم، سنی جار ٹہوہی وت. ^(۱)

^(۱) جامع الترمذی - أبواب المناقب عن رسول اللہ (ﷺ)، الرقم ۳۷۰۳ و قال حدیث حسن.

شەھیدبوونی:

لە کۆتا رۆژی ژيانیدا عوثماني کورپی عەففان بەرپۆژوو بوو، دەيوت: خەوم دیوه بە پێغەمبەری خواوە (ﷺ) کە فەرموویەتی ئەگەر دەست نەکەیتەو بەرامبەر بەو ھێرشبەرانی دەتکوژن و لای ئێمە رۆژوو دەکەیتەو.^(۱)

عوثمان ئەشتەری بانگ کرد و وتی: ئەو خەلکە چییان دەوێت؟ ئەویش وتی: سێ شت، یان کارەکە بدەیتە دەست ئەوان چییان دەوێت بیکەن، یان خۆت بدەیت بە دەستەو یان بتکوژن، عوثمان وتی: بۆ وازھێنان جلیک داناکەنم کە خوا کردوویەتیە بەرم، بۆ خۆبەدەستەو دانیش ئەگەر بمکوژن بەخوا دواى من یەکریزی نابیننەو، لەو سەرۆبەندەدا کەسیک ھات و دەرگاکی کردەو، موخەممەدی کورپی ئەبووبەکر ھاو دەم بە سیانزە کەس ھاتە ژوورەو، موخەممەد ریشی عوثماني گرت و توند رایکیشا و سەری بەرز کردەو و دەيوت: موعاویەو ئیبن عامیر و نامەکانت فریات ناکەون، ئەویش وتی: برازا ریشم بەردە، موخەممەدیش ئاماژەى بۆ کەسیک کرد، کەسەکە ھات و دای لە سەری، ئینجا کەوتنە کوشتنی،^(۲) بەلام لە گیرانەو یەکی تر دا ھاتووە کە موخەممەد ریشی عوثماني گرت، عوثمان وتی: برازا ریشم بەردە، شوینیکت گرتووم کە باوکت دەستی لینەداو، موخەممەدیش شەرم گرتی و کەناری گرت، خەلکەکە ھاتنە ژوورەو و موخەممەد ویستی بەریان پێ بگریت بەلام نەیتوانی، ئیتر موخەممەد مالا کەى جێھێشت، کەسیک ھات و بە داریک دای لە سەری عوثمان و خوین لە سەری دەچۆرا، ئینجا کەوتنە لیدانی بە شمشیر، نا ئیلەى ژنی خۆی خستە بەردەمی و دەیقیژاند، کەچی دەستی ئەویش بەرکەوت و پەنجەکانی بران، چی شەمەک لە مالا کەدا ھەبوو ھەموویان برد، سەری

(۱) البداية والنهاية لابن کثیر، ج ۷، ص ۱۸۳.

(۲) البداية والنهاية لابن کثیر، ج ۷، ص ۱۸۴.

عوثمانیش له ولأوه كهوتبوييه لای قورئانه كهوه، كهسيك به قاچی ددای له سهري و له قورئانه كه دووری خسته وه.^(۱)

ماوهی گه مارؤدانی مالی عوتمان چل روژ بوو، شهید کردنیشی له روژی ههینیدا بوو، له روژی ههژدهی ذیلحیججه دا بوو، رایهك دهلیت: له روژانی پاش جهژنی قوربان بوو، رایهكیش دهلیت: له سینی مانگی ذیلحیججه دا بوو، بهلام راستتر ئه وهیه له ههژدهی مانگی ذیلحیججه دا بوو، ته مهنیشی ههشتاو دوو سال تپه پری کردبوو، ههندی دهلین ههشتاو دوو سال و شەش مانگ، یان دهلین ههشتاو چوار سال یان ههشتاو شەش یان ههشتاو ههشت یان نه وه دوو سال بوو، ههريهك له ته مهنی شهست و سنی سالی و ههفتاو پینج سالیس هاتووه،^(۲) ئیبن حه جهر دهلیت: راستترینان ئه وهیه له ته مهنی ههشتاو دوو سال و شەش مانگیدا شهید کرا.^(۳)

سه بارهت به شوینی گۆره كهشی ئه وهیه كه له روژه لاتی به قیعه وه ئه سپهرده كراوه، رایهك دهلیت: تا سنی روژ تهرمه كهی ئه سپهرده نه كرا، رایهكیش دهلیت: تا دوو شهو، رایهكیش دهلیت: ههريه كهم شهو ئه سپهرده كرا، ئه سپهرده كرده كهی له نیوان نوێژی ئیوارهو عیشادا بوو هاو ده م به ژمارهیه کی كه می هاو ده لان كه حه كیمی كوپری حیزام و زهیدی كوپری ثابت و عهلی كوپری ئه بوو طالیب و زوبیه ری كوپری عه وام و كه عبی كوپری مالیك و طه لحه ی كوپری عوبه یدولا و ژنه كانی عوتمانی تیدا بوو، شوژدرا و كفن كرا و نوێژی له سه ر كرا، ههندی له خه واریجه كان رییان پنی ده گرتن و ده یانویست تهرمه كهی به ردباران بکه ن و دواتر له گۆرستانی جووله كه كان ئه سپهرده بکریت تا عهلی كه سینی نارد بو لایان و ریگری کرد لییان، چهند جار هه ول درا ری نه دن له گۆرستانی به قیعی ش ئه سپهرده بکریت، بۆیه له دهره وه ی به قیعی ئه سپهرده كرا تا کاتیك مو عاویه

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۸۵.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۹۰-۱۹۱.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۴۵۸.

ہو بہ خلیفہ تھو دیوارہی نیوانی لابرہ، دواتر ترمی دوو خزمہ تکارہ کہی
عوثمانیشیان ہینا کہ کوژرابوون و لہ پال عوٹماندا تھ سپہ رده کران.^(۱)

کاتیک ہوالی شہیدبوونی عوٹمان گہشت بہ علی کوپی
تھ بووطالب، علی تہاو شلہ ژا و هاوہم بہ طہلہو زوبہیر و سہد
چوون بۆ لای عوٹمان و بینیان کوژراوہ، علی توورہ بوو لہ حسہن و
حوسہین و وتی: تئوہ لہبہر دہرگا بوون و ہیشستان تھ میری باوہ پداران
بکوژریت؟! تھوانیش وتیان: تئمہ ناگادار نہ بوین بہ کوژرانی، علی دہستی
بہر زکر دہوہو زللہیہ کی دا لہ حسہن و دای بہ سہر سنگی حوسہینیشدا،
قسہشی وت: بہ موخہ ممہدی کوپی طہلہو عہدولای کوپی زوبہیر.^(۲)

کاتیک سہد ہوالی کوژرانی عوٹمانی بیست داوی لیخوشبوونی لای
خوا بۆ کرد و سۆزی بۆی جوولا و تھم تہ تہی خویندہوہ (قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ
بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا) (۱۰۳) الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يُحْسِبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا
دواتر سہد وتی: خواہ پھشیمانیان بکہرہوہو دواتر لہ ناویان بہرہ.^(۳)

رایہک دہلنت: کاتیک عوٹمانی کوپی عہفان شہید کرا جوبہیری کوپی
موطعیم نوٹزی لہ سہر کرد، ہہندیکیش دہلین حہکیمی کوپی حیزام بووہ،
ہہندیکیش دہلین میسورہی کوپی مہخرہمہ نوٹزی لہ سہر کرد.^(۴)
هاوہ لان لہ نیوان بہ شداری و کہ مہترخہ میدا

بہوئی تھو رووداوی شہیدبوونہی عوٹمانی کوپی عہفانہوہ
گومانیک لہ سہر هاوہ لان درووست بووہ کہ دہبیت لہ ئاست کوشتنی
عوٹمانی کوپی عہفاندا کہ مہترخہم بووبن؟ تھ گہرنا چۆن بریک غہوارہ
دہتوانن بیتہ ناو شاری پیغہ مہر (ﷺ) و خلیفہی موسلمانان بکوژن بی
تھوہی تھو ہموو هاوہ لہ بتوانن بہریان پی بگرن.

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۹۰-۱۹۱.

(۲) () ۰ الثقات لابن حبان، ج ۲، ص ۲۶۵.

(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۸۹.

(۴) أسد الغابة، ج ۳، ص ۶۱۶.

راستی ئەم مەسەلە دەگەرپیتەووە بۆ سێ ھۆکاری سەرەکی:
 یەکەم: ھەندێ لە کیشەکە لەوێ بوو کە ئاشووبگێران ناوبانگ و
 کەسیتی ھاوێلانیاں دەقۆستەووە، لەوانە یان ئیجتیھادەکانیاں بۆ خۆیان
 دەقۆستەووە وەک ئەوێ لە ئیجتیھادەکەئێ ئێبووزەردا باسماں کرد، یان
 نامەئێ ساختەیان بە دەم عائیشەئێ دایکێ باوەرداران و عەلێ و زوبەیر و
 طەلحەووە دەنووسی.

مەسرووق دەلێت: بە عائیشەم وت: سەیری ئەو کارەت، نامەت بۆ خەلک
 نووسی و داوات لیکردن تا دژ بە عوتمان راپەڕن، عائیشەش وتی: سویند
 بەوێ باوەرداران باوەریان پێ ھێناووە بێباوەرپان باوەریان پێ نەھێناووە
 من رەشێکم لەسەر پەڕەئێ سێ بۆ نەنووسیون-واتە من ھیچم بۆ
 نەنووسیون- ئەعمەش دەلێت: ئەو خەلکە وایان دەزانێ ئەو نامەئێ لەسەر
 زاری عائیشەووە نووسراووە.^(۱)

یان جار ھەبوو ھەلوێستی توورەئێ ھاوێلێک دەبوو بە چەکیک بەدەست
 ئاشووبگێرانەووە، ھەرچەندە ھاوێلەکە ھیچ نیازی شکاندنی خەلیفە عوتمانێ
 نەبوایە، بۆ نمونە جارێک زوبەیری کوڕێ عەووام چووێ بازار و تەماشای
 کرد ھەندێ مەوالی ئومەویەکان قۆرخکاری دەکەن، ئەویش کەوتە لێدانیاں،
 لەو بارەدا بوو کە خەلیفە عوتمانێ کوڕێ عەففان ھات و لەسەر ھێستریک
 بوو، زوبەیریش چوو بۆ لای و جلەوێ ھێستەرەکەئێ گرت و کەوتە تانەدان
 و توورە بوون لە عوتمان، زۆر بە توندی دواندی، خەلیفەش ھیچی نەوت،
 ئینجا زوبەیر وازی ھێنا، کە عوتمان دابەزی جێئێ بۆ راخرا و دانیشت،
 ئینجا زوبەیر ھاتەووە بۆ لای و وتی: ئەئێ ئەمیری باوەرداران سویند بەخوا
 دەزانم تۆ مافت بەسەر مەووە ھەئێ، بەلام من کە ناحەقیەکم بینی خۆم پێ
 راناگیریت، خەلیفە پێئێ وت: وەرە دابنیشە، لەپال خۆیدا لەسەر راخەرەکە

^(۱) العواصم من القواصم.

داینیشاند،^(۱) یان توورہیہکھی عہماری کوپی یاسر و توورہیہکھی علی کوپی ئەبووطالیب پاش قسہ زبرہکانی مەرپوان.

دووہم: عوثماني کوپی عهفان ریگری دهکرد لهو هاوہ لانهش که دههاتن بۆ بهرگری لیکردنی و تکای لیدهکردن بگهپینهوه بۆ مالهوه وهک چۆن پیشتر چهندین نموونهمان لهو بارهوه باسکرد، لهوانه عهبدو لای کوپی زوبهیر به عوثماني وت: ئیمه له مالهوه دهستهیهکی چاولهسه دهبین و لهگهلت دهبین خواش به کهمتر لهوان سهرخستن دههخشیت، دهی مۆلهتمان بده-با بهرگری لئ بکهین- بهلام عوثمان وتی: داوام له خواجه هیچ کهس له بهر من خوینی نه پڑیت.^(۲)

کاتیک عوثماني کوپی عهفان له مالهکھی خویدا گهمارۆ درابوو، زهید چوو بۆ لای، عوثمان پینی وت: تۆ له دهرهوهی ئەم ماله بیت باشه، کهسی لهتۆ سوودبهخشت لیره لهلامه، بۆیه له دهرهوه خهکم لئ دووربخهروه، ئەویش چوویه ناو خهلهکهو قسهی دهکرد بۆیان تا ئەوهی ژمارهیهک له پشتیوانان که هاتبوون بۆ گهمارۆدانه که گهپانهوه، زهید به پشتیوانانی دهوت ئیوه دووجار ببه پشتیوانی خوا و عوثمان سهربخن، خوینی ئەو زۆر ههرامه بۆ رشتن.^(۳)

کاتیک عوثماني کوپی عهفان شههید کرا، زوبهیر یهکیک بوو لهوانهی داوای تۆلهی خوینی عوثماني دهکرد، جا لییان دهپرسی ئەهی زوبهیر بۆچی هاتون وازتان هینا تا خهلیفه کوژرا و ئیستا هاتون داوای خوینهکھی دهکهن؟ ئەویش وتی: ئیمه له سهردهمی پیغه مبهه (ﷺ) و ئەبووبهکر و عومهه و عوثمانیشدا ئەم ئایه تهمان دهخویندهوه (واتقوا فتنة لا تصيبن الذين ظلموا منكم خاصة)، بهلام وامان نه دهزانی ئیمهش دهگریتهوه تا ئەوهی له ئیمهشدا روویدا.^(۴)

(۱) المطالب العالیة لابن حجر، الرقم ۳۳۴۲.

(۲) العواصم من القواصم.

(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۳۵.

(۴) مسند احمد بن حنبل، الرقم ۱۳۶۳، قال شعيب الأرنؤوط إسناده جيد.

ئىبنولعەرەبى دەلىت:

عوثمان داواى يارمەتى و پالېشتى بکردايە ئەوا ھەرگىز ھەزار يان چوار ھەزار غەوارە زال نەدەبوون بەسەر بىست ھەزار كەسى ناو شارەكە يان زياتر لەو ژمارەشدا، بەلام ئەو خۆى موصىبەتەكەى بۆ خۆى ھىشتەو.^(۱) سىيەم: لە پىشېنى ھاوھالاندا نەبوو بارەكە بگاتە كوشتنى عوثماني كورپى عەففان، بەلام كە بارەكە گەيشتە ئەو ھىنجا ھاوھالان ھەستيان كرد بە كەمتەرخەمىيان لە بە مەترسى گرتنى ئەو بارەو ھەندى لۆمەى خويان دەكرد، ھەندى لۆمەى ئەوانى تريان دەكرد كە بۆچى كەمتەرخەم بون، ھەندىكىش برىارى تۆلەسەندنەوھيان دا.

طلحە لە سەردەمى عوثماني كورپى عەففان و لەكاتى سەرھەلدانى فیتتەى نەيارانى عوتماندا، بە وتەى خۆى رۆلى پىويست و باشى نەگىرا، بەجۆرىك كاتىك عوتمان شەھىد كرا، ئىنجا راپلەكى و زۆر پەژارەى بۆ خوارد و وتى: تەنھا رژانى خويتم قەرەبووى ئەو ھەلوستەم دەكاتەو.^(۲) جا ئەم بابەتە مشتومرىكى زۆرى لىكەوتوتەو، ھەندى پىيان وايە طلحە كەمتەرخەم بوو لەئاست عوتماندا، ھەندىكى تر پىيان وابوو طلحە ھاندەر بوو دژ بە عوتمان، ھەندىكىش دەلەين طلحە يەكەك بوو لە بكورزاني عوتمان.

ئىبن ئەثير دەلىت: طلحە زۆر توند بوو بەرامبەر بە عوتمان.^(۳)

نەھەبى دەلىت: ھەلوستى طلحە بەرامبەر بە عوتمان خۆلى بىئاگاكردن و ھاندانى خەلك بوو لە روويدا و ئەوھى بە ئىجتىھادىك كرد، دواتر كە لەناوچوونى عوثماني بىنى راي گۆرا و پەشىمان بووئەو كە بۆچى پىشتىوانى عوثماني نەكردو.^(۴)

(۱) العواصم من القواصم.

(۲) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۳۴.

(۳) أسد الغابة، ج ۳، ص ۸۵.

(۴) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۳۵.

ئین که ئیر ده لیت: له سه رده می فیتنه ی نه یارانی عوتماندا طه لحه که ناری گرت لیتی، هه ندی که سیش ده یانوت یه کیچ بووه له وانه ی هیرشیان برده ته سه ری.^(۱)

کاتیک خه لکیک هاتن بۆ مه دینه و سکا لایان بوو له کاربه ده ستانی عوتمان، طه لحه چوو بۆ لای عوتمان و زۆر به توندی قسه ی له گه ل کرد، واته هانده ره کان خه لکیک بوون که وایان نیشان ده دا ده سه لاته که ی عوتمان سته می تیدا یه.^(۲)

چه ندین گێرانه وه ی تر هاتون به سه نه دی لاواز که باس له وه ده که ن طه لحه هانده ر بووه دژ به عوتمانی کوپی عه ففان، به لام به کۆی گشتی گێرانه وه کان ده رده که ویت که طه لحه جوړیک له که نارگرتنی به کاره یناوه له مه سه له که دا، پیده چیت کاریگه ر بوو ویت به و هه موو نامه ساخته ی که ناشو و بگێران کردیان، به لام دواتر که بینی باره که گه یشته شه هید بوونی عوتمان ئینجا زانی که نارگرتنه که ی چ زیانیکی هه بوو، بۆیه بریاری دا تۆله ی خوینی بکاته وه تا ئیدی نه بیته دیارده و که ی بریک ناشو و بگێر و یستیان بێن خه لیفه ی موسلمانان بکوژن.

جه به له ی کوپی عه مریش یه کیچ بوو له و هاو ه لانه ی که که وته داوی ناشو و بخوازانه وه به رامبه ر عوتمانی کوپی عه ففان نار ه زایی ده رده بپی، ئه وه بوو جاریک عوتمان ئه و کۆمه له ی ده دواند که نار ه زاییان ده رده بپی، وتی: چیتان ده ویت؟ وتیان: یان ده تکوژین یان لاتده به ین، ئه ویش وتی: ئه ی بۆچی خه لکی نه ئیرین بۆ ئاسۆکان تا له هه ر ناوچه یه ک ده سته یه ک له چاکترینیان بێن و دادوه ری نێوان من و ئێوه بکه ن؟ ئه گه ر مافیکم لی زه وت کردون با بتانده مه وه، پاشان وتی: ئایا جه به له ی کوپی عه مری ساعیدیتان تیدا یه؟ جه به له وتی: به ئی، عوتمان وتی: داوای چ مافیک ده که یت

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۲۴۸.

(۲) الثقات لابن حبان، ج ۲، ص ۲۵۶.

له من؟ ئویش وتی: تو چل قامچیت لیداوم، عوتمان وتی: ئه ری مه گهر من نه هاتم بۆ ماله وه بۆ لات تا مافت بده مه وه که چی رازی نه بوویت؟! ئویش وتی: با، عوتمان وتی: ئیستا تو له وه زیاترت له من ده ویت، داوای خوینم ده که ییت؟^(۱) ههروه ها دواتریش بۆ ئه سپه رده کردنی تهرمی عوتمانی کورپی عه ففان ریگری ده کرد له وه ی تهرمی له گۆرستانی به قیغ ئه سپه رده بکریت.^(۲)

کاتیک خه لیفه عوتمانی کورپی عه ففان کۆتا وتاری ده دا جه هجاهی کورپی سه عید هه ستا و داره که ی دهستی له ده ست سه ندو به ئه ژنۆی داره که ی شکاند، خه لکی هاواریان لیکرد و عوتمانیش له مینبه ر دابه زیه خواره وه و چوویه وه ماله وه و دواتر شه هید کرا، ئه وه بوو ئه ژنۆی جه هجاهی غیفاری تووشی نه خۆشی بوو و سالیکی به سه ر شه هیدبوونی عوتماندا تیپه ر نه بوو که جه هجاهی غیفاری به و نه خۆشیه شه وه مرد.^(۳)

ئیبین که ئیر ده قیکی هیئاوه ده لیت: به هۆی قسه وتنی به عه بباسی کورپی عوتبه ی کورپی ئه بوو له هه ب له لایه ن خه لیفه وه هه م عه ممار و هه م عه بباس ته مبه ی کران، عه ممار ئه وه ی له دل گرت و که وته هاندانی خه لک له دژی عوتمان، هه رچه نده سه عدی کورپی ئه بی وه ققاص ریگری لیکرد له و کاره ی، به لام ئه و وازی نه هیتا.^(۴)

زه هه بیش ده قیکی هیئاوه که توو په یی عه ممار ی نیشانداوه به رامبه ر به عوتمان،^(۵) به لام ئه و ده قانه هیچیان سه حیح نین و هاوکاتیش له گه ل واقعی ئه و کاته ناگونجین، چونکه سیفه تی عوتمان نه بووه توندی و زبری به رامبه ر نه یاره کانیشی به کار به یتیت نه ک به رامبه ر به عه ممار ی کورپی

(۱) تاریخ المدینه، رقم الحدیث، ۱۹۳۶.

(۲) تاریخ المدینه، رقم الحدیث، ۳۲۲.

(۳) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ۱، ص ۵۱۹.

(۴) البدایه والنهایه لابن کثیر، ج ۷، ص ۱۷۱.

(۵) تاریخ الإسلام للذهبی، ج ۳، ص ۴۳۴.

ياسر و سزای بدات، عوتمان که ناسرابوو بهوپه‌پی نهرمی و شهرم، چون له‌سهر قسه‌وتنیکی نیوان دوو کهس سزای لیدان به‌کارده‌هینیت بۆ هه‌ردووکیان، هه‌روه‌ها سه‌نه‌دی ئه‌و گێرانه‌وانه‌ش له‌و باره‌وه هاتون هیجیان سه‌حیح نین.

٢٤٥٦. عوتمانی کورپی عوتمان (ﷺ)

ناوی عوتمانی کورپی عوتمانی یه‌قه‌فیه، دواتر له‌ حیمص نیشته‌جی بوو، عوتمان ده‌لایت: بیستم له‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی: (خوا ته‌وبه له‌ به‌نده‌که‌ی وه‌رده‌گریت سالتیک پیش مردنی، دواتر فهرمووی: مانگیك پیش مردنی، پاشان فهرمووی: رۆژیک پیش مردنی، پاشان فهرمووی: پیش ئه‌وه‌ی غه‌رغه‌ره‌ی مه‌رگ بکات).^(١)

٢٤٥٧. عوتمانی کورپی قه‌یس (ﷺ)

ناوی عوتمانی کورپی قه‌یسی کورپی ئه‌بیلعاصی سه‌همیه، یه‌کیکه له‌ به‌شداربوانی فه‌تحی میصر و هاوده‌م به‌ باوکی به‌شداری کرد، له‌ کۆتاییه‌کانی خیلافه‌تی عومه‌ردا بوو به‌ دادوه‌ری میصر و له‌ ماوه‌ی خیلافه‌تی عوتمانی کورپی عه‌ففانیشتا له‌و پۆسته‌یدا مایه‌وه.^(٢)

٢٤٥٨. عوتمانی کورپی مه‌ظعوون (ﷺ)

ناوی عوتمانی کورپی مه‌ظعوونی کورپی هه‌بیبی جومه‌حیه، کونیه‌که‌ی ئه‌بووسائیبه،^(٣) عوتمان یه‌کیك بوو له‌و که‌سانه‌ی که له‌ سه‌رده‌می نه‌فامیشتا مه‌ی خواردنه‌وه‌ی له‌سهر خۆی قه‌ده‌غه کردبوو.^(٤)

^(١) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ٤٤١٠.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٤٦٠.

^(٣) أسد الغابة، ج ٣، ص ٦٢٠.

^(٤) أسد الغابة، ج ٣، ص ١٦٨.

ژنه که ی ناوی خه وله ی کچی هه کیمی کور ی ئومه ییه یه، ئافره تیکی زور خواناس و چاکه کار بوو.^(۱)

موسلمانبوونی عوثماني کور ی مهظعوون هاوکات بوو له گه ل موسلمانبوونی ئه بو عوبه یده و عوبه یده ی کور ی حارث و عه بدور په حماني کور ی عه وفدا، ئه مهش پيش ئه وه ی پیغه مبه ر (ﷺ) بجیته مالی ئه رقه م و له وئ بانگه واز بکات.

عوثمان هاو ده م به و هاوه لانه ی چوونه خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ)، پیغه مبه ر ی خوا (ﷺ) باسی ئیسلامی کرد بۆیان و ورده کاریه کانی ئیسلامی خسته پروو بۆیان، ئه وانیش موسلمان بوون.^(۲)

عوثماني کور ی مهظعوون چوارده هم که س بوو له مه که که موسلمان بوو، دواتر به شداری کرد له کۆچی هه به شه دا و هاو ده م به خۆشی سانیی کوریشی به شداری کرد، دواتر که هه والی وا گه شت گوايه قوره ش موسلمان بون، گه رایه وه بۆ مه که که له په نای وه لیدی کور ی موغیره دا بوو،^(۳) دواتر که بینی پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لان له چ باریکدان، وتی: به خوا ئه م په نایه م ناویت و باره که ی ئه وان هه لده بژیرم، بۆیه چو بۆ لای وه لید و په ناکه ی بۆ گێرایه وه، وه لید هاو ده م به عثمان چو بۆ لای که عبه و به هه موانی وت: وا عثمان خۆی په ناکه ی بۆ گێرامه وه، عثمانیش وتی: راست ده کات، ئه و که سیک ی به وه فا و به خشنده بوو، ئیستا هه ز ده که م ته نها په نای خوام هه بیت و وا په ناکه م گێرایه وه بۆ وه لید، پاشان عثمان چوویه کۆری قوره شیه کانه وه وه له بیدی کور ی ره بیعه ی قه یسیش له وئ بوو، شیعریک ی وت: که کوفری تیدا بو، عثمان وتی: درۆ ده که ییت، خه لکه که داویان کرد له بید دووباره ی بکاته وه وه عثمانیش هه مدی وتی: درۆت کرد،

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۲۱.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۸.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۴۶۱.

له بید وتی: به خوا ئه مه له کۆری ئیوه ناچیت ئه ی قورهبیشیه کان، خیرا گه مژهبیه کی قورهبیشی هه ستاو بۆگزیکی دا له چاوی عوتمان، خه لکه که وتیان: ئه ی عوتمان پشتر له په نایه کی چاکدا بوویت و چاوت کیشه ی نه بوو، عوتمان وتی: په نای خوا دلناتر و چاکتره و چاویشم کیشه ی نه و پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و شوینکه وتوانی پشهنگی من، وه لید وتی ده ته ویت په نات بدهم؟ وتی: نا ته نها په نای خوام ده ویت.^(۱)

ئیبین مه سعود ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) ئیمه ی نارد بۆ لای نه ججاشی که هه شتا پیاو ده بووین، من و جه عفر و ئه بوو موساو عه بدولای کۆری عورفوطه و عوتمانی کۆری مه ظعوون، قورهبیشیش عه مری کۆری عاص و عماره ی کۆری وه لیدیان به بریک دیاریه وه نارد و هاتن بۆ لای نه ججاشی، که چوونه ژووره وه بۆ لای نه ججاشی کړنووشیان بۆ برد و چوون بۆ لای، یه کیکیان له لای راستیه وه ئه وی تریش له لای چه پیه وه دانیش، ئینحا وتیان: ده سته یه ک له که س وکاری ئیمه هاتوونه ته خاکی تۆ و پشتیان کردوه ته ئیمه، ئه ویش وتی: ئه وان له کوین؟^(۲) شتی وا هیه؟ پنی وترا به لئ، نه ججاشی وتی: به خوا نایانده مه وه ده ستان تا قسه یان له گه ل نه که م، ئه وه بوو ناردی به شویناندا،^(۳) جه عفر به هاوه له کانی وت: من له بری هه مووتان قسه ده که م، هه موو به دوا ی جه عفر دا چوونه ژووره وه، به جه عفر یان وت: بۆچی کړنووش نایه ییت بۆ پاشا؟ وتی: ئیمه ته نها کړنووش بۆ خوا ده به ی، وتیان: بۆچی؟ وتی: چونکه خوا پیغه مبه ریکی له نیوماندا نارد و فره مانئ پیکردین ته نها کړنووش بۆ خوا به رین و نوێژ بکه ی و زه کات بده ی،^(۴) نه ججاشی وتی: ئه م ئایینه ی ئیوه چیه؟ جه عفریش وتی: ئه ی پاشا ئیمه گه لیک بووین له سه ر بیتاوه ری بووین و بتمان ده په رست و

(۱) أسد الغابة، ج ۳، ص ۶۲۱.

(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۲۰۶-۲۰۷.

(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۲۱۵.

(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۲۰۶-۲۰۷.

مرداره وه بوومان ده خوارد و هه رامه كانمان به هه لال ده زانين و خوینتمان رهوا ده کرد، ئه وه بوو خوا له ناو خوماندا پیتغه مبه ریکی بو ناردین که وه فاداری و راستگویی و سپارده کاری ئه ومان ده زانی، بانگی کردین تا خوای تاک و ته نها بپه رستین و په یوه ندی خزمایه تی بگه یه نین و دراوسیه تیمان باش بیت و نویژ بکه ین و روژوو بگرین،^(۱) عه مر وتی: ئه وان سه باره ت به کوپی مه ریه م و دایکی رایان پیچه وانه ی رای ئیوه یه، نه ججاشی وتی: سه باره ت به کوپی مه ریه م و دایکی چی ده لئین؟ جه عفه ریش وتی: ئه وه ده لئین که خوا فهرموویه تی روچ و که لیمه ی خواجه که به خشویه تی به مه ریه می پاکداویتی بی هاوسه ر که هیچ مرۆفیک دهستی پیتی نه گه یشتوو،^(۲) نه ججاشی وتی: هیچتان پتیه له وه ی بو ی دابه زیوه؟ فهرمانیشی کرد به قه شه کان تا په رتووکه کانی خویان بکه نه وه، جه عفه ر وتی: به لئ، ئه وه بوو بریک له سوورته ی مه ریه می له سه ره تاوه بو خویندنه وه، نه ججاشی دهستی کرد به گریان تا ریشی ته پ بوو، قه شه کانیش هه روا گریان تا په رتووکه کانین ته پ بوو،^(۳) نه ججاشیش داریکی له سه ر زهوی هه لگرت و وتی: ئه ی خه لکی هه به شه و قه شه و راهیبه کان ئیوه ده لئین چی من ئه مه م پی خراپ نیه، من شایه تی ده ده م ئه و پیتغه مبه ری خواجه و ئه وه یه که له ئینجیلدا ها تووه و عیسا مزگینن له باره وه داوه، سویند به خوا ئه گه ر من له م پاشایه تیه مدا نه بوومایه ده چووم بو لای و ده بوومه نه عل هه لگر و ئاوی ده ستنویژیم ده دا، ئینجا به موسلمانانی وت: برۆن له کو ی ده تانه ویت بمیتنه وه، فهرمانیشی کرد دیاریه کانی قورپه شیه کان گێر د رایه وه.^(۴)

قورپه شیه کانی مه ککه ئازاری زۆری موسلمانانان ده دا، به نوجومه حیش ئازاریکی زۆری عوثمانی کوپی مه ظعوونیان دا، جا خالۆی که ناوی

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۲۱۵.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۲۰۶-۲۰۷.

^(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۲۱۵-۲۱۶.

^(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۲۰۶-۲۰۷.

ئەبووسەلەمە بوو بەپەلە چوو بۆ لای ئەبووطالب و تکای لێ کرد فریای عوتمان بکەویت، کە ئەبووطالب چوو تکای بۆ بکات، بەنوجومەح وتیان: ئەبووطالب رێی برازاکی خۆت لیگرتین، وازیینەو رێی برازاکی خۆمانمان لێ مەگرە، ئەویش وتی: چۆن برازاکەمم پاراست هەروایش خوشکەزاکەم دەپاریزم.^(۱)

کاتیەک پیغەمبەر(ﷺ) بڕایەتی خستە نێوان کۆچەرەکان و پشتیوانانەوه، بڕایەتی خستە نێوان عوتمانی کوپی مەظعوون و عەبباسی کوپی عوبادەوه.^(۲)

عائیشە ی دایکی باوەرداران دەلێت: جاریک خوەیلە ی کچی حکیم هاتە ژوورەوه، پیغەمبەر(ﷺ) بینی شیوەیهکی شپرز و شیواوی هەیه، بە عائیشە ی فەرموو ئەوه بۆ وایه؟ عائیشە وتی: ئە ی پیغەمبەری خوا ئەو ژنە مێردی نیه، چونکە مێردەکی بە رۆژ رۆژوو دەگریت و بە شەویش شەو نوێژ دەکات، دەستی لە خۆی شتوو و خۆی وێران کردوو،^(۳) پیغەمبەریش(ﷺ) ناردی بە شوێن عوتمانی کوپی مەظعوونداو ئەویش هات، پیغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (ئە ی عوتمان پشتت کردووەتە سوننەتم؟) عوتمان وتی: نەبەخوا ئە ی پیغەمبەری خوا (بەلکو بە شوێن سوننەتی تۆدا هەنگاو دەنیم، پیغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (فإني أنا وأصلي وأصوم وأفطر، وأنكح النساء، فاتق الله يا عثمان، فإن لأهلك عليك حقاً، وإن لضيحك عليك حقاً، وإن لنفسك عليك حقاً، فصم وأفطروا صل ونم)،^(۴) دە ی من دەخەوم و نوێژیش دەکەم، رۆژوو دەگرم و بەربانگیش دەکەمەوه، ژن بەهاوسەر دەگرم، دە ی ئە ی عوتمان

(۱) أسد الغابة، ج ۳، ص ۳۰.

(۲) أسد الغابة، ج ۳، ص ۱۶۲.

(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند عائشة(رضي الله عنها)، الرقم ۲۶۸۹۶، حسنه شعيب الأرناؤوط.

(۴) مسند أحمد بن حنبل - مسند عائشة(رضي الله عنها)، الرقم ۲۶۹۴۹، حسنه شعيب الأرناؤوط، سنن أبي داود - كتاب الصلاة - باب ما يؤمر به من القصد في الصلاة، الرقم ۱۳۶۹، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود، الرقم ۱۳۶۹.

له خوا بترسه چونکه ژن و منالت مافیان هیه به سهرته وه و میوانت مافی هیه به سهرته وه و جهسته شت مافی هیه به سهرته وه، دهی رۆژوو بگروه رۆژووش بشکینه، نویژ بکه و بشخه وه).

سه عدی کوپی ئه بی وه ققاص ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) که نارگرتن له ژنی له عوثماني کوپی مهظعوون قه دهغه کرد، ئه گهر ریتی به و بدایه ئیمه خو مان ده خه ساند.^(۱)

ئومموله لائی ئه نصاری ده لیت: کاتیک کۆچه ران دابهش کران به سهر ماله کاند، عوثماني کوپی مهظعوون لای ئیمه مایه وه، ئه وه بوو تووشی ئه و نه خوشیه بوو که به هویه وه وهفاتی کرد، که وهفاتی کرد شوردر او له جله کانیدا کفن کرا، پیغه مبهه (ﷺ) هاته ژووره وه، وتم: رحمتی خوات لی بیت ئه ی ئه بوو سائیب، من شایه تیت بۆ ده دم که خوا ریزداری کردیت، پیغه مبهه (ﷺ) فه رموی چووزانیت خوا ریزداری کردووه؟ وتم: به دایک و باو که وه به قوربانیت بم ئه ی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) جا ئیتر خوا کێ ریزدار ده کات؟ پیغه مبهه (ﷺ) فه رموی: (أَمَّا هُوَ فَقَدْ جَاءَهُ الْيَقِينُ، وَاللَّهُ إِنِّي لَأَرْجُو لَهُ الْخَيْرُ، وَاللَّهُ مَا أَدْرِي، وَأَنَا رَسُولُ اللَّهِ، مَا يُفْعَلُ بِي) (ئو واهرگی هات، من هیوای خیرم بو ی هیه، سویند به خوا من پیغه مبهه ری خوا و نازانم چیم پی ده کریت)، منیش وتم: به خوا ئیتر ته زکیه ی کهس ناکه م.^(۲)

عوثماني کوپی مهظعوون له غه زای به دردا به شداری کرد، پاش غه زای به در له سالی دووه می کۆچیدا وهفاتی کرد.^(۳)

رایه که هیه ده لیت: عوثماني کوپی مهظعوون یه که م کهس بووه له و گۆرستانه ئه سپه رده کراوه،^(۴) به لام راستتر ئه وهیه که ئه سه عدی کوپی زوراره یه که م ئه سپه رده کراوی ئه و گۆرستانه بووه، چونکه عوتمان له

^(۱) صحیح البخاری - کتاب النکاح - باب ما یکره من القتل والخضاء، الرقم ۵۰۷۴.

^(۲) صحیح البخاری - کتاب الجنائز - باب الدخول علی المیت بعد الموت، الرقم ۱۲۴۳.

^(۳) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۴، ص ۴۶۱.

^(۴) سیر أعلام النبلاء للذهبی، ج ۱، ص ۱۵۵.

سالی دووہمی کۆچی و پاش جہنگی بہدر وہفاتی کردوہ،^(۱) بہ لام ئہ سبہد
لہ پیش جہنگی بہدر و لہ مانگی شہوالدا وہفاتی کرد، واتہ نزیکہی مانگی
پیش جہنگی بہدر.

دہکریت بلتین ئہ سبہدی کورپی زورارہ یہ کہم کہس بوو لہ پشتیوانان
لہ پاش کۆچی پیغہمبہر (ﷺ) وہفاتی کرد و لہ بہ قیغ ئہ سپہردہ کرا،
عوثماني کورپی مہظعوونیش یہ کہم کہس بوو لہ کۆچہران لہ پاش کۆچی
پیغہمبہر (ﷺ) وہفاتی کرد و لہ بہ قیغ ئہ سپہردہ کرا.

کاتیک روقیہ وہفاتی کرد پیغہمبہر (ﷺ) فہرمووی: (الحقي بسلطنا عثمان
بن مظعون)، (پہیوہست بہ بہ پیشینمان عوثماني کورپی مہظعوون)، پیشتر
کہ عوثماني کورپی مہظعوون وہفاتی کردبوو، ژنہکھی وتی: بہہشت لئ
پیروژ بیت، پیغہمبہر (ﷺ) بہ توورہییہوہ تہماشای کرد و فہرمووی: تۆ
چوزانیت؟ ئہویش وتی: ئہو سوارچاک و هاوہلی تۆ بوو، پیغہمبہر (ﷺ)
فہرمووی: (سویند بہخوا نازانم چی پی دہکریت)، ئیتر هاوہلان ئہوہیان زۆر
لہسہر سہخت بوو کہ چۆن بۆ عوثماني هاوہلی ہرہ چاک پیغہمبہر (ﷺ)
وای فہرموو، بہ لام کاتیک روقیہ مرد و پیغہمبہر (ﷺ) ئہوہی فہرموو ئیتر
هاوہلان تیگہیشتن.^(۲)

۲۴۵۹. عوثماني کورپی وہب (ﷺ)

ناوی عوثماني کورپی وہبی مہخزوومیہو یہکیک لہ موسلمانبنوانی
فہتھی مہککھ.^(۳)

(۱) أسد الغابۃ، ج ۳، ص ۶۲۱، سیر أعلام النبلاء للذهبي، ج ۱، ص ۱۵۵.
(۲) مسند أبي داود الطيالسي - وما أسند عبد الله بن العباس بن عبد المطلب - يوسف بن مهران، الرقم
۲۸۱۷؛ المعجم الكبير للطبراني - باب العين - من اسمه عثمان - عثمان بن مظعون الجمحي - نسبة عثمان
بن مظعون، الرقم ۸۳۱۷.
(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۴۶۳.

٢٤٦٠. عوثماني كورې ئەبىلعاىس (ﷺ)

ناوى عوثماني كورې ئەبىلعاىسە و لە موسلمانىوانى پاش فەتحى مەككە يە
كە كاتىك وە فەدى ئەيقف ھاتن بۆ لاي پىغەمبەر (ﷺ) و موسلمان بوون
ئەوئىش ھات لەگە ئاياندا و پىغەمبەرىش (ﷺ) ئەوى وەك بەرپرسى طائىف
ھىشتەو، دواترىش لە سەردەمى ئەبووبەكر و عومەرىشدا لە و پۆستەيدا
مايەو، تا ئەوئى عومەر لە سالى پانزەى كۆچىدا كوردى بە بەرپرسى
عومان و بەحرەين، دواى ئەو عوتمان چو لە بەصرە نىشتەجى بوو تا
لە سەردەمى موعاويەى كورې ئەبووسوفياندا لە سالى پەنجا يان پەنجاو
يەكى كۆچىدا وەفاتى كرد.^(١)

عوتمان دەلىت: كە چوومە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: (پىشەوايەتى
قەومەكەت بكة)، منىش وتم: ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) شتىك لە دەروونى
خۆمدا بەدەدەكەم، فەرمووى: نىك بەرەو، لە بەردەم خۆيدا دايانىشاندەم و
دەستى ھىنا بەسەر سىنگمدا و دواتر فەرمووى: پشت بكةرەو، دواتر دەستى
خستە نىوەرەستى پىشتم، دواتر فەرمووى: (أَم قَوْمِك، فَمِنْ أَم قَوْمَا فليخفف، فإن
فيهم الكبير، وإن فيهم المريض، وإن فيهم الضعيف، وإن فيهم ذا الحاجة، وإذا صلى أحدكم
وحده، فليصل كيف شاء)،^(٢) (پىشەوايەتى قەومەكەت بكة، ھەركەس پىشەوايەتى
بەرنوئىزى - قەومىكى كرد با ئاسانكارى بكات چونكە كەسى بەتەمەن و
نەخۆش و خاوەن كارى گرنگيان تىدايە، ئەگەریش خۆى تەنھا نوئىزى كرد
با چەندە دەيەوئىت نوئىز بكات).

عوتمان لە سەردەمى عومەرى كورې خەطتابدا بەشدارى فتوحاتى
كرد و رۆلىكى كاراى ھەبوو لە فتوحاتدا.^(٣)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٤٥١.

^(٢) صحيح مسلم - كتاب الصلاة - باب أمر الأئمة بتخفيف الصلاة في تمام، الرقم ٤٦٨.

^(٣) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٧، ص ١٣٠.

۲۴۶۱. عوجهیری کوپی عهبدیهزید (ع)

ناوی عوجهیری کوپی عهبدیهزیدی کوپی هاشمه، یهکیکه له موسلمانانوانی فهتھی مهککه، پیغهمبه (ع) له دهستکهوتهکانی خهیهرسی کۆلی بۆ بریهوه، عوجهیر دواي وهفاتی پیغهمبه ریش (ع) ژیا.^(۱)

۲۴۶۲. عورسی کوپی عامیر (ع)

ناوی عورسی کوپی عامیر یان کوپی عهمری عامیری، هاودهم به عوروهی برای هاتنه خزمهت پیغهمبه (ع) و موسلمان بوون.^(۲)

۲۴۶۳. عورسی کوپی عومهیره (ع)

ناوی عورسی کوپی عومهیره ی کیندی، عورس دهلیت: پیغهمبهری خوا (ع) فهرمووی: (وَأْمُرُوا النِّسَاءَ فِي أَنْفُسِهِنَّ، فَإِنَّ الشَّيْبَ تَعْرَبُ عَنْ نَفْسِهَا، وَالْبُكَرُ رِضَاهَا صَمْتَهَا)،^(۳) (رای ژنان سهبارهت به خویان وهربگرن، چونکه بیوهژن رای خوی دهلیت: و کچیش رهزامهندیهکهی بیدهنگیهکهی تی).

۲۴۶۴. عورفوطهی کوپی حوباب (ع)

ناوی عورفوطهی کوپی حوبابی ئهزیدی، یهکیکه له بهشداربوانی غهزای طائیف و تیایدا شههید بوو.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۴۶۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۴۸۴.

^(۳) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۰۰۹، السنن الكبرى للبيهقي، الرقم ۱۲۸۰۱.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۴۸۶.

۲۴۶۵. عوروهی کوپی جه‌عد (ﷺ)

ناوی عوروهی کوپی جه‌عد یان کوپی ئه‌بیله‌عه‌ده، دوا‌ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا تا له‌ فه‌تحی شامدا به‌شداری کرد، دواتر به‌ برپاری خه‌لیفه‌ عوثماني کوپی عه‌ففان چوو بۆ کووفه.^(۱)
عوروه ده‌لێت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (الخیل معقود فی نواصیها الخیر الی یوم القیامة)،^(۲) (ئه‌سپ تا روژی دوا‌ی خیر به‌ گه‌ردنیه‌وه‌ هه‌لواسراوه‌).

۲۴۶۶. عوروهی کوپی عه‌بدولعووزا (ﷺ)

ناوی عوروهی کوپی عه‌بدولعووزای عه‌دویه، یه‌کیکه‌ له‌ ده‌سته‌ی یه‌که‌می موسلمانبوانی مه‌که‌ه‌و دواتر کۆچی کرد بۆ حه‌به‌شه‌و له‌وێ وه‌فاتی کرد.^(۳)

۲۴۶۷. عوروهی کوپی مه‌سعوود (ﷺ)

ناوی عوروهی کوپی مه‌سعوودی کوپی موعه‌تتیبی کوپی مالیکه‌، کونیه‌که‌ی ئه‌بوومه‌سعود یان ده‌وتریت ئه‌بوویه‌عفووره‌، دایکی ناوی سوبه‌یعه‌ی کچی عه‌بدشه‌سه‌.^(۴)
له‌ ریکه‌وتنی حوده‌بییه‌دا که‌ قورهبیش نوینه‌ری خۆیان نارد بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، پاش هاتنه‌وه‌ی خاریجه‌ی کوپی کورن، قورهبیشه‌کان عوروه‌ی کوپی مه‌سعوودیان نارد بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، عوروه‌ که‌ چوو وتی: ئه‌ی موحه‌مه‌د ئه‌م قسه‌و باسانه‌ چین؟ بانگه‌واز بۆ لای خوا ده‌که‌یت و دواتر چی هه‌رچی و په‌رچی هه‌یه‌ کۆت کردوه‌ته‌وه‌و هیناوتن بۆ سه‌ر هۆزه‌که‌ت تا خوین و سامانی هۆزه‌که‌ت له‌ناوبه‌رن، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)

^(۱) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۴، ص ۴۸۸.

^(۲) صحیح البخاری - کتاب الجهاد والسير - باب الخیل معقود فی نواصیها الخیر، الرقم ۲۸۵۰.

^(۳) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۴، ص ۴۹۱.

^(۴) أسد الغابة، ج ۴، ص ۳۵.

فهرمووی: (إني لم آت قومي إلا لأصل أرحامهم، بيدلهم الله بدین خیر من دینهم، ومعایش خیر من معایشهم)، (من تهنها بویه هاتوم بؤ لای قه ومه کهم تا په یوهندی خزمایه تی بگه یه نم و خوا ئایینکی باشتر له ئایینه کهی خویان پی ببه خشیت و ژیان و بژیویه کی باشتر له ژیان و بژیوی خویان پی ببه خشیت)، عوروه که ئه و قسانه ی بیست گه پرایه وه بؤ ناو قورپه یش و به چاکه باسی پیغه مبه ر(ﷺ) و نیازه کهی کرد.^(۱)

پیغه مبه ری خوا(ﷺ) ده فره مویت: (عُرِضَ عَلَيَّ الْأَنْبِيَاءُ .. وَرَأَيْتُ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَإِذَا أَقْرَبُ مَنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهَا عُرْوَةَ بْنِ مَسْعُودٍ) (پیغه مبه رانم پی نیشان دران... عیسای کورپی مهربه مم بینی، نزیکترین که سیک دیبیتم شیوه ی له و بچیت عوروه ی کورپی مه سعوده).^(۲)

کاتیک پیغه مبه ر(ﷺ) گه ماروی طائفی دا، عوروه له وئ نه بوو و چووبوو بؤ ناوچه ی جرش تا له وئ فیری به کاره یتانی ده بابو و مهنه نیق بیت، دواتر که پیغه مبه ر(ﷺ) گه پرایه وه و عوروه ش هاته وه، چو بؤ لای پیغه مبه ر(ﷺ) و موسلمان بوو، ئه مه ش له مانگی ره بیعولئه وو له ی سالی نویه می کؤچیدا بوو، که موسلمان بوو ئه و ماوه یه لای ئه بووبه کری صدیق مایه وه.^(۳)

له سالی نویه می کؤچیدا که خه لکی هاتن بؤ چه ج، عوروه ی کورپی زوبه یر هات بؤ لای پیغه مبه ر(ﷺ) و داوای له پیغه مبه ر(ﷺ) کرد بگه پیته وه بؤ ناو هۆزه که ی، پیغه مبه ر(ﷺ) فره مووی: ده ترسم بتکوژن، دواتر موله تی پيدا، عوروه به موسلمان ی گه پرایه وه بؤ ناو هۆزه که ی، شه و گه یشته ئه وئ، ئه قیف هاتن بؤ لای و ئه ویش بانگی کردن بؤ ئیسلام، ئه وانیش تومه تباریان کرد و لینی سه رکه ش بوون و قسه ی زور ناشیرینیان پی وت، ئینجا له لای چوون تا به یانی، عوروه له مالی خؤیدا بانگی به یانی دا و شایه تومانی هیتا،

^(۱) مصنف ابن أبي شيبة - كتاب المغازي - غزوة الحبيبية، الرقم ٣٨٠٠٧.

^(۲) صحيح مسلم - كتاب الإيمان - باب الإسراء برسول الله(ﷺ) إلى السماوات وفرض الصلوات، الرقم ١٦٧.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٥، ص ٥٠٣.

که سینگ تیریکی بۆ هاویش و کوشتی، پیغه مبه‌ر (ﷺ) که هه‌واله‌که‌ی بیست
 فهرمووی: (مَثَلُ غُرُوةٍ مَثَلُ صَاحِبٍ يَّاسِيَةٍ دَعَا قَوْمَهُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى فَقَتَلُوهُ) (نمونه‌ی
 عوروه وهک نمونه‌ی خاوه‌نی یاسینه که قه‌ومه‌که‌ی خۆی بانگ کرد بۆ
 لای خوا و ئه‌وانیش کوشتیان).^(۱)

پیش ئه‌وه‌ی عوروه بکوژن، عوروه وه‌سیه‌تی کرد و وتی: ئه‌گه‌ر کوژرام،
 ئه‌وه له‌گه‌ل ئه‌و شه‌هیدانه ئه‌سه‌په‌رده‌م بکه‌ن که له‌گه‌ل پیغه مبه‌ر (ﷺ) هاتبوون
 و شه‌هید بوون، دوا‌ی شه‌هیدبوونی‌شی وه‌سیه‌ته‌که‌ی جیبه‌جی کرا.^(۲)
 له‌ سه‌رمه‌رگیدا بوو که پیتی و ترا رات چیه سه‌باره‌ت به‌ خۆینه‌که‌ت؟
 تۆله‌ت له‌ کێ بکه‌ینه‌وه؟ وتی: ئه‌وه ریزی‌ک بوو خوا به‌ منی به‌خشی و
 شه‌هیدیه‌ک بوو خه‌لاتی کردم.^(۳)

٢٤٦٨. عوروه‌ی کوپری موپره‌ی ئه‌نصاری (ﷺ)

ناوی عوروه‌ی کوپری موپره‌ی کوپری سوراقه‌یه، له‌ پشتیوانانه له‌
 ئه‌وسیه‌کان، له‌ غه‌زای خه‌یبه‌ردا به‌شداری کرد و تیایدا شه‌هید بوو.^(۴)

٢٤٦٩. عوروه‌ی کوپری موچه‌رریس (ﷺ)

ناوی عوروه‌ی کوپری موچه‌رریسی کوپری ئه‌وسی طائیه، که سایه‌تیه‌کی
 گه‌وره‌ی ناو هۆزه‌که‌ی بوو و هاوشانی عه‌ددی کوپری حاته‌م بوو.^(۵)
 عوروه ده‌لێت: من یه‌که‌م حاجی بووم و له‌ پیش هه‌موو حاجیه‌کانی
 تره‌وه بووم، چوومه خزمه‌ت پیغه مبه‌ر (ﷺ) و ئه‌ویش له‌ موزده‌لیفه بوو،
 له‌ به‌ری به‌یاندا چوو بۆ نوێژ، وتم: ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) من له‌

^(۱) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر عروة بن مسعود الثقفي (ﷺ)، الرقم ٦٦٤٢.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٥، ص ٥٠٣.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٤٩٣.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٤٩٢.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٤٩٤.

شاخی طہیئہ وہ ہاتوم بۆ لات و سوارہ کہ مم ماندوو کردووہ و خویشم تہ او ہیلک بوم، پیغہ مہریش (ﷺ) پیشتر لہ عہدہ فات شہوئک یان روژیک مابووہ وہ، فہرمووی: (ہہرکس ئامادہی نوئژ بیت لہ گہلمان و دواتر لہ گہلمان بوہستیت تا طہوافی ئیفاضہ دہکین ئہ وہ حہجہ کہی تہ اوہ).^(۱) عوروہ لہ سہردہمی خیلافہتی ئہ بووہ کری صدیقیشدا ژیا و هاودہم بہ خالیدی کوپی ولید لہ جہنگی ہلگہ پاوہ کاندہ بہ شداری کرد.^(۲)

۲۴۷۰. عوروہی کوپی ئہ ئاثہ (ﷺ)

ناوی عوروہی کوپی ئہ ئاثہی قورہیشی عہدویہ، یہ کیکہ لہ دہستہی یہ کہمی موسلمانبوانی مہککہ، دواپی کوچی کرد بۆ حہبہ شہ.^(۳)

۲۴۷۱. عوروہی کوپی ئہ سما (ﷺ)

ناوی عوروہی کوپی ئہ سمائی کوپی صہلتہ، یہ کیکہ لہ بہ شداربوانی غہزای رہجیع، ہہرچہ ندہ دہوتریت لہ رووداوی بیئر مہعونہ دا شہید بووہ،^(۴) بہ لام بہ دہقی صہیح ہاتووہ کہ لہ غہزای رہجیعدا بہ شداری کردووہ و بریندار بووہ.^(۵)

۲۴۷۲. عوقبہی زورقی (ﷺ)

ناوی عوقبہی زورقیہ، کوپیکی ہبوو بہ ناوی سہعید کہ فہرموودہی لہ باوکیہ وہ گیراوتہ وہ.^(۶)

^(۱) صحیح ابن خزيمة - کتاب المناسک - باب بیان معنی قول النبی (ﷺ) من صلی معنا هذه الصلاة، الرقم ۲۸۲۱.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۴۹۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۴۸۸.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۴۸۸.

^(۵) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب غزوة الرجيع ورغل وذكوان وبنر معونة، الرقم ۴۰۹۳.

^(۶) معرفة الصحابة لأبي نعيم الاصبهاني، الرقم ۴۸۵۶.

۲۴۷۳. عوقبهی فارسی (ﷺ)

ناوی عوقبهیه و خزمه تکاری جهبری کورپی عه تیک بوو،^(۱) به لام له کتیبه کانی فهرمووده دا به ئه بوو عوقبه ناوی هاتوو،^(۲) ئیبن حه جهر ده لیت: له وانهیه ناوی رهشید بیت و کونیه که ی ئه بوو عوقبه بیت،^(۳) چونکه به سه رهاتیکی باسکردوو که له فهرمووده کانداهاتوو هه مان به سه رهات بو رهشید هاتوو، هاو ده م به جه بر به شداری غه زای ئو حودی کرد.

۲۴۷۴. عوقبهی کورپی جهروه (ﷺ)

ناوی عوقبهی کورپی جهوره ی عه بدیه، له ناو وه فدی عه بدولقه یسدا هاته خزمهت پیغه مبهری خوا (ﷺ) و موسلمان بوو.^(۴)

۲۴۷۵. عوقبهی کورپی حوله یس (ﷺ)

ناوی عوقبهی کورپی حوله یسی کورپی نه صری ئه شجه عیه، زور زوو موسلمان بوو، له غه زای به دردا هاو ده م به پیغه مبهری خوا (ﷺ) به شداری کرد.^(۵)

۲۴۷۶. عوقبهی کورپی رافیع (ﷺ)

ناوی عوقبهی کورپی رافیعه و له فهرمووده یه کی صه حیددا باسی هاتوو که پیغه مبهر (ﷺ) ده فهرمویت: (رَأَيْتُ ذَاتَ لَيْلَةٍ فِيمَا يَرَى النَّاسُ كَأَنَّا فِي دَارِ عُقَبَةِ بْنِ رَافِعٍ، فَأَتَيْنَا بَرْطَبٍ مِنْ رُطَبٍ ابْنِ طَابٍ، فَأَوَّلْتُ الرُّفْعَةَ لَنَا فِي الدُّنْيَا وَالْعَاقِبَةَ فِي الْآخِرَةِ، وَأَنَّ دِينَنَا قَدْ

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۲۹.

^(۲) سنن أبي داود - كتاب الأدب - أبواب النوم - باب في العصبية، الرقم ۵۱۲۳.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۲۹.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۵۶۶.

^(۵) أسد الغابة، ج ۴، ص ۵۶.

طاب) (شه ویک خه وم بینى، له خه ومدا له مالى عوقبهى کوپى رافیع بووین، خورمايه کمان بو هیترا له خورما روطه به کانی ئیبن طاب، ئه و خه وم به وه لیکدايه وه که به رزیه بۆمان له دنیا دا و پاداشتی خیره له روژی دوايیدا و ئایینه که مان چاک و ریکه).^(۱)

٢٤٧٧. عوقبهى کوپى رمبيعه (ﷺ)

ناوى عوقبهى کوپى رهبيعهيه و ئیبن عوقبه ده لیت: له غه زای به دردا به شداری کردووه.^(۲)

٢٤٧٨. عوقبهى کوپى عامیر (ﷺ)

ناوى عوقبهى کوپى عامیری کوپى عه به سى کوپى عه مری جوهه نیه، فه رمووده یه کی زوری له پیغه مبه رى خواوه (ﷺ) گیراوه ته وه،^(۳) کونیه که ی ئه بوو هه ممد یان ئه بوو له بید یان ئه بوو عه مر و ئه بوو عه به س و ئه بوو ئه سید و ئه بوو ئه سه د بو کونیه که ی ها تووه.^(۴)

عوقبه ده لیت: کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) کوچی کرد بو مه دینه، من سه رقالی مه ر له وه راندن بووم، وازم له مه ره کان هیتا و چووم تا به یعه ت بده م به پیغه مبه ر (ﷺ)، وتم: ئه ی پیغه مبه رى خوا (ﷺ) به یعه تم وه رده گریه؟ فه رمووی: جا تو کیت؟ منیش خو م ناساند، فه رمووی: (کامیانت لا خو شتره؟ وه ک ده شته که ک به یعه تم پی بده یت یان به یعه تی هیجره ت؟) وتم: به یعه تی هیجره ت، ئه وه بوو به یعه تی لیوهر گرتم.^(۵)

عوقبه ده لیت: جاریک پیغه مبه ر (ﷺ) بریک ئاژه لی پیدام تا دابه شی بکه م

^(۱) صحیح مسلم - کتاب الرؤیا - باب رؤیا النبی (ﷺ)، الرقم ۲۲۷۰.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۲۰.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۲۰.

^(۴) أسد الغابة، ج ۴، ص ۵۹.

^(۵) أسد الغابة، ج ۴، ص ۵۹.

به سهر هاوه لانیدا، دواپی تهنه گیتسکیک مابوویه وه، پیغه مبهه (ﷺ) نه وه یانی دا به خوّم بیکه م به قوربانۍ.^(۱)

عوقبه ده لیت: ئیمه سهره شوانه پی وشترمان هه بوو، که سهره ی من هات جاریک دهمله وه پانندن که گه یستم به پیغه مبهه (ﷺ) قسه ی ده فره رموو بۆ هاوه لانی، فریای ئه وه فره مایشته ی که وتم که فره رمووی: (ما من مسلم يتوضأ فيحسن وضوءه، ثم يقوم فيصلي ركعتين، مقبل عليهما بقلبه ووجهه، إلا وجبت له الجنة)، (هه ر موسلمانیک به جوانی ده ستنویژ بگریت و دواتر دوو ركات نویژ بکات و به دل و روخساری روویکرد بیت و ئه وه نویژه ی بکات، ئه وه به هه شتی بۆ واجب بووه)، منیش وتم: چهنده خوښ و سه خاوه تمه ندانه یه، بینیم که سیک له به رده مم بوو ده یوت: فره مایشته که ی پیشتتر سه خاوه تمه ندانه تر بوو، ده بینم عومه ره، وتی: بینیم تو ئیستا هاتیت، پیشتتر پیغه مبهه (ﷺ) فره رمووی: (ما منکم من أحد يتوضأ فیبلغ - أو یسبغ - الوضوء ثم یقول أشهد أن لا إله إلا الله وأن محمدا عبد الله ورسوله إلا فتحت له أبواب الجنة الثمانية یدخل من أيها شاء)،^(۲) (هه رکامتان به جوانی و ته واوی ده ستنویژ بگریت و دواتر بلیت أشهد أن لا إله إلا الله وأن محمدا عبد الله ورسوله، ئه وه هه ره هشت ده رگا که ی به هه شتی بۆ ده کریته وه تا به ویستی خو ی له کامیانه وه ده یه ویت بجیتته ژووره وه).

عوقبه ده لیت: ئیمه له صوفه بووین که پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) هات بۆ لامان و فره رمووی: (ایکم یحب أن یغدو کل یوم إلى بطحان، أو إلى العقیق، فیأتي منه بناقتین کوماوین فی غیرئثم، ولا قطع رحم)، (کامتان چه ز ده کات هه موو روژیک به یانی بجیت بۆ بوطحان یان بۆ عقیق و له وی بی تاوان و پچراندنی په یوه ندی خزمایه تی دوو وشتری گه وره به ینیتته وه؟)، وتمان: ئه ی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) هه موومان

^(۱) صحیح البخاری - کتاب الشریکه - باب قسمة الغنم والعدل فیها، الرقم ۲۵۰۰: صحیح مسلم - کتاب الأضاحی - باب سن الأضحية، الرقم ۱۹۶۵.

^(۲) صحیح مسلم - کتاب الطهارة - باب الذکر المستحب عقب الوضوء، الرقم ۲۳۴.

حه زمان به‌وه‌یه، فه‌رمووی: (أفلا يغدو أحدكم إلى المسجد فيعلم، أو يقرأ آيتين من كتاب الله عز وجل، خير له من ناقتين، وثلاث خير له من ثلاث، وأربع خير له من أربع، ومن أعدادهن من الإبل)،^(١) (جا بۆ به‌یانی هه‌ر کامتان نایه‌ت بۆ مزگه‌وت و قورئان فێر بیت یان دوو ئایه‌ت له‌ قورئان بخوینیت، باشتره‌ بۆی له‌ دوو و شتر، سێ ئایه‌ت بخوینیت بۆی باشتره‌ له‌ سێ و شتر، چوار ئایه‌ت بخوینیت بۆی باشتره‌ له‌ چوار و شتر، به‌ ژماره‌ی ئایه‌ته‌کان له‌وه‌نده‌ ژماره‌ و شتر بۆی باشتره‌). کاتی‌ک فه‌ت‌ح‌ی دیمه‌ش‌ق کرا، عوقبه‌ موژده‌ی فه‌ت‌ح‌ی دیمه‌ش‌ق‌ی برد بۆ عومه‌ری کور‌ی خه‌ط‌طاب.^(٢)

له‌ جه‌نگ‌ی صفیندا عوقبه‌ له‌ناو سوپای موعاویه‌ی کور‌ی ئه‌بو‌وسوفا‌ندا به‌شداری کرد، دواتریش موعاویه‌ ئه‌وی کرد به‌ والی میصر، دواتر که موعاویه‌ ویستی لایبه‌ریت راسته‌وخۆ لاینه‌برد، به‌ل‌کو ناردی تا هێرش بباته‌ سه‌ر رۆدس، له‌ کاتی هێرشه‌که‌دا مه‌سه‌له‌ هات و میصری گرت‌ه‌ ده‌ست، ئیت‌ر عوقبه‌ زانی له‌ پۆسته‌که‌ی لایراوه‌.^(٣) عوقبه‌ له‌ سه‌رده‌می موعاویه‌ی کور‌ی ئه‌بو‌وسوفا‌ندا کۆچی دوایی کرد، ئه‌مه‌ش له‌ سالی په‌نجاو هه‌شتی کۆچیدا بوو.^(٤)

٢٤٧٩. عوقبه‌ی کور‌ی عامیری ئه‌نصار‌ی (رضی‌الله‌ت‌ع‌ه‌)

ناوی عوقبه‌ی کور‌ی عامیری کور‌ی نابیه‌، له‌ پشتیوانانه‌، یه‌کی‌که‌ له‌ به‌شداریوانی به‌یعه‌تی یه‌که‌می عه‌قه‌به‌، له‌ غه‌زای به‌در و ئو‌حود و خه‌نده‌ق و هه‌موو غه‌زا‌کانی دواتریشدا به‌شداری کرد، پاش وه‌فاتی پینغه‌مبه‌ریش (ﷺ)

^(١) صحیح مسلم - کتاب صلاة المسافرين وقصرها - باب فضل قراءة القرآن في الصلاة وتعلمه، الرقم

٨٠٣

^(٢) أسد الغابة، ج ٤، ص ٦٠.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٢٠.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٢٠.

ژیا و له جهنگی یه مامه دا به شدارى کرد و تیايدا شهید بوو.^(۱)

۲۴۸۰. عوقبه ی کورې عه بدولا (ﷺ)

ناوی عوقبه ی کورې عه بدولایه، له پشتیوانانه و له غه زاکاندا هاوډهم به پیغه مبه ر(ﷺ) به شدارى کردووه، پاش وه فاتى پیغه مبه ر(ﷺ) ژیا تا له خیلافه تی عه لی کورې ته بو و طالیدا له جهنگی صفیندا به شدارى کرد، به لام سه نه دی ته و گیرانه وهی ده لیت: له جهنگی صفیندا به شدارى کردووه لاوازه.^(۲)

۲۴۸۱. عوقبه ی کورې عه مری ته نصارى (ﷺ)

ناوی عوقبه ی کورې عه مری کورې ته عله به یه، له پشتیوانانه، کونیه که ی ته بو و مه سعوودی به دری، زیاتر به کونیه که ی ناسراوه، یه کیکه له به شداربوانی به یعه تی عه قه به، سه باره ت به به شداربوونی له غه زای به دردا راجیایی هیه، بوخاری رای وایه له غه زای به دردا به شدار بووه، به لام بو ئوحدو بى راجیایی هاتووه که تیايدا به شدار بووه، له غه زاکانی دواتریشدا به شدارى کردووه.^(۳)

ئیب نئیسحاق ده لیت: عوقبه بچو و کترین به شداربووی به یعه تی عه قه به بوو.^(۴)

عوقبه ده لیت: جاریک به قامچیه ک ده مدا له کویله که م، هینده م زانی له پشته وه ده نگیک وتی: ته بو و مه سعوود بزانه، منیش له بهر توورپه یی نه مزانی چیه، که نزیک بوویه وه ده بینم پیغه مبه رى خوايه (ﷺ) و هر ده یفه رموو: (ته بو و مه سعوود بزانه، ته بو و مه سعوود بزانه)، منیش قامچیه که ی ده ستم

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۲۱.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۲۳.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۲۴.

^(۴) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۱۶۷.

فری دا، پیغه مبه‌ر (ﷺ) فهر مووی: (اعْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ أَنَّ اللَّهَ أَقْدَرُ عَلَيْكَ مِنْكَ عَلَى هَذَا الْقَلَامِ) (ئه‌بوومه‌سعوود بزانه خوا ده‌سه‌لاتی به‌سه‌ر تودا زیاتره له ده‌سه‌لاتی تو به‌سه‌ر ئه‌و کویله‌دا)، ئیتر به‌لینم دا دواى ئه‌وه له هیچ کویله‌یه‌ک نه‌ده‌م،^(۱) وتم: ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) ئه‌وه له‌پیتاو خوادا ئازادم کرد، پیغه مبه‌ر (ﷺ) فهر مووی: (أما إنك لولم تفعل للفتك النار)،^(۲) (ئه‌گه‌ر وات نه‌کردایه ئه‌وه ئاگر ده‌یسووتاندى).

ئه‌بوومه‌سعوود ده‌لیت: پیغه مبه‌ر (ﷺ) فهر مووی: (الآيتان من آخر سورة البقرة، من قرأهما في ليلة كفتاه)،^(۳) (دوو ئایه‌تی کوتای سوورته‌ی به‌قه‌ره هه‌رکەس له شه‌ویکا بیانخوینیت به‌سن بوی).

عوقبه ده‌لیت: پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) فهر مووی: (إن المسلم إذا أنفق على أهله نفقة، وهو محتسبها، كانت له صدقة)،^(۴) (موسلمان ئه‌گه‌ر خه‌رجی خیزانی خوی بکیشیت و لای خوا چاوه‌پیتی پاداشت بیت ئه‌وه ده‌بیت به‌چاکه‌و خیر بوی).

جا لی‌ره‌وه بزانه خوای گه‌وره چ چاکه‌و ئاسانکاریه‌کی بو به‌نده‌کانی ده‌ویت، چون ریگا‌کانی گه‌یشتن به‌به‌هشتی بو ئاسان کردووه، هه‌ول‌دانیک که مروفت له ژبانی ئاسایی خویدا وه‌ک ئه‌رکیکی روژانه پیتی هه‌ل‌ده‌ستیت، ده‌بیته‌ ریتی چوونی به‌ره‌و به‌هشت، هه‌روه‌ها بزانه نیه‌ت و چاوه‌پوانی پاداشت لای خوا چه‌نده‌ گرنگه‌، هه‌مان ئه‌و کاره‌ که بژیوی و خه‌رجی خیزانه، دوو که‌س پیتی هه‌ل‌ده‌سن، که‌سیکیان وه‌ک باویکی کومه‌لایه‌تی ژبان و ئه‌ویش وه‌ک ئه‌رکیک که چاوه‌پیتیه‌ لای خوا پاداشتی له‌سه‌ر وه‌ر‌بگریت، ئه‌ویان ئه‌رکه‌که‌ی بو ده‌مینیته‌وه‌و ئه‌میشیان به‌خیر و چاکه‌

(۱) صحیح مسلم - کتاب‌ الايمان - باب صحبة المالیك وكفارة من لطم عبده، الرقم ۱۶۵۹.

(۲) سنن أبي داود - كتاب الأدب - أبواب النوم - باب في حق المملوك، الرقم ۵۱۵۹، صححه شعيب الأرناؤوط، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود.

(۳) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب حدثني خليفة، الرقم ۴۰۰۸؛ صحيح مسلم - كتاب صلاة المسافرين وقصرها - باب فضل الفاتحة وخواتيم سورة البقرة، الرقم ۸۰۷.

(۴) صحيح مسلم - كتاب الزكاة - باب فضل النفقة والصدقة على الأقربين والزوج والأولاد والوالدين، الرقم

بۆی دهنووسریت.

له سالی ههشتهمی کۆچیدا عوقبه له سریهکهی غلیبی کورپی عهبدولادا بهشداری کرد.^(۱)

عوقبه له دواى وهفاتی پیغهمبریش (ﷺ) ژیا، له خیلافهتی عثمانی کورپی عهفاندا عوقبه بهرپرسی بهیتولمال بوو و تا وهفاتی عثمانیش لهو پۆستهی مایهوه،^(۲) دواتر چوو له کووفه نیشتهجئ بوو، ههواداری عهلی کورپی ئهبووطالب بوو، کاتیک عهلی چوو بۆ جهنگی صفین عوقبهی کرد به بهرپرسی کووفه، دواتر لهو پۆستهی لایبرد،^(۳) پاش سالی چلی کۆچی له کووفه وهفاتی کرد، رایهکیش دهلیت: بهلکو گه رایهوه مه دینهو لهوئ وهفاتی کرد.^(۴)

۲۴۸۲. عوقبهی کورپی عثمان (ﷺ)

ناوی عوقبهی کورپی عثمانی کورپی خهلهیه، له پشتیوانانه له زورقیهکان، برایهکی ههبوو به ناوی سهعد، عوقبه هاوهم به سهعدی برای پیکهوه له غهزای بهدردا بهشداریان کرد، ههروهها له غهزای ئوحدیشدا بهشداریان کرد،^(۵) بهلام له ئوحددا ههردووکیان رایانکرد و دواتر هاتنهوه بۆ لای پیغهمبر (ﷺ).^(۶)

۲۴۸۳. عوقبهی کورپی قهیزی (ﷺ)

ناوی عوقبهی کورپی قهیزی کورپی قهیس، له پشتیوانانه له ئهوسیهکان، برایهکی ههبوو به ناوی عهبدولا، ههریهک لهم دوو برایه و باوکیشیان هاوهلی پیغهمبر (ﷺ) بوون و پیکهوه ههرستیان له غهزای ئوحددا

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۲۶.

(۲) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۲۲۸.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۶، ص ۱۶.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۲۴.

(۵) أسد الغابة، ج ۴، ص ۶۳.

(۶) دلائل النبوة للبيهقي، الرقم ۱۰۶۶.

به‌شداریان کرد،^(۱) دواى وه‌فاتی پیغه‌مب‌ریش (ﷺ) ژیا تا له جه‌نگی جی‌سر
ئەبى عوبه‌یددا به‌شداری کرد و تیايدا شه‌ید بوو،^(۲) هاو‌ده‌م به عوبه
عه‌بدو‌لای برایشی به‌شداری کرد‌بوو و ئه‌ویش تیايدا شه‌ید بوو.^(۳)

٢٤٨٤. عوبه‌ی کو‌ری کو‌ده‌یم (ﷺ)

ناوی عوبه‌ی کو‌ری کو‌ده‌یمی کو‌ری عه‌ددیه، له پشتیوانانه له
خه‌زه‌جیه‌کان، سه‌ره‌تا له ده‌سته‌ی دوو‌پووه‌کان بوو، به‌لام ته‌وبه‌ی کرد
و گه‌پایه‌وه،^(۴) عوبه‌یه‌کی‌که له به‌شداریوانی غه‌زای ئو‌حود، دواتریش له
غه‌زا‌کانی تر‌دا به‌شداری کرد، دواى وه‌فاتی پیغه‌مب‌ریش (ﷺ) ژیا و له
فه‌تحی می‌صردا به‌شداری کرد.^(۵)

٢٤٨٥. عوبه‌ی کو‌ری مالی‌که (ﷺ)

ناوی عوبه‌ی کو‌ری مالی‌که، دواتر له به‌صره نی‌شته‌جی بوو،^(۱) عوبه
فه‌رمووده‌یه‌کی له پیغه‌مب‌ری خوا‌وه (ﷺ) گن‌پاوه‌ته‌وه‌و ده‌لیت: پیغه‌مب‌ر (ﷺ)
سریه‌یه‌کی نارد، له کاتی هه‌لمه‌ته‌که‌دا که‌سی‌ک که‌ناری گرت، که‌سی‌کی تری‌ش
که‌وته شوینی و ئه‌ویش شمشیری هه‌ل‌کرد‌بوو، کابرا وتی: من موس‌لمانم، که‌چی
ئه‌وی تر گو‌یی لینه‌گرت و کو‌شتی، دواتر که پیغه‌مب‌ر (ﷺ) به‌سه‌ره‌اته‌که‌ی
بیست زۆر تو‌وپه‌ بوو، کابرا تو‌وپه‌یی پیغه‌مب‌ری خوا‌ی (ﷺ) پی‌گه‌ی‌شته‌وه،
کاتیک پیغه‌مب‌ر (ﷺ) وتاری ده‌دا، کابرا بکو‌ژ هه‌ستاو وتی: ئه‌ی پیغه‌مب‌ری
خوا (ﷺ) به‌خوا کابرا له تر‌سی مه‌رگ ئه‌و قسه‌ی کرد، پیغه‌مب‌ر (ﷺ) رووی
لی‌وه‌رگن‌پا و در‌یژه‌ی دا به‌ وتاره‌که‌ی، کابرا هه‌مدی ئه‌وه‌ی وت‌وه‌و پیغه‌مب‌ر (ﷺ)

(۱) أسد الغابة، ج ٤، ص ٦٤.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٢٥.

(۳) أسد الغابة، ج ٤، ص ٦٤.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٢٥.

(۵) أسد الغابة، ج ٤، ص ٦٤.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٢٥.

همدی رووی لی وهرگنپرا، بۆ جاری سییهم که کابرا وایکرد پیغه مبهرا (ﷺ) رووی کرده کابرا و بیزاری به ده موچاویه وه دیار بوو و فهرمووی: (إن الله حرم علي أن أقتل مؤمنا)،^(۱) (خوا له سهری حه رام کردوم باوه پداریک بکوژم).

۲۴۸۶. عوقبهی کورپی مور (ﷺ)

ناوی عوقبهی کورپی مور و هاتوو ته خزمهت پیغه مبهرا (ﷺ).^(۲)

۲۴۸۷. عوقبهی کورپی نیار (ﷺ)

ناوی عوقبهی کورپی نیاره، برایه کی هه بوو به ناوی ئه بوو بورده، عوقبه یه کیکه له به شداربوانی غه زای ئو حود.^(۳)

۲۴۸۸. عوقبهی کورپی وهه بی ئه سه دی (ﷺ)

ناوی عوقبهی کورپی وهه بیان کورپی ئه بی وهه بی کورپی ره بیعهی ئه سه دیه، یه کیکه له به شداربوانی غه زای به در.^(۴)

۲۴۸۹. عوقبهی کورپی وهه ب (ﷺ)

ناوی عوقبهی کورپی وهه بی کورپی کله دیه، یه کیک بوو له دانیش توانی مه دینه، کاتیک هه والی هاتنی پیغه مبهرا (ﷺ) بیست و چوو بۆ مه ککه موسلمان بوو، له وئ مایه وه تا دواتر کۆچی کرد بۆ مه دینه، بۆیه هه م له کۆچه ریه کان و هه م له پشتیوانانیش بوو.^(۵)

(۱) صحیح ابن حبان - کتاب الجنایات - باب الجنایات - ذکر الإخبار عن تحریم الله جل وعلا دماء المؤمنین، الرقم ۵۹۷۲: المستدرک علی الصحیحین - کتاب الإیمان - التشدید فی قتل المؤمن، الرقم ۴۸، صححه ووافقه الذهبی فی التلخیص، صححه شعیب الأرنؤوط.

(۲) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۴، ص ۵۲۷.

(۳) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۴، ص ۵۲۷.

(۴) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۴، ص ۵۲۸.

(۵) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۴، ص ۵۲۸.

ژماره یه ک له پشتیوانان ئهم هه لوێسته ی عوقبه یان هه بوو که بریتی بوون له زه کوانی کوپی عه بدقه یس و زیادی کوپی له بید و عه بباسی کوپی عوباده، ئه مانه ماوه یه کی زۆر که م پێش کۆچکردنی پێغه مبه ر (ﷺ) بۆ مه دینه له مه ککه ده رچوون و گه رانه وه بۆ مه دینه، ئیتر پێیان ده و ترا کۆچه ره پشتیوانه کان.^(۱)

عوقبه ی کوپی وه هب له غه زای به در و ئو حودیشدا به شداری کرد و ده و تریت ئه و جیماوه ی تیرانه ی له سه ر کولمه کانی پێغه مبه ر (ﷺ) بوون ئه و ده ریکردن،^(۲) له غه زای خه نده ق و غه زاکانی دواتریشدا به شداری کرد.^(۳) به لام رای راستتر ئه وه یه که ئه بوو عوبه یده ئه و پاشماوه ی تیرانه ی لا برد، ئه مه ش به به لگه ی ئهم گێرانه وه یه:

ئه بوو به کری صدیق ده لیت: که خه لکی له ئو حوددا له ده وری پێغه مبه ر (ﷺ) بلاوه یان کرد بوو، یه که م که س من بووم چووم بۆ لای پێغه مبه ر (ﷺ)، ده بینم که سیک له ده وری به رگری لیده کات، وتم: ده ی ئه وه طه لحه بیت به دایک و باو که مه وه به قوربانی بم، دواتر بینیم له دوایشه وه که سیک هات ده وتوت بالنده یه و ده فریت، خیرا خۆی گه یانده من، ده بینم ئه بوو عوبه یده یه، خیرا پێکه وه چووین بۆ لای پێغه مبه ر (ﷺ) و طه لحه ش له به رده م پێغه مبه ردا (ﷺ) که وتبوو، پێغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: فریای برا که تان بکه ون، ئینجا تیری ک به ر ته ویلی پێغه مبه ری خوا (ﷺ) و تیری کیش به ر رومه تی که وتبوو، ئه بوو عوبه یده وتی: ئه ی ئه بوو به کر سویندت ده ده م به خوا به یلّه من لای به رم، ئه وه بوو به ده می - ددانی - تیره که ی گرت و هتواش هتواش ده ریده کرد و چه زی نه ده کرد پێغه مبه ر (ﷺ) ئازاری پێ بگات، دواتر ویستم من ئه و تیره که ی تر ده ربکه م، که چی هه مدی ئه بوو عوبه یده سویندی دام و به هه مان شیوه ئه و ی دیکه شی ده رکرد.^(۴)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۲۲۶.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۴۵.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۲۸.

(۴) صحيح ابن حبان - كتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم (ﷺ).

٢٤٩٠. عوقبهى كورى ئه‌بى قه‌يس (ﷺ)

ناوى عوقبهى كورى ئه‌بى قه‌يسه و خوى و باوكيشى هاوه‌لى پيغه‌مبه‌رى خوان (ﷺ)، له‌ جه‌نگى قادسيه‌دا به‌شدارى كرد و تيايدا شه‌يد بوو.^(١)

٢٤٩١. عوقه‌يبى كورى عه‌مر (ﷺ)

ناوى عوقه‌يبى كورى عه‌مرى كورى عه‌ديه، له‌ پشتيوانانه، له‌ غه‌زاي ئوحووددا به‌شدارى كرد، سه‌عدى كوريشى ويستى به‌شدارى بكات، به‌لام له‌به‌ر كه‌مى ته‌مه‌نى پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) رتي نه‌دا سه‌عدى كورى به‌شدارى بكات.^(٢)

٢٤٩٢. عوكاشه‌ى كورى ميحسه‌ن (ﷺ)

ناوى عوكاشه‌ى كورى ميحسه‌نى ئه‌سه‌ديه، يه‌كيكه‌ له‌ ده‌سته‌ى يه‌كه‌مى موسلمانبوانى ناو مه‌ككه‌.

عوكاشه‌ يه‌كيك بوو له‌ به‌شداربوانى غه‌زاي به‌در،^(٣) له‌ غه‌زاكه‌دا هينده‌ جه‌نگا تا شمشيره‌كه‌ى شكا و پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) دارىكى دايه‌ ده‌ستى و داره‌كه‌ بوو به‌ شمشير، ئيتر ئه‌و شمشيره‌ى له‌ هه‌موو غه‌زاكاندا به‌كارده‌هيتا.^(٤) عوكاشه‌ له‌لايه‌ن پيغه‌مبه‌رى خواوه‌ (ﷺ) موژده‌ى به‌هه‌شتى پي‌دراوه‌، ئيين عه‌بياس ده‌ليت: پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووى: (عرضت علي‌ الأمم، فجعل النبي والنبيان يمرون معهم الرهط، والنبي ليس معه أحد، حتى رفع لي سواد عظيم، قلت ما هذا؟ أمي هذه؟ قيل بل هذا موسى وقومه، قيل انظر إلى الأفق، فإذا سواد يملأ الأفق، ثم قيل لي

أجمعين - ذكر وصف الجراحات التي أصيب طلحة يوم أحد مع المصطفى (ﷺ)، الرقم ٦٩٨٠، ضعفه شعيب الأرناؤوط.

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٢٥.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٣١.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٣٣.

^(٤) سير أعلام النبلاء للذهبي، ج ١، ص ٣٠٨.

انظرها هنا وها هنا في آفاق السماء، فإذا سواد قد ملأ الأفق، قيل هذه أمتك، ويدخل الجنة من هؤلاء سبعون ألفا بغير حساب)، (ثوممه تانم بۆ خزانہ پوو، پیغهمبر هه بوو به تهنه یان دوو پیغهمبر به یه که وه تیپه پ ده بوون و دهسته یه کیان له که لدا بوو، پیغهمبر هه بوو تهنه که سیکیشی له گهل نه بوو، تا رهشاییه کی که ورهم پی نیشان درا، وتم: ئه وه چیه؟ ئه وه ثوممه ته که مه؟ و ترا به لکو ئه وه مووساو قه ومه که یه تی، و ترا ته ماشای سهره وه بکه -رووه و ئاسق بروانه - رهشاییه کم بینی ئه ویی پر کردبوو، دواتر پیتم و ترا سهیری ئه ویی و ئه ویی ئاسوی ئاسمان بکه، بینیم رهشایی هه مووی داگرتبوو، و ترا ئه وه ثوممه ته که ته، له وانه هفتا هزار کهس به بی حساب ده چنه به هه شته وه)، پیغهمبر (ﷺ) دوا ی ئه وه چوویه ژووره وه و مه سه له که ی بۆ هاوہ لان روون نه کرده وه، دوا ی هاوہ لان ده یانوت ئه وه ئیمه ین که بروامان هیتا به خوا و شوین پیغهمبره که ی که وتین، یان منداله کانمانن که له ئیسلامدا له دایک بوون، چونکه ئیمه له سهرده می نه فامیدا له دایک بوین، پیغهمبر (ﷺ) که ئه وانه ی بیسته وه هاته دهره وه و فهرمووی: (هم الذين لا یسترقون، ولا یتطیرون، ولا یکتوون، وعلی ربهم یتوکلون)، (ئه وانه ن که روقییه ناکه ن و به ختگیری به بالنده ناکه ن و داخکردن بۆ چاره سهر به کارنا هیتن و پشت به پروه ردگاریان ده به ستن)، عوکاشه وتی: ئه ی پیغهمبری خوا (ﷺ) ئایا من له وانم؟ فهرمووی: به لی، که سیکی تر وتی: ئه ی من له وانم؟ پیغهمبر (ﷺ) فهرمووی: (سبقک بها عکاشة)،^(۱) (عوکاشه پیشت که وت).

کاتیک پیغهمبری خوا (ﷺ) وه فاتی کرد، ته مه نی عوکاشه چل و چوار سال بوو، دوا ی وه فاتی پیغهمبر (ﷺ) له سهر دهستی طولهیحه ی ئه سه دی

^(۱) صحیح البخاری - کتاب الطب - باب من لم یرق، الرقم ۵۷۵۲؛ صحیح مسلم - کتاب الإيمان - باب الدلیل علی دخول طوائف من المسلمین الجنة بغير حساب ولا عذاب، الرقم ۲۲۰.

شهید بوو.^(۱)

۲۴۹۳. عولبه‌ی کوږی زمید (ﷺ)

ناوی عولبه‌ی کوږی زهیدی کوږی عمره، له پشتیوانانه له نه‌وسیه‌کان.^(۲)
له غه‌زای ته‌بووکدا له‌تاو نه‌بوونی توانای به‌شداریان له غه‌زاکه‌دا
ده‌ستیان کرد به‌گریان، خوای گه‌وره‌ش نه‌و هه‌لو‌یسته‌ی نه‌وانی له
قورئاندا باس‌کردووه.^(۳)

ده‌سته‌یه‌ک له هاوه‌لان هاتن بو لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و ژماره‌یان حه‌وت
که‌س بوو، بریتی بوون له سالیمی کوږی عومه‌یر و عولبه‌ی کوږی زهید
و عه‌بدوره‌حمانی کوږی که‌عب و عه‌مری کوږی حومام و عه‌بدو‌لای کوږی
موغه‌فهل و هه‌رمی کوږی عه‌بدو‌لا و عی‌ریاضی کوږی ساریه، داوایان کرد له
پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) تا پرچه‌کیان بکات تا بتوانن به‌شداری غه‌زای ته‌بووک بن، چونکه
نه‌مانه که‌مدهرامه‌ت و ده‌ست‌کورت بوون، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) پ‌ی راگه‌یاندن هیچی
له‌به‌رده‌ست نیه تا داواکه‌یان بپننیه‌دی، یامینی کوږی عه‌مر ده‌ل‌یت: گه‌یشتم
به‌عه‌بدوره‌حمانی کوږی که‌عب و عه‌بدو‌لای کوږی موغه‌فهل ده‌گریان، وتم:
بوچی ده‌گرین؟ وتیان: چووین بو لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) تا چه‌کمان پ‌ی‌ب‌دات بو
به‌شداری جه‌نگ به‌لام هیچی لا نه‌بوو و ئیمه‌ش هیچمان پی نیه تا بتوانین
له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌شداری غه‌زاکه‌ بکه‌ین، منیش و شتریکم پ‌یدان و بریک
شیریشم پ‌یدان، نه‌وه‌بوو له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌رچوون و به‌شداریان کرد،
به‌لام عولبه‌ شه‌و له مال ده‌رچوو و ده‌ستی کرد به‌نو‌یژکردن و ده‌گریا و
نزای ده‌کرد، له نزاکه‌یدا وتی: وایه تو باسی جیهادت کردووه و خه‌لکت هانداه
تا بچن بو جیهاد، به‌لام هیچت پی نه‌به‌خشیوم تا بچم له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)

(۱) سیر أعلام النبلاء للذهبي، ج ۱، ص ۳۰۷-۳۰۸.

(۲) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ۴، ص ۵۴۶.

(۳) أسد الغابه، ۳، ص ۴۰۹.

به شدار بم، هیچیشت نه به خشویه به پیغه مبه ر(ﷺ) تا پیدایستی جهنگم بق دابین بکات، من له بهر هر تاریکیه که تووشم بووه له جهسته یان سامان یان ئاپروودا خیرم به سهر موسلماناندا ده به خشم، ئینجا به یانی چووه ناو خه لکه که، پیغه مبه ر(ﷺ) فهرمووی: به خسه ره که ی ئه مشه و کوا؟ عولبه قسه ی نه کرد، هه مدی پیغه مبه ر(ﷺ) فهرمووی، عولبه هه ستا و به سهراته که ی بق باسکرد، پیغه مبه ریش(ﷺ) فهرمووی: (موژده ت لی بیت، سویند به وه ی گیانی موحه مبه دی به دهسته له زه کاتی داهاتوودا نووسراویت).^(۱)

۲۴۹۴. عوماره ی کچی ئه بی ئه ییوب(ﷺ)

ناوی عوماره ی کچی ئه بی ئه ییوبه، ئهم ئافره ته له پشتیوانانه و هاوسه ری صه فوانی کوپی ئه وسه که کوپیکی لیتی بوو به ناوی خالید، عوماره چووه ته خزمه ت پیغه مبه ر(ﷺ) و به یعه تی پیداو. ^(۲)

۲۴۹۵. عوماره ی کوپی حه زم(ﷺ)

ناوی عوماره ی کوپی حه زمی کوپی زهیده، له پشتیوانانه و یه کیکه له به شدار بوانی به یعه تی عه قه به، کاتیک پیغه مبه ر(ﷺ) برایه تی خسته نیتوان کوچه ران و پشتیوانانه وه، برایه تی خسته نیتوان عوماره و میحره زی کوپی نه ضله وه، زوړیکیش ده لێن له غه زای به دردا به شدار بووه، له غه زاکانی ئوحد و خنده ق و هه موو غه زاکانی تریشدا به شدار بووه، له فه تحی مه ککه شدا ئالایه کی به دهسته وه بوو، له جهنگی یه مامه دا به شداری کرد و تیایدا شه هید بوو. ^(۳)

له غه زای خنده قدا که زهیدی کوپی ثابت ته مه نی نزیکه ی پانزه سال ده بوو به شداری کرد، زهید له گه ل موسلماناندا باری خوئی له کوّل دهنه،

(۱) دلائل النبوة للبيهقي، الرقم ۱۹۷۰.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۲۹.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۷۸.

پیغهمبر (ﷺ) فہرمووی: (ئەو میژمندالیکى زۆر چاکە)، چاوەکانى ماندوو بوون و کەمیک راکشاو خەوێنووچکە بریدیەو، ئەوێبوو عومارەى کورپى حەزم ھات و چەکەکەى ئەوى برد، پیغهمبر (ﷺ) فہرمووی: (یا أبارقادمت حتی ذهب سلاحک)، (ئەى خەوخۆش ھێندە خەوتیت تا چەکەکەیان بردیت)، ئینجا فہرمووی: کى ئەزانى چەکى ئەم ھەرزەکارە لەکوێیە؟ عومارەى کورپى حەزم وتى: ئەى پیغهمبرى خوا (ﷺ) من بردم، ئینجا بۆى گیرایەو، پیغهمبر (ﷺ) ھۆشیاری دا لەوہى ھیچ باوەردارىک بترسینریت و ھەک گالتەوگەپ شەمەکی ببری. (۱)

لە غەزای تەبووکدا ئالای بەنى نەججار بە دەست عومارەى کورپى حەزمەو بوو، پیغهمبر (ﷺ) گەیشت بە عومارەو ئالاکەى لە دەستى ھەرگرت و دایە دەست زەیدى کورپى ثابت. (۲)

عومارە دەلێت: جارێک لەسەر گۆرێک دانیشتبووم، پیغهمبر (ﷺ) منى بینى، فہرمووی: (انزل من القبر لا تؤذي صاحب القبر، ولا يؤذیک)، (لە گۆرەکە دابەزەو ئازارى خاوەنى گۆرەکە مەدەو ئازاریشت نەدات)

٢٤٩٦. عومارەى کورپى رومبە (ﷺ)

ناوى عومارەى کورپى رومبە، کونیکەى ئەبووزوھرە، دواتر لە کووفە نیشتەجێ بوو. (۴)

عومارە دەلێت: بیستم لە پیغهمبر (ﷺ) دەیفەرموو: (لن يلج النار أحد صلی قبل طلوع الشمس، وقبل غروبها)، (۵) (ئەوہى پێش خۆرھەلاتن و پاش خۆرھەلاتن

(۱) المستدرک على الصحيحين - كتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب زيد بن ثابت كاتب النبي صلى الله عليه وآله وسلم - نهى النبي أن يروع المؤمن وأن يؤخذ متاعه لاعبا وجدا، الرقم ٥٨٢٩.

(۲) المستدرک على الصحيحين - كتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب زيد بن ثابت كاتب النبي صلى الله عليه وآله وسلم - نهى النبي أن يروع المؤمن وأن يؤخذ متاعه لاعبا وجدا، الرقم ٥٨٢٩.

(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند الأنصار (ﷺ) - عمارة بن حزم (ﷺ)، الرقم ٢٤٤٦٠.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٨١.

(۵) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين (ﷺ) - حديث عمارة بن روبية (ﷺ)، الرقم ١٧٤٩٣؛ صحيح مسلم - كتاب المساجد ومواضع الصلاة - باب فضل صلاتي الصبح والعصر والمحافظة عليهما، الرقم ٦٣٤؛ صحيح ابن خزيمة - كتاب الصلاة - باب فضل صلاة الصبح وصلاة العصر، الرقم ٣٢٠.

نویژ بکات هرگیز ناچیتته دۆزه خه وه).
مه به ست پیتی نویژی به یانی و ئیواره یه.

٢٤٩٧. عوماره ی کورپی عوقبه (ﷺ)

ناوی عوماره ی کورپی عوقبه ی کورپی حارثیه، یه کیکه له به شداربوانی
غه زای خه یبه ر و تیایدا شهید بوو.^(١)

٢٤٩٨. عوماره ی کورپی عوقبه ی ئومهوی (ﷺ)

ناوی عوماره ی کورپی عوقبه ی قورهبشی عامیری، یه کیکه له موسلمانبوانی
فه تحی مه ککه.^(٢)

٢٤٩٩. عوماره ی کورپی مه خله د (ﷺ)

ناوی عوماره ی کورپی مه خله ده، له پشتیوانانه له به نی نه ججار، له غه زای
به در و ئو خوددا به شدار ی کرد و تیایدا شهید بوو.^(٣)

٢٥٠٠. عوماره ی کورپی ئه وس (ﷺ)

ناوی عوماره ی کورپی ئه وسه، له پشتیوانانه، له جهنگی یه مامه دا
به شدار ی کرد و تیایدا شهید بوو.^(٤)

٢٥٠١. عومهری کورپی حه که م (ﷺ)

ناوی عومهری کورپی حه که می سه له میه، عومهر ده لیت چوومه خزمه ت
پیغه مبه ر (ﷺ) و وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) که نیزه کیکم شوانه یی ده کرد، منیش

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٨٤.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٨٥.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٨٦.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٧٨.

چووم بق لای و بهدوای مه پیکدا ده گه پام، پرسیارم لیکرد، ئه ویش وتی: گورگ کوشتی، منیش زور خه فهم پین خوارد و زله یه کم دا له ده موچاوی، جا ئازادکردنی کۆیله یه کیشم له سه ره، ئایا ئازادی بکه م؟ پیغه مبه ر (ﷺ) به که نیزه که که ی فرموو خوا له کوئییه؟ وتی: له ئاسمانه، فرمووی: من کیم؟ وتی: تو پیغه مبه ری خوات، پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی: ئازادی بکه چونکه ئه و باوه پرداره.^(۱)

دهوتریت دوا جار عومه ر له سالی په نجاو هه وتی کۆچیدا وه فاتی کرد.^(۲)

۲۵۰۲. عومه ری کوری خه ططاب (ﷺ)

ناوی عومه ری کوری خه ططابی کوری نوفه یلی کوری عه بدولعوززای کوری ریاحی قورپه یشی عه دویه، کونیه که ی ئه بوو حه فسه، دایکی ناوی هه نته مه ی کچی هاشمی کوری موغیره یه.^(۳)

عومه ر به فاوورقیش ناسراوه، چونکه کاتیک موسلمان بوو ئیتر بیباوه ران نه یانده ویترا وه ک جارن ئازاری موسلمانان بده ن، بویه پیغه مبه ر (ﷺ) ناوی نا فارووق.^(۴)

سه باره ت به له دایک بونی هاتووه سی و چوار سال پیش پیغه مبه ر یه تی له دایک بووه، یان دهوتریت سیانزه سال پاش سالی فیل له دایک بووه،^(۵) به پیتی رای یه که م عومه ری کوری خه ططاب ته مه نی شه ش سال له پیغه مبه ر (ﷺ) بچوو کتر بووه.

عومه ر که سیکی بالابه رزی به خو بوو، رهنگی سوور بوو، رایه کیش ده لیت: سه ره تا عومه ر سپی رهنگ بووه، به لام دواتر که له سه رده می خیلافه ته که یدا وشکه سالی روویدا هینده خو ی گرتوه له خواردن که

(۱) أسد الغابة، ج ۴، ص ۱۵۶.

(۲) أسد الغابة، ج ۴، ص ۱۵۶.

(۳) أسد الغابة، ج ۴، ص ۱۵۶.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۹۰.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۸۸.

رہنگی تیڭچوو.^(۱)

عومەر برایہکی ناوی زہیدی کوپی خہطاب بوو لہ ریئی باوکیہوہ، دایکی ناوی ئہسمائی کچی وەہب بوو، ئہم هاوہلہ لہ کۆچہران بوو،^(۲) زہید براگہورہی عومەر بوو، پئش عومەری برایشی موسلمان بوو، جا کہ زہید لہ جہنگی یہمامہدا شہید بوو عومەری برای دہیوت: زہید لہ ہہردوو چاکہکہدا پئش من کہوت، پئش من موسلمان بوو، پئش منیش شہید بوو.^(۳)

یہکیک لہ هاوسہرہکانی عومەر ناوی زہینہبی کچی مہظعوونی کوپی حہیبیہ بوو، زہینہب هاوسہری عومەری کوپی خہططابہ، دایکی عہبدولای کوپی عومەر و حہفصہی کچی عومەرہ کہ دایکی باوہرداران و هاوسہری پیغہمبہر(ﷺ) بوو، ئہم ئافرہتہ لہ گہل عومەری کوپی خہططابدا کۆچی کرد بۆ مہدینہ، ئہوہش ہاتوہہ گواہ پئش کۆچکردن بۆ مہدینہ مردیت راست نیہ.^(۴) لہ سالی حہوتی کۆچیدا عومەر جہمیلہی بہهاوسہر گرت و عاصمی لی بوو، دواتر تہلاقی دا، ئینجا یہزیدی کوپی حارث بہهاوسہری گرت و عہدورہحمانی لی بوو.^(۵)

جہمیلہ کاتیک هاوسہری عومەر بوو ہیشتا ناوی عاصیہ بوو وتی: عومەر رقمہ لہ ناوہکہی خۆم ناویکی ترم لی بنی، ئہویش ناوی نا جہمیلہ، ئہویش توورہ بوو و وتی: ہیچت بۆ نہدۆزیمہوہ جگہ لہ ناوی کہنیزہیہک؟ بۆیہ چوو بۆ لای پیغہمبہری خوا(ﷺ) و وتی: ئہی پیغہمبہری خوا(ﷺ) رقم لہ ناوہکہمہ ناویکی ترم لی بنی، ئہویش ناوی نا جہمیلہ، بہلام ئہو توورہ بوو و وتی: کہ پیشتیش عومەر وا ناوی ناوہ، پیغہمبہریش(ﷺ)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۸۹.

^(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۳۴۱.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶۰۴.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۸۰.

^(۵) أسد الغابة، ج ۷، ص ۵۹.

فهرمووی: (أما علمت أن الله عند لسان عمرو قلبه)،^(۱) (مه گهر نازانیت خوا له گهل زمان و دلی عومه ره؟).

ژنیکي تری عومه ناوی ئومموکلثومی کچی علی کوپی ئه بوو طالیب بوو، کچه زای پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بوو، عومه ری کوپی خه ططاب به هاوسه ری گرت، ئه وهشی بویه کرد تا پشکی له ره چه له کی پیغه مبه ری خوی (ﷺ) به رکه ویت.^(۲)

عاتیکه ی کچی زهید که هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو، عاتیکه سه ره تا ژنی عه بدولای کوپی ئه بوو به کر بوو، واته ژنی ژنبراکه ی زوبه یر بوو، ئه وه بوو عه بدولا شهید بوو، دواتر شووی کرد عومه ری کوپی خه ططاب هینای و ئه ویش شهید بوو، دواتر زوبه یری کوپی عه ووام هینای و ئه ویش شهید بوو، ئیتر خه لکی ده یانوت کنی ده یه ویت شهید بیت با عاتیکه به هاوسه ر بگریت.^(۳)

منداله کانی:

عه بدولا و عه بدورپه حمان و حه فسه که دایکیان زهینه بی کچی مه طعوون بوو، زهید و روقیه که دایکیان ئومموکلثومی کچی علی کوپی ئه بوو طالیب بوو، زهیدی بچووک و عوبه یدولا که دایکیان ناوی ئومموکلثومی کچی جه روهل بوو، عه بدورپه حمان که دایکی ئوممووه له د بوو، عه بدورپه حمانی بچووک که دایکی ئوممووه له د بوو، فاطیمه که دایکی ناوی ئومموحه کیم بوو، زهینه ب که دایکی ناوی فکیه بوو.^(۴)

عه بدولای کوپی عومه ره یه کیک بوو له هاوه له گه وره و زاناکانی ناو هاوه لان که له پیتی (ع) دا باسی ژیا نه که یمان کردووه، ئهم هاوه له

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۵۸.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۴۶۳.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۱۱۲.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۲۶۵-۲۶۶.

فهرموده یه کی زوری له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) گیراوه ته وه و دیارترین مندالی عومهری کوپی خه ططابه.
عومهر پیش موسلمانبوونی:

عومهر مالی له مه ککه بوو و له لاپالی شاخیکه وه خانووی کردبوویه وه که له سه رده می نه فامیدا به و شاخه ده و ترا عاقیر و دواتر ناوی نرا کیوی عومهر، عومهر له مه ککه مه پو مالاتی خه ططابی باوکی ده له وه پانده، باوکیشی زور له گه لیدا توند بوو و که سیکی تووره بوو.^(۱)
دواتر عومهری کوپی خه ططاب نیردراوی قورپه ییش بوو بو شوینان و نه و ئه رکهی پی سپیردرا بوو.^(۲)

عومهری کوپی خه ططاب پیش موسلمانبوونی دوژمنیکی سه سه ختی ئیسلام بوو، سه عیدی زاوای عومهر له لایه ن عومهر وه له سه ر ئیسلام ئازارو ئه شکه نه جهی ده چه شت، خوی ده لیت: عومهر پیش ئه وهی موسلمان بیت له سه ر موسلمان بوونم من و خوشکه که شی ده به سه ته وه.^(۳)
موسلمانبوونی:

له گیرانه وه یه کدا ها تووه عومهر له سالی شه شه می پیغه مبه رایه تی و له ته مه نی بیست و شه ش سالی دا موسلمان بوو.^(۴)

جاریک عومهر هه والی بیست که پیغه مبه ر (ﷺ) له شوینیکه و هاوه لان له ده وری خر بون، بریاری دا بچیت و بیکوژیت، له ریدا نوعه می کوپی عه بدولا گه یشت به عومهر و وتی: عومهر بو کوئ ده چیت؟ ئه ویش وتی: ده چم بو موحه ممه د که باری قورپه ییشی په رت کردووه و هه رزه کاره کانی له ری لاداوه و تانه له دینی قورپه ییش ده دات و قسه به خواکانی قورپه ییش ده لیت، ده چم و ده یکوژم، ئه ویش وتی: به خوا عومهر خوت لی گوپاوه،

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۲۶۶.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۸۸.

(۳) صحيح البخاري - كتاب مناقب الأنصار - باب إسلام عمر بن الخطاب (رضي الله عنه)، الرقم ۳۸۶۷.

(۴) تاريخ مدينة دمشق، ج ۴۴، ص ۱۶.

بۆ واده زانیت دوای کوشتنی موحه ممد بهنی عه بدمه ناف ئیتر ده هیلن پی
 بخه یته سه رزه وی؟ بۆ وریای خانه واده ی خۆت نیت؟ ئه ویش وتی: مه به ست
 کامیانه؟ نوعه یم وتی: سه عیدی زاوا و ئاموزات و فاطیمه ی خوشکت که
 موسلمان بوون و شوین موحه ممد که وتون، برۆ وریای ئه وان به،
 عومه ریش خیرا که پرایه وه و رووه و مالی خوشکه که ی چوو.^(۱)

خه بیابی کورپی ئه رت ده چوو بۆ مالی فاطیمه ی خوشکی عومه ری
 کورپی خه ططاب که له گه ل سه عیدی کورپی زهیدی میردی موسلمان
 بوو بوون، خه بیاب له وی قورئانی فیری فاطیمه و میرده که ی ده کرد، رۆژیک
 عومه ری کورپی خه ططاب که هیشتا موسلمان نه بوو بوو چوو بۆ مالی
 فاطیمه ی خوشکی کاتیک بیستبووی خوشکه که ی موسلمان بووه، که نزیک
 بوویه وه گوئی له قورئان خوینده که ی خه بیاب بوو، که چویه ژووره وه
 دای له فاطیمه ی خوشکی و خوین له ده موچاوی هات، عومه ر که ئه وه ی
 بینی په شیمان بوویه وه، پاشان داوی کرد ئه و قورئانه ی ده یانخویند بیده نه
 دهستی، فاطیمه وتی: تا خۆت نه شویت نایده مه دهستی، عومه ر خۆی شۆرد
 و قورئانه که ی وه رگرت و خویندی وه، وتی: وته کانی چه ند جوانن، خه بیاب
 که ئه مه ی بیست خیرا وتی: ئه ی عومه ر سویند به خوا هیوانم هه یه خوا ی
 گه وره نزای پیغه مبه ری بۆ گیرا کرد بیت، چونکه من دوینن شه و گویم لی
 بوو نزای ده کرد و فهرمووی: خواجه به موسلمان بوونی ئه بولحه که می کورپی
 هیشام یان به موسلمان بوونی عومه ری کورپی خه ططاب پالپشتی ئیسلام
 بکه (ئیسلام سه ربخه)، ده ی عومه ر ده رفه ته له دهستی مه ده، عومه ریش
 وتی: ئه ی خه بیاب ده ی بمبه بۆ لای موحه ممد تا موسلمان بم، خه بیابیش
 پی و ت: پیغه مبه ر (ﷺ) له کوئییه، عومه ریش چوو و موسلمان بوو.^(۲)

که عومه ر گه یشته لای مالی ئه رقه م، یه کیک له هاوه لان له درزی

(۱) البداية و النهایة لابن کثیر، ج ۳، ص ۸۰

(۲) البداية و النهایة لابن کثیر، ج ۳، ص ۷۹-۸۰

دهرگا که وه سهیری کرد عومره و شمشیریکی به دهسته وهیه و وهستاوه، به ترسه وه گه رایه وه بۆ لای پیغه مبه ر(ﷺ) و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) ئه وه عومره و شمشیریکی به دهسته وهیه، چه مزه ش ههستا و وتی: ئه گه ر خیری پییه باشه، ئه گه ریش نیازی خراپ بیت به شمشیره که ی خوی ده یکوژین، پیغه مبه ر(ﷺ) فهرمووی: مۆله تی بده بیته ژووره وه، که سینگ ههستا و ده رگای بۆ کرده وه و پیغه مبه ر(ﷺ) ههستا و چوو به ره و پیری، فهرمووی: کوپی خه ططاب بۆچی هاتویت؟ ده لیت واز ناهیتیت تا خوا نه تخاته بهر هه وره بروسکه، عومه ر وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) هاتوم تا باوه ر به یتیم به خوا و پیغه مبه ره که ی و ئه وه ی لای خوا وه هاتوه، ئیتیر پیغه مبه ر(ﷺ) ته کبیریکی کرد و موسلمانانیش زانیان عومه ر موسلمان بووه.^(۱)

نزا که ی پیغه مبه ر(ﷺ) بۆ عومه ر له روژی چوارشه ممه دا بوو، ئه وه بوو روژی پینج شه ممه عومه ر موسلمان بوو، که موسلمان بوو له لایه ن موسلمانانه وه الله اکبریک کرا که له مه که که دهنگی دایه وه، ئینجا عومه ر وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) تا که ی ئیمانمان بشارینه وه له کاتیکدا ئیمه له سه ر حه قین و ئه وان ناحه قن، ئه ویش فهرمووی: (ئه ی عومه ر ئیمه که مین و ده شزانیته تووشی چی بوین)، عومه ر وتی: سویند به وه ی تۆی به حه ق ناردوه چی کوپی به بیتاوه ری تیایدا دانیشتم ده چم و له ویدا ئیمان ی خۆم ئاشکرا ده که م.^(۲)

کاتیک عومه ری کوپی خه ططاب موسلمان بوو، پرسیا ری کرد چ که سینگ له ناو قوره یشدا ژۆر قسه ئاشکرا ده کات؟ پیی و ترا جه میلی کوپی مه عمه ر، عومه ریش چوو بۆ لای و هه والی پێدا که موسلمان بووه و پیی و ت: به لام تکام وایه لای که س باسی نه که یت و بیشاریته وه، جه میلیش تا توانی له ناو

(۱) البداية و النهاية لابن کثیر، ج ۳، ص ۸۱

(۲) البداية و النهاية لابن کثیر، ج ۳، ص ۳۱

خه لکدا هاواری کرد که عومەر وازی له ئایینه که ی هینا.^(۱)
 ئه بووجه هل گه یشت به عومەر دواى ئه وهى عومەر ته وافی کردبوو،
 وتی: فلانه کهس ده لیت: وازت له دینه کهت هیناوه، عومەریش به بهرچاویه وه
 شایه تومانی ئیسلامی وته وه، موسلمانان که وتنه لیدانی و ئه ویش که وته
 لیدانی عوتبه، عوتبه هاواری ده کرد و خه لکه کهش که ناریان گرت، خه لکه که
 چاریان نه کرد و که ناریان گرت.^(۲)

عه بدولای کورپی عومەر ده لیت: که عومەر موسلمان بوو وتی: کئ زۆر
 قسه ده گێڕیته وه، پیتی و ترا جه میلی کورپی مه عمه ری جومه حی، ده مه و
 به یان بوو که چوو بۆ لای، منیش به دوایدا چووم و ته ماشام ده کرد بزنام
 چی ده کات، که گه یشته لای جه میل وتی: ئه ی جه میل ئه ری زانیوته من
 موسلمان بووم و چوومه ته ناو ئایینی موحه ممه ده وه؟ عه بدولا ده لیت: سویتند
 به خوا جه میل هه رکه ئه وه ی بیست هه ستا و عه باکه ی به دوایدا ده خشا و
 عومەریش به دوایدا ده رۆیشت و منیش به دواياندا چووم، جه میل گه یشته
 لای ده رگای که عه، قورهبشیه کانیش له کۆر و مه جلیسیاندا دانیشتبوون،
 جه میل تا توانی هاواری کرد ئه ی خه لکینه کورپی خه ططاب له دین ده رچوو،
 عومەریش له پشتیه وه ده یوت: درۆ ده کات به لکو من موسلمان بووم و
 شایه تی ده دم هه یچ په رستراوی نه جگه له خوا و موحه ممه دیش پیغه مبه ری
 خوایه، خیرا قورهبشیه کان به پروویدا راپه رین و عومەریش به رگری له خۆی
 ده کرد و به رامبه ریان وه ستایه وه... کابرایه ک هات و وتی: ئه وه چیه؟ وتیان:
 عومەر له دین هه لگه راوه ته وه، ئه ویش وتی: وازبینن کابرا شتیکی بۆ خۆی
 هه لبژاردووه ده ستی لئ هه لبگرن، بۆ واده زانن به نی عه ددی هه روا وازتان
 لیدینن چیتان ده ویت به رامبه ر عومەر بیکه ن؟ ئیتر ئه وانیش وازیان لیهینا.^(۳)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۰۰.

(۲) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۲، ص ۳۱.

(۳) فضائل الصحابة لأحمد بن حنبل، الرقم ۳۵۱، البداية و النهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۸۲ و قال الحافظ ابن كثير إسناده جيد قوي.

ئیبین مه سعوود ده لیت: به موسلمانبونوی عومەر شکۆیه کمان په یدا کرد.^(۱)
کۆچکردن بۆ مه دینه:

کاتیک موسلمانان کۆچیان ده کرد بۆ مه دینه، عومەریش بریاری کۆچی دا، ئەو هه بو هاو ده م به عه ییاشی کوپی ئەبی ره بیعه کۆچی کرد، عومەر ده لیت: کاتیک ویستم هاو ده م به عه ییاشی کوپی ره بیعه و هیشامی کوپی عاص ویستم کۆچ بکه م، واده مان دانا و تمان: هه رکه س دواکه و ت ئەو ره یی لیگیراوه و ئەوانی تر برۆن، بۆ به یانیه که ی من و عه ییاش گه یشتین و هیشام ریتی لیگیرا، بۆیه که و تینه پئی، که گه یشتینه مه دینه لای به نی عه مری کوپی عه وف ماینه وه، ئەبووجهل و حارثی کوپی هیشام که ئامۆزای عه ییاش بوون و له ریتی دایکیشه وه برای بوون، هاتن بۆ مه دینه و وتیان: ئەی عه یاش دایکت نه زری کردوود شانه نه دات له سه ری و له بهر خۆردا بمینیتته وه تا تۆ ده بینیت، منیش زۆر هه ولّم دا به قسه کانیان له خسته نه چیت و نه پواته وه، ته نانه ت تۆ ده زانیت من زۆر ده وله مه ندم، نیوه ی سامانم بۆ تۆ به لّام له گه لیان مه گه پیره وه، به لّام عه ییاش خۆی پئی رانه گیرا، منیش وتم: هه ر ده گه پریته وه ده ی ئەو وشتره ی من ببه و زانیت فیلت لی ده که ن خۆت رزگار بکه و وهره وه، ئەویش وشتره که ی برد و چوو، له نیوه ی ریدا ئەبووجهل پنی وت: براکه م وشتره که م ناروات، به لکو له دوا ی تۆوه سه رکه وم، به و فیله گرتیان و به ستیانه وه و بردیانه وه بۆ مه ککه.^(۲)

هه ریەک له عومەری کوپی خه ططاب و زهیدی برایشی که کۆچیان کرد بۆ مه دینه لای ریفاعه دابه زین و له وئ مانه وه.^(۳)

دواتر پیغه مبه ر(ﷺ) که برایه تی خسته نیتوان کۆچه ران و پشتیوانانه وه، برایه تی خسته نیتوان عومەری کوپی خه ططاب و عوتبانی کوپی

(۱) البداية و النهاية لابن کثیر، ج ۳، ص ۷۹.

(۲) البداية و النهاية لابن کثیر، ج ۳، ص ۱۷۲.

(۳) البداية و النهاية لابن کثیر، ج ۳، ص ۱۷۳.

مالیکه وه.^(۱)

خه و بینینی عومهر بۆ بانگدان

موسلمانان سهرهتا بانگیان نه بوو، جا بۆ شتیک دهگه پان تا خه لکی
پی کۆبکه نه وه بۆ نویژ، نه وه بوو چهند هاوه لیک خه ویان بیننی که له
خه وه که یاندا بانگیان فیتر کرا، له وان ههش عومهری کوپی خه ططاب، بۆیه
پیغه مبه ر(ﷺ) بریاری دا بانگ دابنریت بۆ بانگه یشتی خه لک بۆ نویژه کان.
عه بدولای کوپی زهیدی کوپی عه بد ره بییه له خه ودا بانگی پی و ترا،
عه بدولای هات بۆ لای پیغه مبه ر(ﷺ) و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) ئه مشه و
له خه ومدا که سیک که دوو جلی سه وزی له به ربوو و زهنگیکی به دهسته وه
بوو، وتم: ئه ی به نده ی خوا ئه و زهنگه ده فروشیت؟ وتی: بۆ چیه؟ وتم: تا
خه لکی پی بانگ بکه ی بۆ نویژ، نه ویش وتی: ئایا له وه چاکترت پی نیشان
بدهم؟ وتم: نه وه چیه؟ وتی: بلنی:

الله أكبر الله أكبر

الله أكبر الله أكبر

أشهد أن لا إله إلا الله

أشهد أن لا إله إلا الله

أشهد أن محمدا رسول الله

أشهد أن محمدا رسول الله

حي على الصلاة

حي على الصلاة

حي على الفلاح

حي على الفلاح

الله أكبر الله أكبر

^(۱) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۲۶.

لا إله إلا الله

دواتر که می‌ک وهستا و پاشان هه‌مان شتی وت: به‌لام به تاک هه‌مووی
وت، به‌لام له کۆتاییدا وتی:

قد قامت الصلاة قد قامت الصلاة

الله أكبر الله أكبر

لا إله إلا الله

کاتی‌ک ئه‌و خه‌وه‌ی گێزایه‌وه بۆ پێغه‌مبه‌ر(ﷺ)، پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) فهرمووی: پشت به‌ خوا ئه‌و خه‌وه راسته، ده‌ی هه‌سته بیلێ به‌ بیلال چونکه ئه‌و ده‌نگی له‌ تۆ به‌رزتر و باشت‌ره، کاتی‌ک بیلال هه‌ستا ئه‌و بانگه‌ی ده‌دا عومه‌ری کو‌ری خه‌ططاب له‌ ماله‌وه بوو ئه‌وه‌ی بیست، خێرا هات بۆ لای پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) و عه‌باکه‌ی راده‌کێشا و ده‌یوت: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) سویند به‌وه‌ی تۆی به‌ حه‌ق ناردوو هه‌مان ئه‌م خه‌وه‌م بینێ که -عه‌بدولا- بینویه‌تی، پێغه‌مبه‌ریش(ﷺ) فهرمووی: (قلله الحمد فذاك أثبت)،^(۱) -سو‌پاس بۆ خوا، ده‌ی ئه‌وه چه‌سپاوتره‌).

غهمزای به‌در

کاتی‌ک پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) ده‌رچوو بۆ به‌در، پێش غه‌زا که رای خه‌لکی وه‌رگرت و فهرمووی: راتان چیه؟ ئه‌بووبه‌کری صدیق وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) بیستوو‌مانه ئه‌وان -قو‌ره‌یش له‌ فلانه شوینن، دواتر پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) به‌ خه‌لکه‌که‌ی فهرموو راتان چیه؟ ئه‌مجار عومه‌ری کو‌ری خه‌ططاب هه‌مان قسه‌ی ئه‌بووبه‌کری کرد.^(۲)

پێش ئه‌وه‌ی جه‌نگی به‌در رووبدات، پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) به‌ هاوه‌لانی فهرموو

(۱) - صحیح ابن خزيمة - کتاب الصلاة - جماع أبواب الأذان والإقامة - الدلیل علی أن النبی(ﷺ) أمر بأن یشفع بعض الأذان لا کلها، الرقم ۳۹، حسنه الألبانی فی إرواء الغلیل، الرقم ۲۴۶.

(۲) مصنف ابن أبي شيبة - کتاب المغازی - غزوة بدر الكبرى وما كانت وأمرها، الرقم ۳۷۸۱۵.

ههركهس عه‌بباسی بینى نه‌یکوژیت چونکه به نابه‌دلى ده‌رچووه،^(۱) نه‌بوو‌حوزه‌یفه وتى: يانى باوک و کوپ و برای خۆمان بکوژين و عه‌بباس نه‌کوژين؟! به‌خوا بگه‌م پیتی به شمشیر پارچه پارچه‌ی ده‌که‌م، پینگه‌مبه‌ر(ﷺ) که نه‌وه‌ی بیسته‌وه، به عومه‌ری فه‌رموو فه‌رموو (يَا أَبَا حَفْصٍ يُضْرَبُ وَجْهُ عَمَّ رَسُولِ اللَّهِ بِالسَّيْفِ) (نه‌ی نه‌بوو‌حه‌فص ره‌وايه به شمشیر بدریت له ده‌موچاوی مامی پینگه‌مبه‌ری خوا؟)، عومه‌ر وتى: نه‌ی پینگه‌مبه‌ر(ﷺ) موله‌تم بده به شمشیر بده‌م له گه‌ردنى نه‌و کابرایه، نه‌وه مونافیق بووه، نه‌بوو‌حوزه‌یفه په‌شیمان بوو له‌و قسه‌ی ده‌یکرد و دواتریش هه‌میشه ده‌یوت: هه‌چ کات دلنیا نيم له‌و قسه‌ی نه‌و رۆژه کردم و هیوام وایه ته‌نها شه‌هیدبوونم نه‌و تاوانه‌م له‌سه‌ر بس‌رپیتته‌وه.^(۲)

که دواتر موسلمانان سه‌رکه‌وتن و نزیکه‌ی حه‌فتا که‌سیان به‌دیل گرت، پینگه‌مبه‌ر(ﷺ) رای نه‌بوو‌به‌کر و عومه‌ری وه‌رگرت سه‌باره‌ت به دیله‌کان، نه‌بوو‌به‌کر وتى: نه‌ی پینگه‌مبه‌ری خوا(ﷺ)، نه‌وانه له هۆزى خۆت و ئامۆزایانى خۆتن، پیم وایه به له‌بریتی ئازادیان بکه‌یت، به‌وه نه‌و ده‌ستکه‌وته ده‌بیت به هیز بۆ ئیمه‌ دژ به بیتاوه‌ران، به‌لکو خواى گه‌وره‌ش رینمونیان بکات بۆ ئیسلام، به‌لام عومه‌ر وتى: نابه‌خوا نه‌ی پینگه‌مبه‌ری خوا(ﷺ)، من راکه‌ی نه‌بوو‌به‌کرم نه‌و پیم وایه بده‌ین له گه‌ردنیان، عه‌لى عه‌قیل بگریت و بدات له گه‌ردنى، منیش فلانه‌ خزمى خۆم بگرم و بده‌م له گه‌ردنى، نه‌وانه ریه‌رانی کوفرن، به‌لام پینگه‌مبه‌ر(ﷺ) راکه‌ی نه‌بوو‌به‌کری به‌دل بوو، بۆ به‌یانیه‌که‌ی عومه‌ر چوو ده‌بینیت پینگه‌مبه‌ر(ﷺ) و نه‌بوو‌به‌کر دانیشتون و ده‌گرین، عومه‌ر وتى: نه‌ی پینگه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) بۆچی ده‌گرین؟ با نه‌گه‌ر کرا منیش بگریم و نه‌گه‌ریش گریانم بۆ نه‌هات بۆ گریانه‌که‌ی ئیوه

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۲۸۴.

(۲) المستدرک على الصحيحين - كتاب معرفة الصحابة(ﷺ) - ذكر مناقب أبي حذيفة - دعاء أبي حذيفة لشهادته، الرقم ۵۰۲۰.

بگريم، پيغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی: (بۆ ئه وه ده گريم که هاوه له کانت وتیان: با له بریتی وه بگريه لێیان، له خوارووی ئه وه درهخته وه - درهختیکی نزیک له پيغه مبهەر (ﷺ) بوو - سزای ئه وانه م بۆ خرايه پوو-) ئه وه بوو خوای گه وه ره ئایه تی دابه زانده خواره وه (ماکان لنبی أن یكون له أسرى...) (١).

سوهه یلی کوپی عه مر له غه زای به دردا دژ به موسلمانان به شداری کرد و به دیل گیرا، عومه ر داوای ده رفه تی له پيغه مبهەر (ﷺ) کرد تا بیکوژیت، به لام پيغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی: (وازی لێ به ینه ئه ی عومه ر، له وانه یه له شوین و باریکدا ببینیته له سه ر ئه و باره ی سوپاسی بکه یته) (٢).
غه زای ئو حود

له غه زای ئو حوددا هه ریه ک له عومه ر و زه ید پیکه وه به شداری غه زا که بوون، له گه رمه ی جه نگه که دا بوون که عومه ر قه لغانه که ی خو ی دا به زه ید و وتی: برا گیان ئه م قه لغانه بگه ره، زه یدیش وتی: منیش هه مان ئه و شه هیده م ده ویت که تۆ ده ته ویت، بۆیه هه چکامیان قه لغانه که یان به کار نه هیتا. (٣)

کاتی که موسلمانان له ده وری پيغه مبهەر (ﷺ) بلاوه یان کرد، یه کێک له وانه ی له ده وری پيغه مبهەر (ﷺ) مایه وه عومه ری کوپی خه ططاب بوو، که وتنه دوورخسته وه ی بیا وه پان تا گه یشته به رزایی شاخه که. (٤)

کاتی که موسلمانان شکان و پيغه مبهەر (ﷺ) و هاوه لانی که چوونه به رزایی شاخه که وه، ئه بوو سو فیان هاواری ده کرد ئه ری موحه ممه د له نیو تاندایه؟ سێ جار ئه و هاواری کرد، پيغه مبهەر (ﷺ) ده یفه رموو: که س وه لامی نه داته وه، دواتر وتی: ئه ری کو په که ی ئه بی قوحافه تان له نیو دایه؟ سێ جار ئه وه شی وت: و که س وه لامی نه دایه وه، پاشان سێ جار وتی: ئه ری کو په که ی

(١) صحیح مسلم - کتاب الجهاد والسير - باب الإمداد بالملائكة في غزوة بدر وإباحة الغنائم، الرقم ١٧٦٣؛

صحیح ابن حبان - کتاب السير - باب الخروج وكيفية الجهاد - غزوة بدر، الرقم ٤٧٩٣.

(٢) أسد الغابة، ج ٢، ص ٥٥٧.

(٣) المعجم الأوسط للطبراني - باب الميم - من اسمه محمد - محمد بن نصر الصائغ البغدادي، الرقم ٥٣٠٠.

(٤) البداية و النهاية لابن كثير، ج ٤، ص ٣٥ - ٣٦.

خه ططابتان له نئودایه؟ ئینجا چوو یه وه بق لای هاوه له کانی و وتی: ئه وانه هه موویان کوژراون، ئیتر عومهر خوی پی نه گیرا و وتی: ئه ی دوژمنی خوا به خوا درۆ ده کهیت، ئه وانه ی ناوت بردن هه موویان زیندوون، ئه وه ی تو پی د لگرانیت ماوه، ئه بوو سوفیان وتی: روژ به روژه، ئه مپوله بری به در، جهنگ نۆره یه، پاشان هاواری ده کرد پایه دار بیت هوبهل، پایه دار بیت هوبهل، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: بۆ وه لامی ناده نه وه؟ وتیان: چی بلین ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ)؟ فه رمووی: بلین (خوا پایه دار تره)، ئه ویش وتی: ئیمه عوز زمان هیه و ئیوه نیتانه، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: بۆ وه لامی ناده نه وه؟ وتیان: چی بلین ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ)؟ فه رمووی بلین (الله مولا نا ولا مولا لگم) (خوا پشت و په نامانه و ئیوه هیچ پشت و په نایه کتان نیه).^(۱)

له سالی سییه می کوچیدا عومهری کوری خه ططاب حه فسه ی کچی ماره کرد له پیغه مبه ر (ﷺ).

کاتیک حه فسه بیه ژن کهوت، عومهری باوکی بریاری دا میزدیکی باش بدوژنیه وه بۆ که که ی، بۆیه پیشنیازی کرد بۆ ئه بووبه کر تا به هاوسهری بگریت، به لام ئه بووبه کر ره زامه ندی ده رنه بری، ئینجا پیشنیازی کرد بۆ عومهر، ئه ویش ره زامه ندی ده رنه بری و وتی: بروام نیه بتوانم ئه م ماوه ژن بهینم، عومهریش به وه دلته نگ بوو و جوړیک له بیتاقه تی روی تیکرد و چو لای پیغه مبه ر (ﷺ) سکا لای کرد که چی رویداوه،^(۲) ئه ویش فه رمووی: (یتزوج حفصة من هو خير من عثمان و يتزوج عثمان من هي خير من حفصة)،^(۳) (که سی باشتتر له عثمان حه فسه به هاوسهر ده گریت و عثمانیش که سی باشتتر له حه فسه به هاوسهر ده گریت)، ئه وه بوو پیغه مبه ر (ﷺ) داوای حه فسه ی کرد و به هاوسهری گرت، دواتر که ئه بووبه کر عومهری بینی وتی:

^(۱) صحيح البخاري - كتاب الجهاد والسير - باب ما يكره من التنازع والاختلاف في الحرب، الرقم ۳۰۳۹.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب حدثني خليفة، الرقم ۴۰۰۵؛ السنن الكبرى للنسائي - كتاب النكاح - باب إنكاح الرجل ابنته الكبيرة، الرقم ۵۳۴۴.

^(۳) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۲۸.

دلّت شتیک نه کات به رامبه رم، من بیستبووم که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) باسی
 حه فصه ی ده کرد، بویه -ئه مه شم پی نه وتیت- وتم: با نه نینی پیغه مبه ر (ﷺ)
 ئاشکرا نه که م، به دلنیا ییشه وه پیغه مبه ر (ﷺ) حه فصه ی به هاوسه ر نه گرتایه
 من داوام ده کرد و به هاوسه رم ده گرت.^(۱)

کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) ویستی حه فصه ی کچی عومه ر ته لاق بدات، عومه ر
 هه لو یستیکی ورد و ژیرانه ی نواند.

عومه ری کوری خه ططاب ده لیت: من و دراوسییه کی پشتیوانیم که له
 سه رووی شاری مه دینه وه بووین هر رۆژه و یه کیکمان داده به زی بۆ لای
 پیغه مبه ر (ﷺ)، ئیتر ئه وه مان ده چوو هه والی سروش و پیغه مبه ری خوا ی (ﷺ)
 ده هینا بۆ ئه وی ترمان، جاریک که سه ره ی پشتیوانیه که بوو، گه رایه وه به
 توندی دای له ده رگا و منیش ته واو ترسام، وتی: شتیک ی گه و ره روویداوه،
 مه سه له که ی بۆ باس کرد، منیش چووم بۆ لای حه فصه و بینیم ده گری،
 وتم: ئایا پیغه مبه ر (ﷺ) ته لاق ی داون؟ ئه ویش وتی: نازانم، ئینجا چووم
 بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و هر به پیوه وه ستابووم وتم: ئایا ژنه کانت ته لاق
 داون؟ ئه ویش فه رمووی: نا، منیش وتم: الله اکبر.^(۲)

جیا له و رووداوه پیغه مبه ر (ﷺ) ته لاق یکی حه فصه ی دا، دواتر گێرایه وه
 بۆ لای خۆی، چونکه جبره ئیل هات بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و پتی فه رموو
 (راجع حفصة، فإنها صوامه قوامه، وإنها زوجتك في الجنة)،^(۳) (حه فصه بگێره وه، چونکه
 ئه و زۆر رۆژووگر و زۆر شه ونویژکه ره، هه روه ها ئه و هاوسه رت ده بیّت
 له به هه شتدا).

کاتیک حه فصه ته لاق درابوو، عومه ر چوو بۆ لای و بین ی حه فصه

^(۱) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب حدثني خليفة، الرقم ٤٠٠٥؛ السنن الكبرى للنسائي - كتاب
 النکاح - باب إنکاح الرجل ابنته الكبيرة، الرقم ٥٣٤٤.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب العلم - باب التناوب في العلم، الرقم ٨٩.

^(۳) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ١٥٧٢١، المستدرک علی الصحیحین، الرقم ٦٧٩٩، سکت عنه الذهبی فی
 التلخیص، قال الألبانی أما تطلقه لحفصة وكونه أمر بإرجاعها صحيح، أما قول جبریل (راجعها...) حسن،
 انظر سلسلة الاحادیث الصحیحة، الرقم ٢٠٠٧.

دهگري، وتی: بۇچی دهگريت؟ له بهرئه وهی پیغه مبهەر (ﷺ) ته لاقی داویت؟ ئه و ته لاقی داویت و له بهر من دهگيریتته وه، ده به خوا ئه گهر جاريکی تر ته لاقت بدات ههرگيزاو ههرگيز قسه ت له گهل ناکهم. ^(۱)

حه فسه ده لیت: رۆژیک پیغه مبهەر (ﷺ) له ماله وه بوو و جله کهی خستبووه نيوان رانه کانی، ئه وه بوو ئه بووبه کهر هات و داواي مۆله تی کرد و مۆله تی پیدراو هاته ژووره وه، پیغه مبهەر (ﷺ) ههر وهک خوی مایه وه و خوی تیکنه دا، ئینجا عومه ریش هات و هه مان شت روویدا، ئینجا عه لی هات و هه مان شت روویدا، ئینجا هاوه لانیکی تر هاتن و پیغه مبهەر (ﷺ) هیچ خوی تیکنه دا و ههر له و شیوه ی خویدا مایه وه، ئینجا عوتمان هات و داواي مۆله تی کرد، مۆله تی پیدرا تا بیته ژووره وه، خیرا پیغه مبهەر (ﷺ) جله کانی ریککرد، ئینجا که وتنه قسه کردن و پاش ماوه یه ک خه لکه که چوون، منیش وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ئه بووبه کهر و عومه ری و عه لی و ئه و هاوه لانه ی تر هاتن تو هیچ خۆت تیکنه دا، که چی که عوتمان هات خیرا خۆت کۆکرده وه و جله کانت ریککرد، ئه ویش فهرمووی: (ألا أستحي ممن تستحي منه الملائكة)، ^(۲) (ئایا شهرم نه کهم له که سیک که فریشه شه رمی لی ده کات) غه زای خه نده مق

عومه ر له غه زای خه نده قیشدا به شداری کرد، سه رقالبوونی به ریگرتن له هاته ناوه وه ی بیباوه ران زور سه رقالی کرد، بۆیه هاته ژووره وه و خۆر ئاوا بووبوو، که وته قسه وتن به بیباوه رانی قوره یش و وتی: ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) من نویتزم ده کرد تا خۆر ئاوا بوو، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی: منیش هیشتا نویتزی عه سرم نه کردوه. ^(۳)

^(۱) صحیح ابن حبان - کتاب الطلاق - باب الرجعة - ذکر البیان بأن المصطفی (ﷺ) راجع حفصة من أجل أبيها عمر بن الخطاب، الرقم ۴۲۷۶، قال شعيب الأرنؤوط إسناده جيد، قال الألباني في سلسلة الأحاديث الصحيحة الرقم ۲۰۰۷ فلا يفرح بمتابعته. وللحديث شواهد مختصرة.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند النساء (ﷺ) - حديث حفصة أم المؤمنين بنت عمر بن الخطاب (ﷺ)، الرقم ۲۷۰۵۶.

^(۳) صحيح البخاري - كتاب مواقيت الصلاة - باب من صلى بالناس جماعة بعد زهاب الوقت، الرقم ۵۹۶؛ صحيح مسلم - كتاب المساجد ومواضع الصلاة - باب الدليل لمن قال الصلاة الوسطى هي صلاة العصر، الرقم ۶۳۱.

دوای ئه وهش که پیغمبر (ﷺ) چوو بۆ هیرشی بهنی قوره یضه،
 عومهریش به شداری تیدا کرد، تیایدا سه عدی کوری موعاذ بریندار بوو،
 کاتیک پیغمبر (ﷺ) هات بۆ لای سه عدی کوری موعاذ، پیغمبر (ﷺ)
 باوهشی پیدا کرد و خوین به سهر پیغمبردا (ﷺ) ده چۆرا، که ئه بوو به کر
 هات و ئه وهی بینی وتی: وهی پشتی شکاوم، پیغمبر (ﷺ) فهرمووی: وس
 ئه ی ئه بوو به کر، دواتر عومهر هات که ئه و باره ی بینی وتی: انا لله و انا
 الیه راجعون.^(۱)

ریککه وتنی خودمیبیه

ههروه ها عومهری کوری خه ططاب له ریککه وتنی خودمیبیه شدا به شداری
 کرد، جا کاتیک پیغمبر (ﷺ) ویستی نیردراویک بنیریت بۆ ناو قوره ییش
 تا په یامی پیغمبره ی خویان (ﷺ) پی بگه یه نیت که ته نها بۆ عومره هاتون،
 پیشنیازی کرد عومهر بجیت، عومهر وتی: ئه ی پیغمبره ی خوا (ﷺ) من
 ده ترسم قوره ییش بمکوژن چونکه کهس له بهنی عه ددی له مه که نه ماون
 بهرگرم لی بکه ن و ده شزانیت قوره ییش چه نده دژایه تیم ده که ن، به لام
 که سیکت پی ده لیم که زۆر له من باشتره بۆ ئه وه، ئه ویش عوثمانی کوری
 عه ففانه، ئه وه بوو پیغمبر (ﷺ) پیشنیازه که ی عومهری وهرگرت و عوثمانی
 نارد.^(۲)

دواتریش له کاتی نووسینی ریککه وتنه که دا عومهر ئاماده یی هه بوو و
 به کیک بوو له شایه ته کان.^(۳)

له مانگی شه عبانی سالی هه وته می کوچیدا پیغمبر (ﷺ) سی سواری
 له گه ل عومهری کوری خه ططابدا نارد بۆ ناوچه ی توربه که چوار میل
 له مه که وه دوور بوو،^(۴) که گه یشتنه ئه وئ هه موو رایانکرد، عومهریش

(۱) فضائل الصحابة لأحمد بن حنبل، الرقم ۱۴۴۹.

(۲) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۱۶۷.

(۳) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۱۶۹.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۱۷.

گه پايه وه بۆ مه دینه، جا پتی و ترا ئه ی بۆ هیرشت نه کرده سهر خه ئه همیه کان،
 عومهریش وتی: پیغه مبه ر(ﷺ) فه رمانی پیدام ته نها جه نگی هه وه زانیه کان له
 خاکی خزیاندا بکه م.^(۱)

له سالی هه شته می کوچیشدا پیغه مبه ر(ﷺ) سهریه کی به سهر کردایه تی
 ئه بوو عوبه یده ی کورپی جه راح نارد بۆ ناوچه ی (الخطب) و عومهری کورپی
 خه ططابیش تیایدا به شدار بوو.^(۲)
 له فه تحی مه ککه دا

کاتیک قوره شیه کان په یمانیان شکاند و پیغه مبه ر(ﷺ) بریاریدا هیرش
 بباته سهر مه ککه و فه تحی بکات، ئه بوو سوفیان هات تا ریککه وتنه که دریز
 بکاته وه، که چووه خزمه ت پیغه مبه ر(ﷺ) پیغه مبه ری خوا(ﷺ) وه لامی
 نه دایه وه، بۆیه چوو تکای له ئه بوو به کر و عومهر و عه لی کرد تا لای
 پیغه مبه ر(ﷺ) سکا لای بۆ بکه ن، ئه وه بوو که چوو بۆ لای عه لی حه سه نی
 کورپی عه لی مندالیک بوو له به رده میدا یاری ئه کرد، عه لیش وه ک ئه وانی تر
 ئه بوو سوفیانی بته یوا کرد و وتی: پیغه مبه ر(ﷺ) بریاریکی داوه که که سمان
 بۆی نیه قسه ی تیدا بکات.^(۳)

له شه وی فه تحی مه ککه دا عه بباس به ئه بوو سوفیانی وت: مالدیران
 سهرکه وه با بته م بۆ لای پیغه مبه ر(ﷺ) و داوای په نات بۆ بکه م،
 ئه بوو سوفیانیش له داوای عه بباسه وه سهرکه وت، به رده وام ده یاندا به لای
 ئاگری موسلماناندا و یه ک یه ک عه بباس ده سه کانی پێ دهناساند، که گه یشته
 لای ئاگره که ی عومهری کورپی خه ططاب، عومهر چوو و ئه بوو سوفیانی بینی،
 وتی: ئه بوو سوفیان، ئه ی دوژمنی خوا، سوپاس بۆ خوا که بی بوونی په نا
 و به لیتنیک تۆی خسته به رده ستم، ویستی بیکوژیت که عه بباس نه یه یشت،

^(۱) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۲۲۱.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۳۲.

^(۳) تاريخ الطبري، ج ۲، ص ۱۵۴.

عومەر به وه وه نه وه ستا له گه لیان چوو تا گه یشتنه لای پَغه مبهەر (ﷺ)، وتی: ئەهی پَغه مبهەری خوا (ﷺ) ئەمە دوژمنه کهی خوا بێ بوونی په نا و به لیتیک که وتوو هته بهردهستم، دهر فته بده تا بدهم له گه ردنی، عه بیاس وتی: ئەهی پَغه مبهەر (ﷺ) من په نام داوه، ئینجا عه بیاس وتی: ئەهی عومەر ئیتەر به سه، ئەگەر ئەمە که سیک بوایه له به نی عددی وات نه دهوت، به لام ده زانیت له به نی عه بدمه نافه وا ده لیتیت، عومەر وتی: راوهسته عه بیاس، سویند به خوا موسلمان بوونه کهی تۆم له موسلمان بوونی خه ططاب لا خوشتر بوو، چونکه ده مزانی موسلمان بووی تۆ لای پَغه مبهەر (ﷺ) له موسلمان بوونی خه ططاب خوشتره، ئینجا پَغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی: ئەهی عه بیاس بیه بۆ لای خۆت و که به یانی هات بیهینه بۆ لام، بۆ به یانی عباس ئەبوو سوفیانی هیتایه وه بۆ لای پَغه مبهەر (ﷺ)، پَغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی: مالت ویران بیت ئەبوو سوفیان ئیتەر کاتی نه هاتوو به زانیت هیچ په رستراوی نه جگه له خودا؟! ئەبوو سوفیان وتی: به دایکو باوکه وه به قوربانت بم چهنده له سه رخۆ و خزم دۆست و به خشندهیت، عه بیاسیش وتی: مالویران دهی موسلمان به پیش ئەوهی بدات له گه ردنت، ئەبوو سوفیانیش شایه تومانی هیتا.^(۱)

زهیدی برای عومەر ده لیت: روژی فه تحی مه ککه له گه ل پَغه مبهەر (ﷺ) به رهو گوڕستانه کان ده رچووین، پَغه مبهەری خوا (ﷺ) لای گوڕیک دانیشت و ده مانبینی دهتوت قسهی له گه ل دهکات، ئینجا پَغه مبهەر (ﷺ) ههستا و فرمیتسکی له چاوانی دهسپی، عومەری برام پیش هه موومان پیی گه یشت و پیی وت: به دایک و باوکه وه به قوربانت بم بۆچی ده گریته؟ فهرمووی: (داواي مۆله تم کرد له پهروهردگارم له سهردانی گوړی دایکم له به ره ئه وهی دایک بووه و مافی به سه رمه وه هیه داوام کرد داواي لیخو شبوونی بۆ بکه م، به لام پهروهردگارم ریی پینه دام)، پاشان پَغه مبهەر (ﷺ) به ئاماژه یه ک پیی راگه یان دین دابنیشین، ئیمهش دانیشتین، ئینجا فهرمووی: (إِنِّي كُنْتُ نَهْيْتُكُمْ

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۲۹۰.

عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ، فَمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَزُورَ فَلْيَزُرْ.. (من پیشتر ریگریم لیکردبون له سەردانی گۆر، جا -له مه ودا- هه رکامتان ویستی سەردانی گۆر بکات با بیکات،...)^(۱)

دوای فەتحي مه ککه خەلکی کۆبوووه تا به ییعت بدن به پیغه مبهەر (ﷺ)، عومه ریش له خوارووی کۆره که وه بوو و به ییعتی له خەلکه که وهرده گرت بۆ پیغه مبهەر (ﷺ).^(۲)
به شداری له سوپاکه ی ئوسامه دا

پیغه مبهەر (ﷺ) له کۆتا رۆژه کانی ته مه نیدا بوو، رۆژی چوارشه ممه که ی تاو ناره حه تی پیغه مبه ری خوای (ﷺ) داگرت، به لام رۆژی پینچ شه ممه خوی چوو ئالا که ی دایه ده ست ئوسامه ی کورپی زهید تا هێرش ببه نه سه ر رۆم، له نیو سوپاکهیدا ئه بوو به کری صدیق و عومه ری کورپی خه طاب و ئه بوو عوبه یده ی کورپی جه راح و سه عدی کورپی ئه بی وه قاص و چه ندین هاوه لی تری گه وره هه بوون، له سه ر ئه وه که سانی ناره زاییان ده ربهری، بۆیه پیغه مبهەر (ﷺ) ته واو تووره بوو و له تاو ئازاریش سه ری به ستبوو، چوویه سه ر مینه ر و سوپاس و ستایشی خوای کرد و دواتر فه رمووی: (پاشان ئه ی خه لکینه ئه و قسه و باسه چیه پیم گه یشتوه ته وه له هه ندیکتان سه باره ت به وه ی ئوسامه به ئه میر داناوه، ئه گه ر تانه ده دن له ئه میرایه تی ئوسامه پیشتریش تانه تان دا له وه ی باوکیم به ئه میر دانا، ئه ری به خوا ئه و که سه بۆ ئه میرایه تی دروست کرابووو دوای خۆیشی کۆره که شی بۆ ئه میرایه تی دروست کراوه...)^(۳)

نزیکی عومه ر له پیغه مبه رموه (ﷺ)

جوانترین به لگه بۆ زۆری نزیکی عومه ر له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) ئه م وته ی عه لی کورپی ئه بوو طالیه، کاتی که عومه ری کورپی خه ططاب وه فاتی

(۱) المعجم الكبير للطبراني - باب الزاي - من اسمه زيد - زيد بن الخطاب، الرقم ٤٦٤٨.

(۲) البداية و النهاية لابن كثير، ج ٤، ص ٣١٩.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٢، ص ١٩٠.

کرد، خه لکی نزیان ده کرد بۆ عومەر، عه لی کورپی ئه بوو طالیبیش وتی: رحمه تی خوات لی بیت، هیوام وایه خوی گه وره له گهل دوو هاوړیکه ت کوټ بکاته وه- پیغه مبه ر(ﷺ) و ئه بوو به کر- چونکه من زور جار له پیغه مبه ری خوا م(ﷺ) ده بیست ده یفه رموو: من و ئه بوو به کر و عومەر بووین، من و ئه بوو به کر و عومەر واما نکر د، من و ئه بوو به کر و عومەر چووین.^(۱)

زهیدی کورپی سه عنه ده لیت: کاتیک سهیری موحه ممد کرد، چی ئاماژه و نیشانه ی پیغه مبه رایه تی هه بوو له دهموچاوی موحه ممد دا به دیم کرد، ته نها دوو نیشانه نه بیت، ئه وانیش بریتی بوون له وهی که ده بوو له سه رخویی و داناییه که ی پیش نه زانی بکه ویت و نه فامی نواندن به رامبه ری دانایی و نه رمونیانی ئه و زیاتر بکات، منیش نه رمیم له گهل ده نواند و خۆم لی نزیک ده کرده وه بۆ ئه وهی تی: هلی بکه م و بزانه ئه و نیشانه ی تیدایه، ئه وه بوو جاریک پیغه مبه ر(ﷺ) له ژووره که ی ده رچوو و عه لی کورپی ئه بوو طالیبیشی له گهلدا بوو، کابرایه کی ده شته کی هات بۆ لای و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) خه لکی فلانه گوند موسلمان بوون و منیش وتوومه ئه گه ر موسلمان بن به رده وام روزییان بۆ دیت، که چی له و کاته وه ی موسلمان بوون قات و قری و نه بوونی رووی تیکردون و باران ناباریت بۆیان، منیش ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) ده ترسم به و بۆنه یه وه واز له ئیسلام به یتن، به لکو که سیک بنیریت فریایان بکه ویت، پیغه مبه ریش(ﷺ) ته ماشای کابرایه کی کرد که له ویدا بوو و ابزانم عومەر بوو، عومەر وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) هیچ شتیکی لی نه ماوه، منیش لپی نزیک بوومه وه و وتم: ئه ی موحه ممد پیت چۆنه بری خورمای باخی فلانه که سم لی بکړیت تا فلانه روژ ئینجا به ها که ی وه رگرم لیت؟ پیغه مبه ر(ﷺ) فه رمووی: (نا ئه ی کابرای جووله که، من بری خورمای دیاریکراوت لی ده کړم تا فلانه کات و ناوی باخی فلانه که س نابهم)، منیش

^(۱) صحیح البخاری - کتاب فضائل الصحابة - باب حدثنا الحميدي ومحمد بن عبد الله، الرقم ۳۶۷۷؛ صحیح مسلم - کتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل عمر(رضی الله عنه)، الرقم ۲۳۸۹.

وتم: باشه، پیغمبهر (ﷺ) خورماکه‌ی لی کریم و ناردی بۆ ئه‌و خه‌لکه‌و
 فهرمووی: (خیرا برۆ بۆ لایان و به‌وه فریایان بکه‌وه)، هیشتا چه‌ند روژیک
 مابوو بۆ ماوه‌که، دوو یان سی روژ مابوو، پیغمبهر (ﷺ) بۆ ئه‌سپه‌رده‌کردنی
 تهرمی کابرایه‌کی پشتیوانی هاو‌ده‌م به‌ ئه‌بووبه‌کرو عومهر و عثمان
 وده‌سته‌یه‌کی تر له‌ هاوه‌لانی ده‌رچوو، دوا‌ی ئه‌وه‌ی نو‌یژی له‌سه‌ر تهرمه‌که
 کرد، له‌ دیواریک نزیک بوویه‌وه‌و پالی پیوه‌دایه‌وه، منیش جله‌کانم کو‌کرده‌وه‌و
 به‌ ده‌موچاویکی گرژه‌وه‌ ته‌ماشام ده‌کرد، دواتر وتم: ئه‌ی موحه‌مه‌د ئه‌ری
 مافه‌که‌ی خۆم ناده‌یته‌وه؟ من پیشتر تیکه‌لی بنه‌ماله‌ی ئیوهم کردووه‌و
 نه‌مدیوه‌ ئاوا ده‌ستخه‌رۆی که‌س بکه‌ن، ئینجا ته‌ماشای عومهری کو‌ری خه‌تتایم
 کرد بینیم چاوه‌کانی پر بون له‌ فرمیسک و فرمیسک به‌سه‌ر کولمیه‌وه‌یه‌تی،
 به‌ خیسه‌یه‌که‌وه‌ ته‌ماشای کردم و وتی: ئه‌ی دوژمنی خوا چۆن قسه‌ی
 وا به‌ پیغمبهری خوا (ﷺ) ده‌لئیت؟ سویند به‌وه‌ی پیغمبهری خوا (ﷺ) به‌
 حه‌ق ناردووه‌ ئه‌گه‌ر له‌به‌ر ئه‌و نه‌بوا‌یه به‌م شمشیره‌م ده‌مدا له‌ گه‌ردنت،
 پیغمبهریش (ﷺ) به‌ هیو‌ری ته‌ماشایه‌کی عومهری کرد و فهرمووی: (إنا كنا
 أحوج إلى غير هذا منك يا عمر، أن تأمرني بحسن الأداء، وتأمره بحسن التباعة، اذهب به يا عمر
 فاقضه حقه، وزده عشرين صاعاً من غيره مكان مارعته)، (ئه‌ی عومهر ئیمه‌ پیو‌یستمان به‌
 هه‌لو‌یستی تری تو هه‌یه، ده‌بی‌ت فهرمانم پی‌یکه‌یت چاک قه‌رزه‌که‌م بده‌مه‌وه‌و
 فرمان به‌ویش بکه‌یت به‌ جوانی داوا‌ی قه‌رزه‌که‌ی بکاته‌وه، ئه‌ی عومهر بیبه‌
 و مافه‌که‌ی بده‌ره‌وه‌ و بیست صاعیش زیاد له‌وه‌ی بده‌ری له‌به‌رامبه‌ر ئه‌وه‌ی
 وا ترساندت)، ئینجا عومهر منی برد و قه‌رزه‌که‌ی دامه‌وه‌و بیست صاعیش
 زیاده‌ی پیدام، منیش وتم: ئه‌و زیاده‌یه‌ چیه؟ وتی: پیغمبهر (ﷺ) فهرمانی
 پیکردم تا به‌رامبه‌ر به‌وه‌ی تو ترساند ئه‌م زیاده‌ت بده‌می، منیش وتم: ئه‌ی
 عومهر من ده‌ناسیت؟ وتی: نا، تو کئیت؟ وتم: من زه‌یدی کو‌ری سه‌عنه‌م،
 وتی: زانا جووله‌که‌که‌؟ وتم: به‌لی، وتی: ئه‌ بو‌چی وات وت: به‌ پیغمبهر (ﷺ)

و وا له گه لیدا هه لویستت نواند؟ وتم: ئه ی عومهر من چی ئاماژه و نیشانه ی پیغه مبه رایه تی هه بوو له ده موچاوی موحه ممه ددا به دیم کرد، ته نها دوو نیشانه مابوو، ئه وانیش بریتی بوون له وه ی که ده بوو له سه رخۆیی و داناییه که ی پیش نه زانی بکه ویت و نه فامی نواندن به رامبه ری دانایی و نه رمونیانی ئه و زیاتر بکات، بۆیه بۆ ئه و دوانه هه و لمدتا تا بزانم ئه وانه شی هه یه؟ ده ی عومهر تۆ به شایه ت ده گرم وا من رازیم خوا پهروه ردگار مه و ئیسلام ئایینه و موحه ممه دیش پیغه مبه ری خوایه، به شایه ت ده گرم نیوه ی سامانه که م ده که م به خیر بۆ ئوممه تی موحه ممه د (ﷺ)، عومهر وتی: بلێ بۆ به شیک له و ئوممه ته چونکه فریای هه موو ئه و ئوممه ته ناکه ویت، منیش وتم: به شیک له م ئوممه ته، ئینجا عومهر و زهید پیکه وه گه رانه وه بۆ لای پیغه مبه ر خوا (ﷺ) و زهید له خزمه تیدا شایه تومانی هینا، ئیتر له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) بوو و به شداری چه ندین غه زای کرد، دوا جار له غه زای ته بوو کدا له ری هاته وه یاندا کۆچی دوا ی کرد.^(۱)

عومهر ی کور ی خه ططاب ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) فرمانی کرد به خیر کردن، منیش سامانیکی زۆرم هه بوو، وتم: به خوا ئه مجار پیش ئه بوو به کر ده که وم، بۆیه کردم به دوو به شه وه و به شیکیم برد، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: (ئیه عومهر ئه و سامانه زۆره؟ ئه ی چیت بۆ خیزانه که ت جیه یشتوو؟) وتم: نیوه ی، ئینجا ئه بوو به کر هات و سامانیکی زۆری هینا، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: ئه ی ئه بوو به کر ئه و سامانه زۆره؟ ئه ی چیت بۆ خیزانه که ت جیه یشتوو؟) وتی: خوا و پیغه مبه ری خوا م بۆ جیه یشتوون.^(۲)

عومهر ی کور ی خه ططاب داوای کرد له پیغه مبه ر (ﷺ) تا روو پۆش بۆ ژنه کانی به کار به یئتیت، به لام پیغه مبه ر (ﷺ) رازی نه بوو، ئه وه بوو شه ویک

(۱) صحیح ابن حبان - کتاب البر والإحسان - باب الصدق والأمر بالمعروف والنهي عن المنکر - ذکر الاستحباب للمرء أن يأمر بالمعروف من هو فوقه ومثله ودونه في الدين والدنيا إذا كان قصده فيه النصيحة دون التعمير، الرقم ۲۸۸؛ قال الحافظ ابن حجر في الإصابة: رجال الإسناد موثقون.

(۲) فضائل الصحابة لأحمد بن حنبل، الرقم ۴۹۹.

سەودەى ھاسەرى پىغەمبەر (ﷺ) كە ژنىكى بالابەرز بوو چووie دەرەو،
 عومەر وتى: ئەى سەودە تۆمان ناسىيەو، ئەوەبوو دواى ئەو ئەيەتى
 حىجاب دابەزى.^(۱)

عومەرى كورپى خەططاب دەلّيت: كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) كەنارى گرت لە
 ژنەكانى، چووم بۆ لای حەفصەو وتم: پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە كوئىيە؟
 وتى: لە ژوورە بچووكە كەيدايە، منىش چوومە ژوورەو، دەبينم رەباحى
 خزمەتكارى پىغەمبەر (ﷺ) لەوئىيە و لەبەردەرگای ژوورەكە دانىشتوو،
 ھەردوو قاچى لەسەر قەدى دارخورمايەكى بپاو روو و خوار شۆپ
 كردبوويەو، ئەو دارخورمايە پىغەمبەر (ﷺ) دەچووie سەرى و دادەبەزى،
 منىش وتم: ئەى رەباح لای پىغەمبەر (ﷺ) مۆلەتم بۆ وەر بگرە، رەباحىش
 سەيرىكى ژوورەكەى كرد و دواتر تەماشای منى كرد و ھىچى نەوت،
 منىش دووبارە وتم: ئەى رەباح لای پىغەمبەر (ﷺ) مۆلەتكم بۆ وەر بگرە،
 ھەمتر رەباح سەيرىكى ژوورەكەى كرد و تەماشايەكى منى كردهو ھىچ
 نەوت، ئەمجار بە دەنگى بەرز پىم وت: ئەى رەباح لای پىغەمبەر (ﷺ)
 مۆلەتكم بۆ وەر بگرە، چونكە وادەزانم پىغەمبەرى خوا (ﷺ) وايزانىيت من
 لەبەر حەفصە ھاتوم، بەخوا ئەگەر پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانم پى كبات بدەم
 لە گەردنى حەفصە دەدەم لە گەردنى، لەگەل قسەكانىشدا دەنگم بەرز
 دەكردهو، ئەويش ئاماژەيەكى پىندام سەركەو وەمنىش چوومە ژوورەو بۆ
 لای پىغەمبەر (ﷺ) بينىم لەسەر حەسرىك راکشابوو، چووم و دانىشتم،
 دەمىنى حەسرىكە بەسەر جەستەيەو شويئەوارى جىھىشتبوو، سەيرم
 كرد كۆگاگەى تەنھا نزىكەى مشتى گەنمى تىدابوو لەگەل دارگەلايەك كە
 بۆ خۆشە بەكار دەھات و كۆنەيەك لەولاو ھەلواسرابوو، ئيتىر چاوەكانم پىر
 بوون لە فرمىسك، پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى: ئەى كورپى خەططاب
 بۆچى دەگرىت؟ وتم: ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) چۆن نەگريم كە دەبينم

^(۱) صحيح البخاري - كتاب الوضوء - باب خروج النساء إلى البراء، الرقم ۱۴۶.

حه سیره که شوینه واری له سهر جه ستهت جتهیشتوووه و ئه وهش کۆگا که ته ده بینم هیچی تیدا نیه، له ولاشه وه قه یسه رو کیسرا ده بینم چیان ههیه، تۆش پیغه مبه ر و هه لێژێردراوی خوایت و ئه وهش کۆگا که ته، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (ئهی کورێ خه ططاب ئایا رازی نیت روژی دوایی بو ئیمه بیت و دنیا ش بو ئه وان بیت؟) وتم: به لێ رازیم.^(۱)

سه عدی کورێ ئه بی وه ققاص ده لیت: جارێک عومه ر داوای مۆله تی کرد بچیت بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و برێک ئافره تیش لای پیغه مبه ر (ﷺ) بوون و پرسیا ریان هه بوو و ده نگیان به رز ده کرده وه و قه ره بالغیه کیان نابوو یه وه، که زانیان عومه ر دیت به په له که وتنه خۆکۆکردنه وه و چوونه پشت په رده، پیغه مبه ر (ﷺ) مۆله تی عومه ری دا بیه ژووره وه و پیغه مبه ر (ﷺ) پیده که نی، عومه ر وتی: هه موو ته مه نت پیکه نین بیت ئهی پیغه مبه ری خوا (ﷺ)، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (سه رم له و ئافره تانه سوپما که لای من بوون، که ده نگێ تۆیان بیست به په له چوونه پشت په رده)، عومه ر وتی: ئهی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) تۆ شیاوتریت تا سامت هه بیت لایان، ئه مانه چ ناحه زیکن به خۆیان، له من ده ترسن و سام له پیغه مبه ری خوا نا که نه وه؟ ئافره ته کان وتیان: به لێ، تۆ ره ق و زبرتریت له پیغه مبه ر (ﷺ)، پیغه مبه ری خوایش (ﷺ) به عومه ری فهرموو (والذي نفسي بيده، ما لقيك الشيطان قط سالكا فجا إلا سلك فجا غير فجع)،^(۲) (سویند به وهی گیانی منی به ده سته، شه یتان له هه رریه کدا پیت بگات خیرا ریگه که ی ده گۆریت و رییه کی تر ده گریته به ر). ژنان بو مه رگی رو قیه ی کچی پیغه مبه ر (ﷺ) ده گریان و عومه ری کورێ خه ططابیش ریگری ده کرد لیان، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: وازیته ئهی

(۱) صحیح مسلم - کتاب الطلاق - باب فی الإیلاء واعتزال النساء وتخییرهن، الرقم ۱۴۷۹؛ صحیح ابن حبان - کتاب النکاح - باب معاشرۃ الزوجین - ذکر الخبر المدحض قول من زعم أن هذا الخبر تفرد به الزهري، الرقم ۴۱۸۸.

(۲) صحیح البخاری - کتاب بدء الخلق - باب صفة إبليس وجنوده، الرقم ۳۲۹۴؛ صحیح مسلم - کتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل عمر (رضی اللہ عنہ)، الرقم ۲۳۹۷.

عومەر، پاشان فەرمووی: (ایاکن ونعیق الشیطان، فإنه مهما يكون من العين والقلب فمن الرحمة، وما يكون من اللسان واليد فمن الشيطان)، (خودوور بگرن له قیژەى شەیتان، چونکە تا لە چاو و دلەووە بیت ئەووە لە رەحم و سۆزەووەیە، ئەووەش لە زمان و دەستەووە بیت ئەووە لە شەیتانەووەیە)، فاتیمەى خوشکی لە کەناری گۆرپی روقییەووە بۆ روقییەى خوشکی دەگریا، پیڤەمبەرى خوایش (ﷺ) بە لایەکی جەلەکەى فرمیتسکی چاوانی فاتیمەى دەسپى.^(۱)

دووەین دەلیت: ئیمە نزیکەى چوارسەد کەس دەبووین کە هاتین بۆ لای پیڤەمبەر (ﷺ) و داوای خواردنمان لیکرد،^(۲) لە گیرانەووەیەکی تردا هاتوووە دەلیت: چوارسەد و چل کەس دەبووین، پیڤەمبەریش (ﷺ) بە عومەرى فەرموو (هەستەو خواردنیان پێ بدە)، عومەر بە پیڤەمبەرى خواى (ﷺ) فەرموو: خواردنەکە کەمە، پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمانی کرد پێیان بدات، ئەویش وتی: بەسەرچاو ئەى پیڤەمبەرى خوا (ﷺ)، هەستا و ئەوانی برد بۆ ژووریک و کلیلەکەى هینا و دەرگاکی کردەووە، سەیرمان کرد هیندەى بەچکە و شتریک چەندە ئەوێندە خورما هەیه، دەستمان کرد بە بردنى خورما و هەرکەسمان بەشى پێویستی خۆى خورمای برد، داوای هەموویان من لامکردەووە چونکە من کۆتا کەسیان بووم، کەچی دەتوت ئەو خورمایە دەستی لینەدراووە.^(۳)

عومەر لە موژدەپێدراوانی بەهەشتە

پیڤەمبەرى خوا (ﷺ) دەفەرمویت: (دخلت الجنة فرأيت فيها داراً أوقصراً، فقلت لمن هذا؟ فقالوا لعمر بن الخطاب، فأردت أن أدخل، فذكرت غيرك)، (چوومە بەهەشت و تیایدا خانوویەکیان کۆشکیکم بینی، وتم: ئەمە هی کییە؟ وتیان: هی عومەرى کورپی خەططابە، ویستم بچمە ژوورەووە، بیرى غەیرەتتم کەوتەووە

^(۱) مسند أبي داود الطيالسي - وما أسند عبد الله بن العباس بن عبد المطلب - يوسف بن مهران، الرقم ۲۸۱۷، قال الذهبي هذا منكر.

^(۲) الآحاد و المثاني لابن أبي عاصم، الرقم ۹۷۷.

^(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين (ﷺ) - حديث دكين بن سعيد الخثعمي عن النبي (ﷺ)، الرقم ۱۷۸۵۰، صححه شعيب الأرنؤوط.

ئیتەر نه چوممه ژووره وه)، ئیتەر عومهر دهستی کرد به گریان و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) غه یرهم به رامبه ر به تو؟^(۱)

پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو: (أبو بكر في الجنة، وعمر في الجنة، وعثمان في الجنة، وعلي في الجنة، وطلحة في الجنة والزبير في الجنة، وعبد الرحمن بن عوف في الجنة، وسعد في الجنة، وسعيد في الجنة، وأبو عبيدة بن الجراح في الجنة)،^(۲) (ئه بووبه کر له به هه شته، عومهر له به هه شته، عوتمان له به هه شته، عه لی له به هه شته، طه لحه له به هه شته، زوبه یر له به هه شته، عه بدوره حمانی کوپی عه وف له به هه شته، سه عد له به هه شته، سه عید له به هه شته، ئه بوووعوبه یده ی کوپی جه راح له به هه شته). جارێک موغیره لای سه عیدی کوپی زه ید قسه ی به رامبه ر به عه لی کوپی ئه بوو طالیب کرد، سه عید هه ستاو وتی: من شایه تی ده دم بیستم له پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ده یفه رموو: (عشرة في الجنة: النبي في الجنة، وأبو بكر في الجنة، وعمر في الجنة، وعثمان في الجنة، وعلي في الجنة، وطلحة بن عبيد الله في الجنة، والزبير بن العوام في الجنة، وسعد بن مالك في الجنة، وعبد الرحمن بن عوف في الجنة)،

(ده کهس له به هه شتدان: پیغه مبه ر (ﷺ) له به هه شتدایه، ئه بووبه کر له به هه شتدایه، عومهر له به هه شتدایه، عوتمان له به هه شتدایه، عه لی له به هه شتدایه، طه لحه ی کوپی عوبه یدولا له به هه شتدایه، زوبه یری کوپی عه ووام له به هه شتدایه، سه عدی کوپی مالیک له به هه شتدایه، عه بدوره حمانی کوپی عه وف له به هه شتدایه)، ئینجا زه ید وتی: بمویستایه کهسی ده یه میشم ده وت، وتیان: کتیه؟ بیده نگ بو، دواتر ژۆریان لی کرد تا بیلێت، ئه ویش وتی: سه عیدی کوپی زه ید-واته خۆی-^(۳)

^(۱) صحيح البخاري - كتاب فضائل الصحابة - باب مناقب عمر بن الخطاب أبي حفص القرشي العدوي (ﷺ)، الرقم ۳۶۷۹؛ صحيح مسلم - كتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل عمر (ﷺ)، الرقم ۲۲۹۴.

^(۲) جامع الترمذي - أبواب المناقب عن رسول الله (ﷺ) - باب مناقب عبد الرحمن بن عوف الزهري (ﷺ)، الرقم ۳۷۴۷؛ صحيح ابن حبان - كتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم (ﷺ) أجمعين - ذكر إثبات الجنة لأبي عبيدة بن الجراح، الرقم ۷۰۰۲، صححه شعيب الأرنؤوط، صححه الألباني في صحيح الجامع الصغير وزيادته، الرقم ۵۰.

^(۳) سنن أبي داود - كتاب السنة - باب في الخلفاء، الرقم ۴۶۴۹؛ صحيح ابن حبان - كتاب إخباره (ﷺ) عن

جاریک پیغمبەر (ﷺ) لەسەر کێوی حیراء وەستا بوو، کێوەکە لەریه‌وه، پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی: (ئارام بگره حیراء، چونکه ئەوهی بەسەرته‌وه‌یه یان پیغمبەرە یان صدیقه یان شه‌هیده)، ئەو دەمەش هەریەک لە پیغمبەر (ﷺ) و ئەبووبەکر و عومەر و عوتمان و علی و طه‌له‌ی کورپی عوبەیدولاو زوبه‌یری کورپی عه‌ووام و سه‌عدی کورپی ئەبی وه‌قاص لەسەر کێوەکە بوون.^(١)

زەید دەلیت: جاریک پیغمبەر (ﷺ) منی نارد و فەرمووی: (برۆ بۆ لای ئەبووبەکر دەبینیت لە مائی خۆیه‌و لەسەر کۆش دانیشتوووه‌و خۆی کۆکردوه‌ته‌وه، پێی بلی پیغمبەری خوا (ﷺ) سه‌لامت لی ده‌کات و پیت ده‌فەرمویت موژده‌ی به‌هه‌شتت لی بیت، پاشان برۆ تا ده‌گه‌یته‌ ئەنیه‌ و له‌وئ ده‌گه‌یت به‌ عومەر له‌سەر گویدریژیکه‌و رووتاه‌وی سه‌ری ده‌رکه‌وتوووه، پێی بلی پیغمبەر (ﷺ) سه‌لامت لی ده‌کات و ده‌فەرمویت موژده‌ی به‌هه‌شتت لی بیت، ئینجا برۆ تا ده‌چیته‌ بازار و ده‌گه‌یت به‌ عوتمان که‌ تیایدا کپین و فروش ده‌کات، پێی بلی پیغمبەری خوا (ﷺ) سه‌لامت لی ده‌کات و ده‌فەرمویت موژده‌ی به‌هه‌شتت لی بیت پاش ناره‌حه‌تیه‌کی سه‌خت، منیش چووم و هه‌موو ئەو شتانه‌م بینی و فەرمانی پیغمبەری خوا (ﷺ) به‌جیگه‌یانند، به‌ هه‌رکامم ده‌وت ئەویش ده‌یوت: ئەی پیغمبەر (ﷺ) له‌کوێیه‌؟ منیش ده‌موت له‌ فلانه‌ شوینه، هه‌موان له‌گه‌لم هاتن تا چووینه‌ خزمه‌ت پیغمبەر (ﷺ)، عوتمان وتی: ئەی پیغمبەری خوا (ﷺ) زەید هاتوووه‌ بۆ لام و پاش گه‌یاندنێ سه‌لامی تو وتی: پیغمبەر (ﷺ) فەرموویه‌تی: (موژده‌ی به‌هه‌شتت لی بیت پاش ناره‌حه‌تیه‌کی سه‌خت)، ئەی پیغمبەری خوا (ﷺ) چ به‌لایه‌کم دێته‌ر؟ سویند به‌وه‌ی تو‌ی به‌ حه‌ق ناردوووه‌ گۆرانیم نه‌وتوووه‌و

مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم (ﷺ) أجمعين - ذكر سعيد بن زيد بن عمرو بن نفيل (ﷺ) وقد فعل، الرقم ٦٩٩٣، صححه شعيب الأرنؤوط، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود.

(١) صحيح مسلم - كتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل طلحة والزبير (ﷺ)، الرقم ٢٤١٧.

نیازو خواستم نہ بووہو دہستی راستم نہ داوہ له دوائتم، پیغہمبہر (ﷺ) فہرمووی: (ثائہوہیہ) ^(۱)

عہمری کوپی عاص دلایت: پرسیار کرا له پیغہمبہر (ﷺ) کی زور لات خو شہویستہ؟ فہرمووی: عائیشہ، وتیان: ئہی له پیواوان؟ فہرمووی: ئہبووہکر، وتیان: دواتر، فہرمووی: عومہر، وتیان: دواتر، فہرمووی: ئہبووہوہیدہی کوپی جہراح. ^(۲)

ئہبووسہعیدی خودری دلایت: پیغہمبہری خوا (ﷺ) فہرمووی: (خہوتبوم کہ خہوم دی خہلکی دہخرانہروو بوم و جلیان لہبہر بوو، ہہبوو جہکہی تا لای مہمکی بوو، ہہبوو له خواروو ئہوہوہ بوو، عومہرم پی نشان درا جلیکی لہبہر بوو کہ بہدوایدا دہخشا)، هاوہ لان وتیان: چون ئہوہ لیکدہدہیتہوہ؟ فہرمووی: ئایینہ، ^(۳) واتہ ئایینداریہکہی عومہر ہیتدہ زورہ. ہہروہا پیغہمبہر (ﷺ) دہفہرمویت: جاریک خہوم بینی کہ جامیک شیرم بو ہیترا، منیش لیم خواردہوہ تا بینیم له پہنجہکانمہوہ دہردہچوو، دواتر زیادہکیم بہخشی بہ عومہری کوپی خہططاب، وتیان: ئہی پیغہمبہری خوا (ﷺ) ئہو خہوہ بہچی لیکدہدہیتہوہ؟ فہرمووی: زانستہ. ^(۴)

عومہری کوپی خہططاب سی جار پیشنیازی کرد بو پیغہمبہر (ﷺ)، خوای گہورہش ئایہتی دابہزاند کہ ہہمان پیشنیازی عومہر وہک ئہو بریارہی خوا بوو، عومہر دلایت: وتم: ئہی پیغہمبہری خوا (ﷺ) خوزگہ مہقامی ئیبراہیممان بکردایہ بہ موصلا، ئہوہبوو ئایہت دابہزی (واتخذوا من مقام ابراہیم مصلی)، وتم: ئہی پیغہمبہر (ﷺ) خوزگہ فہرمانت بکردایہ ژنہکانت

^(۱) المعجم الأوسط للطبراني - باب الألف - من اسمه أحمد - أحمد بن يحيى الطواني، الرقم ٨٦٨
^(۲) صحيح ابن حبان - كتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم (ﷺ) أجمعين - ذكر البيان بأن أبا عبيدة بن الجراح كان من أحب الرجال إلى رسول الله (ﷺ) بعد أبي بكر وعمر، الرقم ٦٩٩٨، صححه شعيب الأرنؤوط.

^(۳) صحيح البخاري - كتاب الإيمان - باب تفاضل أهل الإيمان في الأعمال، الرقم ٢٣.

^(۴) صحيح البخاري - كتاب العلم - باب فضل العلم، الرقم ٨٢.

له پشت په رده وه قسه یان بگردایه چونکه نه وان له گه ل که سی چاک و خراپیش قسه ده کهن، نه وه بوو ثایه تی حجاب دابه زی، کاتیکیش ژنه کانی پیغه مبه ر(ﷺ) غیره یان به کاره یتا، عومهر وتی: جا نه گهر پیغه مبه ر(ﷺ) ته لاقتان بدات له وانه یه خوی گه وره له نیوه هاوسه رانی چاکتری پی ببه خشی، نه وه بوو ثایه ت له و باره وه دابه زی،^(۱) له گیرانه وه که ی موسلیمدا چواره میشی هیناوه که له پیشنیازی کوشتنی دیله کانی به دریشدا ثایه تی قورئان پشتیوانی راکه ی عومهری کرد.^(۲)

حاله تی پینجه میس هه بوو که کاتیک پیغه مبه ر(ﷺ) نویژی کرد له سهر سه روکی دوو رووه کان عومهر زور تکای کرد له پیغه مبه ر(ﷺ) نویژ نه کات له سهری، نه وه بوو دواتر خوی گه وره ثایه تی دابه زاند و فرمانی کرد به پیغه مبه ر(ﷺ) نویژ له سهر دوو رووه کان نه کات.^(۳)

پیغه مبه ر(ﷺ) ده یفرموو: (نه بوو به کر پیاویکی زور چاکه، عومهر پیاویکی زور چاکه، نه بوو عوبه یده ی کوری جه راح پیاویکی زور چاکه، ثابتی کوری قه یس پیاویکی زور چاکه، موعاذی کوری عهر پیاویکی زور چاکه، موعاذی کوری جه به ل پیاویکی زور چاکه، سه هلی کوری به یضاء پیاویکی زور چاکه).^(۴)

عه بدولای کوری حه نطه ب ده لیت: له گه ل پیغه مبه ر(ﷺ) بووم که ته ماشایه کی نه بوو به کر و عومهری کرد و فرمووی: (هَذَا السُّنْعُ وَالْبُصْرُ) (نه و دوانه چاو و گوین).^(۵)

(۱) صحیح البخاری - کتاب الصلاة - باب ما جاء في القبلة، الرقم ۴۰۲.

(۲) صحیح مسلم - کتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل عمر(رضی الله عنه)، الرقم ۲۳۹۹.

(۳) صحیح البخاری - کتاب الجنائز - باب ما يكره من الصلاة على المنافقين والاستغفار للمشرکین، الرقم ۱۳۶۶.

(۴) السنن الكبرى للنسائي - كتاب المناقب - معاذ بن عمرو بن الجموح(رضی الله عنه)، الرقم ۸۱۷۳.

(۵) جامع الترمذي - أبواب المناقب عن رسول الله(ﷺ)، الرقم ۴۰۴۲؛ المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة(رضی الله عنه) - أبو بكر بن أبي قحافة(رضی الله عنه) - نزول جبریل ومیکائیل وإسرافیل في غزوة بدر، الرقم ۴۴۵۸؛ حسنه الذهبی فی التلخیص، صححه الألبانی فی صحیح و ضعیف سنن الترمذی.

لہ کاتی نہ خوشی پیغہ مہر دا (ﷺ)

عہدولای کوری زہمعه دلایت: کاتیک نہ خوشیہ کہی پیغہ مہر (ﷺ) زوری بو ہیتا، منیش هاوہم بہ ژمارہیہک لہ موسلمانان لہلای بووم، بیلال بانگی دا، پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی: کہسیک بنیرن نویژ بکات بو خہلکہکہ، منیش چووم بینیم عومہر لہناو خہلکہکہ دایہو ٹہبووبہکر لہوئی نیہ، وتم: ٹہی عومہر نویژ بکہ بو خہلکہکہ، عومہریش ہستا، اللہ اکبری کرد، کہ پیغہ مہر (ﷺ) دہنگی بیست ہوالی ٹہبووبہکری پرسی، ٹہوہبوو دواي ٹہوہ ٹہبووبہکر نویژی کرد بو موسلمانان، دواتر عومہر پنی وتم: مالویران بیت ٹیین زہمعه چیت پیکردم، بہخوا کہ وتت بہرنویژی بکہ، وامزانی پیغہ مہر (ﷺ) فہرمانی ٹہوہی پیکردویت، ٹہگہر وا تینہگہیشتمایہ بہرنویژیم نہدہکرد بو خہلکہکہ، منیش وتم: بہخوا پیغہ مہر (ﷺ) فہرمانی پینہکردم، بہلام کہ ٹہبووبہکرم نہبینی، ٹیتر توم بہ شیاوتر زانی.^(۱)

ٹیین عہبباس دلایت: کاتیک پیغہ مہر (ﷺ) نہخوش کہوت و ئازارہکہی زیادی کرد، فہرمووی: (پہرہیہکم بو بہینن تا نووسراویکتان بو بنووسم تا دواي ٹہوہ گومرا نہبن)، عومہری کوری خہططاب وتی: پیغہ مہر (ﷺ) ئازار زوری بو ہیتا، هاوکات کتیبی خوا لہنیوماندایہ بہسمانہ، ٹیتر قسہو مشتومر لہنیو هاوہلاندا زور بوو تا پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی: (قوموا عنی ولا ینبغی عندی التنازع)،^(۲) (لہلام ہہستن و برؤن، شیاو نیہ لای مندا ناکوکی ہہینت)، ٹیین عہبباس کہ ٹہم فہرموودہی دہگٹرایہوہ دہیوت: رۆژی پینج شہمہ بوو، ٹینجا دہستی کرد بہ گریان و زور گریا.^(۳)

(۱) مسند أحمد بن حنبل - أول مسند الکوفیین (ﷺ) - حدیث عبد اللہ بن زمعہ (ﷺ)، الرقم ۱۹۱۴۲؛ سنن أبي داود - کتاب السنۃ - باب فی استخلاف أبي بکر (ﷺ)، الرقم ۴۶۶۰؛ المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفۃ الصحابۃ (ﷺ) - ذکر عبد اللہ بن زمعہ بن الأسود (ﷺ) - ثبوت الخلافة لأبي بکر وعمر (ﷺ)، الرقم ۶۷۶۶، قال الألبانی فی صحیح و ضعیف سنن أبي داود حسن صحیح.

(۲) صحیح البخاری - کتاب العلم - باب کتابۃ العلم، الرقم ۱۱۴.

(۳) صحیح البخاری - کتاب الجہاد والسير - باب هل يستشفع إلى أهل الذمة ومعاملتهم، الرقم ۳۰۵۳؛ صحیح مسلم - کتاب الوصیۃ - باب ترک الوصیۃ لمن لیس لہ شیء یوصی فیہ، الرقم ۱۶۳۷.

کاتیک پیغهمبر(ﷺ) وهفاتی کرد، ئینجا عومەر توورپه بووبوو دهیوت: هرکەس بلّیت پیغهمبر(ﷺ) وهفاتی کردوو بهم شمشیره ددهم له گهردنی، ئهوهبوو خه لکه که بیدهنگ بوون، وتیان: ئه ی سالیم برۆ بۆ لای هاوه له که ی پیغهمبر(ﷺ) و بانگی بکه، منیش چووم تا بینیم ئه بووبه کر له مزگهوت وهستابوو، که منی بینی وتی: پیغهمبر(ﷺ) وهفاتی کرد؟ منیش وتم: عومەر ده لّیت: هرکەس بلّیت وهفاتی کردوو ئه وه بهم شمشیره ددهم له گهردنی، ئه بووبه کر دهستی خسته سهر شانم و کهوته پری تا هاته ژووره وهو خه لکه که رییان بۆ کرده وه تا گه یشته لای پیغهمبر(ﷺ) و خۆی دا به سهریدا و دهموچاوی خسته پوو و دهستی دا له دهموچاوی و ئیتر دلنیا بوو وهفاتی کردوو، ئینجا ئه و ئایه ته ی خوینده وه (انک میت و انهم میتون)، خه لکه که وتیان: ئه ی هاوه لی پیغهمبر(ﷺ) ئایا پیغهمبری خوا(ﷺ) وهفاتی کردوو؟ وتی: به لّی...^(۱)

کۆبوونه وه ی به نی ساعیده

پیشتر له ژیا نی عه بدولای کوری عوتماندا (ئه بووبه کری صدیق) ئه م مه سه له و مه سه له ی هه لۆیستی ئه بووبه کر و عومەر به رامبه ر به ئالوبه یت و لیدانی هه لگه راوه کان و کۆکردنه وه ی قورئانمان باسکردوو و لیخه دا دووباره ی ناکه ی نه وه.

شه هیدبوونی زه یدی برای:

کاتی زه یدی برای عومەر له جه نگی یه مامه دا شه هید بوو عومه ری برای ده یوت: زه ید له هه ردوو چاکه که دا پیش من کهوت، پیش من موسلمان بوو، پیش منیش شه هید بوو.^(۲)

عومەر زۆر خه فه تی خوارد به مه رگی برا که ی، ده یوت: له هه رکۆیوه با هه لده کات من بۆنی زه یدی برامی لیده که م.^(۳)

^(۱) السنن الکبری للنسائی - کتاب وفاة النبی(ﷺ) - کیف صلی علی رسول الله(ﷺ)، الرقم ۷۰۸۱.

^(۲) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ۲، ص ۶۰۴.

^(۳) أسد الغابه، ج ۲، ص ۳۴۱.

عومهری کوپی خه ططاب موته ممیمی کوپی نوهری بینی، موته ممیم شیعریکی بۆ مه رگی براکهی خۆی هۆنیوویه وه که مالیکی کوپی نوهره بوو، عومهر دهیوت: ئەگەر منیش شیعرم بزانیایه به دلناییه وه وهک تو شیعرم دههۆنیه وه به سهر زهیدی برامدا، موته ممیم وتی: جا ئەگەر براکهی من وهک براکهی تو برۆیشتایه هیچ دلگران نه ده بووم بۆی، عومهر و تی هیچ کهس هیندهی تو جوان دلنه وایی نه کردوم.^(۱)
بوون به خه لیفه

له مانگی جومادیلئاخیرهی سالی سیانزهی کۆچیدا ئەبووبه کری صدیق تووشی نهخۆشی بوو و ماوهی نزیکه ی پانزه رۆژ نهخۆشیه که ی بهردهوام بوو، لهو ماوهدا عومهری کوپی خه ططاب بهرنوێژی دهکرد بۆ موسلمانان، لهو ماوهدا ئەبووبه کری صدیق عومهری کوپی خه ططابی بۆ جیگرته وهی خۆی دیاری کرد و عوثماني کوپی عهفانی بانگ کرد و داوای لیکرد به نووسراویک ئەوه بنووسیت، ئینجا نووسراوه که خوینرایه وه به سهر موسلماناندا و ئەوانیش رازی بوون.^(۲)

کاتیک ئەبووبه کری صدیق نهخۆش کهوت، بیرى لهوه کرده وه ههتا خۆی له ژياندا ماوه که سیک بۆ پۆستی خیلافهت دهستنیشان بکات، یه کهم کهس به خه یالیدا هات عومهری کوپی خه ططاب بوو، بۆیه یهک یهک گهوره هاوه لانیکی وهک عهبدوپهحماني کوپی عهوف و عوثماني کوپی عهفان و طهلهی کوپی عوبهیدولای بانگهێشت دهکرد و لهو باره وه راوێژی پێ دهکردن، تهنها گلهیهکیان له عومهر ئەوه بوو که جۆریک له توندی و زبری تێدایه، ئەبووبه کریش به روونکردنه وه یهک قهناعهتی پیکردن (ئەوه نهرومونیانه کهی منی شک بردووه، ئەگەر ئیشه که به خۆی راسپێردریت، زۆریک لهو توندی و زبریە ی واز لێدههێنیت)، ئینجا عوثماني

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۳۴۲.

(۲) البداية و النهاية لابن کثیر، ج ۷، ص ۱۸.

کورپی عهفانی به جیا بانگه‌یشت کرد و به نووسراویک عه‌هدی خیلایه‌تی
 بۆ عومهری کورپی خه‌ططاب نووسی، پاشان له ئاپۆره‌ی جه‌ماوه‌ردا
 نووسراوه‌که خوینرایه‌وه، دواتر ئه‌بووبه‌کری صدیق روونکردنه‌وه‌یه‌کی
 پوختی بۆ خه‌لکه‌که خسته‌پوو:

(خزم و خوینشی خۆم نه‌کردوه به خه‌لیفه‌تان، عومهرم کردوه به
 خه‌لیفه‌تان، گوپی بۆ بگرن و گوپرایه‌لی بن)

ئینجا راوبۆچوونی جه‌ماوه‌ری له‌سه‌ر ده‌قی راگه‌یه‌ندراوه‌که وه‌رگرت
 و هه‌موان ره‌زامه‌ندیی خۆیان نیشاندا، له‌پاشاندا ئامۆژگاریه‌کی تایبه‌تی
 عومهری کرد (ئه‌ی عومهر، بریک حه‌قی خوا هه‌ن له رۆژدان، په‌روه‌ردگار
 به‌شه‌و وه‌ریانناگریت، خوای گه‌وره‌ سوننه‌ته‌کان وه‌رناگریت هه‌تا فه‌رزه‌کان
 به‌جینه‌گه‌یه‌نرین).^(۱)

پاش ئه‌وه‌ی ئه‌بووبه‌کری صدیق وه‌فاتی کرد، عومهری کورپی خه‌ططاب
 سه‌ره‌رشتی ئه‌سه‌په‌رده‌کردنی کرد، ئینجا چوویه سه‌ر مینه‌ر و پلیکانه‌یه‌ک
 له‌ خوار شوینی وه‌ستانی ئه‌بووبه‌که‌روه‌ وه‌ستا و وتاریکی پیشکه‌شی
 موسلمانان کرد،^(۲) (خوایه من توندم، نه‌رمونیانیم پی به‌خشه، خوایه من
 لاوازم، به‌هیزم بکه، خوایه من چرووکم، سه‌خاوه‌تمه‌ندیم پی به‌خشه،^(۳) -ئه‌ی
 موسلمانان- خوای گه‌وره‌ ئیوه‌ی به‌ من و منیشی به‌ ئیوه‌ تاقیکردۆته‌وه،
 دوا‌ی مه‌رگی ئه‌بووبه‌کری هاو‌پیم، منی له‌نیوتاندا ه‌یشتۆته‌وه، هه‌رچی
 ئیشوکاریکتان بیته‌ لام، خۆم به‌جپی ده‌گه‌یه‌نم، هه‌رچه‌کیشی به‌ خۆم
 به‌جینه‌گه‌یه‌نریت، ده‌یسپێرم به‌ که‌سانی به‌توانا و ده‌ستپاک، ئه‌گه‌ر به‌ چاکی
 ره‌فتاریان کرد، به‌دنیاییه‌وه‌ منیش چاک ده‌بم له‌گه‌لیان، ئه‌گه‌ریش به‌ خراپی
 به‌جینانگه‌یاند، ده‌که‌ومه‌ ویزه‌یان،^(۴) نمونه‌ی عه‌ره‌ب وه‌ک رانه‌وشتی وایه،

^(۱) ابن الأثیر: الكامل في التاريخ، ج ۲، ص ۲۶۸.

^(۲) كنز العمال، ج ۱۶، ص ۱۶۶.

^(۳) ابن سعد: الطبقات الكبرى، ج ۳، ص ۲۷۴.

^(۴) ابن سعد: الطبقات الكبرى، ج ۳، ص ۲۷۵.

شویڼ سهرکرده که یان ده که ون، دهی با سهرکرده که ش بزائیت به ره و کوئ پیشره وییان پی دهکات، به خوای که عبه منیش هول ددهم ئه و خه لکه به ره و ری راست ئاراسته بکه م^(۱).

ئهبوبه کری صدیق به خه لیفه ی پیغه مبه ر(ﷺ) ناوده برا، کاتیک عومه ری کوپی خه ططاب بوو به خه لیفه، نازناوی ئه میری باوه پدارانی پی به خشرا.^(۲)

فتووحات له سهرده می عومه ری کوپی خه ططابدا:

فتووحات له سهرده می عومه ری کوپی خه ططابدا له چند به ره یه که وه به شیوه یه کی به رفراوان به ره و پیشچوونی به خووه دی، تیایدا به یه کجاره کی ئیمپراتوریه تی ساسانی رووخینرا و گورزی کوشنده ش بهر ئیمپراتوریه تی بیزهنتی که وت.

یه که م: فتووحاتی عیراق و به ره ی رۆژه لات:

عومه ری کوپی خه ططاب وهک یه که م ههنگاوی دهستبه کاربوونی له خیلافه ته که یدا، جاری جیهادی دا بو کۆبوونه وهی موسلمانان و به شداریکردنیان له نێو سوپای موسلمانان له جهنگی ناوچه کانی عیراقدا، له قوناغی دووه مدا بانگهێشته که ئه و هۆزانه شی دهگرته وه که پیشتر له ئیسلام هه لکه رابوونه وه و دواتر هاتبوونه وه نێو ریزی موسلمانان،^(۳) ئه مه ش جوړیک له ناشته وایی و تیکه لکرده وهی هه لکه راپاوه کانی جاران بوو به موسلمانان تاوه کوو له ئاست خه مخوری ئیسلام و موسلماناندا خویان به بهرپرسیار بزائن.

له یه که م ههنگاودا سوپایه کی که وره ی چند هه زار که سی پیکهینرا، ئینجا خه لیفه ئه بوو عوبهیدی ته قه فی وهک ئه میری سوپاکه دانا و ئه بوو عوبه یده ش رووه و عیراق که وته پی و زنجیره یه ک جهنگ و به ره یه ککه وتنی له گه ل

^(۱) تاریخ الطبری، ج ۳، ص ۴۳.

^(۲) ابن الأثیر: الكامل فی التاریخ، ج ۲، ص ۴۳۵.

^(۳) ابن الأثیر: الكامل فی التاریخ، ج ۲، ص ۲۷۴.

فارسه کاندای ته نجامدا و له زور به یاندا موسلمانان سهرده که وتن و ناوچه کانی ژیر دهسه لاتی ساسانیه کان ده که وتنه ژیر دهستی موسلمانان،^(۱) دیارترین به ریه که که وتنه کانیش بریتی بوون له: **جهنگی نه ماریق:**

تیایدا موسلمانان به سهرکردایه تی ئه بوو وعوبه ید و به شداری موته ننای کورپی حارثه به رامبه ر به سوپای فارسه کاندای به سهرکردایه تی جابان له ناوچه ی نه ماریق جهنگان و موسلمانان سهرکه وتن و جابانیش به دیل گیرا و دواتر ئازاد کرا.^(۲) **جهنگی جیسر:**

له کۆتاییه کانی مانگی رهمه زانی سالی سیانزه ی کۆچیدا موسلمانان به سهرکردایه تی ئه بوو وعوبه ید و به شداری موته ننای کورپی حارثه له که نار رووباری فوراندا به رامبه ر سوپای ساسانیه کان به سهرکردایه تی به همهن جازه وه یه جهنگان و به هوی هله ی موسلمانان و رووخاندنی پردی په پینه وه که یان، سوپای فارسه کان کوشتاریکی زوری موسلمانان یان کرد و تیایدا ئه بوو وعوبه ید و ژماره یه کی زور له موسلمانان شه ید بوون.^(۳) **جهنگی بومیب:**

له ناوچه ی کووفه ی ئه مرق، سوپای موسلمانان به سهرکردایه تی موته ننای کورپی حارثه و به به شداری به شیک له عه ره به مه سیحیه کان، به رامبه ر به سوپای ساسانیه کان به سهرکردایه تی میهران جهنگان و تیایدا سوپای ساسانی به سه ختی شکان و سهرکرده که شیان کوژرا.^(۴) **جهنگی قادسیه:**

فارسه کان به خو که وتنه وه و سوپایه کی گه وره یان پیکه یتنا بو قه ره بوو کردنه وه ی

(۱) ابن کثیر: البداية والنهاية، ج ۹، ص ۵۹۳-۵۹۹، ۳۷.

(۲) ابن کثیر: البداية والنهاية، ج ۹، ص ۵۹۲-۵۹۳.

(۳) البلاذري: فتوح البلدان، ص ۲۴۸ - ۲۴۹.

(۴) تاریخ الطبری، ج ۳، ص ۴۶۱ - ۴۶۷.

شکسته‌کانیان، موپه‌ننای کوپی حارثه‌ش سوپای موسلمانانی کۆکرده‌وه و داوای سوپای پشتیوانیشی گه‌یاندە ناوه‌ندی خیلافهت، خه‌لیفه‌ش پاش راویژ به‌گه‌وره‌هاوه‌لان، سوپایه‌کی گه‌وره‌ی به‌سه‌رکردایه‌تی سه‌عدی کوپی ئه‌بی وه‌قاص نارد، به‌گه‌یشتنی سوپاکه‌له‌سه‌ر راسپارده‌ی خودی موته‌ننا، سه‌رکردایه‌تی سوپای موسلمانان درایه‌ده‌ست سه‌عدی کوپی ئه‌بی وه‌قاص، سوپای ساسانی‌ش به‌سه‌رکردایه‌تی رۆسته‌م به‌ده‌یان هه‌زار سه‌ربازی پرچه‌ک و ده‌یان فیله‌وه‌به‌ره‌و‌پووی سوپای موسلمانان پیش‌ره‌ویان کرد، سه‌ره‌تا وه‌فدی موسلمانان چوویه‌لای رۆسته‌م و ئامانجی هاتنه‌که‌یانی روونکرده‌وه‌و بانگه‌یشتی کردن بۆ نیو ئیسلام، رۆسته‌م چه‌شنی کیسرای دویتنی توورهبوو و له‌وه‌لامدا جاری جه‌نگی دا، دواچار له‌ناوچه‌ی قادسیه‌به‌ریه‌ککه‌وتنیکی سه‌خت روویدا و تیایدا موسلمانان سه‌رکه‌وتن و شکستیکی که‌مه‌رشکین به‌روکی ساسانیه‌کانی گرت.^(۱)

فه‌تحی مه‌دائین:

پاش سه‌رکه‌وتنی موسلمانان له‌قادسیه، ئینجا روویانکرده‌مه‌دائین و به‌ره‌ی رۆژئاوایان گه‌مارۆ دا و دواچار ده‌ستیان به‌سه‌ردا گرت، ئینجا به‌شیوه‌یه‌کی سه‌رسوپه‌ینه‌ر له‌رووباری دیجله‌وه‌په‌رینه‌وه‌بۆ به‌ره‌ی رۆژه‌لاتیی و بی‌ئوه‌ی جه‌نگ و کوشتاریکی وا رووبدات، مه‌دائین که‌وته‌ده‌ست موسلمانان و چوونه‌نیو کۆشکه‌سپیه‌کانی مه‌دائین و ده‌ستکه‌وتنیکی بیشوماریان ده‌ستکه‌وت.^(۲)

جه‌نگی جه‌له‌ولا:

سوپای ساسانی به‌سه‌رکردایه‌تی میهران له‌جه‌له‌ولا، هیلتیکی به‌هیزی به‌رگریان دانا، به‌و‌نیه‌ته‌ی به‌رگری به‌پیش‌ره‌وی سوپای ئیسلامی، پاش ئه‌وه‌ی ورده‌کاریه‌کان گه‌یه‌نرانه‌خه‌لیفه، ئه‌ویش سه‌عدی راسپارد سوپایه‌کی

(۱) البیلادری: فتوح البلدان، ص ۲۵۱ - ۲۵۵.

(۲) ابن‌الأثیر: الکامل فی‌التاریخ، ج ۲، ص ۳۳۷ - ۳۴۱.

چەند ھەزار کەسی بە سەرکردایەتی ھاشمی کۆری عوتبە بنیریت، سەعدیش ھەرمانەکەیی بەجیگەیاندا و ھاشم خۆی گەیاندا دەورووبەری جەلەولا و گەمارۆیەکی قورسی خستە سەریان و تاوەتاوە بەریەککەوتن روویدا و کوشتاریکی زۆر لە سوپای ساسانی کرا، دواجار سوپای ساسانی بە ناچاری پاشەکشەیی کرد و موسلمانان ناوچەکەیان گرت و دەستیانگرت بەسەر دەستکەوتیکی بیتشوماردا.^(۱)

فەتەحی ئەھواز:

لەسەر راسپاردەیی یەزدگورد، سوپای ساسانی لە رامەرمز ھیزی بەرگریان دانا، بەلام خێرا لەبەردەم سوپای موسلمانان بە سەرکردایەتی نوعمانی کۆری موقرن شکستیان ئۆشکرد، لەولاشەو سوپای سەھلی کۆری عەددی روویانکردە توسطور و سوپاکەیی نوعمانیش خۆیان گەیاندا ئەوئ و پێکەووە گەمارۆی توسطوریان دا، دواجار موسلمانان دزەیان کردە نیو قەلای دوژمن و توسطوریش فەتەحکرا.^(۲)

فەتەحی نەھاومەند (فەتەحوئوتوح) و دەرھاویشتەکانی:

سوپای فارسەکان لە ناوچەیکەیی شاخاوی لە نەھاومەند کۆبوونەووە بە بریاری یەزدگورد، سوپای فارسەکان لە ناوچە جیاجیاکانەو روویانکردە ئەوئ و سوپایەکی سەروو سەدەھەزار سەربازی پێکھێنرا، ھەوالی ئەم ئامادەکاریانە گەیشتەو بەر گوئی ئەمیری باوەرداران، ئەویش پاش راویژکردن بە گەورە ھاوولان، بریاری دا سوپای موسلمانان چاوەڕپی ھێرشی فارسەکان نەکەن و ئەمان پێشپەرھویی بکەن، بۆ ئەوێش سوپای ھاوکاریی لە ناوچەکانی عێراقەو نێردرا بۆ ئەو سوپایەیی ھێرشبەردنەکەیی پێ سپێردرابوو، سوپایەکی پشتیوانیش لە مەککەو نێردرا، نوعمانی کۆری موقرنیش کرا بە ئەمیری سوپاکە، کاتیک سوپای موسلمانان نزیک بوونەووە،

^(۱) تاریخ خلیفۃ ابن خیاط، ص ۱۳۶-۱۳۷.

^(۲) تاریخ الطبری، ج ۴، ص ۷۲ - ۷۸.

ترس و بیم دلی فارسه‌کانی گرت و داوای دانوستانیان کرد، هرچه‌نده دانوستانه‌که کرا، به‌لام نه‌جامیکی نه‌وتوی نه‌بوو، پاش گه‌مارویه‌کی زور، دواچار موسلمانان سوپای دوژمنیان ناچار کرد له سه‌نگه‌ره‌کانیان بینه‌ده‌ره‌وه و هی‌رش به‌ینن، جه‌نگیکی سه‌خت له‌نیوان هه‌ردوولادا روویدا و کوشتاریکی که‌موینه له هه‌ردوو سوپا کرا، سوپای فارسه‌کان تیکشکا و پاشه‌کشه‌یان کرد، له پاشه‌کشه‌که‌شیاندا ری‌یان لی تیکچوو و ژماره‌یه‌کی زوریان له‌ناوچوون، دواتر موسلمانان چوونه ناو نه‌هاوه‌ند و ده‌ستکه‌وتیکی بی‌شوماریان بو مایه‌وه و خه‌لکه‌که‌شی په‌نا دران، ئیتر دوی ئه‌مه فارسه‌کان ته‌واو له‌پی که‌وتن، له‌به‌ر گه‌وره‌یی سه‌رکه‌وتنه‌که، ئه‌م جه‌نگه به‌فه‌تحولفوتوح ناسرا، به‌دوای ئه‌مه‌شدا هه‌ریه‌ک له (هه‌مه‌دان) و (ره‌ی) و (قومس) (جورجان) و (طه‌به‌رستان) و (ئازه‌ربایجان) و (باب) به‌ریککه‌وتن فه‌تح کران، فتووحات به‌ره‌و ناوچه‌کانی رۆژه‌لات درێژه‌ی کیشا و هه‌ریه‌ک له‌شاره‌کانی (نه‌یسابوور) و (طووس) و (نسا) و (به‌لخ) فه‌تح کران، سوپای فارسه‌کان له‌هه‌ر ناوچه‌یه‌ک کۆده‌بوونه‌وه، خیرا شکستیان ده‌هینا، هینده‌ زوریان بو هات که داوای هاوکارییان له پادشای چین کرد بچیت به‌ده‌میانه‌وه، به‌لام ئه‌وه‌ش دادی نه‌دان، دواچار هه‌موو ناوچه‌کانی فارسه‌کان فه‌تح کران^(۱) و یه‌زدگوردیش له‌رووبار په‌پیه‌وه و په‌نای برده‌لای تورکه‌کان و له‌وئ مایه‌وه و دواتر هه‌ر له‌ویش به‌ده‌ستی تورکه‌کان کوژرا،^(۲) به‌مه‌ش ئیمپراتۆریه‌تی ساسانی به‌ته‌واوه‌تی کۆتایی پی هات.

دووم: فتووحاتی شام:

لابردنی خالیدی کوپی وه‌لید:

سه‌ره‌تای فتووحاتی شام له‌سه‌رده‌می عومه‌ری کوپی خه‌ططابدا به‌لابردنی خالیدی کوپی وه‌لید و دانانی ئه‌بووعوبه‌یده له‌شوینیدا ده‌ستیپێکرد،

(۱) مسکویه: تجارب الأمم و تعاقب الهمم، ج ۱، ص ۳۸۰ - ۴۱۰.

(۲) تأریخ الطبری، ج ۴، ص ۲۹۴.

هۆكاری لابردهكهشی بریتی بوو له:

یهکهه: بههۆی سهركهوتنه یهكدوای یهکهکانی خالیدهوه، خهلیک وایاندهزانی سهركهوتنهکان بههۆی خالیدهوهیه، ئههههه له رووی بیروباوهپیهوه جیی مهترسی بوو، ههه له رووی واقعیشهوه به بوونی بیروباوهپیکی لهو چهشنهوه، به نهمانی خالید، سوپای موسلمانان وره ی بهردهدا.^(۱)

دووهم: خالیدی کورپی وهلید له ههنگاوهکانیدا جۆریک له دهسهلاتی والا و سهربهخۆی دهویست، ئاماده نهبوو بۆ وردهکاریهکان بگهپیتهوه لای خهلیفه، خهلیفهش برپوای وابوو خالید ئهگه سنووری بۆ دانهنری، دهست ناپاریزی و زۆر رویشتنیکی تیدا ههیه، بۆیه پینشیاری بۆ خالید کرد ئهو حالهته بوهستینیت، خالیدیش رازی نهبوو، ناچار خهلیفه برپاریدا به گۆپینی.^(۲)

سییهه: عومهری کورپی خهططاب سیاسهتی گۆپینی والی و ئهمیرهکانی ههبوو، ئههه تهنها بهرامبهه به خالید نهکرد، بهلکو دهویست نهفهس و روخساری نوێ بهینیته پیتشهوهو بهرپرسهکان فیر بکات دلیان خوش نهکهه به پۆستهکهیان، بۆیه له ماوهی خیلافهتهکهیدا چهندین ئهمیر و والی گۆپی.

ئهو ریوايهتهش که ناکۆکیهکه دهگپیتهوه بۆ سهردهمی مندالی، گوايه زۆرانبازییان کردوووه خالید عومهری خستوووه دواتر عومهه له خیلافهتهکهیدا ئهو داخهه له دلدا ماوهو خالیدی لابر دووه، ریوايهتییکی نادرست و قسهیهکی مندالانهیه، چونکه کهسیتی عومهری کورپی خهططاب به موسلمانبوونی به تهواوهتی گۆرا، ئیستا چون له پۆستی خیلافهتدا که بهرپرسیاریتی ههموو موسلمانانی لهئهستۆ بووه، شتی وا دهکات؟!

کاتی که نامهه له کارلایردنی خالید گهیشته دهست ئهبعوبهیده، وهک ریزی که بۆ خالید، ماوهیهکی زۆر ئهو ههواله نهگهیشته خالید ههتا له زاری

(۱) البدایة والنهاية، ج ۱۰، ص ۱۳۵.

(۲) ابن حجر: الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۵۵.

که سانی تره وه بیستی، به بیستی هه واله که و دلیا بوونه وه له راستیه که ی، خالید ده سته جی گوپرایه لی خوی بو فرمانه که نیشاندا و چوه ژیر فه مانه ریی ئه بو عوبه یده وه.^(۱)
فه تحی ئه رده من:

دوای شکستی رۆمه کان له سه رده می خیلافه تی ئه بووبه کردا، سوپا که یان له دیمه شق سه نگه ری گرت، سوپای موسلمانانیش به سه رکر دایه تی ئه بوو عوبه یده که مارۆی دیمه شقی دا، رۆمه کان ویستیان له به ره کانی تره وه موسلمانان سه رقال بکه ن به چه شنیک ناچار یان بکه ن ده سته لبرگن له که مارۆدانی دیمه شق، به تایبه ت له به ره ی ئه رده نه وه، به لام پلانه که یان سه ری نه گرت و موسلمانان توانییان له ویشه وه رۆمه کان بشکینن، به شتی که به رچاوی عه ره به هه واداره کانی رۆشیش خویان دایه پال سوپای موسلمانان، رۆمه کان هه ولیاندا به پیدانی بریک پاره به موسلمانان ریککه وتن بکه ن، ئه مه شیان سه ری نه گرت، دوا جار جه نگیکی سه خت روویدا و تیایدا سوپای رۆمه کان به سه ختی تیکشکا و موسلمانان ده ستیان گرت به سه ر سه رجه م ناوچه کانی ئه رده ندا، ئینجا به پی ریککه وتنیک به لئینامه ی په نادانی خه لکه که و پاراستنی ئایین و په رستگا کانیان را که یاند، به دوای ئه وه شدا له جه نگیکی دیکه ی سه خت له (مه رجو صوفه ر) جاریکی دی سوپای رۆمه کان به سه ختی تیکشکان.^(۲)

فه تحی دیمه شق:

دوای شکستی رۆمه کان له ئه رده ن، هه موو هه ولیان بو پاراستنی دیمه شق بوو، موسلمانانیش یه کلابو بوونه وه بو فه تحی ئه و شاره و که مارۆیه کی سه ختیان له سه ر دانا بوو، هه رچه نده هیره قل هه ولی ده دا هیزی یارمه تی بکه یه نیته دیمه شق، به لام به هوی ریکری سوپای موسلمانانه وه

(۱) ابن کثیر: البداية والنهاية، ج ۱۰، ص ۱۲۹ - ۱۳۰.

(۲) البلاذري: فتوح البلدان، ص ۱۱۸ - ۱۲۱.

سەرکەوتوو نەبوو، پاش گەمارۆیەکی درێژخایەن و بێهێوابوونی سوپا و خەڵکی شارەکه و دزەکردنی بەشیک لە سوپای مۆسڵمانان بۆ ناو شارەکه و گرتنی بەشیکی دیمەشق، دواچار سەرکردایەتی دیمەشق بریاریان دا لەگەڵ مۆسڵماناندا رێکبکەون و لەسەر بنەمای رێککەوتنێکی رەسمی، شارەکه بێدەن بە دەستەوه، بەدوای ئەمەدا ناوچەکانی تری شام وەک بەعلەبەگ و حیمص، یەک دوای یەک خۆیان دەدا بە دەستەوه^(١) **جەنگی یەرمووک:**

هێرەقل کە شکستی سوپاکەیی لە دیمەشق و بەعلەبەگ و حیمص و چەند ناوچەیەکی دی پێگەیشتەوه، کەوتە خۆکوژکردنەوه و نامەی بۆ سەرجهم ناوچەکان نارد و بانگەوازی بۆ جەنگێکی ئایینی کرد هەتا هەرچی مەسیحیەک هەیە تیایدا بەشداری بکات،^(٢) بەم چەشنە سوپایەکی گەورە چەند سەد هەزاریی تێکەڵە لە رۆم و ئێرمەن و عەرەبەکانی پێکھێنا و دەستی کرد بە هێرش بردن،^(٣) ئەبووعوبەیدەش بەردەوام وێژکاریی جموجوولی سوپاکەیی پێ دەگەشت، لە سەرەتاه مۆسڵمانان لە چەند ناوچەیەک لەبەردەم سوپای رۆمەکاندا پاشەکشەیان کرد، هەلگەرانەوهش لە هەندێ ناوچەدا روویدا کە پیشتر فەتح کرابوون، ئەمە جوړیک لە خشتەبردنی هێرەقلی لێکەوتەوه و رۆمەکان وایانزانی مۆسڵمانان بە نیازن بە تەواوەتی شام چۆل بکەن، بۆیە لە پیشڕەویکردن نەوێستان، لەولاشەوه ئەبووعوبەیدە پاش راویژ بە خالیدی کوپی وەلید، بریاری دا خاکی یەرمووک وەک مەیدانی جەنگی یەکلاکەرەوه دەستنیشان بکات، هەتا دواچار لە ناوچەی یەرمووک بەریەککەوتنی هەردوو سوپای رۆم و مۆسڵمانان

(١) ابن کثیر: البداية والنهاية، ج ٩، ص ٥٧٨-٥٨٧.

(٢) الواقدي: فتوح الشام، ص ١٤٨ - ١٥٥.

(٣) البلاذري: فتوح البلدان، ص ١٣٦.

روویدا،^(۱) جہنگی یہرمووک لہ سالی پانزہی کۆچیدا روویدا.^(۲)
 بہہوی زۆریی سوپای رۆمہکانہوہ، بۆ یہکەم جار سوپای موسلمانان
 لہسەر شیوازیکی نوێ ریکخرا کہ بہ ریکخستنی خالیدی ناسراوہ،
 ئەم ریکخستنەش رۆلێکی یەکلاکەرەوہی ھەبوو لہ جەنگەکەدا، پاش
 بەریەککەوتنی ھەردوو سوپا و کوشتاریکی کەمۆینەیی چەند رۆژی نیتوان
 ھەردوولا، دواجار سوپای موسلمانان سەرکەوت و رۆمەکان بہ سەختی
 تیکشکان.^(۳)

پاش جہنگی یہرمووک:

دوای شکستی رۆمەکان لہ یہرمووک، ئیدی ھیرەقل دەستی لہ خاکی
 شام شۆرد و زۆر خۆی پتوہ ماندوو نەکرد، سوپای موسلمانانیش درێژەیان
 دەدا بہ پیشرەویەکانیان و ناوچەییەکی بەرفراوانیان فەتح کرد.
 فەتحی قودس:

فەتحی بەیتولمەقدیس لہ سالی پانزہی کۆچیدا روویدا، سوپای موسلمانان
 بۆ فەتحی قودس بہ سەرکردایەتی عەمری کوپی عاص و سەرکردایەتی
 سوپای رۆمەکانیش لہ لایەن ئەرطەبوونەوہ بوو، سەرەتا عەمر ھەولیدا لہ
 ریی فەتحکردنی چەند ناوچەییەکی دەورووبەری ئیلیائەوہ، سوپای بەرامبەر
 سەرقال و ماندوو بکات،^(۴) دواجار گەمارۆییەکی سەختیشی خستە سەر
 شارەکەو نامەییەکی بۆ سەرکردەیی رۆمەکان نارد و داوای کرد شارەکە
 بدەن بە دەستەوہ، ئەویش مەرجی ئەوہی دانا خودی خەلیفە عومەری کوپی
 خەططاب بیت بۆ بەیتولمەقدیس و خۆی بە ئیننامەییەکیان بۆ بنووسیت،
 عەمریش پەيامەکی گەیانە خەلیفە و عومەریش عەلی کوپی ئەبووطالبی
 وەک جیگری خۆی لہ مەدینە دانا و خۆی گەیانە شارەکەو بہ بێ جەنگ

(۱) الواقدي: فتوح الشام، ص ۱۴۸ - ۱۵۵.

(۲) الذهبي: تاريخ الإسلام، ج ۲، ص ۸۲.

(۳) () تاريخ الطبري، ج ۳، ص ۳۹۶ - ۴۰۴.

(۴) الكامل في التاريخ، ج ۲، ص ۳۲۹.

به يتولمه قدیس فەتح کرا،^(۱) ئینجا خەلیفە بە لێتنامە یەکی بۆ خەلکی ئیلیاء نووسی کە ئەم خالانە ی لەخۆدەگرت:

- بڕیاری دەرکردنی بە لێتنامە کە لە لایەن عومەری کوڤی خەططابەووە بوو کە خەلیفە ی باوە پداران بوو، شایەتە کانیشت چوار هاوێل و سەرکردە ی دیاری ناو موسلمانان بوون (خالییدی کوڤی وەلید، عەمری کوڤی عاص، عەبدورەحمانی کوڤی عەوف، موعاویە ی کوڤی ئەبووسوفیان).

- گیان و مال و سامانی خەلکی ئیلیاء پارێزراوێ. - کلێسا و خاچەکانیان پارێزراون و نابیت داگیر بکری و بڕووخێری و دەستکاری بکری، نابیت فشار بخێتە سەر دینداریەکیان و زیانیان پێ بگەیەنری.

- نابیت جوولەکەکان لە ناو ئیلیادا هاوئیشینی مەسیحیەکان بن. - مەسیحیەکان لە سەریانە لە کاتی دوورینەووەو چینیەووە ی بەرھەمدا سەرانە بدەن، بەرامبەر بەوە خوێان و مال و سامان و دین و هیما ئایینیەکانیان دەپارێزری.

- هەرکەس رازی نیە بە مانەووە لەو شارەدا، هەتا دەگاتە شوینی ئارامی خوێ، سەر و مال و دینی پارێزراو دەبیت.

- رۆم و چەتەکان دەبیت لە ئیلیاء بچنە دەرەو، یان دەبیت رازی بن بەو مەرجانە ی دانراون، لە بەرامبەر دا هەمان ئەو مافانەیان هەیە کە بۆ مەسیحیەکان هەن.

- بە لێتنامە کە پەيوەست کرا بە زیمەو پەنای خوا و پێغەمبەرەکی و خەلیفە ی موسلمانان و سەرچەم باوە پدارانەووە، واتە لادان لێی لە لایەن هەر موسلمانیکەووە، بە حەرەم و لادان لە فرمانی خوا هەژمار کرا.^(۲) فەتحی ناوچە کوردیەکان:

(۱) النويري: نهاية الارب في فنون الأدب، ج ۱۹، ص ۱۷۱.

(۲) تاريخ الطبري، ج ۳، ص ۶۰۹.

بہ شیوہ کی گشتی، فہتھی ناوچہ کوردیہ کان لہ ہر دوو ہلہمتی فتوحاتی (عیراق و بہرہی رۆژہلات) و (فتوحاتی شام) دا، بریتی نہبوو لہ جہنگیکی سہربہخوی نیوان کورد و موسلمانہکان، بہلکو کوردہکان دابہش بووبوون بہسہر دوو بہرہی جیاوازی فارسی و رۆمانیدا، ریژہیک لہ کوردہکان، لہ ہر دوو بہرہدا، بہشیکی بچووک لہ سوپای فارسی یان رۆمانیان پیکدہیتنا، واتہ کوردہکان لہ ناوچہی خویاندا دہسہلاتی ناوچہیی و سہربہخویان نہبوو، ئەگەرچی لہ چہند ناوچہیکدا سوپایہکی کوردیی سہر بہ فارسہکان ہہبوو،^(۱) کاتیک سوپای موسلمانان لہ ناوچہ کوردنشینہکاندا لہگہل سوپای فارسی یان سوپای رۆمانیدا بہریہک دہکەوتن، بہشیک لہو کوردانہی بہشداری سوپاکان بوون، لہگہل موسلمانہکاندا دہجہنگان، بہلام بہرنگار بوونہوہیہکی سہختی وا لہ ناوچہ کوردیہکاندا بہدینہکراوہ، دہکریٹ ہۆکاری ئەمەش بگێرینہوہ بۆ بینزاری زۆرینہی کوردہکان لہ ہر دوو دہسہلاتی فارسی و رۆمانی و ئامادہنہبوون بۆ خۆکردنہ قوربانی لہپیناو ئەو دہسہلاتانہدا، چونکہ سووکایہتی و نارہعہتیہکی زۆریان لہو دوو دہسہلاتہ چہشتبوو، زۆرجار سہرکردہکانی ئەو دہسہلاتانہ، لہوپہری سووکایہتیدا ناخی خویان بہرامبہر بہ کوردہکان دہردہبہری، بۆ نمونہ بہرامبہر بہ نہیارہکانیان ئەم دہستہواژانہیان بہکار دہیتنا (ئہی کوپی ئەو ژنہ داوین پیسہی لہنیو خیتوہتی کورداندا گہورہ بویٹ).^(۲)

بہہرحال، لہناوچہ کوردیہکاندا جہنگی نیوان موسلمانان و سوپای زالی ناوچہکہ بہ بہشداریہکی ریژہیی کوردہکان روویداوہو لہ ہہندی ناوچہدا بہشیک لہ کوردہکان بہرگرییان کردوہو کوشتار لہ ہر دوو لاہہبووہ، لہ ہہندی ناوچہشدا بہ ریککەوتن، چوونہتہ ژیر دہسہلاتی سوپای ئیسلامیہوہ. سییہم: فتوحاتی باکووری ئەفریقی:

(۱) تاریخ ابن خلدون، ج ۲، ص ۵۶۷.

(۲) تاریخ الطبری، ج ۲، ص ۳۹ و ۱۷۸.

فتووحاتی باکووری ئەفریقی، لە سەردهمی خیلافەتی عومەری کوپی خەططاب و بە سەرکردایەتی عەمری کوپی عاص دەستیپێکرد، ئەمەش دواى فتووحاتی بەرفراوانى ناوچهکانى شام دەستیپێکرد،^(١) ئەوکات عەمری کوپی عاص لەلایەن خەلیفەوێ راسپێردرا هەتا رووێ و لاتى میصر پێشپەرەى دەست پێ بکات، یەكەم هەنگاوی فتووحاتەكەش بە فەتخى فەرما دەستیپێکرد، پێشپەرەى سوپای ئیسلامی، ناوچه دواى ناوچه بەردهوام بوو و بە دوایدا فەتخى بیلېس و ئوم دین و فەيووم کرا.^(٢) فەتخى قەلای بابلیۆن:

سوپای رۆمەکان لە قەلای بابلیۆن سەنگەریان گرتبوو و عەمری کوپی عاصیش گەمارۆیەکی سەختی خستە سەریان و بەردهوام هەولیدەدا فەتخى بکات، بەلام بۆی نەچوو یە سەر، بۆیە داواى هێزی پشتیوانى لە خەلیفە کرد و خەلیفەش سوپایەکی پێکھاتوو لە چوار یەكەى سەربازى هەزار کەسىی نارد.^(٣)

دواچار رێککەوتنێک کرا لەنێوان سوپای ئیسلامی و هێزی رۆمی و خەلکی میصردا کە ئەم تەوەرەنەى لەخۆدەگرت: یەكەم: ئەو خالانەى تاییەت بوو بە قیبطیەکان کە خەلکی رەسەنى میصر بوون:

- پێدانی جیزیە لەلایەن میصریەکانەو بە دەسەلاتى ئیسلامی.
- پێدانی خەراجى زەویەکانى میصر بە دەسەلاتى ئیسلامی.
- جیزیە و خەراج تەنھا پیاوانى دەگرتەوێ و مندال و ئافرەت لەسەریان نەبوو.
- ئەگەر ئەو مەرجانە جێبەجێ کران، ئەوا مال و سامان و ژن و مندالیان

^(١) تاریخ الطبري، ج ٤، ص ١٠٤.

^(٢) أبو القاسم المصري: فتوح مصر والمغرب، ص ٨١، ٨٠، ٢١٠.

^(٣) أبو القاسم المصري: فتوح مصر والمغرب، ص ٨٣.

پاریزراو دہبن

- دہبیت مصریہ کان لہ لایہن سوپای ئیسلامیہ وہ لہ مہترسی دوزمن
بپاریزرتین.^(۱)

دووم: ئو خالانہی تابیت بوو بہ سوپای رومی و نووبیہ کان کہ خہلکی
میسر نہ بوون:

- رومیہ کانی ناو میسر سہریشک بکرتین لہ وہی لہ میسر دہمیتنہ وہ یان
جیتی بهیلن.^(۲)

- مانہ وہی رومیہ کان و نووبیہ کان وابہستہ بہ پابہ ندبوونیان بہو خالانہی
لہ ریککہ وتنی نیوان قیبطی و موسلمانہ کاندہاتووہ، ہرکہ سیان مایہ وہ،
ہمان ئہرک و مافی لہ سہرہ، ہرکہ سیش رازی نہ بوو، پنا ددریت ہتا
بہ سہلامہ تی دہگاتہ شوینی مہبہستی خوی و لہ دہسہلاتی ئیسلامی
دہچیتہ دہرہ وہ.

- نووبیہ کان مافیان ہبیت بازرگانی ہاوردہ و ناردہنی بکہن.^(۳)
فہتہی ئہسکہندہریہ:

ہیرہقل بہو ریککہ وتنہی نیوان مقوقس و عہمری کوری عاص ناپازی
بوو، بویہ سوپایہ کی گہورہی لہ ئہسکہندہریہ کوکرده وہ،^(۴) عہمری کوری
عاصیش بہ مؤلہ تی خلیفہ، رووہو ئہسکہندہریہ پیشرہوی کرد، لہ ریندا
چہند بہرنگار بوونہ وہیہ کی ناوچہیی تووش بوو و بہسہر ہموویاندا
سہرکہوت، دواتر گہیشتہ ئہسکہندہریہ و گہمارویہ کی چہند مانگی خستہ
سہر شارہکہو دواچار فہتہ کرا و ہمان ئہو مہرج و مافانہی پیشتر
ریککہ وتنی لہ سہر کرابوو، گشتگیر کرا بو خہلکی ئہسکہندہریہ ییش.^(۵)

^(۱) البلاذري: فتوح البلدان، ص ۲۱۲-۲۱۵.

^(۲) البلاذري: فتوح البلدان، ص ۲۱۲-۲۱۵.

^(۳) ابن كثير: البداية والنهاية، دار هجر، ج ۱۰، ص ۹۲.

^(۴) تاريخ خليفة ابن خياط، ص ۱۴۴.

^(۵) البلاذري: فتوح البلدان، ص ۲۱۶ وما بعدها.

فهتحي بهرقه و طهرا بلوس:

دوای فهتحي ئەسكەندەریه، سوپای ئیسلامی رووهو ناوچهكانی ده‌ره‌وه‌ی میصریش پیش‌په‌وه‌ی کرد و به‌رقه‌ی فهتحي کرد و به‌ریککه‌وتنیکی نیوان سوپای ئیسلامی و خه‌لکی ناوچه‌که، جه‌نگ کوتایی هات، دواتر عه‌مر رووهو طهرا بلوسیش پیش‌په‌وه‌ی کرد و به‌خیرایی فهتحي کرد، به‌م چه‌شنه فتوحاتی باکووری ئەفریقی له‌خیلافه‌تی عومه‌ری کوپی خه‌ططابدا له‌سنووری فهتحي طهرا بلوسدا وه‌ستا.^(۱)

به‌رێوم‌بردنی دموکرات

ویلایه‌ته‌كانی خیلافه‌ت

دیارترین ویلایه‌ته‌كانی سه‌رده‌می خیلافه‌تی عومه‌ری کوپی خه‌ططاب بریتی بوون له‌ (مه‌دینه، مه‌ککه، طائف، یه‌مه‌ن، به‌حره‌ین، به‌صره، کووفه، مه‌دائین، ئازهربايجان، میصر، شام).

هه‌ریه‌ک له‌م ویلایه‌تانه‌ له‌لایه‌ن والیه‌که‌وه به‌رێوه‌ده‌براد، والیه‌که‌ش به‌شیوه‌یه‌کی راسته‌وخۆ له‌لایه‌ن خه‌لیفه‌وه ده‌ستنیشان ده‌کرا.

خه‌لیفه‌ بۆ دانانی هه‌ر والیه‌ک ئەم هه‌نگاوانه‌ی ده‌گرته‌به‌ر:

- تاقیکردنه‌وه‌ی ئەو که‌سه‌ی ده‌یویست بیکات به‌ والی.^(۲)
- ده‌بوو که‌سه‌که‌ خزم و که‌سی نزیکی خه‌لیفه‌ نه‌بوايه.^(۳)
- زانایی و شاره‌زایی که‌سه‌که‌.
- راویژکردن به‌ گه‌وره‌ هاوه‌لان له‌ دانانی والیه‌کاندا.^(۴)
- قه‌ده‌غه‌کردنی کاری بازرگانی له‌ والیه‌کان.^(۵)
- دانان و لا‌بردنی والیه‌کان به‌ نووسراوی ره‌سمی خیلافه‌ت بوو.^(۶)

^(۱) أبو القاسم المصري: فتوح مصر والمغرب، ص ۱۹۷ - ۲۰۰.

^(۲) الذهبي: تاريخ الإسلام، ج ۵، ص ۳۴۸.

^(۳) تاريخ الطبري، ج ۴، ص ۲۲۸.

^(۴) ابن الأثير: الكامل في التاريخ، ج ۲، ص ۴۱۴.

^(۵) ابن سعد: الطبقات الكبرى، دار الكتب العلمية، ج ۴، ص ۲۵۰.

^(۶) - (ابن كثير: البداية والنهاية، ج ۱۰، ص ۱۲۹ - ۱۳۰.

• به پیکردنی والیه کان و وهسیهت بۆ کردنیان ههتا له گهه ل هاوولاتیاندا چاک بن و له نیویاندا دادپهروهری پهیره و بکهه.^(۱)
سیاسهتی گۆرینی والیه کان:

یه کیک له سیاسهتهکانی عومهری کوری خهططاب، بریتی بوو له گۆرینی والی و بهرپرسهکان، ههه بۆ ئهوهی دلیان خوش نهکهن به پۆستهکهیان، ههه بۆ ئهوهی هیژ و نهفهسی تازه بهیئیته پیشهوه، موسلمانانیش تیگهیهنیت که بهدیلی سههرکردهکان زۆرن و نابیت موسلمانان لهسهه ئه میر و والیی بههیژ پهکیان بکهویت، بۆیه له ماوهی دهسهلاتهکهیدا ژمارهیهکی بهرچاو له والیهکانی گۆری، بۆ نمونه:

لابردنی خالیدی کوری وهلید و دانانی ئهبعوبهیده له شوینیدا.^(۲)

لابردنی شورهحبیلی کوری ههسهنه له سههرکردهیهتی.^(۳)

لابردنی سهعدی کوری ئهبی وهقاص له والیهتی کووفه.^(۴)

دانان و لابردنی عهماری کوری یاسر له بهرپرسیاریتی کووفه.^(۵)

دانان و لابردنی ئهبعوهوهیره له والیهتی بههرهین.^(۶)

کاتیک عومهه ویستی شورهحبیلی کوری ههسهنه له پۆستهکهی لایبات، شورهحبیل وتی: ئهی عومهه، بلی لهسههچی لامدهبهیت؟ چی توورهی کردویت؟ عومهه وهلامی دایهوه، نا، له توورهیهیهوه نه، بهلکو کهسی له تو بههیزترمان بهدیکرد، بۆیه نهمانویست لای خوا تاوانبار بین، شورهحبیل وتی: دهی لای خههک روونی بکههوه، عومهه ریش چویه سهه مینههه و وتی: ئیمه شورهحبیلی کوری ههسهنه مان کرد به بهرپرس و دواتریش بی ئهوهی لینی توورهه بیتزار بین لامنبرد،

(۱) تاریخ الطبری، ج ۴، ص ۲۰۴.

(۲) ابن کثیر: البداية والنهاية، ج ۱۰، ص ۱۲۹ - ۱۳۰.

(۳) مصنف ابن أبي شيبة - كتاب الأمراء - ما ذكر من حديث الأمراء والدخول عليهم، الرقم ۳۱۲۱۰.

(۴) الكامل في التاريخ، ج ۲، ص ۴۰۹.

(۵) الذهبي: سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۲۳.

(۶) ابن الأثير: أسد الغابة، ج ۶، ص ۳۳۹.

تەنھا لە بەرئەوێ کەسی لەو بەهێزترمان بینی، بۆیە لامانبرد تا لای
خوا تاوانبار نەبین.^(۱)
دانانی دیوانەکان:

لە سەردەمی عومەری کۆری خەططابدا بۆ یەکەمجار دیوانەکان دانران،
گۆرانی بارودۆخە کەو پێشھاتە نوێکان، موسڵمانانی ناچارکرد بێر لە
دیوانەکان بکەنەو، بێرۆکی دیوانەکانیشیان لە عەجەمەکانەو وەرگرت.^(۲)
گرنگترین دیوانەکانی خێلافەتە کەش بریتی بوون لە:

دیوانی بەخشین: تاییەت بوو بە سەرپەشتی و تۆماری بەخشینەکانی
دەولەت بۆ ھاوولاتییان.

دیوانی کۆکردنەو: تاییەت بوو بە تۆماری زانیاری ورد سەبارەت بە
خەراجی ناوچە فەتحکراوەکان، لە ناوچەکانی عێراقدا بە زمانی فارسی و لە
ناوچەکانی شامیشدا بە زمانی رۆمانی تۆمار دەکرا.

دیوانی سوپا: تاییەت بوو بە تۆماری زانیاری لەسەر سوپای ئیسلامی.
دانانی رێککەوت:

یەکێکی تر لە کارە دیارەکانی سەردەمی عومەری کۆری خەططاب، بریتی
بوو لە دانانی رێککەوتی کۆچی، ھۆکارە کەشی ئەو بوو کە خەلیفە نامە و
نووسراوی دەنارد بۆ ناوچەکان و هیچ رێککەوتێکی لەسەر نەبوو، ئەم
حالەتە وایکرد خەلیفە بێر لە دانانی رێککەوتیک بکاتەو و پاش راویژکردن
بە خەڵکی بەرچاو، دواجار سالی کۆچکردنی پێغەمبەر (ﷺ) بۆ مەدینە
بە یەکەم سالی ئەو رێککەوتە و مانگی موحرەمیش بە سەرەتای سال
دەستنیشان کرا.^(۳)

خوێندن و فێربوون:

(۱) مصنف ابن أبي شيبة - كتاب الأمراء - ما ذكر من حديث الأمراء والدخول عليهم، الرقم ۳۱۲۱۰.

(۲) مسكويه: تجارب الأمم و تعاقب الهمم، ج ۱، ص ۴۱۱.

(۳) مسكويه: تجارب الأمم و تعاقب الهمم، ج ۱، ص ۴۱۳.

خهلیفه عومهری کوپی خهططاب، گرنگیهکی زوری دها به بواری زانستی و ماموستای تاییهتی دهستنیشان کردبوو بۆ وانه وتنهوه، مندانان له تهمهنیکی سه ره تاوه لای ماموستاکان وانه یان دهخویند، ههریهک له و ماموستایانهش مووچه یان بۆ برابوویهوه بۆ ئه وهی خو یان یه کلابکه نه وه بۆ فیژکردن.^(۱)

بواری بنیادنان

له سه رده می عومهری کوپی خهططابدا سی شاری گه وره له ناوچه فهتحراره کاندای بنیاد نران، ئه وانیش بریتی بوون له به صره و کووفه له عیراق و فیسطاط له میصر،^(۲) ههروه ها مه سجدی ولحه رام له م سه رده مه دا له دوا ی وه فاتی پیغه مبه ره وه (ﷺ) بۆ یه که مچار فراوان کرا.^(۳)

بواری ئابووری

گرنگترین سه رچاوه کانی داهاتی خیلافهت بریتی بوون له (زهکات، جیزیه، خهراج، دهیهک، دهستکه وتهکان)، سه رجه می ئه م داهاتانهش ده برانه وه نیو به یتولمال و له و یوه به شیوه یهکی به رنامه بۆ داریژراو داهاتهکان خه رج دهکران، بۆ نمونه داهاتی زهکات بۆ چه ند دهسته یهکی دیاریکراو خه رج دهکرا که له قورئاندا باسکراوه.

لیپیچینه وهی ورد له گه ل والی ناوچه کاندای دهکرا له سه ر بری داهاتیان، ئه گه ر بهاتیبا و له ماوه ی خیلافهتیاندا داهاتیان به شیوه یهکی به رچاو زیادی بکردایه، دهستی به سه ردا دهگیرا، ههروه ها مامه له ی بازرگانییان لی قه دهغه کرابوو، بۆ ئه وهی هیچ بیانوویهک نه میتیتته وه بۆ زیادبوونی داهاتیان.^(۴)

ههروه ها بازار له لایه ن دهوله ته وه له ژیر چاودیژی ورددا بوو، رینمایی تاییهت به کاروباری بازار و بازرگانی دانرابوو، به نمونه:

(۱) ابن عساکر: تاریخ دمشق، ج ۲۴، ص ۳۵.

(۲) ابن الأثیر: الكامل فی التاریخ، ج ۲، ص ۳۱۸، ۳۲۱، ۳۸۴.

(۳) صحیح البخاری - کتاب الصلاة - باب بنیان المسجد، الرقم ۴۴۶.

(۴) ابن سعد: الطبقات الکبری، دار الکتب العلمیه، ج ۴، ص ۲۵۰.

دهبوو ههركهس له بازاردا مامه له و كړين و فروش بكات، شاره زايي هه بيت به ئابوور يي ئيسلامى.^(۱)

كه سانى ناموسلمانى دهره وهى دهوله تى ئيسلامى، بويان هه بوو به مهبه ستى كارى بازرگانى، بؤ ماوه يه كى كات يي بينه شاره ئيسلاميه كان^(۲) (سيستمى فيزاي ئه مړو)، له بهرام بهر بازرگانيه كه شيان دهيه كيان لى وهرده گيرا، له كاتيكدا بازرگانانى ناموسلمانى ناو دهوله تى ئيسلامى بيست يه كيان لى وهرده گيرا.^(۳)

ههروه ها ژيانى ئابوورى خه لك له لايه ن خودى خليفه و دهو روبه ره كه شيه وه به دوا د اچوونى بؤ ده كرا، خودى خليفه شه وانه ده كه پرا هه تا بزائيت ژيانى خه لك له چ ئاستيكدايه، ده يان نمونه ش له و باره وه تومار كراون.

هه ر له و سه رده مه دا و له سالى هه ژده ي كوچيدا، قات و قري روويدا^(۴) كه تيايدا خليفه ريوشو يني تايبه تى گرته بهر بؤ به پركردنى ئه و ساله، له وانه ش:

ده ستپوه گرتن به داهاته كانه وه.

وه رگرتنى يارمه تيه كان له ناوچه كاني ترى جيهاني ئيسلاميه وه.^(۵) وه ستاندنى سزادانى ئه و كه سانه ي به ناچارى و له برسيتيدا دزيان ده كرد.^(۶)

دواخستنى زه كات له سه ر خه لك بؤ پاش تيپه راندنى قات و قري.^(۷)

(۱) مصنف عبد الرزاق - كتاب المناسك - باب ذبيحة المرأة والصبي والأعرابي، الرقم ۸۵۵۹.

(۲) ابن قدامة المقدسي: الشرح الكبير على متن المقنع، دار الكتاب العربي، ج ۱۰، ص ۶۲۳.

(۳) مصنف عبد الرزاق - كتاب أهل الكتاب - صدقة أهل الكتاب، الرقم ۱۰۱۱۲.

(۴) تاريخ خليفة ابن خياط، ص ۱۳۸.

(۵) أبو القاسم المصري: فتوح مصر والمغرب، ص ۱۹۰.

(۶) السنن الكبرى للبيهقي - كتاب السرقة - جماع أبواب قطع اليد والرجل في السرقة - باب ما جاء في تضعيف الغرامة، الرقم ۱۷۳۸۱.

(۷) قاسم بن سلام: الأموال، تحقيق: خليل محمد هراس، دار الفكر، بيروت، ص ۴۶۴.

خەلکی بە پێی پێشینهیان لەلایەن دەوڵەتەووە مووچەیان بۆ براپوویەووە،^(۱) بەلام لە کۆتایی خیلافەتەکەدا، خەلیفە بریاریدا سیاسەتەکە بگۆڕیت و مووچەی هەمووان وەک یەک لێ بکات،^(۲) ئەم مووچە سەرچەم هاوڵاتیانی دەگرتهووەو جیاواز بوو لە مووچەی فەرمانبەرانی دەوڵەت.

هەروەها هەندێ خەرجی دیکەش هەبوون کە دەوڵەت لەئەستۆی گرتبوو، وەک سەرپەرشتیکردن و خەرجی کێشانی منداڵی دۆزراو و فرێدراو لەسەر حیسابی بەیتولمال،^(۳) فراوانکردنی مەسجیدولحەرەم،^(۴) لێدانی نۆکەندیک لە دەریای سوور.^(۵)

بوازی دادووری

لە سەردەمی عومەری کۆری خەططابدا گرنگییەکی زۆر درا بەم بوازی، لە هەر ناوچەیەکدا هاو دەم بە والی ناوچەکە، دادوهرێک هەبوو کە دەسەلاتی سەربەخۆی هەبوو و دەیتوانی خودی والی ناوچەکەش دادگایی بکات، لە دیارترین دادوهرەکانیش بریتی بوون لە:

عەبدوللای کۆری مەسعوود	دادوهری کووفە
سەلمانی کۆری رەبیعە	دادوهری بەصرە
قەیس کۆری ئەبیلعاص	دادوهری میصر

لە هەندێ ناوچەشدا خودی والیەکان وەک دادوهر دەستنیشان دەکران. هاوڵاتیانی هەریمەکان، ئەگەر لە ناوچەی خۆیاندا گۆی لە سکاڵایان نەگیرایە، یان بە دادگایی هەریمەکە ی خۆیان رازی نەبوونایە، مافی ئەو هیان

(۱) ابن زنجویة: الأموال، الطبعة الأولى، سنة ۱۹۸۶، ج ۲، ص ۵۷۵.

(۲) قاسم بن سلام: الأموال، ص ۳۳۶.

(۳) موطأ الإمام مالك - كتاب الأقضية - القضاء في المنبوء، الرقم ۲۷۳۳.

(۴) صحيح البخاري - كتاب الصلاة - باب بنیان المسجد، الرقم ۴۴۶.

(۵) أبو القاسم المصري: فتوح مصر والمغرب، ص ۱۹۰.

قورەيش بوون، لەبەر دەرگای خەلیفە وەستابوون ھەتا بچنە ژوورەو،
 صوھەیب و بیلالیش کە پێشتر لە مەككە خزمەتکار بوون، لەبەردەرگا
 بوون، عومەر مۆلەتی دا سەرەتا صوھەیب و بیلال بچنە ژوورەو،
 ئەبووسوفیانیش وتی: قەت رۆژی وام نەدیو، مۆلەت دەدات بەو کۆیلانە و
 ئێمە لەبەردەرگا رادەگرێت و لامان بەلادا ناکاتەو؟^(۱)

جاریک سەلمان لەگەڵ سەعدی کوپی ئەبی وەقاص دەمەبۆلەیهکی
 بوو، سەعد وتی: ئەی سەلمان، ئادەی رەچەلەکی خۆتم بۆ بلی، سەلمان
 وتی: من باوکێکم نیە لە ئیسلامدا بوویت، من سەلمانی کوپی ئیسلام،
 ئینجا ئەو قسەیه گەیشتەو دەمی عومەر، دواي ماوہیەک عومەر ریی
 کەوتە سەعد، وتی: ئەی سەعد، ئادەی رەچەلەکی خۆتم بۆ بلی، خیرا
 سەعد زانی عومەر بەسەرھاتەکەي بیستووەتەو، بۆیە وتی: توخوا ئەي
 ئەمیری باوەرداران وازم لی بەینە، ئەویش وتی: ھەر دەبیت بیلایت،
 سەعد رەچەلەکی خۆی وت، عومەر وتی: قورەيش دەزانن خەططاب
 شکۆدارترینان بوو لە سەردەمی نەفامیدا، دەي من عومەري کوپی
 ئیسلام، برای سەلمانی کوپی ئیسلام، بەخوا ئەگەر لەبەر شتیک
 نەبوايە سزام دەدایت.^(۲)

خودی خەلیفە تیکەلیي بەردەوامی لەگەڵ چین و توێژەکاندا ھەبوو ھەتا
 ئاگاداری بارودۆخیان بیت، لە کۆتا سالی خیلافەتیدا، خەلیفە خەمی ژيانی
 خەلکی بە چەشنیک لەئەستو گررتبوو، دەيوت: سویند بەخوا، ئەگەر خوا
 سەلامەت بمهێلێت، بیوژنانی عیراق و الێدەکەم دواي من پتوستان بە ھیچ
 کەسێک نەبیت.^(۳)

(۱) الزهد لأحمد بن حنبل، الرقم ۵۹۹.

(۲) الذهبي: سير أعلام النبلاء، ط الحديث، ج ۳، ص ۳۳۴.

(۳) الذهبي: سير أعلام النبلاء، ط الحديث، ج ۴، ص ۶.

له سهردهمی خیلافهتی عومهری کوپی خه ططابدا که فتووحاتیکی زور کرا، تیکه لیه کی زیاتر له نیوان عهره ب و ناعهره به کاندای روویدا، چ له گهل نه ته وه کانی ناو دهوله تی ساسانی جاراندای چ له ولاتی شام، چ له گهل قیبطیه کانی میصر و نه ته وه کانی باکووری ئه فریقیدا، ئه م تیکه لیه ش هه تا ئاستیکی بهرچاو، له سهر بنه مای ئالوگوپی خاله ئیجابیه کانی هه ردوولا بوو.

ئيجتيهاده کانی عومهری کوپی خه ططاب

یه کتیک له و بابه تانه ی تاییه ت به عومهری کوپی خه ططاب و سهردهمی خیلافه ته که ی به هه له خویندنه وه ی بۆ کراوه، بریتیه له مه سه له ی ئیجتیهاده کانی عومهری کوپی خه ططاب، به چه شنیک، هه ندیک که س ئه و ئیجتیهادانه ده که نه بیانوو، بۆ له کارخستنی حوکه شه رعیه کان و لادان له قورئان و فهرمووده، له کاتیکدا عومهری کوپی خه ططاب له تیگه یشتنیه وه له قورئان و سوننه تی پیغه مبه ر(ﷺ) ئه و ئیجتیهادانه ی کردووه و هاوه لانی ش تیگه یشتنیان هه بووه بۆ ئیجتیهاده کانی، بۆ نمونه:

دەرکردنی جووله که کان:

یه کتیک له کاره کانی عومهری کوپی خه ططاب، دهرکردنی جووله که کان بوو له خاکی حیجاز، ئه وه بوو پیغه مبه ر(ﷺ) له غه زای خه یبه ردا که سه رکه وت، ویستی جووله که کان له خاکی حیجاز دهربکات، به لام ئه وان داوایان کرد دهریان نه کات، له به رامبه ردا نیوه ی به ره مه که یان ده دن به موسلمانان، پیغه مبه ر(ﷺ) رازی بوو و فهرمووی (لیره ده تانه یلینه وه تا هه ر کاتیک بمانه ویت)، ئه وه بوو عومه ر له خیلافه ته که یدا ئه و جووله کانه ی دهرکرد بۆ ناوچه ی ته یماء و ئه یحاء.^(۱)

^(۱) صحیح البخاری - کتاب الحرث والمزارعة - باب إذا قال رب الأرض أفرک ما أفرک الله ولم یذکر

پښغه مبهري خوا (ﷺ) له پښ و ه فاتيدا و له کاتي سه ره مه رگيدا فه رمو بووی
(جووله که ی حجاز و نه جرآن ده ربکه ن).^(۱)

به شتوه یه کی گشتی، ئیج تیهاده کانی عومهری کورپی خه ططاب له چهند
روویه که وه بوون:
بواړی ئایینی:

- برینه وهی داری ریضوان، کاتیک ههستی کرد ته گهر هیه ته و داره پیروژ
رابگریت و به رهو شیرک سه ربکیشیت.^(۲)

- شاردنه وهی قه بری پښغه مبه ر دانیال، کاتیک زانی خه لکی تووشی شیرک
بون.^(۳)

- نه نجامدانی نوژی جه ژن له مزگه وت له کاتی باران باریندا.^(۴)

- نه نجامدانی نوژی ته راویح به جه ماعت له مزگه وتدا.^(۵)

بواړی ئابووری:

- برینی ته و بره داهاته ی ده درا به دل راگیرکراوان.^(۶)

- ته و که سانه ی له بازاردا کرین و فروشیان ده کرد، ناچار ده کران شاره زا بین له

حلال و حرام و ورده کاریه فیهیه کانی بواړی ئابووریدا.^(۷)

- قهرزدان به هاو لاتیان له بهیتولمالی موسلمانان.^(۸)

- پیدانی موچه به مندالی تازه له دایکبوو.^(۹)

أجلا، الرقم ۲۳۳۸.

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند العشرة المبشرين بالجنة وغيرهم - حديث أبي عبيدة بن الجراح واسمه عامر بن عبد الله (رضي الله عنه)، الرقم ۱۷۱۳، صححه أحمد شاكر، صححه شعيب الأرنؤوط.

^(۲) ابن القيم الجوزية: إغاثة اللهفان في مصايدة الشيطان، ج ۲، ص ۷۶.

^(۳) ابن القيم الجوزية: إغاثة اللهفان في مصايدة الشيطان، ج ۱، ص ۲۰۹.

^(۴) السنن الكبرى للبيهقي - كتاب صلاة العيدين - باب صلاة العيد في المسجد إذا كان عذر من مطر أو غيره، الرقم ۶۳۴۵.

^(۵) صحيح البخاري - كتاب صلاة التراويح - باب فضل من قام رمضان، الرقم ۲۰۱۰.

^(۶) السنن الكبرى للبيهقي - كتاب قسم الصدقات - باب سقوط سهم المؤلفة قلوبهم وترك إعطائهم عند ظهور الإسلام والاستغناء عن التألف عليه، الرقم ۱۳۳۱۳.

^(۷) مصنف عبد الرزاق - كتاب المناسك - باب ذبيحة المرأة والصبي والأعرابي، الرقم ۸۵۵۹.

^(۸) تاريخ الطبري، ج ۴، ص ۲۲۱.

^(۹) ابن سعد: الطبقات الكبرى، ج ۳، ص ۲۲۸-۲۲۹.

- دواخستنی کوکردنه وهی زهکات له سالی قات و قپیدا.^(۱)
بواری کۆمه لایهتی:
- سه ره پهرشتیکردن و خهرجی کیشانی مندالی دۆزراوه و فریدراو له سه ره حیسابی به یتولمال.^(۲)
- ته مییکردنی شه و که سانه ی هه ولیان ده دا بازارگهرمی بکه ن بۆ باوه نارپه واکان، وهک شیوه ن و هات و هاواری سه ره مردوو.^(۳)
- هه ره پیاویک ماوه یه کی زۆر خیزانه که ی جیبه یشتایه، ده بوو یان ته واوی خهرجی ژنه که ی بکیشیت، یان ته لاقی بدات.^(۴)
- ده ست توندکردنه وه له سه ره مه ینۆشان^(۵) و مه یفرۆشان و شوینه کانی مه ینۆشی.^(۶)
- ریگری له هاوسه رگیری هه ندیک که سایه تی نیو موسلمانان له گه ل ئافره تانی ئه هلی کیتابدا.^(۷)
- ریگریکردنی به کجاره کی له هاوسه رگیری کاتیی.^(۸)
بواری سه ربازی:
- ده ستنیشانکردنی ماوه ی دووری سه رباز (موجاهید) له خاوخیزانی.^(۹)
- پیاده کردنی سه ربازی زۆره ملی له حاله تی پیوستدا.^(۱۰)
- ناردنی دهسته ی پزیشکیی هاوده م به سوپا.^(۱۱)
- دانانی هیزی به ده گ له پال هیزی پیوستی ولاتدا.^(۱۲)
- ^(۱) قاسم بن سلام: الأموال، تحقیق: خليل محمد هراس، دار الفكر، بيروت، ص ۴۶۴.
- ^(۲) موطأ الإمام مالك - كتاب الأقضية - القضاء في المنبؤ، الرقم ۲۷۳۳.
- ^(۳) ابن حزم: المحلى بالآثار، ج ۸، ص ۴۴۰.
- ^(۴) مصنف عبد الرزاق - كتاب الطلاق - باب الرجل يغيب عن امرأته فلا ينفق عليها، الرقم ۱۲۳۴۶.
- ^(۵) صحيح البخاري - كتاب الحدود وما يحذر من الحدود - باب الضرب بالجريد والنعال، الرقم ۶۷۷۹.
- ^(۶) مصنف عبد الرزاق - كتاب الأشربة - باب الريح، الرقم ۱۷۰۳۵.
- ^(۷) مصنف ابن أبي شيبة - كتاب النكاح - من كان يكره النكاح في أهل الكتاب، الرقم ۱۶۴۱۷.
- ^(۸) صحيح مسلم - كتاب النكاح - باب نكاح المتعة وبيان أنه أبيع ثم نسخ، الرقم ۱۴۰۵.
- ^(۹) سنن سعيد بن منصور، الرقم ۲۲۸۳.
- ^(۱۰) تاريخ الطبري، ج ۳، ص ۴۷۹.
- ^(۱۱) تاريخ الطبري، ج ۳، ص ۴۸۹.
- ^(۱۲) ابن الأثير: الكامل في التاريخ، ج ۲، ص ۳۵۵.

بواری تہندروستی:

- ریگریکردن له تیکه لَبوونی گولبووه کان له گهَل خه لکی ئاسایی له کاتی قهره بالغیه کانی وهک ته واف.^(۱)

- گرته بهری ریشوینی تایبهت بۆ ریگریکردن له بلاو بوونه وهی نه خویشیه مه ترسیداره کانی وهک تاعوون.^(۲)

- ناردنی دهستهی پزیشکی هاو دهه به سوپا.^(۳)
وهستاندنی سزاکان:

دهستگرته وه له سزادانی تاوانباران له یه کیک له م حاله تانه دا:

- کاتیک که سه که بیتاگا بوایه له نهجامدانی تاوانه که، بۆ نمونه ئافره تیک

له کاتی بیتاگایی خویدا زینای له گهَل کرابوو.^(۴)

- نه شاره زایی که سه که له ئاست تاوانه که.^(۵)

- بیده سه لاتی که سه که له نهجامدانی تاوانه که دا.^(۶)

- به هه له نهجامدانی تاوانه که له لایه ن که سیکه وه.^(۷)

- له بهرچاو گرتهی بارودوخه تایبه ته کان، وهک وهستاندنی حوکمی دهستبرینی دز له سالی قات و قریدا.^(۸)

ئامانجی گشتی له و ئیجتههادانه، بریتی بوو له پاراستنی (دین، گیان،

عهقل، مال و سامان، په یوهندی تهنندروست) ی هاوولاتییان، ئهو ئامانجه

(۱) موطأ الإمام مالک - کتاب الحج - جامع الحج، الرقم ۱۶۰۳.

(۲) صحيح البخاري - کتاب الطب - باب ما يذكر في الطاعون، الرقم ۵۷۲۹؛ صحيح مسلم - کتاب السلام

- باب الطاعون والطيرة والكهانة ونحوها، الرقم ۲۲۱۹.

(۳) تاريخ الطبري، ج ۳، ص ۴۸۹.

(۴) مصنف ابن أبي شيبة - کتاب الحدود - في درء الحدود بالشبهات، الرقم ۲۹۰۹۲.

(۵) مسند الشافعي، الرقم ۷۵۵.

(۶) السنن الكبرى للبيهقي - کتاب الحدود - باب من زنى بامرأة مستكرهه، الرقم ۱۷۱۴۷، صحيحه الألباني في ارواء الغلیل.

(۷) ابن القيم الجوزية: الطرق الحكيمة، ص ۲۷.

(۸) السنن الكبرى للبيهقي - کتاب السرقة - جماع أبواب قطع اليد والرجل في السرقة - باب ما جاء في تضعيف الغرامة، الرقم ۱۷۳۸۱.

گشتیانهش به شیوهیهکی روون هاتنه‌دی.

ژیانی ئاسایی

شه‌عی ده‌لێت: جارێک ئوبه‌ی له‌گه‌ل عومهری کورپی خه‌ططابدا کیشه‌یه‌کی هه‌بوو، ئه‌وکات عومهر خه‌لیفه‌ بوو، ئوبه‌ی وتی: عومهر جا تو خۆت ده‌سه‌لاتداریت، عومهر وتی: ده‌ی با که‌سیک بێته‌ دادوه‌ری نیوانمان، ئوبه‌ی وتی: با زه‌ید بیت، ئه‌وه‌بوو چوون بۆ لای زه‌ید و ئه‌ویش دادوه‌ری له‌نیوانیاندا کرد، زه‌ید وتی: ئه‌ی ئوبه‌ی به‌لگه‌ت چیه‌؟ ئه‌ویش وتی: هه‌یج به‌لگه‌یه‌کم پێ نیه‌، زه‌ید وتی: ده‌ی ده‌رفه‌ت بده‌ با ئه‌میری باوه‌رداران سوینده‌ نه‌ده‌م، عومهر و تی ئه‌گه‌ر به‌ پێویستی ده‌زانیت رێ مه‌ده‌ ئه‌میری باوه‌رداران ئه‌و سوینده‌ نه‌خوات.^(۱)

جارێک کاروانیکی بازرگانی هاتنه‌ مه‌دینه‌، عومهری کورپی خه‌ططاب که‌ خه‌لیفه‌ بوو به‌ عه‌بدوهره‌حمانی کورپی عه‌وفی وت: با ئه‌مشه‌و پاسه‌وانی ئه‌مانه‌ بکه‌ین، ئه‌ویش وتی: باشه‌، ئه‌وه‌بوو ئه‌و شه‌وه‌ عومهر و عه‌بدوهره‌حمان پیکه‌وه‌ پاسه‌وانی ئه‌و کاروانه‌یان کرد، مندالێک به‌رده‌وام ده‌گریا، عومهر به‌ دایکی وت: له‌خوا بترسه‌ وریای منداله‌که‌ت به‌، که‌چی منداله‌که‌ هه‌ر ده‌گریا، چه‌ند جارێک عومهر ئه‌وه‌ی وت: به‌ دایکی، دواچار دایکی هاته‌ جواب و وتی: ئه‌مه‌وینت له‌شیری بېرمه‌وه‌، به‌لام بیری ناچیته‌وه‌، عومهر وتی: بۆ وا ده‌که‌یت؟ وتی: ئاخۆ عومهر ته‌نها بۆ که‌سیک به‌شی بپوه‌ته‌وه‌ که‌ شیره‌خۆه‌ نه‌بیت، عومهر وتی: مالۆیران په‌له‌ مه‌که‌ له‌ شیربېرینه‌وه‌، ئه‌وه‌بوو بۆ به‌یانی بپیری دا هه‌ر مندالێک له‌دایک بوو هه‌ر له‌ له‌دایکبوونیه‌وه‌ به‌شی بۆ بپریته‌وه‌.^(۲)

له‌ سه‌رده‌می خه‌لافه‌تی عومهری کورپی خه‌ططابدا خه‌لیفه‌ بېشری کورپی عاصمی کرد به‌ به‌رپرس له‌ کوکرنه‌وه‌ی سه‌ده‌قه‌ی هه‌وه‌زان، به‌لام

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۳۵.

^(۲) البداية والنهاية لابن کثیر، ج ۷، ص ۱۳۵.

بیشتر دواکهوت، خلیفه چوو بۆ لای و پیتی وت: بۆچی دواکهوتیت؟ مه گهر گوئرايه لی ئیمهت له سه ر نیه؟ ئه ویش وتی: با، به لام من له پیغه مبه ری خوا م (ﷺ) بیستوه ده یفه رموو: (من ولي شینا من أمور المسلمین اُتی به یوم القیامه حتی یوقف علی جسر جهنم، فإن کان محسنا نجا وإن کان مسینا انخرق به الجسر فهوی فیهِ سبعین خریفا)، (هه رکهس شتیک له کاروباری موسلمانانی گرتهدهست روژی دوا یی ده هیتریت تا له سه ر پردی دۆزه خ ده وه ستینریت، ئه گهر چاکه کار بیت رزگاری ده بیت، وه ئه گهر خراپه کار بیت پرده که فرپی ده داته دۆزه خ وه تا ئه وه ی حه فتا پاییز به ناو دۆزه خدا رۆده چیت)، عومه ری کوپی خه تتاب که ئه مه ی بیست خه م و په ژاره دایگرت و به دلته نگیه وه ئه ویتی جیهیشت، له ریدا ئه بوو زه ری غیفاری پینگه یشت، ئه بوو زه ر پیتی وت: چیه ده تبینم غه مباریت؟ وتی: چۆن دلگران نه بم له کاتیکدا له بیشری کوپی عاصم بیست ده یوت: پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموویه تی هه رکهس شتیک له کاروباری موسلمانانی گرتهدهست، روژی دوا یی ده هیتریت تا له سه ر پردی دۆزه خ ده وه ستینریت، ئه گهر چاکه کار بیت رزگاری ده بیت، وه ئه گهر خراپه کار بیت پرده که فرپی ده داته دۆزه خ وه تا ئه وه ی حه فتا پاییز به ناو دۆزه خدا رۆده چیت، ئه بوو زه ر وتی: تو ئه وه فه رموودهت له پیغه مبه ری خوا (ﷺ) نه بیستوه؟ عومه ر وتی: نا، ئه بوو زه ر وتی: ده ی من شایه تی ده دم له پیغه مبه ری خوا م (ﷺ) بیست ده یفه رموو: (هه رکهس شتیک له کاروباری یه ک که سی گرتهدهست روژی دوا یی ده هیتریت تا له سه ر پردی دۆزه خ ده وه ستینریت، ئه گهر چاکه کار بیت رزگاری ده بیت، وه ئه گهر خراپه کار بیت پرده که فرپی ده داته دۆزه خ وه تا ئه وه ی حه فتا پاییز به ناو دۆزه خدا رۆده چیت، ئاگری دۆزه خیش زۆر رهش و تاریکه)، جا کام فه رمووده یان زیاتر دلی ترساندیت؟ ئه ویش وتی: هه ردووکیان، ئینجا عومه ر وتی: کئ به هه موو چاک و خراپه وه ئه م ده سه لاته م لی وه رده گریت و له بری من

دهسه لاتداری دهکات؟ ئه بوودهر وتی: ههرکه سیئک خوای گه وره لووت
برای بکات و کولمیشی به زهویه وه بنووسیتیت.^(۱)

کاتیک عومهری کورپی خه ططاب چوویه شام موسلمانان داویان کرد
له عومهر تا تکایان بۆ بکات بیلال بانگیان بۆ بدات، ئه ویش داوی کرد
له بیلال، بۆیه رۆژیک بیلال بانگی فهرموو، خه لکه که به بیستنی ئه و بانگه
پتغه مبه ر(ﷺ) خویان ده هاته وه بیر، بۆیه دهستیان کرد به گریان، گریانیک
که نمونه ی وا نه بینرابوو شار ئاوا به جاریک گریان دایبگریت.^(۲)

گیرابوونی نزای سهعد لای هه موان روون بوو، بۆیه هه موان ده ترسان
له نزاکانی سهعد، جاریک سهعد که نیه کیکی هه بوو جلیکی تازه ی
پۆشیبوو، ره شه با هات و جله کانی که نیه که که ی به زر کرده وه و جه سته ی
دهرکه وت، عومهری کورپی خه ططاب که بینی به گۆچانه که ی دهستی دای
له که نیه که که، سهعد هات تا ری له عومهر بگریت که چی عومهر به
گۆچانه که ی دای له سهعدیش، سهعد که وته نزاکردن له عومهر، عومهر
خیرا گۆچانه که ی دهستی دایه دهست سهعد و وتی: تۆله ی خۆت بکه ره وه،
سهعدیش لیی خۆش بوو.^(۳)

جاریک ته میم دوای نویتژی عه سر نویتژی ده کرد، عومهر به داره که ی
دهستی دای به سهر سه ریدا، ته میم وتی: ئه ی عومهر له سهر نویتژیک لیم
ده دهیت که له گه ل پتغه مبه ر(ﷺ) کردوومه؟ عومهریش وتی: ئه ی ته میم
هه موو خه لک ئه وه نازانن که تۆ دهیزانیت.^(۴)

کاتیک عومهری کورپی خه ططاب قودامه ی کورپی مه ظعوونی کرد به والی
به حره یین، قودامه به جوانی کاره کانی خۆی ده کرد و سکا لای له سهر نه بوو

(۱) الآحاد والثانی لابن أبي عاصم، الرقم ۱۴۰، المعجم الكبير للطبراني - باب الباء - من اسمه بشر - بشر بن عاصم، الرقم ۱۲۱۹، ضعفه الألبانی فی صحیح و ضعیف الترغیب و الترہیب، الرقم ۱۳۱۱.

(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۳۵۷.

(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۱۱۴.

(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۴۸.

ئوهنده نه بیت که ئاماده ی نویژی جه ماعت نه ده بوو، ئه وه بوو جاروود که
 ئه وکات گه وره ی عه بدولقه یس بوو هات بۆ لای عومهری کورپی خه ططاب
 وتی: ئه ی ئه میری باوه پداران قودامه مه ی خواردوه ته وه و منیش هه ددیک
 له هه دده کانی خوا ده بینم که پئویسته له سه رم بیگه یه نم به تۆ، عومهر
 وتی: کئ شایه تی دهدات له سه ر ئه وه، جاروود وتی: ئه بوهوره یره شایه تی
 ئه وه دهدات، عومهریش نامه ی نووسی بۆ قودامه و داوای کرد بیت بۆ لای،
 جاروود قسه ی ده کرد بۆ عومهر و ده یوت: په یامی خوا له م مه سه له دا
 به جیگه یه نه، عومهریش پئی وت: تۆ له م مه سه له دا شاهیدیت یان نه یاریت
 (لایه نی کئشه که) جاروود وتی: من شاهیدم، عومهر وتی: ده ی تۆ شایه تی
 خۆتت به جیگه یاند، بۆیه جاروود بیده نگ بوو، به یانی هه مدی هاته وه بۆ لای
 و به عومهری وت: هه ددی خوا له سه ر ئه م که سه جیبه جی بکه، عومهریش
 وتی: هه رچی سه یرت ده که م تۆ نه یارو سکا لا کاریت، ته نها یه ک که سیش
 هه یه شاهیدی له سه ر بدات، سویند به خوا یان زمانی خۆت راده گریت یان
 توندیت له پرودا ده نوینم، جاروودیش وتی: سویند به خوا ئه وه هه ق نه
 ئاموزاکه ت مه ی بخواته وه و تۆش توندی به رامبه ر من بنوینیت، ئه وه بوو
 عومهر لئی تووره بوو و ماوه یه ک به به ندی هیشتیه وه.^(۱)

جه ریر ده لیت: جاریک له گه ل عومهری کورپی خه ططاب و ژماره یه ک
 له موسلماناندا بووین، که سیکیان بایه کی لی بوویه وه، عومهر وتی:
 ئیستا پئی ده لیم بروات ده ستنویژ بگریت، جه ریر وتی: به لکو فه رمان
 بکه با هه موومان ده ستنویژ بگرین، ئه وه بوو عومهر وتی: ده بیت خۆم
 و هه موویشتان ده ستنویژ بگرین، ئه وه بوو هه ستاین ده ستنویژمان گرت
 و نوینژمان کرد، عومهریش به جه ریری ده فه رموو (ره حمه تی خوات لی
 بیت له سه رده می نه فامیدا گه وره یه کی زۆر چاک بوویت، له سه رده می

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۵۶۰-۵۶۱.

ئىسلامىشدا گەورەيەكى زۆر چاك بویت).^(۱)

جاریك حەسسان لە مزگەوتى پیغەمبەر(ﷺ) شیعری دەھۆنیەو، عومەر دای بە لايدا و ریگری لیکرد کہ بۆچی لە مزگەوتدا شیعەر دەھۆنیتەو، ئەویش وتی: من لە مزگەوتى پیغەمبەر(ﷺ) شیعرم دەھۆنیەو و کەسى لە تۆ باشتريشى تیدا بوو (مەبەستى پیغەمبەر(ﷺ) بوو)، عومەرىش وتی: راست دەکەیت.^(۲)

میسوهرى کور مەخرەمە دەلیت: جاریك لەگەل عومەر بۆ حەج دەچووین ریمان دەکرد کہ یەکیك لەسەر ریگە هاواری کرد راوەستن، ئیمەش راوەستاین، کابرا وتی: پیغەمبەرى خوا(ﷺ) لەناوتاندایە؟ عومەر وتی: ئاگات لە خۆتە چى دەلیت؟ ئەو وەفاتی کردووە، کابرا ویستی بروات، لایەكى کردەووە وتی: دواى ئەو كى هاتە شوینی؟ وتی: ئەبووبەكر، کابرا وتی: ئیستا لەناوتاندایە؟ عومەر وتی: مردووە، کابرا ویستی بروات و پشتى هەلکرد، لایەكى کردەووە وتی: دواى ئەو كى چووەتە شوینی؟ وتی: عومەر، کابرا وتی: ئیستا لەگەلتانە؟ عومەر وتی: ئەمەيە کہ قسەت لەگەل دەکات، کابرا وتی: دەى فریام کەو، عومەر وتی: تۆ کییت؟ وتی: من حەنەشى کورى عەقيلم، لە رینی بەنى جوعال گەیشتم بە پیغەمبەر(ﷺ) و ئەویش بانگهێشتى کردم بۆ ئىسلام و منیش موسلمان بووم، ئینجا برى ئاوى پیدام تا بیخۆمەو، تا ئیستاش ئەو ئاوە نەبراووە برسیم بى تیرم دەکات و تینوویش بم تینویتیم ناهیلێت، دە سالە من و ژن و منالم وا دەژین و لە شوینی خۆم روژانە پینج جار نوێژ دەکەم و روژووی رەمەزان دەگرم و لە دەى زیلحەججەدا قوربانى دەکەم، پیغەمبەر(ﷺ) وا فیری کردم، بەلام ئەمسال پەکم کەوتوووە ئاوەکەم نەماو، عومەر وتی: فریات دەکەوم، بمبە بۆ سەر ئاوەکە، میسوهر دەلیت: ئینجا چووین و دواتر کە هاتینەو

^(۱) سیر أعلام النبلاء للذهبي، ج ۲، ص ۵۳۵.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۵۱۳.

پرسیارمان کرد له خاوه‌ن ئاوه‌که ئه‌رئ هه‌نه‌ش چی ده‌کات، ئه‌ویش وتی: مردوو‌ه‌و ئه‌وه‌ گۆره‌که‌یه‌تی، عومه‌ر سۆزی بۆی جوولا و نزای خێر و داوا‌ی لیخۆشبوونی بۆ کرد.^(۱)

عومه‌ری کورپی خه‌ططاب پرسیا‌ری له‌ حوزده‌یفه‌ ده‌کرد ده‌یوت: ئه‌رئ له‌نیۆ کاربه‌ده‌سته‌کانمدا که‌سی دوورپوو هه‌یه؟ ئه‌ویش ده‌یوت: به‌لێ یه‌که‌یک هه‌یه؟ عومه‌ر وتی: کی‌یه؟ حوزده‌یفه‌ وتی: پێت نالێم، ئه‌وه‌بوو دواتر عومه‌ر ئه‌و که‌سه‌ی لابرده‌، حوزده‌یفه‌ ده‌یوت: ده‌توت عومه‌ر زانیویه‌تی دوورپوو‌ه‌که ئه‌و که‌سه‌یه.^(۲)

هه‌روه‌ها کاتیک له‌ سه‌رده‌می عومه‌ردا که‌سیک ده‌مرد عومه‌ر ده‌وه‌ستا تا بزانی‌ت حوزده‌یفه‌ ئاماده‌یه‌ نویژێ له‌سه‌ر بکات، ئه‌گه‌ر ئاماده‌ بوایه‌ ئه‌ویش نویژێ له‌سه‌ر ئه‌کرد، ئه‌گه‌ریش ئاماده‌ نه‌بوایه‌ عومه‌ریش نویژێ له‌سه‌ر نه‌ده‌کرد نه‌بادا دوورپوو بی‌ت و ئه‌و نویژێ له‌سه‌ر بکات.^(۳)

حوزده‌یفه‌ له‌ سه‌رده‌می خیلافه‌تی عومه‌ردا والی مه‌دائین بوو، عومه‌ری کورپی خه‌ططاب ئه‌وی کرد به‌ والی مه‌دائین، حوزده‌یفه‌ به‌لێنی خۆی خوینده‌وه‌ بۆیان، ئینجا خه‌لکه‌که‌ وتیان: چیت ده‌وێت داوا‌ی بکه‌، ئه‌ویش وتی: ته‌نها خواردنێ بۆ خۆم و ئالیکێ بۆ گوێدریژه‌که‌مم ده‌وێت تا له‌نیوتاندا بم، ئه‌وه‌بوو ماوه‌یه‌کی زۆر له‌وئ بوو، ئینجا عومه‌ر نامه‌ی بۆ نارد وه‌ره‌وه‌، ئه‌وه‌بوو ئه‌ویش گه‌رایه‌وه‌، کاتیک عومه‌ر بیستی ده‌گه‌رپته‌وه‌ له‌سه‌ر رێ به‌ نه‌هینی دانیش‌ت تا ببینی‌ت، بینی چۆن چووبوو هه‌ر وا گه‌رابوو‌یه‌وه‌، له‌سه‌ر گوێدریژه‌که‌ی بوو و پارچه‌ نانیکیشی به‌ ده‌سته‌وه‌ بوو و قاچه‌کانی شۆپ کردبوونه‌وه‌، ئه‌وه‌بوو عومه‌ر چوو و باوه‌شی پیا کرد و وتی: تۆ ب‌رای منیت و منیش ب‌رای تۆم.^(۴)

(۱) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ۲، ص ۱۳۱.

(۲) أسد الغابه، ج ۱، ص ۵۷۳.

(۳) أسد الغابه، ج ۱، ص ۵۷۳.

(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۶۶.

جاریک سەلمان لە گەڵ سەعدی کورپی ئەبی وە قاص دەمەبۆلەیه کی بوو، سەعد وتی: ئەی سەلمان ئادەیی رەچەلەکی خۆتم بۆ بلی، سەلمان وتی: من باوکیکم نیە لە ئیسلامدا بووبیت، من سەلمانی کورپی ئیسلامم، ئینجا ئەو قسەیه گەیشته وە دەمی عومەر، دواي ماوه یەك عومەر ریی کەوتە سەعد، وتی: ئەی سەعد ئادەیی رەچەلەکی خۆتم بۆ بلی، خیرا سەعد زانی عومەر بەسەر هاتە کەیی بیستوو وەتەو، بۆیه وتی: توخوا ئەی ئەمیری باوهر پداران وازم لی بهینه، ئەویش وتی: هەر دەبیت بیلێت، سەعد رەچەلەکی خوی و، عومەر وتی: قورەیش دەزانن خەططاب شکۆدارترینیان بوو لە سەر دەمی نەفامیدا، دەی من عومەری کورپی ئیسلامم برای سەلمانی کورپی ئیسلامم، بەخوا ئەگەر لەبەر شتیکی نەبوايه سزام دەدايت.^(۱)

عومەر ئاوات بە مهرگ دەخوازیت

عومەری کورپی خەططاب لە کۆتا حەجیدا - لەسالی ۲۳ کۆچی - نزایه کی کردە تاسەیی مهرگی تیدا بوو، دەستەکانی بەرەو ئاسمان بەرز کردەو وە وتی: خوايه، تەمەنم زۆرەو توانام کەمی کردوو وە ناوچەیی دەسلاتم فراوان بوو، دەی خوايه تا نەفەوتام بمبەرەو بۆ لای خۆت.^(۲)

هەر وەها عومەر نزای دەکرد (خوايه شەهیدیه کم پی ببەخشە کە لەریی تۆدا بیت، مهرگیشم بخەرە ناو شارەکی پیغەمبەرە کەتەو).^(۳)

ئەم کارەیی عومەر شتیکی نامۆ نەبوو لە ناو هاوهر لاند، بەلکو هاوهر لانیکی کە ترساوون لەو هی تووشی فیتنە بن نزای مهرگیان کردوو، بۆ نمونە: حەسەنی کورپی ئەبیلحەسەنی بەصری دەلیت: حەکەمی کورپی عەر - کە هاوهر لی پیغەمبەر (ﷺ) بوو - کە نزای مهرگی کرد وتی: ئەی تاعوون وەرە بمبە بۆ لای خۆت، کەستیک پیی و: باشە تۆ چۆن وا دەلیت لە کاتی کدا

(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۵۴۴.

(۲) موطأ الإمام مالک - کتاب الرجم والحدود - ما جاء في الرجم، الرقم ۶۳۱.

(۳) صحيح البخاري - فضائل المدينة - باب حدثنا مسدد، الرقم ۱۸۹۰.

بیستووته له پیغه مبه‌ر (ﷺ) که ده‌یفه‌رموو: (لَا يَمَنَّيْنَ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ لِحُزْنٍ نَزَلَ بِهِ) (که‌ستان له‌به‌ر خراپه‌و زیانیک که تووشی ده‌بیت ئاوات به‌مه‌رگ نه‌خوازیت)، که‌که‌م وتی: به‌لئ من ئه‌و فه‌رمووده‌م بیستووه، به‌لام ده‌مه‌ویت پیش شه‌ش شت بکه‌وم و نه‌گه‌م به‌وانه‌و پیش ئه‌وانه‌و بمرم: فروشتنی دادوهری...^(۱)

هه‌رچه‌نده‌ ده‌هه‌بی بی‌ده‌نگ بووه له‌ حوکمی سه‌حیحی ئه‌م فه‌رمووده‌یه، به‌لام له‌و ده‌قه‌ی ئیبن‌ه‌جهره‌وه‌ ده‌زانی‌ن سه‌حیحه‌ که‌ ده‌لێت: رای راستتر ئه‌وه‌یه که‌که‌م نزای مه‌رگی بۆ خۆی کردووه.

سه‌باره‌ت به‌ حوکمی داواکردنی مه‌رگ له‌ شه‌رحی ئه‌و فه‌رمووده‌دا که پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌فه‌رمویت: (که‌ستان له‌به‌ر خراپه‌و زیانیک که تووشی ده‌بیت ئاوات به‌مه‌رگ نه‌خوازیت) ئیبن‌ه‌جهره‌ ده‌لێت: ئه‌م گوته‌ره‌ بۆ هاوه‌لان و موسلمانانی دواتریشه‌، سه‌باره‌ت به‌وه‌ی فه‌رموویه‌تی له‌به‌ر زیانیک داوای مه‌رگ نه‌کری‌ت ده‌سته‌یه‌ک له‌ زانایانی پیشین‌پیان وایه‌ مه‌به‌ستی زیان و ناره‌حه‌تی دنیا‌یه، ئه‌گه‌رنا ئه‌گه‌ر بی‌نی زیانه‌که‌ بۆ ئاخیره‌تی بوو و ترسا دینه‌که‌ی تووشی فیتنه‌ بیت ئه‌وه‌ ریگری نه‌کراوه له‌ داوای مه‌رگ، ده‌سته‌یه‌ک له‌ هاوه‌لانی‌ش ئه‌وه‌یان کردووه‌و له‌ ترسی زیانی ئاخیره‌ت- داوای مه‌رگیان کردووه‌، وه‌ک له‌ مه‌وطائدا هاتووه‌ عومه‌ر داوای مه‌رگی کردووه‌و وتوویه‌تی خواجه ته‌مه‌نم زۆر بووه‌و توانام که‌می کردووه‌و هاوالاتیانیشم بلا‌وبوونه‌ته‌وه‌، ده‌ی بمبه‌ره‌وه‌ بۆ لای خۆت،...سه‌باره‌ت به‌وه‌ش که‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رموویه‌تی (ئه‌گه‌ر هه‌رکامتان هه‌ر ناچار بوو - ئاوات به‌مه‌رگ بخوازیت- با بلێت خواجه بممرینه‌ ئه‌گه‌ر مه‌رگ خیره‌ بۆم) ئه‌وه‌ ئاماژه‌یه‌ به‌وه‌ی ئه‌و شیوه‌ داواکردنه‌ ریگری لێنه‌کراوه‌و راسته‌وخۆ

^(۱) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب الحكم بن عمرو الغفاري (ﷺ) - ذکر بعض آثار القيامة، الرقم ۵۹۲۵، سکت عنه الذهبی.

داواکردنی مهرگ نیشاندانی جۆریک له نارهزایه تیه.^(۱)

کۆتا رۆژان و برینداربوونی عومەر

عه مری کوپی مه یموون ده لیت: چەند رۆژیک پیش ئەوهی عومەر بریندار بکریت، من عومەرم بینی که له گەڵ حوزەیفەیی کوپی یەمان و عوثماني کوپی حونەیفدا وەستابوو، سەبارەت بە کاروباری ولات قسەیان دەکرد، دواتر عومەر وتی: خوا سەلامەت بمهیلێت بپوهژنانی عێراق وای لێدەکەم دواي من پێویستیان بە هیچ پیاوی نەبێت، دواي چوار رۆژی تر بریندار کرا، من ئەوکات له نزیکیهوه بووم، تەنها عەبدولای کوپی عەبباس له نێوانماندا بوو، نوێژی به یانی بوو، بە نێو ریزهکاندا دهگهراو دهیوت: ریک راوهستن، تا هیچ لارو ویزیهکی به دی نەدەکرد ئینجا دهگهرايهوه شوینی خۆی، دواي ئەوه چوویه پیشهوهو نوێژی دابهست و وابزانم له رکاتی یه که مەدا سوورەتی یوسف یان سوورەتی نەحلی خویند، تا ئەوهی خەلکی هاتن، هێندەي نەبرد گویم لئ بوو هاواری کرد سەگه که کوشتمی- یان سەگه که خواردمی- کابرای بێزراو به چه قویهکی دووسه رهوه بۆی هه لهات و به راست و چه پدا خه لکه که ی ده پینکا تا ئەوهی سیانزه که سی بریندار کرد و حەوت له وانهش مردن، یه کێک له موسلمانان شتیکی دا به سه ریدا و کابراش که زانی تازه گیراوه خۆی سه ربهری، عومەر دهستی عەبدورەحماني کوپی عەوفی گرت و خستیە پیشهوه تا نوێزه که بکات بۆ خەلکه که، ئەوانه ی له نزیک عومەر وه بوون زانیان چی رویداوه، به لام ئەوانه ی دواوه نه یانده زانی چی بووه، عەبدورەحمان نوێژیکی کورتی کرد بۆیان، دواتر عومەر به ئیبن عەبباسی وت: بزانه کئ منی کوشت؟ ئەویش وتی: پیشه سازه که- که خزمه تکاری موغیره ی کوپی شوعبه بوو، عومەر وتی: خوا بیکوژیت خۆ من چاکه ی زۆرم له گەڵ نواند، سوپاس بۆ خوا که مهرگمی به دهستی که سێک دانه نا که بانگه شه ی موسلمانیتی بکات، ئینجا

(۱) فتح الباری، ج ۱۰، ص ۱۲۸.

عومەر برایه وه بۆ ماله وه و ئیمهش له گهلی چووینه ماله وه، هه ندی ده یانوت چاک ده بیته وه، هه ندی ده یانوت ده تر سین بمریت، ئینجا بری شه ربه ت هینرا تا بیخواته وه، شه ربه ته که ی خوار ده وه خیرا هاته ده ره وه، ئینجا شیر ی بۆ هینرا، له شوینی برینه که یه وه هاته ده ره وه، ئیتر زانییان عومەر نامینیت، خه لکه که ده هاتن بۆ لای و دلخو شییان ده دایه وه، ئینجا عومەر وتی: بزائن چه نده قه رزارم، حسابیان کرد نزیکه ی هه شتاو شهش هه زار قه رزار بوو، ئه ویش وتی: ئه گه ر سامانه که م به شی کرد قه رزه که نم بده نه وه، ئه گه ر نا داوا بکه ن له به نی عه ددی-هۆزه که م- تا قه رزه که م بده نه وه، ئه گه ر به وهش ته واو نه بوو ئه وه داوا بکه ن له قور هیش و له وه زیاتر داوا له که سی تر مه که ن.

دیاری کردنی جینشین

له کۆتا چه جی عومه ری کوپی خه ططابدا عه بدو په حمانیش به شدار بوو، بیستی که سیک ده یوت: ئه گه ر عومەر مرد من به یعه ت به فلانه که س ده دم، عه بدو په حمانیش به خه لیفه ی وت: چی روویدا وه، عومەر وتی: دوا ی عه سر پشت به خوا روونکر دنه وه ده دم به و خه لکه، عه بدو په حمان وتی: ئه ی ئه میری با وه داران ئه وه مه که، چونکه ئیستا هه مه چه شنه خه لک هاتون و له وانیه قسه یه ک بکه یت که وه ک خو ی وه رینه گرن، به لام که چووینه وه مه دینه قسه ی خو ت بکه، عومه ریش را که ی عه بدو په حمانی وه رگرت.^(۱)

له و نوێژه دا که عومه ری کوپی خه ططاب پیکرا، خیرا فه رمانی کرد عه بدو په حمانی کوپی عه وف نوێژه که ی بۆ خه لکه که کرد، پاشان عه بدو په حمانی بانگ کرد و وتی: ده مه ویت تو راسپیزم بۆ باری ده سه لات ی دوا ی خو م، عه بدو په حمان رازی نه بوو، عومەر وتی: ده ی ئه م ما وه بیده نگ به تا ئه و که سانه راسپیزم که پیغه مبه ر(ﷺ) تا وه فاتی کرد لیتیان رازی بوو.^(۲)

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۲۴۵.

(۲) الكامل في التاريخ، ج ۲، ص ۴۴۷.

عومہری کوپی خہ ططاب پاش ئہ وہی پیکرا، شہش کہ سی راسپارد
تا لہ نیتو خویاندا کہ سیک دیاری بکھن بؤ خیلافہت، ئہ وانیش بریتی بوون
لہ عہلی کوپی ئہ بوو طالب، عوٹمانی کوپی عہ ففان، طہ لہ عہ کوپی
عوبہ یدولا، زوبہیری کوپی عہ ووام، سہ عدی کوپی ئہ بی وہ قاص،
عہ بدورہ حمانی کوپی عہ وف.^(۱)

عومہری کوپی خہ ططاب ئہ گہری دانا بؤ درووستیوونی راجیایی لہ سہر
دیاری کردنی کہ سیک و چارہ سہری بؤ داناو وتی: ئہ گہر سی کہ س سی
کہ س کہ وتن (واتہ بوون بہ دوو بہ شہوہ) ئہ وہ عہ بدولای کوپی عومہر
بکھن بہ دادوہری نیوانیان، ئہ گہریش بہ دادوہری ئہ و رازی نہ بوون، ئہ وہ
لہ گہل ئہ و دہستہ بہ بن کہ عہ بدورہ حمانی کوپی عہ وفی تیدایہ.^(۲)

ئہ وہ بوو دواچار سیانیان وازیان ہیئا لہ مافہ کہیان بؤ ئہ وانی تر، مانہ وہ
سہر عہ بدورہ حمان و عہلی و عوٹمان، عہ بدورہ حمان وتی: منیش لہ پینا و
خوادا واز لہ مافہ کہم دینم و ئیوہش یہ کیکتان وازبہینن تا بہ یعہت بدہین
بہ وی تر، دواچار ئہ ملی شوورا بریاری کۆتاییان دایہ دہست عہ بدورہ حمان،
ئہ ویش کہ و تہ وەرگرتنی رای خہ لکی و تہ نانت رای ژن و مندالیشی وەرگرت،
رای سوارہ و پیداہ کانیشی وەرگرت، سی شہ و روژ بہ ردہ وام بوو لہ و
راوہرگرتنہی، رای زۆرینہی ہرہ زۆر لہ سہر عوٹمانی کوپی عہ ففان بوو،
دواچار لہ بہری بہ یاندا میژہرہ کہی پیغہ مہرہی خوائ (ﷺ) کردہ سہر و ناردی
بہ شوین ناودارانہی ناو کۆچہ ران و پشتیوانان و خہ لکی ترداو مزگہوت
پر بوو لہ خہ لک، چوویہ سہر مینبہرہ کہی پیغہ مہرہ (ﷺ) و ماوہیہ کی
زۆر و ہستا و بہ دہنگی نزم نزایہ کی زۆری کرد، دواتر خہ لکہ کہی دواند،
ئینجا عہلی بانگ کرد و دہستی گرت و وتی: لہ سہر قورئان و سوننہ تی
پیغہ مہرہ کہی و کرداری ئہ بوہ کر و عومہر بہ یعہتم پیئدہ دہیت؟ وتی: ناوہ لا،

(۱) المطالب العالیۃ لابن حجر، الرقم ۴۰۷۴.

(۲) الکامل فی التاریخ لابن الأثیر، ج ۳، ص ۴۶۱.

به لكو هيندهی توانام هه بیت، عه بدورپه حمان دهستی بهردا و عوثماني بانگ کرد و دهستی گرت و هه مان شتی به ویش وتی، عوتمان وتی: به لی به خوا، ئه وه بوو عه بدورپه حمان له شوینه که ی پیغه مبه ر (ﷺ) دانیش و عوثمانيش له پلیکانه ی خوارتره وه و خه لکه که هاتن به یه تیان دا به عوثماني کورپی عه فغان و عه لی کورپی ئه بوو طالیبیش به یه تی پيدا.^(۱)

جا بریک دهق هاتون که عه لی کورپی ئه بوو طالیب به و بریاره ناپازی بوو بیت و ئه وه ی به فیل دانابیت، ئیبن که ئیر ده لیت: (ئه وه ی زوریک له میژوونووسانی وه ک ئیبن جه ریر و که سانیک ی تر له بریک که سی نه ناسراوه وه تو ماریان کردوه گوایه عه لی به عه بدورپه حمانی وتووه تو منت خه له تاند و تو له بهر خزمایه تی و له پیناو ئه وه عوثمانت دانا تا له هه موو شتیکدا رات وه ربگریت و... هه موو ئه مانه پیچه وانه ی تو ماری صه حیج و دروستن و ده درینه وه به رووی خاوه نه کانیا ندا).^(۲)

کاتیک عومه ری کورپی خه ططاب پیکرا، بریاری دا مه سه له ی خیلافه ت به شوورا بیت، ئه و ده یوت: ئه گهر بمویستایه که سیک رابسیژم ئه وه زیاتر چه زم ده کرد زوبه یری کورپی عه وام بیت، چونکه ئه و پایه یه کی دینه.^(۳) شه هید کردنی عومه ر

کاتیک عومه ری کورپی خه ططاب پیکرا، به عه بدولای کورپی وت: برۆ بزانه کئ منی کوشت؟ ئه ویش وتی: ئه ی ئه میری باوه پداران ئه بوو لولوئوئه ی کۆیله ی موغیره ی کورپی شوعه تۆی کوشت، عومه ریش وتی: سوپاس بو خوا که مه رگی منی به دهستی که سیک نه هینا که تاکه سوجه یه کیشی بردیبت بو خوا، ئه ی عه بدولا برۆ بو لای عایشه و پرسیری لی بکه بزانه مؤله ت ده دات له لای پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه بوو به کر ئه سپه رده بکریم؟^(۴)

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۴۷.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۴۷.

(۳) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۵۴.

(۴) الكامل في التاريخ لابن الأثير، ج ۲، ص ۴۴۷.

عەمری کورپی مەیموون دەلێت: ئامادە بووم کاتیک عومەر بە عەبدوڵای کورپی وت: بڕۆ بۆ لای دایکی باوەرداران عائیشە و بڵێ عومەر سەلامت لێ دەکات، دواتر پەر سیاری لێ بکە بزانە مۆلەت دەدات لای پیغەمبەر (ﷺ) و ئەبووبەکر ئەسپەردە بکریم؟ عائیشەش وتی: من ئەوەم بۆ خۆم دانابوو، بەلام ئەمڕۆ لە خۆم دەگوزەرم بۆ عومەر، کە عەبدوڵا ھاتەوہ عومەر وتی: چیت کرد؟ ئەویش وتی: مۆلەتی دا، عومەر وتی: ھیچ شتێ ھێندە ی ئەو شوینە لام گرنگ نیە، جا کە مردم بمبەن بۆ ئەو ی و دواتر سەلام بکەن، دواتر ھەمدی بڵێ عومەری کورپی خەططاب داوای مۆلەت دەکات، ئەگەر عائیشە ھەمدی مۆلەتی دا ئەوکات ئەسپەردەم بکەن، ئەگەریش دەر فەتی نەدا بمگیرنەوہو بمبەن بۆ گۆرستانی موسلمانان، دواتر وتی: بۆ خیلافەت شیائوترین کەس ئەوانەن کە پیغەمبەری خوا (ﷺ) تا وەفاتی کرد لێیان رازی بوو، جا ھەرکەسیان دیاری کرد دوای من ئەوہ خەلیفەتانەو گوێرایەلی بن... وەسیەت بۆ خەلیفە ی دوای خۆم دەکەم یەکەمجار لەگەڵ کۆچەریە یەکەمینەکاندا چاک بیت و مافیان بزانیت و شکۆیان بپاریزیت، دواتر لەگەڵ پشتیوانان چاک بیت چونکە ئەوا پەنادەر بوون، با چاکە ی چاکە کاریان قبول بکات و لەوہشیان خۆش بیت خراپە یەک دەکات.^(۱)

کاتیک عومەر لە سەر مەرگیدا بوو، سەری لە کۆشی عەبدوڵای کورپیدا بوو، وتی: ئە ی عەبدوڵا سەرم بخەرە سەر خۆلەکە بەلکو خوای گەورە بەو بارەوہ بمیینیت و رەحمت پێ بکات.^(۲)

لە رۆژی یەکشەممە ی سالی بیست و چواری کۆچیدا عومەری کورپی خەططاب کۆچی دوایی کرد و تەرمەکە ی ئەسپەردە کرا.^(۳)

کاتیک عومەری کورپی خەططاب وەفاتی کرد، سەعیدی زاوای زۆر گریا،

(۱) صحیح البخاری - کتاب الجنائز - باب ما جاء فی قبر النبی (ﷺ) وأبی بکر وعمر، الرقم ۱۳۹۲.

(۲) الکامل فی التاریخ لابن الأثیر، ج ۲، ص ۴۴۸.

(۳) البدایة و النہایة لابن کثیر، ج ۷، ص ۱۴۴.

تا روژى دوايې شوينه واري ده مينيت.^(۱)

وامانکرد، من و ئەبووبەکر و عومەر چوین.^(۳)

تیمہ ٹوہوہ کہ لہ تہمہ نی، شہست سالددا بووہ،^(۴)

پینج روژ بو، یان دوترت ده سال و ههشت مانگ و چوار روژ بو،^(e)

(١) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٢، ص ٣٧٢.

(٢) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٢، ص ٣٦٨.

(٣) صحيح البخاري - كتاب فضائل الصحابة - باب حدثنا الحميدي ومحمد بن عبد الله، الرقم ٣٦٧؛

صحيح مسلم - كتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل عمر (رضي الله عنه)، الرقم ٢٣٨٩.

(١) تاريخ مدينة دمشق، ج ٤٤، ص ١٤.

(١٠) تاريخ مدينة دمشق، ج ٤٤، ص ١٢.

له دایک بوو بیت ئه وه له کاتی وه فاتیدا ته مه نی شه ست و چوار سالان بووه.

٢٥٠٣. عومهری کورپی سوفیان (ﷺ)

ناوی عومهری کورپی سوفیانی کورپی عه بدولته سهدی مه خزوومیه،
یه کیکه له کچه رانی حه به شه.^(١)

٢٥٠٤. عومهری کورپی عه مر (ﷺ)

ناوی عومهری کورپی عه مره، یه کیکه له موسلمانوانی فه تحی مه ککه،
کاتیک موسلمان بوو پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمانی پیکرد یه کیک له و پینج ژنه ی
ته لاق بدات که هه یبوو، ئه ویش وایکرد.^(٢)

٢٥٠٥. عومهری کورپی عومهریر (ﷺ)

ناوی عومهری کورپی عومهریری کورپی عه ددی، له پشتیوانانه و له زوریک
له غه زاکانی پیغه مبه ردا (ﷺ) به شدار بوو.^(٣)

٢٥٠٦. عومهری کورپی لاحیق (ﷺ)

ناوی عومهری کورپی لاحیقه و فه رموده یه کی له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ)
گیراوه ته وه که ده فه رمویت: (ئه وه ی ده ست له داوینی بدات ده ستوێژی نیه).^(٤)

٢٥٠٧. عومهری کورپی مالیک (ﷺ)

ناوی عومهری کورپی مالیکی کورپی عوتبه ی قورپه یشی، باوکی سه عدی
کورپی ئه بی وه ققاصه، له فه تحی مه ککه دا ئینجا موسلمان بوو، له خیلافه تی

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٩١.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٩٣.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٩٣.

^(٤) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ٤٣٨٢.

عومه‌ری کورپی خه ططابدا به شداری فتووحاتی کرد.^(۱)

۲۵۰۸. عومه‌ری کورپی موعاویه (رضی الله عنه)

ناوی عومه‌ری کورپی موعاویه‌یه، عومه‌ر ده‌لَیت: جارِیک له که‌نار پیغه‌مبه‌روه (ﷺ) بووم که که‌سِیک هات بۆ لای و وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) چی ده‌فه‌رمویت به‌رامبه‌ر به که‌سِیک که هیچ سامانیکی نیه بۆ خیر و توانای جیهادیشی نیه؟ ده‌بینیت خه‌لکی نوێژ ده‌که‌ن و جیهاد و سه‌ده‌قه ده‌که‌ن، که‌چی ئه‌و هیچ کام له‌وانه ناتوانیت؟ فه‌رمووی: (خیر بلَیت و واز له خراپه به‌ئینیت، خوا له‌گه‌ل ئه‌وانه‌دا ده‌یخاته به‌هه‌شته‌وه)، کابرا وتی: ئه‌گه‌ر سامانیشی نه‌بوو؟ فه‌رمووی: (ئه‌گه‌ر سامانیشی نه‌بوو و منیشی به‌سه بۆ ئه‌وه).^(۲)

۲۵۰۹. عومه‌ری کورپی ئه‌بی سه‌له‌مه (رضی الله عنه)

ناوی عومه‌ری کورپی ئه‌بی سه‌له‌مه‌ی کورپی عه‌بدولئه‌سه‌ده، دایکی ناوی ئومموسه‌له‌مه‌یه که دایکی باوه‌رداران، ئه‌م هاوه‌له له سالی دووی کۆچی له حه‌به‌شه له‌دایک بوو، دواتر هاته مه‌دینه و له‌وێ ژیا تا له سه‌رده‌می خیلافه‌تی عه‌لی کورپی ئه‌بووطالبیدا له‌ناو سوپای عه‌لیدا به‌شداری جه‌نگی جه‌مه‌لی کرد و دواتر له سالی هه‌شتاو سیی کۆچیدا هه‌ر له مه‌دینه وه‌فاتی کرد.^(۳)

عومه‌ر ده‌لَیت: روژیک له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) خواردنیکم ده‌خوارد، خه‌ریک بووم له چه‌ند لایه‌کی قاپه‌که‌وه ده‌مخوارد، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) پیتی فه‌رمووم (یا غُلام، سَمَّ الله، وَكُلْ يَمِينِكَ، وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ) (ناوی خوا بینه‌و به ده‌ستی راستت بخۆ و له‌به‌ر خۆته‌وه بخۆ).^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۹۵.

^(۲) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۴۳۷۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۹۲.

^(۴) صحيح البخاري - كتاب الأطعمة - باب التسمية على الطعام والأكل باليمين، الرقم ۵۳۷۶؛ صحيح مسلم

٢٥١٠. عومهیری خزمه‌تکاری ئابی له‌حم (ﷺ)

ناوی عومه‌یره‌و خزمه‌تکاری ئابی له‌حم بوو که ئه‌ویش هاوه‌لی
پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو.^(١)

ئابی له‌حم چاکه‌ی له‌گه‌ڵ عومه‌یردا زۆر بوو، ئابی له‌حم له‌گه‌ڵ عومه‌یره‌و
چه‌ند که‌سیکی تر دا پێکه‌وه کۆچیانکرد بۆ مه‌دینه، عومه‌یر ده‌لێت: کاتی‌ک
نزی‌ک بووینه‌وه له‌ مه‌دینه له‌ داوی گه‌وره‌که‌م و هاوده‌مه‌کانمه‌وه جێیان‌هێشتم،
تووشی برسیتییه‌کی زۆر بووم، چوومه‌ باخیک و دوو هێشوو خورمام
لێکرده‌وه، خاوه‌ن باخه‌که‌ هات و بردمی بۆ لای پێغه‌مبه‌ر (ﷺ)، پێغه‌مبه‌ریش (ﷺ)
پرسیاری لێکردم چیم و چی ئه‌که‌م و بۆچی وامکرد؟ منیش حال و مه‌سه‌که‌م
بۆ باسکرد، پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) پێی فهرمووم کام له‌و دوو هێشووه‌ خورمایه‌ت لا
باشتره‌؟ منیش وتم: ئه‌وه‌یان، پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمانی کرد به‌ خاوه‌ن باخه‌که‌
ئه‌و خورماکه‌ی تریان ببات و ده‌ستبه‌رداری من بێت.^(٢)

ئابی له‌حم و خێزانه‌که‌ی و عومه‌یری کۆیله‌شی پێکه‌وه له‌ مه‌دینه ژیا‌نیان
به‌سه‌ر ده‌بردو هاوده‌می پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو، عومه‌یر باس له‌وه ده‌کات
جاریکیان پێغه‌مبه‌ری (ﷺ) بینیه‌وه لای (أحجار الزيت) له‌ نزی‌ک زه‌وراوه به‌
پتوه‌ وه‌ستابوو نزای باران بارینی ده‌کرد و ده‌سته‌کانی به‌رز کردبووه‌نه‌وه
و هه‌ردوو ده‌ستی له‌ سه‌ری به‌رزتر نه‌کردبوویه‌وه و ناوله‌پی ده‌ستی
رووکردبوویه‌وه ده‌موچاوی خۆی و نزای ده‌کرد.^(٣)

عومه‌یر ده‌لێت: جاریکیان ئابی له‌حم بری گۆشتی هیتایه‌وه و داوی
لێکردم بۆی نیوه‌برژاو بکه‌م و هه‌لیبگرم، منیش گۆشته‌که‌م والێکرد، له‌و
کاته‌دا هه‌ژاریک هات و منیش دلم بۆی سووتا بۆیه‌ بریک له‌ گۆشته‌که‌م

- کتاب الأشربة - باب آداب الطعام والشراب وأحكامها، الرقم ٢٠٢٢.

(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٧٣١.

(٢) معجم الصحابة ج ٢ ص ٢٢٨.

(٣) سنن أبي داود - كتاب الصلاة - باب رفع اليدين في الاستسقاء، الرقم ١١٦٨، صححه الألبانی في صحيح
أبوداود، الرقم ١٠٥٩، وفي صحيح و ضعيف سنن النسائي، الرقم ١٥١٤.

پیدا، دواپی ئابی لهحم بهوهی زانی لیتدام لهسەر ئهوهی بی پرسى ئه و
کارى وامکردوه، منیش چووم بۆ لای پیغمبهر(ﷺ) و مهسه لهکه م بۆ باس
کرد، پیغمبهر(ﷺ) به ئابی لهحمی فهرموو بۆچی لیتدا؟ ئه ویش وتی: به
بی مۆله تی خۆم خواردنی منی داوه به خه لک، پیغمبهر(ﷺ) فهرمووی:
پاداشته که ی بۆ ههر دوو کتانه.^(۱)

عومه یر هاوده م به ئابی لهحم له غه زای خه بیهردا به شدارى کرد.^(۲)
جا ئابی لهحم که به شدارى جیهادی ده کرد، له گه ل خۆیشیدا ریى ده دا
به عومه یری کۆیله ی تا به شدارى بکات، عومه یر ده لیت: منیش له و جه نکه دا
به شداریم کرد، دواتر که جه نکه که ته واو بوو و غه نیمه ت کۆکرایه وه، چووم
بۆ لای پیغمبهر(ﷺ) و داوام لیکرد به شى منیش له و غه نیمه ته بدات، به لام
پیغمبهر(ﷺ) به شى له و غه نیمه ته بۆ دانه نام، به لکو له و که لوپه له ی ناوما ل
که ده سته که وت بوو به شى دام.^(۳)

عومه یر هاوده م به ئابی لهحم به شدارى غه زای حونه ینیشی کرد.^(۴)

۲۵۱۱. عومه یری کورپی حارث(رضی الله عنه)

ناوی عومه یری کورپی حارثی کورپی ئه عله به یه، له پشتیوانانه له
خه زره جیه کان، یه کیکه له به شداربوانی به یعه تی عه قه به، له غه زای به در و
ئو حودیشدا به شدارى کرد.^(۵)

۲۵۱۲. عومه یری کورپی حه بیب(رضی الله عنه)

ناوی عومه یری کورپی حه بیبه، له پشتیوانانه و له ته مه نی هه زره کاریدا

(۱) معجم الصحابة ج ۲ ص ۲۲۸، الإصابة في تمييز الصحابة ج ۱، ص ۱۵.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۷۳۱.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲ ص ۱۱۴.

(۴) الاستيعاب ج ۱ ص ۱۳۵.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۶۹.

بهیعتی دا به پیغمبر (ﷺ)، له بهیعتی رضواندا به شدار بوو.^(۱)

۲۵۱۳. عومهیری کوری حومام (ﷺ)

ناوی عومهیری کوری حومامه، له پشتیوانانه، عومهیر له غه زای به دردا به شداري کرد، جا کاتیک عومهیر بیستی پیغمبر (ﷺ) فرمووی: (هستن به ره و به هشتیک که پانیه که هینده ئاسمانه کان و زهویه)، عومهیری کوری حومام هستاو وتی: ئه ی پیغمبري خوا (ﷺ) به هشتیک که پانیه که هینده ئاسمانه کان و زهویه؟ فرمووی: به لئ، عومهیر وتی: به خ به خ، پیغمبر (ﷺ) فرمووی: (مَا يَحْمِلُكَ عَلَى قَوْلِكَ نَحْ) (چی وای لیکردیت بلیت به خ به خ)، عومهیر وتی: ئه ی پیغمبري خوا (ﷺ) تهنه به و هیوایه یه کیک بم له دهسته ی به هشتیه کان، پیغمبر (ﷺ) فرمووی: (دهی تو له دهسته ی به هشتیه کانیت)، عومهیر چند خورمایه کی پی بوو، خورماکانی دهرکردبوو و دهیخواردن، وتی: ئه گهر بژیم تا ئه م خورمایانه دهخوم ماوهیه کی زوری دهویت، بویه چی خورمای پی بوو فرپی دا و دهستی کرد به جهنگ تا کوژرا.^(۲)

۲۵۱۴. عومهیری کوری ریثاب (ﷺ)

ناوی عومهیری کوری ریثابی قورپه شسی سه هیمه، زور زوو له مه ککه موسلمان بوو، دواتریش کوچی کرد بۆ حه به شه، دواتر گه پایه وه و کوچی کرد بۆ مه دینه و له وی ژیا تا له خیلافه تی ئه بووبه کری صدیقدا له ناو سوپای خالیدی کوری وه لیددا به شداري جیهادی کرد و له عینوته مردا شه هید بوو.^(۳)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۷۱۴.

^(۲) صحيح مسلم - كتاب الإمارة - باب ثبوت الجنة للشهيد، الرقم ۱۹۰۱.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۷۱۷.

۲۵۱۵. عومهیری کورپی سهعد (ﷺ)

ناوی عومهیری کورپی سهعدی کورپی عوبهیده، له پشتیوانانه له ئهوسیهکان، دواى وهفاتی پیغه مبه ریش (ﷺ) ژیا و به شداری فتووحاتی شامی کرد، خهلیفه عومهیری کورپی خه ططاب ئهوی کردبوو به بهرپرسی حیمص و دهیوت: خۆزگه پیاوانیکی وهک عومهیری کورپی سهعدم هه بوايه تا بمکردنايه به بهرپرسی کاروباری موسلمانان،^(۱) واته هینده به توانا و دلسۆز بووه له کاروباری کارگیریدا، نهک ئهوهی له بهر نه بوونی کهسی دلسۆز و به توانا بیت، به لکو له بهرئه وهی توانا و لیژانی عومهیر زۆر بووه. سه بارهت به کاتی مردنی رایهک ده لیت: له خیلافهتی عومهیری کورپی خه ططابدا کۆچی دواپی کردووه، رایه کیش ده لیت: له خیلافهتی عوثماني کورپی عه ففاندا بووه، رایه کیش ده لیت: له سه رده می موعاویه ی کورپی ئه بوو سوفیاندا وهفاتی کردووه.^(۲)

جاریک عومهیری کورپی سهعد له ماوهی والیه تیدا وتاری دها بۆ خه لکه که، وتی: ئیسلام هه وشه یه کی پاریزراو و ده رگایه کی پته وه، هه وشه ی ئیسلام دادپهروه ریو ده رگاکه شی حقه، تا ده سله ات به هیژ بیت ئیسلامیش پاریزراو ده بیت، به هیژی ده سله اتیش کوشتاری شمشیر و کوته کی قامچیان نیه، به لکو دادوه ریبه کی حقه و پهیره وی دادپهروه ریبه.^(۳)

۲۵۱۶. عومهیری کورپی عامیر (ﷺ)

ناوی عومهیری کورپی عامیری کورپی مالیکه، یان دهوتریت ناوی عه مره، کونیه که ی ئه بووداوده، له پشتیوانانه له خه زره جیه کان، یه کیکه له به شداربوانی غه زای به در.^(۴)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۷۱۸.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۷۱۸.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۳۷۴.

(۴) أسد الغابة، ج ۴، ص ۳۱۵.

٢٥١٧. عومهیری کوری عامیری خهزرجی (ﷺ)

ناوی عومهیری کوری عامیری کوری نابیه، له پشتیوانانه له خهزرجیهکان، له هه موو غهزاکاندا له گهڵ پیغه مبهری خوادا (ﷺ) به شداری کرد.^(١)

٢٥١٨. عومهیری کوری عهبدعهمر (ﷺ)

ناوی عومهیری کوری عهبدعهمره، له پشتیوانانه له خهزرجیهکان، له غهزای به درددا به شداری کرد و تیایدا شهید بوو.^(٢)

٢٥١٩. عومهیری کوری عهددی

ناوی عومهیری کوری عهددی کوری خهرشهیه، له پشتیوانانه، عومهیر له بهر چاوکزیه که ی نهیتوانی له غهزای به درددا به شداری بکات.^(٣)

نۆزده مانگ بوو که پیغه مبهر (ﷺ) کۆچی کردبوو بۆ مه دینه، له بیست و پینجی ره مه زاندا پیغه مبهر (ﷺ) عومهیری کوری عهددی کرد به ئه میری سریه یهک، ئه رکێ سریه که له ناو بردنی عهصمائی ژنی یه زید بوو که تانه ی ده دا له ئیسلام و خه لکی دژی پیغه مبهر (ﷺ) هانده دا، عومه یریش به شه و چوو تا چوو یه مالیان، ژماره یه ک له منداله کانی له لای خه و تبوون، مندالیکێ شیره خۆره بوو و عهصمائیش شیرێ پنده دا، عومه یر چاوی کز بوو، بۆیه به دهستی دانیایی پهیدا کرد که ئه وه ئافره ته که یه، منداله که ی هه لگرت و بر دیه ئه و لاوه، ئینجا عهصمائی کوشت، دواتر گه راپه وه بۆ لای پیغه مبهر (ﷺ) و نوێژی به یانی له گه ل پیغه مبهر (ﷺ) کرد، پیغه مبهر (ﷺ) فه رمووی: (ئایا که چه که ی مه پوانت کوشت؟) عومه یر وتی: به لێ.^(٤)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٧٢٠.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٧٢٠.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٧٢١.

^(٤) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٢، ص ٢٧.

۲۵۲۰. عومهیری کورپی عهمر (ﷺ)

ناوی عومهیری کورپی عهمری کورپی مالیکه، یه کیکه له به شداربوانی غه زای حونهین، جا له غه زاکه دا قاچیکی برآ، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی: (پیشته کهوت بۆ به ههشت).^(۱)

۲۵۲۱. عومهیری کورپی عهوف (ﷺ)

ناوی عومهیری کورپی عهوفه و مه ولای سوهیلی کورپی عهمر بوو، کاتیکی عه بدولای کورپی سوهیل له مه کهه رایکرد، عومهیریش هاوهم به و رایکرد و چوو بۆ مه دینه و پیکه وه له غه زای به دردا به شدارییان کرد.^(۲)

۲۵۲۲. عومهیری کورپی عوقبه (ﷺ)

ناوی عومهیری کورپی عوقبه ی کورپی نیاره، یه کیکه له به شداربوانی غه زای به در، عومهیر ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی: (من صلی علی من أمتی صلاة مخلصا من قلبه، صلی الله علیه بها عشر صلوات، ورفعه بها عشر درجات، وكتب له بها عشر حسنات، ومحا عنه عشر سيئات)،^(۳) (هه رکهس له ئومه ته کهم نیاز پاکانه له دله وه صه له واتیکم له سه ر بدات، ئه وه خوا به رامبه ر به وه ده صه له واتی له سه ر ده دات و ده پله به رزی ده کاته وه ده خیری بۆ ده نووسیت و ده تاوانی له سه ر ده سپریته وه).

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۷۲۳.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۷۲۴.

^(۳) السنن الكبرى للنسائي - كتاب عمل اليوم والليلة - ثواب الصلاة على النبي (ﷺ) - خالفه مخلص بن يزيد رواه عن يونس بن أبي إسحاق عن بريد بن أبي مريم عن الحسن عن أنس بن مالك، الرقم ۹۸۰۹، قال الألباني في صحيح الترغيب والترهيب، الرقم ۱۶۵۹: حسن صحيح.

۲۵۲۳. عومہیری کوپی عوقبہی ئه نصاری (ﷺ)

ناوی عومہیری کوپی عوقبہی کوپی عہمرہ، له پشتیوانانہ له عہدویہکان، هاوہم به باوکی له غەزای ئوحوودا بهشداری کرد، دواي وهفاتی پیغەمبەر (ﷺ) له خیلافەتی ئه بووبه کری صدیقدا له جەنگی یه مامەدا بهشدار بوو و خالیدی کوپی وهلید ئەرکی پی سپارد.^(۱)

۲۵۲۴. عومہیری کوپی وهب (ﷺ)

ناوی عومہیری کوپی وهبی کوپی خەلەفی قورەیشی جومەحیہ، کونیهکە ی ئه بوو ئومەییە.

دواي ئه وهی غەزای بهدر روویدا و موسلمانان سەرکەوتن به سەر بێباوه راندا، عومہیری کوپی وهب هات بۆ لای صفوانی کوپی ئومەییە و دانیشتبوون، صفوان وتی: دواي کوژراوانی بهدر خوا ئهم ژيانە ببری، عومەیریش وتی: ئەرئ به خوا، به خوا خوشی له م ژيانە یا نه ماوه، ئه گەر له بهر ئه وه نه بێت قەرزم له سەر وه هێچم نه بیده مه وه له بهر ژن و منداڵه کانم نه بوايه که هێچیان بۆ شک نابهم بۆیان جێبهێلم، ده چووم بۆ لای موحه مەد و ده مکوشت، چونکه بیانوو یه کم هه بوو ده چووم و ده موت هاتوم تا ئه و کوپه دیله م وه ربگر مه وه، صفوانیش به و قسه ی دلخۆش بوو و وتی: قەر ز و خەر جی ژن و منداڵت له سەر من به لام تۆ ئه وه بکه، ئه وه بوو صفوان ئاماده کاری بۆ کرد و شمشیرکی ژه هراویشی بۆ ئاماده کرد، عومەیر به صفوانی وت: چەند شه ویک ئه مه لای کهس باس مه که، ئه وه بوو عومەیر چوو بۆ مه دینه و چوو بهر دەرگای مزگەوت و وشتره که ی به سته وه و به شمشیره وه چوو بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ)، عومەری کوپی خه ططاب که عومەیری به شمشیره وه بینی ترس دایگرت و وتی: برواننه

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۷۲۳.

ئەو سەگە لە بەردەرگایە، ئەو دۆژمنی خوا بە خەلکی لێ هان دەدا، ئێمە عومەر چوویە ژوورەو بەو لای پیڤەمبەر (ﷺ) و وتی: ئەو عومەری کۆری وەهەبە بە چەکەو هاتوو تە ناو مزگەوت، ئەو پیڤەمبەری خوا (ﷺ) تۆ دەزانیت ئەو ناپاک و خراپەکاریشە لێ دُنیا مەبە، پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی: بیکەرە ژوورەو بەو لام، عومەر و عومەر پیکەرە هاتن و هاو لانیشت هاتنە ژوورەو، چونکە عومەر فەرمانی کرد وریابن ئەگەر عومەر شتیکی کرد ریی پێ نەدەن، خۆشی شمشیرەکی پێ بوو، پیڤەمبەر (ﷺ) بە عومەری فەرموو تۆ لە دواوە بوەستە، عومەر کە نزیک بوویەو وتی: بەیانیت باش، پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (قَدْ أَكْرَمَنَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْ تَحِيَّتِكَ وَجَعَلَ تَحِيَّتَنَا السَّلَامَ، وَهِيَ تَحِيَّةُ أَهْلِ الْجَنَّةِ) (خوا لەبری ئەو سەلامە تۆ بە سەلامی خۆمان ریزداری کردوین کە سەلامی ئەهلی بەهشتیەکانە)، ئینجا فەرمووی: بۆچی هاتویت ئەو عومەر؟ ئەویش وتی: هاتوم دیلەکم بەدەنەو، پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئەو ئەو شمشیرە چیه پیت؟ ئەویش وتی: خوا ببیریت جا ئەو شمشیرە چ سوودیکی هەیە، کە دابەزیم لەبیرم چوو دایبینم، پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (راستم پێ بلێ بۆچی هاتویت؟) عومەر وتی: تەنها بۆ بردنەو دیلەکم هاتوم، پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (فَمَا شَرَطْتَ لِصَفْوَانَ بْنِ أُمَيَّةَ الْجُمَحِيِّ فِي الْحَجْرِ) (ئەو چ مەرجێکت دانا بۆ صفوانی کۆری ئومەییە لە حێجردا؟) عومەر ترسا و وتی: چ مەرجێکم داناوە؟ پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی: بەلێنت دا بمکوژیت بەرامبەر بەوێ قەرزەکت بداتەو، خوا رێ نادات ئەو بکەیت، عومەر خیرا شایەتومانی هێنا و وتی: ئەو پیڤەمبەری خوا (ﷺ) ئێمە دەمانوت درۆ دەکەیت کە دەلێت سڕوشت بۆ دیت، بەلام ئەم قسە نیتوان من و صفوان لە حێجەر کەس نەیدەزانی جگە لە من و صفوان، بەلام خوا ئەوێ گەیاند بە تۆ، بۆیە بپروام هێنا بە خواو پیڤەمبەرەکی و سوپاس بۆ خوا کە منی گەیاند بەم مەقامە، موسلمانان بە موسلمانبوونی عومەر دلخۆش

بوون، عومەر وتی: که عومیر هات له بهرازیك لام بیزراوتر بوو، هچی که موسلمان بوو هیندهی یه کیک له کورپه کانم لام نازیز بوو، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی: (دابیشه دلنه وات بکهین)، ئینجا فهرمووی: (براکه تان فیری قورئان بکهن و دیله که ی بۆ ئازاد بکهن)، عومیر وتی: ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) من زۆر هه و لم دهدا دژایه تی ئیسلام بکه م، جا ئیستا مۆله تم دده دیت بچمه وه ناو قورپه یش و بانگیان بکه م بۆ ئیسلام به لگو خوا رینمونییان بکات؟ پیغه مبه ریش (ﷺ) مۆله تی پیندا، عومیر چوو یه وه بۆ مه ککه و سه فوانیش له کۆری قورپه یشیه کاندای بوو ده یوت: مۆژده تان لی بیت مۆژده یه کتان بۆ دیت خه می به درتان بیر ده باته وه، هه رکه س له مه دینه وه ده هاته مه ککه سه فوان هه والی مه دینه ی ده پرسى تا دوا جار هه والی زانی که عومیر موسلمان بووه، که ئه وه ی زانی وتی: به لئین بیت هیچ یارمه تیه کی نه دهم و قسه شی له گه ل نه که م، عومیر هاته وه مه ککه و که وته رینمایى خه لک بۆ موسلمان بوون و ژماره یه کی زۆر موسلمان بوون.^(۱)

عومیری کۆری وه هب ئامۆزای سه فوان بوو، پاش فه تی مه ککه هات بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و داوای په نای کرد بۆ سه فوان، پیغه مبه ریش (ﷺ) داواکه ی وه رگرت و عه باکه ی خۆی بۆ نارد، خیرا وه بی کۆری عومیر خۆی گه یاند به سه فوان و پیکه وه گه پانه وه.^(۲)

عومیر دوا ی وه فاتى پیغه مبه ریش (ﷺ) ژیا تا له خیلافه تی عومیری کۆری خه ططا بدا کۆچی دوا یی کرد.^(۳)

٢٥٢٥. عومیری کۆری ئه بی وه ققاص (ﷺ)

ناوی عومیری کۆری ئه بی وه ققاصی کۆری ئوه یی قورپه یشی

(۱) المعجم الكبير للطبراني - باب العين - من اسمه عمير - عمير بن وهب الجمحي، الرقم ١١٧.

(۲) أسد الغابة، ج ٣، ص ٢٥-٢٦.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٧٢٨.

زوهریه، زۆر زوو له مهككه موسلمان بوو، دواتر كوچی كرد بۆ مه دینه و له وئ مایه وهو له غه زای به دردا به شداری كرد و تیايدا شهید بوو.^(۱) کاتیک سوپا ئاماده کرا بۆ غه زای به در، پیغه مبه ر(ﷺ) عومه یری گه پانده وه له بهر که می ته مه نی، عومه یریش دهستی کرد به گریان، بۆیه پیغه مبه ر(ﷺ) مۆله تی پێدا.^(۲)

سه عدی برای که ئه ویش هاوه لئکی گه وره ی پیغه مبه ری خوايه (ﷺ) ده لیت: پێش ئه وه ی بچین بۆ به در، عومه یری برامم بینى خۆی دهشارده وه، وتم: برا که م ئه وه چیه؟ وتی: ترسی ئه وه م هیه پیغه مبه ر(ﷺ) بمبینیت و به بچوو کم بزانییت و نه هیلیت به شداری غه زاکه بکه م، چه زیش ده که م بێم و به شدار بم به لکو خوا شه هیدیم پێ بیه خشی، ئه وه بوو پیغه مبه ر(ﷺ) ئه وی به بچوک زانی و گیرایه وه، عومه یر دهستی کرد به گریان، دواتر پیغه مبه ر(ﷺ) مۆله تی پێدا، منیش بینیم هینده بچوو که خۆم بهرگه سه ربازیه که یم بۆ ریکده کرد، ئه وه بوو له غه زاکه دا کوژرا و ته مه نی هیشتا شانزه سالان بوو.^(۳)

٢٥٢٦. عومه یری کوپی ئه خرهم (ﷺ)

ناوی عومه یری کوپی ئه خرهمی عوذریه، هاته خزمهت پیغه مبه ری خوا(ﷺ) و موسلمان بوو.^(۴)

٢٥٢٧. عومه یری کوپی ئه خنهس (ﷺ)

ناوی عومه یری کوپی ئه خنهسه، یه کێکه له موسلمانبوانی دوا ی فه تحی مه ککه و له دلرا گیرکراوان بوو، له دهستکه وته کانی حونه یندا پیغه مبه ر(ﷺ)

(۱) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ٤، ص ٧٢٥.

(۲) المستدرک علی الصحيحین - کتاب معرفه الصحابه (ﷺ) - ذکر مناقب عمیر بن أبی وقاص أخى سعد قتل يوم بدر (ﷺ)، الرقم ٤٨٩٢.

(۳) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ٣، ص ١٤٩.

(۴) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ٤، ص ٧١٠.

په نجا وشتري پيدا.^(۱)

۲۵۲۸. عومه يري كورې ئهوس (ﷺ)

ناوى عومه يري كورې ئهوى كورې عه تيكه، له پشتيوانانه له ئه وسيه كان، يه كيكه له به شداربوانى غه زاي ئو حود و خنده ق و له غه زاكانى دواتریشدا به شدارى كرد، له جهنگى يه مامه دا به شدارى كرد و تيايدا شه هيد بوو.^(۲)

۲۵۲۹. عويهينه ي كورې حيصن

ناوى عويهينه ي كورې حيصنى كورې حوزده يفيه، پيش فته تحى مه ككه موسلمان بوو و له فته تحى مه ككه دا به شدارى كرد، دواتریش له غه زاكانى حونه ين و تائيفدا به شدارى كرد، پاش وه فاتى پيغه مبه ر (ﷺ) له ئيسلام هه لگه رايه وه وه وادارى طولهيحه ي ئه سه دى بوو، دواتر ته وبه ي كرد.^(۳)

۲۵۳۰. عويهينه ي كورې عائيشه (ﷺ)

ناوى عويهينه ي كورې عائيشه ي مورائيه، يه كيكه له به شداربوانى غه زاي موئته، دواتریش له غه زاكانى تر دا به شدارى كرد.^(۴)

۲۵۳۱. عياضى كورې زوهه ير (ﷺ)

ناوى عياضى كورې زوهه يري قورپه يشى فه هريه، يه كيكه له ده سته ي

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۷۱۰.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۷۱۱.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۷۶۷.

^(۴) أسد الغابة، ج ۴، ص ۳۵۵.

یه که می موسلمان بوان و له کوچی حبه شه و مه دینه و غه زای به دریشدا به شداری کرد.^(۱)

۲۵۳۲. عیاضی کوری عه مر (ﷺ)

ناوی عیاضی کوری عه مره، له پشتیوانانه له خه زره جیه کان، یه کیک بوو له به شداری بوانی غه زای ئو حود، له غه زاکانی تریشدا به شداری کرد.^(۲)

۲۵۳۳. عیاضی کوری غه نه می فه هری (ﷺ)

ناوی عیاضی کوری غه نه می کوری زوه هیری فه هریه، پیتش حوده بییه موسلمان بوو، دواتر له شام نیشته جی بوو، خالۆزای ئه بوو عوبه یده بوو و ئه بوو عوبه یده که وه فاتی کرد ئه وی کرد بوو به به رپرسی حیمص و خه لیفه عومه ریش له و پۆسته ی لای نه برد.^(۳)

۲۵۳۴. عیاضی کیندی (ﷺ)

ناوی عیاضی کیندی، عیاض ده لیت: بیستم له پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو: (ئه گهر که سیک مه ی خوارده وه جه لدی لی بدهن، ئه گهر دووباره ی کرده وه همدی جه لدی لی بدهن، ئه گهر همدی مه ی خوارده وه بدهن له گهر دنی).^(۴)

ئهم فه رموده یه ته نها ئیین ئه بی عاصم هیناویه تی و له کتیه کانی تری فه رموده دا به دی نا کریت.

۲۵۳۵. عیتبانی کوری مالیک (ﷺ)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۷۵۳.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۷۵۶.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۷۵۷.

^(۴) الآحاد و المثاني لابن أبي عاصم، الرقم ۲۱۶۴.

ناوی عیتبانی کوپی مالیکی کوپی عه مره، له پشتیوانانه له خه زره جیه کان، به رای جمهور یه کیکه له به شداربوانی غه زای به در.^(۱)

بوخاری هیناویه تی که عیتبان له به شداربوانی غه زای به دره.^(۲)

کاتیک پیغه مبه ر(ﷺ) برایه تی خسته نیوان کوچه ران و پشتیوانانه وه، برایه تی خسته نیوان عیتبان و عومه ره وه.^(۳)

عیتبان له هه ریه ک له غه زاکانی به در و ئوحدو خنده قدا به شدار ی کرد، دواتر بینایی له ده ستدا.^(۴)

عیتبان ده لیت: جاریک ئازاریک له چاومدا دروست بوو، که سیکم نارد بو لای پیغه مبه ر(ﷺ) و وتم: حه ز ده کم بیت بو لام و له ماله که مدا نویژ بکات، ئه ویش هاو ده م به ژماره یه کی زور له هاوه لانی هات بو لام،^(۵) پیغه مبه ریش(ﷺ) فه رمووی: (حه ز ده که یت له چ شوینیکی ماله که تدا نویژ بکه م؟) منیش وتم: له و شوینه، پیغه مبه ر(ﷺ) دهستی کرد به نویژ و ئیمهش له دوایه وه ریزمان به ست و پیغه مبه ر(ﷺ) دوو رکات نویژی کرد.^(۶)

ئهم به سه رهاته به چند شیوه ی تر له سه حیحی بوخاریدا هاتووه و به گشتی ئه وه ده گه یه نیت که پیغه مبه ر(ﷺ) له سه ر داوای عیتبان چووه بو مالی عیتبان و له وی نویژی کردووه و ژماره یه ک له هاوه لانیشی له گه لیدا بون.^(۷)

عیتبان دوا ی وه فاتی پیغه مبه ریش(ﷺ) ژیا تا له سه رده می موعاویه ی کوپی ئه بوو سوفیاند و وه فاتی کرد.^(۸)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۴۳۲.

(۲) صحيح البخاري، الرقم ۴۱۷.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۴۳۲.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۵۰.

(۵) صحيح مسلم، الرقم ۷۳.

(۶) صحيح البخاري، الرقم ۴۱۶.

(۷) صحيح البخاري - كتاب الأذان - باب من لم ير رد السلام على الإمام واكتفى بتسليم الصلاة، الرقم ۸۴۰.

(۸) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۴۳۲.

۲۵۳۶. عیرباضی کوری ساریه (ﷺ)

ناوی عیرباضی کوری ساریه ی سه له میه و کونیه که ی نه بو و نوجه یحه.^(۱)
عیرباض ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) پیش نه وه ی بخه ویت نه و سووره تانه ی ده خویند که به (سبح) ده ستیان پیده کرد و ده یفه رموو: (إِنَّ فِيهَا آيَةً أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ آيَةٍ) (ثایه تیکیان تیدایه فه زلی زیاتره له هه زار ثایه ت).^(۲)
عیرباض ده لیت: جاریک جوانه و شتریکم فروشت به پیغه مبه ر (ﷺ) دواتر چووم تا به ها که ی و ه ربگرمه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموو: (أَجَلٌ، لَا أَقْضِيكَهَا إِلَّا نَجِيَّةً) (و شتریکی نه جیبه ت ده ده مه وه) واته و شتریکی زور با شتر له وه ی خو ی.^(۳)

دوا جار له سه رده می عه بدولای کوری زوبه یردا کوچی دوا یی کرد، رایه کیش ده لیت: به لکو له سالی هفتا و پینجی کوچیدا وه فاتی کرد.^(۴)

۲۵۳۷. عیصامی کوری عامیر (ﷺ)

ناوی عیصامی کوری عامیری که لبیه، عیصام بتیکی هه بوو که ده یپه رست، جاریک لای بته که بوو که ده نگیک له ناو بته که وه هات ده یوت: نه ی عیصام نه ی عیصام ئیسلام هاتو بته کان نه مان و په یوه ندی خزمایه تی به ستراره، عیصامیش ترس دایگرت و چوویه خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) و به سه ره اته که ی بو با سکرد، پیغه مبه ری خواش (ﷺ) بانگی کرد بو ئیسلام و عیصامیش موسلمان بوو.^(۵)

(۱) أسد الغابة، ج ۴، ص ۲۲.

(۲) سنن أبي داود - كتاب الأدب - أبواب النوم - باب ما يقال عند النوم، الرقم ۵۰۵۷؛ جامع الترمذي - أبواب فضائل القرآن عن رسول الله (ﷺ)، الرقم ۲۹۲۱ وقال حديث حسن غريب، السنن الكبرى للنسائي - كتاب فضائل القرآن - المسبحات، الرقم ۷۹۷۲، حسنه الألباني في صحيح و ضعيف سنن الترمذي، الرقم ۲۹۲۱.

(۳) سنن النسائي - كتاب البيوع - باب استسلاف الحيوان واستقراضه، الرقم ۴۶۳۳.

(۴) أسد الغابة، ج ۴، ص ۲۳.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۰۱.

۲۵۳۸. عیصامی موزهنی (ﷺ)

ناوی عیصامی موزهنی و هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ری خوایه (ﷺ)، عیصام ده‌لّیت: له سریه‌یه‌کدا بووین، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) رینمایی پیداین و فهرمووی: (إذا رأیتُم مسجداً أو سمعتم مؤذناً فلا تقتلوا أحداً)،^(۱) (ئه‌گه‌ر مزگه‌وتیکتان بینی یان ده‌نگی بانگی‌ژتان بینی ئیتر که‌س مه‌کوژن).

۲۵۳۹. عیصمه‌ی کچی حیبانه (ﷺ)

ناوی عیصمه‌ی کچی حیبانه، له پشتیوانانه‌و چووه‌ته‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعه‌تی پیداوه.^(۲)

۲۵۴۰. عیصمه‌ی کوری ریئاب (ﷺ)

ناوی عیصمه‌ی کوری ریئاب، یه‌کئیکه‌ له به‌شداربوانی ریکه‌وتنی حوده‌ییه، له جه‌نگی یه‌مامه‌دا به‌شداری کرد و تیایدا شه‌هید بوو.^(۳)

۲۵۴۱. عیصمه‌ی کوری قه‌یس (ﷺ)

ناوی عیصمه‌ی کوری قه‌یس، سه‌ره‌تا ناوی عه‌صیه‌ بوو، به‌لام پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ناوی گو‌ری و ناوی نا عیصمه.^(۴)

۲۵۴۲. عیصمه‌ی کوری مودریک (ﷺ)

ناوی عیصمه‌ی کوری مودریک، عیصمه‌ ده‌لّیت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) دانیشتنی
^(۱) سنن أبي داود - كتاب الجهاد - باب في دعاء المشركين، الرقم ۲۶۳۵، جامع الترمذي - أبواب السير عن رسول الله (ﷺ)، الرقم ۱۵۴۹ وقال حسن غريب، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود، الرقم ۲۶۳۵، قال شعيب الأرنؤوط حسن لغیرهو هذا إسناد ضعيف، ضعفه أحمد شاکر في سنن الترمذي. الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۲۶.
^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۰۲.
^(۳) معجم الصحابة لابن قانع، ج ۲، ص ۲۹۵.
^(۴)

بەر خۆرى پى باش نەبوو.^(۱)

۲۵۴۳. عیصمەى ئەسەدى (ﷺ)

ناوى عیصمە یان عوصەیمەى ئەسەدیەو یەکیکە لە بەشداربوانى غەزای بەدر، دواى وەفاتی پێغەمبەرىش (ﷺ) ژیا تا لە جەنگى یەرمووکدا بەشدارى کرد.^(۲)

۲۵۴۴. عیقالى كۆرى خوەیلید (ﷺ)

ناوى عیقالى كۆرى خوەیلیدەو پێغەمبەر (ﷺ) پێشنیازی بو کرد موسلمان بێت بەلام رازی نەبوو، لە جارى دووهمدا كە پێغەمبەر (ﷺ) هەمدى بانگى کرد بو ئىسلام، عیقال موسلمان بوو.^(۳)

۲۵۴۵. عیكريمەى كۆرى ئەبووجەهل (ﷺ)

ناوى عیكريمەى كۆرى ئەبووجەهلى كۆرى هیشامى كۆرى موغیرەیه قورەیشى مەخزوومیە، كونیەكەى ئەبووعوثمانە.^(۴)

ئەبووجەهلى باوكى لە جەنگى بەدردا كۆژرا، عەبدوڕەحمان دەلێت: لە بەدردا لە ریزدا وەستابووم، تەماشای راست و چەپی خۆم کرد، دوو مندالى پشتیوانانم بینی، یەكێکیان وتى مامە گیان ئەبووجەهل دەناسیت؟ وتم: بەلى، بۆچیتە برازاكەم؟ وتى بیستوومە قسەى وتوو بە پێغەمبەر (ﷺ)، سویند بەوہى گیانمى بەدەستە ئەگەر ببینم وازی لى ناھینم تا دەیکوژم یان دەمکوژیت، ئەوى تریش هەمان شتى پى وتم، منیش نیشانم دان و ئەوانیش كوشتیان و دواتر ھاتنەوہ بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ)، فەرمووی: کامتان كوشتى؟ ھەركامیان وتى: من،

^(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۴۸۲۷.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۰۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۱۸.

^(۴) سير أعلام النبلاء للذهبي، ج ۱، ص ۳۲۳.

پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی: کهستان شمشیره که تان سرپوه؟ وتیان: نا، سهیری ههردوو شمشیره که ی کرد و فهرمووی: ههردوو کتان کوشتو تانه.^(۱)

ئه بوجهلی باوکی که ناوی عهمر بوو، یه کیک بوو له سه رسه ختترین نه یاره کانی پیغه مبهری خوا (ﷺ)، ئازاری زۆری پیغه مبهری خوا (ﷺ) دهدا و زۆر دژایه تی دهکرد.

جاریک ئه بوو جههل لای صهفا ریی گرت به پیغه مبهەر (ﷺ) و ئازاری دا و قسه ی پی وت، پیغه مبهەر (ﷺ) وهلامی نه دایه وه، خزمه تکاریکی عه بدولای کوری جودعانیش له سهروو صهفاوه له شوینی خۆی بوو گوپی له وه بوو، ئینجا چوو و چوو یه ناو کۆری قورپه یشیه کان لای که عبه و له گه لیان دانیشت، هینده ی نه برد حمزه به که وانه که یه وه له راوه وه هاته وه، ئه وکات حمزه هیشتا بیناوه پ بوو، ئافره ته خزمه تکاره که چوو بۆ لای حمزه، ئه وکات پیغه مبهەر (ﷺ) هه ستابوو تا بگه ریته وه بۆ ماله وه، ئافره ته که به حمزه ی وت: ئای ئه گه ر ئه تبینی ئه بولحه که م توژی له مه و بهر چی کرد به موحه ممه دی برازات، ئازاری دا و قسه ی پی وت، ئینجا چوو تا چوو یه کۆری قورپه یش لای که عبه و له گه لیان دانیشت و قسه ی له گه ل موحه ممه د نه کرد، حمزه توورپه یی دایگرت و بی ئه وه ی لای هیچ که س رابوه ستیت چوو تا ته وافیکی که عبه بکات و هیوادار بوو ئه بوو جههل ببینیت، که چوو یه مزگه وت بینی ئه بوو جههل له ناو خه لکه که دا دانیشتوو، خیرا چوو بۆی و که گه یشته لای به که وانه که ی توند دای به سه ر سه ری ئه بوو جهلدا، چهند که سی له به نی مه خزووم هه ستان تا به رگری لیبکه ن، وتیان: ئه ی حمزه هه رچی سه یر ده که ی تۆیش له ئایین هه لگه راویته ته وه، حمزه ش وتی: جا کی و چی شتی هه یه ریگرم بیت، به لی، من شایه تی ده ده م موحه ممه د نیردراوی خوایه و ئه وه ی ده یلیت حه قه، سویند به خوا ده ست هه لئاگرم، ده ی ئه گه ر راست ده که ن ریگرم لی بکه ن، ئه بوو جه هلیش وتی: واز به یتن له ئه بوو عوماره من زۆر به ناشیرینی قسه م

^(۱) صحیح البخاری - کتاب فرض الخمس - باب من لم یخمس الأسلاب، الرقم ۳۱۴۱؛ صحیح مسلم - کتاب الجهاد والسیر - باب استحقاق القاتل سلب القتل، الرقم ۱۷۵۲.

وتوو به برازاكهی، به وه ئازاری قوه ریشیش بۆ سه ر پیغه مبه ر (ﷺ) كه می كرد.^(۱)
عیکریمه هاوشان به باوکی له غه زای به دردا دژ به موسلمانان به شداري
كرد و تیايدا كوشتاری موسلمانانی كرد، له وانه رافیعی كوری موعه لای
شهید كرد.^(۲)

كاتیک ئه بووجه هلی باوکی كوژرا، ئیتر سه ركردایه تی به نی مه خزووم
درایه ده ست عیکریمه.^(۳)

دواتر كه عیکریمه موسلمان بووبوو، زۆر خه فته تی ده خوارد كه له به دردا
به شداري كردوو وه كه سویندی زۆر قورسی بخواردایه ده یوت: سویند به و
خوایه ی له به دردا رزگاری كردم.^(۴)

كه غه زای به در ته واو بوو و ئه بووجه هل و ژماره یه ك سه ركرده ی تری
قوره ییش كوژرابوون، منالانی ئه و سه ركردانه هاو ده م به عیکریمه چوون
بۆ لای ئه بوو سو فیان و وتیان: ئه و سامانه ی له كاروانه كه دا هیتانان بیده ره
ده ستمان تا بۆ تۆله ی قوره ییش به کاری به یینین، ئه ویش رازی بوو، ئه وه بوو
كه وتنه ئاماده کاری بۆ جهنگی ئو حوود.^(۵)

عیکریمه له غه زای ئو حوودا دژ به موسلمانان به شداري كرد، له و
غه زایه دا خالیدی كوری وه لید سه ركردایه تی سواره ی بیتاوه پانی ده كرد
كه نزیکه ی سه د سواره بوون،^(۶) ئه مانه به ره ی راستی سوپا كه بوون، له
به ره ی چه پیشه وه سه د سواره ی تر هه بوون كه عیکریمه ی كوری ئه بوو
جه هل سه ركردایه تی ده كرد.^(۷)

(۱) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب سعد بن مالک بن خالد کنیته
أبو سهل (ﷺ) - ذکر إسلام حمزة بن عبد المطلب وحمايته لرسول الله عند إیذاء أبي جهل، الرقم ۴۹۰۶.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۴۴۵.

(۳) سير أعلام النبلاء للذهبي، ج ۱، ص ۳۲۳.

(۴) سير أعلام النبلاء للذهبي، ج ۱، ص ۳۲۳.

(۵) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۱۰.

(۶) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۱۳.

(۷) نفس المصدر، ج ۴، ص ۱۵.

له غه زای خه نده قیشدا دووباره عیکریمه دژ به موسلمانان به شداری کرد.^(۱)
 هه ریه ک له عیکریمه ی کوپی ئه بو جه هل و ئوبه ی کوپی شه ریق و عوبه یده ی
 کوپی حه کیم و چه ندیکی تر به شداربوون له فروشتنی خوبه ییدا، فروشتیان به
 عوقبه ی کوپی حارثی کوپی نه وفهل، چونکه خوبه یب له جهنگی به دردا باوکی
 عوقبه ی کوشتبوو، عوقبه ش له مالی خویدا خوبه یبی به ند کرد.^(۲)

خالیدی کوپی وه لید که ویستی موسلمان بیت، پیشنیازی کرد بو
 عیکریمه تا موسلمان بیت، به لام ئه و رازی نه بوو، خالید ده لیت: کاتیک
 خوای گه وره خیری هیتایه ریم و ئیسلامی خسته دلمه وه و ژیری پی
 به خشیم، خۆم به خۆم دهوت خۆ من چی جهنگی دژ به موحه ممه د هه یه
 بینیم، چی جاریش چوویم که گه راومه ته وه دهروونم پنی وتوم ئه و کارو
 شوینه هی من نیه، موحه ممه دیش به مزوانه سه رده که ویت، ئه وه بوو که
 پیغه مبه ر(ﷺ) به ره و حوده یبیه هات به سواره ی بیناوه رانه وه ده رچووم و
 له ناوچه ی عوسفان ریم پیگرت، دواتر که قورپه ییش ریککه وتن له گه لی وتم:
 ئیتر بو کوئ بچم؟ بو لای نه ججاشی که ئه وانه ی چوون بو لای نه ججاشی
 له وئ پاریزراون و خویشی بوته شوینکه وته ی موحه ممه د؟ یان بچم بو
 لای هیره قل و واز له ئایینی خۆم به یتیم و بیم به نه صرانی و جووله که و
 شوین عه جه م بکه وم، یان وه ک ئه و خه لکه ی تر له مالی خۆم بمیتمه وه،
 .. ئینجا که ویستم بچم بو مه دینه عیکریمه ی کوپی ئه بووجه لم بینی و
 وتم: وانا زایت ئیمه له هه له داین، وا موحه ممه د سه رکه وت به سه ر عه ره ب
 و عه جه مدا، با بچین بو لای و شوینی بکه وین، گه وره یی ئه و بو ئیمه شه،
 به لام ئه و زور به سه ختی به رپه رچی دامه وه و وتی: ئه گه ر ته نها من ما بم
 شوینی بکه وم شوینی ناکه وم، منیش وتم: ده ی ئه م قسانه م لای که س باس

(۱) البداية و النهاية لابن کثیر، ج ۴، ص ۱۱۲.

(۲) الاستیعاب فی معرفه الأصحاب، ج ۲، ص ۴۴۲.

مهكه. (۱)

پيغمبر (ﷺ) زور توورهبوو له عيكريمه، چونكه ئهو دژايه تي زوري موسلماناني دهكرد، بويه كاتيك چوو بۆ فه تحي مهككه، فرماني كرد چهند كه سيك هه ن ئه گهر ته نانه ت خويان هه لواسيبوو به كه عبه وه هه ر ده بيت بكوژرين، يه كيك له وانه عيكريمه بوو، (۲) جا عيكريمه كه ئه ويه بيست به ره و ده ريا چوو و سوار كه شتيه ك بوو، له ناو كه شتيه كه دا بوون كه گه رده لولويك هات و هه موان هاواريان ده كرد و ده يانوت لي ره دا خوا وه نده كاتنان فري اتان ناكه ون، عيكريمه وتي: به خوا لي ره دا ته نيا نيازپاكي رزگارم بكات له وشكانيشدا هه ر ئه وه رزگارم ده كات، خوايه به لين بيت له سه رم ئه گهر له م باره دا رزگارم بكه يت، بچم بۆ لاي موحه ممه د و ده ست بخمه ده ستي، چونكه ده زانم ئهو زور لي بورده و به خشنده يه. (۳)

ئومموحه كيمي ژني عيكريمه پاش فه تحي مهككه موسلمان بوو، (۴) چوويه خزمه ت پيغمه مبه ري خوا (ﷺ) و داواي په ناي كرد بۆ عيكريمه ي مي ردي، پيغمه مبه ري خواش (ﷺ) داواكه ي وه رگرت، ئه ويش خيرا چوو بۆ يه مه ن كه عيكريمه له وي بوو و په ناكه ي پيغمه مبه ري خواي (ﷺ) پي گه ياند، عيكريمه ش هاوده م به ئومموحه كيمي هاوسه ري گه رايه وه بۆ مهككه. (۵)

كاتيك عيكريمه چوويه خزمه ت پيغمه مبه ري (ﷺ) وتي: ئه ي موحه ممه د ئه م ئافره ته ده ليت: تو په ناي منت داوه، پيغمه مبه ري (ﷺ) فه رمووي: تو په نادراويت، عيكريمه ش كه ئه وه هه لويسي ته ي بيني شايه توماني هينا، ئينجا وتي: تو چاكه كارترين كه سيت، راستگوترين و به وه فاترين كه سيت، له كاتي ئه م قسانه يدا عيكريمه له شه رمدا سه ري دانه واندبوو، دواتر وتي: ئه ي

(۱) تاريخ الإسلام للذهبي، ج ۲، ص ۴۷۴-۴۷۶، البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۲۳۸-۲۳۹.

(۲) المستدرک علی الصحيحين - كتاب البيوع - ذکر تأمین الناس يوم فتح مكة إلا أربعة نفر، الرقم ۲۳۴۲.

(۳) سنن النسائي - كتاب تحريم الدم - باب الحكم في المرتد، الرقم ۴۰۷۸.

(۴) موطأ الإمام مالك - كتاب النكاح - نكاح المشرک إذا أسلمت زوجته قبله، الرقم ۲۰۰۳.

(۵) أسد الغابة، ج ۴، ص ۷۸.

پیڻه مبهري خوا (ﷺ) داواي لينخوشبونم بؤ بکه بؤ هر ههنگاويکی دژايه تي ئيسلام و دهرخستنی شیرک گرتوومه ته بهر، پیڻه مبهريش (ﷺ) نزای بؤ کرد و فهرمووی: (خوايه له عيکريمه خوش به له هر دژايه تیه که گرتیه بهر بهرام بهرم يان هر کاروانیک گرتیه بهر بؤ بهرگرتن به په يامه که ت)، عيکريمه وتی: ئه ی پیڻه مبهري خوا (ﷺ) چاکترین شتم پی بفهرموو تا فيري بم، ئه ویش فهرمووی: بلی: أشهد أن لا إله إلا الله، وأن محمدا عبده ورسوله و له پیناو خواشدا تيکؤشه.^(۱)

عيکريمه وتی: ئه ی پیڻه مبهري خوا (ﷺ) سویند بیت به خوا له هر ههلويسيتيکدا دژايه تي په يامي خوام کردييت هه مان ئه و هه و له بؤ خزمه تي په يامي خوا ده گرمه بهر، چيم له دژايه تي په يامي خوادا خهرج کردييت، به لين بیت هينده له ري خوادا خهرج بکه م.^(۲)

پاش موسلمانبوننی خه لکی به بهرچاويه وه قسه يان به باوکی دهوت، ئه ویش پی ناخوش بوو و چوو بؤ لای پیڻه مبهري (ﷺ) و به سه رهاته که ی بؤ باسکرد، پیڻه مبهريش (ﷺ) فهرمووی: (قسه به مردوو مه لين، چونکه قسه وتن به مردوو ئازاری زيندوو ددات).^(۳)

دواتر پیڻه مبهري (ﷺ) بهرپرسياري تي سپارد به عيکريمه و کؤکردنه وه ی زهکاتي هه وه زانيه کانی به و سپارد.^(۴)

کاتيک پیڻه مبهري (ﷺ) وهفاتي کرد ئه زديه کان ئاماده نه بوون زهکات بدن، بؤيه حوده يفه نامه ی نووسی بؤ خه ليفه ی پیڻه مبهري (ﷺ) ئه بووبه کري صديق و هه واله که ی پيدا، ئه بووبه کريش عيکريمه ی کور ی ئه بوو جهه لی

^(۱) المستدرک على الصحيحين - كتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذكر مناقب عكرمة بن أبي جهل واسم أبيه مشهور - دعاء النبي صلى الله عليه وآله وسلم لعكرمة، الرقم ۵۰۹۰.

^(۲) مصنف ابن أبي شيبة - كتاب فضل الجهاد - ما ذكر في فضل الجهاد والحث عليه، الرقم ۱۹۸۷۰.

^(۳) أسد الغابة، ج ۴، ص ۷۸.

^(۴) أسد الغابة، ج ۴، ص ۷۸.

نارد بۆیان،^(۱) عیگرمهش ژمارهیهک له وانهی بهدیل گرت و به حوزدهیفه دا
ئهوانی نارد بۆ لای ئه بووبه کر.^(۲)

ئه بووبه کری صدیق عیگریمه ی به سوپایه که وه نارد بۆ خه لکی عومان^(۳)
و پاش سه رکه وتنی ئه وی کرد به بهرپرسی عومان، پاش ماوه یهک له و
پۆسته ی لایبرد و به ره و یه مهنی نارد.^(۴)

دواتر عیگریمه بۆ جیهاد چوو به ره و شام، خه لیفه ئه بووبه کر خالیدی
کورپی سه عیدی کرد به بهرپرسی به شیک له سوپای رۆژه لاتی شام،^(۵)
خالیدیش به ره و تیما چوو و له وی که نزیک بوویه وه له هۆزه عه ره بیهکانی
ناو رۆمه کان زۆریک له هۆزهکانی ئه وی بڵاوه یان لیکرد و زۆریکیان
موسلمان بوون، خالیدیش هه والی نارد بۆ ئه بووبه کر که چی روویداوه،
ئه بووبه کریش فه رمانی پیکرد پیشه وه ی بکات و وه لیدی کورپی عوتبه و
عیگریمه ی کورپی ئه بوو جهل و دهسته یهکی زۆریشی نارد بۆ یارمه تیدانی،
خالید پیشه وه ی کرد و سه رکرده ی رۆمهکانی له ئیلیا شکاند که ناوی
ماهان بوو، ماهان به ره و دیمه شق رایکرد و خالیدیش که وته دوا، تا
گه یشتنه مه رج سه فرا، له وی باره که به پیچه وانه شکایه وه و خالیدی کورپی
وه لید و سوپاکه ی رایانکرد، به لام عیگریمه خۆی راگرت و راینه کرد.^(۶)

عیگریمه له سالی پانزه ی کۆچیدا به شداری جهنگی یه رمووکی کرد و
تیایدا شه هید بوو،^(۷) له کاتی جهنگه که دا له ئه سه په که ی دابه زی و که وته
جهنگ، ده یان جار بریندار کرا تا دوا جار شه هید کرا.^(۸)

له کاتی جهنگه که دا موسلمانان هاواریان لی ده کرد له خوا بترسه و رهحمی

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۷، ص ۱۰۱.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۴۵.

(۳) أسد الغاية، ج ۴، ص ۷۹.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۲.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۳۸.

(۶) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۴.

(۷) سير أعلام النبلاء للذهبي، ج ۱، ص ۳۱۶.

(۸) مصنف ابن أبي شيبة - كتاب فضل الجهاد - ما ذكر في فضل الجهاد والحث عليه، الرقم ۱۹۸۷۰.

به خۆت بکه، ئه ویش دهیوت: من پشتر بۆ لات و عوززا خۆم بهخت دهکرد، ئیستا له ریی خوادام خۆم بیاریزم؟! به خوا هه رگیز شتی وا ناکه م.^(۱)

٢٥٤٦. عیكریمه ی كور ی عامیر (ﷺ)

ناوی عیكریمه ی كور ی عامیر یان كور ی عه ممار ی قور هیشیه، یه كێكه له موسلمانبوانی پاش فه تحی مه ككه و یه كێكه له دلرا گیر كراوان.^(۲)

٢٥٤٧. عیلبائی عه به سی (ﷺ)

ناوی عیلبائه و چووه ته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ)، فه رمووده یه کی گیراوه ته وه كه پیغه مبه ر (ﷺ) ده فه رمویت: (خه لکی كه روویان كرده دنیا زیان به ئاخیره تیان ده گه یه نن).^(۳)

٢٥٤٨. عیلبائی كور ی مور ره (ﷺ)

ناوی عیلبائی كور ی مور ره یه و یه كێكه له به شداربوانی غه زای موئته و تیایدا شه هید بوو.^(۴)

٢٥٤٩. عیمرانی كور ی حوصه یین (ﷺ)

ناوی عیمرانی كور ی حوصه یینی كور ی عوبه یده، كونیه كه ی ئه بوو نو جه یده، له سالی فه تحی خه به ردا موسلمان بوو، دواتر به شدار ی چه ند غه زایه کی كرد، له فه تحی مه ككه شدا به شدار ی كرد و ئالای خوزاعیه كانی به ده سته وه بوو.^(۵)

^(۱) أسد الغابة، ج ٤، ص ٨٠.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٣٩.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٤٥.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٤، ص ٥٤٥.

^(۵) أسد الغابة، ج ٤، ص ٣٩٩.

عیمران دهلیت: جاریک له سه فهریکدا له گهل پیغه مبهەر (ﷺ) بووین، به شهو ریمان دهبری تا گه یشته کوتایی شهو که میک خه وتین، به لام خه وه که مان زوری خایاند تا شهو تیشکی خورمان بهر که وت و به وه بیدار بووینه وه، ئیمه وا راهاتبووین کهس پیغه مبهری خوای (ﷺ) بیدار نه ده کرده وه تا خوی له خه وه ستایه، چونکه نه مانده زانی له خه وه که یدا چی بۆ رووده دات، عومهر که هه ستا و باری خه لکه که ی بینی دهستی کرد به الله اکبر کردن و به دهنگی بهر زیش دهیوت: تا پیغه مبهەر (ﷺ) له خه و راجله کی، که له خه وه ستا خه لکه که باسی باری خویان بۆ پیغه مبهەر (ﷺ) خسته پروو، ئه ویش فهرمووی: (کیشه نیه - بجوولین)، ئه وه بوو جوولاین و که میک چووین، دابه زی و داوی ئاوی کرد و دهستنوژی گرت و بانگ درا بۆ نوژ و پیغه مبهەر (ﷺ) بهر نوژی کرد بۆ خه لکه که، که له نوژه که ی ته و او بوو، پیغه مبهەر (ﷺ) کابرایه کی بینی که ناری گرتبوو و له گهل خه لکه که نوژی نه ده کرد، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی: ئه ی فلانه کهس بۆچی له گهل خه لکه که نوژ ناکه ییت؟ کابرا وتی: ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) تووشی له شگرانی بووم و ئاویش نیه خۆم بشۆم، ئه ویش فهرمووی: (علیک بالصعید فانه یکفیک)، (خۆل به کار بهینه - بۆ ته یه موم - ئه وه ت به سه)، دواتر پیغه مبهەر (ﷺ) که وته ری و خه لکیک سکالای تینویتیان کرد، پیغه مبهەر (ﷺ) عه لی و که سیکی تری بانگ کرد و فهرمووی: (برۆن و به دوا ی ئاودا بگه رین)، ئه وانیش چوون تا به دوا ی ئاودا بگه رین...^(۱)

عیمران دهلیت: پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی: (اطلعت في الجنة فرأيت أكثر أهلها الفقراء، واطلعت في النار فرأيت أكثر أهلها النساء)،^(۲) (ته ماشای به هه شتم کرد زۆربه ی خه لکه که ی هه ژاران بوون، ته ماشای دۆزه خیشم کرد زۆربه ی خه لکه که ی ئافره تان بوون).

^(۱) صحيح البخاري - كتاب التيمم - باب الصعید الطیب وضوء المسلم یکفیه من الماء، الرقم ۳۴۴.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب بدء الخلق - باب ما جاء في صفة الجنة وأهلها مخلوقة، الرقم ۳۲۴۱؛ صحيح مسلم - كتاب الرقاق - باب أكثر أهل الجنة الفقراء، الرقم ۲۷۳۷.

دواتر عیمران چوو بۆ به صرەو لهوئ نیشتهجئ بوو و هەر لهوئیش وهفاتی کرد، مردنیشی له سالی په نجاو دوو یان په نجاو سی کۆچیدا بوو،^(۱) له کاتی فیتنه ی نیاوان هاوه لاندای عیمران که ناری گرت و به شداری تیدا نه کرد.^(۲)

۲۵۵. عیمرانی کورپی عوهیم (ﷺ)

ناوی عیمرانی کورپی عوهیم یان کورپی عوهیمیره، له به سه ره هاتیکدا باسی هاتوو که خوشکه که ی-یان به گێرانه وهیه کی تر که چه که ی-له گهل هه ویکه ی -ژنی تری میزده که ی-جهنگی کردوو وه کوشتوو یه تی و عیمرانیش خوین باییه که ی داوه.^(۳)

دوو ئافرهت پیکه وه جهنگان و یه کیکیان دای لهوی تریان و ژنه که و کورپه که ی سکیشی کوشت، پیغه مبه ر (ﷺ) حوکی به و هدا ژنه که بکوژریته وه و له بری کورپه که ش کۆیله یان که نیزه کیک بدریت،^(۴) جا ئه و دوو ژنه ی که جهنگیان کرد هه ردووکیان ژنی هه مه ل خو ی بوون، یه کیکیان ناوی موله یکه بوو و ئه وی تریش ناوی ئوممو عه فیف بوو،^(۵) ئوممو عه فیف به داریک دای له موله یکه و کوشتی،^(۶) هه مه ل هات بۆ لای باوکی ژنه بکوژه که و وتی: خوین بایی ژنه که م و منداله که مم دهوئیت، باوکیشی وتی: منداله کانی خوین باییه که ی ئه دهن، سکالا براه لای پیغه مبه ر (ﷺ)، ئه ویش فهرمووی: (خوین بایی له سه ر که سوکاره و بۆ کورپه ش کۆیله یان که نیزه کیک ده دریت).^(۷)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۷۰۵.

(۲) أسد الغابة، ج ۴، ص ۲۹۹.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۷۰۷.

(۴) مسند أحمد بن حنبل - مسند بني هاشم (ﷺ) - مسند عبد الله بن العباس بن عبد المطلب (ﷺ) عن النبي (ﷺ)، الرقم ۳۵۰۷ - سنن أبي داود - كتاب الديات - باب دية الجنين، الرقم ۴۵۷۲؛ سنن النسائي - كتاب القسامة والقود - باب قتل المرأة بالمرأة، الرقم ۴۷۵۳، صححه شعيب الأرنؤوط.

(۵) مشکل الآثار للطحاوی، الرقم ۳۸۹۱.

(۶) فتح الباری، ج ۱۰، ص ۲۱۸.

(۷) السنن الكبرى للبيهقي، الرقم ۱۵۲۳۷.

ٲهو هاوه لآنه ى ناويان
به پيتى (ف)
دهست پى دهكات

۲۵۵۱. فاتیکى کورپی عه مر (ﷺ)

ناوی فاتیکى کورپی عه مری خه طمیه، فاتیک ده لیت: روقییه ی چاوم لای پیغه مبه ر (ﷺ) باسکرد، ئه ویش مؤله تی پیدام تا به کارى بهینم و نرای به ره که تی بو کردم تیایدا، روقییه که ش ئه مه بوو: بسم الله و بالله، أعیذك بالله من شر ما ذرأ و برا و من شر ما اعتريت و اعتراك و الله ربي شفاك و أعیذك بالله من شر ملقح و محیل.^(۱)

۲۵۵۲. فاخیته ی کچی غه زوان (ﷺ)

ناوی فاخیته ی کچی غه زوانه و یه کیکه له ئافره ته کوچه ریه کان.^(۲)

۲۵۵۳. فاخیته ی کچی وه لید (ﷺ)

ناوی فاخیته ی کچی وه لیدی کورپی موغیره ی مه خزوومیه، خوشکی خالیدی کورپی وه لید و هاوسه ری صه فوانی کورپی ئومه ییه بوو، فاخیته مانگیک پیش موسلمانبوونی صه فوانی میردی موسلمان بوو، موسلمانبوونیشی له کاتی فته تحی مه ککه دا بوو.^(۳)

۲۵۵۴. فاخیته ی کچی ئه بووطالب (ﷺ)

ناوی فاخیته ی کچی ئه بووطالبه، خوشکی علی کورپی ئه بووطالب و ئاموزای پیغه مبه ری خوایه (ﷺ)، رایه کیش ده لیت: ناوی هیند بووه، کونیه که ی ئومموهانیئه و زیاتر به و نازناوه ی ناسراوه.^(۴)

^(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۱۱۶.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۷.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۷.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۶.

ئەم ئافرەتە هاوسەری ھوبەیرە کۆری ئەبی وەھبی مەخزوومی بوو،
لە سالی فەتھی مەککەدا ئومموھانی موسلمان بوو، جا کاتیک پیغەمبەر(ﷺ)
فەتھی مەککە ی کرد، ھوبەیرە رایکرد بۆ نەجران.^(۱)

۲۵۵۵. فاخیته‌ی کچی ئەبی ئوحەیحە(ﷺ)

ناوی فاخیته‌ی کچی ئەبی ئوحەیحە، هاوسەری ئەبیلعاصی زاوی
پیغەمبەر(ﷺ) بوو، پاش ئەوێ زەینەبی کچی پیغەمبەر(ﷺ) وەفاتی
کرد، ئەبیلعاص فاخیته‌ی بەهاوسەر گرت و کچیکێ لێی بوو بە ناوی
مەریەم.^(۲)

۲۵۵۶. فاخیته‌ی کچی ئەسودە(ﷺ)

ناوی فاخیته‌ی کچی ئەسودە قورەیشی ئەسەدیە، هاوسەری صەفوانی
کۆری ئومەییە بوو، پیشتر باوەژنی صەفوان بوو، کە باوکی صەفوان
مرد فاخیته‌ی باوەژنی بەهاوسەر گرتەو، دواتر بە بریاری ئیسلام لەیک
جیا بوونەو.^(۳)

۲۵۵۷. فاریعە‌ی کچی ئەبووسوفیان(ﷺ)

ناوی فاریعە‌ی کچی ئەبووسوفیان کۆری حەربی ئومەویە، هاوسەری
عەبدولای کۆری جەحش بوو، هاودەم بە هاوسەرەکە کۆچی کرد بۆ
حەبەشە.^(۴)

(۱) أسد الغابة، ج ۷، ص ۴۴۳.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۶.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۶.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۹.

۲۵۵۸. فاربعه‌ی کچی ئه‌بی سه‌لت (ﷺ)

ناوی فاربعه‌ی کچی ئه‌بی سه‌لت، دوا‌ی فه‌تحی تائف چوویه خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، به ئافره‌تیکی جوان و خوین گهرم ناسرابوو.^(۱)

۲۵۵۹. فاطیمه‌ی زه‌راء (ﷺ)

ناوی فاطیمه‌ی کچی موحه‌مه‌دی کو‌ری عه‌بدو‌لایه، باوکی سه‌رداری مرو‌فایه‌تی و ئازیزی ئیماندارانه، موحه‌مه‌دی نیردراوی خوایه.^(۲) دایکی ناوی خه‌دیجه‌ی کچی خوه‌یلیده، دایکی باوه‌رداران و موژده‌پندراوی به‌ه‌شت و یه‌که‌م و خوشه‌ویستترین هاوسه‌ری پیغه‌مبه‌ری خوایه (ﷺ)، پیشتر له پیتی (خ) دا به وردی ژیا‌نه‌که‌یمان باسکردوو.

فاطیمه سی خوشکی هه‌بوو به ناوه‌کانی روقیه‌و زه‌ینه‌ب و ئومموکلثوم که پ‌شتر ژیا‌نی هه‌رکام له‌وانمان باسکردوو.

زه‌ینه‌ب که که‌ه‌وره‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو، به‌لام له سالی هه‌شته‌می کو‌چیدا کو‌چی دوا‌یی کرد.^(۳)

روقیه که ژنی عوثمانی کو‌ری عه‌ففان بوو، کاتی‌ک غه‌زای به‌در روویدا روقیه نه‌خوش بوو، بۆیه به ویستی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) عوثمان لای روقیه مایه‌وه، به‌لام پیش ئه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بگاته‌وه ناو مه‌دینه روقیه کو‌چی دوا‌یی کرد.^(۴) ئومموکلثوم که له روقیه بچوو‌کتر بوو و دوا‌ی مردنی روقیه‌ی خوشکی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئه‌وی ماره کرد له عوثمانی کو‌ری عه‌ففان، به‌لام ئه‌میش له سالی نو‌ی کو‌چیدا وه‌فاتی کرد و باوکی (پیغه‌مبه‌ری ئازیز) (ﷺ) نو‌یژی له‌سه‌ر کرد.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۵۰.

^(۲) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ۴، ص ۱۸۹۳.

^(۳) أسد الغابة، ج ۷، ص ۱۴۴.

^(۴) أسد الغابة، ج ۷، ص ۱۲۶.

^(۵) أسد الغابة، ج ۷، ص ۴۲۱.

براکانی فاطیمه بریتی بوون له قاسم که برا گه‌وره‌ی بوو، طه‌یب، طاهیر، عه‌بدولا،^(۱) برایه‌کی تری هه‌بوو به ناوی ئیبراهیم که له رووی باوکیه‌وه بوو و دایکیان جیا بوو، ئیبراهیمیش له سالی هه‌شته‌می کۆچیدا له‌دایک بوو و پاش هه‌ژده مانگ هه‌ر به مندالی کۆچی دوا‌یی کرد،^(۲) جا هه‌موو کۆره‌کانی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له خه‌دیجه‌وه پێش دابه‌زینی سروش وه‌فاتیان کرد، به‌لام کچه‌کانی مانه‌وه تا ئیسلام هات و باوه‌ریان هینا به ئیسلام و له‌گه‌ل باوکیان کۆچیان کرد بۆ مه‌دینه.^(۳)

می‌رده‌که‌ی فاطیمه ناوی عه‌لی کۆری ئه‌بووطالبیه، ئامۆزاو زاوای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و موژده‌پێدرای به‌هه‌شت و مه‌ولا موسلمانان و خه‌لیفه‌ی چواره‌می باوه‌رداران، پێشتر له پیتی (ع) دا ژيانه‌که‌یمان باسکردوه. فاطیمه کۆریکی هه‌بوو به ناوی هه‌سه‌ن که کۆره گه‌وره‌ی بوو، هه‌سه‌نی ره‌یحانه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) و گه‌وره‌ی گه‌نجانی به‌هه‌شت و ریبه‌ری چاکسازی نیوان دوو ده‌سته‌ی موسلمانان و خه‌لیفه‌ی پێنجه‌می راشیدینه، پێشتر له پیتی (ح) دا ژيانه‌که‌یمان باسکردوه.

کۆریکی تری ناوی حوسه‌ینه، حوسه‌ینی ره‌یحانه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و گه‌وره‌ی گه‌نجانی به‌هه‌شت و خۆشه‌ویستی پیغه‌مبه‌ری خوا هه‌موو که‌سیکی ئیمان له‌دله، پێشتر له پیتی (ح) دا ژيانه‌که‌یمان باسکردوه.

کۆریکی تری ناوی موحسین بوو که له فهرمووده‌یه‌که‌دا باسی هاتوه‌و پێشتر له باسی ژيانی هه‌سه‌ن و حوسه‌یندا باسمان کردوه.

کچیکی هه‌بوو به ناوی ئومموکلثوم که له سالی شه‌شی کۆچی له‌دایک بوو.^(۴) کچیکی تری هه‌بوو به ناوی زه‌ینه‌ب که ئه‌میش کچه‌زای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو، له سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ردا (ﷺ) له‌دایک بوو، زه‌ینه‌ب له‌گه‌ل حوسه‌ینی

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۲، ص ۲۹۴.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۱۷۲.

(۳) أسد الغابة، ج ۷، ص ۹۱.

(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۵۰۰.

برایدا چوو بۆ که ره به لا، کاتیک حوسهینی برای شه هید کرا، زهینه ب-هاو دهم به و ژن و مندا لانه ی که مابوون- برا بۆ دیمه شق.^(۱)
له دایکبوونی:

سه بارهت به کاتی له دایکبوونی راجیایی ههیه، رایهک ده لیت: فاتیمه پینچ سال پیتش دابه زینی سروش له دایک بووه، رایه کیش ده لیت: به لکو له سالی دووه می پیغه مبه رایه تیدا له دایک بوو.^(۲)
زه هه بی ده لیت: له دایکبوونی فاطیمه که میک پیتش دابه زینی سروش بوو بۆ سه ر پیغه مبه ر(ﷺ).^(۳)

سه بارهت به وهی ئایا کهه کانی پیغه مبه ر(ﷺ) کامیان گه وره تر بوون، یه کدهنگی ههیه که زهینه ب کهه گه وره بووه، دواتر راجیایی ههیه، رایهک ده لیت: فاتیمه کهه بچووک بووه، رایهک ده لیت: روقیه کهه بچووک بووه، رایه کیش ده لیت: به لکو ئومموکلثوم کهه بچووک بووه.^(۴)

کاتیک پیغه مبه ر(ﷺ) له مه کهه بوو و بانگه وازی ده کرد، هیتشتا فاطیمه بچووک بوو، پیغه مبه ر(ﷺ) ئه م ئایه ته ی بۆ دابه زی (و أُنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ)، پیغه مبه ر(ﷺ) خه لکی قوره یشی کوکرده وه و ئاگاداری کردنه وه و فه رمووی: (يَا بَنِي كَعْبِ بْنِ لُؤَيٍّ، أَنْقِذُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ، يَا بَنِي مُرَّةَ بْنِ كَعْبٍ، أَنْقِذُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ، .. يَا فَاطِمَةُ، أَنْقِذِي نَفْسَكَ مِنَ النَّارِ، فَإِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، غَيْرَ أَنَّ لَكُمْ رَحْمًا سَابُلَهَا بِلَالُهَا) (ئه ی به نی که عبی کوپی لوئه ی، خوتان له دۆزه خ رزگار بکه ن... ئه ی فاطیمه، خۆت له دۆزه خ رزگار بکه، چونکه من لای خوا هیچم پی نا کرئ بوتان)،^(۵) (فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ سَلِّينِي مَا شِئْتُ مِنْ مَالِي لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا) (ئه ی فاطیمه ی کچی موحه ممه د چه نده له سامانی منت ده ویت

(۱) أسد الغابة، ج ۷، ص ۱۴۶.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۵۴.

(۳) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۱۱۹.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۴۸.

(۵) صحيح مسلم - كتاب الإيمان - باب في قوله تعالى وأنذر عشيرتك الأقربين، الرقم ۲۰۴.

داوای بکه، به لام لای خوا هیچم پی ناکریت بۆت.^(۱)
کۆچکردن بۆ مەدینە

کاتیک پیغمبەر(ﷺ) کۆچی کرد بۆ مەدینە، پاش ماوہیەک زەید و ئەبوورافیعی بە دوو و شترەوہ نارد بۆ مەککە تا فاتیمە و ئومموکلثوم و سەودەئە کچی زەمەو ئومموئەیمەن و ئوسامەئە کورپی زەید بەیتن بۆ مەدینە.^(۲)

عائیشە دەلێت: داوای ئەوہی پیغمبەر(ﷺ) کۆچی کرد بۆ مەدینە، زەیدی کورپی حارثەئە نارد بۆ لامان و ئەبوورافیعی مەولاشی لەگەڵدا نارد، دوو و شتر و پێنج سەد درەھمی پێدان تا بۆ کۆچەکە چی و شتریان پێویستە بیکرن، ئەبووبەکریش عەبدوللای کورپی ئورەیقیعی بە دوو یان سێ و شترەوہ نارد و نامەییەکی نووسی بۆ عەبدوللای کورپی ئەبووبەکر و فەرمانی پێدەکرد دایکی و من و ئەسمائی خوشکم بەودا بنێریت بۆ مەدینە، ئەوہبوو کەوتنەپێ، لەنیوہی ریندا زەید بە پارەکە سێ و شتری کپی، دواتر ھەموویان ھاتنە مەککە و رێیان کەوتە تەلحەئە کورپی عوبەیدوللا کە دەیویست خیزانی ئەبووبەکر بیات بۆ مەدینە، ئەوہبوو ھەموومان کەوتنەپێ، زەید و ئەبوورافیعی فاطیمە و ئومموکلثوم و سەودەئە کچی زەمەئەیان ھێنان، ھەرەھا زەید ئومموئەیمەن و ئوسامەئە کورپی زەیدی ھێنا، عەبدوللای کورپی ئەبووبەکریش دایکم و من و ئەسمائی ھێنا، تەلحەئە ھاو دەم بە ئیمە ھات و ھەموو پێکەوہ کەوتنەپێ تا گەیشتیئە مەدینە، ئەو کات موسلمانان خەریکی دروستکردنی مزگەوتی مەدینە بوون.^(۳)

^(۱) صحیح البخاری - کتاب الوصایا - باب هل يدخل النساء والولد في الأقارب، الرقم ۲۷۵۳.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۶۹.

^(۳) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر الصحابیات من أزواج رسول الله صلی الله علیہ وآلہ وسلم وغیرھن (ﷺ) - الصديقة بنت الصديق عائشة بنت أبي بكر (ﷺ) - ذکر أداء الصداق قبل البناء، الرقم ۶۷۸۰.

هاوسەرگیرى عەلى و فاطیمە

هاوسەرگیرى عەلى كۆرى ئەبووطالب و فاطیمەى كچى پىڭمبەر(ﷺ) لە مانگی ذىلقەعدە یان كەمىك پىش مانگی ذىلقەعدەى سالى دووهمى كۆچیدا بوو، واتە لە پاش جەنگى بەدر.^(۱)

عەلى كۆرى ئەبووطالب دەلیت: خزمەتكارىكم وتى: دەزانیت فاطیمە داواكراوه؟ وتم: نا، وتى: با، ئەى بۆ تۆ ناچیتە داواى؟ منیش وتم: خۆ هیچم نیه تا بچمە داواى، ئەویش وتى: ئەگەر بچیت بۆ لای پىڭمبەر(ﷺ) فاطیمەت پى دەدات، هیندەى پى وتم: تا منیش چووم بۆ لای پىڭمبەر(ﷺ)، كە چوومە ئەوئ و لەبەردەمیدا دانیشتم نەمتوانى هیچ بلیم، فەرمووی: بۆچى هاتویت؟ ئىشیکت هەیه؟ منیش بیدەنگ بووم، هەمدى لى دووبارە کردمەوه و بیدەنگ بووم، ئەویش فەرمووی: (لەوانەیه هاتبیت بۆ داواى فاطیمە؟) وتم: بەلى، فەرمووی: ئەى هیچت هەیه بۆمارەییەكەى؟ وتم: نا بەخوا ئەى پىڭمبەرى خوا(ﷺ)، فەرمووی: ئەى چیت كرد بە قەلغانەكەت كە پىم دایت، سویند بەوهى گيانى منى بەدەستە ئەو قەلغانە زۆر قورس و پتەو بوو، منیش وتم: لای خۆمە، فەرمووی: (دەى لىم مارە كردیت، ئەو قەلغانەى بۆ بنیرە تا بەوه حەلال بێت بۆت).^(۲)

كاتىك عەلى ویستی هاوسەرگیرى لەگەل فاطیمە بکات، پىڭمبەر(ﷺ) فەرمووی: هیچت هەیه؟ عەلى وتى: هیچم نیه، پىڭمبەر(ﷺ) فەرمووی: ئەى قەلغانە قورسەكەت كوا؟ وتم: لای خۆمە، ئەو بوو ئەو قەلغانەى دا بە فاطیمە.^(۳)

(۱) سیر أعلام النبلاء للذهبي، ج ۲، ص ۱۱۹.

(۲) دلائل النبوة للبيهقي، الرقم ۱۰۲۰.

(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند العشرة المبشرين بالجنة وغيرهم - مسند علي بن أبي طالب(رضي الله عنه)، الرقم ۶۱۳؛ السنن الكبرى للنسائي - كتاب النكاح - تحلة الخلوة وتقديم العطية قبل البناء، الرقم ۵۵۴۱؛ صحيح ابن حبان - كتاب إخباره(رضي الله عنه) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم(رضي الله عنهم) - أجمعين - ذكر ما أعطى علي(رضي الله عنه) في صداق فاطمة، الرقم ۶۹۴۵، قال الألباني في صحيح وضعيف سنن النسائي حسن صحيح.

کاتیک عەلی کوڤی ئەبو طالیب فاطیمە ی کچی پێغه مبه‌ری خوای (ﷺ) به‌ هاوسەر گرت، بۆ مالتیک ده‌گه‌را تا تیایدا نیشته‌جی بیت، به‌لام خانوویه‌کی دوور له‌ مالی پێغه مبه‌ری خوای (ﷺ) ده‌ست که‌وت و له‌وێ گواستیه‌وه، پێغه مبه‌ر (ﷺ) هات بۆ مالیان و پیتی فهرموون ده‌یه‌وێت نزیکیان بکاته‌وه له‌ مالی خۆی، فاطیمه‌ش وتی: داوا له‌ حارثه‌ بکه‌ تا شوینه‌که‌ی بگۆڕێته‌وه له‌ گه‌لمان تا نزیک بینه‌وه، پێغه مبه‌ریش (ﷺ) فهرمووی: (حارثه‌ هێنده‌ شوینی خۆی بۆ چۆلکردوین ئیتر رووم نایه‌ت پیتی بلیم)، حارثه‌ ئه‌وه‌ی بیسته‌وه‌ و هات بۆ لای پێغه مبه‌ری خوا (ﷺ) و وتی: ئه‌ی پێغه مبه‌ری خوا (ﷺ) بیستوو مه‌ ده‌ته‌وێت فاطیمه‌ لێته‌وه‌ نزیک بیت و ئه‌وه‌ش خانووه‌کانی من، من خۆم و ئه‌وه‌شی هه‌مه‌ بۆ خوا و پێغه مبه‌ری خوایه، سویند به‌خوا ئه‌ی پێغه مبه‌ری خوا (ﷺ) ئه‌وه‌ی تۆ لیم وهرده‌گرت لام زۆر خۆشتره له‌وه‌ی وازی لێ دینیت بۆم، پێغه مبه‌ریش (ﷺ) فهرمووی: (راست ده‌که‌یت، خوا به‌ره‌که‌ت برژیت به‌سه‌رتدا)، ئه‌وه‌بوو فاطیمه‌ هاته‌ ناو خانوویه‌کی حارثه‌ که‌ نزیک مزگه‌وتی پێغه مبه‌ر (ﷺ) بوو، حارثه‌ له‌ نزیک مزگه‌وتی پێغه مبه‌ر (ﷺ) چه‌ند خانوویه‌کی هه‌بوو، هه‌ر جاره‌و یه‌کیک له‌و خانووانه‌ی چۆل ده‌کرد بۆ خۆشه‌ویستیکی پێغه مبه‌ر (ﷺ) تا هه‌موو خانووه‌کانی ئه‌و شوینه‌ی دا به‌ پێغه مبه‌ر (ﷺ) و هاوسه‌ره‌کانی.^(۱)

گواستنه‌وه‌ی فاطیمه‌ له‌ دوا‌ی غه‌زای ئوحود بوو،^(۲) ئه‌وکات ته‌مه‌نی نزیکه‌ی پانزه‌ ساڵ و پینج مانگ بوو.^(۳)

له‌ غه‌زای ئوحوددا که‌ پێغه مبه‌ر (ﷺ) بریندار بوو، فاطیمه‌ ی کچی پێغه مبه‌ری خوا (ﷺ) و عەلی کوڤی ئەبو طالیب برینه‌که‌ی پێغه مبه‌ری خویان (ﷺ) ده‌شۆرد، عەلی ئاوی ده‌کرد به‌ ده‌ستی فاطیمه‌دا و فاطیمه‌ش

(۱) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۸، ص ۱۶۶.

(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۱۱۹.

(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۱۲۸.

برینه‌که‌ی ده‌شۆرد، فاطیمه که زانی برینه‌که به‌رده‌وام خوینی لی ده‌روات، پارچه‌ه‌صیریکی هینا و سووتاندی و دای له برینه‌که، ئیتر خوینه‌که وه‌ستا.^(۱)

له‌دایک‌بوونی هه‌سەن

پیش له‌دایک‌بوونی پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) ده‌یزانی که فاطیمه‌ی کچی مندالی ده‌بیت، ئه‌وه‌تا ئومولفه‌ضل ده‌لێت: شه‌ویک خه‌وم دی به‌شیک له‌ جه‌سته‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) له‌ مالی مندایه، منیش ترسام و راجله‌کیم، ئینجا هاتم بۆ لای پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) و خه‌وه‌که‌م بۆ گێرایه‌وه، ئه‌ویش فهرمووی: (خیرا رأیت، تلد فاطمة غلاما، فتکفلینه بلبن ابنک قم)، (خه‌وی خیرت دیوه، فاطیمه‌ مندالیکی ده‌بیت و تۆیش ده‌یگریته‌ خو و دایه‌نی ده‌که‌یت و له‌ شیری قوئه‌می کوپ ده‌ده‌یت پنی)، ئومولفه‌ضل ده‌لێت: ئه‌وه‌بوو هه‌سەن له‌دایک‌بوو، هینرا بۆم و شیرم پێده‌دا تا که‌وته‌ گاگۆلکی، ئینجا هینام بۆ لای پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) و له‌ ژووره‌که‌یدا دامنیشانده‌، هه‌سەن میزی کرد، منیش دام له‌نیوان هه‌ردوو شانی، پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) پنی ناخۆش بوو و فهرمووی: (له‌گه‌ل کوره‌که‌م نه‌رمونیان به‌ رحمه‌تی خوات لی بیت، کوره‌که‌مت ئازار دا)، منیش وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) جله‌که‌ت لابه‌ره‌ و جلیکی تر بیۆشه‌ تا ئه‌وه‌ت بۆ بشۆم، ئه‌ویش فهرمووی: (إنما يغسل بول الجارية وينضح بول الغلام)،^(۲) (میزی کچ بیت جل ده‌شۆردریت، ئه‌گه‌ر میزی کوپ بوو ئاوپرژین ده‌کریت).

کاتیک پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) هه‌والی بیست فاطیمه‌ی کچی مندالی بووه‌ خیرا چوو بۆ مالیان، فهرمووی: (أروني ابني ماسمیتموه)، (ئاده‌ی کوره‌که‌مم نیشان بده‌ن، ناوی چیتان لی ناوه‌؟) عه‌لی کوپی ئه‌بوو طالیبیش وتی: ناوم ناوه‌

^(۱) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب حدثنا قتيبة بن سعيد، الرقم ٤٠٧٥؛ صحيح مسلم - كتاب الجهاد والسير - باب غزوة أحد، الرقم ١٧٩٠.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند النساء(ﷺ) - حديث أم الفضل بن عباس وهي أخت ميمونة(ﷺ)، الرقم ٢٧٥١٦، صححه شعيب الأرناؤوط.

حه رب، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی: (بل هو حسن)،^(۱) (به لکو با ناوی حه سەن بێت)، به وه ناوی نرا حه سەن.

ئەبی رافع دەلێت: کاتیک حه سەن له دایک بوو، فاطیمه چوو بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) و وتی: گویزه بانه یه ک نه که م بۆ کوپه که م؟ ئەویش فهرمووی: (لا ولكن احلتي رأسه ثم تصدقي بوزن شعره من فضة على المساكين أو الأوفاض)، (نا، به لام سه ری بتاشه و به کیشی مووه تاشراوه کانی له زیو بکه به خێر و بیده به هه ژاران و ئەو هاوه لانه ی له مزگه وتن و دهستکورتن یان ئەهلی صوفه)، فاطیمه ش چوو ئەوه ی کرد.^(۲)

به پیتی گێژانه وه یه ک له رۆژی هه وته می له دایکبوونیدا حه سەن خه ته نه کراوه، جابیر ده لێت: پیغه مبهەر (ﷺ) له رۆژی هه وته می له دایکبوونی حه سەن و حوسه ینیشدا خه ته نه ی کردون.^(۳)

پیشتر له ژبانی حه سەنی کوپی عه لیدا خۆشه و یستی پیغه مبهەری خوامان (ﷺ) بۆ حه سەن باسکردوو و لێره دا دووباره ی ناکه ینه وه. جاریک فاطیمه لای باوکی سکالای کرد که له ده ست کار و هه ویر شیلان چی به ده سه ته کانی هاتوو، ئەوه بوو پاش ماوه یه ک بری دیل هینران که ئافره تیشی تیدا بوو، فاطیمه چوو تا داوای خزمه تکاریک بکات، به لام پیغه مبهەر (ﷺ) له وی نه بوو، بۆیه به عایشه ی وت تا به پیغه مبهەر (ﷺ) بلیت، که پیغه مبهەر (ﷺ) هاته وه، عایشه پیتی وت فاطیمه بۆ شتیکی له و جوړه هاتوو، پیغه مبه ریش (ﷺ) چوو بۆ ماله وه و عه لی و فاطیمه ش له جیگه دا بوون، و یستیان هه ستن، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی: له شوینی خۆتاندا بن،

^(۱) المستدرک علی الصحيحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - مناقب الحسن والحسين ابني بنت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم - حديث تسمية الحسن والحسين (ﷺ)، الرقم ٤٨٠١، صححه ووافقه الذهبي في التلخيص، ضعفه الألباني في سلسلة الاحاديث الصحيحة، الرقم ٣٧٠٦، حسنه شعيب الأرناؤوط.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - من مسند القبائل - حديث أبي رافع (رضي الله عنه)، الرقم ٢٧٨٢٧، ضعفه شعيب الأرناؤوط، وقال الألباني: وهذا إسناد حسن لولا أن شريكا وهو ابن عبد الله القاضي ساء الحفظ لكنه لم يتفرد به.

^(۳) السنن الكبرى للبيهقي - كتاب الأشربة والحد فيها - باب السلطان يكره على الاختتان أو ولي الصبي وسيد المملوك يأمران به وما ورد في الختان، الرقم ١٧٦٤٢.

ئینجا هات و له لایان دانیشیت، فهرمووی: (ألا أدلكما على خير مما سألتما، إذا أخذتما مضاجعكما فسبحا ثلاثا وثلاثين، واحمدا ثلاثا وثلاثين، وكبرا أربعاً وثلاثين، فهو خير لكما من خادم)،^(۱) (ئایا شتیکی باشتەر له وه تان پی نیشان نه دهم که داواتان کردبوون، که چوونه ناو جیگه که تان سی و سی جار سوبحانه لا و سی و سی جار الحمد لله و سی و چوار جار الله اکبر بکهن، ئه وه زور بوتان باشتره له خزمه تکاریک).

له دایکبوونی حوسهین:

ته نهها چهند شه ویک له شه عبانی سالی چواره می کۆچی تیپه ر بووبوو که حوسهین له دایک بوو، ئه ویش پینج شهو، واته له پینجی شه عبانی سالی چواره می کۆچیدا بوو، رایه کی تریش ده لیت: به لکو له دواي شهش سال و پینج مانگ و پانزه رۆژ له کۆچی پیغه مبه ر (ﷺ) بۆ مه دینه له دایک بووه.^(۲) حوسهینی کورپی عه لی سالی ک و ده مانگ پاش له دایکبوونی حه سه نی برای له دایک بوو.^(۳)

که حوسهین له دایک بوو، عه لی هه مدی ناوی نا هه رب، پیغه مبه ر (ﷺ) هات و فهرمووی: (أروني ابني ما سميتوه)، (ئاده ی کورپه که مم نیشان بدهن، ناوی چیتان لی ناوه؟) عه لی کورپی ئه بوو طالیبیش وتی: ناوم ناوه هه رب، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (بل هو حسين)،^(۴) به لکو ناوی حوسهینه.

هه روه ها پیغه مبه ری خوا (ﷺ) حوسهینیشی زور خۆشده ویست، پینشتر له ژیا نی حوسهینی کورپی عه لیدا خۆشه ویستی پیغه مبه ری خوامان (ﷺ) بۆ حوسهین باسکردووه و لیتره دا دووباره ی ناکهینه وه.

(۱) صحیح البخاری - کتاب فضائل الصحابة - باب مناقب علي بن أبي طالب، الرقم ۳۷۰۵؛ صحیح مسلم - کتاب الذکر والدعاء والتوبة والاستغفار - باب التسبیح أول النهار وعند النوم، الرقم ۲۷۲۷.

(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۲۶.

(۳) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۳۹۳.

(۴) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - مناقب الحسن والحسين ابني بنت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم - حديث تسمية الحسن والحسين (ﷺ)، الرقم ۴۸۰۱، صححه ووافقه الذهبي في التلخيص، ضعفه الألباني في سلسلة الاحاديث الصحيحة، الرقم ۳۷۰۶، حسنه شعيب الأرناؤوط.

روژنیک پیغمبهر (ﷺ) له مالی عائیشه ده‌رچوو و دای به لای مالی فاطیمه ی کچیدا، ته‌ماشای کرد حوسه‌ین ده‌گری، پیغمبهر (ﷺ) فهرمووی: (اَلَمْ تَغْلِي اَنْ بَکَاءَهُ يُؤْذِنِي؟) (ئهرئ نازانیت گریانى حوسه‌ین ئازارم ده‌دات؟) ^(۱) عه‌لی به دایکی ده‌وت: دایه گیان تۆ ئیشوکاری فاطیمه له ده‌روه بکه، فاطیمه‌ش ئیشی مال‌ه‌وه وه‌ویر و نان ئاماده کردن له‌بری تۆیش ده‌کات. ^(۲) جارنیک حه‌سه‌ن و حوسه‌ینی کوپانی عه‌لی نه‌خۆش که‌وتن، ئه‌وه‌بوو پیغمبهر (ﷺ) هات بۆ سه‌ردانیان و خه‌لکیش تریش هاتن بۆ لایان، وتیان: ئه‌ی ئه‌بولحه‌سه‌ن بۆچی نه‌زرنیک ناکه‌یت بۆ منداله‌کانت؟ ئه‌ویش وتی: نه‌زرنیک نه‌گه‌ر چاک بینه‌وه سئ روژ وه‌ک شوکرانه روژوو بگرم بۆ خوا، فاطیمه‌ش هه‌ر وای وت، فیضه‌هی نوبیه‌ش وتی: نه‌زرنیک نه‌سهرم نه‌گه‌ر ئه‌م دوو گه‌وره‌ی من چاک بینه‌وه، وه‌ک شوکرانه بۆ خوا روژوو بگرم، ئه‌وه‌بوو هه‌ردووکیان چاک بوونه‌وه و بنه‌ماله‌ی پیغمبهر (ﷺ) هه‌چیان لا نه‌بوو، عه‌لی چوو بۆ لای شه‌معوونی خه‌یه‌ری و سئ مشت گه‌نمی لی قه‌رز کرد و فاطیمه‌ش مشتیکى کرد به‌ ئارد و شیلای و کردی به‌ نان، عه‌لی له‌گه‌ل پیغمبهر (ﷺ) نوێژی کرد و دواتر هاته‌وه مال‌ه‌وه، نان دانرا و هه‌ژاریک هاته به‌رده‌رگا و داوای نانی کرد، عه‌لی فه‌رمانی کرد نانه‌که‌ی پیدرا، ئیتر ئه‌و شه‌وو روژه به‌ برسیتی مانه‌وه ته‌نها ئاویان ده‌خواردوه، بۆ روژی دووهم هه‌مدی فاطیمه نانی ئاماده‌کرد و له‌ کاتی نانخواردن هه‌ژاریک که‌ کوپه‌ شه‌هیدیکى کوچه‌ری بوو هاته به‌ر ده‌رگا و داوای نانی کرد و هه‌مدی نانه‌که‌یان به‌ویش دا و به‌ برسیتی مانه‌وه، بۆ روژی سێیه‌م هه‌مان شت رویدا و نانه‌که‌یان دا به‌ هه‌ژاریکی تر و خۆیان به‌ برسیتی مانه‌وه، پیغمبهر (ﷺ) هات بۆ لایان و بینى حالیان چۆنه، ئه‌وه‌بوو ئایه‌تى

^(۱) المعجم الكبير للطبراني - باب الحاء - من اسمه الحسين - الحسين بن علي بن أبي طالب - ذكر مولده وصفته وهياته (ﷺ)، الرقم ۲۸۴۷.

^(۲) سير أعلام النبلاء للذهبي، ج ۲، ص ۱۲۵.

خو دابه زى (هل أتى على الإنسان حين من الدهر لم يكن شيئا مذكورا) (١) إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا (٢) إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا (٣) إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَ وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا (٤) إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا (٥) عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا (٦) يُوفُونَ بِالْأَنْدَرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا (٧) وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا (٨) إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا (٩)

سهل ده لیت: جاریک پیغه مبه (ﷺ) چوو بۆ مالی فاطیمه ی کچی و ته ماشای کرد عه لی له وی نیه، فه رمووی: کوا ئاموزاکه ت؟ فاطیمه وتی: ده مه بۆ له یه کمان بوو و توو په ی کردم، دواتر چوویه ده ره وه و هیچی پی نه وتم، پیغه مبه (ﷺ) به یه کینکی فه رموو برۆ بزانه له کوئییه؟ کابرا چوو ته ماشای کرد له مزگه وته و راکشاوه و عه باکه ی ژیری لاچووه و خو لاوی بووه، پیغه مبه (ﷺ) به دهسته کانی خو له که ی لی ده ته کاند و فه رمووی: (اجلس یا أبا تراب) (دانیسه ئه ی ئه بوو توراب، دانیسه ئه ی ئه بوو توراب) (٣)

کاتیک روقیه ی خوشکی وه فاتی کرد، ژنان بۆ مه رگی روقیه ده گریان و عومه ری کوپی خه تتابیش ریگری ده کرد لیان، پیغه مبه (ﷺ) فه رمووی: وازیته ئه ی عومه ر، پاشان فه رمووی: (إياكن ونعيق الشيطان، فإنه مهما يكون من العين والقلب فمن الرحمة، وما يكون من اللسان واليد فمن الشيطان)، (خودوور بگرن له قیزه ی شهیتان، چونکه تا له چاو و دله وه بیت ئه وه له ره حم و سوژه وه یه، ئه وه ش له زمان و دهسته وه بیت ئه وه له شهیتانه وه یه)، فاطیمه ی خوشکی له که ناری گوپی روقیه وه بۆ روقیه ی خوشکی ده گریا، پیغه مبه ری خواش (ﷺ) به لایه کی جله که ی فرمیسکی چاوانی فاطیمه ی ده سپری (٣)

(١) أسد الغابة، ج ٧، ص ٢٥٧.

(٢) صحيح البخاري - كتاب فضائل الصحابة - باب مناقب علي بن أبي طالب، الرقم ٣٧٠٣.

(٣) مسند أبي داود الطيالسي - وما أسند عبد الله بن العباس بن عبد المطلب - يوسف بن مهران، الرقم ٢٨٢٣، قال الذهبي هذا منكر.

عہلی کوہی ٹہ بوو طالیب کاتیک کہ فاطیمہ ی کچی پیٹھ مبر ی خوا (ﷺ)
 ژنی بوو چووہ داوای جوہیریہ ی کچی ٹہ بوو جہل، ٹہ وہ بوو بہ نومو غیرہ
 ہاتن داوای مؤلہ تیان کرد لہ پیٹھ مبر (ﷺ)، پیٹھ مبریش (ﷺ) مؤلہ تی نہ دان
 و فہرمووی: (فاطمہ بہ شیکہ لہ من و ٹہو شتہ ی ٹہو ئازار دہدات منیش
 ئازار دہدات).^(۳)

ههروهه ها پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی: (إِنَّ فَاطِمَةَ بَضْعَةٌ مِنِّي، وَإِنِّي أَكْرَهُ أَنْ يَسُوءَهَا،
 وَاللَّهُ لَا يَجْتَمِعُ بَنْتُ رَسُولِ اللَّهِ وَبَنْتُ عَدُوَّ اللَّهِ عِنْدَ رَجُلٍ وَاحِدٍ) (فاطمیه به شیکه له من و
 چهزم به شتیک نیه ئازاری ئه و بدات، سویند به خوا کچی پیغه مبهه ری خوا
 و کچی دوژمنی خوا لای یهک پیاو کو نابنه وه)، عهلی کوپی ئه بو و طالیب
 که ئه مهی بیست کشایه وه و نهیه ئیا. (۳) له دهقیکی تردا ده فهرموینت (وَإِنِّي
 لَسْتُ أَحَرِّمُ حَلَالًا وَلَا أُحِلُّ حَرَامًا، وَلَكِنَّ وَاللَّهِ لَا يَجْتَمِعُ بَنْتُ رَسُولِ اللَّهِ وَبَنْتُ عَدُوَّ اللَّهِ مَكَانًا
 وَاحِدًا أَبَدًا) (خو ئه وه نیه هه لالیک هه رام بکه م یان هه رامیک هه لال بکه م،
 به لام به خوا کچی پیغه مبهه ری خوا و کچی دوژمنی خوا له یهک شویندا
 کو نابنه وه)

(^١) صحيح مسلم - كتاب فضائل الصحابة - باب فضائل أهل بيت النبي (ﷺ)، الرقم ٢٤٢٤.

(٢) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٨، ص ٢٦٢.

(٣) صحيح البخاري - كتاب فضائل الصحابة - باب ذكر أصهار النبي (ﷺ)، الرقم ٣٧٢٩.

ئەو ەبان دەلەت: جارىك فاطىمە ھات بۆ لاي پىغەمبەر (ﷺ) و منىش لەگەل پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بووم، فاطىمە زنجىرىكى زىرى لە گەردن كردبوو، وتى: ئەمە ديارى ئەبوو ھەسەنە بۆم، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: (يا فاطمة أيسرك أن يقول الناس فاطمة بنت محمد وفي يدك سلسلة من نار)، ئەى فاطىمە پىت خۆشە خەلكى بەناوى فاطىمەى كچى موخەممەد بانگت بكەن و زنجىرىكى ئاگرىنىش لە دەستتدا پىت؟ ئىنجا پىغەمبەر (ﷺ) چووبە دەرەو ە دانەنىشت، فاطىمەش زنجىرەكەى برد و كۆيلەكەى پى كرى و كۆيلەكەى ئازاد كرد، پىغەمبەر (ﷺ) كە ئەو ەى بىستەو ە فەرمووى: (الحمد لله الذي نجي فاطمة من النار)،^(١) (سوپاس بۆ خوا كە فاطىمەى لە دۆزەخ رزگار كرد).

شوعەيب ئەرنائووط دەلەت: ئەم فەرموودەىە يان پىش دابەزىنى فەرزى زەكاتە، يان مەبەستى ئەو ەى بۆ كەشخەو فشە دروست نى، يان لەبەرئەو ەى زەكاتى نەدراپىت، يان لەترسى ئەو ەى نەبادا سەرقالى بكات لە كاروبارى دىن و ئەمە تايبەت پىت بە فاطىمە چونكە پىغەمبەر (ﷺ) ئەھلوبەيتى لەسەر عەزىمەت و چاكترىن و باشترىن رادەھىنا.^(٢)

جارىك ھەندى لە ھاوسەرەكانى پىغەمبەر (ﷺ) كۆبوونەو ە تا نارەزايى دەر بىرن بەرامبەر بەو خۆشەويستىە زۆرەى كە پىغەمبەر (ﷺ) ھەيبوو بۆ عائىشە، فاطىمەى كچى پىغەمبەريان (ﷺ) نارد بۆ لاي پىغەمبەر (ﷺ) و تيان پىتى بللى بۆ خاترى خوا لە خۆشەويستى بۆ عائىشە دادپەرەو ەر بىت، ئەو یش چوو و ئەو ەى بە پىغەمبەر (ﷺ) وت، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: (كچە ئازىزەكەم ئايا ئەو ئافرەتەت خۆش ناو یت كە من خۆشم دەو یت؟) فاطىمە وتى: با، گەرپا ەو ە ھەوالەكەى داپەو ە بە ھاوسەرەكانى ترى، ئىنجا برپارىيان دا زەينەبى كچى جەحش بنىرن، زەينەب چوو بۆ لاي پىغەمبەر (ﷺ)

^(١) مسند أبي داود الطيالسي - وثوبان رحمه الله، الرقم ١٠٨٥؛ المستدرک على الصحيحين - كتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذكر مناقب فاطمة بنت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم - زهد فاطمة (ﷺ)، الرقم ٤٧٥٢، صححه ووافقه الذهبي في التلخيص.

^(٢) في تعليقاته على مسند أحمد بن حنبل.

و وتووره بوو و وتی: ژنه کانت ده لاین بۆ خاتری خوا بهرامبه به خوشه ویستیت بۆ عائیشه دادپهروه به، هینده دهنگی بهرز کرده وه تا کار گه یشته ئه وهی قسه یه کی وت به عائیشه، عائیشه ش له ولاره دانیشتیوو، پیغه مبه ر(ﷺ) ته ماشایه کی عائیشه ی کرد وهک پیتی به فرمویت قسه ت نیه؟ عائیشه ش که وته وه لامدانه وهی زهینه ب تا یته دهنگی کرد، پیغه مبه ر(ﷺ) ته ماشایه کی عائیشه ی کرد و فرمووی: ئه وه کچی ئه بوو به کره.^(۱)
له حه جی مائنا واییدا

جابیر(رضی) ده لیت: عه لی(ﷺ) که له یه مه نه وه هاته وه، بینی فاطیمه ئیحرامی لابر دووه و جلی رهنگا ورهنگی له بهر کردوو، عه لی له سه ر ئه وه سه رکۆنه ی کرد و وتی: کئ فهرمانی پیکردیت و ابکه ییت؟ فاطیمه ش وتی: باوکم فهرمانی ئه وه ی پیکردم، عه لی چوو بۆ لای پیغه مبه ر (ج) و له سه ر ئه وه کرده وهی فاطیمه پرسیا ری کرد و وتی: که سه رکۆنه ی فاطیمه م کرد له سه ر ئه و کاره ی و ئه ویش وتی: باوکم فهرمانی ئه وه ی پیکردم، پیغه مبه ریش (ج) فرمووی: راستی وتوو، راستی وتوو، راستی وتوو، من فهرمانی ئه وه م پیکردوو.^(۲)

له کاتی وفاتی باوکیدا

زهینه بی کچی ئه بوو رافیع ئاماده ی ساته کانی نه خوشکه وتنی پیش وه فاتی پیغه مبه ر(ﷺ) بووم، ده لیت: فاطیمه م بینی که حه سه ن و حوسه یینی هینا بۆ لای پیغه مبه ر(ﷺ)، منیش وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) ئه وه دوو کورپه که تن، ده ی میراتیان پی ببه خشه، ئه ویش فرمووی: حه سه ن شکو و پیشهنگی منی بۆ هیه، حوسه یینیش بویری و به خشنده یی منی بۆ هیه.^(۳)
خاریجه ی کورپی عوقوفان ده لیت: پیغه مبه ری خوا(ﷺ) له نه خوشی

^(۱) صحیح البخاری - کتاب الهبة وفضلها - باب من اهدى إلى صاحبه وتحري بعض نسائه دون بعض، الرقم ۲۵۸۱.

^(۲) صحیح مسلم - کتاب الحج - باب حجة النبي(ﷺ)، الرقم ۱۲۱۸.

^(۳) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۷۰۲۴.

سهرمه رگیدا بوو که چووم بۆ لای و عاره قی ده کرد، فاطیمه ش که نهو حاله ی ده بینی وتی: باوکه رۆ، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی: (لَيْسَ عَلَى أَيْكَ كَرْبٌ بَعْدَ الْيَوْمِ) (له مپۆ به دوا نارحه ته له سهر باوکت نه ما)،^(۱) ئه م به سه رهاته له کتیه کانی فهرمووده دا له ئه نه سی کورپی مالیکی شه وه گیردر او ده ته وه.^(۲)

عائیشه ده لیت: فاطیمه هات بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) که ده چوو به پیدایا ده توت هه مان ریکردنی پیغه مبه ره (ﷺ)، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: مه رحه با له که چه که م، ئینجا لای خویه وه داینیشاند، دواتر چه یه کی بۆ کرد و فاطیمه گریا، وتم: بۆچی ده گریت؟ دواتر پیغه مبه ر (ﷺ) چه یه کی تری بۆ کرد و فاطیمه دهستی کرد به پیکه نین، منیش وتم: تا ئیستا نه مدیوه خه م و خوشی ئاوا له یه ک نزیک بن، وتم: چۆن بوو واگریایت و دواتر پیکه نیت؟ فاطیمه ش وتی: نهین پیغه مبه ر (ﷺ) ئاشکرا ناکه م، دواتر که پیغه مبه ر (ﷺ) وه فاتی کرد، چووم هه مان پرسیارم لیکرده وه، ئه ویش وتی: چپاندی به گویمدا (إِنَّ جِبْرِيلَ كَانَ يُعَارِضُنِي الْقُرْآنَ كُلَّ سَنَةٍ مَرَّةً وَإِنَّهُ عَارِضُنِي الْعَامَ مَرَّتَيْنِ وَلَا أَرَاهُ إِلَّا حَضَرَ أَجْلِي وَإِنَّكَ أَوَّلُ أَهْلِ بَيْتِي لَحَاقًا) (جیبریل هه موو سالتیک یه ک جار قورئانی له گه ل ده ور ده کردمه وه، ئه مسال دوو جار له گه لم ده وری کرده وه، واده زانم ئه مه ئاماژه ی مه رگمه، تۆیش یه که م که سیت به من ده گه یته وه)، منیش دهستم کرد به گریان، دواتر فهرمووی (أَمَّا تَرْضَيْنَ أَنْ تَكُونِي سَيِّدَةً نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَوْ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ) (ئایا رازی نابیت تۆ گه وره ی ژنانی به هه شت - یان گه وره ی ژنانی باوه رداران - بیت؟) منیش به وه پیکه نیم.^(۳)

کاتیک ته رمی پیغه مبه ر (ﷺ) خرایه ناو گوپه که ی و خۆلی به سه ردا کرا، فاطیمه ده یوت: ئه ی ئه نه س چۆن دلتان هات خۆل بکه ن به سه ر پیغه مبه ردا (ﷺ).^(۴)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۲۴.

(۲) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب مرض النبي (ﷺ) ووفاته، الرقم ۴۴۶۲.

(۳) صحيح البخاري - كتاب المناقب - باب علامات النبوة في الإسلام، الرقم ۳۶۲۳.

(۴) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب مرض النبي (ﷺ) ووفاته، الرقم ۴۴۶۲.

پاش ومفاتی باوکی

پاش وهفاتی پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) و به‌یعه‌تدان به ئه‌بووبه‌کری صدیق، فاطیمه‌ی کچی پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) و عه‌بیاسی مامی پیغه‌مبه‌ریش(ﷺ) چوون بۆ لای ئه‌بووبه‌کرو داوای میراتیان کرد، ئه‌بووبه‌کریش پیتی راگه‌یاندن که پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) فه‌رموویه‌تی داوای خۆی میراتی جیناهیلّیت و هه‌رچی جیه‌یتشت ئه‌وه سه‌ده‌قه‌یه.^(۱)

عائیشه‌ی دایکی باوه‌رداران ده‌لیت: داوای وهفاتی پیغه‌مبه‌ر(ﷺ)، فاطیمه داوای کرد له ئه‌بووبه‌کر تا له به‌جیماوی پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) میراتی پی بدات، ئه‌بووبه‌کر پیتی وت: پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) فه‌رموویه‌تی (لَا تُورَثُ، مَا تَرَكْنَا صَدَقَةً) (چی به میرات جیه‌یلّین سه‌ده‌قه‌یه)، فاطیمه به‌وه توو‌په‌ بوو و ده‌نگی له ئه‌بووبه‌کر وهرگرت و تا مرد هه‌روا بوو.^(۲)

کاتیک فاطیمه نه‌خۆش بوو، ئه‌بووبه‌کر چوو بۆ لای و داوای مؤله‌تی کرد تا فاطیمه ببینیت، عه‌لی وتی: ئه‌ی فاطیمه ئه‌وه ئه‌بووبه‌کره هاتوو بۆ لات و داوای مؤله‌ت ده‌کات، ئه‌ویش وتی: هه‌ز ده‌که‌یت مؤله‌تی بده‌م؟ عه‌لی وتی: به‌لێ، فاطیمه‌ش مؤله‌تی پێدا، ئه‌بووبه‌کر هاته ژوو‌ره‌وه‌و هه‌ولی ده‌دا دلی فاطیمه به‌یئیته‌وه‌و وتی: سویند به‌خوا چی سامان و که‌سوکار و عه‌شیره‌تم وه‌لاناوه ته‌نها له‌به‌ر ره‌زامه‌ندی خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی و ره‌زامه‌ندی ئێوه‌ی ئالوبه‌یت بووه، ئیتر دلی فاطیمه‌ی ده‌هیتایه‌وه هه‌تا فاطیمه رازی بوو.^(۳)

فه‌رمووده‌یه‌ک به سه‌حیحی هاتوو که مشتوم‌پیک له‌سه‌ر روانینی هاوه‌لان بۆ میراتی پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) ده‌خاته‌پوو، رووداو ده‌که‌ش له خیلافه‌تی عومه‌ردا بووه، ئه‌مه‌ش ده‌قی فه‌رمووده‌که‌یه:

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۳۱۵.

^(۲) صحیح البخاری - کتاب فرض الخمس - باب فرض الخمس، الرقم ۳۰۹۲.

^(۳) السنن الكبرى للبيهقي - كتاب قسم الفیء والغنیمه - باب بیان مصرف أربعة أخماس الفیء بعد رسول الله، الرقم ۱۲۸۵۹ و قال إسناده صحيح.

مالیکی کوپی ئهوس دهلئت: عومهری کوپی خهططاب ناردی به شوین مندا، منیش چووم بۆ لای و ئهوکات خۆر له بهرزایی ئاسمان بوو، دهبینم له مالهوه دانیشتوووه لهسهر پشتیهکی پیسته پالی داوهتهوه، پیی وتم: ئهی مال-ناوهکهی کورت کردوتهوه- خهلکی له هۆزهکته هاتن و منیش بهخششیکی کهمم کردن، برۆ له نیوانیاندا دابهشی بکه، منیش وتم: بریا کهسیکی ترت لهبری من راسپاردایه، ئهویش وتی: مالیک لینهوه، ئینجا یهرفهه- پهردهدارهکهی عومهر- هات و وتی: ئهی ئه میری باوهرداران مۆلهت دهدهیت عوئمان و عهبدورهحمانی کوپی عهوف و زوبهیر و سهعدی کوپی ئهبی وهقاص بینه ژوورهوه؟ عومهر وتی: بهلئ، ئهویش مۆلهتی پیدان و هاتنه ژوورهوه، ئینجا یهرفهه هاتهوه و وتی: ئهی ئه میری باوهرداران مۆلهتی عهیباس و عهلی دهدهیت بینه ژوورهوه؟ وتی: بهلئ، مۆلهتی دا و ئهوانیش هاتنه ژوورهوه، عهیباس وتی: ئهی ئه میری باوهرداران لهنیوان من و ئهم درۆزنه تاوانباره ناپاکه خیانهتکاره دا دادوهی بکه-مه بهستی عهلی بوو- ئهوانه ی لهوی ئاماده بوون وتیان: بهلئ ئهی ئه میری باوهرداران دادوهی نیوانیان بکهو رحم بهرامبهریان بنوینه، -مالیک دهلئت: وام هاته پیش چاو ئه و چوارهش بۆ هه مان شت هاتبوون بۆ لای عومهر- عومهر وتی: لهسهرخۆ بن، دواتر روویکردهوه ئه و دهستهیه و وتی: سویندتان دهدهم به خوا که ئاسمان و زهوی به مۆلهتی ئه و وهستاون، ئایا دهزانن پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرمووی: (میراتی جیناهیلین، ههرچیمان جیهیشت سهدهقهیه)؟ وتیان: بهلئ، ئینجا تهماشای عهلی و عهیباسی کرد و وتی: سویندتان دهدهم به خوا که ئاسمان و زهوی به مۆلهتی ئه و وهستاون، ئایا دهزانن پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرمووی: (میراتی جیناهیلین، ههرچیمان جیهیشت سهدهقهیه)؟ وتیان: بهلئ، عومهر وتی: دهی خوا تایبه تمه ندیه کی به پیغه مبهر (ﷺ) به خشیوه که به هیچ کهسی تری نه به خشیوه، خوا دهفه رمویت (وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا

أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَسْلُطُ رُسُلَهُ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
 له وھش ئه وهی به نو نه ضیر بوو، دهی به خوا تایبه تی نه کرد به خوی و
 بیبه شی نه کردن، پیغه مبه ر(ﷺ) خه رجی سالیک یان خه رجی سالیکی خوی و
 خیزانه کانی لی هه لده گرت و ئه وهی ده مایه وه له ری خوادا ده بیبه خشی، ئینجا
 عومر روویکرده ئه و چواره ی تر و وتی: سویندتان ددهم به خوا که ئاسمان
 و زهوی به مؤله تی ئه و وه ستاون، ئایا ئه وه ده زانن؟ وتیان: به لی، ئینجا لایکرد
 به لای علی و عه بیاسدا و وتی: سویندتان ددهم به خوا که ئاسمان و زهوی
 به مؤله تی ئه و وه ستاون، ئایا ئه م دوانه شتان ئه مه ده زانن؟ وتیان: به لی،
 عومر وتی: که پیغه مبه ر(ﷺ) وه فاتی کرد ئه بووبه کر وتی: من دوست و وهلی
 پیغه مبه ری خوام(ﷺ)، تو-عه بیاسی ده دواند- و ئه مه-واته علی- چون بو
 لای ئه بووبه کر، تو میراتی برازا که تت داوا ده کرد-واته پیغه مبه ر(ﷺ)- ئه میش
 میراتی ژنه که ی-واته فاطیمه- له باوکیه وه -واته پیغه مبه ر(ﷺ)- داوا ده کرد،
 ئه بووبه کر وتی: پیغه مبه ری خوا(ﷺ) فه رموویه تی (میراتی جیناهیلین، ئه وه ی
 جینی ده هیلین صه ده قیه)، که چی ئه م دوانه تان واتانده زانی درق ده کات و
 تاوانبار و ناپاکه، خواش ده زانیت راستگو و چاکه کار و ژیر و تیگه یشتوو بوو
 و شوین حق که وتبوو، ئه وه بوو ده سه لاتی گرته ده ست، دواتر که ئه بووبه کر
 وه فاتی کرد من وتم: من دوست و وهلی پیغه مبه ر(ﷺ) و دوست و وهلی
 ئه بووبه کرم، که چی ئه م دوانه تان واتانده زانی من درق ده که م و تاوانبار و
 ناپاک و خیانه تکارم، خواش زانایه که من راستگو و چاکه کار و ژیر و
 تیگه یشتوو و شوینکه وه تی هقم، ئه وه بوو ده سه لاتم گرته ده ست، ئینجا ئیستا
 تو و ئه مه و هه موو ئیوه ش هاتون و قسه تان یه که و له و باره وه پرسیار له
 من ده که ن-واته باری ده سه لات- منیش ده لیم ئه گهر ئه م دوانه تان ده تانه ویت
 ئه وه بده مه ئیوه و به رامبه ر به وه به لینی خواتان له سه ر بیت که به و جوړه ی
 پیغه مبه ر(ﷺ) له سه ری بوو له سه ری برؤن، له سه ر ئه وه له منی وه ربرگن

و دواتر بیتن بۆ لام و داوا بکەن بە باریکی تر-جیا لەوەی پێغەمبەر(ﷺ) لەسەری دەرویشت- دادوهری نیوانتان بکەم؟! نا بەخوا تا روژی دوایی جگە لەوە-کە پێغەمبەر(ﷺ) لەسەری دەچوو- دادوهری نیوانتان ناکەم، ئەگەریش دەرەقەتی ئەوە نایەن ئەوە بیدەنەو دەست خۆم.^(۱)

لەم فەرموودەدا بۆمان دەرەکەوێت لەلایەکەو هەموو ئەو هاوێلانە دانیاں بەویدا ناوێ کە بیستووێانە لە پێغەمبەر(ﷺ) میراتی جێناهیائیت و لەویدا ئەبووبەکر لەسەر حەق بوو کە میراتی نەبەخشی بە فاطیمە، هەروەها بەلگەیە لەسەر بوونی کێشەیی نیوان هاوێلان و هەولدانیاں بۆ چارەسەرکردنی، هەروەها عومەر لە هەلوێستی عەلی و عەبباسەوێ رواینی خۆی بۆ ئەو هەلوێستەیان نیشانداوێ کە لەوانەیە ئەوان ئەویش و ئەبووبەکریش بە درۆزن و ناپاک تەماشای بکەن، لەکاتیکیدا بەپیتی گێڕانەوێ تر کە باسماں کردووە ئەو گومانە نەبوو، بەلام ئەم دەربرێنە هاویشوێ ئەوێە کە سێک کە بەرامبەرەکی دەدوینیت بۆ زیاتر سەلمانندی حەقبوونی دەلێت: هەرچەندە تۆ وادەزانیت من ئاواو ئاوەهام، لەلایەکەو تا ئەگەر ناخی بەرامبەر شتیکی تێدا بیت ریی بۆ بکاتەوێ تا ئاشکرای بکات، لەلایەکی تریشەوێ تا پیتی بلێت من رام وایە تۆ وایە بیر دەکەیتەوێ.

ئایا عومەر سکی فاطیمەیی خستوو؟

جا مەسەلەیهکی تر کە لێرەدا باسکراوێ تەنها لە دەقە شیعیهکاندا هاتووێ کە عومەری کوپی خەططاب بۆ ئەوێ بە زۆر بەیعت لە عەلی و فاطیمە وەربرگرت چووێ تا مالیان بەسەردا بسووتینیت و گورزی وەشاندووێ لە فاطیمە و سکهکەیی خستووێ و بەو هۆیەشەوێ فاطیمە وەفاتی کردووێ، ئەمانە قسەیی زۆر بێ بنەمان:

^(۱) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب حدیث بنی النضیر ومخرج رسول الله(ﷺ) إلیهم، الرقم ۴۰۳۳؛ صحیح مسلم - کتاب الجهاد والسير - باب حکم الفیء، الرقم ۱۷۵۷؛ سنن أبی داود - کتاب الخراج والفیء والإمارة - باب فی صفایا رسول الله(ﷺ) من الأموال، الرقم ۲۹۶۳.

دهلین عهلی شیرری خواجه، کهچی نه یویراوه راستی خوئی نیشان. بدات و به ناچاری توقیهی به کارهیناوه و به یعهتی داوه به ئه بووبه کر و عومهر و عوتمان.

دهلین پیغه مبهری خوا (ﷺ) ئیمامهتی بۆ عهلی دیار کردووه، به لام هه موو هاوه لان هه لگه راونه ته وه و کووده تایان کردووه به سهر عهلیدا ته نها چهند هاوه لیک نه بیت، وهک ئه وهی ئه و هه موو خویندکاره ی پیغه مبهری (ﷺ) له سهر ناپاکی په روه رده کرابن- په نا به خوا-.

دهلین عهلی شیرری خوا و مهربدی مهیدان بووه، به لام عومهر به بهرچاویه وه هاتووه ماله که ی بسووتینیت و شهقی داوه له سکی فاطیمه و سکه که ی خستوووه و به و هویه شه وه مردوووه، که چی عهلی هیچی نه کردوووه وواتریش به یعهتی داوه به ئه بووبه کر و عومهریش.

دهلین عهلی زانیویهتی عایشه ناپاک بووه و به دوژمنی ئیسلامی زانیوه، که چی که عایشه ی که وتوووته دهست نه یکوشتوووه و خزمهتی کردوووه.

دهلین عهلی دوژمنی سه رسه ختی عوتمان بووه چونکه عوتمان مافی داگیر کردوووه، که چی هه سه ن و حوسهینی کوپانی خوئی ناردوووه بۆ مالی عوتمان تا به رگری لی بکه ن.

ئه مه و دهیان نمونه ی تر که وا وینای عهلی ده که ن - دوور بیت له و هاوه له که و ره موژده پیندراوه ی به هه شت- که سیتی دووفاقی ترسنوکی بینازی بی ده سه لات بوو بیت، له کاتیکدا سه دان به لگه هه ن وه لامی ئه و ناراستیانه ده ده نه وه. کۆچی دوایی فاطیمه

فاطمه پینج مانگ یان شتی له و چه شنه دوای وه فاتی پیغه مبهری (ﷺ) ژیاو له ته مه نیکی که مدا کۆچی دوایی کرد، دهوتریت ته مه نی بیست و چوار یان بیست و پینج یان بیست و نو سال بووه، به لام راستتر ئه وه یه ته مه نی بیست و چوار سال بوو که کۆچی دوایی کرد.^(۱)

(۱) سیر أعلام النبلاء للذهبی، ج ۲، ص ۱۲۱.

راستتريش ئه وهيه شهش مانگ پاش وهفاتی پيغه مبهەر (ﷺ) كۆچى دوايى كرد. ^(۱)

فاطيمه پيش مردنى تووشى نه خوشيه كى سهخت بوو، له و كاته شدا خه مى ئه وهى بوو كه چۆن ببريت به ره و گۆرستان، ئه وه بوو كاتيگ ئه سمائى كچى عومه يسى لايوو، به ئه سمائى وت چهنده پيى ناخوشه به قوماشنيكه وه ببريت و جهستهى دهر بكه ويت؟ ئه سمائيش وتى: به خوا داره مه يتيكت بۆ دروست ده كه م وهك ئه وهى كه بينيم له حه به شه دروست ده كرا، فاطيمه ش وتى: ئادهى نيشانم بده چۆنه، ئه ويش بۆى دروست كرد، فاطيمه ش پيكنه نى، ئه وهش تاكه پيكنه نينى بوو پاش وهفاتی پيغه مبهەر (ﷺ). ^(۲) كاتى وهفاتی كرد عه لى هاوسه رى تهرمه كه ي شوۆرد، به شه و ئه سپهرده كرا و عه بياسى مامى پيغه مبهەر (ﷺ) نويزى له سهر تهرمه كه ي كرد و هه ريه ك له عه لى هاوسه رى و فه ضل دابه زينه ناو گۆره كه ي. ^(۳) به لام به ده قى دى هاتوو كه عه لى خوى نويزى له سهر كرد و به شه و ئه سپهرده ي كرد و ئه بوو به كرى بانگ نه كرد. ^(۴)

ئه سمائى كچى عومه يس ده ليت: فاطيمه پيى وتم: زۆرم پيى ناخوشه كه قوماشنيك دهر دريت به سهر ئافره تدا و جهستهى دهر ده كه ويت، منيش وتم: ئه ي كچى پيغه مبه رى خوا (ﷺ) من له حه به شه شتيگم بينيوه با بۆت باس بكه م، ئه وه بوو به برى دار داره مه يتيكي دروست كرد و ئينجا قوماشنيكى دا به سه ري دا، فاطيمه وتى: ئه مه زۆر چاكه، ئه گهر مردم تۆ و عه لى بمشۆن و كه سى تر نه يه ته ژووره وه، ئه وه بوو كه وهفاتی كرد، عائيشه هات تا بيته ژووره وه، ئه سمائيش وتى: مه يه ره ژووره وه، عائيشه لاي ئه بوو به كر

^(۱) صحيح البخاري - كتاب فرض الخمس - باب فرض الخمس، الرقم ۳۰۹۲.

^(۲) المستدرک على الصحيحين - كتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذكر مناقب فاطمة بنت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم - ابتداء تجويز النعش على الجنائز، الرقم ۴۷۹۱.

^(۳) سير أعلام النبلاء للذهبي، ج ۲، ص ۱۲۸.

^(۴) صحيح مسلم - كتاب الجهاد والسير - باب قول النبي (ﷺ) لا نورث ما تركناه فهو صدقة، الرقم ۱۷۵۹.

سکالای کرد، ئەبووبەکر هات و وتی: بۆ رینی نادهن؟ ئەسمائیش وتی: فاطیمە خۆی فەرمانی کرد تەنھا من و عەلی بێشۆین، ئەبووبەکریش وتی: فاطیمە خۆی چۆنی وتوووە وا بکەن.^(۱)
پلەو پایەیی فاطیمە

عائیشەیی دایکی باوەرداران دەلێت: هیچ کەسم نەدیووە هێندەیی فاطیمە هەلسوکهوت و قسەکردنی لە پیڤەمبەری خوا(ﷺ) بچیت، هەرکات فاطیمە دەچوو بۆ لای پیڤەمبەر(ﷺ)، پیڤەمبەری خوا(ﷺ) لەبەری هەلدەسا و ماچی دەکرد و بەخێرهاتنی دەکرد و دەستی دەگرت و لە پال خۆیدا دایدەنیشاند، هەرکاتیش پیڤەمبەری خوا(ﷺ) بچوایە بۆ لای فاطیمە، فاطیمە لەبەری هەلدەسا و ماچی دەکرد و دەستی پیڤەمبەری خوا(ﷺ) دەگرت و ماچی دەکرد.^(۲)
پیڤەمبەر(ﷺ) دەیفەرموو (إن أفضل نساء أهل الجنة خديجة بنت خويلد وفاطمة بنت محمد ومريم بنت عمران وآسية بنت مزاحم امرأة فرعون)،^(۳) (چاکترین ئافەرەتانی بەهەشت بریتین لە خەدیجەیی کچی خوەیلید و فاتیمەیی کچی موخەممەد و مەریەمی کچی عیمران و ئاسیەیی کچی موزاحیم کە ژنی فیرعەون بوو).
عائیشە دەلێت: فاطیمە هات بۆ لای پیڤەمبەر(ﷺ) کە دەچوو بەرپیدا دەتوت هەمان رێکردنی پیڤەمبەر(ﷺ)، پیڤەمبەر(ﷺ) فەرمووی: مەرحەبا لە کچەکەم، ئێنجا لای خۆیەووە داینیشاند، دواتر چپەیهکی بۆ کرد و فاطیمە گریا، وتم: بۆچی دەگریت؟ دواتر پیڤەمبەر(ﷺ) چپەیهکی تری بۆ کرد و فاطیمە دەستی کرد بە پێکەنین، منیش وتم: تا ئێستای نەدیووە خەم و خۆشی ئاوا لەیهک نزیک بن، وتم: چۆن بوو واگریایت و دواتر پێکەنیت؟ فاطیمەش وتی: نهینیی

(۱) سیر أعلام النبلاء للذهبي، ج ۲، ص ۱۲۸-۱۲۹.

(۲) سنن أبي داود، الرقم ۴۵۶۱، سنن الترمذی، الرقم ۳۸۸۹ وقال حسن صحيح، صحيح ابن حبان، الرقم ۷۰۶۳، المستدرک علی الصحيحین، الرقم ۷۷۸۴، صححه ووافقه الذهبي في التلخيص، صححه شعيب الأرناؤوط، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود، الرقم ۵۲۱۷.

(۳) السنن الكبرى للنسائي - كتاب المناقب - مناقب مريم بنت عمران، الرقم ۸۲۹۷، المستدرک علی الصحيحین - كتاب التفسير - تفسير سورة التحريم - أربع نسوة أفضل نساء أهل الجنة، الرقم ۳۸۵۷، صححه ووافقه الذهبي في التلخيص، صححه شعيب الأرناؤوط، صححه الألباني في سلسلة الاحاديث الصحيحة، الرقم ۱۵۰۷.

پیغهمبر (ﷺ) ناشکرا ناکهم، دواتر که پیغهمبر (ﷺ) وهفاتی کرد، چووم هه مان پرسیارم لیکرده وه، نه ویش وتی: چپاندی به گویمدا (إِنَّ جِبْرِيلَ كَانَ يُعَارِضُنِي الْقُرْآنَ كُلَّ سَنَةٍ مَرَّةً وَإِنَّهُ عَارِضُنِي الْعَامَ مَرَّتَيْنِ وَلَا أَرَاهُ إِلَّا حَضَرَ أَجْلِي وَإِنَّكَ أَوَّلُ أَهْلِ بَيْتِي لَحَاقًا) (جبریل هه موو سالیك یهك جار قورثانی له گهل دهوور دهكرده وه، نه مسال دوو جار له گهل دهووری كرده وه، واده زانم نه مه ئاماژهی مهرگمه، تویش یه كه م كه سیت به من ده گه یته وه)، منیش دهستم كرد به گریان، دواتر فهرمووی (أَمَّا تَرْضَيْنَ أَنْ تَكُونِي سَيِّدَةً نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَوْ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ) (ئایا رازی نابیت تو گه ووره ی ژنانی به هه شت - یان گه ووره ی باوه پداران - بیت؟) منیش به وه پیکه نیم.^(۱)

حوزه یفه ده لیت: پیغهمبری خوا (ﷺ) فهرمووی: (نَزَلَ مَلَكٌ مِنَ السَّمَاءِ فَاسْتَأْذَنَ اللَّهَ أَنْ يَسْلَمَ عَلَيَّ لَمْ يَنْزِلْ قَبْلَهَا، فَبَشَّرَنِي أَنَّ فَاطِمَةَ سَيِّدَةٌ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ)،^(۲) (فریشته یهك له ئاسمانه وه دابه زی و داوای مؤله تی كرد له خوا تا سه لام لئ بكات، پیتشر دانه به زیبوو، موژده ی پندام كه فاطیمه گه ووره ی خه لكی به هه شته).

۲۵۶. فاطیمه ی كچی ئه سه دی (ﷺ)

ناوی فاطیمه ی كچی ئه سه دی كوری هاشمی هاشمیه، هاوسه ری ئه بوو طالیب و دایکی عه لی و ئاموژنی پیغهمبری خوایه (ﷺ)، ئه م ئافره ته هه ره له مهككه موسلمان بوو و كوچی كرد بو مه دینه و هه ره له مه دینه ش وهفاتی كرد.^(۳)

عه لی به فاطیمه ی دایکی دهوت: دایه گیان تو ئیشوکاری فاطیمه ی - هاوسه رم - له ده ره وه بکه، فاگیمه ش ئیشی ماله وه وه هه ویر و نان ئاماده كردن له بری تویش دهكات.^(۴)

(۱) صحیح البخاری - کتاب المناقب - باب علامات النبوة في الإسلام، الرقم ۳۶۲۲.

(۲) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب فاطمة بنت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم - إن فاطمة سيدة نساء أهل الجنة، الرقم ۴۷۴۸، صححه ووافقه الذهبي في التلخيص.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۶۰.

(۴) سير أعلام النبلاء للذهبي، ج ۲، ص ۱۲۵.

پیغه مبهەر (ﷺ) دهچوو بۆ سهردانی فاطیمه ی ئاموژنی و له مالی ئه ویشدا
خهوی پیش نیوه پۆی دهکرد (قه یلوله).^(۱)

جاریک پیغه مبهەر (ﷺ) پارچه قوماشیکی دا به علی کورپی ئه بوو طالیب
و فهرمووی: (بیکه به سهرپۆش بۆ فاطیمه کان)، عه لیش کردی به چه ند
پارچه یه که وه، پارچه یه کی بۆ فاطیمه ی دایکی و پارچه یه کی بۆ فاطیمه ی
هاوسهری و پارچه یه کیشی بۆ فاطیمه ی کچی هه مزه.^(۲)

کاتیك فاطیمه ی دایکی علی وه فاتی کرد، پیغه مبهەر (ﷺ) چوو له لای
سهریه وه دانیششت و وه فهرمووی (رهحمه تی خوات لی بیئت دایه، تۆ دوا ی
دایکم دایک بوویت بۆم، خۆت برسی ده کرد و منت تیر ده کرد، خۆت
بی بهرگ ده کرد و منت پۆشته ده کرد، خواردنی خۆشت له خۆت زهوت
ده کرد و ده تا به من، مه به ستت به مهش له پینا و خوا و رۆژی دوایدا بوو)،
دواتر فهرمانی کرد سی جار شۆردرا، کاتیك ئاوی کۆتا ئاماده کرا که
کافووری تیدا بوو که تیکه له ی رووه کیکی بۆنخۆش بوو، پیغه مبهەر (ﷺ)
خۆی ئاوه که ی به سهردا کردو دواتر پیغه مبهەر (ﷺ) جله که ی خۆی دا که ند
و دای به سهریدا و به سهر ئه وه دا کفن کرا، دواتر پیغه مبهەر (ﷺ) ئوسامه ی
کورپی زهید و ئه بوو ئه یبووبی ئه نصاری و عومه ری کورپی خه ططاب و
کۆیله یه کی ره شپێستی بانگ کرد تا گۆپی بۆ هه لبه که نن، پیغه مبهەر (ﷺ)
چوویه ناو گۆره که ی و تیایدا راکشا و فهرمووی (اللّٰهُ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ
حَيٌّ لَا يَمُوتُ، اغْفِرْ لِكُلِّ فَاطِمَةَ بِنْتِ اَسَدٍ، وَلَقِّنْهَا حُجَّتَهَا، وَوَسِّعْ عَلَيْهَا مَدْخَلَهَا، بِحَقِّ نَبِيِّكَ
وَالْأَنْبِيَاءِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِي فَإِنَّكَ أَزْكَمُ الرَّاحِمِينَ) (خوا ئه و خوايه یه که ده ژیه نیت و
ده مرینیت و خۆیشی زیندوو وه نامریت، خوايه له فاطیمه ی کچی ئه سه دی
دایکم خۆش به و به لگه ی بخه ره سهر زمان و گۆره که ی بۆ فراوان بکه،

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۶۰.

^(۲) المعجم الكبير للطبراني - مسند النساء - باب الفاء - فاطمة بنت حمزة بن عبد المطلب تكنى أم الفضل.

به حەقی پێغه‌مبەرە‌که‌ت و پێغه‌مبەرانی پێش من، چونکه تۆ میهره‌بانترینی میهره‌بانانیت، ئینجا چوار الله اکبری له‌سه‌ر کرد و پێغه‌مبەر(ﷺ) و عه‌بباس و ئه‌بووبه‌کری صدیق خستیانه ناو گۆره‌که‌ی.^(۱)

۲۵۶۱. فاطیمه‌ی کچی حه‌مزه‌(ﷺ)

ناوی فاطیمه‌ی کچی حه‌مزه‌ی کورپی عه‌بدولموطه‌لیبی هاشمیه، ئامۆزای پێغه‌مبهری خوايه‌(ﷺ)، جارێک پێغه‌مبهر(ﷺ) پارچه‌ قوماشیکێ دا به‌ عه‌لی کورپی ئه‌بووطالب و فه‌رمووی: (بیکه به‌ سه‌رپۆش بۆ فاطیمه‌کان)، عه‌لیش کردی به‌ چه‌ند پارچه‌یه‌که‌وه، پارچه‌یه‌کی بۆ فاطیمه‌ی دایکی و پارچه‌یه‌کی بۆ فاطیمه‌ی هاوسه‌ری و پارچه‌یه‌کیشی بۆ فاطیمه‌ی کچی حه‌مزه‌.^(۲)

۲۵۶۲. فاطیمه‌ی کچی خه‌ططاب(ﷺ)

ناوی فاطیمه‌ی کچی خه‌ططابی کورپی نوفه‌یلی قورهبیسی عه‌دویه، خوشکی عومه‌ری کورپی خه‌ططابه، ئه‌م ئافره‌ته‌ پێش عومه‌ری برای موسلمان بوو، هه‌ر زوو له‌ مه‌ککه‌ هاو‌ده‌م به‌ سه‌عیدی کورپی زه‌یدی هاوسه‌ری موسلمان بوو، فاطیمه‌ له‌ کورپیکێ له‌م میترده‌ی بوو به‌ ناوی عه‌بدوره‌حمان.^(۳)

جارێک عومه‌ر هه‌والی بیست که‌ پێغه‌مبهر(ﷺ) له‌ شوینیکه‌و هاوه‌لان له‌ ده‌وری خه‌ر بون، بریاری دا بچیت و بیکوژیت، له‌ رێدا نوعه‌یمی کورپی عه‌بدولا گه‌یشته‌ به‌ عومه‌ر و وتی: عومه‌ر بۆ کوێ ده‌چیت؟ ئه‌ویش وتی: ده‌چم بۆ موحه‌مه‌د که‌ باری قورهبیسی په‌رت کردووه‌و هه‌رزه‌کاره‌کانی له‌رئ لاداوه‌و تانه‌ له‌ دینی قورهبیش ده‌دات و قسه‌ به‌ خواکانی قورهبیش

(۱) المعجم الكبير للطبراني - مسند النساء - باب الفاء - فاطمة بنت أسد بن هاشم أم علي بن أبي طالب، الرقم ۸۷۱

(۲) المعجم الكبير للطبراني - مسند النساء - باب الفاء - فاطمة بنت حمزة بن عبد المطلب تكنی أم الفضل، الرقم ۸۸۷

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۶۲.

ده لیت، ده چم و ده یکوژم، ئه ویش وتی: به خوا عومەر خۆت لی گۆراوه، بۆ واده زانیت دواى كوشتنى موحه ممه د بهنى عه بدمه ناف ئيتىر ده هيلن پى بخه يته سه رزه وى؟ بۆ ورياي خانه وادهى خۆت نيت؟ ئه ویش وتی: مه به ست کاميانه؟ نوعه يم وتی: سه عیدی زاواو ئاموزات و فاتيمه ی خوشکت که موسلمان بوون و شوین موحه ممه د که وتون، برۆ ورياي ئه وان به، عومهریش خیرا گه پايه وه و رووه و مالى خوشکه که ی چوو.^(۱)

خه ببابی کورپی ئه رت ده چوو بۆ مالى فاطيمه ی خوشکی عومهری کورپی خه ططاب که له گه ل سه عیدی کورپی زهیدی میردی موسلمان بوو بوون، خه بباب له وى قورئانی فیری فاطيمه و میرده که ی ده کرد، رۆژیک عومهری کورپی خه ططاب که هیشتا موسلمان نه بوو بوو چوو بۆ مالى فاطيمه ی خوشکی کاتیک بیستبووی خوشکه که ی موسلمان بووه، که نزیک بوویه وه گوئی له قورئان خویندنه که ی خه بباب بوو، که چوویه ژووره وه دای له فاتيمه ی خوشکی و خوین له ده موچاوی هات، عومهر که ئه وه ی بینى په شیمان بوویه وه، پاشان داواى کرد ئه و قورئانه ی ده یانخویند بیده نه ده ستی، فاطيمه وتی: تا خۆت نه شویت نایده مه ده ست، عومهر خۆی شۆرد و قورئانه که ی وه رگرت و خویندی وه، وتی: وته کانی چهند جوانن، خه بباب که ئه مه ی بیست خیرا وتی: ئه ی عومهر سویند به خوا هیوانم هه یه خواى گه وره نزای پیغه مبه ری بۆ گیرا کرد بیت، چونکه من دوینى شه و گویم لی بوو نزای ده کرد و فهرمووی: خواجه به موسلمان بوونی ئه بولحه که می کورپی هیشام یان به موسلمان بوونی عومهری کورپی خه ططاب پالپشتی ئیسلام بکه (ئیسلاام سه ربخه)، ده ی عومهر ده رفه ته له ده ستی مه ده، عومهریش وتی: ئه ی خه بباب ده ی بمبه بۆ لای موحه ممه د تا موسلمان بم، خه ببایش پیتی وت پیغه مبه ر (ﷺ) له کوئی، عومهریش چوو و موسلمان بوو.^(۲)

(۱) البداية و النهایة لابن کثیر، ج ۳، ص ۸۰

(۲) البداية و النهایة لابن کثیر، ج ۳، ص ۷۹-۸۰

۲۵۶۳. فاطیمه‌ی کچی سه‌وده (ﷺ)

ناوی فاطیمه‌ی کچی سه‌وده‌ی جوهه‌نیه، چووته خزمهت پیغمبر (ﷺ) و به‌یعتی پیداوه.^(۱)

۲۵۶۴. فاطیمه‌ی کچی سه‌فوان (ﷺ)

ناوی فاطیمه‌ی کچی سه‌فوانی کوپی ئومه‌ییه‌و و هاوسه‌ری عه‌مری کوپی ئه‌بوو ئو حه‌یحه‌یه‌و هاوده‌م به‌ می‌رده‌ک‌ی کوچی کرد بۆ حه‌به‌شه و له‌وئ کوچی دوا‌یی کرد.^(۲)

۲۵۶۵. فاطیمه‌ی کچی عامیر (ﷺ)

ناوی فاطیمه‌ی کچی عامیری قور‌ه‌یشی جومه‌حیه‌و خوشکی سه‌عیدی کوپی عامیره، هاوسه‌ری موغیره‌ی کوپی ئه‌بیلعاص بوو و کچیکی لئی بوو به‌ ناوی عائیشه.^(۳)

۲۵۶۶. فاطیمه‌ی کچی عه‌لقه‌مه (ﷺ)

ناوی فاطیمه‌ی کچی عه‌لقه‌مه‌ی کوپی عه‌بدو‌لای عامیری، هاوسه‌ره‌ک‌ی ناوی سه‌لیطی کوپی عه‌مره، فاطیمه‌ هاوده‌م به‌ می‌رده‌ک‌ی زوو له‌ مه‌ک‌که‌ موس‌لمان بوو و دواتر کوچیان کرد بۆ حه‌به‌شه.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۶۳.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۶۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۶۷.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۶۸.

٢٥٦٧. فاطیمه‌ی کچی عه‌مر (ﷺ)

ناوی فاطیمه‌ی کچی عه‌مره، جابیر ده‌لێت: کاتیک تهرمی باوکم دانرابوو پۆشاکه‌که‌ی سه‌ر ده‌موچاویم لاده‌برد و سه‌یرم ده‌کرد و ده‌گریام، هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ریگریان لیده‌کردم، به‌لام پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ریگری لێ نه‌ده‌کردم،^(١) وستم هه‌متر پۆشاکه‌که‌ی سه‌ر ده‌موچاوی لابه‌رم به‌لام هاوه‌لان نه‌یانهیشت، ئه‌وه‌بوو پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) خۆی لایبرد-یان فه‌رمانی کرد لایرا- که ده‌موچاوی ده‌رکه‌وت ده‌نگی گریانیک به‌رزبوویه‌وه، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: ئه‌وه کتیه؟ وتیان: کچی عه‌مره،^(٢) فاطیمه‌ی کچی عه‌مری پوورم له‌سه‌ر تهرمی باوکم ده‌گریا، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فه‌رمووی: (تبکین اولاتبکین ما زالت الملائكة تظله بأجنحتها حتى رفعتموه)،^(٣) (بگریت بۆی یان نه‌گریت به‌رده‌وام فریشته‌کان به‌ باله‌کانیان سینبه‌ری بۆ ده‌که‌ن تا تهرمه‌که‌ی هه‌لده‌گرن).

٢٥٦٨. فاطیمه‌ی کچی عوتبه (ﷺ)

ناوی فاطیمه‌ی کچی عوتبه‌ی کوپی ره‌بیعه‌ی قوره‌یشی عه‌بشه‌میه، خوشکی هیندی کچی عوتبه‌و پووری موعاویه‌ی کوپی ئه‌بووسوفیانه، فاطیمه‌ هاو‌ده‌م به‌ هیندی خوشکی له‌ فه‌تحی مه‌که‌دا چوونه‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعه‌تیان پێدا، فاطیمه‌ وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له‌ سه‌رزه‌ویدا ئاواتم له‌ ناوچوونی خێوه‌تی تۆ بوو، ئیستاش ئاواتم مانه‌وه‌ی خێوه‌تی تویه، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فه‌رمووی: (هه‌رکام له‌ ئیوه‌ باوه‌ری نه‌هێناوه‌ تا ئه‌و کاته‌ی منی له‌ خۆی لا خۆشه‌ویستتر بێت).^(٤)

(١) صحیح البخاری - کتاب الجنائز - باب حدثنا علي بن عبد الله، الرقم ١٤٩٣.

(٢) صحیح مسلم - کتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل عبد الله بن عمرو بن حرام والد جابر، الرقم ٢٤٧٨.

(٣) صحیح البخاری - کتاب الجنائز - باب الدخول على الميت بعد الموت، الرقم ١٢٤٤.

(٤) أسد الغابة، ج ٧، ص ٢٤٨.

۲۵۶۹. فاطیمه ی کچی قه یس (ﷺ)

ناوی فاطیمه ی کچی قه یسی کوږی خالیدی کوږه یشی فهریه، خوشکی
ضهحاکي کوږی قه یسه، ئه م ئافره ته له دهسته ی یه که می کوچه ران بوو،
ئافره تیکي زور جوان و ژیر بوو، هاوسه ری ئه بوو عه مری کوږی حه فص
بو، به لام ته لاقی لیوه رگرت و دواي ئه وه شووی کرد به ئوسامه ی کوږی
زه ید.^(۱)

کاتیک ئه بوو عه مری هاوسه ری ته لاقی دا، هه ر له دووره وه بئ ئه وه ی
بیت بۆ لای فاطیمه ته لاقی دا، ئینجا وه کیلی خوی به بریک گهنمه وه نارد
بۆ فاطیمه و فاطیمه ش تووږه بوو، ئه ویش وتی: ده ی به خوا هیچت لای
من نیه، فاطیمه چوو بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و به سه رهاته که ی بۆ باسکرد،
پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی: (خه رجیت له سه ر ئه و نیه)، ئینجا فهرمانی کرد
به فاطیمه له مالی ئومموشه ریک بمینیته وه و دواتر فهرمووی: (تلك امرأة یغشاها
أصحابي، اعتدي عند ابن أم مكتوم، فإنه رجل أعمى تضعین ثيابك، فإذا حللت فاذنني)،
(هاوه لانه زور ده چن بۆ سه ردانی ئه و ئافره ته، بۆیه ماوه ی عیده که ت
لای ئیبن ئوم مه کتووم ته و او بکه، چونکه ئه و که سیکی نابینایه جله کانت
دابنی، که عیده که ت ته و او بوو، ئاگادارم بکه ره وه)، ئه وه بوو که ته و او
بوو، پیغه مبه ری خواي (ﷺ) ئاگادار کرده وه، ئینجا وتی: ئه ی پیغه مبه ری
خوا (ﷺ) موعاویه ی کوږی ئه بوو سوفیان و ئه بوو جه می خه طه بانی هاتون
بۆ داوام، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (أما أبو جهم، فلا يضع عصاه عن عاتقه، وأما معاوية
فصلوك لا مال له، انكحي أسامة بن زيد)، (ئه بوو جه هم گۆچانه که ی سه رشانی
دانانیت، موعاویه ش ده ست به تاله و هیچ سامانیکی نیه، شوو به ئوسامه ی
کوږی زه ید بکه)، منیش پیتم خو ش نه بوو، هه مدی فهرمووی: (شوو بکه به

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۶۹.

ئوسامه)، منیش شووم پیکرد، ئه وه بوو خوای گه وره خیریکی زوری تیدا دانا و هیوام وابوو منیش وهک ئه و بوومایه.^(۱)

۲۵۷۰. فاطیمه ی کچی موجه لیل (ﷺ)

ناوی فاطیمه ی کچی موجه لیلی کوپی عه بدولای قورپه یشی عامیری، کونیه که ی ئوموموجه میله و زیاتر به کونیه که ی ناسراوه، هاوده م به میترده که ی کوچی کرد بو حه به شه و له وی میترده که ی مرد، ئینجا فاطیمه هاوده م به دوو کوپه که ی له گهل جه عفری مامی پیغه مبه ر (ﷺ) گه رایه وه بو مه دینه.^(۲)

فاطمه به سهرهاتی گه رانه وه ی بو موجه ممه دی کوپی باس دهکات و ده لیت، تۆم له حه به شه وه هینایه وه، نزیکه ی شه وی دوو شه و ری مابوو بگه ینه مه دینه که خواردنیکم بو ئاماده کردیت، که چی دار نه ما، چووم تا دارو چیلکه په یدا بکه م، که چی تۆ مه نجه له که ت به سهر دهست و بالی خوتدا خستبوو، تۆم برد بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ئه وه موجه ممه دی حاطیبه، یه که م منداله ناوی تۆی لیتراوه، پیغه مبه ریش (ﷺ) تفی دا له دهمت و دهستی پینا به سهر سهرتدا و نزای بو کردیت و فهرمووی: (اذهب البأس رب الناس، واشف أنت الشافي لاشفاء إلا شفاؤك شفاء لا يغادر سقما)، ئیتر هه ر له خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) بوویت که دهستت چاک بوویه وه.^(۳)

(۱) صحیح مسلم - کتاب الطلاق - باب المطلقة ثلاثا لا نفقة لها، الرقم ۱۴۸۰؛ سنن أبي داود - کتاب الطلاق - باب في نفقة المبتوتة، الرقم ۲۲۸۴.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۷۰.

(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند المکین (ﷺ) - حدیث محمد بن حاطب الجمحي (ﷺ)، الرقم ۱۵۶۹۲؛ صحیح ابن حبان - کتاب الجنائز وما يتعلق بها مقدما أو مؤخرًا - باب المريض وما يتعلق به - ذکر البیان بأن يد محمد بن حاطب لما دعا له النبي (ﷺ) بما وصفت برئت، الرقم ۲۹۷۷؛ المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ومن نساء قریش اللاتی روین عن رسول الله - ذکر فاطمة بنت المجلل القرشیه أم جمیل (ﷺ)، الرقم ۷۰۰۲، حسنه شعيب الأرناؤوط.

۲۵۷۱. فاطیمه‌ی کچی مونقذ(ﷺ)

ناوی فاطیمه‌ی کچی مونقذی کوږی عه‌مره، له پش‌تیوانانه و چوو‌ته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) و به‌یعه‌تی پیداوه.^(۱)

۲۵۷۲. فاطیمه‌ی کچی وه‌لید(ﷺ)

ناوی فاطیمه‌ی کچی وه‌لیدی کوږی موغیره‌ی قوږه‌یشی مه‌خزوومیه، خوشکی خالیدی کوږی وه‌لیده، له فه‌تحی مه‌ککه‌دا موسلمان بوو و به‌یعه‌تی دا به پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ).^(۲)

۲۵۷۳. فاطیمه‌ی کچی ئه‌بی حو‌به‌یش(ﷺ)

ناوی فاطیمه‌ی کچی ئه‌بی حو‌به‌یشی کوږی مو‌طه‌لیبی قوږه‌یشی ئه‌سه‌دیه، جارنیک فاطیمه هات بو لای پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) و وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) من ئافره‌تیکم به‌رده‌وام خوینم هه‌یه و پاک نابمه‌وه، ئایا واز له نویژ به‌ینم و هه‌ر نه‌یکه‌م؟ پیغه‌مبه‌ریش(ﷺ) فهرمووی: (لا، إنما ذلك عرق، وليس بحيض، فإذا أقبلت حیضتک فدعي الصلاة، وإذا أدبرت فاغسلي عنک الدم ثم صلي)،^(۳) (نا، ئه‌وه تکانه و هه‌یز نیه، ئه‌گه‌ر هه‌یزت هات نویژ مه‌که‌و ئه‌گه‌ر نه‌ما خوینه‌که‌ت له له‌شت بشو و دواتر نویژ بکه‌).

۲۵۷۴. فاطیمه‌ی کچی یه‌مان(ﷺ)

ناوی فاطیمه‌ی کچی یه‌مانی عه‌بسیه، خوشکی حو‌ذه‌یفه‌ی کوږی یه‌مانه، فاطیمه ده‌ل‌یت: له‌گه‌ل بری ئافره‌تدا چووین بو لای پیغه‌مبه‌ر(ﷺ)، ده‌بینین قاپن هه‌لواسراوه‌و دل‌وپ دل‌وپ ئاو ده‌رژئ به‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ردا(ﷺ) تا تاکه‌ی لابه‌ریت،

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۷۰.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۷۱.

^(۳) صحيح البخاري - كتاب الوضوء - باب غسل الدم، الرقم ۲۲۸؛ صحيح مسلم - كتاب الحيض - باب المستحاضة وغسلها وصلاتها، الرقم ۳۳۲.

وتم: ئەهی پێغه‌مبەری خوا (ﷺ) بۆچی داوا لە خوا ناکەیت ئازارت لابەریت؟ ئەویش فەرمووی: (إن أشد الناس بلاء الأنبياء، ثم الذين يلونهم، ثم الذين يلونهم، ثم الذين يلونهم) ^(١) (پێغه‌مبەران زیاترین ئازاریان هەیە، دواتر ئەوانەیی دواي ئەوان دین، دواتر ئەوانەیی دواي ئەوان دین، دواتر ئەوانەیی دواي ئەوان دین).

٢٥٧٥. فاکیهی کوپی بیشر (ﷺ)

ناوی فاکیهی کوپی بیشری کوپی فاکیه، لە پشتیوانانە لە زورقیەکان، یەکیکە لە بەشداربوانی غەزای بەدر. ^(٢)

٢٥٧٦. فاکیهی کوپی سەکەن (ﷺ)

ناوی فاکیهی کوپی سەکەنی کوپی خەنسائە، لە پشتیوانانە و لە غەزای ئوحوود و خەندەق و هەموو غەزاکانی دواتریشدا بەشداری کرد. ^(٣)

٢٥٧٧. فەرۆهی کوپی عەمر (ﷺ)

ناوی فەرۆهی کوپی عەمر، لە پشتیوانانە، یەکیکە لە بەشداربوانی بەیعتی عەقەبە. ^(٤)

فەرۆه لە گەڵ زبانی کوپی لەبیدا کەوتە شکاندن بەتەکانی بەنی بیاضە. ^(٥) کە پێغه‌مبەر (ﷺ) بڕایەتی خستە نێوان کۆچەرەکان و پشتیوانانە، بڕایەتی خستە نێوان فەرۆه و عەبدولای کوپی مەخرەمە، فەرۆه لە غەزای بەدردا بەشداری کرد. ^(٦)

(١) السنن الكبرى للنسائي - كتاب الطب - ذكر وقت تبريد الحمى بالماء، الرقم ٧٥٦٧، قال ابن حجر في الإصابة، ج ٨، ص ٧٢ إسناده قوي.

(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٣٥١.

(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٣٥٢.

(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٣٦٤.

(٥) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٣، ص ٥٩٨.

(٦) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٣٦٤.

فەروە بە فەرمانی پێغەمبەر (ﷺ) مەزەندەیی خورمای خەلکی مەدینەیی دەکرد و زۆر ورد بوو و هیچ هەلەیهکی تێدا نەدەکرد و ناوی دەرکردبوو لە شارەزایی لەو بوارەدا.^(۱)

فەروە کەسیکی خێرخواز بوو و هەموو سالتیک لە باخە خورماکەیی هەزار کۆل خێری دەکرد.^(۲)

فەروە لە غەزای ئوحوود و خەندەق و هەموو غەزاکانی دواتریشدا هاو دەم بە پێغەمبەر (ﷺ) بە شدارێ کرد.^(۳)

لە خیلافەتی عەلی کۆپی ئەبووطالبیدا فەروە لەناو سوپای عەلییدا بە شدارێ جەنگی جەمەلی کرد.^(۴)

۲۵۷۸. فەروەیی کۆپی موسەیک (ﷺ)

ناوی فەروەیی کۆپی موسەیکی مورادیە، بە بنەپەت خەلکی یەمەن بوو و هاتە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) و موسلمان بوو، پێغەمبەریش (ﷺ) کردی بە بەرپرسی ھۆزی موراد و مذحجیش، ھاوکات خالیدی کۆپی سەعیدی لەگەڵدا نارد و تا وەفاتی پێغەمبەر (ﷺ) ھەر لەوێ بوو.^(۵)

ماوەیەک پێش ئەو جەنگیک لە نێوان ھەمەدان و مورادیەکاندا روویدا کە پیتی دەوترێ جەنگی رەدم، فەروە دواي ئەو ھات بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ)، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (ئەي فەروە ئەو ھەوێ تووشی قەومە کەت بوو لە رۆژی رەدم پیت ناخۆش بوو؟)، ئەویش وتی: ئەي پێغەمبەر (ﷺ) خوا (ﷻ) کێ ھەيە ھۆزە کەي سەختی وەک ھۆزی منی تووش بیت و پیتی ناخۆش

(۱) مصنف عبد الرزاق - كتاب الزكاة - باب الخرص، الرقم ۷۲۰۹؛ معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۰۹۹.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳۶۴.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۵۹۹.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳۶۴.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳۶۸.

نہ بیت، پیغمبر (ﷺ) فرموی: (توہ لہ موسلمانوونی قومہ کہت زیاد دہکات).^(۱)

فرہ دہ لیت: پیغمبر خوا (ﷺ) فرموی: (إِذَا أَتَيْتَ الْقَوْمَ فَادْعُهُمْ، فَمَنْ أَجَابَكَ فَأَقْبِلْ، وَمَنْ أَبَى فَلَا تَعْجَلْ حَتَّى تَحْدَثَ إِلَيْهِ) (تہ گہر چوویت بو لای قومہ کہت بانگہشتیان بکہ، ہرکس ولامی دایتہ وہ رازی بہ، ہرکس سیش نہات بدہم داواکہ تہ وہ ہیچ مہ کہ تا پیم دہ لیتہ وہ).^(۲)

فرہ دہ لیت: وتم: تہی پیغمبر خوا (ﷺ) زہویہ کمان لا ہہیہ کہ پیی دہ وتریت تہ بین، بہ لام نہ خوشی زور زوو تیایدا پەخش دہ بیت، پیغمبر (ﷺ) فرموی: (دعها عنك، فإن من القرف التلف).^(۳) (وازی لی بہیتہ، چونکہ نزیکبوونہ وہ لہ نہ خوشی بلاوہ بوو خولہ ناوبردنہ).

۲۵۷۹. فرہوی کوری نوعمان (ﷺ)

ناوی فرہوی کوری نوعمانہ، لہ پشتیوانانہ لہ خہ زہ جیہ کانہ، یہ کیکہ لہ بہ شداربوانی غہ زای ثوحود، لہ غہ زای خہ ندہق و ہموو غہ زاکانی تریشدا بہ شداری کرد، لہ جہنگی یہ مامہدا بہ شداری کرد و تیایدا شہید بوو.^(۴)

۲۵۸۰. فہضالہی کوری عوبہید (ﷺ)

ناوی فہضالہی کوری عوبہیدی کوری نافیزہ، لہ پشتیوانانہ لہ تہوسیہ کان، دایکی ناوی عوبہی کچی موحمہ مہدہ، فہضالہ زور زوو موسلمان بوو.^(۵)

(۱) دلائل النبوة للبيهقي، الرقم ۲۱۰۸.

(۲) مصنف ابن أبي شيبة - كتاب السير - في دعاء المشركين قبل أن يقاتلوا، الرقم ۳۳۷۲۶.

(۳) سنن أبي داود - كتاب الكهانة والتطير - باب في الطيرة، الرقم ۳۹۲۳، ضعفه شعيب الأرناؤوط، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود.

(۴) أسد الغاية، ج ۴، ص ۳۸۳.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳۷۱.

فهضاله له غهزای به دردا به شداری نه کرد، به لام دواتر له غهزای ئوحد و خندهق و هموو غهزاکانی تریشدا به شداری کرد،^(۱) فهضاله یه کیک بوو له به شداربوانی به یعه تی ریضوان.^(۲)

له دوی وهفاتی پیغه مبه ریش (ﷺ) ژیا و له فتهی شامدا به شدار بوو، دواتر دریزه ی به به شداری مهیدانی جیهاد دا و به شداری فتووحاتی میصریشی کرد، دوی ئه وه گه پایه وه بو شام و له وی مایه وه و موعاویه دوی ئه بوو و هرداء کردی به دادوهری دیمه شق.^(۳)

رایه ک ده لیت: دهسته یه ک له پشتیوانان به یه تیان نه دا به علی کوری ئه بوو طالیب، یه کیک له وانه فهضاله ی کوری عوبه ید بوو.^(۴)

دوی ئه وه موعاویه کردی به بهرپرسی سوپایه ک و له ریی ده ریاوه جهنگی رومی کرد،^(۵) توانی چهند ناوچه فتهت بکات و دهستگه وتیکی زور به دهستبخت.^(۶)

دواچار فهضاله له سالی په نجاو سینی کوچیدا وهفاتی کرد، رایه کیش ده لیت: به لکو له سالی شه ست و نوی کوچیدا وهفاتی کرد.^(۷)

۲۵۸۱. فهضاله ی کوری نوعمان (ﷺ)

ناوی فهضاله ی کوری نوعمانی کوری قه یسه، برایه کی هه بوو به ناوی سیماک که پیکه وه هه ردووکیان له غهزای ئوحددا به شداریان کرد.^(۸)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳۷۱.

(۲) أسد الغابة، ج ۴، ص ۳۸۵.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳۷۱.

(۴) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۲۲۷.

(۵) أسد الغابة، ج ۴، ص ۳۸۵.

(۶) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۳۲.

(۷) أسد الغابة، ج ۴، ص ۳۸۵.

(۸) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳۷۳.

۲۵۸۲. فهضلى كورى عه بيباس (ﷺ)

ناوى فهضلى كورى عه بيباسى كورى عه بدولموطه ليه، ئامۇزاي پىنغه مبهرى خوايه (ﷺ)، كوپه گه وره ي عه بيباسى مامى پىنغه مبهرى (ﷺ) بوو، دايكى ناوى لوبابه ي كچى حارث بوو.^(۱)

فهضل كه سىكى سىي رهنگى كه شخه بوو و قزى زور جوان بوو.^(۲) كاتيك فهضل هاوسه رگيرى كرد، پىنغه مبهرى (ﷺ) مارهييه كه ي بۇ دابين كرد.^(۳) فهضل هاوده م به پىنغه مبهرى (ﷺ) به شدارى فهتحى مهككه ي كرد، ههروه ها له غه زاي حونه نيشدا به شدار بوو و تيايدا رۆلى كاراي بينى و كاتيك موسلمانان شكان و بلاوه يان ليكرد، فهضل لهو هاوه لانه بوو كه له لاي پىنغه مبهرى (ﷺ) مايه وهو به رگيرى ده كرد.^(۴)

له حه جى مائئاواييدا پىنغه مبهرى (ﷺ) فهضلى له دواي خويه وه سواري سواره كه ي كرد، جا ئافره تيك هات پرسيارى له پىنغه مبهرى (ﷺ) ده كرد و فهچليش ته ماشاي ئافره ته كه ي كرد، پىنغه مبهريش (ﷺ) روى فهضلى وهرچه رخاند بۇ ئه ولا تا ته ماشاي نه كات.^(۵)

كاتيك پىنغه مبهرى (ﷺ) نه خوش كهوت، فهضل له خزمه تي پىنغه مبهردا (ﷺ) بوو، فهضل ده ليت: چووم بۇ لاي پىنغه مبهرى (ﷺ) كه نه خوش بوو، پارچه په پويه كى سووريشى لايوو، فهرمووى: ئامۇزا ئه و په پويه بگروه سهرمى پى ببهسته، منيش په پوكه م له سهرى بهست، ئىنجا خوى دا به سهر شانمدا تا بردم بۇ مزگهوت، له وئ فهرمووى: (ئهى خه لكينه منيش كه سىكم وهك

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳۷۶.

(۲) صحيح ابن حبان، الرقم ۴۰۰۷.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳۷۶.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳۷۵.

(۵) صحيح البخاري - كتاب الحج - باب وجوب الحج وفضله، الرقم ۱۵۱۳؛ صحيح مسلم - كتاب الحج -

باب الحج عن العاجز، الرقم ۱۳۳۴.

ئېۋە، لەوانە يە کاتى رۆيشتنم لە نىوتاندا نزيك بووبىتەو، جا هەرکەس زيانم بە بنەچە يان روخسار يان مووى يان شتى لە سامانى هەبووبىت، ئەو هەنەچەو موو و روخسار و سامانى موخەممەدەو با هەستىت و تۆلەى خۆى وەرگرىت، کەستان نەلێت من دەرسم موخەممەد رق و دژايە تيم لى وەرگرىت، ئەوانە لە سروشت و ئاکارى من نين)، ئىنجا پىڤەمبەر(ﷺ) چوو، بۆ بەيانى هەمدى هاتمەو بۆ لای و پىڤەمبەر(ﷺ) فەرمووى: (ئامۆزا وانا زانم قسەکانى دوينىم بەس بووبن، ئەو پەڤۆيه بگرەو سەرمى پى بېستە)، هەمان شتى رۆژى پيشوو دووبارە بوويهو، دواى وتارەکەى، کابرايەک هەستاو وتى: ئەى پىڤەمبەرى خوا(ﷺ) بىرت دىت فلانە رۆژ کە سىک هات داواى شتىكى کرد لىت و تۆيش فەرمووت کى هەيه قەرزمان پى بدات، منيش سى درهەم پىدايت بە قەرز، پىڤەمبەر(ﷺ) فەرمووى: ئەى فەضل هەستەو بىدەرەو، منيش سى درهەم پىدايهو، دواتر پىڤەمبەر(ﷺ) چوو بۆ مالى عائىشەو چى بە پياوان فەرمووبوو هەمان شتى بە ژنانيش فەرموو.^(١)

مىژوونووسى شيعە يە عقوبى دەقىكى هيناو و دەلێت: دەستەيهک لە کۆچەران و پشتيوانان دواکەوتن لە بەيعەت دان بە ئەبووبەکر و هەوادارى عەلى کورپى ئەبووطالب بوون، لەوانە عەبباسى کورپى عەبدولموتەليب و فەضلى کورپى عەبباس و زوبەيرى کورپى عەووام و خاليدى کورپى سەعيد و مىقدادى کورپى عەمر و سەلمانى فارسى و ئەبوودەرى غيفارى و عەممارى کورپى ياسر و بەررائى کورپى عازب و ئوبەى کورپى کەعب.^(٢) سەبارەت بە کاتى وەفاتى فەضل، رايەک دەلێت: لە شام بە نەخۆشى تاعوون وەفاتى کرد، رايەکيش دەلێت: لە جەنگى ئەجنادەيندا شەهيد بوو، رايەکيش دەلێت: لە جەنگى يەرمووکدا شەهيد بوو.^(٣)

^(١) المطالب العالى لابن حجر، الرقم ٤٤٢٤.

^(٢) تاريخ اليعقوبى، دار صادر، بيروت، ج ٢، ص ١٢٤.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٣٧٦.

ئیبین کەئیر هیناویەتی: لە سالی سیانزە ی کۆچی و لە جەنگی ئەجنادەیندا
فەضلی کورپی عەبباس شەهید بوو.^(۱)
هەر وەها لە شوێنێکی تردا هیناویەتی:
لە سالی هەژدە ی کۆچی فەضلی کورپی عەبباس بە نەخۆشی تاعوون
کۆچی دوایی کرد، هاو دەم بەویش چەند گەورە هاوەڵاتیکی دی بەو نەخۆشیە
وەفاتیان کرد، وەک موعازی کورپی جەبەل و ئەبوو عوبەیدەو شۆرەحبیلی
کورپی حەسەنەو ئەبوو جەندەل.^(۲)
دواتریش دەلێت: راستتر ئەو یە لە سالی هەژدە ی کۆچیدا وەفاتیی
کردوو.^(۳)

۲۵۸۲. فەلتانی کورپی عاصیم (ﷺ)

ناوی فەلتانی کورپی عاصیم، لەو هاوەلانیە کە دواتر لە کووفە
نیشتجی بوو.^(۴)

فەلتان دەلێت: ئێمە لە مزگەوت لە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) بووین، پێغەمبەر (ﷺ)
تەماشای کەسیکی کرد بە مزگەوتدا تیپەر دەبوو، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی:
ئەی فلان شایەتی دەدەیت کە من پێغەمبەری خوام؟ وتی: نا، فەرمووی: ئایا
تەورات دەخوینیت؟ وتی: بەلێ، فەرمووی: ئینجیلیش دەخوینیت؟ وتی:
بەلێ، فەرمووی: قورئانیش؟ وتی: سوێند بەو هی گمانی منی بە دەستە ئەگەر
بمەوێت دەخوینمە، دواتر پێغەمبەر (ﷺ) سوێندی دا و فەرمووی: باسی منت
لە تەورات و ئینجیلدا بەدیکردوو؟ ئەویش وتی: نمونە ی تۆ و ئوممەتە کە
و شوێنی دەرچوونتمان بەدیکردوو و هیوامان وابوو لە ئێمە بیت، بەلام
کە دەرچوویت ترساین تۆ بیت، سەیرمان کرد تۆ ئەو پێغەمبەرە نەبوویت،

(۱) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۳۱.

(۲) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۶، ص ۲۰۲.

(۳) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۳۴.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳۷۷.

پیغهمبر (ﷺ) فہرمووی: بۆچی؟ ئەویش وتی: ئەو پیغهمبرە ھەفتا ھەزار لە ئوممەتە کە لە گەلە کە ھیچ لایەتێکە وە سزایان لە سەر نیە، بەلام تۆ ژمارە یەکی کە مەت لە گەلە، پیغهمبر (ﷺ) فہرمووی: (فوالذي نفسي بيده لأنا هو، وإنها لأمي، وإنهم لأكثر من سبعين ألفا وسبعين ألفا وسبعين ألفا)،^(١) (سویند بەوہی گیانی منی بە دەستە من ئەو پیغهمبرەم، ئەو ھەش بۆ ئوممەتە کە مە و ژمارە ی ئوممەتە کە شەم لە ھەفتا ھەزار و ھەفتا ھەزاری تریش زیاترە).

فەلتان دەلێت: پیغهمبر (ﷺ) فہرمووی: (إني رأيت ليلة القدر فأنسيتها، فاطلبوها في العشر الأواخر ترا)،^(٢) (من شہوی قەدرم بینی، بەلام لە بیرم باریەو، دە ی لە دە شہوی کوتاییدا لە شہو تاکە کاندای بۆی بگەرێن).

٢٥٨٤. فەیرووزی دەیلەمی (ﷺ)

ناوی فەیرووزی دەیلەمی، کونیکە ی ئەبووضھاک یان ئەبوو عەبدوڕەحمانە، خەلکی یەمەنەو لە نەوہی دەسەلاتدارانی فارسەکانە.^(٣) کیسرا فەیرووزی ھاو دەم بە ژمارە یەکی تر بە سوپایە کەو ناردبوو تا ھێرش ببەنە سەر ھەبەشیەکان، ئەو ھبوو لە یەمەن ھەبەشیەکانیان دەرکردن، کاتی نامە کە ی پیغهمبری خوا (ﷺ) پێگە یشت، فەیرووز ھات بۆ لای پیغهمبر (ﷺ) و موسلمان بوو.^(٤)

فەیرووز دەلێت: وتم: ئە ی پیغهمبری خوا (ﷺ) من دوو خوشکم پێکەو ھە مارە کردووە، ئەویش فہرمووی: (طَلَّقَ أَيْتَهُمَا شَتًّا) (بە ویستی خۆت یەکیکیان تە لاق بدە).^(٥)

^(١) صحیح ابن حبان - کتاب التاریخ - باب کتب النبی (ﷺ) - ذکر عناد بعض أهل الكتاب رسول الله (ﷺ)، الرقم ٦٥٨٠، حسنه شعيب الأرناؤوط.

^(٢) مصنف ابن أبي شيبة، الرقم ٨٥٤٨.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٣٧٩.

^(٤) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٥، ص ٥٣٣.

^(٥) سنن أبي داود - كتاب الطلاق - باب فيمن أسلم وعنده نساء أكثر من أربع أو أختان، الرقم ٢٢٤٣؛ جامع الترمذي - أبواب النكاح عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء في الرجل يسلم وعنده أختان، الرقم ١١٢٩؛ قال حديث حسن و جاء قول النبي (اختر أيتهما شتت)، صحیح ابن حبان - كتاب النكاح - باب نكاح الكفار، الرقم ٤١٥٥، حسنه شعيب الأرناؤوط، حسنه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود، الرقم ٢٢٤٣.

فهيرووز دواتر گه پايه وه بۆ يه مهن و له وي مایه وه و پشتيوانينکی به هيز
 بوو بۆ کوشتنی ئه سوه دی عه نسی،^(۱) کاتيک ئه سوه د کوژرا، پيغه مبه ر(ﷺ)
 فرمووی: پياوچاکينک کوشتی که ئه ويش فهيرووزی کورپی ده يله ميه.^(۲)
 له خيلافه تی عومه ری کورپی خه ططابدا جاريک فهيرووز چوويه خزمه ت
 ئه ميری باوه رداران، عومه ريش وتی: ئه وه فهيرووزه، بکوژی درۆزنه که.^(۳)
 فهيرووز له خيلافه تی عوثماني کورپی عه ففاندا له يه مهن کۆچی دوايی
 کرد،^(۴) رایه کيش ده لیت: له سه رده م موعاويه ی کورپی ئه بووسوفيان و له
 سالی په نجاو سینی کۆچيدا وه فاتی کرد.^(۵)

۲۵۸۵. فوجه یعی کورپی عه بدولا (ﷺ)

ناوی فوجه یعی کورپی عه بدولای بوکائيه، دواتر له کووفه نيشته جي بوو.^(۶)
 فوجه یع ده لیت: چومه خزمه ت پيغه مبه ر(ﷺ) و وتم: له ئاژه لی مردو
 کامه مان بۆ حه لاله؟ فرمووی: (خواردنتان چيه؟)، وتمان: به يانی و ئیواره
 ته نها ده خوینه وه، له بهرئه وه پيغه مبه ر(ﷺ) مرداره وه بووی حه لال کرد
 بۆيان.^(۷)

۲۵۸۶. فوراتی کورپی حه ييان (ﷺ)

ناوی فوراتی کورپی حه ييانی عه جليه، فورات هاوده م به سی که سی تر
 له هۆزه که ی چوونه خزمه ت پيغه مبه ر(ﷺ) و موسلمان بوون.^(۸)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳۸۰.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۵۳۳.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳۸۱.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۵۳۳.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳۸۱.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳۵۳.

(۷) سنن أبي داود - كتاب الأطعمة - باب فيمن اضطر إلى الميتة، الرقم ۳۸۱۷، قال ابن حجر في الإصابة،

ج ۵، ص ۳۵۳ إسناده لا بأس به، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود.

(۸) أسد الغابة، ج ۴، ص ۳۷۲.

فورات رینوینی کاروانیکی بازرگانی نه بووسوفیان بوو، نه وه بوو پیغه مبر (ﷺ) سریه یه کی به نه میرایه تی زهیدی کوپی حارثه نارد تا ری به کاروانیکی قورپه یش بگرن، فوراتیان به دیل گرت، کاتیک هینرایه وه مه دینه،^(۱) فورات دای به لای دهسته یه ک له پشتیواناندا و وتی: من موسلمانم، بویه یه کیک له پشتیوانان هه ستاو وتی: ئه ی پیغه مبر ری خوا (ﷺ) ئه و ده لیت: من موسلمانم، پیغه مبریش (ﷺ) فهرمووی: (إِنْ مِنْكُمْ رَجُلٌ نَكَلَهُمْ إِلَى إِيْمَانِهِمْ، مِنْهُمْ فِرَاتُ بْنُ حِيَانَ)،^(۲) (که سانیک له ئیوه هه ن که ده یانده دینه ده ست ئیمان که یان، له وانه فوراتی کوپی حه ییان).

به پیتی گیرانه وه یه کی تر هاتووه که رووداوی گرتنی فورات له غه زای خه نده قدا بووه.^(۳)

دوای ئه وه فورات به رده وام له گه ل پیغه مبر (ﷺ) به شداری غه زاکانی ده کرد تا وه فاتی پیغه مبر (ﷺ)، پیغه مبر (ﷺ) زور ریزی لی دهنه و له یه مامه ش پارچه زهویه کی بۆ بریه وه، دوای وه فاتی پَغه مبریش (ﷺ) چوو بۆ مه ککه و له وئ نیشه جی بوو.^(۴)

٢٥٨٧. فورمیه ی کچی حوباب (ﷺ)

ناوی فورمیه ی کچی حوبابی کوپی رافیه، له پشتیوانانه و چووه ته خزمه ت پیغه مبر ری خوا (ﷺ) و به یه تی پیداوه.^(۵)

(۱) أسد الغابة، ج ٤، ص ٣٧٢.

(۲) سنن أبي داود - كتاب الجهاد - باب في الجاسوس الذمي، الرقم ٢٦٤٧؛ المستدرک علی الصحیحین - كتاب الجهاد - نهی التفريق في المنزل إذا نزلوا، الرقم ٢٥٥٧، صححه ووافقه الذهبي في التلخیص، صححه شعيب الأرناؤوط، صححه الألبانی في صحیح و ضعيف سنن أبي داود.

(۳) الإصابه في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٣٥٧.

(۴) أسد الغابة، ج ٤، ص ٣٧٢.

(۵) الإصابه في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ٧٣.

۲۵۸۸. فورہیعی کچی خالد (ﷺ)

ناوی فورہیعی کچی خالدہ، لہ پشتیوانانہ و دایکی حسسانی شاعیری
پیغمبرہ ری خواہ (ﷺ)، چووتہ خزمہت پیغمبرہ (ﷺ) و بہیعی پیداوہ.^(۱)

۲۵۸۹. فورہیعی کچی قہیس (ﷺ)

ناوی فورہیعی کچی قہیسہ، لہ پشتیوانانہ و چووتہ خزمہت
پیغمبرہ (ﷺ) و بہیعی پیداوہ.^(۲)

۲۵۹۰. فورہیعی کچی مالیک (ﷺ)

ناوی فورہیعی کچی مالیکہ و چووتہ خزمہت پیغمبرہ (ﷺ) و بہیعی پیداوہ.^(۳)

۲۵۹۱. فورہیعی کچی مالیکی خودری (ﷺ)

ناوی فورہیعی کچی مالیکی کوری سینانی خودریہ و خوشکی ئہ بووسہ عیدی
خودریہ، فورہیعی دلہیت: چوومہ خزمہت پیغمبرہ (ﷺ) و داوام لیکرد بگہریمہ وہ
بؤ ناوچہی ہوزہ کہ خوم، چونکہ ہاوسہرہ کہم چوومہ بہ دواۓ ہندی کویلہ دیا
کہ یاخی بون و رایانکردوہ، کاتیک گہیشٹ پیتان ئہ وانیش کوشتیان، جا
میردہ کہم نہ مولکیکی جیہیشٹوہ و نہ سامانیک، پیغمبرہ ریش (ﷺ) مؤلہ تی دام،
منیش کہ و تمہ ری تا چوومہ لای مزگہوت، بانگی کردم و منیش چووم بؤ لای،
فہرمووی: چیت وت؟ منیش بہ سہرہاتہ کہم بؤ باسکردهوہ، فہرمووی: (اَمْکُثِي فِي
بَيْتِكَ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ) (لہ مالی خوت بمینہوہ تا وادہت تہ واو دہ بیت)، منیش
چوار مانگ و دہ رۆژ مامہوہ.^(۴)

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۳۷۲.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۷۳.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۷۳.

^(۴) موطأ الإمام مالك - كتاب الطلاق - مقام المتوفى عنها زوجها في بيتها حتى تحل، الرقم ۲۱۹۳؛ جامع

۲۵۹۲. فوسحوم (ﷺ)

ناوی فوسحومی کچی نهوسه، له پشتیوانانه و چووته خزمته پیغه مبهری خوا (ﷺ) و بهیعتی پنداوه. ^(۱)

۲۵۹۳. فوضه یلی کوری نوعمان (ﷺ)

ناوی فوضه یلی کوری نوعمانه، له پشتیوانانه، له غه زای خه یبهردا به شداري کرد و تیايدا شهید بوو. ^(۲)

۲۵۹۴. فوکه یهه ی کچی سه کهن (ﷺ)

ناوی فوکه یهه ی کچی سه کهنه، له پشتیوانانه و چووته خزمته پیغه مبهری خوا (ﷺ) و بهیعتی پنداوه. ^(۳)

۲۵۹۵. فوکه یهه ی کچی عوبه ید (ﷺ)

ناوی فوکه یهه ی کچی عوبه یده، له پشتیوانانه و چووته خزمته پیغه مبهری خوا (ﷺ) و بهیعتی پنداوه. ^(۴)

۲۵۹۶. فوکه یهه ی کچی موطنه لیب (ﷺ)

ناوی فوکه یهه ی کچی موطنه لیب، له پشتیوانانه و چووته خزمته پیغه مبهری خوا (ﷺ) و بهیعتی پنداوه. ^(۵)

الترمذي - أبواب الطلاق واللعان عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء أين تعد المتوفى عنها زوجها، الرقم ۱۲۰۴؛ سنن أبي داود - كتاب الطلاق - باب في المتوفى عنها تنتقل، الرقم ۲۳۰۰، صححه شعيب الأرناؤوط، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود، الرقم ۲۳۰۰.

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۷۵.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳۷۷.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۷۶.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۷۶.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۷۶.

۲۵۹۷. فوکه‌یه‌ی کچی یه‌سار (ﷺ)

ناوی فوکه‌یه‌ی کچی یه‌ساره و هاوسه‌ری حصابی جومه‌حیه، زوو له مه‌ککه موسلمان بوو و به‌یعه‌تی دا به‌پنجه‌مبه‌ر (ﷺ) و هه‌ردوو کۆچی حه‌به‌شه و کۆچی مه‌دینه‌شی کرد.^(۱)

۲۵۹۸. فیراسی کۆری نه‌ضر (ﷺ)

ناوی فیراسی کۆری نه‌ضری کۆری حارشی عه‌بده‌ریه و کونیه‌که‌ی ئه‌بووحارثه، زۆر زوو له مه‌ککه موسلمان بوو، به‌لام باوکی بی‌باوه‌ر بوو، باوکی موسلمان نه‌بوو تا له به‌دردا به بی‌باوه‌ری کوژرا، کاتیک موسلمانانی له مه‌ککه‌وه کۆچیان کرد بۆ حه‌به‌شه، فیراسیش کۆچی کرد بۆ ئه‌وی، دواتریش له‌گه‌ل موسلمانان گه‌رایه‌وه، دواچار له جه‌نگی یه‌رمووکدا به‌شداری کرد و تیایدا شه‌هید بوو.^(۲)

۲۵۹۹. فیراسی (ﷺ)

ناوی فیراسیه، فیراسی ده‌لێت: به پێغه‌مبه‌ری خوام (ﷺ) وت: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئایا داوا له که‌س بکه‌م؟ فه‌رمووی: (لَا فَاِنْ كُنْتَ لَا بَدَ سَائِلًا فَاسْأَلِ الصَّالِحِينَ)،^(۳) (نا، به‌لام ئه‌گه‌ر هه‌ر ناچار بوویت داوا بکه‌یت ئه‌وه داوا له پیاوچاکان بکه).

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۷۶.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳۶۰.

^(۳) السنن الكبرى للنسائي - كتاب الزكاة - سؤال الصالحين، الرقم ۲۳۷۹؛ السنن الكبرى للبيهقي - كتاب الزكاة - جماع أبواب صدقة التطوع - باب الرجل يسأل سلطاناً أو في أمر لا بد منه صالحاً، الرقم ۷۹۷۳. ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن النسائي، الرقم ۲۵۸۷.

۲۶۰۰. فیضضهی نوبیه (ﷺ)

ناوی فیضضهی نوبیه و خزمه تکاری فاطیمه ی کچی پیغمبر (ﷺ) بو.^(۱)

جاریک حه سهن و حوسهینی کوپانی عهلی نه خوش که وتن، نه وه بوو پیغمبر (ﷺ) هات بو سهردانیان و خه لکیش تریش هاتن بو لایان، وتیان: نهی نه بولحه سهن بوچی نه زریک ناکهیت بو منداله کانت؟ نه ویش وتی: نه زر بیت نه گهر چاک بینه وه سئ روژ وهک شوکرانه روژوو بگرم بو خوا، فاطیمه ش ههر وای وت، فیضضهی نوبیه ش وتی: نه زر بیت له سهرم نه گهر نه م دوو گهره ی من چاک بینه وه، وهک شوکرانه بو خوا روژوو بگرم، نه وه بوو ههر دووکیان چاک بوونه وه و بنه ماله ی پیغمبر (ﷺ) هیچیان لا نه بوو، نه وه بوو عهلی چوو بو لای شه معوونی خه بیهری و سئ مشت گهنمی لی قهرز کرد و فاطیمه ش مشتیکی کرد به ئارد و شیلای و کردی به نان، عهلی له گهل پیغمبر (ﷺ) نویژی کرد و دواتر هاته وه ماله وه، نان دانرا و هه ژاریک هاته به رده رگا و داوای نانی کرد، نه وه بوو عهلی فرمانی کرد نانه که ی پیدرا، ئیتر نه و شه وو روژه به برسیتی مانه وه و ته نها ئاویان ده خوارده وه، بو روژی دووهم همدی فاطیمه نانی ئاماده کرد و له کاتی نانخواردن هه ژاریک که کوپه شه هیدیکی کوچه ری بوو هاته بهر ده رگا و داوای نانی کرد و همدی نانه که یان به ویش دا و به برسیتی مانه وه، بو روژی سییهم هه مان شت روویدا و نانه که یان دا به هه ژاریکی تر و خویان به برسیتی مانه وه، که پیغمبر (ﷺ) هات بو لایان و بینی حالیان چونه، نه وه بوو ئایه تی خوا

(۱) أسد الغابة، ج ۷، ص ۲۵۶.

دابه زى (هل أتى على الإنسان حين من الدهر لم يكن شيئا مذكورا) (١) إنا خلقنا الإنسان من نطفة أمشاج نبتليه فجعلناه سميعا بصيرا (٢) إنا هديناه السبيل إما شاكرا وإما كفورا (٣) إنا أعتدنا للكافرين سلاسل وأغلالا وسعيرا (٤) إن الأبرار يشربون من كأس كان مزاجها كافورا (٥) عينا يشرب بها عباد الله يفجرونها تفجيرا (٦) يوفون بالذير ويخافون يوما كان شره مستطيرا (٧) ونطعمون الطعَام على حبه مسكينا ويَتِيما وأَسيرا (٨) إِنَّمَا نَطْعُمُكُمْ لَوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا).^(١)

^(١) أسد الغابة، ج ٧، ص ٢٥٧.

ٲهو هاوه لآنه ى ناويان
به پيتى (ق)
دهست پى دهكات

٢٦٠١. قاریبی کوری ئەسوود (ﷺ)

ناوی قاریبی کوری ئەسوودی کوری مەسعوودە، هاتە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) و موسلمان بوو،^(١) هەروەها لە حەجی مائاوایشدا بەشداری کرد، قاریب دەلیت: لە حەجی مائاوایدا پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (رەحمەتی خوا لەوانەی سەر دەتاشن)، ئاماژەشی کرد بە دەستی، جا هاوێلان وتیان: ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەو ئەوانەی قژیان کورت دەکەنەو؟ ئەویش فەرمووی: (رەحمەتی خوا لەوانەی سەر دەتاشن)، هاوێلان هەمدی هەمان شتیان دووبارە کردەو و پێغەمبەریش (ﷺ) هەمدی فەرمووی: (رەحمەتی خوا لەوانەی سەر دەتاشن).^(٢)

٢٦٠٢. قەببائی کوری ئەشیەم (ﷺ)

ناوی قەببائی کوری ئەشیەم، سەرەتا لە غەزای بەدردا لەگەڵ بێباوەراندا بەشداری کرد، پاش غەزای خەندەق موسلمان بوو، یەکیەک بوو لە بەشداربوانی غەزای حونەین،^(٣) ئەم هاوێلە تا خیلافەتی عوثماني کوری عەففان ژیا، جا خەلیفە عوثمان پرسیاری لیکرد ئەو ئۆگەرەتریت یان پێغەمبەر (ﷺ) ئەویش وتی: پێغەمبەر (ﷺ) گەرەترەو من بەتەمەنتر بووم.^(٤) قەببائ دەلیت: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (صلاة الرجلین یۆم أحدهما صاحبه، أزی عند الله من صلاة أربعین تری، وصلاة أربعة یۆم أحدهم صاحبه، أزی عند الله من صلاة ثمانین تری، وصلاة ثمانية یۆم أحدهم صاحبه، أزی عند الله تعالى

(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٤٠٢.

(٢) مسند الحميدي، الرقم ٩٠٣، الآحاد و المثاني لابن أبي عاصم، الرقم ١٤١٢.

(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٤٠٨.

(٤) جامع الترمذي - أبواب المناقب عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء في ميلاد النبي (ﷺ)، الرقم ٣٩٨٧ و قال حسن غريب.

من صلاة مائة تترى)،^(۱) (نویژی دوو کەس کە یەکیکیان بەرنویژی بۆ هاوه له کەس بکات، لای خوا چاکتر و خاوینتره له نویژی چل کەس کە یەک یەک بیکەن، نویژی چوار کەس کە یەکیکیان بەرنویژیان بۆ بکات، لای خوا چاکتر و خاوینتره له نویژی ههشتا کەس کە یەک یەک بیکەن، وه نویژی ههشت کەس کە یەکیکیان بەرنویژیان بۆ بکات، لای خوا چاکتر و خاوینتره له نویژی سەد کەس کە یەک یەک بیکەن).

۲۶.۲. قەبیسەى كورى مoxارق (ﷺ)

ناوى قەبیسەى كورى مoxارقى هیلالیه و كونیەكەى ئەبووبیشره،^(۲) قەبیسە دەلیت: كاتیک ئەم ئایەتە دابەزى (وأنذر عشیرتک الأقربین) پیغه مبه (ﷺ) چوویه سەر ته پۆلکەیهک و دواتر هاواری کرد (یا بني عبد منافہ إني نذیر، إنما مثلي ومثلکم کمثل رجل رأى العدو، فانطلق يربأ أهله فخشى أن يسبقوه، فجعل يهتف يا صباحاه)،^(۳) ئەى بەنى عەبدەمەناف من بێدارکەرەوهم، نموونهى من و ئێوه وەك کەسێکە دوژمنی دیبیت و بە راکردن بچیت بەرهو لای کەسوکاری و ترسی ئێوهی هەبیت دوژمن زووتر بگات، هاوار بکات هەستن بارەكە مەترسیداره).

قەبیسە دەلیت: جارێک خوێن بایى کەسێکم گرتە ئەستۆی خۆم، ئینجا چوومه خزمەت پیغه مبه (ﷺ) تا داواى بەخششی لى بکەم، ئەویش فەرمووی: هەستە ئەى قوبەیسە تا صەدەقەم بۆ دیت ئەوکات فەرمان دەکەم پیت بدریت، پاشان فەرمووی: (يا قبیصة إن المسألة لا تحل إلا لأحد ثلاثة، رجل تحمل حمالة فحلت له المسألة حتى يصيبها ثم یمسك، ورجل أصابته جائحة اجتاحت

^(۱) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر قبات بن أشیم (ﷺ) - فضيلة الجماعة، الرقم ۶۶۸۹، قال الألبانی فی صحیح و ضعیف الترغیب و الترهیب، الرقم ۴۱۲: حسن لغيره.

^(۲) الإصابة فی تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۰۹.

^(۳) صحیح مسلم - کتاب الإیمان - باب فی قوله تعالى وأنذر عشیرتک الأقربین، الرقم ۲۰۷: السنن الکبری للنسائی - کتاب عمل الیوم واللیلة - الإنذار، الرقم ۱۰۷۴۹.

ماله فحلت له المسألة حتى يصيب قواما من عيش -أوقال سدادا من عيش-، ورجل أصابته فاقة حتى يقوم ثلاثة من ذوي الحجا من قومه لقد أصابت فلانا فاقة، فحلت له المسألة حتى يصيب قواما من عيش - أوقال سدادا من عيش - فما سواهن من المسألة يا قبيلة سحتا يأكلها صاحبها سحتا)،^(١) (ئهی قه بیصه داواکردن تهنها بۆ یه کێک لهم سنی کهسه دروسته، که سێک خوین بایى که سێکی تر له ئهستۆ بگریت، بۆی رهوایه داوا له خهک بکات تا تهواوی دهکات و دواتر دهسته لگریت، یان که سێک ئافات و مالمویرانیهکی تووش بیت بۆی رهوایه داوا له خهک بکات تا بهشی ژيانى دهست دهکهویت، که سێکیش تووشی ههژاری و نهبوونیهک دهبیت، سنی کهس له پیاوماقوولانی قهومه کهی ههستن و بلین فلانه کهس تووشی نهبوونی و ههژاری بووه، بۆ ئهوهش داواکردن رهوایه تا بهشی بژیوی ژيانى دهست بکهویت، جگه لهوانه ئهی قه بیصه ههرا داواکردنکی تر نارهوا و -تیرنه بوونه- و خاوهنه کهی به نارهوا دهیخوات و له تیرنه بوونیهتی).

٢٦٠٤. قه بیصه ی کوری ئه سوود (ﷺ)

ناوی قه بیصه ی کوری ئه سووده و هاتوو ته خزمهت پیغه مبهری خوا (ﷺ) و موسلمان بووه.^(٢)

٢٦٠٥. قه تاده ی باوکی یهزید (ﷺ)

ناوی قه تاده یه و کورپکی هه بوو به ناوی یهزید، قه تاده یه کیکه له بهشداربوانی غهزای حونهین.^(٣)

^(١) صحیح مسلم - کتاب الزکاة - باب من حل له المسألة، الرقم ١٠٤٤؛ سنن أبي داود - کتاب الزکاة -

باب ما تجوز فيه المسألة، الرقم ١٦٤٠.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٤٠٩.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٤١٩.

٢٦٠٦. قهتادهى جهرشى (ﷺ)

ناوى قهتادهى كورپى عهيباسى جهرشى يان رهوايه، كورپكى ههبوو به ناوى هيشام،^(١) قهتاده دهليت: كاتيك پينغه مبه (ﷺ) ئالايه كى دايه دهستم، منيش دهستيم گرت و مائاواييم ليكرد، ئه ويش فهرمووى: (خوا ته قوا بكاته تويشوت و له تاوانت خوش بيت و له هر كوئ بيت به رهو خيرت ئاراسته بكات).^(٢)

٢٦٠٧. قهتادهى كورپى ميلحان (ﷺ)

ناوى قهتادهى كورپى ميلحانه، دواتر له به صره نيسته جي بوو.^(٣) قهتاده كورپكى ههبوو به ناوى عهبدولمه ليك كه فهرموودهى له باوكيه وه گيراوته وه، عهبدولمه ليك له قهتادهى باوكيه وه گيراوته وه دهليت: پينغه مبه (ﷺ) فهرمانى پنده كردين روژانى سيانزه و چوارده و پانزه مانگ به روژوو بين.^(٤)

ئه بيلعلاى كورپى عومه ير دهليت: كاتيك قهتاده له سه رمه رگدا بوو من له لاي بووم، كابرايه ك تيپه بوو و له ده موچاوى قهتاده وه كابرام بينى، كاتيك سه يري ناوچاوانيم ده كرد دهتوت روڻ به ده موچاويه وه يه تى، چونكه پينغه مبه (ﷺ) دهستى هيتابوو به سه ر ده موچاويدا.^(٥)

(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٤١٨.

(٢) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ٥١٩٣.

(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٤١٦.

(٤) مسند أحمد بن حنبل - مسند البصريين (ﷺ) - حديث قتادة بن ملحان (ﷺ)، الرقم ٢٠٦٤٢؛ سنن أبي داود - كتاب الصوم - باب في صوم الثلاث من كل شهر، الرقم ٢٤٤٥؛ السنن الكبرى للنسائي - كتاب الصيام - كيف يصوم ثلاثة أيام من كل شهر وذكر اختلاف الناقلين للخبر في ذلك - ذكر الاختلاف على موسى بن طلحة في الخبر في صيام ثلاثة أيام من الشهر، الرقم ٢٧٥٢، قال شعيب الأرناؤوط حسن لغيره و هذا إسناد ضعيف.

(٥) مسند أحمد بن حنبل - مسند البصريين (ﷺ) - حديث قتادة بن ملحان (ﷺ)، الرقم ٢٠٦٤٣، صححه شعيب الأرناؤوط.

۳۶۰۸. قه‌تاده‌ی کورِی نوعمان (ﷺ)

ناوی قه‌تاده‌ی کورِی نوعمانی کورِی زهیده، له پشتیوانانه له ئه‌وسیه‌کان، له‌گه‌ل ئه‌بووسه‌عیدی خودریدا دایکیان یه‌ک بوو، کونیه‌که‌ی ئه‌بووعه‌مریان ئه‌بووعه‌بدو‌لایه، یه‌کێکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در.^(۱) واقیدی ده‌لێت: یه‌کێک بووه له‌به‌شداربوانی به‌یعه‌تی عه‌قه‌به، به‌لام ئیبن ئیسحاق به به‌شداربووی عه‌قه‌به‌ی دانه‌ناوه.^(۲)

قه‌تاده له غه‌زای به‌دردا چاوی بریندار بوو و نیوچاوانی هاته‌ده‌ره‌وه، ویستیان ببهرن، پرسیاریان کرد له پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، ئه‌ویش فهرمووی: نا، بانگی کرد و نیوچاوانی خسته‌وه شوینی خۆی، ئیتر وا چاک بوویه‌وه نه‌ده‌زانرا کام چاوه‌ی بووه پیکراوه.^(۳) به‌لام به گیرانه‌وه‌ی تریش هاتوو که ئه‌و رووداوه له غه‌زای ئوحوودا بووه.^(۴)

جاریک قه‌تاده چوو بۆ لای ئه‌بووسه‌عیدی برای، ئه‌بووسه‌عیدیش قاچی ئازاری هه‌بوو، قاچی له‌سه‌ر قاچ دانا‌بوو و راکش‌ابوو، نوعمان به پی تیخوپی و ئازاری دا، ئه‌بووسه‌عید وتی: نازانیت پیم ئازاری هه‌یه؟ ئازارت دام، نوعمانیشت وتی: ئه‌ی نازانیت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) دووره‌په‌ریزی لیکردوین له‌و قاچ خسته‌سه‌ر قاچه؟^(۵)

ئه‌بووه‌وره‌یره ده‌لێت: شه‌ویکی زۆر تاریک قه‌تاده‌ی کورِی نوعمان چوو و پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) قه‌تاده‌ی بینی و فهرمووی: به‌م شه‌وه هاتنت له

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۱۶.

(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۳۳.

(۳) مسند أبي يعلى الموصلي، الرقم ۱۵۱۴، دلائل النبوة للبيهقي، الرقم ۱۱۰۸.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۱۷.

(۵) مسند أحمد بن حنبل - مسند أبي سعيد الخدري (ﷺ)، الرقم ۱۱۵۵۱، قال شعيب الأرنؤوط صحيح لغيره.

چیہ ئہی قہ تادہ؟ وتی: ئہی پیغہ مبهری خوا (ﷺ) زانیم ئہ مشہو خہ لکینکی کہم ئامادہی نویژ دہبن، حہزم کرد ئامادہی نویژہ کہہ بم، پیغہ مبهر (ﷺ) فہرمووی، (ئہ گہر نویژت کرد راوہ ستہ تا دیم بۆ لات)، پیغہ مبهر (ﷺ) عورجونیککی پید، فہرمووی: (خذ هذا، فسيضيء لك أمانك عشرا وخلفك عشرا فإذا دخلت بيتك فرأيت سوادا في زاوية البيت فاضربه قبل أن تكلم فإنه الشيطان)،^(۱) (ئہ وہ بگرہ، لہ بہر دہمتدا دہ و لہ دواتہ وہ دہ رووناک دہ کاتہ وہ بۆت، کہ چوویتہ مالہ وہ و لہ کونجی مالہ وہ تاریکیت بینی ئہ وہ پیش ئہ وہی قسہ بکہیت لینی بدہ چونکہ ئہ وہ شہیتانہ).

قہ تادہ دہ لیت: پیغہ مبهری خوا (ﷺ) فہرمووی: (إذا أحب الله عبدا حماه الدنيا كما يظل أحدكم بحمي سقيم الماء)،^(۲) (ئہ گہر خوا بہ ندہیہ کی خوش بویت، ئہ وہ لہ دنیا دہ پیاریژیت و ہک چۆن یہ کیک لہ ئیوہ نہ خوشہ کہی لہ ئاو دہ پیاریژیت). قہ تادہی کورپی نوعمان دہ لیت: مالیک ہہ بوون ناسرا بوون بہ بہنو ئوبہ یرق، ناویان بریتی بوو لہ بیشر و بہ شیر و موبہ شیر، بہ شیر کہ سیکی دوو پوو بوو و شیعی دژ بہ هاوہ لان دہوت: و دواتر شیعرہ کہی دہ دایہ وہ پال کہ سیکی تر، زۆر دہستر ویش نہ بوون و ہہ ژار بوون، ... رہ فاعہی کورپی زہید کہ مامی قہ تادہ بوو لہ کاروانیککی شام بری خوار دنی کپی و لہ ناو گۆزہ یہ کدا داینا و بری چہ کیشی لہ گہ لدا بوو، شہو خوار دن و چہ کہ کان برا بوون، بۆ بہ یانی رفاعہ ہات و و وتی: برازا کہم ئہ مشہو شتہ کانمان براون، دوا ی پرسیار کردن وتیان: بینیمان ئہ مشہو بہنی ئوبہ یرق ئاگریان کرد بوویہ وہ وادہ زانین خوار دنہ کہی ئیوہ یان برد بوو، بہنو ئوبہ یرق وتیان:

^(۱) صحيح ابن خزيمة - كتاب الإمامة في الصلاة - جماع أبواب العذر الذي يجوز فيه ترك إتيان الجماعة - باب إتيان المساجد في الليلة المطيرة المظلمة، الرقم ۱۶۶۰.

^(۲) جامع الترمذي - أبواب الطب عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء في الحمية، الرقم ۲۰۳۶ و قال حسن غريب، صحيح ابن حبان - كتاب الرقائق - باب الفقر والزهد والقناعة - ذكر البيان بأن الله جل وعلا إذا أحب عبده حماه الدنيا، الرقم ۶۷۲؛ المستدرک علی الصحیحین - کتاب الطب - إن الله ليحمي عبده المؤمن الدنيا، الرقم ۷۵۵۷، صححه ووافقه الذهبي في التلخيص، صححه شعيب الأرنؤوط، صححه الألباني في صحيح وضعيف سنن الترمذي، الرقم ۲۰۳۶.

به خوا ئیمه لوبه یدی کوپی سه هل شک ئه به ین که پیاوچاک و ئیماندار بیت،
 با مه سه له که ببه ینه وه لای ئه و، چونکه گومان به و نابریت، لوبه ید که ئه وه ی
 بیست شمشیری هه لکردو وتی: من دزی بکه م؟ به خوا ده بیت ئه و دزه
 ده ربکه ویت یان ئه م شمشیره خوینتان تیکه ل ده کات، ئه وانیش بیتاکی خویان
 نیشان دا، دواتر رفاعة به قه تاده ی وت برازا برۆ بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ)،
 ئه ویش چوو و به سه رهاته که ی گنپایه وه که دزی له رفاعة ی مامی کراوه،
 وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا گویمان له خواردنه که نیه، به لام با چه که کانمان
 بۆ بگنپرنه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: فهران ده که م به وه، کاتی به نو
 ئوبه یرق ئه وه یان بیست چوون بۆ لای که سیک که ناسرابوو به ئوسه یدی
 کوپی عوروه (ئوسه یری کوپی عوروه)، له و باره یه وه قسه یان له گه ل کرد
 و چه ند که سی له سه ر ئه وه ریککه وتن و چوون بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و
 وتیان: ئه ی پیغه مبه ری خوا قه تاده و رفاعة ی مامی که سیکی ئیمه یان
 تۆمه تبار کردوه که پیاوچاک و باوه رداره و بی به لگه تۆمه تی دزی ده دهنه
 پال، قه تاده چوو یه وه بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه ویش پیتی فهرموو رووت
 کردوه ته که سیانک که باسی چاکه و باوه ردارییان ده کریت، تۆمه تی دزییان
 ده ده یته پال بی هیچ به لگه یه ک، قه تاده گه پرایه وه وتی: خۆزگه بری له
 سامانم بفه وتایه به لام لای پیغه مبه ر (ﷺ) قسه م نه کردایه، رفاعة ی مامی
 هات و وتی: برازا چیت کرد، ئه ویش به سه رهاته که ی بۆ گنپرایه وه، رفاعة
 وتی: خوا پشت و په نایه، ئه وه بوو هینده ی نه برد ئایه ت دابه زی (إنا أنزلنا إلیک
 الکتاب بالحق لتحکم بین الناس بما أراک الله ولا تکن للخائنین خصیما...)، دوا ی ئه وه
 پیغه مبه ر (ﷺ) چه که که ی له وانه سه نده وه و گه رانده وه بۆ رفاعة.^(۱)

له فه تحی مه که که شدا قه تاده به شداری کرد و ئالای به نی ظه فهری پی

بوو.^(۲)

^(۱) جامع الترمذی - أبواب تفسیر القرآن عن رسول الله (ﷺ) - باب ومن سورة النساء، الرقم ۳۲۲۳.

^(۲) اسد الغابة، ج ۴، ص ۴۱۲.

قەتادە دوای وەفاتی پێغەمبەریش (ﷺ) ژیا و لە خیلافەتی عومەری کۆری خەططابدا کۆچی دوایی کرد، تەمەنی شەست و پێنج سالان بوو،^(۱) ئەمەش لە سالی بیست و سێی کۆچیدا بوو و خودی خەلیفە دا بەزیە ناو گۆرەکەیی.^(۲)

کاتێک عومەری کۆری خەططاب بەرەو شام چوو، قەتادە لە پێشەوای ئەمیری باوەرداران چوو.^(۳)

۲۶۰۹. قەتادە ی کۆری ئەعومر (ﷺ)

ناوی قەتادە ی کۆری ئەعومەری تەمیمیە، ماوەیەک پێش وەفاتی پێغەمبەر (ﷺ) چوو یە خزمەتی، پێغەمبەریش (ﷺ) نوسراویکی بۆ نووسی و تیایدا ناوچەیکە بۆ بربوو یەو.^(۴)

۲۶۱۰. قەرەظە ی کۆری کەعب (ﷺ)

ناوی قەرەظە ی کۆری کەعبە، لە پشتیوانانە لە خەزەرەجیەکان، یەکیکە لە بەشداربوانی غەزای ئوحود، دواتریش لە غەزاکانی تردا بەشدار ی کردووە، دوای وەفاتی پێغەمبەریش (ﷺ) ژیا و لە کووفە نیشتەجێ بوو و دواجار لە خیلافەتی عەلی کۆری ئەبووطالبیدا کۆچی دوایی کرد و خەلیفە نوێژی لەسەر کرد، رایەکیشت دەلیت: بەلکو دوای وەفاتی عەلیش ژیا و پاش خیلافەتی حەسەنی کۆری عەلی لەلایەن موعاویەو کرا بە والی کووفە.^(۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۱۷.

(۲) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۲۳.

(۳) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۲۲.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۷، ص ۶۲.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۳۲.

۲۶۱۱. قەرىبەى كچى زمىد (ﷺ)

ناوى قەرىبەى كچى زەيدە، لە پشتىوانانەو چووتە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) و بەيەتى پىداوہ.^(۱)

۲۶۱۲. قەسامەى كۆرى حەنظەلە (ﷺ)

ناوى قەسامەى كۆرى حەنظەلەيە، چووتە خزمەت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) و مۇسلمان بووہ.^(۲)

۲۶۱۳. قەطەنى كۆرى حارثە (ﷺ)

ناوى قەطەنى كۆرى حارثەيەو ھاودەم بە ھۆزەكەى ھاتووتە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) و مۇسلمان بووہو شىعەرىكى پياھەلدانى بەسەر پىغەمبەردا (ﷺ) ھۆنيوتەوہ، پىغەمبەرىش (ﷺ) نووسراوئىكى بۇ نووسى.^(۳)

۲۶۱۴. قەطەنى كۆرى عەبدولعوززا (ﷺ)

ناوى قەطەنى كۆرى عەبدولعوززا، لە ھەرموودەيەكدا باسى ھاتووتە كە پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموويەتى دەججال ھاوشىوہى قەطەنى كۆرى عەبدولعوززا، جا قەطەن وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئايا ئەو ھاوشىوہبوونەى بۇ من زيان بە من دەگەيەنيت؟ پىغەمبەر (ﷺ) ھەرمووى: (نا، تۆ كەسىكى مۇسلمانيت و ئەو كەسىكى بىباوہرە).^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۸۲.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۴۱.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۴۸.

^(۴) مسند أحمد بن حنبل - مسند أبي هريرة (رحمته)، الرقم ۸۰۲۰، حسنه شعيب الأرناؤوط.

۳۶۱۵. قه‌عقاعی کو‌ری عه‌مر (ﷺ)

ناوی قه‌عقاعی کو‌ری عه‌مری ته‌میمیه و برایه‌کی هه‌بوو به ناوی عاصیم، قه‌عقاع یه‌کیک بوو له سوارچاکه‌کانی مه‌یدانی جیهاد.^(۱)

قه‌عقاع ده‌لێت: پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: چیت ئاماده کردوو ه بۆ جیهاد؟ منیش وتم: گو‌ی‌رایه‌لی خوا و پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی و ئه‌سپ، پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (ئوه‌وه ئه‌وپه‌ریه‌تی).^(۲)

قه‌عقاع له‌ جه‌نگی دژ به‌ فارس له‌ جه‌نگی قادسیه‌دا رو‌لێکی زۆر کارای هه‌بوو، ئه‌بووبه‌کر ده‌یوت: ده‌نگی قه‌عقاع له‌ناو سو‌پادا له‌ هه‌زار که‌س باشته‌ره‌، دواتر قه‌عقاع ژیا تا له‌ خیلافه‌تی عه‌لی کو‌ری ئه‌بووطالبیدا له‌ناو سو‌پای عه‌لیدا به‌شداری جه‌نگی جه‌مه‌ل و جه‌نگه‌کانی تری کرد و پشتیوانی‌کی گه‌وره‌ی عه‌لی کو‌ری ئه‌بووطالب بوو.^(۳)

۳۶۱۶. قه‌عقاعی کو‌ری می‌عه‌به‌د (ﷺ)

جاریک که‌ کاروانی‌کی به‌نی ته‌میم هات‌بوون بۆ لای پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ)، ئه‌بووبه‌کری صدیق وتی: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) قه‌عقاعی کو‌ری می‌عه‌به‌د بکه‌ به‌ ئه‌میر، عومه‌ریش وتی: به‌لکو ئه‌قره‌عی کو‌ری حابیس بکه‌ به‌ ئه‌میر، ئه‌بووبه‌کر وتی: ئه‌ته‌وئ پی‌چه‌وانه‌ی من بلێیت؟ عومه‌ریش وتی: پی‌چه‌وانه‌ بوونی تۆم نه‌ویستوو، ده‌نگیان له‌یه‌ک به‌رزبوویه‌وه، له‌م باره‌یه‌وه‌ خ‌وای گه‌وره‌ ئه‌م ئایه‌ته‌ی دابه‌زاند (یا أیها الذین آمنوا لا تقدموا بین یدی الله ورسوله).^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۵۰.

^(۲) معجم الصحابة لابن قانع، ج ۲، ص ۳۶۷.

^(۳) أمد الغابة، ج ۴، ص ۴۳۳.

^(۴) صحيح البخاري - كتاب تفسير القرآن - سورة الحجرات - باب إن الذین ینادونک من وراء الحجرات أكثرهم لا یعقلون، الرقم ۴۸۴۷.

۲۶۱۷. قه‌ووال (ﷺ)

ناوی قه‌وواله‌و له گنځانه‌وه‌یه‌کدا باسی هاتووه که به تابعیه‌کانی ده‌وت: ئیوه هندی تاوان ده‌کن که له لاتان هینده‌ی تاله موویه‌که، به لام ئیمه له سه‌رده‌می پښه‌مبه‌ردا (ﷺ) به تاوانی گه‌وره‌مان ده‌زانی.^(۱)

۲۶۱۸. قه‌یسی کوپی جابیر (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کوپی جابیری نه‌سه‌دیه، یه‌کیکه له ده‌سته‌ی یه‌که‌می کوچه‌ران بو مه‌دینه.^(۲)

۲۶۱۹. قه‌یسی کوپی جه‌حدر (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کوپی جه‌حدره، چووه‌ته خزمه‌ت پښه‌مبه‌ر (ﷺ) و موسلمان بووه.^(۳)

۲۶۲۰. قه‌یسی کوپی جه‌ریر (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کوپی جه‌ریری کوری عه‌مره، له پشتیوانانه، یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای ئوحد، له جه‌نگی یه‌مامه‌دا به‌شداري کرد و تیایدا شه‌هید بوو.^(۴)

۲۶۲۱. قه‌یسی کوپی حارث (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کوپی حارثی کوپی عه‌دیه، مامی به‌پرائی کوپی عازبه، سه‌باره‌ت به کاتی وه‌فاتی رایه‌ک ده‌لئت: له غه‌زای ئوحددا شه‌هید بووه، رایه‌کیش ده‌لئت: له جه‌نگی یه‌مامه‌دا شه‌هید بووه.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۵۶.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۵۶.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۵۹.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۶۲.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۶۰.

۲۶۲۲. قه‌یسی کورپی حوزافه (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کورپی حوزافه‌ی کورپی قه‌یسی قورپه‌یشی سه‌همیه، یه‌کئکه له ده‌سته‌ی یه‌که‌می موسلمانان، هاو‌ده‌م به‌عبدولای برای کۆچی کرد بۆ حه‌به‌شه،^(۱) له‌ویوه‌ گه‌رایه‌وه بۆ مه‌ککه‌و دواتر کۆچی کرد بۆ مه‌دینه.^(۲)

۲۶۲۳. قه‌یسی کورپی حوصه‌ین (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کورپی حوصه‌ینی کورپی یه‌زیدی مازنیه، چووه‌ته‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) نامه‌یه‌کی بۆ نووسی و تیایدا کردی به‌ به‌رپرسی هۆزه‌که‌ی.^(۳)

۲۶۲۴. قه‌یسی کورپی خه‌ره‌شه (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کورپی خه‌ره‌شه‌ی قه‌یسیه، قه‌یس ده‌لئیت: چوومه‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌یعه‌تت پئ ده‌ده‌م له‌سه‌ره‌ئه‌وه‌ی له‌ حه‌قدا له‌که‌س نه‌ترسم، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) زه‌رده‌خه‌نه‌یه‌کی کرد و فهرمووی: (له‌وانه‌یه‌ ئه‌گه‌ر ته‌مه‌نت درێژ بیت، بگه‌یه‌ هه‌ندێ والی که نه‌توانیت له‌لایان حه‌ق بلئیت)، ئه‌وه‌بوو قه‌یس ژیا تا گه‌یشه‌ته‌ سه‌رده‌می زیاد، زیاد وازی لێهێنا له‌به‌ره‌ئه‌وه‌ی ئه‌و فهرمووده‌ی بیستبوو، به‌لام دواتر که عوبه‌یدولای کورپی زیاد هات ناردی به‌ شوینیدا و ویستی سزای بدات، به‌لام پیش ئه‌وه‌ی تووشی هیچ بیت وه‌فاتی کرد.^(۴)

(۱) أسد الغابة، ج ۴، ص ۴۴۳.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۶۱.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۶۳.

(۴) الأحاد و المثاني لابن أبي عاصم، الرقم ۲۳۸۵.

۲۶۲۵. قه‌یسی کوپی زمید (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کوپی زه‌یده‌و له غه‌زای ئو‌حوددا به‌شداری کرد و تیا‌یدا به‌ده‌ستی حارثی کوپی سو‌هید کوژرا.^(۱)

۲۶۲۶. قه‌یسی کوپی زه‌یدی کوپی حه‌ی (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کوپی زه‌یدی کوپی حه‌یه، چو‌وته‌ خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) و مو‌سلما‌ن بو‌وه و پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) ئالای به‌نی سه‌عدی کوپی مالیکی دا‌وته‌ ده‌ستی.^(۲)

۲۶۲۷. قه‌یسی کوپی سائیب (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کوپی سائیبی کوپی عو‌ه‌یمیره، قه‌یس ده‌یوت: فیدی‌ه‌ی ره‌مه‌زان بۆ که‌سیک نا‌ندانی که‌سیکه‌ بۆ هر رۆژیک، جا بۆ من رۆژانه یه‌ک صاع فیدی‌ه‌ی که‌سیک بده‌ن.^(۳)

۲۶۲۸. قه‌یسی کوپی سه‌عد (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کوپی سه‌عدی کوپی عو‌با‌ده‌یه، له پشتیوانانه له خه‌زرجیه‌کان، که‌سیکی بالا‌به‌رزی که‌شخه‌ و به‌خۆ بو‌و، زۆر به‌خشنده‌و شاره‌زا بو‌و، ئالای پشتیوانانی ده‌گرت‌ه‌ ده‌ست، دوا‌ی وه‌فاتی پی‌غه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا و له فه‌تحی می‌صردا به‌شداری کرد.^(۴)

جاریک پیره‌ژنیک له‌به‌رده‌م قه‌یسدا وه‌ستاو سکا‌لای نه‌بوونی کرد، ئه‌ویش وتی: ئاده‌ی ما‌له‌که‌ی پڕ بکه‌ن له نان و گوشت و رۆن و خورما.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۷۰.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۶۸.

^(۳) المعجم الكبير للطبراني - باب القاف - من اسمه قيس - قيس بن السائب بن عائذ، الرقم ۹۲۹.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۷۳.

^(۵) سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۰۶.

قهیس ماوهی ده سال خزمهتی پیغه مبهری خوای (ﷺ) کرد،^(۱) له ده رچوونه کانی پیغه مبهردا (ﷺ) به شدارى ده کرد و خواردنی ده به خشى به خه لکه که.^(۲)

قهیس له سهردهمی خیلافهتی عهلی کورې ته بو و طالیدا هاو ده م به عهلی به شدارى هه موو جه ننگه کانی کرد و ماوهیهک والی عهلی بوو له میصر، دواى ئه وهش هاوشان به حه سهن مایه وه تا ئه و کاته ی له گه ل موعاویه ریککه وتن، دواتر قهیس گه پرایه وه بو مه دینه و له وئ مایه وه و له کوتایی سهردهمی موعاویه دا وه فاتى کرد، مردنی له سالی په نجاو هه شتى کوچیدا بوو.^(۳)

قهیس دهیوت: ئه گهر له بهر ئیسلام نه بوايه، ئه وه مه کر و فیلیکم ده کرد که عه ره ب شتى وای نه دیبیت.^(۴)

۲۶۲۹. قهیسى کورې سه عدى کیندى (ﷺ)

ناوى قهیسى کورې سه عدى کورې ئه رقه می کیندیه و چووته خزمهت پیغه مبهردا (ﷺ) و موسلمان بووه.^(۵)

۲۶۳۰. قهیسى کورې سه کهن (ﷺ)

ناوى قهیسى کورې سه کهنه، یه کیکه له به شداربوانى غه زای به در، هه روه ها یه کیک بوو له و هاوه لانه ی له سهردهمی پیغه مبهردا (ﷺ) قورئانیان کۆده کرده وه.^(۶)

(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۱۳۲، المطالب العالی لابن حجر، الرقم ۱۰۷.

(۲) سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۰۶.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۷۴.

(۴) سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۰۸.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۷۵.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۷۶.

٢٦٣١. قه‌یسی کور‌ی سه‌له‌ع (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کور‌ی سه‌له‌عه، له پشتیوانانه، قه‌یس ده‌ل‌یت: براکانم سکا‌لایان لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) کرد و وتیان: قه‌یسی برامان زور سامان خه‌رج ده‌کات، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فهرمووی: (يَا قَيْسُ، مَا شَأْنُ إِخْوَتِكَ يَشْكُونُكَ؟ يَزْعُمُونَ أَنَّكَ تَبْذُرُ مَالَكَ وَتَتَبَسِّطُ فِيهِ) (ئه‌ی قه‌یس چیه‌ وای براکانت سکا‌لایان هه‌یه‌ له ده‌ستت و ده‌ل‌ین تۆ زور سامانت خه‌رج ده‌که‌یت و ده‌ستت لی والا کردوو‌ه؟)، منیش وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) من له به‌ره‌م به‌شی خۆم هه‌ل‌ده‌گرم و له ر‌یی خوادا ده‌یبه‌خشم و به‌شی ئه‌وه‌ش ده‌ده‌م که له‌گه‌لمه‌، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) دای به‌سه‌ر سنگمدا و فهرمووی: (أَنْفَقَ يَنْفِقَ اللَّهُ عَلَيْكَ)، (بیه‌خشه‌، خوا پ‌یت ده‌به‌خشیت)، س‌ی جار ئه‌وه‌ی فهرموو، دوا‌ی ئه‌وه‌ له ر‌یی خوادا ده‌رچووم و سواره‌که‌م پ‌ی بوو، من له هه‌موو براکانم سامان زیاتر و بارم ئاسانت‌ر بوو.^(١)

٢٦٣٢. قه‌یسی کور‌ی سه‌له‌مه‌ (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کور‌ی سه‌له‌مه‌ی کور‌ی یه‌زیده، خۆی و باوک‌یشی هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوون و هاتنه‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ).^(٢)

٢٦٣٣. قه‌یسی کور‌ی سه‌عه‌سه‌عه‌ (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کور‌ی سه‌عه‌سه‌عه‌ی کور‌ی وه‌به‌، له پشتیوانانه له خه‌زهره‌جیه‌کان، یه‌ک‌یکه‌ له به‌شداربوانی غه‌زای ئو‌حود.^(٣)

^(١) المعجم الأوسط للطبراني - باب الميم - من بقية من أول اسمه ميم من اسمه موسى - معاذ بن المثنى بن معاذ العنبري، الرقم ٨٥٣٦ معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ٥١٥١.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٤٧٨.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٤٧٩.

۲۶۲۴. قه‌یسی کوری عاصم (ع)

ناوی قه‌یسی کوری عاصمی نومه‌یریه، چووه‌ته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ع) و پیغه‌مبه‌ری خوا (ع) ده‌ستی هینا به‌سەر ده‌موچاویدا و نزای به‌ره‌که‌تی بۆ خۆی و هاوه‌لانی کرد.^(۱)

۲۶۲۵. قه‌یسی کوری عاصمی ته‌میمی (ع)

ناوی قه‌یسی کوری عاصمی ته‌میمیه، قه‌یس ده‌لیت: چوومه‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ع) و که لیئی نزیک بوومه‌وه، بیستم ده‌یفه‌رموو ئه‌وه گه‌وره‌ی ئه‌هلی وه‌به‌ره، جا که دابه‌زیم و قسه‌م له‌گه‌ل کرد، من پرسیارم لێده‌کرد و پیغه‌مبه‌ریش (ع) وه‌لامی ده‌دامه‌وه.^(۲)

قه‌یس پیش مردنی وه‌سیه‌تی کرد بۆ منداڵه‌کانی وتی: ئه‌گه‌ر مردم شیوه‌نم له‌سەر نه‌که‌ن چونکه پیغه‌مبه‌ر (ع) شیوه‌نی له‌سەر نه‌کرا.^(۳)

۲۶۲۶. قه‌یسی کوری عه‌بدو‌لای کیندی (ع)

ناوی قه‌یسی کوری عه‌بدو‌لای کوری قه‌یسی کیندیه‌و چووه‌ته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ع) و موسلمان بووه.^(۴)

۲۶۲۷. قه‌یسی کوری عه‌بدو‌لای ئه‌سه‌دی (ع)

ناوی قه‌یسی کوری عه‌بدو‌لای ئه‌سه‌دیه، هه‌ر زوو له‌ مه‌که‌که موسلمان بوو و له‌ کۆچی دووه‌م به‌ره‌و حه‌به‌شه له‌گه‌ل به‌ره‌که‌ی هاوسه‌ریدا کۆچی کرد بۆ حه‌به‌شه.^(۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۸۲.

(۲) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ع) - ذکر قیس بن عاصم المنقری (ع) - وصیة قیس بن عاصم، الرقم ۶۶۲۹.

(۳) السنن الكبرى للنسائي - کتاب الجنائز - النياحة علی الميت، الرقم ۱۹۹۰.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۸۸.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۸۸.

۲۶۳۸. قه‌یسی کو‌ری عه‌مری کو‌ری قه‌یس (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کو‌ری عه‌مری کو‌ری قه‌یسی کو‌ری زه‌یده، دایکی ناوی ئومموحه‌رامی کچی میلحانه، ئهم هاوه‌له له پشتیوانانه و یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در، رایش هه‌یه ده‌لئت: یه‌که‌م غه‌زای بریتی بوو له غه‌زای ئو‌حود، له غه‌زای ئو‌حوددا شه‌هید بوو.^(۱)

۲۶۳۹. قه‌یسی کو‌ری عه‌مری ئه‌نصاری (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کو‌ری عه‌مره، له پشتیوانانه و یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای ئو‌حود.^(۲)

۲۶۴۰. قه‌یسی کو‌ری عوبه‌ید (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کو‌ری عوبه‌یدی کو‌ری حوره‌یزه، له پشتیوانانه و له غه‌زای ئو‌حوددا به‌شدار بوو، دواتریش له هه‌موو غه‌زاکانی تردا به‌شدار ی کرد تا دوا‌ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له جه‌نگی یه‌مامه‌دا به‌شدار ی کرد و تیایدا شه‌هید بوو.^(۳)

۲۶۴۱. قه‌یسی کو‌ری عیبا‌یه (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کو‌ری عیبا‌یه‌ی کو‌ری عوبه‌یدی خه‌وه‌لانیه، یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در و له‌و کاته‌دا هیشتا ته‌مه‌نی که‌م بوو، دوا‌ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا و له فتووحاتی شامدا به‌شدار ی کرد، دوا‌جار له سه‌رده‌می مو‌عاویه‌ی کو‌ری ئه‌بو‌وسو‌فیاندا وه‌فاتی کرد.^(۴)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۹۵.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۹۲.

(۳) أسد الغابة، ج ۴، ص ۴۶۳.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۸۸.

۲۶۴۲. قەيسى كۆرى غەربە (ﷺ)

ناوى قەيسى كۆرى غەربەى ئەحمەسيە، چوۋەتە خىزمەت پىغەمبەر(ﷺ) و مۇسلمان بوۋە، دواتر گەرايەۋە بۇ ناو ھۆزەكەى و بانگەشتى كردن بۇ ئىسلام.^(۱)

۲۶۴۳. قەيسى كۆرى مالىك (ﷺ)

ناوى قەيسى كۆرى مالىكە و لەناو سىرىكەى زەيدى كۆرى خارشەدا بەشدار بوو، دواى وەفاتى پىغەمبەر(ﷺ) ژيا و لەگەل خالىدى كۆرى وەلىددا بەشدارى جەنگ و فتوحاتى كرد.^(۲)

۲۶۴۴. قەيسى كۆرى مالىكى ئەرحەبى (ﷺ)

ناوى قەيسى كۆرى مالىكى ئەرحەبى، پىغەمبەر(ﷺ) نامەى بۇ نووسى و ئەۋىش پاش نامەكە مۇسلمان بوو، دواتر چوۋ بۇ خىزمەت پىغەمبەر(ﷺ) كاتىك لە مەككە بوو.^(۳)

۲۶۴۵. قەيسى كۆرى مەخرەمە (ﷺ)

ناوى قەيسى كۆرى مەخرەمەى قورەيشى، ھاۋتەمەنى پىغەمبەر(ﷺ) خوا(ﷺ) بوو، پاش فەتى مەككە مۇسلمان بوو و يەككىك بوو لە دلراگىركراۋان، كەستىكى دەنگ بەرز بوو و لە دوورىكى زۆرەۋە دەنگى ھاۋارى دەبىسترا.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۹۳.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۹۹.

^(۳) أسد الغابة، ج ۴، ص ۴۶۹.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۵۰۱.

٢٦٤٦. قه‌یسی کوری موخه‌لله‌د (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کوری موخه‌لله‌ده، له پشتیوانانه له خه‌زره‌جیه‌کان، یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در، له غه‌زای ئو‌حوددا به‌شدار ی کرد و تیایدا شه‌هید بوو.^(١)

٢٦٤٧. قه‌یسی کوری می‌حصه‌ن (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کوری می‌حصه‌نی کوری خالیده، له پشتیوانانه و له غه‌زای به‌در و ئو‌حودیشدا به‌شدار ی کرد.^(٢)

٢٦٤٨. قه‌یسی کوری نوشبه (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کوری نوشبه‌یه، مامی عه‌بباسی کوری میرداسه، دوا ی غه‌زای خه‌نده‌ق هاته‌ خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) و وتی: من نوینه‌ری هۆزه‌که‌م و بریک پرسیار ت لی ده‌که‌م که ته‌نها که‌سیک ده‌یانزانیت سروشی بۆ هاتیت، بریک پرسیار ی کرد له پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) و ئه‌ویش وه‌لامی دایه‌وه‌و قه‌یسیش موسلمان بوو و گه‌رایه‌وه‌ بۆ ناو هۆزه‌که‌ی و بانگه‌یشتی کردن بۆ ئیسلام.^(٣)

٢٦٤٩. قه‌یسی کوری نوعمان (ﷺ)

ناوی قه‌یسی کوری نوعمانه، نوعمان ده‌لێت: دیاریه‌کم برد بۆ پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) و ئه‌ویش وه‌رینه‌گرت، منیش وتم: ئیمه‌ قه‌ومیکین دل‌گران ده‌بین دیاریمان به‌رپه‌رچ بدریته‌وه، ئه‌م هاوه‌له‌ تا سه‌رده‌می عومه‌ری کوری خه‌ططاب ژیا و له‌و سه‌رده‌مه‌دا له‌ناو خه‌لکدا قورئانی ده‌خوینده‌وه.^(٤)

^(١) أسد الغابة، ج ٤، ص ٤٧٢.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٥٠٠.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٥٠٣.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٥٠٥.

۲۶۵۰. قەيسى كۆرى ئەبى سەئىدە (ﷺ)

ناوى قەيسى كۆرى عەمرى كۆرى يەزىدە، باوكى بە ئەبى سەئىدە ناسراو، ئەم ھاوئە لە پىشتىوانانە لە بەنى نەججار، يەككىكە لە بەشداربوانى بەيغەتى عەقەبە، لە غەزاي بەدرىشدا بەشدارى كرد.^(۱)

قەيس دەلىت: وتم: ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە چەند رۆژدا قورئان بخوینم؟ فەرمووى: لە پانزە رۆژدا، وتم: من توانام لەو زياتره، فەرمووى: ھەموو ھەينەك، وتم: توانام لەو زياتره، قەيس بەردەوام ھەفتانە قورئانى دەخویند تا پير بوو، دواتر دەيوت: خۆزگە پىشنيازەكەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) قبوول بکردايە (پانزە رۆژ).^(۲)

۲۶۵۱. قەيسى كۆرى ئەبى سەلت (ﷺ)

ناوى قەيسى كۆرى ئەبى سەلتى غىفارىيە، لە غەزاي بەدردا كە بىياوھەران شكان، قەيس پەناي حارثى كۆرى ھىشامى دا و بە وشترەكەي خوى بردى تا گەياندىيە مەككە، پاش شكستى بىياوھەران لە غەزاي خەندەقدا قەيس موسلمان بوو، دواتر لەگەڵ حارث كە يەكيان بىنيەو ھەردووكيان موسلمان بووبوون، سوپاسى خويان كرد كە خوا رىتموونى كردن بۆ ئىسلام.^(۳)

۲۶۵۲. قەيسى كۆرى ئەبى غەرمزە (ﷺ)

ناوى قەيسى كۆرى ئەبى غەرمزەيە، قەيس دەلىت: ئىمە لە سەردەمى پىغەمبەردا (ﷺ) بە سىمسارەكان ناسرابووين، پىغەمبەر (ﷺ) داي بەلاماندا

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۷۹.

(۲) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۱۲۹، الآحاد و المثاني لابن أبي عاصم، الرقم ۱۷۷۰.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۷۹.

و ناویکی باشتری لیناین و فهرمووی: (يَا مَعْشَرَ التَّجَارِ، إِنَّ هَذَا الْبَيْعَ بِحَضْرَةِ الْحَلِيفِ وَالْكَذِبِ، فَشُوبُوا بِعُكْمٍ بِصَدَقَةٍ) (ئهی گرووی بازرگانان، فروشتن لهغو و سویندی لهگهل دیت، بویه تیکهل به صهدهقهی بکهن).^(۱)

قهیس دهلئت: جاریک پیغهمبهر(ﷺ) دای به لای کهسیکدا که خواردنی دهفروشت، فهرمووی: ئهی خاوهنی ئهم خواردنه ئایا خوارهوهشی وهک سهروهوی وایه؟ کابرا وتی: بهلئی، پیغهمبهر(ﷺ) فهرمووی: (هر کهس غهش له موسلمانان بکات لهوان نیه).^(۲)

۳۶۵۳. قهیسی کوپی ئهبی کهعب(ﷺ)

ناوی قهیسی کوپی ئهبی کهعبو یهکیکه له بهشداربوانی غهزای بهدر.^(۳)

۳۶۵۴. قهیسی کوپی ئهبی ومدیه(ﷺ)

ناوی قهیسی کوپی ئهبی ومدیهیه، له نهجرانهوه لهگهل وهفدیک هات بۆ مهدينه، وهفدهکه موسلمان نهبوون و گهپانهوه، بهلام قهیس نهخوش کهوت و له مهدينه مایهوهو سهعدی کوپی عوباده بانگهیشتی کرد بۆ ئیسلام و قهیس موسلمان بوو، دواتر قهیس گهپایهوهو له جهنگی ئهسوهدی عهنسیدا بهشداري کرد، دواتر گهپایهوه بۆ مهدينه و بیستی پیغهمبهری خوا(ﷺ) وهفاتی کردوه.^(۴)

(۱) سنن أبي داود - كتاب البيوع - باب في التجارة يخالطها الحلف واللغو، الرقم ۳۲۲۶؛ السنن الكبرى للنسائي - كتاب الايمان والنذور - الحلف والكذب لمن لم يعتقد اليمين بقلبه، الرقم ۴۷۲۰، صححه شعيب الأرناؤوط، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود، الرقم ۳۲۲۶.

(۲) مسند أبي يعلى الموصلي - قيس بن أبي غرزة عن النبي(ﷺ)، الرقم ۹۳۲، المعجم الكبير للطبراني - باب القاف - من اسمه قيس - قيس بن أبي غرزة الغفاري، الرقم ۹۲۱.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۹۷.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۵۰۸.

٢٦٥٥. قه‌یظی کو‌ری قه‌یس (ﷺ)

ناوی قه‌یظی کو‌ری قه‌یسه، له پشتیوانانه له ئه‌وسیه‌کان، دایکی ناوی لوبنای کچی رافیه،^(١) هاوده‌م به سئ مندالی (عوقبه‌و عه‌بدولا و عه‌بدوره‌حمان) له غه‌زای ئو‌حوددا به‌شدار بوو، دوا‌ی وه‌فاتی پی‌غه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا تا له جه‌نگی ئه‌جناده‌یندا شه‌هید بوو.^(٢)

٢٦٥٦. قه‌یله (ﷺ)

ناوی قه‌یله‌یه‌و دایکی به‌نی ئه‌نماره، قه‌یله ده‌لێت: پی‌غه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له مه‌روه بینی و له‌لای دانیشتم و وتم: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) من ئافره‌تیکم ک‌رین و فروش ده‌که‌م، له‌وانه‌یه به‌ه‌وێت شتیک بفروشم زیاد له‌و نرخه ده‌لێم که ده‌مه‌وێت بی‌فروشم و دواتر له نرخه‌که‌ی داده‌به‌زینم تا به‌وه‌ی ده‌مه‌وێت شته‌که‌ی خۆمی پێ بفروشم، ئه‌گه‌ریش به‌ه‌وێت کالایه‌ک بک‌رم، که‌متر له‌وه‌ی ده‌مه‌وێت لێی وه‌ربگرم پێی ده‌ده‌م، دواتر زیادی ده‌که‌م تا به‌وه‌ی ده‌مه‌وێت وه‌ریده‌گرم، پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (لا‌تفع‌لی یا‌قیله‌ إذا‌أردت أن‌ تب‌ی‌ی السل‌عة فاستامی بها‌ الذی‌ تریدین أن‌ تب‌ی‌ی به‌ أعطیت أو‌ منعت، وإذا‌أردت أن‌ تش‌تری السل‌عة فأع‌طی بها‌ الذی‌ تریدین أن‌ تأخذیها به‌ أعطیت أو‌ منعت)،^(٣) (وامه‌که ئه‌ی قه‌یله، ئه‌گه‌ر ویستت کالایه‌ک بفروشی‌ت به‌و به‌رامبه‌ره دایب‌نی که ده‌ته‌وێت بی‌فروشی‌ت، پێت بد‌ریت یان نا، ئه‌گه‌ریش ویستت کالایه‌ک بک‌ریت ئه‌وه‌ی پێ بده‌ که ده‌ته‌وێت به‌و نرخه وه‌ریب‌گریت، ئێ‌تر پێت بد‌ریت یان نا).

^(١) أسد الغابة، ج ٤، ص ٤٨٠.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٥١٤.

^(٣) سنن ابن ماجه - أبواب التجارات - باب السوم، الرقم ٢٢٠٤؛ المعجم الكبير للطبراني - مسند النساء - باب القاف - قيلة أم بني أنمار، الرقم ٤، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن ابن ماجه، الرقم ٢٢٠٤.

٢٦٥٧. قه‌یله‌ی کچی مه‌خرمه‌ه (ﷺ)

ناوی قه‌یله‌ی کچی مه‌خرمه‌ی عه‌نبه‌ریه، قه‌یله ده‌لَیت: پیغه‌مبه‌ری خوام (ﷺ) بینی دانیشتبوو و قاچه‌کانی نووساندبوو به سکیه‌وهو ده‌سته‌کانی له قاچه‌کانی توند کردبوو، که پیغه‌مبه‌ری خوام (ﷺ) به‌و باره کزیه‌وه بینی له ترسو‌خه‌ما شله‌ژام و ته‌زوو له‌شی داگرتم.^(۱)

٢٦٥٨. قوته‌یله‌ی کچی صه‌یفی (ﷺ)

ناوی قوته‌یله‌ی کچی صه‌یفیه، قوته‌یله ده‌لَیت: زانایه‌کی جووله‌که هات بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و وتی: ئیوه هاو‌ه‌ل بۆ خوا داده‌نین، ده‌لَین ماشاء الله و شئت (خوا و تۆ بتانه‌وینت)، یان ده‌لَین سویند به که‌عبه، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فهرمووی: (قُولُوا مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ سِنْتُ، وَقُولُوا: وَرَبَّ الْكُفْبَةِ) (بَلِین ماشاء الله دواتر تۆ بته‌وینت، هه‌روه‌ها بَلِین سویند به په‌روه‌ردگاری که‌عبه).^(۲)

٢٦٥٩. قوته‌یله‌ی کچی عه‌مر (ﷺ)

ناوی قوته‌یله‌ی کچی عه‌مری کورپی هیلالی کینانیه، له‌حه‌جی مائ‌ئاواییدا به‌یعه‌تی دا به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).^(۳)

٢٦٦٠. قودامه‌ی کورپی حاطیب (ﷺ)

ناوی قودامه‌ی کورپی حاطیبه، قودامه ده‌لَیت: کاتیک عوثماني کورپی مه‌ظعوون وه‌فاتی کرد پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نویژی له‌سه‌ر کرد و چوار الله اکبری کرد.^(۴)

^(۱) سنن أبي داود - كتاب الأدب - باب في جلوس الرجل، الرقم ٤٨٤٧، حسنه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود.

^(۲) السنن الكبرى للنسائي - كتاب الأيمان والنذور - الحلف بالكعبة، الرقم ٤٦٩٦؛ المستدرک علی الصحیحین - كتاب الأيمان والنذور - تسبیح دیک رجلاه فی الأرض وعنقه تحت العرش، الرقم ٧٩١٠، صححه ووافقه الذهبي فی التلخیص، صححه شعيب الأرناؤوط، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن ابن ماجة، الرقم ٣٧٧٣.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ٧٩.

^(۴) معجم الصحابة لابن قانع، ج ٢، ص ٣٥٩.

۲۶۶۱. قودامه‌ی کوپی مالیک (علیه السلام)

ناوی قودامه‌ی کوپی مالیکه و هاتووته خزمهت پیغمبر (علیه السلام) دواى وهفاتی پیغمبریش (علیه السلام) ژیا و له فه‌ت‌ی می‌صردا به‌شداری کرد.^(۱)

۲۶۶۲. قودامه‌ی کوپی مه‌ظعوون (علیه السلام)

ناوی قه‌تاده‌ی کوپی مه‌ظعوونی کوپی حه‌بیبی قور‌ه‌یشی جومه‌حیه، کونیه‌که‌ی ئه‌بو و عه‌مره، برای عوثماني کوپی مه‌ظعوونه، یه‌کیکه له ده‌سته‌ی یه‌که‌می موسلمان‌ن‌وان و به‌شداری هه‌ردوو کۆچی حه‌به‌شه‌و مه‌دینه‌ش بوو و له غه‌زای به‌دریشدا به‌شدار بوو، ژنه‌که‌ی ناوی صه‌فیه بوو که خوشکی عومه‌ری کوپی خه‌ططاب بوو.^(۲)

برایه‌کی تری ناوی عه‌بدولا بوو و کونیه‌که‌ی ئه‌بو موحه‌مه‌د بوو، یه‌کیک بوو له موسلمان‌ن‌وانی مه‌ککه‌و له کۆچه‌رانی حه‌به‌شه‌ش بوو، دواتر گه‌رایه‌وه بۆ مه‌ککه‌و له‌ویوه کۆچی کرد بۆ مه‌دینه.^(۳)

کچینکی هه‌بوو ناوی عائیشه بوو که له مه‌ککه به‌یعه‌تی دا به پیغمبر (علیه السلام) خوا (علیه السلام) و هاوده‌م به‌دایکی به‌یعه‌تی دا به پیغمبر (علیه السلام).^(۴)

قودامه له غه‌زای به‌درو ئو‌حوود و خنده‌ق و هه‌موو غه‌زاکانی تردا هاوده‌م به پیغمبر (علیه السلام) به‌شداری کرد.^(۵)

کاتیک عومه‌ری کوپی خه‌ططاب قودامه‌ی کوپی مه‌ظعوونی کرد به والی به‌حره‌ین، قودامه به جوانی کاره‌کانی خو‌ی ده‌کرد و سکا‌لای له‌سه‌ر

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۲۳.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۲۳.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۲۳۹.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۲۲.

^(۵) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (علیه السلام) - ذکر مناقب قدامة بن مظعون بن حبيب بن وهب الجمحي (علیه السلام)، الرقم ۵۶۶۵.

نہ بوو ٺہوہندہ نہ بیت کہ ٺامادہی نویژی جہماعہت نہدہبوو، جاروود کہ ٺہوکات گہورہی عہدولقہیس بوو ہات بۆ لای عومہری کوپی خہططاب وتی: ٺہی ٺہمیری باوہرداران قودامہ مہی خواردوہتہوہو منیش حہددیک لہ حہددہکانی خوا دہبینم کہ پتویستہ لہسہرم بیگہیہنم بہ تۆ، عومہر وتی: کی شایہتی دہدات لہسہر ٺہوہ، جاروود وتی: ٺہبوہورہیرہ شایہتی ٺہوہ دہدات، عومہریش نامہی نووسی بۆ قودامہو داوای کرد بیت بۆ لای، جاروود قسہی دہکرد بۆ عومہر و دہیوت: پہیامی خوا لہم مہسہلہدا بہجیگہیہنہ، عومہریش پیی وت تۆ لہم مہسہلہدا شاہیدیت یان نہیاریت (لایہنی کیشہکہ) جاروود وتی: من شاہیدم، عومہر وتی: دہی تۆ شایہتی خۆت بہجیگہیانند، بۆیہ جاروود بیتہنگ بوو، بہیانی ہمدی ہاتہوہ بۆ لای و بہ عومہری وت حہددی خوا لہسہر ٺہم کہسہ جیہجی بکہ، عومہریش وتی: ہەرچی سہیرت دہکہم تۆ نہیارو سکاالاکاریت، تہنہا یہک کہسیش ہہیہ شاہیدی لہسہر بدات، سویند بہخوا یان زمانی خۆت رادہگریت یان توندیت لہروودا دہنوینم، جاروودیش وتی: سویند بہخوا ٺہوہ حہق نیہ ٺاموزاکہت مہی بخواتہوہو تۆش توندی بہرامبہر من بنوینیت، عومہر لیتی توورہ بوو و ماوہیہک بہ بہندی ہیشتیہوہ.^(۱)

دوآجار قودامہ لہ سالی سی و شہشی کوچیدا وہفاتی کرد،^(۲) رایہکیش دہلئت: بہلکو لہ سالی پہنجا و شہشی کوچیدا وہفاتی کردوہ، تہمہنی شہست و ہہشت سال بوو.^(۳)

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۵۶۰-۵۶۱.

^(۲) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفۃ الصحابہ (ؓ) - ذکر مناقب قدامۃ بن مظعون بن حبيب بن وهب الجمحي (ؓ)، الرقم ۵۶۶۵.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۲۵.

٢٦٦٣. قودمدی کوری عه‌ممار (ﷺ)

ناوی قوده‌دی کوری عه‌ممار کوری مالیکه، چووته خزمهت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و موسلمان بووه، که‌سیکی زور ژیر و جوان بوو، هر له سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ردا (ﷺ) وه‌فاتی کرد.^(۱)

٢٦٦٤. قورره‌ی کوری دعمووص (ﷺ)

ناوی قورره‌ی کوری دعمووصی کوری ره‌بیعه‌یه، هاو‌دهم به ژماره‌یه که له ئەندامانی هۆزه‌که‌ی چووه خزمهت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و موسلمان بوو.^(۲) قورره ده‌لیت: که چوومه مه‌دینه و پیغه‌مبه‌ری خوام (ﷺ) بینی له‌ناو هاو‌لانی‌دا دانیشتبوو، ویستم نزیک بیه‌وه، نه‌متوانی، وتم: ئە‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) داوای لی‌خۆ‌ش‌بوون بکه بۆ ئەم غولامه نومه‌یری‌ه، ئە‌ویش فه‌رمووی: خوا لیت خۆش بیت.^(۳)

٢٦٦٥. قورره‌ی کوری عوقبه (ﷺ)

ناوی قورره‌ی کوری عوقبه‌ی کوری قورره‌ی ئە‌نصاریه، یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای ئوحود و تیایدا شه‌هید بوو.^(۴)

٢٦٦٦. قورره‌ی کوری هوبه‌یره (ﷺ)

ناوی قورره‌ی کوری هوبه‌یره‌ی کوری عامیری کوری سه‌له‌مه‌ی

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۲۷.

(۲) أسد الغابة، ج ۴، ص ۴۲۵.

(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند البصريين (ﷺ) - حديث قرة بن دعموص النميري (ﷺ)، الرقم ۲۰۹۶۱؛ السنن الكبرى للبيهقي - كتاب الزكاة - جماع أبواب صدقة الغنم السائمة - باب لا يؤخذ كرائم أموال الناس، الرقم ۷۴۰۴، ضعفه شعيب الأرناؤوط.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة ج ۵، ص ۴۳۶.

قوشه یریه، چووته خزمهت پیغه مبه‌ر(ﷺ) و به‌شداری حه‌جی مالئاواایشی کردووه.^(۱)

قورره ده‌لئت: چومه خزمهت پیغه مبه‌ری خوا(ﷺ) و وتم: ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا(ﷺ) ئیمه پیشتر بریک په‌رستراومان ده‌په‌رست که داوامان لیده‌کردن وه‌لامیان نه‌ده‌داینه‌وه‌و نزیان گیرا نه‌ده‌کردین، جا خوای گه‌وره به‌هوی تووه رینمونی کردین، پیغه مبه‌ریش(ﷺ) فه‌رمووی: (براهیه ئه‌وه‌ی عه‌قلی پی درابیت، براهیه ئه‌وه‌ی عه‌قلی پی درابیت)، منیش وتم: ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا(ﷺ) دوو جلی خۆتم پی ببه‌خشه که له‌به‌رت کردبن، ئه‌ویش پی به‌خشیم، جا له‌حجی مالئاوایدا پیغه مبه‌ر(ﷺ) فه‌رمووی: ئه‌وه‌ی پیشتر وت دووباره‌ی بکه‌روهه بۆم، منیش دووباره‌م کرده‌وه‌و پیغه مبه‌ریش(ﷺ) فه‌رمووی: (براهیه ئه‌وه‌ی عه‌قلی پی درابیت).^(۲)

۲۶۶۷. قورره‌ی کوری ئیاس(ﷺ)

ناوی قورره‌ی کوری ئیاسی کوری هیلاله، چووته خزمهت پیغه مبه‌ر(ﷺ)، قورره یه‌کیک بوو له‌به‌شداربوانی غه‌زای خنده‌ق، له‌سالی شه‌ست و چواری کۆچی و له‌سه‌رده‌می موعاویه‌ی کوری یه‌زیددا له‌جه‌نگی دژ به‌ئزهره‌قیه‌کاندا شه‌هید کرا.^(۳)

۲۶۶۸. قوزاعی کوری عامیر(ﷺ)

ناوی قوزاعی کوری عامیر یان کوری عه‌مری دیئلیه، چووته خزمهت پیغه مبه‌ر(ﷺ) و پیغه مبه‌ری خوا(ﷺ) ئه‌وی کردووه به‌کاربه‌ده‌ست له‌سه‌ر به‌نی ئه‌سه‌د.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۳۷.

^(۲) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۲۲۳، الأحاد و المثنى لابن أبي عاصم، الرقم ۱۳۳۰، شعب

الإيمان للبيهقي، الرقم ۴۴۶۰.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۳۳.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۴۳.

۲۶۶۹. قوطبه‌ی کوپی عامیر (علیه السلام)

ناوی قوطبه‌ی کوپی عامیری کوپی حه‌دیده‌یه، ئەم هاوێ له پشتیوانانه
له خه‌زه‌جیه‌کان، کونیه‌که‌ی ئەبووزەیدە، یه‌کیکه له به‌شداربوانی هه‌ردوو
به‌یعه‌تی یه‌که‌م و دووه‌می عه‌قه‌به.^(۱)

قوطبه له غه‌زای به‌دردا به‌شدار بوو، له غه‌زاکه‌دا به‌ردیکی فری دایه
نیو مه‌یدانه‌که‌و وتی: تا ئەو به‌رده رانه‌کات منیش راناکه‌م، هه‌روه‌ها له
غه‌زای ئو خودیشدا به‌شداری کرد و تیایدا نو جار بریندار بوو، له غه‌زای
خه‌نده‌ق و هه‌موو غه‌زاکانی دواتریشدا به‌شداری کرد، له فه‌تحی مه‌که‌شه‌دا
ئالای به‌نی سه‌له‌مه‌ی به‌ده‌سته‌وه بوو.^(۲)

جاییری کوپی عه‌بدو لا ده‌لێت: قورپه‌شیه‌کان به ئەحمه‌سی ناوده‌بران
و له‌کاتی ئیحرامدا له ده‌رگاوه ده‌چوونه ژووره‌وه، به‌لام پشتیوانان و
هه‌موو عه‌ره‌ب له ده‌رگاكانه‌وه نه‌ده‌چوونه ناو، جا کاتیک پیغه‌مبه‌ر (علیه السلام) له
باخیکدا بوو له ده‌رگاکه‌وه هاته ده‌ره‌وه‌و قوطبه‌ش وایکرد، خه‌لکی وتیان:
ئهی پیغه‌مبه‌ری خوا (علیه السلام) قوطبه‌ که‌سیکی لاده‌ره‌و له‌گه‌ل تو له ده‌رگاوه
هاته‌ده‌ره‌وه، پیغه‌مبه‌ر (علیه السلام) فه‌رمووی: بۆچی واتکرد؟ ئه‌ویش وتی: تۆم
بینی واتکرد، منیش وه‌ک تۆم کرد، پیغه‌مبه‌ر (علیه السلام) فه‌رمووی: من ئەحمه‌سیم،
قوطبه وتی: ده‌ی دینی من هه‌مان دینی تۆیه، ئەوه‌بوو خوای گه‌وره‌ ئایه‌تی
دابه‌زانه‌ده‌ خواره‌وه (لیس البر أن تأتوا البيوت من ظهورها ولكن البر من اتقى واتوا البيوت
من أبوابها).^(۳)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۴۳.

^(۲) أسد الغابة، ج ۴، ص ۴۲۹-۴۳۰.

^(۳) المستدرک علی الصحیحین - کتاب المناسک - من کسر أو عرج فقد حل وعلیه حجة أخرى، الرقم

له مانگی صهفهری سالی هه وته می کۆچیدا پیغه مبهه (ع.س) قوطبه ی
هاوده م به بیست کهس نارد بۆ ناوچه یه کی خه ئه مبه کان،^(۱) فه رمانی کرد
هیرش بباته سه ریان، جا که گه یشتنه ئه وئ خه لکه که خه وتیوون، ئه وانیش
هیرشیان برده سه ریان و جهنگیکی سهخت روویدا و بریندار له ههردوولا
زۆر بوو، دواتر به دهستکه وته وه گه پانه وه به رهو مه دینه.^(۲)
قوطبه دوا ی وه فاتی پیغه مبه ریش (ع.س) ژیا تا دوا جار له خیلافه تی عوثمانی
کوری عه ففاندا وه فاتی کرد.^(۳)

۲۶۷۰. قوطبه ی کوری عهبد (ع.س)

ناوی قوطبه ی کوری عهبدی کوری عه مره، له پشتیوانانه، له رووداوی
بیئر مه عوونه دا شه هید بوو.^(۴)

۲۶۷۱. قوطبه ی کوری قه تاده (ع.س)

ناوی قوطبه ی کوری قه تاده ی کوری جه ریری سدووسیه، کونیه که ی
ئه بولحوه ی صیله یه، چو وه ته خزمهت پیغه مبهه (ع.س) و به یعه تی پێداوه، دوا ی
وه فاتی پیغه مبه ریش (ع.س) ژیا و له فتووحاتی عیراقدا هاوده م به خالیدی
کوری وه لید به شداری کرد.^(۵)

قوطبه ده لیت: کاتیک خۆر ئاوا ده بوو پیغه مبهه (ع.س) رۆژووی ده شکاند.^(۶)

(۱) المستدرک علی الصحیحین، الرقم ۴۹۵۰.

(۲) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۲، ص ۱۶۲.

(۳) أسد الغایة، ج ۴، ص ۴۳۰.

(۴) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ۵، ص ۴۴۵.

(۵) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ۵، ص ۴۴۵.

(۶) مسند أحمد بن حنبل - أول مسند المدینین (ع.س) أجمعین - حدیث قطبة بن قتادة (ع.س)، الرقم ۱۶۹۸۹؛ المعجم الکبیر للطبرانی - باب القاف - من اسمه قطبة - قطبة بن قتادة السدوسی - ما أسند قطبة بن قتادة، الرقم ۳۸، ضعفه شعیب الأرناؤوط.

۲۶۷۲. قوطبه‌ی کوری قه‌تاده‌ی عوذری (ﷺ)

ناوی قوطبه‌ی کوری قه‌تاده‌ی عوذریه، یه‌کیک بوو له به‌شداربوانی غه‌زای موئته و تیایدا سه‌رکردایه‌تی به‌شی راستی سوپاکه‌ی ده‌کرد و له‌کاتی شکستی سوپای موسلماناندا قوطبه‌ی هاواری ده‌کرد و موسلمانانی هانده‌دا و ده‌یوت: هرکه‌س بجه‌نگیت و به‌ره‌و پیشه‌وه برپوات باشتره له‌وه‌ی جه‌نگی پاشه‌کشه بکات.^(۱)

۲۶۷۳. قوطبه‌ی کوری مالیک (ﷺ)

ناوی قوطبه‌ی کوری مالیکه، قوطبه‌ی ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌رنویژی بو کردین و سووره‌تی (ق) ی بو خویندین تا گه‌یشته (والنخل باسقات).^(۲) قوطبه‌ی کوری مالیک دوا‌ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا تا دوا‌ی خیلافه‌تی عه‌لی کوری ئه‌بووطالیبیش مابوو، چونکه به‌سه‌ره‌اتیک ده‌گیریته‌وه که به‌لگه‌ی ئه‌وه‌یه، قوطبه‌ی ده‌لیت: جاریک یه‌کیک له‌ ئه‌میره‌کان قسه‌ی وت به‌ عه‌لی، زه‌یدی کوری ئه‌رقه‌م هه‌ستاو وتی: من ده‌زانم پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ریگری ده‌کرد له‌ قسه‌ وتن به‌ مردووه‌کان، جا عه‌لی مردووه‌ ئیتتر تو چۆن قسه‌ی پی ده‌لیت.^(۳)

۲۶۷۴. قیسه‌به (ﷺ)

ناوی قیسه‌به‌ی کوری کولثومی کیندیه، چوویه خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و موسلمان بووه، له‌ فه‌تحی میصردا به‌شدار ی کرد و له‌وئ نه‌خشه‌پژی چه‌ند مزگه‌وتیکی کرد.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۴۶.

^(۲) صحيح مسلم - كتاب الصلاة - باب القراءة في الصبح، الرقم ۴۵۷.

^(۳) مسند أحمد بن حنبل - أول مسند الكوفيين (ﷺ) - حديث زيد بن أرقم (ﷺ)، الرقم ۱۹۶۲۳؛ المستدرک علی الصحیحین - کتاب الجنائز - النهی عن سب الأموات، الرقم ۱۴۲۳.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۵۱۳.

٢٦٧٥. قيهطیمی کچی عهلقه مه (ﷺ)

ناوی قيهطیمی کچی عهلقه مه ی کوپی عه بدولایه، هاوسه ری سه لیطی
کوپی عه مره، زۆر زوو له مه ککه موسلمان بوو و هاوده م به میرده که ی
کوچی کرد بو حه به شه و له وئ مانه وه تا له گه ل جه عفه ری مامی
پنغه مبه ر (ﷺ) کوچیان کرد بو مه دینه.^(١)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ٨٣.

ئەو ھاوۋەلانى ناويان
بە پىتى (ك)
دەست پى دەكات

۲۶۷۶. کهبشهی خوشکی حسسان (علیه السلام)

ناوی کهبشهی کچی ثابتو خوشکی حسسانی شاعیری پیغمبهری خواجه (علیه السلام)، کهبشه دهلیت: پیغمبهری خوا (علیه السلام) هات بق لام و له جامیکدا چی هه بوو به پیوه خواردیوه، منیش چووم شوین دهه کهیم بری و هه لمگرت.^(۱)

۲۶۷۷. کهبشهی کچی ثابت (علیه السلام)

ناوی کهبشهی کچی ثابتی کوری عه تیکه، چووته خزمهت پیغمبهر (علیه السلام) و بهیعتی پنداوه.^(۲)

۲۶۷۸. کهبشهی کچی ثابتی نه نصاری (علیه السلام)

ناوی کهبشهی کچی ثابتی کوری حارثیه، له پشتیوانانه و چووته خزمهت پیغمبهر (علیه السلام) و بهیعتی پنداوه.^(۳)

۲۶۷۹. کهبشهی کچی حاطیب (علیه السلام)

ناوی کهبشهی کچی حاطیبو چووته خزمهت پیغمبهر (علیه السلام) و بهیعتی پنداوه.^(۴)

۲۶۸۰. کهبشهی کچی عهبدعهمر (علیه السلام)

ناوی کهبشهی کچی عهبدعهمر، له پشتیوانانه و چووته خزمهت پیغمبهر (علیه السلام) و بهیعتی پنداوه.^(۵)

^(۱) جامع الترمذی - أبواب الأشربة عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء في الرخصة في ذلك، الرقم ۱۸۹۲ و قال حسن صحيح.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۹۰.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۹۰.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۹۱.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۹۱.

۲۶۸۱. که‌بشهی کچی فاکیه (ﷺ)

ناوی که‌بشهی کچی فاکیه، له پشتیوانانه و چووته خزمهت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعتی پنداوه.^(۱)

۲۶۸۲. که‌بشهی کچی فره‌وه (ﷺ)

ناوی که‌بشهی کچی فره‌ویه، له پشتیوانانه و چووته خزمهت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعتی پنداوه.^(۲)

۲۶۸۳. که‌بشهی کچی مالیک (ﷺ)

ناوی که‌بشهی کچی مالیک، له پشتیوانانه و چووته خزمهت پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) و به‌یعتی پنداوه.^(۳)

۲۶۸۴. که‌بشهی کچی واقید (ﷺ)

ناوی که‌بشه یان کوبه‌یشهی کچی واقیده، له پشتیوانانه و چووته خزمهت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعتی پنداوه.^(۴)

۲۶۸۵. که‌بشهی کچی ئه‌سعه‌د (ﷺ)

ناوی که‌بشهی کچی ئه‌سعه‌دی کو‌ری زوراره‌یه، هاوسه‌ری عه‌بدولای کو‌ری حه‌بیه‌یه، ئه‌م ئافره‌ته چووته خزمهت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعتی پنداوه.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۹۱.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۹۲.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۹۳.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۹۳.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۹۰.

۲۳۸۶. که‌بش‌ه‌ی کچی ئه‌وس (ﷺ)

ناوی که‌بش‌ه‌ی کچی ئه‌وسه، له پش‌تیوانانه‌و چووه‌ته خزمه‌ت پ‌یغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعه‌تی پ‌یداوه.^(۱)

۲۳۸۷. که‌بیره‌ی کچی ئه‌بووسوفیان (ﷺ)

ناوی که‌بیره‌ی کچی ئه‌بووسوفیانه، چووه‌ته خزمه‌ت پ‌یغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعه‌تی پ‌یداوه، که‌بیره ده‌ل‌یت: وتم: ئه‌ی پ‌یغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) من له سه‌رده‌می نه‌فامیدا چوار کچی خۆم زینده‌به‌چال کردووه، ئه‌ویش فه‌رمووی: ده‌ی چوار کۆیله ئازاد بکه، ئه‌وه‌بوو من‌یش ئه‌بووسه‌عید و مه‌یسه‌ره‌ی کو‌ری و ئومومه‌یسه‌ره‌م ئازاد کرد.^(۲)

۲۳۸۸. که‌ثیری کو‌ری زیاد (ﷺ)

ناوی که‌ثیری کو‌ری زیادی کو‌ری شاسه، هاوه‌لی پ‌یغه‌مبه‌ری (ﷺ) کرد و تا دوای وه‌فاتی پ‌یغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا و له‌ جه‌نگی قادسیه‌دا به‌شداری کرد.^(۳)

۲۳۸۹. که‌ده‌نی کو‌ری عه‌بد (ﷺ)

ناوی که‌ده‌نی کو‌ری عه‌بد، که‌ده‌ن ده‌ل‌یت: له‌ یه‌مه‌نه‌وه هاتمه‌ خزمه‌ت پ‌یغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) و به‌یعه‌تم پ‌یدا و له‌سه‌ر ده‌ستی موس‌لمان بووم.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۹۰.

^(۲) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۳۷۰.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۵۷۰.

^(۴) المعجم الكبير للطبراني - باب الكاف - من اسمه كدن - كدن بن عبد العكي، الرقم ۴۴۱.

۲۶۹۰. کەردەم (ﷺ)

ناوی کەردەمەو کچیکی هەبوو بە ناوی مەیموونە کە فەرموودەیی گێراوەتەو، مەیموونە دەلیت: لە حەجی مائاوايیدا لە گەڵ پیغەمبەر (ﷺ) بەشداریم کرد و باوکم لە پیغەمبەری خوا (ﷺ) نزیک دەبوویەو و گوتی بۆ فەرموودەکانی دەگرت.^(۱)

کەردەم دەلیت: ئامادەیی سوپایەک بووم کە طاریقی کۆری مۆرەققەع وتی: کئی رمیکم پئی دەدات و پاداشتی بدەمەو؟ منیش وتم: پاداشتەکی چیه؟ وتی: یەكەم کچم ببیت ماره‌ی دەكەم لێی، منیش رمەکی خۆم پێدا، دواتر نەمبینەو و تا زانیم کچیکی بوو و کچەکی پیگەیشتوو، منیش بە طاریقم و ت ئەو ژنی منەو ئامادەیی بکەن بۆم، طاریق سویندی خوارد شتی وا نابیت تا ماره‌ییه‌کی نوێی بۆ دانه‌نیت، منیش سویندم خوارد ماره‌یی تری بۆ دانانیم، پیغەمبەر (ﷺ) کە بەسەر هاتەکی بیست، فەرمووی: ئیستا لە تەمەنی چ ئافرەتیکدایە؟ ئەویش وتی: تەمەنی کردوو، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: پیم باشە وازی لێ به‌یتیت، منیش لەو تۆقیم و تەماشایەکی پیغەمبەر (ﷺ) کرد، کە پیغەمبەر (ﷺ) شیوێی منی بینی، فەرمووی: (لَا تَأْمُمْ، وَلَا صَاحِبُكَ يَأْمُمْ) (گوناھبار نابیت و هاوڕێکەشت گوناھبار نابیت).^(۲)

مەیموونە دەلیت: من لە دواي باوکەو سوار بووبووم، باوکم پرسباری کرد لە پیغەمبەر (ﷺ) و وتی: من نەزرم کردبوو لە بوانە ئازەلێک سەر بپریم، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: بێی لێی؟ باوکم وتی: نا، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (نەزەرەکت بەجینینە).^(۳)

^(۱) سنن أبي داود - كتاب النكاح - باب في تزويج من لم يولد، الرقم ۲۱۰۳، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند النساء (ﷺ) - حديث ميمونة بنت كردم (ﷺ)، الرقم ۲۷۷۰۶، سنن أبي داود - كتاب النكاح - باب في تزويج من لم يولد، الرقم ۲۱۰۳، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود.

^(۳) سنن ابن ماجه - أبواب الكفارات - باب الوفاء بالنذر، الرقم ۲۱۳۱، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن ابن ماجه.

٢٦٩١. کهرکه ره

ناوی کهرکه ره یه و کۆیله یه کی نووبی بوو که هه وه ده ی کوپی عه لی به دیاری به خشی به پیغه مبه ر (ﷺ)، پیغه مبه ریش (ﷺ) ئازادی کرد، به لام کهرکه ره خزمه تی پیغه مبه ری خوای (ﷺ) ده کرد، له غه زای خه یبه ردا سواره که ی پیغه مبه ری خوای (ﷺ) گرتبوو.^(١)

جا کاتیک وه فاتی کرد پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: ئه و له دۆزه خدایه، هاوه لان چون ته ماشایان کرد ده بیننن به نه ئینی عه بایه کی بو خوی شار دوه ته وه.^(٢)

٢٦٩٢. که عه ب (ﷺ)

ناوی که عه ب و زانیاری له باره وه نه هاتو وه، ته نها هینده نه بیته که فه رمو و ده یه کی له پیغه مبه ری خوا وه (ﷺ) گیرا وه ته وه و ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: (ما من أمير عشرة إلا يؤتى به يوم القيامة مغلولاً حتى يكون الله يرحمه أو يقضي فيه بغير ذلك)،^(٣) (هه رکه س ئه میری ده که س بیته له روژی دوا ییدا به کۆتکراوی ده هیت ریت تا خوا ره حمی پی ده کات یان حوکمی تری له سه ر ده دات).

٢٦٩٣. که عه بولئه عومر (ﷺ)

ناوی که عه بولئه عوه ری کوپی مالیکه، هاوده م به هۆزه که ی هاته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) و موسلمان بوو.^(٤)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٥٨٧.

^(٢) صحيح البخاري - كتاب الجهاد والسير - باب القليل من الغلول، الرقم ٣٠٧٤؛ سنن ابن ماجه - أبواب الجهاد - باب الغلول، الرقم ٢٨٤٩.

^(٣) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ٥٢٧٨.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٦١٠.

٢٦٩٤. که عبی کوری حیممان (ﷺ)

ناوی که عبی کوری حیممانه، یه کیکه له به شداربوانی غه زای به در.^(١)

٢٦٩٥. که عبی کوری عه ددی (ﷺ)

ناوی که عبی کوری عه ددی، که عب ده لیت: هاو ده م به وه فدی خه لکی حیره هاتمه خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه ویش پیش نیازی موسلمان بونی بۆ کردین، ئیمه ش موسلمان بووین، دواتر گه راینه وه بۆ حیره و زوری نه برد هه والی مه رگی پیغه مبه رمان (ﷺ) پیگه یشت، خه لکه که هه لگه رانه وه و تیان: ئه گه ر پیغه مبه ر بوايه نه ده مرد، من وتم: پیغه مبه رانی پیش ئه ویش وه فاتیان کردوه، بۆیه به موسلمانان مامه وه، دواتر چووم بۆ مه دینه بۆ لای ئه بووبه کر و له لای مامه وه ئه ویش منی نارد بۆ لای مقوقس و دواتر گه رامه وه، دواتر عومه ری کوری خه ططابیش ناردمی بۆ لای مقوقس و منیش نامه که ی عومه رم بۆ برد، جا که چووم بۆ لای جه نگی یه رمووک روویدا بوو و من نه مزانیبوو، مقوقس وتی: زانیوته رۆم دوژمنیان شکاندوه؟ وتم: نا وانیه، وتی: چوو زانیت؟ وتم: چونکه خوا به لیتنی داوه به پیغه مبه رکه ی دینه که ی به سه ر هه موو دینه کانی تر دا سه ربخات، خواش له به لیتنی خۆی لانا دات، ئه ویش وتی: پیغه مبه رکه تان راستی پی وتن، رۆم شکاوه، دواتر سه باره ت به دیارترین هاوه لان پرسیا ری لیکردم و منیش وه لام دایه وه، ئینجا دیاریه کی نارد بۆ عومه ر و بۆ ژماره یه ک له و هاوه لانه ش، له وانه دیاری نارد بۆ عه لی و عه بدو په حمان و زوبه ی ر.^(٢)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٥٩١.

^(٢) دلائل النبوة للبيهقي، الرقم ٣٢٤٦.

۲۶۹۶. که‌عبی ده‌ستبراو (ﷺ)

ناوی که‌عبو هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو و له خیلافه‌تی نه‌بوو به‌کری صدیق‌دا له جه‌نگی یه‌مامه‌دا ده‌ستی بر‌درا.^(۱)

۲۶۹۷. که‌عبی کو‌ری خوادریه (ﷺ)

ناوی که‌عبی کو‌ری خوادریه‌یه له به‌نی ئه‌بی به‌کری کو‌ری کیلا‌به‌و له فه‌رمووده‌یه‌کدا باسی هاتووه که پرس‌یاری کردووه له پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).^(۲)

۲۶۹۸. که‌عبی کو‌ری زه‌ید (ﷺ)

ناوی که‌عبی کو‌ری زه‌یدی کو‌ری قه‌یسه، له پشتیوانانه، یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در، له غه‌زای خه‌نده‌قدا به‌شدار‌ی کرد و تیایدا تیر‌یکی وی‌لی به‌رکه‌وت و شه‌هید بوو.^(۳)

۲۶۹۹. که‌عبی کو‌ری زوهه‌یر (ﷺ)

ناوی که‌عبی کو‌ری زوهه‌یری موزه‌نیه، شاعیر‌یکی ناسراوه‌و هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ره (ﷺ)، که‌عب هاوده‌م به‌ بوجه‌یری برای چوونه خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).^(۴)

بوجه‌یر له‌پیش که‌عبی بر‌ایدا موس‌لمان بووه، جار‌یک بوجه‌یر و که‌عب پیکه‌وه لای ئاژهل بوون، بوجه‌یر به‌ که‌عبی وت لای ئه‌م مه‌پانه به‌ تا ده‌چم

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۶۱۴.

^(۲) المعجم الكبير للطبراني - باب اللام - من اسمه لقيط - لقيط بن عامر أبو رزين العقيلي - وكيع بن حدس ويقال عدس عن أبي رزين، الرقم ۴۷۷.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۵۹۶.

^(۴) أسد الغابة، ج ۴، ص ۵۰۱.

بۆ لای ئەو پیاوه (موحه ممه د) و گوینی لێ بگرم بزانم چی ده لیت؟ بوجهیر چوو بۆ لای پیغه مبه ری خوا (ﷺ)، ئەوه بوو پیغه مبه ر (ﷺ) ئیسلامی بۆ باس کرد و پێشنیازی موسلمان بوونی بۆ کرد، بوجهیریش موسلمان بوو،^(۱) کاتی که عب بیستی بوجهیری برای موسلمان بووه به شیعرێ ناره زایی ده ربیری.^(۲)

۲۷۰۰. که عبی کوری عاصم (ﷺ)

ناوی که عبی کوری عاصمی ئەشعهریه، جیایه له ئەبوو موسای ئەشعهری، که عب ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی: (لیس من البر الصوم فی السفر)،^(۳) (روژوو له سه فه ردا چاکه نیه).

۲۷۰۱. که عبی کوری عه مر (ﷺ)

ناوی که عبی کوری عه مری کوری عوبه یده، له پشتیوانانه، یه کیکه له به شداربوانی غه زای ئو حود و له خه نده قیشدا به شدار بووه، دواتریش له هه موو غه زاکاندا به شدار کرد، له جهنگی یه مامه دا به شدار کرد و تیایدا شه هید بوو.^(۴)

۲۷۰۲. که عبی کوری عه مری ئەه نصاری (ﷺ)

ناوی که عبی کوری عه مری کوری عه ببا ده، له پشتیوانانه و کونیه که ی ئەبولیوسره و زیاتر به کونیه که ی ناسراوه، یه کیکه له به شداربوانی به یعه تی عه قه به، له غه زای به دردا به شدار کرد و رۆلکی کارای بینی، هه ر له و غه زایه دا عه بباسی مامی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) به دیل گرت، کابرایه کی

^(۱) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۱۴۹.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۵۹۳.

^(۳) صحيح ابن خزيمة - كتاب الصوم - جماع أبواب الصوم في السفر من أبيح له الفطر في رمضان عند المسافر - باب ذكر خبر روي عن النبي (ﷺ) في الصوم في السفر، الرقم ۲۰۱۶، المستدرک علی الصحیحین - كتاب الصوم - ليس من البر الصيام في السفر K hgvr1 1585K صححه الألباني في صحيح و ضعيف الترغيب و الترهيب، الرقم ۱۰۵۷.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۶۰۶.

بالاکورتی ورگن بوو، هر له مەدینه مایه وه تا له سەردەمی موعاویە ی کور ی ئەبووسوفیان و له سالی پەنجا و پینجی کۆچیدا وهفاتی کرد.^(۱) ئەبولیوسر دەلیت: جاریک ژنی پیاویک که پیغه مبهەر (ﷺ) بۆ ئەرکیک ناردبووی هات تا خورمām لی بکړیت، منیش پیتی سەرسام بووم، وتم: له ماله وه خورمای جوانترم ههیه، بۆیه چووینه وه ماله وه و تهواو شهیدای بووم و ماچیکم کرد، دواتر چووم بۆ لای ئەبووبه کر و مەسەله کهم بۆ باسکرد، ئەبووبه کر وتی: مەسەله که بشاره وه و تهوبه بکهو بۆ کهسی باس مەکه، به لام خۆم پی رانه گیرا و چووم بۆ لای عومەر و بۆم باسکرد، ئەویش هه مان شتی پی وتم، خۆم پی رانه گیرا و چووم باسم کرد بۆ پیغه مبهەر (ﷺ)، ئەویش فەرمووی: (به وجۆره هه لویستت نواند له گه ل ژنی که سیک که له ریتی خوادا چووه بۆ غه ز؟!!!) منیش هینده ترسام و امده زانی دۆزه خیم و هه رگیز خوا لیم خوش نابیت، وه زعه که وابوو تا خوی گه وه ئایه تی دابه زانده خواره وه (وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبُ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرِي لِلذَّاكِرِينَ) چوومه خزمهت پیغه مبهەر (ﷺ) و ئەو ئایه ته ی بۆ خویندمه وه، هاوه لان وتیان: ئە ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ئایا ئەوه تاییه ته به و یان بۆ هه موو خه لکیه؟ فەرمووی: (به لکو بۆ هه موو خه لکیه).^(۲)

عوباده ی کور ی وه لید دەلیت: جاریک له گه ل باوکم چووین بۆ ناو پشتیوانان تا زانستیان لی وه ربگرین، یه کهم کهسی پیتی گه یشتین ئەبولیوسر بوو، باوکم وتی: توو ره ییه که به نیوچاوانته وه دیاره، ئەویش وتی: به لی، قهرزیکم لای فلانه کهس بوو، چووم بۆ مالیان تا لیتی وه ربگرمه وه که چی وتیان: له ماله وه نیه، دواتر کوریک ی هاته دهره وه و تم: باوکت له کوینی؟ وتی: له ماله وه یه، که دهنگی تو ی بیست چوویه ژووره وه، منیش چوومه وه به رمالیان و وتم:

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۴۶۸.

^(۲) جامع الترمذي - أبواب تفسير القرآن عن رسول الله (ﷺ) - باب ومن سورة هود، الرقم ۳۱۱۵ وقال: حديث حسن غريب؛ السنن الكبرى للنسائي - كتاب الرجم - من اعترف بما لا تجب فيه الحدود - ذكر اختلاف ألفاظ الناقلين لهذا الخبر، الرقم ۷۲۸۶، حسنه الألباني.

وهره دهره وه دهره زانم له ماله وهیت، ئه ویش هاته دهره وه، وتم: بۆچی خۆت شارده وه؟ ئه ویش وتی: به خوا پیت ده لیم و درۆت له گه ل ناکه م، پیتستر بۆیه خۆم شارده وه ترسام بێم بۆ لات و درۆت له گه ل بکه م و به لیتنی بده م و نه یبه مه سه ر، تۆیش هاوه لی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بوویت، من حال م سه خته و له م وه زعه دا توانای قهرز دانه وه که م نه، منیش وتم: توخوا وایه؟ وتی: به لی به خوا، هه مدی سویندم دا، ئینجا داوای نووسراوی قهرزه که م کرد و ئه وه م بۆ زیاد کرد (ئه گه ر توانیت قهرزه که بده یته وه بیده ره وه، ئه گه ر نا گه ردنت ئازاد بیت)، عوباده ده لیت: ئه بولیوسر وتی: چونکه من بیستوومه له پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو (من أنظر معسرا أو وضع له أظله الله في ظله)،^(۱) (هه رکه س چاوپۆشی له که سیک بکات باری گران بیت- توانای دانه وه ی قهرزه که ی نه بیت- یان قهرزه که ی له سه ر لابه ریت ئه وه خوا له ژیر سیبه ری خۆیدا دایده نیت).

۲۷۰۲. که عبی کورپی عوجره (ﷺ)

ناوی که عبی کورپی عوجره ی کورپی ئومه یبه ی کورپی عه ددی به لویه، به کیکه له به شداربوانی حوده یبه، دوا ی وه فاتی پیغه مبه ر (ﷺ) له کووفه نیشته جی بوو و له وئ مایه وه و دواتر چوویه وه مه دینه و له سالی په نجاو به ک یان دوو یان سی یان هفتاو هه وتی کۆچیدا وه فاتی کرد.^(۲)

که عب ده لیت: له حوده یبه له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) بووین و ئیحرامی شمان به ستبوو، بیتاوه ران گه مارۆیان دا بووین، ئه سپی به سه ر ده موچاومدا داده بارین، پیغه مبه ر (ﷺ) دای به لامدا و فه رمووی: (أَيُّذِيك هَؤُم رَأْسُكَ)، (چیه، میرووی سه رت ئازارت ده دات؟) وتم: به لی، ئه وه بوو ئه م ئایه ته دابه زی (وَأَمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُخْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَخْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ

^(۱) صحیح مسلم - کتاب الزهد والرقائق - باب حدیث جابر الطویل وقصة أبي اليسر، الرقم ۳۰۱۴: صحیح ابن حبان - کتاب البیوع - باب الديون - ذکر إضلال الله جل وعلا في القيامة في ظله من أنظر معسرا أو وضع له، الرقم ۵۰۴۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۵۹۹.

الْهَدْيُ مَحِلُّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكَ فَإِذَا أُمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ) ^(١)، ثينجا پينغه مبهه (ﷺ) فهرمووی: (احلق رأسك و صم ثلاثة أيام أو أطعم ستة مساكين أو انسك بشاة) ^(٢) (سهرت بتاشه و سئ روژ روژوو بگره یان نانئ شهش هه ژار بده یان مه ریک سه ربیره). که عبی کوپی عوجره ده لیت: پینغه مبهه (ﷺ) فهرمووی: (معقبات لایخیب قائلهن - أو فاعلهن - دبر كل صلاة مكتوبة، ثلاث وثلاثون تسبيحة، وثلاث وثلاثون تحميدة، وأربع وثلاثون تكبيرة) ^(٣) (چهند ویردیکی دواي نویتز هه ن هه ر کهس دواي هه موو نویتزیکي فهرز بیانلئت - یان بیانکات - بیتهوا نایتت، سی و سئ سوبحانه لا و سی و سئی الحمد لله و سی و چوار الله اکبر).

٢٧٠٤. که عبی کوپی عومهیر (ﷺ)

ناوی که عبی کوپی عومهیری غیفاریه، پینغه مبهه (ﷺ) له سالی هه شتی کۆچیدا کردی به بهرپرسی سهریههک و لهو هیرشه دا موسلمانان شکان و که عیش بریندار بوو و به برینداری خوی گه یانده وه مه دینه و لهوئی وه فاتی کرد. ^(٤)

٢٧٠٥. که عبی کوپی عیاض (ﷺ)

ناوی که عبی کوپی عیاضی ئه شعهریه، دواتر له شام نیشته جی بوو. ^(٥)

^(١) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب غزوة الحديبية، الرقم ٤١٩١.

^(٢) صحيح البخاري - أبواب المحصر وجزاء الصيد - باب قول الله تعالى فمن كان منكم مريضا أو به أذى، الرقم ١٨١٤؛ صحيح مسلم - كتاب الحج - باب جواز حلق الرأس للمحرم إذا كان به أذى، الرقم ١٢٠١.

^(٣) صحيح مسلم - كتاب المساجد ومواضع الصلاة - باب استحباب الذكر بعد الصلاة وبيان صفته، الرقم ٥٩٦؛ السنن الكبرى للنسائي - كتاب المساجد - أبواب صفة الصلاة - نوع آخر من عدد التسبيح، الرقم ١٢٧٣.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٦٠٧.

^(٥) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٦٠٨.

که عب ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی: (لکل أمة فتنة وإن فتنة أمتي المال)،^(۱) (هه موو ئوممه تیک فیتنه یه کی هه یه و فیتنه ی ئوممه ته که ی منیش سامانه).
که عب ده لیت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فرمووی: (لو سئل لابن آدم وادیان من مال لمتنی إلیهما ثالثاً، ولا یشیع ابن آدم إلا التراب، ویتوب الله علی من تاب)،^(۲) (ئه گهر ئاده میزاد دوو دۆل سامانی پی بدریت ئه وه ئاوات به سییه میش ده خوازیت، ته نها خۆل ئاده میزاد تیر ده کات و خواش له وه خۆش ده بیت که ته وبه ده کات).

ئهم فرمووده یه له کتیه کانی فرمووده دا له ئینوعه بباس و ئه نه سی کوری مالیکی شه وه گیر در او ته وه.

۲۷.۶. که عبی کوری مالیک (ﷺ)

ناوی که عبی کوری مالیک، له پشتیوانانه، سه باره ت به کونیه که ی هه ری هک له ئه بوو به شیر و ئه بوو به بدوره حمان و ئه بوو به بدولا ها تو وه.^(۳) ئهم ها وه له شاعیری پیغه مبه ری خوا یه (ﷺ)، یه کیکه له و سی که سه ش که له غه زای ته بوو کدا دوا که وتن و خوا ئایه تی له باره یانه وه دابه زاند.^(۴)
که عبی کوری مالیک ده لیت: له گه ل بریک له حاجیانی هۆزه که مان چووین بۆ مه ککه... له وئ هه والی پیغه مبه ری خوا مان (ﷺ) پرسى و هیشتا نه مان دیوو، هه والمان له که سیک پرسى، وتی ده یناسن؟ وتمان: نه خیر، وتی: ئه ی عه بباسى مامى ده ناسن؟ وتمان: به لئ، چونکه عه بباسى مامى پیغه مبه رمان (ﷺ) ده ناسى، ئه و له کارى بازرگانیدا ده هات بۆ سه دانمان،

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين (ﷺ) - حدیث کعب بن عیاض (ﷺ)، الرقم ۱۷۷۴۳؛ جامع الترمذی - أبواب الزهد عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء أن فتنة هذه الأمة في المال، الرقم ۲۳۳۶ و قال حسن صحيح؛ صحيح ابن حبان - كتاب الزكاة - باب جمع المال من حله وما يتعلق بذلك - ذكر البيان بأن المال قد يكون فيه فتنة هذه الأمة، الرقم ۲۲۲۳، صححه شعيب الأرناؤوط، صححه الألباني.

^(۲) المعجم الكبير للطبراني - باب الكاف - من اسمه كعب - كعب بن عیاض الأشعري، الرقم ۴۰۶.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۶۱۱.

^(۴) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۵۲۳.

کابرا وتی: که چوونه ژووره وه، موحه ممه د ئه و که سه یه که له گه ل عه بباس دانیشتووه، ئیمه ش چووین و پیغه مبه رمان (ﷺ) بینى له گه ل عه بباس دانیشتبوو، پاش ئه وه ی واده مان دانا و له عه قه به دا بینیمان تا به یعه تی پییده یین و عه بباسی مامیشی ئاماده بوو، له کوتا وته کاندای عه بباسی کوپی عوباده به پیغه مبه ری خواى (ﷺ) وت: سویند به وه ی تو ی به حق ناردوو، ئه گه ر بته ویت سبه یینی به شمشیره کانمانه وه ده دین به سه ر خه لکی مینادا، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: فه رمانی ئه وه م پیته کراوه. ^(۱)

کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) برایه تی خسته نیوان کوچه ران و پشتیوانانه وه، برایه تی خسته نیوان که عب و طه لحه ی کوپی عوبه یدولاوه، یان دهوتریت به لکو برایه تی خسته نیوان که عب و زوبه یره وه. ^(۲)

که عب له غه زای ئو خوددا به شداری کرد و ده لیت: من به که م که س بووم زانیم پیغه مبه ری خوا (ﷺ) زیندوو، وتم: ئه وه تا ئه وه پیغه مبه ری خوایه (ﷺ)، ئه ویش به دهستی ئاماژه ی بو کردم بیده نگ به، ئینجا جله سه ربازی که ی خوی کرده به رم و ئه وه ی منی کرده به ری خوی. ^(۳)

شاعیره کانی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) سی که س بوون، هه سسان و عه بدولای کوپی ره واحه و که عبی کوپی مالیک، جا که عب له شیعیره کانیدا به سه ر بالاو توانای موسلماناندا هه لیده دا، هه سسانیش که موکورتی دوژمنی ده خسته پروو، عه بدولاش تانه ی بیباوه پیی لیده دان. ^(۴)

که عب ده لیت: جاریک داوای قه رزیکم کرده وه له ئیبن ئه بی هه دره د، له مزگه وت بوو داوای قه رزه که م کرده وه، ئیتر دهنگمان به رووی به کدا

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند المکین (ﷺ) - بقية حديث كعب بن مالك الأنصاري (ﷺ)، الرقم ۱۶۰۴۰، قال شعيب الأرنؤوط حديث قوي و هذا إسناد حسن.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۵۲۴.

^(۳) المعجم الكبير للطبراني - باب الکاف - من اسمه کعب - کعب بن مالک الأنصاري - ما أسند کعب بن مالک - ابن کعب بن مالک عن أبيه - عميرة بنت عبيد الله بن کعب عن أبيها، الرقم ۲۰۰.

^(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۵۲۵.

به رزبوویه وه تا ئه وهی پیغه مبه ر(ﷺ) له مالی خویه وه - که له پال مزگه وت بوو - دهنگی بیستین، هاته دهره وه و فهرمووی: ئه ی که عب، وتم: به ئی ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ)، فهرمووی: ئه وه نده له قه رزه که ت وهر بگره، به دهستی ئاماژه ی دا که نیوه ی وهر بگره وه، منیش وتم: باشه واده که م ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ).^(۱)

که عب له غه زای ته بووکدا دواکه وت و به شداری نه کرد، خوی ورده کاری به سه رهاته که باس دهکات و ده لیت: من له هیچ غه زایه کی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) دوانه ده که وتم ته نها غه زای ته بووک نه بیت، هه روه ها له غه زای به در دواکه وتم به لام که س له سه ر دواکه وتن له غه زای به در سه رکۆنه نه کرا، چونکه پیغه مبه ر(ﷺ) به مه به سستی هیرش بۆ سه ر کاروانی قورپه ش چوو، به لام دواتر جهنگ روویدا، من به شداری شهوی عه قبه به بووم له گه ل پیغه مبه ر(ﷺ) که له وی له سه ر ئیسلام به لیتیمان دا... له غه زای ته بووکدا که پیغه مبه ر(ﷺ) له کاتی گه رمایه کی زوردا ئه نجامی دا و رییه کی دوورودریژ و دوژمنیش ژماره یان زۆر بوو، بۆیه دهرفته درا موسلمانان خویان بۆ ئه وه غه زایه ئاماده بکه ن، موسلمانانیک ی زۆر ئاماده بوون، هینده زۆر بوون که ناویان له کتیبیکدا جیی نه ده بوویه وه، هه رکه س بیویستایه نه چیت وایده زانی له به ر زۆری خه لکه که ئه وه دهرناکه ویت و که س پئی نازانیت، کاتی غه زاکه کاتی چینه وه ی به رو بووم بوو، منیش که وتمه خۆ ئاماده کردن بۆ غه زاکه، به لام بی ئه وه ی هیچ بکه م گه پامه وه، رۆژی دواتر هه مدی به یانی زوو چووم تا خۆم ئاماده بکه م، که چی هه روا گه پامه وه، وه ستام تا ئه وان چوون و منیش دواکه وتم، دواتر ویستم خۆم ته نها به سواریکه وه بچم به دواياندا و خۆزگه ش وامبکرایه، به لام قه دهرم وا نه بوو بچم، دواتر که ده چوومه دهره وه له مه دینه هه رکه سم ده دی یان که سیک بوو گومانی دوورووی له سه ر بوو، یان

^(۱) صحیح البخاری - کتاب الصلاة - باب التقاضي والملازمة في المسجد، الرقم ۵۷؛ صحیح مسلم - کتاب البيوع - باب استحباب الوضع من الدين، الرقم ۱۵۵۸؛ سنن أبي داود - کتاب القضاء - باب في الصلح، الرقم ۳۵۹۵.

که سیک بوو له بهر بیتوانایی خوا مؤله تی مانه وهی دابوو، پیغه مبهه (ﷺ) منی بیر نه بوو تا گه یشته ته بووک، له وئ فهرموو بووی که عب چی کرد؟ یه کیک له بهنی سه له مه وتی: ئه ی پیغه مبهه (ﷺ) شمهک و بهروو بوومی نه یه نشت بیت، مو عاذی کوپی جه بهل وتی: خراپ دوایت، ئه ی پیغه مبهه (ﷺ) خوا (ﷺ) به خوا ئیمه بهس چاکه مان لی دیوه، پیغه مبهه (ﷺ) بیده نگ بوو، جا که بیستم وا پیغه مبهه (ﷺ) ده گه ریته وه، خه فته دایگرتم و خه ریک بوو بیر له وه بکه مه وه وهک پوزشی بۆ دواکه و تنه که م درویهک بکه م، بۆ ئه وهش پرسم به چنده که سیک کردو وتم: چی بلیم باشه، دواتر که وتیان: پیغه مبهه (ﷺ) هاته وه، ئه و بیره پووجه م نه ما و زانیم به درق رزگارم نابیت، بۆ به یانی پیغه مبهه (ﷺ) گه یشت، عاده تی و ابوو که ده هاته وه خیرا ده چوو بۆ مزگه وت و دوو رکات نویژی ده کرد و دواتر له گه ل خه لکی داده نشت، ئه وه بوو ئه و که سانه ی دواکه و تبوون و ژماره یان هه شتاو ئه و نه ده که س ده بوو، ده هاتن بۆ لای و بیانوو یان ده هینایه وه، پیغه مبهه (ﷺ) به روو که ش لئی قبول ده کردن و به یعه تی لی وهرده گرتن و نزای لیخوشبوونی بۆ ده کردن و نه نینی ناخیانی ده سپارده ده ست خوا، منیش چووم بۆ لای و سه لامم لیکرد، ئه ویش بزیه کی توو په یی کردو دواتر فهرمووی: (وهه)، منیش چووم تا له خزمه تیدا دابنیشم، فهرمووی: (بۆچی دواکه وتیت؟ مه گه ر باره که تت نه فروشتبوو؟) وتم: به ری وه لا به لام به خوا ئه گه ر لای که سیکی تری دنیا یی بووما یه به بیانوو خوم رزگار ده کرد، به لام به خوا ده زانم ئه مرۆ درویهک به رامبه رت بلیم تا لیم رازی بیت، له وانه یه خوا توو په ییت به سه رمدا دابارینئ، ئه گه ریش راستیه که ت پی بلیم، هیوام وایه خوا لیم خوش بیت، نابه خوا هیچ بیانوو یه کم نیه و هیچکات هینده ی ئه مجاره م به هیز و ئاماده نه بووم، پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی: ئه مه راستی وت، ده ی ههسته تا خوا حوکت له باره وه ده دات، منیش هه ستم و که سانیک له بهنی سه له مه هاتن به دوامدا و وتیان: تویش نه تتوانی وهک ئه و خه لکه بیانوو یه ک لای پیغه مبهه (ﷺ) به نیتیه وه، هینده بهس بوو بۆ تاوانه که ت تا پیغه مبهه (ﷺ)

داواى ليخوشبوونت بۆ بکات، هينده هانيان دام خەريک بوو بگه پيمه وه و خۆم به درۆ بخه مه وه، دواتر پيم وتن که سى تر وهک منى به سه رهاتووه؟ وتيان: دوو که سى تر وهک تو يان وت و پيغه مبه ريش (ﷺ) هه مان شتى به وان فه رموو، وتم: ئەوانه کين؟ وتيان: موراره ی کورپى ره بيع و هيلالى کورپى ئومه ييه ی واقيفى، زانيم ئەوانه دوو پياوى چاکن و به شداری به در بوون و پيشهنگ و سه رمه شق بوون، بۆيه که ناوى ئەوانيان برد چوووم، دواتر پيغه مبه ر (ﷺ) ريگری کرد له موسلمانان قسه له گه ل ئەو سيانه ماندا بکه ن، ئيتر خه لکی که ناريان ده گرت ليتمان، وام به سه رهات بيزار بووم له وه ی له سه ر زه ويم، په نجا شه و له و باره دا بووين، دوو هاوړيکه ی ترم له ماله وه دانيشتن و ده گريان، به لام من ته مه نم که متر بوو و ده چووم بۆ نويز و له گه ل موسلماناندا به شداری نويزم ده کرد و به بازاردا ده گه رام و که سيش قسه ی له گه ل نه ده کردم، ده چوومه خزمه ت پيغه مبه ر (ﷺ) و سه لامم لينده کرد و له ده روونی خۆمدا ده موت بلتيت لينوی جوولاندبيت، دواتر له نزیکيه وه نويزم ده کرد و به تيله ی چاو سه یرم ده کرد، که به لای ئەودا ده مروانی پيغه مبه ر (ﷺ) رووی وهرده چه رخاند، ئەو جه فاو وشکيه ی خه لک زۆر ماندووی کردم و چووم خۆم هه لزنای به ديوارى باخه که ی ئەبوو قه تاده ی ئامۆزامدا که خوشه ويستترين که سم بوو، سه لامم ليتکرد، به خوا ئەو يش وه لامی نه دامه وه، وتم: ئەو ئەبوو قه تاده سویندت ده دم به خوا پیت وایه خواو پيغه مبه رى خوام خوش بویت؟ ئەو يش بيدهنگ بوو و وه لامی نه دامه وه، دوو باره چوومه وه بۆ لای و سویندم داو ئەو يش وتی: خواو پيغه مبه ر که ی زاناترن، ئيتر چاوه کانم پر بوون له فرميسک، پشتم هه لکرد و هه لزنيمه سه ر ديواره که، چوومه بازار و پياسه م ده کرد که کابرايه کی نه به طی (که له شامه وه هاتبوو تا خۆراک له مه دينه دا بفروشت) ده يوت: کئ ربي مالى که عبي کورپى ماليکم نيشان ده دات، خه لکيش به په نجه ئامۆزيان بۆ ده کرد، کابرا هات بۆ لام و نامه يه کی پاشای غه سسانى پيدام که تيايدا نووسي بووی: بيستوومه هاوړيکه ت زبرى و ساردی به رامبه ر نواندويت،

خوا توی بۆ زه بوونی و فهوتان دانه ناوه، وهره بۆ لای ئیمه په ناو دلنه وا ده بین بۆت، که نامه کهم خوینده وه وتم: ئهمهش نه گبه تیه کی تر، بردم خسته ناو ته نووره که و سووتاندم، چل شه و له و په نجا شه و تیه پ بوو بوو که نیردرای پیغه مبه ری خوا (ﷺ) هات بۆ لام و فهرمووی: پیغه مبه ر (ﷺ) فرمانت پی ده کات که نار بگریت له ژنه که شت، وتم: ته لاقی بدهم؟ وتی: نا به لکو که نار بگره لئی و نزیکي مه به ره وه، وایشی به هه ردوو هاوړیکه ی ترم فهرموو، منیش به ژنه کهم وت برۆره وه بۆ لای که سوکارت و له وئ له لایان به تا خوا حوکم له سه ر ئهم مه سه له یه ده دات، ژنه که ی هیلالی کوړی ئومه ییه چوو بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) هیلال پیړیکي په ککه وته یه و خزمه تکاری نیه، پیت ناخوش نیه خزمه تی بکه م؟ فهرمووی: نا به لام نزیکت نه بیته وه، ژنه که ی وتی: به خوا له و کاته وه جووله یه کیشی نیه و به رده وام ده گری، مندالیکم وتی: جا با تۆیش لای پیغه مبه ر (ﷺ) مۆله ت وهر بگرتایه بۆ ژنه که ت، وتم: به خوا داوای مۆله ت ناکه م بۆی، چووزانم پیغه مبه ر (ﷺ) چۆن وه لامم ده داته وه، ئینجا خۆ من گه نجم، ئیتر ده شه وی ترم به سه ر برد تا په نجا شه و ته واو بوو، که نوێژی به یانیم کرد، دانیشتبوم له هه مان ئه و باره ی وا پیشت دانیشتبوم و ئه و نارحه تیه م تووش بوو، هاواریکم بیست له سه ر شاخی سه له وه به وپه ری دهنگی هاواری ده کرد: ئه ی که عبی کوړی مالیک موژده بیت، منیش چوم به سوچه دا و زانیم دهرووم لیکراوه ته وه، پیغه مبه ر (ﷺ) له کاتی نوێژی به یانیدا ته و به ی خوای بۆ راگه یاندين، خه لکیش ده هاتن و موژده یان پنده داین، پيش من دوو هاوړیکه م به دلخوشیه وه چوون، که سیک به ئه سپه وه به ره و لام ده هات و یه کیک له سه ر شاخه که وه هاواری کرد، هاواره که له ئه سپه که خیراتر گه یشت، که که سه که هات و موژده که ی پیدام، جله که ی به رمم پی به خشی، به خوا ئه و کاته ته نها ئه وه م هه بوو، دوو جلی ترم به ئیستیعاره هینا و کردمه به رم و چوم بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و خه لکیش دهسته دهسته پیمده گه یشتن و پیروزبایی

تہوبہ کہ یان لیدہ کردم، دہیانوت پیروزت بیت خوا تہوبہ ی وەرگرتیت، کہ چوومه مزگہوت پیغہمبہر (ﷺ) دانیشتبوو و خہلکی لہ دہوری بوون، طہلحہ ی کوپی عوبہ یدولا بہ گورجی ہات بہرہو رووم و تہوقہ ی لہ گہل کردم و پیروزیابی لینکردم، بہ خوا لہ ناو کوچہ راندا تہنہا تہو ہات بو لام و تہو ہہ لویتستہشی لہ بیر ناکہم، کہ سہ لامم کرد لہ پیغہمبہر (ﷺ)، دہموچاوی دہگہ شایہوہ لہ خوشیدا، فہرمووی: (موژدہ ی خیرت لی بیت لہو روژدہ ی لہ دایک بوویت تا نیستات) وتم: ئایا لہ پیغہمبہری خواوہیہ یان لہ خوا ی گہورہوہیہ؟ فہرمووی: نا بہ لکو لہ خواوہیہ، پیغہمبہر (ﷺ) کہ دلخوش بوایہ دہگہ شایہوہ دہتوت مانگہ، ئیمہش چاک تہو بارہیمان دہناسیہوہ، کہ چوومه خزمہتی و دانیشتم، وتم: تہی پیغہمبہری خوا (ﷺ) لہ بہرامبہر تہوبہ کہم چی سامانم ہہیہ دہیکہم بہ خیر لہ رینی خوادا، تہویش فہرمووی: ہہندی لہ مالہ کہت بہیلہوہ تہوہ باشتہرہ بو، منیش وتم: پشکہ کہی خہبہرم بہسہ دہیہلمہوہ، ئینجا وتم: تہی پیغہمبہری خوا (ﷺ) خوا ی گہورہ بہ راستگوپیہ کہم رزگاری کردم، ہہر لہ بہر تہوبہ کہم مہرج بیت تا ماوم تہنہا راستی بلیم، خوا ی گہورہ تہم ئایہ تانہ ی دابہ زانہ خواروہ بو سہر پیغہمبہرہ کہی (لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوا فِي سَاعَةِ الْمُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ (۱۱۷) وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِفُوا حَتَّى إِذَا صَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَصَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (۱۱۸) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ) (۱).

سہ بارہت بہ کاتی وہفاتی رایہک دہلئت: لہ سالی چلی کوچیدا بووہ، یان دہوتریت لہ سالی پہنجا یان پہنجاو یہکی کوچیدا بووہ. (۲)

(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند المکین (ﷺ) - بقية حديث كعب بن مالك الأنصاري (ﷺ)، الرقم ۱۶۰۳۱؛ صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب حديث كعب بن مالك وقول الله عز وجل وعلى الثلاثة الذين خلفوا، الرقم ۴۴۱۸؛ صحيح مسلم - كتاب التوبة - باب حديث توبة كعب بن مالك وصاحبيه، الرقم ۲۷۶۹؛ سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۵۲۶.

٢٧٠٧. کهعبی کوپی مورره (ﷺ)

ناوی کهعبی کوپی مورره‌یه، دواتر له به‌ضره نیشته‌جی بوو و پاش
ئه‌وه‌ش چوو بۆ ئه‌رده‌ن و له‌وئ نیشته‌جی بوو.^(١)
کهعب ده‌لئیت: بیستم له پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ده‌یفه‌رموو (من رمی بسهم فی
سبیل الله کان کمن أعتق رقبة)،^(٢) (هه‌رکه‌س له‌رئیی خوادا تیری‌ک به‌او‌یژئیت، وه‌ک
ئه‌وه‌ وایه کۆیله‌یه‌ک ئازاد ده‌کات).
کهعب ده‌لئیت: بیستم له پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ده‌یفه‌رموو (من شاب شيبة
فی الإسلام کانت له نورا يوم القيامة)،^(٣) (هه‌رکه‌س له ئیسلامدا تاله‌موویه‌ک سپی
بکات ده‌بیته رووناکی بۆی له رۆژی دوا‌ییدا).

٢٧٠٨. کهعبی کوپی یه‌سار (ﷺ)

ناوی کهعبی کوپی یه‌ساری عه‌بسیه، هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)
کردوه‌و تا سه‌رده‌می خیلافه‌تی عومه‌ری کوپی خه‌ططاب ژیا و له‌فه‌تحی
میسردا به‌شداری کرد و له‌وئ ماوه‌یه‌ک کاربه‌ده‌ست بوو تا دواتر عومه‌ری
کوپی خه‌ططاب مۆله‌تی دا واز له پۆسته‌که‌ی به‌یئت.^(٤)

٢٧٠٩. که‌له‌ده‌ی کوپی حه‌نبه‌ل (ﷺ)

ناوی که‌له‌ده‌ی کوپی حه‌نبه‌له، له یه‌مه‌نه‌وه‌هات و موسلمان بوو،^(٥)
که‌له‌ده‌ ده‌لئیت: سه‌فوانی کوپی ئومه‌یه‌یه‌ منی نارد بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و

^(١) الإصابة فی تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٦١٢.

^(٢) صحيح ابن حبان - كتاب السير - باب فضل الجهاد - ذكر تفضل الله جل وعلا على من رمى بسهم في سبيله بكتابة أجر رقبة لو أعتقها له، الرقم ٤٦١٤، صححه شعيب الأرناؤوط.

^(٣) جامع الترمذي - أبواب فضائل الجهاد عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء في فضل من شاب شيبة في سبيل الله، الرقم ١٦٢٤، صححه الألباني.

^(٤) الإصابة فی تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٦١٣.

^(٥) الإصابة فی تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٦١٩.

برای شیر و گوشت و میوهی پیدا ناردم بق پیغه مبه ر (ﷺ)، پیغه مبه ریش (ﷺ) له سهرووی مه ککه وه بوو، من هیشتا موسلمان نه بوو بووم، که چومه خزمه تی فهرمووی: (بگه پیره وهو بلای سه لاموعه له یک).^(۱)

۳۷۰. که لئه می کچی موحریز (ﷺ)

ناوی که لئه می کچی موحریزی کوری عامیره، ئەم ئافره ته موسلمان بووه و چووه ته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) و به یعه تی پیداوه.^(۲)

۳۷۱. که یسان (ﷺ)

ناوی که یسانه و مه ولای به نی مازن بوو، به کیکه له به شداربوانی غه زای ئو خود و تیایدا شه هید بووه.^(۳)

۳۷۲. که یسانی کوری عه بدولا (ﷺ)

ناوی که یسانی کوری عه بدولایه، له طائف نیشته جی بوو، که یسان ده لیت: له سه رده می پیغه مبه ردا (ﷺ) بازرگانی مه یم ده کرد، جا له شامه وه مه یم ده هینا، چوومه خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) و وتم: ئەی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) شه رایکی زور چاکم بق هیناویت، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (ئەی که یسان ئەوه دوا ی تو حه رام کراوه)، منیش وتم: ئەی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بیفروشم؟ فهرمووی: (ئەوه حه رام کراوه و به ها که شی حه رام کراوه)، که یسانیش چوو چی مه ی هینا بوو هه مووی رشت.^(۴)

^(۱) سنن أبي داود - كتاب الأدب - أبواب النوم - باب كيف الاستئذان، الرقم ۵۱۷۶، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۴۲۳.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۶۳۱.

^(۴) مسند أحمد بن حنبل - أول مسند الكوفيين (ﷺ) - حديث كيسان (ﷺ)، الرقم ۱۹۲۶۳، قال شعيب الأرناؤوط صحيح لغيره.

٢٧٣. که‌یسانی کو‌ری جه‌ریر (ﷺ)

ناوی که‌یسانی کو‌ری جه‌ریر، کو‌ریکی هه‌بوو به‌ناوی عه‌بدو‌ره‌حمان که
فه‌رمووده‌ی له‌ باوکیه‌وه‌ گێ‌راوه‌ته‌وه‌.^(١)

٢٧٤. کو‌ه‌یسه‌ (ﷺ)

ئهم ئافره‌ته‌ ناوی کو‌ه‌یسه‌یه‌ و هه‌تیو بوو و پێ‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) سه‌ره‌په‌رشتی
ده‌کرد و له‌ مالی پێ‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) گه‌وره‌ بوو.^(٢)

٢٧٥. کو‌ده‌میر (ﷺ)

ناوی کو‌ده‌میر، کو‌ده‌میر ده‌لێت: که‌سێک هات بۆ لای پێ‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) و وتی:
ئهی پێ‌غه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) کارێکم پێ‌ بلی که‌ بمباته‌ به‌هه‌شته‌وه‌، ئه‌ویش
فه‌رمووی: (دادپه‌روه‌رانه‌ بدوێ و زیاده‌ی خۆت به‌خشه‌).^(٣)

٢٧٦. کو‌رزی کو‌ری جابیر (ﷺ)

ناوی کو‌رزی کو‌ری جابیر، سه‌ره‌تا که‌سێکی بێ‌تاوه‌ر بوو و پێ‌غه‌مبه‌ر (ﷺ)
ویستی بیکوژیت به‌لام رزگاری بوو،^(٤) چونکه‌ کو‌رز ده‌یویست هاوکاری
بێ‌تاوه‌ران بکات، به‌لام دواتر هاوکاری نه‌کردن.^(٥)
دواتر کو‌رز مو‌سلمان بوو و جارێکیش پێ‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) ئه‌وی کرد به‌

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٦٢٦.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ٩٥.

^(٣) صحيح ابن خزيمة - كتاب الزكاة - جماع أبواب الصدقات والمحبات - باب إيجاب الجنة بسقي الماء
من لا يجد الماء إلا غبا، الرقم ٢٥٠٣؛ معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ٥٣٣١.

^(٤) مستخرج أبي عوانة، الرقم ٥٥٩٦.

^(٥) مصنف ابن أبي شيبة - كتاب المغازي - غزوة بدر الكبرى وما كانت وأمرها، الرقم ٣٧٨٢٥.

ئەمیری سەریە ک،^(۱) ئەمەش لە سالی شەشەمی کۆچیدا بوو.^(۲)
 کورز لە فەتەحی مەککەدا بەشداری کرد و رینگەکە ی لئ ون بوو و کەوتە
 داوی بیتاوه پانه وهو کورزا.^(۳)

۲۷۷. کورزی کورپی عەلقەمە (ﷺ)

ناوی کورزی کورپی عەلقەمە ی کورپی هیلالی خوزاعیە، یەکیکە لە
 موسلماننوانی فەتەحی مەککە، تەمەنکی زۆری کرد و لە سەر دەمی
 موعاویە ی کورپی ئەبووسوفیاندا کاتیک خەلکی مەشخەلەکانی حەرەمیان
 لئ تیکچوو، مەروان نامە ی نارد بۆ موعاویە، ئەویش نامە ی بۆ نووسی
 ئەگەر کورز لە ژياندا ماوه پرسیار لەو بکە، کورزیش مەسەلەکە ی
 روونکردەوه.^(۴)

کورزی کورپی عەلقەمە دەلیت: کابرایە ک وتی: ئە ی پیغەمبەری خوا (ﷺ)
 ئایا ئیسلام کۆتایی هەیه؟ فەرمووی: (أَيُّمَا أَهْلٍ بَيْنَ مِنَ الْعَرَبِ أَوْ الْعَجَمِ أَرَادَ اللَّهُ
 بِهِمْ خَيْرًا أَذْخَلَ عَلَيْهِمُ الْإِسْلَامَ) (بەلئ، هەر مالتیکی عەرەب یان عەجەم خوا
 خیری بویت بۆیان ئیسلام دەباتە ناویان)، کورز وتی: ئە ی دواتر؟ ئەویش
 فەرمووی: (مَنْ تَقَعَ الْفِتْنُ كَانَتْهَا الظُّلُمُ) (دواتر فیتنە دیت ویتە ی هەور و سیتەر)،
 کورز وتی: نابەخوا ئینشەلا شتی وا نایەت، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (بَلَى
 وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، ثُمَّ تَعُوذُونَ فِيهَا أَسَاوِدَ صُبَا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ) (با سویتند
 بەوه ی گیانی منی بە دەستە، دواتر ویتە ی مار دەدەن بەسەر یە کدا و لە
 گەردنی یە کدی دەدەن).^(۵)

(۱) المعجم الكبير للطبراني - باب السين - من اسمه سلمة - سلمة بن عمرو بن الأكوع - ما أسند سلمة
 بن الأكوع - أبو سلمة بن عبد الرحمن عن سلمة بن الأكوع، الرقم ۶۲۲۳.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۹۳.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۳۶.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۵۸۳.

(۵) مسند أحمد بن حنبل - مسند المكيين (ﷺ) - حديث كرز بن علقمة الخزاعي (رضي الله عنه)، الرقم ۱۶۰۹۱، صححه
 شعيب الأرنؤوط.

٢٧٨. کوعه یبهی کچی سه عید (ﷺ)

ناوی کوعه یبهی کچی سه عیدی ته سله میه، له غه زای خه یبه ردا به شداری کرد و تیماری برینداره کانیشی ده کرد، هر ته م بوو تیماری سه عیدی کوپی موعادی ده کرد، پیغه مبه ریش (ﷺ) له ده سته که وته کانی خه یبه ر پشکی پیاوینکی بو بریه وه، واته پیاوینک چه ندهی به رده که وت ته میش به ریکه وت.^(۱)

٢٧٩. کوله یبی جوهه نی (ﷺ)

ناوی کوله یبی کوپی ئیسافی جوهه نیه، یه کیکه له به شدار بوانی غه زای ئو حود.^(۲)

٢٨٠. کوله یبی کوپی ئیساف (ﷺ)

ناوی کوله یبی کوپی ئیسافی کوری عوبه یده، له پشتیوانانه و یه کیکه له به شدار بوانی غه زای ئو حود.^(۳)

٢٨١. کولثومی کوپی هه دم (ﷺ)

ناوی کولثومی کوپی هه دمی کوپی ئیمرئولقه یسه، له پشتیوانانه، که سیکی خانه دان و ناسراو بوو، پینش کۆچی پیغه مبه ر (ﷺ) بو مه دینه موسلمان بوو و ماله که ی خوی کرده پینگه یه ک که به رده وام کۆچه ریه کان له لای ته و داده بزه زین، ماوه یه کی که م پاش هاتنی پیغه مبه ر (ﷺ) بو مه دینه، کولثوم کۆچی دواپی کرد.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ٩٤.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٦٢٠.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٦٢٠.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٣، ص ٦٢٢.

ٲهو هاوه لآنه ى ناويان
به پيتى (ل)
دهست پى دهكات

۲۷۲۲. لاهیبی کوری مالیک (ﷺ)

ناوی لاهیبی کوری مالیکه، له فەتحی میصردا بەشداری کرد و لەوێ نیشتهجی بوو.^(۱)

۲۷۲۳. لاهیقی کوری مالیک (ﷺ)

ناوی لاهیقی کوری مالیکه و کونیه‌که‌ی ئەبووعەقیله، ئەبووعەقیل دەلێت: پێغه‌مبەر (ﷺ) فەرمووی: (درۆ مە‌که‌ن بە دەممە‌وه، چون‌که هە‌ر‌کە‌س درۆ بکات بە‌ده‌م مە‌وه، ئە‌وه دە‌چێ‌ته دۆ‌زه‌خ).^(۲)

۲۷۲۴. لە‌بیدی کوری ره‌بیعه (ﷺ)

ناوی لە‌بیدی کوری ره‌بیعه‌ی کوری عامیری عامیری، شاعیریکی گه‌وره‌و ناسراو بوو، هاو‌ده‌م به‌ هۆ‌زه‌که‌ی هاته‌ خ‌زمه‌ت پێ‌غه‌مبەر (ﷺ) و موس‌لمان بوو، دوا‌ی موس‌لمان‌بوونی وازی هێ‌تا له‌ شیعر و گرنگی دا به‌ قورئان، تا سه‌رده‌می مو‌عاویه‌ی کوری ئە‌بوسو‌فیانیش ژیا.^(۳)

۲۷۲۵. لە‌بیزی کچی عه‌مه‌ر (ﷺ)

ناوی لە‌بیزی کچی عه‌مه‌ره، له‌ پشتیوانانه‌و هاوسه‌ری قه‌یسی کوری قه‌یسه، چو‌وه‌ته‌ خ‌زمه‌ت پێ‌غه‌مبەر (ﷺ) و به‌یعه‌تی پێ‌داوه.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۶۷۱.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۶۷۲.

^(۳) أسد الغابة، ج ۴، ص ۵۳۸-۵۴۰.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۰۰.

۲۷۲۶. له جلاجی عامیری (ﷺ)

ناوی له جلاجو کورپکی هه بوو به ناوی خالید، له جلاج ده لیت: له بازار دانیشتبووم که ئافره تیک به مندالیکه وه هات، خه لکی له گه لی ده چوون، منیش که و تمه دوايان تا چو وینه لای پیغه مبه ر (ﷺ)، ده یفه رموو (باوکی ئه مه کینه که له گه لته؟) ژنه کهش بیده نگ بوو، گه نجیک که له پال ژنه که وه بوو وتی: من باوکی منداله که م ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ)، پیغه مبه ر (ﷺ) دووباره ی کرده وه له ژنه که وه گه نجه کهش هه مدی وتی من باوکی منداله که م، پیغه مبه ر (ﷺ) سه یریکی هاوه لانی کرد و پرسپاری له وان کرد سه باره ت به و کوره، ئه وانیش وتیان: ته نها خیر و چاکه ی لی ده زانین، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموو: (ژنت هینا وه؟) کوره که وتی: به لی، ئه وه بوو پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمانی کرد ره جم بکریت، بر دمان و خستمانه ناو چالیکه وه و به رد بارانمان کرد تا مرد، که سیک هات و سه باره ت به و کوره ره جم کراوه پرسپاری کرد، بر دمان بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتمان: ئه مه ها تو وه سه باره ت به و پیسه پرسپار ده کات، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموو: (دلنیا بن ئه و لای خوا له بو نی میسک پاکتره)، بینیمان ئه و کابرا باوکی کوره ره جم کراوه که بوو، هاوکاریمان کرد له سه ر شو ردن و کفن و دفن کردنی کوره که ی.^(۱)

۲۷۲۷. له قیطی کوری سه بره (ﷺ)

ناوی له قیطی کوری سه بره یه، له قیط ده لیت: له وه فدی به نیلمونته قه دا بووم بو لای پیغه مبه ری خوا (ﷺ)، که چو وینه ئه و ی له ماله وه نه بوو، عائیشه فه رمانی کرد خواردنیکیان بو هینان-گوشت- و بریک خورمای هینا و ئیمه ش نانمان خوارد، پیغه مبه ر (ﷺ) ها ته وه وه فه رموو: هیچتان

(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند المکین (ﷺ) - حدیث اللجلاج (ﷺ)، الرقم ۱۶۱۸۰؛ سنن أبی داود - کتاب الحدود - باب رجم معاذ بن مالک، الرقم ۴۴۳۵، حسنه شعيب الأرناؤوط، حسنه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبی داود.

خواردووه يان بليم شتيكتان بو ئاماده بکهن؟ وتمان: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) نانمان خواردووه، له‌ خزمه‌تیدا دانیشترین... وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) ژنیکم هه‌یه‌ زمانی باش نیه، فه‌رمووی: ده‌ی ته‌لاقى بده، وتم: ده‌ی مندالیکم لی‌ی هه‌یه، فه‌رمووی: ده‌ی ئاموژگاری بکه‌ ئه‌گه‌ر خیری تیا بیت ئه‌وه‌ قبولی ده‌کات، ئه‌و لی‌دانه‌ی بو‌ که‌نیزه‌که‌ت به‌کاری دینیت هه‌مان لی‌دانت بو‌ ژنه‌که‌شت نه‌بیت، وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) سه‌باره‌ت به‌ ده‌ستنوێژ هه‌والم پی‌ بده، ئه‌ویش فه‌رمووی: (أسبغ الوضوء واخلل الأصابع وبالغ في الاستنشاق إلا أن تكون صائماً)،^(١) (به‌ جوانی ده‌ستنوێژ بگه‌ره‌و ئاو به‌ر نیوان په‌نجه‌کانت بکه‌ویت و زۆر ئاو له‌ ده‌مت راده‌ مه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی به‌رۆژوو بیت).

٢٧٢٨. له‌ی‌شی کینانی(ﷺ)

ناوی له‌ی‌شی کو‌ری جه‌ئامه‌ی کینانیه‌و هاوده‌م به‌ براکانی له‌ غه‌زای خه‌به‌ردا به‌شدار بوو.^(٢)

٢٧٢٩. له‌ی‌لای کچی بیلال(ﷺ)

ناوی له‌ی‌لای کچی بیلاله، له‌ پشتیوانانه‌و چووه‌ته‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) و به‌یعه‌تی پێداوه.^(٣)

٢٧٣٠. له‌ی‌لای کچی ثابت(ﷺ)

ناوی له‌ی‌لای کچی ثابته، له‌ پشتیوانانه‌و چووه‌ته‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) و به‌یعه‌تی پێداوه.^(٤)

^(١) سنن أبي داود - كتاب الطهارة - باب في الاستنثار، الرقم ١٤٢، المستدرک علی الصحیحین - کتاب الأطلعة - ذکر وفد بني المنتفق، الرقم ٧١٨٦، صححه ووافقه الذهبي في التلخيص، صححه شعيب الارناؤوط، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٦٩١.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١٠١.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١٠١.

۲۷۳. له یلای کچی خوطه یم (ﷺ)

ناوی له یلای کچی خوطه یمی کوږی عهدیه، له پشتیوانانه له نه وسیه کان، هاته خزمهت پیغه مبهه (ﷺ) و وتی: هاتووم تا پیتش نیازی خوم بکه م بو، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی: رازی بووم، له یلا گه پرایه وه ناو هوزه کوی و وتی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) منی به هاوسه رگرت، نه وانیش وتیان: خراپت کرد، تو ژنیکیت غیرهت زوره و پیغه مبه ری خوایش (ﷺ) ژنی زوری هیه و له وانه یه غیره بکه یت و نه ویش نرات لی بکات، برقو په شیمان ببه ره وه، له یلاش چوو وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) په شیمان بوومه وه، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی: رازیم. ^(۱)

۲۷۳۲. له یلای کچی رافیع (ﷺ)

ناوی له یلای کچی رافیع، له پشتیوانانه و چووته خزمهت پیغه مبهه (ﷺ) و به یعتی پیداوه. ^(۲)

۲۷۳۳. له یلای کچی ربیع (ﷺ)

ناوی له یلای کچی ربیع، له پشتیوانانه و چووته خزمهت پیغه مبهه (ﷺ) و به یعتی پیداوه. ^(۳)

۲۷۳۴. له یلای کچی سیماک (ﷺ)

ناوی له یلای کچی سیماکی کوږی ثابته، له پشتیوانانه و چووته خزمهت پیغه مبهه (ﷺ) و به یعتی پیداوه. ^(۴)

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۱۵۰.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۰۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۰۴.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۰۵.

٢٧٢٥. له یلای کچی عوباده (ﷺ)

ناوی له یلای کچی عوباده، له پشتیوانانه و چووه ته خزمهت پیغه مبه (ﷺ) و به یعه تی پیداوه.^(۱)

٢٧٢٦. له یلای کچی قانفا (ﷺ)

ناوی له یلای کچی قانفه، له یلا ده لیت: من به شداری شوردنی ترمی نومموکولثومی کچی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بووم، پیغه مبه (ﷺ) له به رده رگا وه ستابوو و کفنه کانی به دهسته وه بوو و یهک یهک کفنه کانی ده دایه ده ستمان.^(۲)

٢٧٢٧. له یلای کچی نه بی حه ثمه (ﷺ)

ناوی له یلای کچی نه بی حه ثمه ی قورپه یشی عه دویه، میژده که ی ناوی عامیری کوپی ره بیعه یه، له یلا زور زوو له مه که که موسلمان بوو و له دهسته ی یه که می کوچه ران بوو بۆ حه به شه، دواتریش که گه رایه وه کوچی کرد بۆ مه دینه، کاتیک له مه که که بوو هیشتا عومه ری کوپی خه ططاب موسلمان نه بوو بوو و زور ئازاری له یلای ده دا،^(۳) له یلا ده لیت: بۆیه خۆم ئاماده کرد تا کوچ بکه م بۆ حه به شه، عومه ر هات و وتی: دایکی عه بدولا بۆ کوئی؟ منیش وتم: له سه ر دینه که مان ئازارمان ده دن و ئیمه ش ده چین بۆ شوینیکی تر، ئه ویش وتی: خوا پشتیوانتان بیت، ئینجا عامیری هاوسه رم هات و به سه ر هاته که م بۆ باسکرد، عامیر وتی: هیوات هه یه عومه ر موسلمان بیت؟ وتم: به لئ، ئه ویش وتی: به خوا مه گه ر که ره که ی خه ططاب موسلمان بیت ئینجا عومه ر موسلمان ده بیت.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١٠٥.

^(۲) سنن أبي داود - كتاب الجنائز - باب في كفن المرأة، الرقم ٣١٥٧، ضعفه شعيب الأرناؤوط، ضعفه الألباني في إرواء الغلیل، الرقم ٧٢٣.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١٠٢.

^(۴) المعجم الكبير للطبراني - مسند النساء - باب اللام - لیلی بنت أبي حثمة، الرقم ٤٧.

۲۷۳۸. له یلای کچی ئه بی سوفیان (ﷺ)

ناوی له یلای کچی ئه بی سوفیانه، له پشتیوانانه و چووته خزمهت
پنغه مبه‌ر (ﷺ) و به یعه‌تی پنداوه.^(۱)

۲۷۳۹. له یلای ئه نصاری (ﷺ)

ناوی له یلای کچی ئیطنابه‌ی کوپی مه‌نصوره، له پشتیوانانه و چووته
خزمهت پنغه مبه‌ر (ﷺ) و به یعه‌تی پنداوه.^(۲)

۲۷۴۰. له یینه (ﷺ)

ئهم ئافره‌ته ناوی له یینه‌یه و شوینی مزگه‌وتی قوباء هی ئه‌و بوو، جا
شوینه‌که‌ی دانا‌بوو گویدریژی تیدا ده‌به‌سته‌وه، دواتر ئه‌و شوینه‌ی به‌خشی
و کرا به‌ مزگه‌وت، ئه‌وه‌بوو خه‌لکی مزگه‌وتی ضی‌رار وتیان: نه‌به‌خوا
له‌ شوینی نویژ ناکه‌ین که‌ که‌ره‌که‌ی له‌ یینه‌ی تیا ده‌به‌سترایه‌وه، خۆمان
مزگه‌وتیک دروست ده‌که‌ین تا ئه‌بو‌عامیر بیت له‌و‌ی به‌رنویژیمان بو‌ بکات،
ئه‌وه‌بوو خوای گه‌وره‌ ئایه‌تی دابه‌زانده‌ خواره‌وه (وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا
وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِزْوَاجًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفْنَ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا
الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ بِشَهَادَاتِهِمْ لَكَذِبُونَ) (۱۰۷) لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لِمَسْجِدٍ أُسَسَّ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ
أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَّخِذُوا اللَّهَ وَآلَهُ حُبًّا الْمُطَهَّرِينَ (۱۰۸) أَفَقَدْ أُسَسَّ بَنِيَانُهُ
عَلَى تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أُسَسَّ بَنِيَانُهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ
وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ).^(۳)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۰۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۰۱.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۰۹، قال ابن حجر إسناده صحيح.

٢٧٤١. لوبابه‌ی کچی ئەسڵەم (ﷺ)

ناوی لوبابه‌ی کچی ئەسڵەم، هاوسەری زەیدی کوپی سەعدی ئەشەه‌لی بوو، ئەم ئافرەتە چووەتە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) و بەیعتی پێداوە.^(١)

٢٧٤٢. لوبنای کچی ثابت (ﷺ)

ناوی لوبنای کچی ثابت، لە پشتیوانانە و چووەتە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) و بەیعتی پێداوە.^(٢)

٢٧٤٣. لوبنای ئەنصاری (ﷺ)

ناوی لوبنای کچی خوطەیمە، لە پشتیوانانە لە ئەوسیه‌کان و خوشکی قەیس‌ی شاعیرە، چووەتە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) و بەیعتی پێداوە، هاوسەری عەبدولای کوپی نەهیکە.^(٣)

٢٧٤٤. لوقمان (ﷺ)

ناوی لوقمانە و یەکیکە لە ئەندامانی وەفدی عەبەسیه‌کان کە هاتە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ).^(٤)

٢٧٤٥. لیبدە‌ی کوپی قەیس (ﷺ)

ناوی لیبدە‌ی کوپی قەیسە، لە پشتیوانانە لە خەزرجیه‌کان و یەکیکە لە بەشداربوانی غەزای بەدر.^(٥)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ٩٧.

^(٢) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٨، ص ٤٤٩.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١٠٠.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٦٨٤.

^(٥) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٦٧٢.

ٲهو هاوه لانهى ناويان
به پيتى (م)
دهست پى دهكات

٢٧٤٦. ماریه (ﷺ)

ناوی ماریه ی قبیطیه و که نیزه کی پیغه مبهری خوا (ﷺ) و دایکی ئیبراهیمی کورپی پیغه مبهر (ﷺ) بوو، ئافره تیکی سپی رهنگی جوان بوو.^(١)

ماریه ئه و که نیزه که بوو که له گه ل سیرینی خوشکیدا مقوقسی پاشای ئه سکه ندهریه (میسر) پیشکەشی پیغه مبهری خوی کردن، پیغه مبه ریش (ﷺ) ماریه ی بۆ خۆی هیشته وه سیرینیشی دا به حه سانی کورپی ثابتی شاعیری،^(٢) پیغه مبه ر (ﷺ) زۆر ماریه ی خوشده و یست.^(٣)

له سالی شه شی کۆچیدا پاش گه رانه وه له حوده بییه له مانگی ذیلقه عده دا پیغه مبه ر (ﷺ) حاطیبی وه ک نوینه ر نارد بۆ لای مقوقسی به رپرسی ئه سکه ندهریه،^(٤) مقوقس بانگی کرد و وتی: سه باره ت به و هاورییه ت قسه م بۆ بکه، مه گه ر ئه و پیغه مبه ری خوا (ﷺ) نیه؟ حاطیب وتی: با ئه و نیردرایوی خواجه، وتی: ئه ی بۆچی کاتیک هۆزه که ی ده ریانکرد نزای نه کرد له هۆزه که ی خۆی؟ ئه ویش وتی: ئه ی تۆ شایه تی ده دهیت عیسای کورپی مه ریهم نیردرایوی خواجه؟ ئه ی بۆچی کاتیک هۆزه که ی ویستیان له خاچی بدهن بۆچی نزای نه کرد لیتیان تا ئه وه ی خوی گه وره به رزی کرده وه بۆ لای خۆی، مقوقس وتی: زۆر جوانه، تۆ که سینکی دانایت و له لای دانایه که وه هاتویت، ئه وه بوو به حاطیبدا بریک دیاری نارد بۆ پیغه مبه ر (ﷺ)، له ناو ئه و دیاریانه دا ماریه ی قبیطی و سیرینی قبیطی نارد که هه ردووکیان خوشک بوون، له گه ل که نیزه کیتی تردا، هه موو ئه وانه ی به دیاری نارد بۆ پیغه مبه ری خوا (ﷺ).^(٥)

(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١١١.

(٢) أسد الغابة ج ١ ص ٦٢.

(٣) الاستيعاب ج ١ ص ٥٥، أسد الغابة ج ١ ص ٦٣.

(٤) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ١، ص ١٣٤.

(٥) أسد الغابة، ج ١، ص ٥٢٩.

حاطیب لہوئ کہوتہ قسہ کردن لہسہر ئیسلام بۆ ماریہ و ہانی دا تا موسلمان بیت، ماریہش رازی بوو و موسلمان بوو، ئینجا سیرینی خوشکیشی موسلمان بوو.^(۱)

کاتیک پیغہمبہر (ﷺ) ماریہی پیشکش کرا ئہوی بردہ مالی حارثہی کورپی نوعمان و حارثہ ئہو خانووی چۆلکرد بۆ پیغہمبہر (ﷺ)، چونکہ ئہو خانووی نزیک بوو لہ مزگہوتہ کہی پیغہمبہر (ﷺ).^(۲)

جا تۆمہتیک بلاو کرایہوہ گواہ مہئبوور دەستی تیکہل کردبیت لہ گہل ماریہی کہ نیزہکی پیغہمبہردا (ﷺ)، بۆیہ پیغہمبہر (ﷺ) عہلی نارد و فہرمانی کرد بیکوژیت، کہ عہلی چوو بۆ لای، بینی لہ بیریکدایہ خۆی فینک دہکاتہوہ، عہلی پینی وت وەرہ دەرہوہ، دەستی گرت و ہینایہ دەرہوہ، دہبینیت گونی نیہ، عہلی وازی لہینا و چوویہوہ بۆ لای پیغہمبہر (ﷺ) و وتی: ئہی پیغہمبہری خوا (ﷺ) ئہو کہسہ گونی نیہ.^(۳)

لہ گیرانہوہیہکی تردا ہاتوہ کہ کاتیک عہلی بہ شمشیرہوہ چوو بۆی، مہئبوور لہسہر دارخورمایہک بوو، کہ شمشیرہکہی بینی، ترس دایگرت و جلہکہی فری دا و خۆی فریدایہ خوارہوہ، عہلی تہماشای کرد خہسیتراوہ، بۆیہ وازی لہینا و چوویہوہ ہہوالی دا بہ پیغہمبہر (ﷺ).^(۴)

لہ گیرانہوہیہکی تردا وا ہاتوہ کہ مابوور زۆر دہچوو بۆ لای ماریہ، پیغہمبہر (ﷺ) بہوہ دلگران بوو و کاتیک عومہر گہیشٹ بہ پیغہمبہر (ﷺ) بہ روخساریدا بینی بیتاقہتہو پرسکاری لیکرد، پیغہمبہریش (ﷺ) بہسہرہاتہکہی بۆ باسکرد، عومہر شمشیرینکی ہہلگرت و چوو بۆ لای ماریہ و بینی خزمہکہی کہ مابوورہ لہوئیہ، بہ شمشیرہکہوہ چوو بۆی، مابوور کہ ئہوہی بینی

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۱۲.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۱۲.

^(۳) صحيح مسلم - كتاب التوبة - باب براءة حرم النبي (ﷺ) من الرية، الرقم ۲۷۷۱.

^(۴) المعجم الأوسط للطبراني - باب الطاء - من اسمه طاهر - طاهر بن عيسى بن قيرس المصري، الرقم

ترسا و جله‌کانی له‌به‌ری لا‌برد و عومه‌ر بینى که گونى نیه گه‌رایه‌وه بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و هه‌واله‌که‌ی پێدا، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فه‌رمووی: (إن جبرائیل أتانی فأخبرنی أن الله تعالى قد برأها وقربها، وأن فی بطنها غلاما منی، وأنه أشبه الناس بی، وأنه أمرنی أن أسمىه إبراهیم، وکنانی أبا إبراهیم) (جبرائیل هات بۆ لام و هه‌والی پێدام که خوا پاکی ماریه‌و خزمه‌که‌شی نیشانداوه‌و له‌ سکی ماریه‌دا مندالێک هه‌یه و ئه‌و منداله‌ش له‌ هه‌موو که‌س زیاتر له‌ من ده‌چیت و فه‌رمانیشی پێکردوم ناوی بنیم ئیبراهیم و کونیه‌ی ئه‌بووئیبراهیمی لێناوم).^(۱)

چه‌ند تییینه‌ک له‌سه‌ر ئه‌م به‌سه‌رهاته‌:

یه‌که‌م: قسه‌و قسه‌لۆکی خه‌لکی له‌سه‌ر ئه‌و مه‌سه‌له‌یه‌ زۆر بووه‌، جا دیاره‌ کۆمه‌لگه‌ی مه‌دینه‌ دوورپووی زۆری تیندا بووه‌و ئه‌وانیش زۆر هه‌ولیانداوه‌ جه‌نگی راگه‌یاندن دژ به‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌کاربهێتن، چونکه‌ زات و توانای شمشیر هه‌لگرتیان نه‌بوو، بۆیه‌ له‌ هه‌لوێستی وه‌ک رووداوی ئیفک و رووداوه‌گه‌لێکی تریشدا ئه‌م باره‌یان نیشانداوه‌.

دووهم: ئه‌م رووداوه‌ دوا‌ی رووداوی ئیفک روویداوه‌، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ رووداوی ئیفکدا ئه‌و هه‌مووه‌ وه‌ستا تا خوا‌ی گه‌وره‌ بریاری له‌سه‌ردا و له‌سه‌ر بنه‌مای گومان هه‌یج حوکمیکی نه‌دا، ئیستا چۆن له‌سه‌ر قسه‌لۆکی خه‌لک بریاری کوشتنی که‌سیک ده‌دات سه‌باره‌ت به‌ ئاب‌پوو.

سییه‌م: زانایان سه‌باره‌ت به‌م فه‌رمووده‌یه‌ قسه‌یان کردووه‌و پوخته‌ی بۆچوونه‌کان ئه‌وه‌یه‌ که‌ ئه‌و فه‌رمووده‌یه‌ دیوێکی باس‌نه‌کراوی ماوه‌ که‌ هۆکاری ئه‌و بریاره‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ی له‌خۆگرتووه‌، بریاره‌که‌ش له‌سه‌ر حوکمی زینا نه‌بووه‌، چونکه‌ زیناکار نادری‌ت له‌ گه‌ردنی.

چواره‌م: ده‌قیکی درێژتری فه‌رمووده‌که‌ هه‌یه‌ که‌ روونیه‌کی زیاتر به‌ باب‌ه‌ته‌که‌ ده‌دات، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه‌ که‌ عه‌لی کو‌ری ئه‌بووتالیب کاتی‌ک ویستی بجیت، داوا‌ی روونکردنه‌وه‌ی کرد ئایا راسته‌وخۆ بریاره‌که‌ جێبه‌جێ بکات یان

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۰۰، قال ابن حجر و في سنده ابن لهيعة.

ئەگەر لەوئ شتێکی تری بۆ دەرکەوت بڕیاری دی بدات، پێغه مبه ریش (ﷺ) فەرمووی (الشاهدیری مالایری الغائب) (کەسی ئامادە بوو هەندئ شت دەبینیت کە کەسی ئامادە نەبوو نایبینیت)، واتە سەرپشکی کرد ئەگەر رویشته ئه‌وئ و وردبینی له‌ رووداوه‌که‌ کرد، خوئ بڕیاری کوئایی بدات.^(۱)

له‌ مانگی زیلجبه‌ی سالی هه‌شتی کوچی له‌ مه‌دینه له‌ ناوچه‌ی (العالية) ماریه‌ مندالی بوو،^(۲) له‌ و کاته‌دا سه‌لمای مه‌ولای ئه‌بوورافع له‌وئ بوو، خێرا سه‌لما هه‌واله‌که‌ی گه‌يانده‌ به‌ ئه‌بوورافع، ئه‌ویش هه‌واله‌که‌ی گه‌يانده‌ به‌ پێغه مبه‌ر (ﷺ)، ئه‌ویش به‌نده‌یه‌کی پێه‌خشی.^(۳)

پێغه مبه‌ر (ﷺ) ناوی منداله‌که‌ی نا ئیبراهیم وه‌ک ده‌فه‌رمویت: (سميته باسم أبي إبراهيم)،^(۴) واته‌ (به‌ناوی ئیبراهیمی باوکه‌وه‌ ناوم ناوه‌).

ئوم به‌رده‌ی کچی موندیری کورپی زه‌یدی ئه‌نصاری که ژنی به‌رائی کورپی ئه‌وس بوو هات بۆ لای پێغه مبه‌ر (ﷺ) و داوای لیکرد تا شیرپێدانی ئیبراهیمی پێ بسپیریت، ئه‌م ئافره‌ته‌ ناوی خه‌وله‌ی کچی موندیر بوو له‌ به‌نی مازن بوو، داوای کرد روژانه‌ شیر بدات به‌ ئیبراهیم و دواتر بیاته‌وه‌ بۆ لای ماریه‌ی دایکی، پێغه مبه‌ریش (ﷺ) به‌شه‌ دارخورمایه‌کی هه‌بوو دای به‌ ئوم به‌رده‌.^(۵)

پشتیوانان زور هه‌زیان ده‌کرد ئه‌رکی شیرپێدانی ئیبراهیم بگرته‌ ئه‌ستو تا سه‌رقالی ماریه‌ نه‌هێلن چونکه‌ ده‌یانزانی پێغه مبه‌ر (ﷺ) زور ماریه‌ی خو‌شده‌وێت و تاسه‌ی هه‌یه‌ بۆی، بۆیه‌ هه‌موان هه‌ولیانده‌دا ئه‌رکی شیرپێدانی بگرته‌ ئه‌ستو.^(۶)

(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند العشرة المبشرين بالجنة وغيرهم - مسند علي بن أبي طالب (ﷺ)، الرقم ٦٣٨.

(۲) الاستيعاب ج ١ ص ٥٤، أسد الغابة ج ١ ص ٦٢.

(۳) أسد الغابة ج ١ ص ٦٢، الاستيعاب ج ١ ص ٥٤.

(۴) صحيح مسلم - كتاب الفضائل - باب رحمته (ﷺ) الصبيان والعيال وتواضعه وفضل ذلك، الرقم ٢٣١٥.

(۵) الاستيعاب ج ١ ص ٥٥، ٥٦.

(۶) أسد الغابة ج ١ ص ٦٢، الاستيعاب ج ١ ص ٥٥.

ماریه تا دواى وهفاتی پیغهمبهریش (ﷺ) ژیا، نه بووبه کرى صديق له خيلافه تی خویدا به خششى زوری ماریه ده کرد، دواتریش عومر بهرده وام به خششى ده کرد تا نه وهی له مانگی موحه پره می سالی شانزه ی کۆچیدا ماریه وهفاتی کرد، عومهریش خه لکی کۆ کرده وه تا ئاماده ی نه سپهرده کردنی تهرمی ماریه بن له به قیغ.^(۱)

۳۷۴۷. ماریده (ﷺ)

ناوی ماریده یان ماریدییه، له فهرمووده یه کدا باسی هاتووه که پیغهمبهر (ﷺ) رۆژیک وتاری ده دا بۆ ئافره تان و ئامۆژگاری کردن و فهرمانی کرد له خوا بترسن و گوێپایه لی پیاوه کانیان بن و خیر بکن، ئینجا فهرمووی: (هه تانه ده چیت به هه شت)، ئینجا پیغهمبهر (ﷺ) په نه کانی کرد به ناو یه کدا و فهرمووی: (زۆربه شتان سووته مه نی دۆزه خن)، ماریده یان ماریدییه وتی: له بهرچی ئه ی پیغهمبهری خوا (ﷺ)؟ فهرمووی: (تکفرن العشر وتکثرن اللعن وتسوفن الخیر)،^(۲) (چاکه بی به ها ده کهن و زۆر نه فره ت ده کهن و خیر و چاکه دوا ده خن - ئهمرۆ و سبه ی پی ده کهن -).

۳۷۴۸. ماعیز (ﷺ)

ناوی ماعیزه و زانیاری وای له باره وه نه هاتووه، فهرمووده یه کی له پیغهمبهری خوا وه (ﷺ) گێرا وه ته وه ده لیت: پرسیار کرا له پیغهمبهر (ﷺ) چ کاریک باشت رینه؟ فهرمووی: (ایمان بالله وحده، ثم الجهاد، ثم حجة برة تفضل سائر العمل كما بین مطلع الشمس إلى مغربها)،^(۳) (ئیمان به خوای ته نها و دواتر جیهاد و دواتر هه جیکی وه رگیراو له هه موو کاره کان باشت ره وهک نیوانی خۆره لاتن و خۆرئاوا بوون).

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۱۲.

^(۲) صحيح ابن حبان - كتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم (ﷺ) أجمعين - باب صفة النار وأهلها - ذكر الإخبار عن وصف بعض الناس الذين يكونون أكثر أهل النار في العقبى، الرقم ۷۴۷۹، صححه شعيب الأرناؤوط.

^(۳) مسند أحمد بن حنبل - أول مسند الكوفيين (ﷺ) - حديث ماعز (ﷺ)، الرقم ۱۹۳۱۵، صححه شعيب الأرناؤوط.

۳۷۴۹. ماعیزی کوری مالیک (ﷺ)

ناوی ماعیزی کوری مالیکه، ماعیز هاته خزمهت پیغمبر (ﷺ) و وتی: ئه‌ی پیغمبره‌ری خوا (ﷺ) پاکم بکهره‌وه، پیغمبره‌ری خوا (ﷺ) فهرمووی: (مالوئیران بگه‌پریره‌وه و لای خوا داوای لیخوشبوون بکه‌و بگه‌پریره‌وه بۆ لای خوا)، ئه‌ویش گه‌پایه‌وه‌و که‌می‌ک چوو و دواتر هه‌مدی هاته‌وه‌و هه‌مان داوای کرد له پیغمبر (ﷺ) و ئه‌ویش هه‌مان شتی پی فهرموو، سنی جار ئه‌مه دووباره بوویه‌وه، له جاری چواره‌مدا پیغمبر (ﷺ) فهرمووی: له‌سه‌ر چی پاکت بکه‌مه‌وه؟ ئه‌ویش وتی: له زینا، پیغمبر (ﷺ) پرسیماری له خه‌لکه‌که کرد ئه‌مه شیتی له‌گه‌ل نیه؟ وتیان: نا، فهرمووی: مه‌ی نه‌خواردوه‌ته‌وه؟ که‌سی‌ک هه‌ستا و بۆنی کرد و بۆنی مه‌ی نه‌کرد، پیغمبر (ﷺ) به ماعیزی فهرموو ئایا زینات کردووه؟ ماعیز وتی: به‌ئێ، پیغمبر (ﷺ) فهرمانی کرد و ره‌جم کرا، جا خه‌لکی دوو ده‌سته بوون، ده‌سته‌یه‌ک ده‌یانوت مالوئیران بوو تاوانی کرد و تاوانه‌که‌ی له‌ناوی برد، ده‌سته‌یه‌کیش ده‌یانوت چاکترین ته‌وبه ئه‌وه‌ی ماعیزه، چونکه هات بۆ لای پیغمبر (ﷺ) و ده‌ستی خسته ده‌ستی و وتی: به به‌رد بمکوژه، دوو سنی روژ خه‌لکی ئاوا بوون، تا پیغمبر (ﷺ) هات بۆ لایان و سه‌لامی کرد و دانیش، فهرمووی: (داوای لیخوشبوون بکه‌ن بۆ ماعیزی کوری مالیک)، ئه‌وانیش نزایان بۆ کرد، پیغمبر (ﷺ) فهرمووی: (لَقَدْ تَابَ تَوْبَةً لَّوْ قُسِمَتْ بَيْنَ أُمَّةٍ لَوْ سَعَتْهُمْ) (ته‌وبه‌یه‌کی کرد ئه‌گه‌ر دابه‌ش بکرایه به‌سه‌ر ئوممه‌تیکدا به‌شی هه‌مووی ده‌کرد)،^(۱) له گێرانه‌وه‌یه‌کی تر دا هاتووه فهرمووی: (لَقَدْ تَابَ تَوْبَةً لَّوْ قُسِمَتْ بَيْنَ مِائَةِ لَوْ سَعَتْهُمْ) (ئه‌گه‌ر دابه‌ش بکرایه به‌سه‌ر سه‌د که‌سدا به‌شی ده‌کرد).^(۲)

(۱) صحیح مسلم - کتاب الحدود - باب من اعترف على نفسه بالزنى، الرقم ۱۶۹۵.

(۲) السنن الكبرى للنسائي - كتاب الرجم - كيف الاعتراف بالزنا، الرقم ۷۱۲۵.

۳۷۵. مالیکی کوری رهیعهی نه نصاری (ﷺ)

ناوی مالیکی کوری رهیعهیه، له پشتیوانانه له بهنی ساعیده، کونیه که ی نه بووئوسه یدهو زیاتر به کونیه که ی ناسراوه، یه کیکه له به شداربوانی غه زای به در، دواتریش له غه زای ئوحد و خندهق و هه موو غه زاکانی تریشدا به شدار ی کرد، له فه تح ی مه که شدا ئالای به نی ساعیده ی به ده سته وه بوو.^(۱)

مالیک ده لیت: جاریک له خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) بووین که که سینک له به نی سه له مه هاته خزمه تی و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) پاش مه رگی دایک و باو کم هیچ چاکه یه کی تر ده میتیت به رامبه ریان بینوینم؟ فه رمووی: (نعم، الصلاة علیهما والاستغفار لهما وإنفاذ عهدهما وإکرام صديقهما وصلة الرحم الذي لارحم لك إلا من قبلهما)،^(۲) (به لئ، نویت له سه رکردنیان و نزای لیخوشبوون بویان و به جیگه یاندنی به لینه کانیان و ریزگرتنی هاوړیکانیان و په یوه ندی خزمایه تی له گه ل ئه وانیه ته نها به هو ی دایک و باو کته وه خزمتن).

جاریک پیغه مبه ر (ﷺ) چوو بو مالی مالیک کاتیک مندالیکیان بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) منداله که ی گرته کو ش و دواتر سه رقال بوو به شتیکی تره وه، مالیک منداله که ی لابر د و بردیانه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) که منداله که ی هاته وه بیر فه رمووی: کوا منداله که؟ مالیک وتی: برایه وه بو مالی وه، فه رمووی: ناوی چیه؟ وتی: ناوی ئه وه یه، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: (لَا، وَلَكِنْ اسْمُهُ الْمُئِذِرُ) نه خیر، به لکو ناوی مونذیره، ئه وه بوو ناوی نرا مونذیر.^(۳)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۲۳.

^(۲) المستدرک على الصحيحين - كتاب البر والصلة - بروا آباءكم تبركم أبناؤكم، الرقم ۷۳۵۳، صححه ووافقه الذهبي في التلخيص.

^(۳) صحيح البخاري - كتاب الأدب - باب تحويل الاسم إلى اسم أحسن منه، الرقم ۶۱۹۱، صحيح مسلم - كتاب الآداب - باب استحباب تحنيك المولود عند ولادته، الرقم ۲۱۴۹.

سہ بارہت بہ کاتی وہ فاتی راجیایہ کی زور ہہیہ، ہندی دہلین لہ
خیلافہ تی عوٹمانی کوری عہ ففاندا وہ فاتی کردوہ، ہندی کی دی دہلین لہ
سالی چلی کچیدا بوہ، ہندی دہلین لہ سالی شہستی کچیدا بوہ و
تہمہنی لہ کاتی وہ فاتی عہ فتاو پینچ یان عہ فتاو ہشت سالان بوہ.^(۱)

۲۷۵۱. مالیکی کوری مورارہ

ناوی مالیکی کوری مورارہی رہاویہ، جاریک پیغہ مہر (ﷺ) باسی
ستہمی دہ کرد و مالیکیش لای پیغہ مہر (ﷺ) بو، مالیکی وتی: ئہی
پیغہ مہری خوا (ﷺ) من کہ سیکم وک دہ بینیت قوزی زورم پی بہ خشر اوہ و
حہز ناکہم کہس لہ من بالاتر بیت، ئایا ئوہ لہ ستہم؟ فہرمووی: (لیس
لک بالبغی، إنما البغی من سفہ الحق و غمط الناس)،^(۲) (ئوہ ستہم نیہ، بہ لکو ستہم
ئوہیہ کہ سیک حہق بہ کہم بگریٹ و خہ لک بہ کہم تہ ماشا بکات).
ئہم فہرموودہیہ لہ صہیحی موسلیمیشدا ہاتوہ بہ لام ناوی مالیکی
نہ ہاتوہو تہنہا دہلینت: کہ سیک وتی...^(۳)
ہہروہا پیغہ مہر (ﷺ) نامہیہ کی نووسی بو خہ لکی یہ مہن و نامہ کی
بہ مالیکی کوری میرارہدا نارد.^(۴)

۲۷۵۲. مالیکی کوری ثابت (ﷺ)

ناوی مالیکی کوری ثابتہ، لہ پشتیوانانہ لہ ئوسیکان، واقیدی دہلینت:
لہ رووداوی بیئر مہ عوونہدا شہید بو.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۲۲.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند عبد الله بن مسعود (ﷺ)، الرقم ۴۱۳۹، صححه شعيب الأرناؤوط، قال أحمد شاكر في إسناده نظ و الراجح عندي أنه منقطع.

^(۳) صحيح مسلم، الرقم ۱۵۶.

^(۴) سنن أبي داود - كتاب الخراج والفيء والإمارة - باب ما جاء في حكم أرض اليمن، الرقم ۳۰۲۳، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود، الرقم ۳۰۲۷.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۱۶.

۲۷۵۳. مالیکی کوپی جوبهیر (ﷺ)

ناوی مالیکی کوپی جوبهیری کوپی عه تیکه، له پشتیوانانو و یه کیکه له به شداربوانی غه زای به در.^(۱)

۲۷۵۴. مالیکی کوپی حارثه (ﷺ)

ناوی مالیکی کوپی حارثه ی ئه سله میه، هاو ده م به شش برای هموو پیکه وه به شدار ی به یعه تی ریضوان بوون.^(۲)

۲۷۵۵. مالیکی کوپی حهیده (ﷺ)

ناوی مالیکی کوپی حهیده یه، برایه کی هه بوو به ناوی موعاویه، جاریک موعاویه به مالیکی وت وهره له گه لم بو لای پیغه مبه ر (ﷺ)، چونکه ئه و تو دهناسیت و من ناناسیت، که سیک له دراوسیکانم لای ئه و دیله، ئه وه بوو چوون بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و مالیک وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) من موسلمان بووم و دراوسیکه شم موسلمان بووه، ده ی نازادیان بکه، پیغه مبه ر (ﷺ) وه لامی نه دایه وه، جاری دووهم دووباره ی کرده وه و پیغه مبه ر (ﷺ) وه لامی نه دایه وه به تو وره ییه وه هه ستایه وه و فهرمووی: (أَمَّا وَاللَّهِ لَئِنْ فَعَلْتُ إِنَّ النَّاسَ لَيَرْغُمُونَ أَنَّكَ تَأْمُرُ بِالْأَمْرِ، وَتُخَالِفُ إِلَى غَيْرِهِ) (ئه گه ر ئه وه بکه م خه لکی ده لیتن خوت فهران به شتیک ده کهیت که چی بو که سی تر په ی ره وی ناکه ی ت).^(۳)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۱۷.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۱۷.

^(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند البصريين (ﷺ) - حديث حكيم بن معاوية البهزي عن أبيه معاوية بن حيدة عن النبي (ﷺ)، الرقم ۲۰۳۳۳، حسنه شعيب الأرناؤوط.

٢٧٥٦. مالیکى کورې حومیریت (ﷺ)

ناوى مالیکى کورې حومیریتی کورې ئەشیەمە، دواتر له بهصره نیشته جئ بوو. ^(١) مالیک دهلیت: هاو دەم به دەستەیک له هۆزه کەم هاتینه خزمەت پیغه مبهەر (ﷺ) و ماوهی بیست شهو لهوئ ماینه وه، پیغه مبهەر (ﷺ) که سیتی زۆر میهره بان و نهرمونیان بوو، که بینى تاسه ی خزم و که سوکار ده که ین فهرمووی: (ارجعوا فکونوا فیهم وعلموهم وصلوا فإذا حضرت الصلاة فلیؤذن لکم أحدکم ولیؤمکم اکبرکم)، ^(٢) (بگهرینه وهو له ناو ئەواندا بن و فیزیان بکه ن و نویژ بکه ن، که کاتی نویژ هات با یه کیکتان بانگتان بۆ بدات و گه وهرترینتان بهرنویژیتان بۆ بکات).

٢٧٥٧. مالیکى کورې خه له ف (ﷺ)

ناوى مالیکى کورې خه له فه، له غه زای ئو حوددا هاو دەم به نوعمانی برای له پیشه وهی سوپا چوون تا هه وال وهر بگرن، هه ردوکیان له غه زاکه دا شه هید بوون و له یه ک گۆریشدا پیکه وه ئەسپهرده کران. ^(٣)

٢٧٥٨. مالیکى کورې دوخشم (ﷺ)

ناوى مالیکى کورې دوخشمه، له پشتیوانانه له ئەوسیه کان، یه کیکه له به شداربوانی غه زای به در و له غه زاکه دا سو هه یلی کورې عه مرى به دیل گرت، جا تۆمه تی ئەوه ی ده درایه پال که مونافیه، به لام ئەمه راست نیه. ^(٤) جاریک پیغه مبهەر (ﷺ) چوو تا له مالی عیتبانی کورې مالیکدا نویژ بکات،

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٧١٩.

^(٢) صحيح البخاري - كتاب الأذان - باب من قال ليؤذن في السفر مؤذن واحد، الرقم ٦٢٨؛ صحيح مسلم - كتاب المساجد ومواضع الصلاة - باب من أحق بالإمامة، الرقم ٦٧٤.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٧٢٠.

^(٤) أسد الغابة، ج ٥، ص ٢٣.

هه موان کۆبوونه وهو مالیکی کۆری دوخشوم ئاماده نه بوو، خه لکه که وتیان: ئه و دوورووه، پێغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (مه گهر شایه تی نادات که هیچ پهروه ردگارێ نیه جگه له خوا و منیش نێردراوی خوام؟) وتیان: با ئه ی پێغه مبه ر (ﷺ)، به لام ئه وه ی له دایدایه چی؟ پێغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (لا یشهد أحد أن لا إله إلا الله وأنى رسول الله فتطعمه النار)،^(۱) (کهس له ئیوه نیه شایه تی بدات هیچ په رستراوی نیه جگه له خوا و من نێردراوی خوام و دۆزه خ قووتی بدات).

ههروه ها پێغه مبه ر (ﷺ) مالیکی هاو ده م به ميعه نی کۆری عه ددی نارد تا مزگه وتی ضیرار بسووتین.^(۲)

۲۷۵۹. مالیکی کۆری رافیع (ﷺ)

ناوی مالیکی کۆری رافیعی زورقیه، برای ریفاعه ی کۆری رافیعه، یه کیکه له به شداربوانی غه زای به در، هاو ده م به ریفاعه ی برای به شداری غه زا که ی کرد.^(۳)

۲۷۶۰. مالیکی کۆری ره بیه (ﷺ)

ناوی مالیکی کۆری ره بیعه ی کۆری وهه بی قوره یشیه، یه کیکه له موسلمانبوانی فه تحی مه که که.^(۴)

۲۷۶۱. مالیکی کۆری ره بیعه ی سه لولی (ﷺ)

ناوی مالیکی کۆری ره بیعه ی سه لولیه و کونیه که ی ئه بوومه ریه مه و زیاتر به کونیه که ی ناسراوه، مالیک ده لیت: بیستم له پێغه مبه ری خوا (ﷺ) ده یفه رموو خواجه له وانه خو ش به که سه ریان ده تاشن له عومره دا-

^(۱) مستخرج أبي عوانة، الرقم ۱۷.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۲۱.

^(۳) سنن الدارمي، الرقم ۱۳۵۰.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۲۴.

که سیک هه ستاو وتی: ئەهی پیڤه مبه‌ری خوا (ﷺ) ئەوانه‌ش که سهریان کورت کردوه ته‌وه؟ پیڤه مبه‌ر (ﷺ) هه‌مدی فهرمووی: خوایه له‌وانه‌ خوش به که سهریان ده‌تاشن؟ کابرا هه‌مدی دووباره‌ی کردوه‌وه، تا سی جار، له‌ جاری چواره‌مدا پیڤه مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی: له‌وانه‌ش که سهریان کورت ده‌که‌نه‌وه.^(۱)

ئهم رووداوه له‌ عومره‌ی حوده‌ییبه‌دا بوو، له‌سهر ئهم بنه‌مایه‌ ده‌لیین مالیک له‌ به‌یعه‌تی رضوانیشدا به‌شدار بووه.^(۲)

۲۷۶۲. مالیکی کورپی زهمعه (ﷺ)

ناوی مالیکی کورپی زهمعه‌ی کورپی قه‌یسی عامیرییه، برای سه‌وده‌ی دایکی باوه‌ردارانه، یه‌کێکه له‌ به‌شداربوانی کۆچی دووه‌می حه‌به‌شه‌وه هاو‌ده‌م به‌ خۆی ژنه‌که‌شی به‌شدار ی کۆچه‌که بوو.^(۳)

۲۷۶۳. مالیکی کورپی سینان (ﷺ)

ناوی مالیکی کورپی سینانی کورپی عوبه‌یده، له‌ پشتیوانانه له‌ خودریه‌کان و باوکی ئەبووسه‌عیدی خودریه^(۴) و پیشتەر له‌ پیتی (س) دا باسی ئەبووسه‌عیدی کورپیمان کردووه که ناوی سه‌عه‌ده.

مالیک یه‌کێکه له‌ به‌شداربوانی غه‌زای ئو‌حود و تیایدا شه‌هید بوو،^(۵) له‌ غه‌زای ئو‌حوددا که ده‌موچاوی پیڤه مبه‌ر (ﷺ) بریندار بوو، مالیک چوو خۆینه‌که‌ی پیڤه مبه‌ری خوا (ﷺ) لیسایه‌وه و قووتی دا، جا پیڤه مبه‌ر (ﷺ) ده‌یفه‌رموو (مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى مَنْ خَالَطَ دَمِي دَمَهُ فَلْيَنْظُرْ إِلَى مَالِكِ بْنِ سِنَانٍ) (کێ حه‌ز

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين (ﷺ) - حديث مالك بن ربيعة عن النبي (ﷺ)، الرقم ۱۷۸۷۲، صححه شعيب الأرنؤوط.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۲۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۲۶.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۲۷.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۲۷.

دهکات که سیک ببینیت که خوینم تیکه‌لی بووه با تهماشای مالیکی کوپی
سینان بکات).^(۱)

۲۷۶. مالیکی کوپی صهعهعه (رضی الله عنه)

ناوی مالیکی کوپی صهعهعهی کوپی وهههه، له پشتیوانانه له
خه زرهجیه کان، فهرموودهی ئیسراو میعراجی گپراوه ته وه.^(۲)

۲۷۵. مالیکی کوپی عامیر (رضی الله عنه)

ناوی مالیکی کوپی عامیره و له و هاوه لانهیه که زور ته مه نی کردوو و
که سیک شاعیریش بوو، هاته خزمهت پیغه مبه (رضی الله عنه)، تا خیلافه تی عه لی کوپی
ئه بوو طالیبیش ژیا و له جهنگی صفیندا له ناو سوپای عه لیدا به شداری کرد.^(۳)

۲۷۶. مالیکی کوپی عه بدولای (رضی الله عنه)

ناوی مالیکی کوپی عه بدولای کوپی خه یبه ریه، چوو ته خزمهت
پیغه مبه ری خوا (رضی الله عنه)، مالیک دوو کوپی هه بوو به ناوه کانی مه روان و ئیاس
که هه ردووکیان شاعیر بوون.^(۴)

۲۷۷. مالیکی کوپی عه بدولای خوزاعی (رضی الله عنه)

ناوی مالیکی کوپی عه بدولایه و به شداری غه زاکان بووه له گه ل
پیغه مبه ر (رضی الله عنه)، مالیک ده لیت: من له گه ل پیغه مبه ر (رضی الله عنه) به شداری غه زا بوم،
که سم نه دیوه هیندهی پیغه مبه ر (رضی الله عنه) نوێژه فهرزه کان به کورتی بکات.^(۵)

^(۱) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (رضی الله عنه) - ذکر مالک بن سنان والد أبي سعيد
الخدري (رضی الله عنه)، الرقم ۶۴۴۷، قال الذهبي اسناده مظلم.

^(۲) أسد الغابة، ج ۵، ص ۲۸.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۲۹.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۳۰.

^(۵) مسند أحمد بن حنبل - مسند الأنصار (رضی الله عنه) - حديث مالک بن عبد الله الخثعمي (رضی الله عنه)، الرقم ۲۲۳۸۳.

۲۷۸. مالیکی کوپی عہتایہ (ﷺ)

ناوی مالیکی کوپی عہتایہ، مالیک دہلوت: بیستم له پیغمبر (ﷺ) دہیفہرمو (إِذَا لَقِيتُمْ غَاثِرًا فَأَقْتُلُوهُ) (ہرکہستان بینی دہیکہ و ہر دہگرت بیکوژن).^(۱) مہبست بہو کہسانہیہ کہ لو زہکاتہی کویان دہکردہوہ دہیکیان دہبرد بو خویان. مالکی کوپی عہتایہ دواتر له میصر نیشتہجی بوو.^(۲)

۲۷۹. مالیکی کوپی عہمر (ﷺ)

ناوی مالیکی کوپی عہمر، یهکیکه له بهشداربوانی غہزای بہدر، دواتریش له غہزای ئوحد و خندہق و ہموو غہزاکانی تریشدا بهشدار کردووہو دواي وہفاتی پیغمبریش (ﷺ) له جہنگی یہمامہدا بهشداري کرد و تیایدا شہید بوو.^(۳)

۲۷۰. مالیکی کوپی عہمری تہمیمی (ﷺ)

ناوی مالیکی کوپی عہمری تہمیمی و ہاتہ خزمہت پیغمبر (ﷺ) و موسلمان بوو.^(۴)

۲۷۱. مالیکی کوپی عہمری عہدوی (ﷺ)

ناوی مالیکی کوپی عہمری عہدوی، یهکیکه له بهشداربوانی غہزای بہدر.^(۵)

معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۴۲۴، قال شعيب الأرنؤوط صحيح لغيره.

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين (ﷺ) - حديث مالك بن عتاهية (ﷺ)، الرقم ۱۸۳۴۲، ضعفه شعيب الأرنؤوط.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۳۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۳۶.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۳۷.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۳۹.

۲۷۲. مالیکی کوپی عہمری عدوانی (ﷺ)

ناوی مالیکی کوپی عہمری عداونیه و یه کیکه له به شداربوانی غه زای به در، له جهنگی یه مامه دا به شداری کرد و تیایدا شهید بوو.^(۱)

۲۷۳. مالیکی کوپی عہمری نه ججاری (ﷺ)

ناوی مالیکی کوپی عہمری کوپی عه تیکه، له پشتوانانه له به نی نه ججار، ئه و رۆژهی پیغه مبه ر (ﷺ) ویستی بجیت بۆ غه زای ئو حود مالیک وه فاتی کرد و پیغه مبه ری خوایش (ﷺ) نویژی له سهر کرد.^(۲)

۲۷۴. مالیکی کوپی عہمری ئه سه دی (ﷺ)

ناوی مالیکی کوپی عہمری ئه سه دیه و زۆر زوو له مه کهکه موسلمان بوو و دواتر کۆچی کرد بۆ حه به شه.^(۳)

۲۷۵. مالیکی کوپی عه وف (ﷺ)

ناوی مالیکی کوپی عه وفی کوپی سه عده، کونیه که ی ئه بوو عه لیه، له غه زای حونه یندا سه رکرده ی بیتاوه پان بوو، له وی ژن و مندال و سامانی دهستی به سه ردا گیرا، دواتر پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (ئه گهر به موسلمان بهاتایه بۆ لام، ژن و مندال و سامانه کهیم بۆ ده گێرایه وه)، مالیکیش ئه وه ی بیسته وه و هاته خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) کاتیک له جه عرانه بوو، له وی موسلمان بوو، پیغه مبه ریش (ﷺ) به لینه که ی برده سهر، هه روه ها سه د و شتری پیدا وه ک چون به دل را گیر کر اوانی تری ده به خشی، دواتر پیغه مبه ر (ﷺ) کردی

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۲۸.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۳۶.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۳۷.

به بهرپرسی هۆزه که ی خۆی، مالیک دواى وه فاتی پیغه مبه ریش (ﷺ) ژیا و له جهنگی قادسیه و فه تحى دیمه شقیشدا به شداری کرد.^(۱)

۲۷۶. مالیکی کوری عومه یر (ﷺ)

ناوی مالیکی کوری عومه یره، ئهم هاو له شاعیر بوو، مالیک ده لیت: له گه ل پیغه مبه ری خوا دا (ﷺ) به شداری فه تحى مه ککه و غه زای خه بیه ر و طائیفیش بووم، وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) سه باره ت به شیعر فه توام بو بده، ئه ویش فه رمووی: (لأن یمتلی ما بین لبتک إلى عاتقک قیحا خیر من أن یمتلی شعرا)، (ئه گه ر نیتوانی قورقورا گه ت تا سه رشانت رشان وه بیت باشته ره له وه ی پر بیت له شیعر) منیش وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ده ستت به ینه به سه ر سه رمد، ئه ویش ده ستی هینا به سه ر سه رمد، دواى ئه وه دیره شیعر نیکیش چیه نه موتوو، مالیک ته مه نیکى زوری کرد تا پیر بوو که چی شوین دهسته که ی پیغه مبه ر (ﷺ) سپی نه بوو بوو.^(۲)

۲۷۷. مالیکی کوری قه یس (ﷺ)

ناوی مالیکی کوری قه یسی کیلابیه و هاو ده م به عه مرى کوری ها تنه خزمه ت پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و موسلمان بوون.^(۳)

۲۷۸. مالیکی کوری قودامه (ﷺ)

ناوی مالیکی کوری قودامه ی کوری عورفجه یه، له پشتیوانانه له ئه وسیه کان و یه کیکه له به شداربوانی غه زای به در.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۴۲-۷۴۳.

^(۲) المعجم الكبير للطبراني - باب الميم - من اسمه مالک - مالک بن عمير السلمي، الرقم ۶۵۵.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۴۶.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۴۵.

۲۷۷۹. مالیکی کوری مه سعوود (ﷺ)

ناوی مالیکی کوری مه سعوود، له پشتیوانانه له بهنی ساعیده، یه کیکه له به شداربوانی غه زای به در.^(۱)

۲۷۸۰. مالیکی کوری نه ضله (ﷺ)

ناوی مالیکی کوری نه ضله، مالیک ده لیت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرمووی: (الأیدی ثلاثة، فید الله العلیاء، وید المعطی التي تلیها وید السائل السفلی، فأعط الفضل، ولا تعجز عن نفسك)،^(۲) (دهسته کان سنی دهستن، دهستی خوا بالایه، دهستی به خشنده به دوایدا دیت و دهستی داواکاریش له خواره وهیه، دهی زیاده به خشه و خویشت په که مه خه).

مالیکی کوری نه ضله ده لیت: من که سیک بووم شیواوی و دیمه نی جلی شر و سه رقالم پیوه دیاربوو، پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فهرمووم سامانت ههیه؟ وتم: به لی، فهرمووی: له چ سامانی وتم: له هه رچی که خوا پیی به خشیوم، چ و شتر و چ کویله و چ مه رومالات، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (إذا آتاک الله مالا فلیرعلیک)،^(۳) (ئه گهر خوا سامانیک پی به خشیت با پیته وه دیار بیت)، منیش وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ئه ی ئه گهر چووم بو لای که سیک و ریژی نه گرتم و جوان پیشوزای نه کردم، که ئه وهات بو لای من، منیش هه مان وه لامی بده مه وه چونه؟ فهرمووی: (نا به لکو جوان پیشوزای لی بکه).^(۴)

^(۱) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۵، ص ۷۵۱.

^(۲) سنن أبي داود - کتاب الزکاة - باب فی الاستغفار، الرقم ۱۶۴۹؛ صحیح ابن خزیمه - کتاب الزکاة - جماع أبواب صدقة التطوع - باب فضل المتصدق علی المتصدق علیه، الرقم ۲۴۳۵، المستدرک علی الصحیحین - کتاب الزکاة - فضیلة الإعطاء، الرقم ۱۴۸۸، صححه شعيب الأرناؤوط، صححه الألبانی فی صحیح و ضعیف سنن أبي داود.

^(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند المکین (رحمته) - حدیث مالک بن نضلة أبو أبي الأحوص (رحمته)، الرقم ۱۶۱۳۳؛ جامع الترمذی - أبواب البر والصلة عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء فی الإحسان والعفو، الرقم ۲۰۰۶ و قال حسن صحیح؛ صحیح ابن حبان - کتاب اللباس وآدابه - ذکر الأمر للمرء إذا أنعم الله علیه أن یرى أثر نعمته علیه، الرقم ۵۴۱۶، صححه شعيب الأرناؤوط، صححه الألبانی فی صحیح و ضعیف سنن الترمذی، الرقم ۲۰۰۶. ^(۴) صحیح ابن حبان - کتاب اللباس وآدابه - ذکر الأمر للمرء إذا أنعم الله علیه أن یرى أثر نعمته علیه،

۳۷۸۱. مالیکی کوپی نومہیلہ (ﷺ)

ناوی مالیکی کوپی نومہیلہ، له پشتیوانانه، له غهزای بهدر و ئوحددا بهشداری کرد و له ئوحددا شهید بوو.^(۱)

۳۷۸۲. مالیکی کوپی هوبهیره (ﷺ)

ناوی مالیکی کوپی هوبهیره کوپی خالیدی سکونیه، کونیه کهی ئه بوسه عیده، دواتر له میصر نیشته جی بوو، تا سهردهمی مهروانی کوپی حه کهم ژیا و لهو سهردهمه دا وهفاتی کرد.^(۲)

مالیکی کوپی هوبهیره ده لیت: پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرمووی: (ما من مسلم يموت فيصلي عليه ثلاثة صفوف من المسلمين إلا أوجب)،^(۳) (هه ر موسلمانیک بمريت و سئ ریز له موسلمانان نویژی له سهر بکه ن ئه وه واجب ده بیت بوی-به هشت).

۳۷۸۳. مالیکی کوپی ئه بی خهولی (ﷺ)

ناوی مالیکی کوپی ئه بی خهولی کوپی عه مره، یه کیکه له به شداربوانی غهزای بهدر، له سهردهمی خیلافه تی عوثمانی کوپی عه فاندای وهفاتی کرد.^(۴)

الرقم ۵۴۱۶، صححه شعيب الأرناؤوط.

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۵۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۵۶.

^(۳) سنن أبي داود - كتاب الجنائز - باب في الصف على الجنازة، الرقم ۳۱۶۶، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۲۱.

۲۷۸۴. مالیکی کوری ئه حمهر (ﷺ)

ناوی مالیکی کوری ئه حمهره، مالیک ده لیت: کاتیک بیستم پیغه مبه‌ر (ﷺ) گه‌پاوه‌ته‌وه، چووم بۆ لای و موسلمان بووم، داوام لیکرد نامه‌یه‌کم بۆ بنووسیت، پیغه مبه‌ریش (ﷺ) له‌سه‌ر پارچه پیسته‌یه‌ک بۆی نووسیم.^(۱)

۲۷۸۵. مالیکی کوری یه‌سار (ﷺ)

ناوی مالیکی کوری یه‌ساری سه‌کوونی عه‌وفیه، مالیک ده‌لیت: پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رمووی: (إِذَا سَأَلْتُمُ اللَّهَ فَاسْأَلُوهُ بِطَوْنِ أَكْفَكُمْ، وَلَا تَسْأَلُوهُ بظهورها)،^(۲) (ئه‌گه‌ر داواتان له‌ خوا کرد ئه‌وه به‌ناو له‌ پی ده‌ستان داوا بکه‌ن نه‌ک به‌ پشتی ده‌ستان).

۲۷۸۶. مالیکی کوری ئه‌وس (ﷺ)

ناوی مالیکی کوری ئه‌وسی کوری عه‌تیکه، له‌ پشتیوانانه‌و یه‌کیکه‌ له‌ به‌شداربوانی غه‌زای ئو‌حود، له‌ غه‌زای خه‌نده‌ق و هه‌موو غه‌زاکانی تریشدا به‌شدارێ کرد، دوا‌ی وه‌فاتی پیغه مبه‌ریش (ﷺ) هاو‌ده‌م به‌ عومه‌یری برای پیکه‌وه به‌شدارێ جه‌نگی یه‌مامه‌ بوون و تیایدا هه‌ردووکیان شه‌هید بوون.^(۳)

۲۷۸۷. مالیکی کوری یوخامیر (ﷺ)

ناوی مالیکی کوری یوخامیر یان ئوخامیره، مالیک ده‌لیت: پیغه مبه‌ر (ﷺ) ده‌یفه‌رموو (خوا له‌ رۆژی دوا‌ییدا ته‌وبه‌ و تکا له‌ صو‌قور وه‌رنا‌گری‌ت)، وتمان: صو‌قور کێیه‌ ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رمووی: (ئهو که‌سه‌ی پیاوان ده‌چنه‌ ژووره‌وه بۆ لای ژنه‌که‌ی).^(۴)

^(۱) المعجم الأوسط للطبرانی، الرقم ۶۹۴۰.

^(۲) سنن أبي داود - كتاب الصلاة - باب الدعاء، الرقم ۱۴۸۲، قال الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود: حسن صحيح.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۱۲.

^(۴) شعب الإيمان للبيهقي، الرقم ۱۰۳۵۴.

٢٧٨. مالیکى کورې ئومەییە (ﷺ)

ناوى مالیکى کورې ئومەییە کورې عەمرە، یەکیکە لە بەشداربوانى غەزای بەرد، لە جەنگى یەمامەدا بەشدارى کرد و تیايدا شهید بوو.^(١)

٢٧٩. مالیکى کورې ئیاس (ﷺ)

ناوى مالیکى کورې ئیاسە، لە پشتیوانانە لە بەنى نهججار، یەکیکە لە بەشداربوانى غەزای ئوحد و تیايدا شهید بوو.^(٢)

٢٧٩. مالیکى کورې هەدم (ﷺ)

ناوى مالیکى کورې هەدمى تجیبیە، مالیک دەلیت: لە غەزایە کدا که عەمرى کورې عاص ئەمیرمان بوو و عومەرى کورې خەططاب و ئەبووعوبەیدەش لەگەڵمان بوون تووشى نارەحەتیەکی سەخت بووین، ئیبن حەجەر دەلیت: ئەوێش غەزای ذاتوسەلاسیل بوو لە سەر دەمى پێغەمبەر (ﷺ).^(٣)

٢٧٩. مالیکى هەمەدانى (ﷺ)

ناوى مالیکى کورې نەمەطى کورې قەیسى هەمەدانى ئەرحەبیە، هاو دەم بە وەفدى هەمەدانیه کان هاتە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ).^(٤)

٢٧٩. مالیکى هیلالى (ﷺ)

ناوى مالیکى هیلالیه، مالیک دەلیت: کەسیک وتی: ئەى پێغەمبەرى خوا (ﷺ) هاو ئەلانى ئەعراف کێن؟ فەرمووی: (قوم خرجوا في سبيل الله عزوجل

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٧٠٨.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٧١٢.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٧٥٧.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٧٥٢.

٢٧٨. ماليکی کورې ئومه يیه (ﷺ)

ناوی ماليکی کورې ئومه يیه کورې عه مره، يه کيکه له به شداربوانی غه زای به رد، له جهنگی يه مامه دا به شداري کرد و تيايدا شهيد بوو.^(١)

٢٧٩. ماليکی کورې ئياس (ﷺ)

ناوی ماليکی کورې ئياسه، له پشتيوانانه له به نی نه ججار، يه کيکه له به شداربوانی غه زای ئوحد و تيايدا شهيد بوو.^(٢)

٢٧٩. ماليکی کورې هدم (ﷺ)

ناوی ماليکی کورې هدمی تجبييه، ماليک ده لیت: له غه زايه کدا که عه مری کورې عاص ئه ميرمان بوو و عومهری کورې خه ططاب و ئه بوو عوبه يدهش له گه لمان بوون تووشی نارحه تيه کی سهخت بووین، ئيبين حه جهر ده لیت: ئه وهش غه زای ذاتوسه لاسيل بوو له سه رده می پيغه مبهردا (ﷺ).^(٣)

٢٧٩. ماليکی هه مه دانی (ﷺ)

ناوی ماليکی کورې نه مه طی کورې قه یسی هه مه دانی ئه رحه بيه، هاو دم به وه فدی هه مه دانيه کان هاته خزمهت پيغه مبهردا (ﷺ).^(٤)

٢٧٩٢. ماليکی هيلالی (ﷺ)

ناوی ماليکی هيلاليه، ماليک ده لیت: که سيک وتی: ئه ی پيغه مبهري خوا (ﷺ) هاوه لانی ئه عراف کين؟ فه رمووی: (قوم خرجوا في سبيل الله عز وجل

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٧٠٨.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٧١٢.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٧٥٧.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٧٥٢.

بغير إذن آبائهم، فاستشهدوا فمَنَعَتَهُم الشهادة أن يدخلوا النار، ومنَعَتَهُم المعصية أن يدخلوا الجنة^(١)، (قهوميکن له ریی خوادا بی مؤلّتی باوکانیان دهرچون و شهید بوون و شهیدیه که یان ری نادات بچنه دۆزهخ و سهرکه شیه که شیان ری نادات بچنه به هشت).

۲۷۹۳. مه ثعالب (ﷺ)

ناوی مه ثعالب، مه ثعلب ده لیت: له گهل پیغه مبه (ﷺ) به شداری غه زا بووم، هر چند که سهو سوار یکیان پی بوو و به سهره سوار ده بوون، به لام من سوارم نه بوو، بویه پیغه مبه (ﷺ) جار جاره داده بی و به منی ده فرموو سهرکه وه، منیش ده موت توانام هیه به پی بجم، چند جاری ئه وهی ده کرد، دوا جار فرمووی: (تو ده لیت ری ره وی ئاویت - مه ثعلبیت -)، ئیتر ئه و ناوه جوانترین ناو بوو له لام.^(۲)

۲۷۹۴. مه حموودی کوری ربیع (ﷺ)

ناوی مه حموودی کوری ره بیعی کوری سوراقیه، له پشتیوانانه له خه زره جیه کان،^(۳) مه حموود ده لیت: من ته مه نم پینج سالان بوو که پیغه مبه (ﷺ) ئاوی له ده می رادا و رشتی به سهر ده موچاومدا.^(۴) مه حموود ده لیت: کاتیک پیغه مبه (ﷺ) ده ستوویژی ده گرت، هاوه لان خه ریک بوو بنه ونه شهر له سهر زیاده ی ئاوی ده ستوویژه که ی.^(۵)

^(۱) المطالب العالیة لابن حجر، الرقم ۳۶۸۴.

^(۲) المعجم الكبير للطبراني - باب الميم - من اسمه ثعلب - ثعلب غير منسوب، الرقم ۸۴۷.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۳۹.

^(۴) صحيح البخاري - كتاب العلم - باب متى يصح سماع الصغير، الرقم ۷۷.

^(۵) صحيح البخاري - كتاب الوضوء - باب مسح الرأس كله، الرقم ۱۸۵.

۲۷۹۵. مه‌حموودی کوپی عومه‌یر (ﷺ)

ناوی مه‌حموودی کوپی عومه‌یری کوپی سه‌عه‌ده، له پشتیوانانه،
فه‌رموده‌یه‌کی گێراوه‌ته‌وه که تایبه‌ته به عیتبانی کوپی مالیک.^(۱)

۲۷۹۶. مه‌حموودی کوپی له‌بید (ﷺ)

ناوی مه‌حموودی کوپی له‌بیده، مه‌حموود ده‌لێت: پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)
فه‌رمووی: (ئهی خه‌لکینه وریای شیرکی نه‌هینی بن)، وتیان: ئهی پێغه‌مبه‌ری
خوا (ﷺ) شیرکی نه‌هینی چیه؟ فه‌رمووی: (يَقُومُ الرَّجُلُ فَيُصَلِّي، فَيَزِينُ صَلَاتَهُ، جَاهِدًا
لِمَا يَرَى مِنْ نَظَرِ النَّاسِ إِلَيْهِ، فَذَلِكَ شِرْكُ السَّرَائِرِ) (که‌سێک هه‌ستیت و به جوانی و
وردی نوێژه‌که‌ی بکات له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ده‌بینیت خه‌لکی ته‌ماشای ده‌که‌ن، ئه‌وه
شیرکی نه‌هینییه).^(۲)

۲۷۹۷. مه‌حموودی کوپی مه‌سه‌له‌مه (ﷺ)

ناوی مه‌حموودی کوپی مه‌سه‌له‌مه‌یه و برای موحه‌مه‌دی کوپی
مه‌سه‌له‌مه‌یه، ئهم هاوه‌له له ژيانی پێغه‌مبه‌ردا (ﷺ) به‌شداری غه‌زاکانی کرد
و شه‌هید بوو، مه‌حموود له غه‌زاکانی ئوحوود و خنده‌ق و له حوده‌یبیه
و خه‌یبه‌ریشدا به‌شداری کرد و له خه‌یبه‌ردا شه‌هید بوو، له‌سه‌ر ده‌ستی
مه‌رحه‌بی جووله‌که بریندار کرا و ماوه‌ی سی رۆژ به برینداری مایه‌وه
تا دواتر وه‌فاتی کرد، دواتر موحه‌مه‌دی برای مه‌رحه‌بی جووله‌که‌ی
کوشت.^(۳)

^(۱) السنن الكبرى للنسائي - كتاب عمل اليوم والليلة - ما يقول عند الموت، الرقم ۱۰۸۷۶.

^(۲) صحيح ابن خزيمة - كتاب الصلاة - جماع أبواب الأفعال المكروهة في الصلاة - باب التغليظ في
المراءاة بتزيين الصلاة وتحسينها، الرقم ۹۳۷.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۲-۴۳.

۲۷۹۸. مه حمیه (ﷺ)

ناوی مه حمیه ی کورپی جه زئه، زور زوو له مه ککه موسلمان بوو و کۆچی کرد بۆ حه به شه، دواتر گه رایه وه و کۆچی کرد بۆ مه دینه، یه کهم غه زای که تیایدا به شداری کرد بریتی بوو له غه زای موره یسیع.^(۱)

۲۷۹۹. مه حیاتی کچی ئه بی نائیه (ﷺ)

ناوی مه حیاتی کچی ئه بی نائیه یه، ئه م ئافره ته له پشتیوانانه و موسلمان بووه و چووه ته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) و به یعه تی پێداوه.^(۲)

۲۸۰۰. مه خرمه ی کورپی ته عله به (ﷺ)

ناوی مه خرمه ی کورپی ته عله به ی عه بدیه، چووه ته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) و موسلمان بووه.^(۳)

۲۸۰۱. مه خرمه ی کورپی عه ددی (ﷺ)

ناوی مه خرمه ی کورپی عه ددی، چووه ته خزمه ت پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و موسلمان بووه.^(۴)

۲۸۰۲. مه خرمه ی کورپی قاسم (ﷺ)

ناوی مه خرمه ی کورپی قاسمی قورپه ی شیه، پیغه مبه ر (ﷺ) له ده سته و ته کانی خه یبه ر سی کۆل خورمای بۆ بریه وه.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٤.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١١٧.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٨.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٨.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٩.

٢٨٠٣. مهخرمهه كورى نهوفهل (ﷺ)

ناوى مهخرمهه كورى نهوفهلى كورى ئوههيبه، دايكى ناوى روقييه كچى ئه بى صهيفيه، يه كيكه له موسلمانبوانى فه تحى مهككه، پيغه مبهه (ﷺ) له دهستكه وته كانى حونه يندا نزيكهى سه د وشترى به خشى به مهخرمه وهك چؤن به دلراگير كراوانى ترى به خشى.^(١)

٢٨٠٤. مهخله دى كورى په عله به (ﷺ)

ناوى مهخله دى كورى په عله به كورى مازنه، له پشتيوانانه و يه كيكه له به شداربوانى غه زاي به در.^(٢)

٢٨٠٥. مهخله دى كورى عه مر (ﷺ)

ناوى مهخله دى كورى عه مري كورى جه مووحه، يه كيكه له به شداربوانى غه زاي موئته و له و غه زايه دا شه هيد بوو.^(٣)

٢٨٠٦. مه دلووك (ﷺ)

ناوى مه دلووكه، مه دلووك ده لئيت: چوومه خزمهت پيغه مبهه (ﷺ) و موسلمان بووم، پيغه مبهه (ﷺ) ده ستي هينا به سهر سه رمدا.^(٤)

٢٨٠٧. مه رته دى كورى ظه بيان (ﷺ)

ناوى مه رته دى كورى ظه بيانى كورى سه له مهى سه دووسيه، يه كيكه له كوچه ران و له غه زاي حونه يندا به شدارى كرد.^(٥)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٥٠-٥١.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٥٣.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٥٤.

^(٤) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ٥٧٥٤.

^(٥) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٨.

مه‌ر شه ده‌لئت: نامه‌یه‌کی پیغه‌مبه‌ری خوامان (ﷺ) پیگه‌یشت، که سمان ده‌ست نه‌که‌وت بیخوینیتنه‌وه بۆمان تا که‌سیک له به‌نی ضوبه‌یه‌ بۆی خویندینه‌وه‌و تیایدا هاتبوو (له پیغه‌مبه‌ری خواوه (ﷺ) بۆ به‌کری کوری وائیل، موسلمان بن پاریزراو ده‌بن).^(۱)

۲۸۰۸. مه‌ر شه‌دی کوری ئه‌بی مه‌ر شه‌د (ﷺ)

ناوی مه‌ر شه‌دی کوری ئه‌بی مه‌ر شه‌دی غه‌نه‌ویه، خۆی و باوکیشی هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوون و هه‌ردووکیان له غه‌زای به‌دردا به‌شدار بوون.^(۲) مه‌ر شه‌د ده‌لئت: پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رمووی: (إِنَّ سِرْكَمَ أَنْ تَقْبَلَ صَلَاتَكُمْ فَلْيُؤْمَكُمْ خِيَارُكُمْ فَإِنَّهُمْ وَفَدُكُمْ فِيمَا بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ رَبِّكُمْ عَزَّوَجَلَّ)،^(۳) (ئه‌گه‌ر پیتان خۆشه‌ نوێه‌کانتان قبول بکړین ئه‌وه‌ با چاکترینه‌کانتان به‌رنوێژیتان بۆ بکه‌ن، چونکه‌ ئه‌وانه‌ وه‌فدی ئیوه‌ن له‌نیوان خوا و په‌روه‌ردگار تاندا).

۲۸۰۹. مه‌رزهبانی کوری نوعمان (ﷺ)

ناوی مه‌رزهبانی کوری نوعمانی کیندیه، چووه‌ته‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ).^(۴)

۲۸۱۰. مه‌رزووق (ﷺ)

ناوی مه‌رزووقه‌و یه‌کیکه‌ له‌وانه‌ی له‌ طائیف دابه‌زین بۆ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و موسلمان بوون و پیغه‌مبه‌ری خواش (ﷺ) هه‌موویانی ئازاد کرد، ژماره‌شیان سه‌روو سیانزه‌ کۆیله‌یه‌ک ده‌بوو.^(۵)

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند البصريين (ﷺ) - حديث مرثد بن ظبيان (ﷺ)، الرقم ۲۰۹۹۸؛ صحيح ابن حبان - كتاب التاريخ - باب كتب النبي (ﷺ) - ذكر كتبه النبي (ﷺ) كتابه إلى بكر بن وائل، الرقم ۶۵۵۸.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۷۰.

^(۳) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب مرثد بن أبي مرثد الغنوي - إن سِرْكَمَ أَنْ تَقْبَلَ صَلَاتَكُمْ فَلْيُؤْمَكُمْ خِيَارُكُمْ، الرقم ۵۰۱۲؛ المعجم الكبير للطبراني - باب الميم - من اسمه مرثد - مرثد بن أبي مرثد الغنوي - ما أسند مرثد بن أبي مرثد الغنوي، الرقم ۱۸۹۵۶.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۷۶.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۷۷.

مەرئەد دەلەیت: نامە یەکی پیڤەمبەری خوامان (ﷺ) پیڤەشت، کەسمان دەست نەکەوت بیخوینیتەو بۆمان تا کەسیک لە بەنی ضوبەیعە بۆی خویندینەو و تیایدا هاتبوو (لە پیڤەمبەری خواو (ﷺ) بۆ بەکری کوری وائیل، موسلمان بن پارێزراو دەبن).^(۱)

٢٨٠٨. مەرئەدی کۆری ئەبی مەرئەد (ﷺ)

ناوی مەرئەدی کۆری ئەبی مەرئەدی غەنەویە، خۆی و باوکیشی هاوێلی پیڤەمبەر (ﷺ) بوون و هەردووکیان لە غەزای بەردا بەشدار بوون.^(۲) مەرئەد دەلەیت: پیڤەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: (إِنَّ سِرْكَمَ أَنْ تَقْبَلَ صَلَاتَكُمْ فَلْيُمْكَمْ خِيَارَكُمْ فَإِنَّهُمْ وَفَدَكُمْ فِيمَا بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ رَبِّكُمْ عَزَّوَجَلَّ)،^(۳) (ئەگەر پێتان خۆشە نوێژەکانتان قبوڵ بکەن ئەو بە چاکترینەکانتان بەرنوێژێتان بۆ بکەن، چونکە ئەوانە وەفدی ئێوەن لەنێوان خوا و پەروەردگار تاندا).

٢٨٠٩. مەرزهانی کۆری نوعمان (ﷺ)

ناوی مەرزهانی کۆری نوعمانی کیندی، چوووەتە خزمەت پیڤەمبەری خوا (ﷺ).^(۴)

٢٨١٠. مەرزووق (ﷺ)

ناوی مەرزووقەو یەکیکە لەوانە ی لە طائیف دابەزین بۆ خزمەت پیڤەمبەر (ﷺ) و موسلمان بوون و پیڤەمبەری خواش (ﷺ) هەموویانی ئازاد کرد، ژمارەشیان سەروو سیانزە کۆیلە یەک دەبوو.^(۵)

(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند البصريين (ﷺ) - حديث مرثد بن ظبيان (ﷺ)، الرقم ٢٠٩٩٨؛ صحيح ابن حبان - كتاب التاريخ - باب كتب النبي (ﷺ) - ذكر كتبة النبي (ﷺ) كتابه إلى بكر بن وائل، الرقم ٦٥٥٨.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٧٠.

(۳) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفۃ الصحابۃ (ﷺ) - ذکر مناقب مرثد بن أبی مرثد الغنوي - إن سِرْكَمَ أَنْ تَقْبَلَ صَلَاتَكُمْ فَلْيُمْكَمْ خِيَارَكُمْ، الرقم ٥٠١٢؛ المعجم الكبير للطبراني - باب الميم - من اسمه مرثد - مرثد بن أبی مرثد الغنوي - ما أسند مرثد بن أبی مرثد الغنوي، الرقم ١٨٩٥٦.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٧٦.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٧٧.

٢٨١١. مەروانی کۆری جینە (ﷺ)

ناوی مەروانی کۆری جینە، مەروان هاو دەم بە باوکی موسلمان بوو، هەروەها مەروان ئەمێنداری پێغه مبه (ﷺ) بوو لە سەر پشکەکانی خەبەر.^(١)

٢٨١٢. مەروانی کۆری قەیس قەیس دموسی (ﷺ)

ناوی مەروانی کۆری قەیس قەیس، چووەتە خزمەت پێغه مبه (ﷺ) خوا (ﷺ)، مەروان کاتیک ویستی کۆچ بکات بۆ لای پێغه مبه (ﷺ)، بە وشترێکی ئەقەفیه کانه وه دەرچوو، ئەوانیش کەوتنە دوا و وشتره که و چی پێ بوو لێیان سەند، کە پێغه مبه (ﷺ) لە حونەین هاتە وه مەروان سکا لای حالی خۆی کرد، پێغه مبه ریش (ﷺ) پێی فەرموو دوو غولام لە هەو زانیەکان ببە کە گەشتیت پێیان، ئەو بوو مەروان چوو و دوو مێردمندی لەوان برد و ئەوانی هینا بۆ لای پێغه مبه (ﷺ) و وتی: بۆ من دەبن، پاش گفتگو و بەسەر هاتیکی زور مەروان هەردووکیانی ئازاد کرد.^(٢)

٢٨١٣. مەروانی کۆری قەیس ئەسەدی (ﷺ)

ناوی مەروانی کۆری قەیس ئەسەدی، مەروان دەلێت: کە سێک هات بۆ لای پێغه مبه (ﷺ) و وتی: ئەو پێغه مبه (ﷺ) خوا (ﷺ) باوکم وه فاتی کردوو وه مەرگی لە سەر خۆی دانا بوو کە بە پیاده بجێت بۆ مەککە و لهوێ قوربانیه ک بکات، بەلام هیچ سامانی پاش خۆی جینه هێشتوو، ئایا ده کریت ئیمه له سامانی خۆمان له بری ئەو مەرجه که ی به جی بینین؟ پێغه مبه (ﷺ) فەرمووی: (نعم اقض عنه وانحر و امش، أرأيت لو كان على أبيك دين لرجل فقضيت عنه

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٨١

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٨٣-٨٤

من مالك أليس يرجع الرجل راضيا؟ والله أحق أن يرضى)،^(۱) (بهائی له بری ئه و بیکه و قوربانیه که بکهو به پیاده برۆ، ئایا ئه گهر باوکت قهرزی پیاویکی لابیت و تۆیش له سامانی خۆت بیدهیته وه کابرای خاوهن قهرز رازی نابیت؟ دهی خوا شیاوتره به رازی بوون).

۲۸۱۴. مهسرووقی کوپی وائیل (ﷺ)

ناوی مهسرووقی کوپی وائیله و له ناو وه فدی حهضره میه کاندای چوو به خزمهت پیغه مبه (ﷺ) و موسلمان بوو.^(۲)

۲۸۱۵. مهسعوودی خزمهتکار (ﷺ)

ناوی مهسعووده و خزمهتکاری فره وه بوو، به شدار بوو له غه زای موره یسیعدا و رینوینی پیغه مبه (ﷺ) بوو له کاتی کۆچی بۆ مه دینه.^(۳) مهسعوود ده لیت: له کاتی چوون به ره و مه دینه پیغه مبه (ﷺ) و ئه بوو به کر دایان به لامدا و ئه بوو به کر وتی: ئه ی مهسعوود برۆ به گه وره کهت بلێ با رینوینیکمان له گه ل بنیریت هاو ده م به و شتریک و بری تۆیشوو، منیش چووم پیم وت، ئه ویش منی نارد و و شتریک و بریک شیریشی پێدا ناردم، چووم بۆ لایان و پیغه مبه (ﷺ) نوێژی ده کرد و ئه بوو به کریش له دوايه وه له راسته وه بوو، منیش له دوا ی پیغه مبه ره وه (ﷺ) وه ستام، پیغه مبه (ﷺ) به دهستی پالی نا به سنگی ئه بوو به کره وه تا بیته دوا وه، ئیتر هه ردوو کمان له دوا وه وه ستاین.^(۴)

^(۱) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۱۷۶۲۵.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۹۲.

^(۳) أسد الغابة، ج ۵، ص ۱۷۴.

^(۴) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۱۷۵۶۶.

۲۸۱۶. مه‌سعوودی کوری روخه‌یله (ﷺ)

ناوی مه‌سعوودی کوری روخه‌یله ی ئه‌شجه‌یه، له غه‌زای ئه‌حزابدا هاته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و دواتر موسلمان بوو و به دروستی باوه‌ری هیتا.^(۱)

۲۸۱۷. مه‌سعوودی کوری خالید (ﷺ)

ناوی مه‌سعوودی کوری خالیده، مه‌سعوود ده‌لێت: جاریک به‌رخیکم نارد بۆ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و دواتر چووم بۆ ئیشیک، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نیوه‌ی گیرابوو‌یه‌وه، که هاتمه‌وه بۆ لای ئومموخوناس ده‌بینم گوشتیان لایه، وتم: ئه‌ی ئومموخوناس ئه‌وه چیه؟ وتی خۆشه‌ویستت ئه‌وه‌ی له‌و به‌رخه بۆ ناردینه‌وه که بۆت ناردبوو، منیش وتم: ئه‌ی بۆچی له‌ به‌یانیه‌وه ده‌رخواردی منداڵه‌کانت نه‌داوه؟ ئه‌ویش وتی: ئه‌وه لێیان ماوه‌ته‌وه‌وه هه‌موویان خواردوویانه.^(۲)

۲۸۱۸. مه‌سعوودی کوری رمبیه (ﷺ)

ناوی مه‌سعوودی کوری ره‌بیعه‌ی کوری عه‌مره، زۆر زوو له مه‌ککه موسلمان بوو پیش ئه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بجێته مالی ئه‌رقه‌مه‌وه، دواتر کۆچی کرد بۆ مه‌دینه‌و له‌وێ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) که برایه‌تی خسته‌ نێوان کۆچه‌ران و پشتیوانانه‌وه، برایه‌تی خسته‌ نێوان مه‌سعوود و عوبه‌یدی کوری تیهانه‌وه، مه‌سعوود له‌ غه‌زای به‌دردا به‌شداری کرد، له‌ سالی سێ کۆچیدا وه‌فاتی کرد و ته‌مه‌نی سه‌روو شه‌ست سالان ده‌بوو.^(۳)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۹۸.

(۲) المعجم الكبير للطبراني - باب الميم - من اسمه مسعود - مسعود بن خالد الخزاعي، الرقم ۷۹۴، معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۵۶۰.

(۳) أسد الغابة، ج ۵، ص ۱۶۹.

۲۸۱۹. مه‌سعوودی کوپی زوراره (ﷺ)

ناوی مه‌سعوودی کوپی زوراره‌یه و برای ئه‌سه‌دی کوپی زوراره‌یه،
له غه‌زای ئو خوددا به‌شداری کرد.^(۱)

۲۸۲۰. مه‌سعوودی کوپی سه‌عد (ﷺ)

ناوی مه‌سعوودی کوپی سه‌عد یان کوپی عه‌بدسه‌عه‌ده، له پشتیوانانه له
ئه‌وسیه‌کان و یه‌کیکه له به‌شداری بوانی غه‌زای به‌در.^(۲)

۲۸۲۱. مه‌سعوودی کوپی سه‌عدی زورقی (ﷺ)

ناوی مه‌سعوودی کوپی سه‌عدی کوپی قه‌یسه، له پشتیوانانه له
زورقه‌یه‌کان، یه‌کیکه له به‌شداری بوانی غه‌زای به‌در، له غه‌زاکانی ترده به‌شداری
کرد و له غه‌زای خه‌یه‌رده شه‌هید بوو، رایه‌کیش ده‌لێت: به‌لکو له رووداوی
بیئر مه‌عوونه‌دا شه‌هید بوو.^(۳)

۲۸۲۲. مه‌سعوودی کوپی سو‌هید (ﷺ)

ناوی مه‌سعوودی کوپی سو‌هیدی قور‌ه‌یشی عه‌دویه، یه‌کیکه له
به‌شداری بوانی کۆچی به‌نی عه‌دی که حه‌فتا که‌س بوون، له رووداوی بیئر
مه‌عوونه‌دا شه‌هید بوو.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۹۸.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۹۹.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۹۹.

^(۴) أسد الغابة، ج ۵، ص ۱۷۱-۱۷۲.

٢٨٢٣. مه‌سعوودی کورپی سینان (ﷺ)

ناوی مه‌سعوودی کورپی سینانی کورپی ئه‌سووده، له پشتیوانانه، یه‌کێکه له به‌شداربوانی غه‌زای ئوحوود، هه‌روه‌ها به‌شداربوو له کوشتنی ئیبین ئه‌بیلحوقه‌یقدا، له جه‌نگی یه‌مامه‌دا به‌شدارێ کرد و تیایدا شه‌هید بوو.^(١)

٢٨٢٤. مه‌سعوودی کورپی عه‌به‌ده (ﷺ)

ناوی مه‌سعوودی کورپی عه‌به‌ده، کورپێکی هه‌بوو به‌ ناوی نیار، باوک و کورپێکه‌وه له غه‌زای ئوحووددا به‌شداریبیان کرد.^(٢)

٢٨٢٥. مه‌سعوودی کورپی وائیل (ﷺ)

ناوی مه‌سعوودی کورپی عه‌مری قاریشه، زۆر زوو موسلمان بوو و به‌رده‌وام له خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ردا (ﷺ) بوو، له غه‌زای حونه‌یندا به‌شدار بوو و سه‌ره‌پرشتی ده‌ستکه‌وته‌کانی ده‌کرد، پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمانی کرد له جه‌عرا نه‌ که‌نیزه‌ک و سامانه‌کان بپاریزیت.^(٣)

٢٨٢٦. مه‌سعوودی کورپی وائیل (ﷺ)

ناوی مه‌سعوودی کورپی وائیل، مه‌سعوود چوویه خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) و موسلمان بوو، پاشان وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) هه‌ز ده‌که‌م که‌سیک بنێریت بۆ ناو هۆزه‌که‌م تا بانگیان بکات بۆ ئیسلام، به‌لکو خوا رێنموونیان پێ ببه‌خشیت، پێغه‌مبه‌ریش (ﷺ) به‌ موعاویه‌ی فه‌رموو بۆی

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٠٠.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٠١.

^(٣) أسد الغابة، ج ٥، ص ١٧٣.

بنووسه، موغاویه وتی: ئەهی پێغه‌مبەری خوا (ﷺ) چۆن بۆی بنووسم؟
 فەرمووی: بنووسه: بسم الله الرحمن الرحيم، له موحه‌مه‌دی پێغه‌مبەری
 خواوه...^(۱)

۲۸۲۷. مه‌سه‌عوودی كۆری ئەسه‌ود (ﷺ)

ناوی مه‌سه‌عوودی كۆری ئەسه‌ودی قورەیشی عەدویە و ناسراوه
 به ئیبنولعه‌جما،^(۲) مه‌سه‌عوود دە‌لێت: كاتێك ئافره‌تێك جلیکی له مائی
 پێغه‌مبەر (ﷺ) دزی، ئەوه‌مان لا قورس بوو، چوینه‌ خزمەت پێغه‌مبەر (ﷺ)
 و قسه‌مان له‌گه‌ڵ كرد و وتمان: ئەهی پێغه‌مبەری خوا (ﷺ) به چل ئۆقیه
 قەرەبووی ده‌كه‌ینه‌وه، پێغه‌مبەر (ﷺ) فەرمووی: (پاك ببیتە‌وه‌ باشتره‌ بۆی)،
 ئێمه‌ش كه ئەوه‌مان بیست ئوسامه‌ی كۆری زه‌یدمان نارد به‌لكو سكا
 بكات، كه پێغه‌مبەر (ﷺ) بینی زۆر له‌سه‌ری ده‌چین، هه‌ستا و فەرمووی: (یا
 أيها الناس ما إكثاركم في حد من حدود الله وقع على أمة من إماء الله والذي نفس محمد بيده،
 لو كانت فاطمة بنت محمد نزلت بالذي به هذه المرأة لقطع محمد يدها)،^(۳) (ئەهی خه‌لكینه،
 چیه‌ بۆ وا زۆر له‌سه‌ر هه‌دیکی خوایی ده‌چن كه له‌سه‌ر ئافره‌تێك له
 به‌نده‌کانی خوا په‌یره‌و بکریت، سویند به‌وه‌ی گیانی موحه‌مه‌دی به‌ده‌سته
 ئەگه‌ر فاطیمه‌ی کچی موحه‌مه‌د ئەوه‌ی بکردایه‌ كه ئەو ئافره‌ته‌ کردوویه‌تی
 ئەوه‌ موحه‌مه‌د ده‌ستی فاطیمه‌ی ده‌بری).

مه‌سه‌عوود یه‌کیك بوو له‌ كۆچه‌ران و یه‌کیكیش بوو له‌ به‌شداربوانی
 به‌یعه‌تی ریحوان.^(۴)

^(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۵۶۱.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۹۳.

^(۳) سنن ابن ماجه، الرقم ۲۵۴۸، المستدرک علی الصحیحین - کتاب الحدود - النهی عن الشفاعة فی الحد،
 الرقم ۸۲۳۹، صححه ووافقه الذهبي فی التلخیص، ضعفه الالبانی فی صحیح و ضعیف سنن ابن ماجه.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۹۳.

٢٨٢٨. مه‌سعوودی کورپی ئه‌وس (ﷺ)

ناوی مه‌سعوودی کورپی ئه‌وسی کورپی ئه‌صرمه، له پشتیوانانه له خه‌زه‌جیه‌کان له به‌نی نه‌ججار، به‌کێکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در، له غه‌زای ئوحوود و خه‌ندهق و هه‌موو غه‌زاکانی تریشدا به‌شدارێ کرد،^(١) له فه‌تحی میصردا به‌شدارێ کرد،^(٢) رایه‌ک ده‌لێت: له خیلافه‌تی عومه‌ردا وه‌فاتی کردووه، رایه‌کیش ده‌لێت: تا سه‌رده‌می خیلافه‌تی عه‌لی کورپی ئه‌بووطالب زیا و له‌ناو سوپای عه‌لیدا له جه‌نگی صفیندا به‌شدارێ کرد.^(٣)

٢٨٢٩. مه‌سعوودی له‌خمی (ﷺ)

ناوی مه‌سعوودی کورپی ضه‌حاکێ له‌خمیه، مه‌سعوود ده‌لێت: چوومه خه‌زه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و ناوی گۆریم به‌ موطاع و فه‌رمووی: تۆ له‌ناو هۆزه‌که‌دا گۆی‌رایه‌ل کراویت، ئینجا منی نارده‌وه بۆ ناو هۆزه‌که‌م و ئالایه‌کیشی دایه ده‌ستم.^(٤)

٢٨٣٠. مه‌سه‌له‌مه‌ی کورپی قه‌یس (ﷺ)

ناوی مه‌سه‌له‌مه‌ی کورپی قه‌یسه، له پشتیوانانه، مه‌سه‌له‌مه ده‌لێت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (استشرت جبریل علیه السلام فی الیمین مع الشاهد فأمرنی بها)،^(٥) (راویژم کرد به جیبریل سه‌باره‌ت به سویند له‌گه‌ل شاهیددا، ئه‌ویش فه‌رمانی پێکردم وابکه‌م).

^(١) أسد الغابة، ج ٥، ص ١٦٦.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٩٦.

^(٣) أسد الغابة، ج ٥، ص ١٦٦.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٠٠.

^(٥) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ٥٤٧٩.

٢٨٣١. مه‌سله‌مه‌ی کورپی موخه‌لله‌د (ﷺ)

ناوی مه‌سله‌مه‌ی کورپی موخه‌لله‌د، مه‌سله‌مه‌ ده‌لئیت: که پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هات بۆ مه‌دینه‌ له‌دایک بووم، کاتیک پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) وه‌فاتی کرد ته‌مه‌نم ده‌ سالان بوو.^(١) مه‌سله‌مه‌ له‌ سه‌رده‌می موعاوییه‌ی کورپی ئه‌بووسوفیان و به‌شیکی سه‌رده‌می یه‌زیدی کورپی موعاوییه‌دا والی میصر بوو و هه‌م میصر و هه‌م مه‌غریبی ئیسلامیشی به‌ده‌سته‌وه‌ بوو، له‌ سالی شه‌ست و دووی کۆچی له‌ میصر وه‌فاتی کرد، رایه‌کیش ده‌لئیت: به‌لکو گه‌رایه‌وه‌ بۆ مه‌دینه‌و له‌ سالی شه‌ست و دووی کۆچیدا له‌ مه‌دینه‌ وه‌فاتی کرد.^(٢)

٢٨٣٢. مه‌طه‌ری کورپی هیلال (ﷺ)

ناوی مه‌طه‌ری کورپی هیلاله‌و هاوده‌م به‌ زاریع و ئه‌شه‌ج هاتووه‌ته‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).^(٣)

٢٨٣٣. مه‌عه‌به‌دی کورپی عه‌بباد (ﷺ)

ناوی مه‌عه‌به‌دی کورپی عه‌ببادی کورپی قوشه‌یره‌، له‌ پشتیوانانه‌، له‌ غه‌زای به‌در^(٤) و ئوحوودا به‌شداری کرد.^(٥)

٢٨٣٤. مه‌عه‌به‌دی کورپی خالید (ﷺ)

ناوی مه‌عه‌به‌دی کورپی خالیدی جوه‌هنیه‌، زۆر زوو موسلمان بوو، یه‌کیکیش بوو له‌ به‌شداربوانی فه‌تحی مه‌که‌و ئالایه‌کی هۆزه‌که‌ی به‌ ده‌سته‌وه‌ بوو.^(٦)

^(١) مصنف ابن أبي شيبة - كتاب التاريخ، الرقم ٣٤٥٥٩.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١١٧.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٢٩.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٦٦.

^(٥) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٢، ص ٥٤٤.

^(٦) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٦٥.

٢٨٣٥. مهعبه‌دی کورپی عه‌بدسه‌عد (ﷺ)

ناوی مهعبه‌دی کورپی عه‌بدسه‌عه، له پشتیوانانه و له غه‌زای ئو‌حوددا به‌شداری کرد و هاوده‌م به‌خۆیشی ته‌میمی کورپیشی به‌شداری کرد.^(١)

٢٨٣٦. مهعبه‌دی کورپی قه‌یس (ﷺ)

ناوی مهعبه‌دی کورپی قه‌یسی کورپی سه‌خره، له پشتیوانانه له سوله‌میه‌کان، یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در.^(٢)

٢٨٣٧. مهعبه‌دی کورپی مه‌خرمه‌مه (ﷺ)

ناوی مهعبه‌دی کورپی مه‌خرمه‌یه، له پشتیوانانه له ئه‌شه‌له‌یه‌کان، یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای ئو‌حود.^(٣)

٢٨٣٨. مهعبه‌دی کورپی وه‌هب (ﷺ)

ناوی مهعبه‌دی کورپی وه‌هبی عه‌بدیه، له پشتیوانانه، له سه‌رده‌می نه‌فامیدا زور ده‌چوو بۆ هه‌ج، دواتر موس‌لمان بوو و یه‌کیک بوو له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در و به‌دوو شمشیر جه‌نگی ده‌کرد.^(٤)

٢٨٣٩. مه‌عدانی کورپی ره‌بیعه (ﷺ)

ناوی مه‌عدانی کورپی ره‌بیعه‌ی کورپی سه‌له‌مه‌ی کیندیه، هاتووه‌ته خزمه‌ت پینغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ).^(٥)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٦٦.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٦٨.

^(٣) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ٣، ص ١٤٢٨.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٧١.

^(٥) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٧٦.

٢٨٤٠. مه‌عقیلی کورپی سینان (ﷺ)

ناوی مه‌عقیلی کورپی سینانه و هاتووته خزمهت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و موسلمان بووه، پیغه‌مبه‌ری خوایش (ﷺ) پارچه زه‌ویه‌کی بۆ بریه‌وه، مه‌عقیل له فه‌تحی مه‌ککه‌دا به‌شداری کرد و ئالای هۆزه‌که‌ی به‌ده‌سته‌وه بوو.^(١)

٢٨٤١. مه‌عقیلی کورپی موقه‌رین (ﷺ)

ناوی مه‌عقیلی کورپی موقه‌رینی موزه‌نیه، شه‌ش برای تری هه‌بوو که هه‌موویان هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوون، دواتر چوو له کووفه نیشه‌جی بوو.^(٢)

٢٨٤٢. مه‌عقیلی کورپی مونذیر (ﷺ)

ناوی مه‌عقیلی کورپی مونذیری کورپی سه‌رحه، له پشتیوانانه و یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در.^(٣)

٢٨٤٣. مه‌عقیلی کورپی یه‌سار (ﷺ)

ناوی مه‌عقیلی کورپی یه‌ساری کورپی عه‌بدولایه، پیش ریککه‌وتنی حوده‌یبیه موسلمان بوو و به‌شداری کرد له به‌یعه‌تی ریضواندا، دوا‌ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا و له سه‌رده‌می موعاویه‌ی کورپی ئه‌بووسوفیاندا وه‌فاتی کرد، رایه‌کیش ده‌لێت: له سه‌رده‌می یه‌زیدی کورپی موعاویه‌دا وه‌فاتی کرد.^(٤)

مه‌عقیل ده‌لێت: خوشکیکی خۆم به‌ شوودا، دواتر می‌زده‌که‌ی ته‌لاقی

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٨١-١٨٢.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٨٣.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٨٤.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٨٤-١٨٥.

دا، جا که ماوه که ی ته واو بوو میزده که ی هاته وه تا داوای بکاته وه، منیش رازی نه بووم و وتم: به خوا هرگیز نایبه یته وه، کابراش کابرایه کی خراب نه بوو، خوشکه که شم دهیویست بچینه وه بۆ لای میزده که ی، ئه وه بوو خوای گه وره ثایه تی دابه زانده خواره وه (وَإِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَلَبَقْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاصُوا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَمْ أَزْوَاجُهُمْ وَأُظْهِرُوا لِلَّهِ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ) منیش وتم: ئیستا رازیم ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ)، ئه ویش فهرمووی: ده ی ماره ی بکه لیتی.^(۱)

مه عقیل له سه ره مه رگیدا بوو که فهرمووده یه کی گێزیه وه و تی: بیستم له پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو (ما من وال یلی رعیة من المسلمین فیموت وهو غاش لهم، إلاحرم الله علیه الجنة)،^(۲) (هر به رپرسیک خوای گه وره کاری بریک موسلمان ی پی بسپیریت، ئه و رۆژه ی ده مریت و غه شی کردبیت له و موسلمانانه، ئه وه خوا به هه شتی له سه ر هه رام ده کات).

٢٨٤٤. مه عقیلی کور ی ئه بی مه عقیل (ﷺ)

ناوی مه عقیلی کور ی ئه بی مه عقیلی ئه سه دیه، مه عقیل ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) ریگری لیکردین له کاتی چوونه سه ر ئاو روو بکه یه قیبه له.^(۳) مه عقیل ده لیت: دایکم ویستی هه ج بکات، به لام و شتره که ی له ر و لاواز بوو، جا ئه وه باس کرا بۆ پیغه مبه ر (ﷺ)، ئه ویش فهرمووی: (اعتمری فی رمضان، فإن عمرة فی رمضان کحجة)،^(۴) (له ره مه زاندا عومره بکه، چونکه عومره یه ک له ره مه زاندا وه ک هه جیک وایه).

(۱) صحیح البخاری - کتاب النکاح - باب من قال لا نکاح إلا بولی، الرقم ۵۱۳۰.

(۲) صحیح البخاری - کتاب الأحکام - باب من استرعی رعیة فلم ینصح، الرقم ۷۱۵۱؛ صحیح مسلم - کتاب الإیمان - باب استحقاق الوالی الغاش لرعیته النار، الرقم ۱۴۲.

(۳) سنن أبی داود - کتاب الطهارة - باب کراهیة استقبال القبلة عند قضاء الحاجة، الرقم ۱۰؛ سنن ابن ماجه - أبواب الطهارة و سننهما - باب النهی عن استقبال القبلة بالغائط والبول، الرقم ۳۱۹.

(۴) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشامیین (ﷺ) - حدیث معقل بن أبی معقل (ﷺ)، الرقم ۱۸۰۵۱؛ السنن الکبری للنسائی - کتاب المناسک - فضل العمرة فی رمضان، الرقم ۴۲۱۲؛ صححه شعیب الأرنؤوط.

٢٨٤٥. مەعمەری سەھمی (ﷺ)

ناوی مەعمەری کوپی حارثی کوپی قەیسى قورەیشی سەھمی، زۆر زوو لە مەككە موسلمان بوو و دواتر كۆچی كرد بۆ حەبەشە.^(١)

٢٨٤٦. مەعمەری کوپی حارث (ﷺ)

ناوی مەعمەری کوپی حارثی کوپی مەعمەری قورەیشی جومەحیە، پیش ئەوەی پیغمبەر (ﷺ) بچیتە مالى ئەر قەمەو ئەم ھاوێ لە موسلمان بوو، لە كۆچی حەبەشەو غەزای بەدر دا بەشداری كرد.^(٢)

٢٨٤٧. مەعمەری کوپی حەبیب (ﷺ)

ناوی مەعمەری کوپی حەبیبە، لە پشتیوانانەو یەكێكە لە بەشداربوانی غەزای بەدر.^(٣)

٢٨٤٨. مەعمەری کوپی حەزم (ﷺ)

ناوی مەعمەری کوپی حەزمی کوپی یەزیدە، لە پشتیوانانە، یەكێكە لە بەشداربوانی بەیعتی رضوان و دواتریش لە ھەموو غەزاكاندا بەشداری كرد، دواى وەفاتى پیغمبەرىش (ﷺ) ژیا و لە خىلافەتى عومەرى كۆپی خەطابدا خەلیفە لەگەڵ نۆ كەسى تردا ناردى بۆ بەصرە.^(٤)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٨٦.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٨٦.

^(٣) أسد الغابة، ج ٥، ص ٢٤٧.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٨٧.

۲۸۴۹. مه‌عمه‌ری کورپی ره‌بیعه (ﷺ)

ناوی مه‌عمه‌ری کورپی ره‌بیعه‌ی کورپی هیلاه، یه‌کئکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در، دواتریش به‌شدار ی غه‌زاگان بوو و له دوا ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا تا له سالی سی کوچیدا وه‌فاتی کرد.^(۱)

۲۸۵۰. مه‌عمه‌ری کورپی عه‌بدو‌لا (ﷺ)

ناوی مه‌عمه‌ری کورپی عه‌بدو‌لای قور‌ه‌یشی عه‌دویه، زور زوو له مه‌ککه موسلمان بوو و هه‌ردوو کوچی حه‌به‌شه و مه‌دینه‌شی کرد.^(۲) مه‌عمه‌ر ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رمووی: (لا یحکمر إلا خایء)،^(۳) (هه‌رک‌ه‌س ئیحتیکار-قور‌خکاری- بکات ئه‌وه هه‌له‌کاره).

۲۸۵۱. مه‌عمه‌ری کورپی عوتمان

ناوی مه‌عمه‌ری کورپی عوتمانی کورپی عه‌مره، یه‌کئکه له موسلمان‌بوانی فه‌تحی مه‌ککه‌و هاوده‌م به‌خویشی عه‌بدو‌لای کور‌یشی موسلمان بوو.^(۴)

۲۸۵۲. مه‌عنی کورپی حه‌رمه‌له

ناوی مه‌عنی کورپی حه‌رمه‌له‌یه و دوا ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا و له فه‌تحی می‌صردا به‌شدار ی کرد.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۸۸.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۸۸.

^(۳) صحيح مسلم - كتاب البيوع - باب تحريم الاحتكار في الأقوات، الرقم ۱۶۰۵؛ جامع الترمذي - أبواب البيوع عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء في الاحتكار، الرقم ۱۲۶۷.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۹۰.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۹۱.

۲۸۵۳. مه‌عنی کوری عهددی (ﷺ)

ناوی مه‌عنی کوری عهددی به‌لویه، یه‌کینکه له به‌شداربوانی به‌یعه‌تی عه‌قه‌به، کاتی‌ک پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) برایه‌تی خسته نی‌وان کوچه‌ران و پشتیوانانه‌وه، برایه‌تی خسته نی‌وان مه‌عنی کوری عهددی و زه‌یدی کوری خه‌ططاب ه‌وه، له غه‌زای به‌در و ئو‌حودو خه‌نده‌ق و هه‌موو غه‌زا‌کانی تر‌دا به‌ش‌داری کرد، له جه‌نگی یه‌مامه‌دا به‌ش‌داری کرد و تی‌ای‌دا شه‌هید بو‌و.^(۱)

۲۸۵۴. مه‌عنی کوری فه‌ضاله (ﷺ)

ناوی مه‌عنی کوری فه‌ضاله‌یه و ها‌وه‌لی پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) بو‌و و تا سه‌رده‌می مو‌عاویه‌ی کوری ئه‌بو‌وسوفیان ژیا، مو‌عاویه‌ش کردی به‌ والی یه‌مه‌ن.^(۲)

۲۸۵۵. مه‌عنی کوری یه‌زید (ﷺ)

ناوی مه‌عنی کوری یه‌زیدی کوری ئه‌خه‌سه، چو‌وه‌ته خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعه‌تی پید‌اوه، دا‌وی وه‌فاتی پی‌غه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا و چو‌و له کو‌وفه نی‌شته‌جی بو‌و، به‌ش‌داری فه‌تحی دیمه‌شق و هه‌نگا‌وه‌کانی تری فت‌و‌وحاتی کرد.^(۳)

مه‌عن ده‌لێت: من و با‌وکم و با‌پیرم به‌یعه‌تمان دا به‌ پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ)، دا‌وی کچم کردو لیتی ماره‌ کردم، با‌وکم بری دیناری دا‌نا‌بو‌و بو‌ خیر و لای که‌سی‌ک له مزگه‌وت دا‌ینا‌بو‌و، منیش چو‌وم و پا‌ره‌که‌م هه‌لگرت و هینام، با‌وکم وتی: به‌خوا بو‌ تۆم نه‌بو‌و، منیش چو‌وم لای پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) سکا‌لام کرد، پی‌غه‌مبه‌ریش (ﷺ) فه‌رمو‌وی: (لَکَ مَا تَوَيْتَ يَا زَيْدُ، وَلَکَ مَا أَخَذْتَ يَا مَعْنُ) (ئه‌ی

(۱) أسد الغابة، ج ۵، ص ۲۵۱.

(۲) أسد الغابة، ج ۵، ص ۲۵۱.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۹۲.

یہ زید ئہ وەت بۆ ھەبە کە نەتت لی ھیناوە، ئەبى مەعن تۆیش ئە وەت بۆ ھەبە کە ھەلتگرت).^(۱)

۲۸۵۶. مەلەکان (ﷺ)

ناوی مەلەکانی کورپی عەبدەبە، لە پشتیوانانە، پێغەمبەر (ﷺ) لە دەستکەوتەکانی خەبەر دا سى کۆلى پى بەخشى.^(۲)

۲۸۵۷. مەندووس (ﷺ)

ناوی مەندووسەو فەرموودەبەکی گێراوەتەو، مەندووس دەلیت: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (لو كان الدين معلقا بالثرى لتناوله قوم من أبناء فارس)،^(۳) (ئەگەر دین ھەلواسرابێت بە ئورەبیاوە ئەو دەستەبەک لە نەوہکانی فارس دەستی پى دەگەبەنن).

۲۸۵۸. مەنصورى كورپی عومەیر (ﷺ)

ناوی مەنصورى كورپی عومەیرە، كونیەكەى ئەبورو مە، بىرای موصەبى كورپی عومەیرە، ئەم ھاوہلە زۆر زوو لە مەككە موسلمان بوو، دواتر كۆچى كرد بۆ حەبەشەو لەوینوہ گەراپەوہ بۆ مەككەو دواتر كۆچى كرد بۆ حەبەشەو بەشداری كرد لە غەزای ئوخوددا،^(۴) دواى وەفاتی پێغەمبەرىش (ﷺ) ژیا و لە فتووحاتدا بەشداری كرد و لە جەنگى یەرمووكدا كوژرا.^(۵)

^(۱) صحيح البخاري - كتاب الزكاة - باب إذا تصدق على ابنه وهو لا يشعر، الرقم ۱۴۲۲.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۱۰.

^(۳) معجم الصحابة لان قانع، ج ۳، ص ۱۲۹.

^(۴) أسد الغابة، ج ۵، ص ۲۸۶.

^(۵) أسد الغابة، ج ۶، ص ۱۲۱.

۲۸۵۹. مه‌نظووری کوپی له‌بید (ﷺ)

ناوی مه‌نظووری کوپی له‌بیدی کوپی عوقبه‌یه، له پشتیوانانه له به‌نی عه‌بدولئه‌شه‌هل، یه‌کێکه له به‌شداربوانی به‌یعه‌تی ریشوان^(۱).

۲۸۶۰. مه‌هین (ﷺ)

ناوی مه‌هینی کوپی هه‌یه‌می کوپی نابیه، له پشتیوانانه له ئه‌وسیه‌کان، یه‌کێکه له به‌شداربوانی به‌یعه‌تی عه‌قه‌به^(۲).

۲۸۶۱. مه‌ئبوور (ﷺ)

ناوی مه‌ئبووری قیبطیه و که‌سیکی نزیک به‌ ماریه‌ بوو، که‌سیکی پیر و به‌ ته‌مه‌ن بوو، له‌ میصره‌وه‌ هاو‌ده‌م به‌ ماریه‌ هات بو‌ مه‌دینه^(۳)، مه‌ئبوور که‌سیکی خه‌سینراو بوو، له‌ رینی هاتنیان به‌ره‌و مه‌دینه‌ حاطیبی کوپی ئه‌بی به‌لته‌عه‌ بانگه‌یشتی کردن بو‌ ئیسلام، ئه‌وه‌بوو ماریه‌و سیرینی خوشکی موس‌لمان بوون، به‌لام مه‌ئبوور موس‌لمان نه‌بوو، دواتر که‌ هاتنه‌ مه‌دینه مه‌ئبووریش موس‌لمان بوو^(۴).

تۆمه‌تیک بلاو کرایه‌وه‌ گوایه‌ مه‌ئبوور ده‌ستی تیکه‌ل کردییت له‌گه‌ل ماریه‌ی که‌نیزه‌کی پڤغه‌مبه‌ردا (ﷺ)، پڤشر له‌ ژیا‌نی ماریه‌ و هه‌ر له‌م به‌رگه‌دا ئه‌م مه‌سه‌له‌مان باس‌کردووه‌و لڤره‌دا دووباره‌ی ناکه‌ینه‌وه‌.

۲۸۶۲. مه‌یه‌م (ﷺ)

ناوی مه‌یه‌مه‌و هاوه‌لی پڤغه‌مبه‌ری خ‌وای (ﷺ) کردووه‌^(۵).

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۲۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۳۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۶۹۹.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۱۲.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۳۸.

۲۸۶۳. مه‌سهره‌ی کو‌ری مه‌سرووق (ﷺ)

ناوی مه‌سهره‌ی کو‌ری مه‌سرووقی عه‌سبه، یه‌کته له ئەندامانی وه‌فدی عه‌به‌سیه‌کان، له‌حه‌جی مائاوااییدا به‌شداری کرد، له‌جه‌نگی یه‌مامه‌دا به‌شداری کرد، دواتریش به‌شداری فتووحاتی شام بوو.^(۱)

۲۸۶۴. مه‌یموون (ﷺ)

ناوی مه‌یموونه‌و له‌فه‌رمووده‌یه‌کدا باسی هاتوو که ده‌لێت: داوای پارچه زه‌ویه‌کم کرد له‌پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌شام و هه‌شتا شام فه‌تح نه‌کرا‌بوو، ئه‌ویش پێی به‌خشیم، جا که عومه‌ر شامی فه‌تح کرد چووم و وتم: پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) زه‌ویه‌کی له‌فلانه‌ شوین پێ به‌خشیوم، عومه‌ریش وتی: سێ یه‌کی بو رێ‌بوار و سێ یه‌کی بو بنیاد و سێ یه‌کیشی بو ئێمه‌ ده‌بێت.^(۲)

۲۸۶۵. مه‌یموونه‌ی خزمه‌تکار (ﷺ)

ناوی مه‌یموونه‌ی کچی ئه‌بی عه‌سیبه‌و خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ده‌کرد، مه‌یموونه‌ ده‌لێت: ئافره‌تیک هات بو لای پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) و وتی: ئه‌ی عانیشه‌ نزایه‌کی پێغه‌مبه‌ری خوام (ﷺ) پێ بگه‌یه‌نه‌ که ئارامیم پێ به‌خشیت، ئه‌ویش نزاکه‌ی پێ وت.^(۳)

۲۸۶۶. مه‌یموونه‌ی کچی حارث (دایکی باومرداران) (ﷺ)

ناوی مه‌یموونه‌ی کچی حارثی کو‌ری هه‌زه‌نی هیالیه، سه‌ره‌تا ناوی به‌ر‌ه‌ بوو و پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) ناوی گو‌ری و ناوی نا مه‌یموونه، پێشتر

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۳۸.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۴۲.

^(۳) الدعاء للطبراني، الرقم ۱۰۳۵، معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۷۱۹۸.

هاوسهري ئه بي روهمي كورې عه بدولعوززا بوو، پيغه مبهري (ﷺ) له مانگي ذيلقه عيدهي سالي هه وتي كوچي و له عومره ي دواي حوده يبيه دا به هاوسهري گرت، جا دهوتريت پيغه مبهري (ﷺ) جه عفهري ئاموزاي ناردووه بو داواي و ئه ویش مؤله تي له عه بباس خواستووه و عه بباسيش ماره ي كردووه له پيغه مبهري (ﷺ)، ده شوتريت به لكو عه بباس وه سفي مهيمونه ي كرد بو پيغه مبهري (ﷺ) دواي ئه وه ي ميړده كه ي وه فاتي كرد بوو، رايه كيش ده ليت: به لكو مهيمونه خوي پيشنيزاي هاوسه رگيري كرد بو پيغه مبهري (ﷺ).^(۱)

پيغه مبهري (ﷺ) پيش دهرچووني له مه دينه وه بو مه ككه به نيزاي عومره، هه ريه ك له ئه بوو رافع و ئه وسي كورې خه ولي نارد بو لاي عه بباس تا داواي مهيمونه ي بو بكن، عه بباسيش رازي بوو مهيمونه بدات به پيغه مبهري خوا (ﷺ)، ئه و دوو هاوه له ش گه رانه وه به لام وشتره كانيان ون بوون، بويه چند روژيك له (بطن رابغ) مانه وه تا پيغه مبهري (ﷺ) له ناوچه ي (قديد) گه يشت پتيان كه وشتره كانيان دوزيبوونه وه، ئيتر له گه ل پيغه مبهري (ﷺ) چوون بو مه ككه.^(۲)

كاتيك پيغه مبهري (ﷺ) چوو بو عومره ي پاش حوده يبيه جه عفه ريشي له گه لدا بوو، پيغه مبهري (ﷺ) جه عفهري نارد بو داواي مهيمونه ي كچي حارث، مهيمونه ش مه سه له كه ي دايه ده ست عه بباس كه ميړدي خوشكه كه ي بوو، عه بباسيش مهيمونه ي له پيغه مبهري (ﷺ) ماره كرد.^(۳)

كاتيك زيادي كورې عه بدولا كه خوشكه زاي دايكي باوه رداران مهيمونه ي كچي حارث بوو، هات به ره و مه دينه و گه يشته ئه وي، راسته وخو چوو بو مالي دايكي باوه رداران مهيمونه ي پووري، ئه وكات زياد له ته مه ني گه نجيدا بوو، له وي لاي دايكي باوه رداران مايه وه، كاتيك پيغه مبهري (ﷺ)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۲۶-۱۲۸.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۱۳۲، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۲۷.

(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۲۲۹.

هات بۆ ئه‌وئ و زیادی بینی توورپه بوو و گه‌رایه‌وه، خیرا مه‌یموونه وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئه‌وه خوشکه‌زامه، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) چوویه ژووره‌وه، دواتر پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) چوو بۆ مزگه‌وت، زیادیش له‌گه‌لیدا چوو، نوێژی نیوه‌پۆی کرد، زیادی له‌ خۆی نزیک کرده‌وه و ده‌ستی هینا به‌سه‌ر سه‌ریدا و دواتر ده‌ستی هینا به‌سه‌ر لووتیدا.^(۱)

ئیبین عه‌بباس ده‌لێت: شه‌ویک له‌ مالمی مه‌یموونه‌ی خێزانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) مامه‌وه که‌ پوورم بوو، راکشام و پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) راکشا، له‌ نیوه‌ی شه‌ودا له‌ خه‌و هه‌ستاو به‌ ده‌سته‌کانی خه‌وی له‌ چاوانی ده‌تۆراند، دواتر ده‌ ئایه‌تی کۆتای سوره‌تی ئالی عیمرانی خویند، دواتر هه‌ستاو ده‌ستنوێژی گرت و ده‌ستی کرد به‌ نوێژ کردن، منیش هه‌مان چه‌شنی ئه‌وم کرد، دواتر له‌ که‌ناریه‌وه وه‌ستام، ده‌ستی راستی خسته‌ سه‌ر سه‌رم و به‌ ده‌ستی گوێی راستی گرتم و ده‌پيرواند، دوانزه رکات نوێژی کرد، دواتر یه‌ک رکاتی کرد، ئینجا راکشا تا بانگیژ هات، ئینجا پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌ستا و دوو رکاتی کورت نوێژی کرد، ئینجا نوێژی به‌یانی کرد.^(۲)

مه‌یموونه ده‌لێت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌لای من گوشتی بالی ئازه‌لی خوارد و دواتر بێ ئه‌وه‌ی ده‌ستنوێژی نوێ بکاته‌وه نوێژی کرد.^(۳)

مه‌یموونه ده‌لێت: جێی خه‌وی من له‌ پال شوینی نوێژی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو، جار هه‌بوو جله‌که‌ی ده‌که‌وت به‌ سه‌رمدا و منیش له‌ ناو جیگه‌که‌مدا بووم.^(۴) مه‌یموونه ده‌لێت: له‌ رۆژی عه‌ره‌فه‌دا خه‌لکی گومانیان هه‌بوو له‌ رۆژووی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، منیش برێک شیرم بۆ نارد ئه‌وه‌کات له‌ عه‌ره‌فه وه‌ستابوو،

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۳۱۰.

(۲) صحيح البخاري - كتاب العمل في الصلاة - باب استعانة اليد في الصلاة إذا كان من أمر الصلاة، الرقم ۱۱۹۸؛ صحيح مسلم - كتاب صلاة المسافرين وقصرها - باب الدعاء في صلاة الليل وقيامه، الرقم ۷۶۳.

(۳) صحيح البخاري - كتاب الوضوء - باب من مضمض من السويق ولم يتوضأ، الرقم ۲۱۰؛ صحيح مسلم - كتاب الحيض - باب نسخ الوضوء مما مست النار، الرقم ۳۵۶.

(۴) صحيح البخاري - كتاب الصلاة - أبواب سترة المصلي - باب إذا صلى إلى فراش فيه حائض، الرقم ۵۱۷.

پیغهمبر (ﷺ) له شیرده که ی خوارده وه و خه لکیش ته ماشایان ده کرد.^(۱)
 مهیمونه پاش وهفاتی پیغهمبریش (ﷺ) ژیا و دواچار له سالی چل و نو
 یان په نجاو یهک یان شهست و سی یان شهست و شەشی کۆچیدا وهفاتی
 کرد، به لام راستر ئه وهیه له سالی په نجاو یهکی کۆچیدا وهفاتی کرد.^(۲)

۲۸۶۷. مهیمونه ی کچی سهعد (ﷺ)

ناوی مهیمونه ی کچی سهعد وه خزمه تی پیغهمبری خوی (ﷺ) ده کرد،
 مهیمونه ده لیت: پیغهمبر (ﷺ) فهرمووی: (ئه ی مهیمونه په نا بگره
 به خوا له سزای ناوگۆر)، منیش وتم: ئه ی پیغهمبری خوا (ﷺ) ئه وه
 راسته و ههیه؟ فهرمووی: (به لی، -یه کی- له سهختترین سزای ناو گۆریش
 له بهر غه یبهت و میزه).^(۳)

مهیمونه ده لیت: پیغهمبر (ﷺ) فهرمووی: (ما من امرأة تخرج في شهرة من
 الطيب، فينظر الرجال إليها، إلا لم تزل في سخط الله حتى ترجع إلى بيتها).^(۴) (هه ر ئافره تیک
 به بۆنیککی خو ش و زهقه وه بجیته دهره وه و پیاوان بۆی بروانن، ئه وه تا
 دهگه ریته وه مالی خۆی بهر توورپه یی خوا ده که ویت).

۲۸۶۸. مهیمونه ی کچی کهردهم (ﷺ)

ناوی مهیمونه ی کچی کهردهم، مهیمونه ده لیت: له هه جی مائلاوا ییدا
 له گه ل پیغهمبر (ﷺ) به شداریم کرد و باو کم له پیغهمبری خوا (ﷺ) نزیک
 ده بوویه وه گوئی بۆ فهرمووده کانی ده گرت.^(۵)

^(۱) صحيح البخاري - كتاب الصوم - باب صوم يوم عرفة، الرقم ۱۹۸۹؛ صحيح مسلم - كتاب الصيام - باب استحباب الفطر للحاج بعرفات يوم عرفة، الرقم ۱۱۲۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۲۸.

^(۳) شعب الإيمان للبيهقي، الرقم ۶۴۳۴.

^(۴) المعجم الكبير للطبراني - مسند النساء - باب الميم - ميمونة بنت سعد خادمة النبي (ﷺ)، الرقم ۷۱.

^(۵) سنن أبي داود - كتاب النكاح - باب في تزويج من لم يولد، الرقم ۲۱۰۳، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود.

٢٨٦٩. مندووسی کچی عوباده (ﷺ)

ناوی مندووسی کچی عوباده‌یه، له پشتیوانانه و خوشکی سه‌عدی کوری عوباده‌یه، چووه‌ته خزمهت پیغمبر (ﷺ) و به‌یعتی پنداوه.^(۱)

٢٨٧٠. مندووسی کچی خه‌للا (ﷺ)

ناوی مندووسی کچی خه‌للا، له پشتیوانانه و چووه‌ته خزمهت پیغمبر (ﷺ) و به‌یعتی پنداوه.^(۲)

٢٨٧١. مندووسی کچی عه‌مر (ﷺ)

ناوی مندووسی کچی عه‌مر، له پشتیوانانه و چووه‌ته خزمهت پیغمبر (ﷺ) و به‌یعتی پنداوه.^(۳)

٢٨٧٢. مندووسی کچی قطبه (ﷺ)

ناوی مندووسی کچی قطبه‌یه، له پشتیوانانه و چووه‌ته خزمهت پیغمبر (ﷺ) و به‌یعتی پنداوه.^(۴)

٢٨٧٣. موبه‌ریخی کوری شیهاب (ﷺ)

ناوی موبه‌ریخی کوری شیهاب و چووه‌ته خزمهت پیغمبر (ﷺ)، دواي وه‌فاتی پیغمبریش (ﷺ) ژیا تا له فه‌تحی می‌صردا به‌شداری کرد.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١٢٥.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١٢٤.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١٢٥.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١٢٥.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٧٦٢.

٢٨٧٤. موبه شیرى كورى به پراء (ﷺ)

ناوى موبه شیرى كورى به پرائى كورى مه عرووره، له پشتيوانانه، يه كيكه له به شداربوانى به يعه تى رىضوان.^(١)

٢٨٧٥. موبه شیرى كورى عه بدولمونذير (ﷺ)

ناوى موبه شیرى كورى عه بدولمونذيره، له پشتيوانانه، برائى ئه بوو لوبابه يه، يه كيكه له به شداربوانى غه زاي به در و تيايدا شه هيد بوو.^(٢)

٢٨٧٦. موته نناى كورى حارته (ﷺ)

ناوى موته نناى كورى حارته ي كورى سه له مه ي شه بيانیه، له سالى نو يان ده يه مى كوچيدا موسلمان بوو و هاته خزمهت پيغه مبه ر (ﷺ)، كه سيكى دلير و نه ترس و ژير بوو، له سه رده مى خيلافه تى راشينديندا روليكى كاراي هه بوو له مه يدانى جيهاد و فتوحاتى ئيسلاميدا،^(٣) ليره دا ئه و ورده كارپانه باس ناكه ين، چونكه لايه نى گرنگتر لاي ئيمه له م نووسينه دا مه يدانى ژيانى هاوه لانه له گه ل پيغه مبه ر (ﷺ) و به شيكى كورت له دواى وه فاتى پيغه مبه ر (ﷺ)، مه سه له ي ورده كارى فتوحاتيش نووسيني زورى له سه ر به زمانى كوردى، بويه ئه و بابته جى ديلىن تا خوينه ر له كتبه كانى تايبه ت به فتوحات يان نووسينه كانى ماوه ي خيلافه تى راشينديندا بيخوينيته وه.

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٧٦٢.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٧٦٢.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٧٦٦.

۲۸۷۷. موجاشیعی کوری مه‌سعوود (ﷺ)

ناوی موجاشیعی کوری مه‌سعووده، له دواى فه‌ت‌حى مه‌ک‌که موجاشیعی موجالیدی برای هیتایه خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و وتی: ئه‌وه موجالیدی برامه هاتووه به‌یعه‌تى هيجره‌تت پى بدات، ئه‌ویش فه‌رمووی: (لَا هِجْرَةَ بَعْدَ فَتْحِ مَكَّةَ، وَلَكِنْ أَطِيعُوا عَلَى الْإِسْلَامِ) (دواى فه‌ت‌حى مه‌ک‌که هيجره‌ت نیه، به‌لام له‌سه‌ر ئیسلام به‌یعه‌تى لى وه‌رده‌گرم).^(۱)

موجاشیعی دواى وه‌فاتى پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا و له خیلافه‌تى عومه‌رى کورى خه‌ط‌طاب‌دا سه‌ر‌کر‌دايه‌تى سو‌پا‌یه‌کى ده‌کرد که شارى ته‌وه‌جیان گه‌مارۆ دابوو و دوا‌جار فه‌ت‌حیان کرد، له سه‌رده‌مى عه‌لى کورى ئه‌بو‌وطا‌لیب‌یش‌دا هاوده‌م به‌عه‌بدو‌لاى کورى زوبه‌یر بوو و کوژرا، رایه‌کیش ده‌لێت: به‌ل‌کو له‌جه‌نگى جه‌مه‌ل‌دا کوژرا.^(۲)

۲۸۷۸. موجاعه‌ی کورى میراره (ﷺ)

ناوی موجاعه‌ی کورى میراره‌ی حه‌نه‌فى یه‌مامیه، یه‌ک‌یک بوو له سه‌ر‌کر‌ده‌کانى به‌نى حه‌نیفه، هاتووه‌ته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌رى خوا (ﷺ).^(۳) موجاعه ده‌لێت: چوومه خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و داواى خوین با‌یى برا‌که‌مم کرد که به‌نوو سه‌دووس کوشت‌بوویان، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (ئه‌گه‌ر خوین با‌ییم بۆ بێباوه‌رێ دابنايه ئه‌وه بۆ برا‌که‌ی تۆ دامده‌نا، به‌لام له‌برى ئه‌وه قه‌ره‌بووت پێده‌به‌خشم)، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) سه‌د و شترى بۆ نووسى که ئه‌گه‌ر له‌ پێنج یه‌کى ده‌ست‌که‌وتى هۆزى ب‌کوژه‌که وه‌ر‌گیرا، ئه‌وه‌بوو بریک له‌و و شترانه‌ی وه‌ر‌گرت و دواتر هۆزه‌که موس‌لمان بوون، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).

(۱) صحيح البخاري - كتاب الجهاد والسير - باب لا هجرة بعد الفتح، الرقم ۳۰۷۹.

(۲) أسد الغابة، ج ۵، ص ۶۲.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۶۸.

وهفاتی کرد و دواتر موجاعه نامه‌ک‌هی پیغه‌مبه‌ری خ‌وای (ﷺ) برد ب‌و
 ئه‌بووبه‌کر و دا‌وای بره‌ک‌هی تری کرد، ئه‌بووبه‌کریش نامه‌ی ب‌و نووسی له
 صه‌ده‌قه‌ی یه‌مامه دوانزه هه‌زار صاعی پی بدریت، چ‌وار هه‌زاری گه‌نم و
 چ‌وار هه‌زاری ج‌و و چ‌وار هه‌زاری خورما.^(۱)

۲۸۷۹. موجالیدی ک‌وری مه‌سعوود (ﷺ)

نا‌وی موجالیدی ک‌وری مه‌سعووده، بر‌ای موجاشیعه، له دا‌وی فه‌تحی
 مه‌ک‌که موجاشیع موجالیدی بر‌ای هینایه خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و وتی: ئه‌وه
 موجالیدی برامه هات‌ووه به‌یعه‌تی هیجره‌ت پی بدات، ئه‌ویش فه‌رم‌و‌وی:
 (دا‌وی فه‌تحی مه‌ک‌که هیجره‌ت نیه، به‌لام له‌سه‌ر ئیسلام به‌یعه‌تی لی
 وه‌رده‌گرم).^(۲)

م‌وجالید دا‌وی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ژیا و له جه‌نگی جه‌مه‌لدا به‌شداری
 کرد و تیایدا کوژرا.^(۳)

۲۸۸۰. م‌وجه‌ذه‌ری ک‌وری زیاد (ﷺ)

نا‌وی م‌وجه‌ذه‌ری ک‌وری زیادی ک‌وری عه‌مری به‌لو‌یه، یه‌ک‌یکه له
 به‌شدارب‌وانی غه‌زای به‌در و له غه‌زای ئو‌حودیشدا به‌شداری کرد و تیایدا
 شه‌هید بوو.^(۴)

له غه‌زای به‌دردا م‌وجه‌ذه‌ر گه‌یش‌ت به‌ ئه‌بل‌بو‌خته‌ری، پی‌ی وت خ‌وت
 ب‌ده به‌ده‌سته‌وه چون‌که پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمانی کرد‌ووه ت‌و نه‌کوژین،
 ئه‌بول‌بو‌خته‌ری وتی: ده‌ییت په‌نای ها‌ورپ‌که‌شم ب‌ده‌یت، م‌وجه‌ذه‌ر وتی:

^(۱) سنن أبی داود، الرقم ۲۹۹۰، معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۷۱۷، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبی داود.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب الجهاد والسير - باب لا هجرة بعد الفتح، الرقم ۳۰۷۹.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۷۰.

^(۴) أسد الغابة، ج ۵، ص ۶۵.

نابہ خوا پیغہ مبر (ﷺ) تہنہا بۆ تو فہرمانی کردووه، بۆیہ ئہ بولبوختہری رازی نہ بوو، موحہ ذہریش ہہردو وکیانی کوشت.^(۱)

موحہ ذہری کوپی زیاد لہ سہر دہمی نہ فامیدا لہ جہنگی بو عاٹدا سوہیدی کوپی صامتی کوشت، دواتر مجذہر موسلمان بوو، لہ غہزای ئو حودیشدا بہ شداری کرد، حارثی کوپی سوہیدیش لہ غہزای ئو حوددا بہ شدار بوو، حارث دہمیک بوو بۆ دہرفہت دہگہرا تا مجذہری دہست بکہویت و بیکوژیت، بۆیہ کہ لہوئی ئہوی دہست کہوت لہ پشتہوہ چوو بۆی و کوشتی، ئہوہ بوو جبریل سہلامی خوای لی بیت ہہوالی دا بہ پیغہ مبر (ﷺ) کہ حارث موحہ ذہری کوشتوہو فہرمانی کرد بکوژریتہوہ، پیغہ مبر (ﷺ) فہرمانی کرد حارث بکوژریتہوہ، بہ فہرمانی پیغہ مبر (ﷺ) عوہیمی کوپی ساعیدہ لہ بہر دہرگای مزگہوتی قوبائدا حارثی کوشت.^(۲)

۲۸۱. موحہ ممیعی کوپی جاریہ (ﷺ)

ناوی موحہ ممیعی کوپی جاریہی کوپی عامیرہ، لہ پشتیوانانہ لہ ئہوسیہ کان.^(۳)

موحہ ممیع دہلئت: هاودہم بہ پیغہ مبر (ﷺ) بہ شداری حودہیبیہ بووین.. کہ خہلکی کوہوونہوہ پیغہ مبر (ﷺ) ئایہ تی (انا فتحنا لک فتحا مبینا) ی خویندہوہ بۆ خہلکہ کہ، کہ سیک وتی: ئہی پیغہ مبر (ﷺ) خوا (ﷺ) ئایا ئہوہ فہتحہ؟ فہرمووی: (بہ لی سویند بہوہی گیانی موحہ ممہدی بہ دہستہ ئہوہ فہتحہ).^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۷۱.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۵۲.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۷۶.

^(۴) سنن أبي داود - كتاب الجهاد - باب فيمن أسهم له سهم، الرقم ۲۷۳۲؛ المستدرک علی الصحیحین - کتاب قسم الفیء - أعطی الفارس سهمین وأعطی الراجل سهمًا، الرقم ۲۶۰۹، صححه ووافقه الذہبی فی

٢٨٢. موحاریبی کوری مزیده (ﷺ)

ناوی موحاریبی کوری مهزیدهی کوری مالیکی موحاریبی، هاودهم به باوکی هاته خرمهت پیغمبر (ﷺ) و موسلمان بوو.^(۱)

٢٨٣. موحه لیلی کوری جه ثامه (ﷺ)

ناوی موحه لیلی کوری جه ثامه، موحه لیم یه کتیک له نه شجه عیه کانی کوشت، جا نه قره عی کوری حاییس هه ولی دها به خوین بایی ریککه ون، به لام عویهینهی کوری حیصن دهیوت: ده بیت بکوژریتوه، دهمه قالی زور قورس بوو و پیغمبر (ﷺ) که وته نیوانیانه وه تا ریککه وتن له سه ر خوین بایی سه د و شتر، په نجای له سه فهره که یاندا وهر بگرن و په نجا که ی تری کاتیک گه رانه وه ناو مه دینه.^(۲)

٢٨٤. موحه ممدی کوری جابیر (ﷺ)

ناوی موحه ممدی کوری جابیری کوری عورابی عه ککیه، چووه ته خرمهت پیغمبر (ﷺ)، دواي وه فاتی پیغمبریش (ﷺ) ژیا تا له فه تحی میصردا به شرداری کرد.^(۳)

٢٨٥. موحه ممدی کوری جه عفر (ﷺ)

ناوی موحه ممدی کوری جه عفری کوری نه بوو طالیه، باوکی یه کتیکه له خوشه ویسته کانی پیغمبر (ﷺ) خوا (ﷺ)، موحه ممد له خاکی حه به شه

التلخیص، ضعفه شعیب الأرنؤوط، ضعفه الألبانی فی صحیح و ضعیف سنن أبی داود.

^(۱) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۵، ص ۷۷.

^(۲) سنن أبی داود - کتاب الدیات - باب الإمام يأمر بالعفو فی الدم، الرقم ۴۵۰۳، ضعفه الألبانی فی صحیح و ضعیف سنن أبی داود.

^(۳) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۶، ص ۷.

له دایک بوو و یه کهم کهس بوو له کۆچه ران که ناوی نرا موحه ممه د، دواى سه رده مى پیغه مبه رش (ﷺ) ژیا و له خیلافه تی عه لی کوږی ئه بوو طالیبدا له گه ل عه لی مامیدا به شدارى جهنگى صفینی کرد و دهوتریت له و جهنگه دا کوژرا، رایه کیش ده لیت: له سه رده مى موعاویه ی کوږی ئه بوو سوفیاندای وهفاتی کرد، رایه کیش ده لیت: له جهنگى توستوردا شه هید بوو.^(۱)

۲۸۶. موحه ممه دی کوږی جید (ﷺ)

ناوی موحه ممه دی کوږی جیددی کوږی قه یسه، له پشتیوانانه و پیغه مبه ر (ﷺ) ناوی نا موحه ممه د.^(۲)

۲۸۷. موحه ممه دی کوږی حاطبیب (ﷺ)

ناوی موحه ممه دی کوږی حاطبیبی قورپه یشی جومه حیه، دایکی ناوی ئومموحه میلی کوږی موجه للی عامریه، باوک و دایکی کۆچیان کرد بۆ حه به شه و له وئ موحه ممه د له دایک بوو، له وئ باوکی وهفاتی کرد و دواتر موحه ممه د هاو ده م به دایکی له گه ل جه عفه ری کوږی ئه بوو طالیبدا گه پرایه وه بۆ مه دینه.^(۳)

فاطمه ی دایکی که به ئومموحه میل ناسراوه به سه رهاتی گه پانه وه ی بۆ موحه ممه دی کوږی باس ده کات و ده لیت، تۆم له حه به شه وه هینایه وه، نزیکه ی شه وئ دوو شه و رئ مابوو بگه یه مه دینه که خواردنیکم بۆ ئاماده کردیت، که چی دار نه ما، چووم تا دارو چیلکه په یدا بکه م، که چی تۆ مه نجه له که ت به سه ر ده ست و بالی خۆتدا خستبوو، تۆم برد بۆ لای

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٨.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٧.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٩.

پیغهمبر(ﷺ) و وتم: ئەى پیغهمبرى خوا(ﷺ) ئەوه موحهممەدى حاطیبه، یه کهم منداله ناوی تۆی لیتراوه، پیغهمبریش(ﷺ) تفى دا له دەست و دەستی هیتا به سەر سەرتدا و نزای بۆ کردیت و فەرمووی: (اذهب البأس رب الناس، واشف أنت الشافي لاشفاء إلا شفاؤك شفاء لا يغادر سقما)، (خوای خەلکی خراپە لابەرەو شیفای بدە چونکە تۆ شیفای بەخشیت، شیفایەک نەخۆشی لابەرئ)، ئیتەر هەر له خزمەت پیغهمبر(ﷺ) بوویت که دەستت چاک بوویهوه.^(۱)

موحهممەد تا سەردەمی خیلافەتی عەلی کۆری ئەبووطالبییش ژیا و له ناو سوپای عەلیدا له جەنگی جەمەلدا بەشداری کرد، موحهممەد دەلیت: که له جەنگەکه بووینەوه، عەلی و حوسەینی کۆری و عەمماری کۆری یاسر و صەعصەعی کۆری صوحان و ئەشتەر و موحهممەدی کۆری ئەبووبەکر بەناو کوژراوه کاندای دەگەران، حەسەن چاوی کەوت بە کوژراویک بەسەر دەمدا کەوتبوو، خستی بەسەر پشتدا و وتی: انا لله و انا اليه راجعون، باوکی وتی: کۆرم چی بوو؟ حەسەن وتی: موحهممەدی کۆری تەلەحەیه، ئەویش وتی: انا لله و انا اليه راجعون، هیندەى من دەمناسی گەنجیکی چاک بوو، ئینجا بە خەمباریەوه له لایەکهوه دانیشت.^(۲)

٢٨٨. موحهممەدی کۆری خەلیفە(ﷺ)

ناوی موحهممەدی کۆری خەلیفەیه، سەرەتا ناوی عەبدەمنات بوو، بەلام پیغهمبر(ﷺ) ناوی گۆری و ناوی نا موحهممەد، موحهممەد له فەتحی مەککەدا بەشداری کرد.^(۳)

^(۱) صحيح ابن حبان - كتاب الجنائز وما يتعلق بها مقدما أو مؤخرًا - باب المريض وما يتعلق به - ذكر البيان بأن يد محمد بن حاطب لما دعا له النبي(ﷺ) بما وصفت برئت، الرقم ٢٩٧٧، حسنه شعيب الأرناؤوط.

^(۲) المستدرک علی الصحیحین، الرقم ٥٥٨٧.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٤.

۲۸۸۹. موحه ممه‌دی کوپی سوله‌یمان (ﷺ)

ناوی موحه ممه‌دی کوپی سوله‌یمانی کوپی ریفاعه‌یه، یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای ئوحد، دواي وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا و له فتووحاتی عیراقدا به‌شداری کرد، له خیلافه‌تی عه‌لی کوپی ئه‌بووطالیبدا له جه‌نگی صفیندا کوژرا.^(۱)

۲۸۹۰. موحه ممه‌دی کوپی سه‌فوان (ﷺ)

ناوی موحه ممه‌دی کوپی سه‌فوانه، له پشتیوانانه، موحه ممه‌د ده‌لێت: دوو که‌رویشکم راو کرد و به‌به‌ردیکی سپی سه‌رم برین، له‌و باره‌وه پرسیارم کرد له پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، ئه‌ویش فه‌رمانی کرد گوشته‌که‌یان بخۆم.^(۲)

۲۸۹۱. موحه ممه‌دی کوپی سه‌یفی (ﷺ)

ناوی موحه ممه‌دی کوپی سه‌یفیه، ئه‌م هاوه‌له له پشتیوانانه، موحه ممه‌د ده‌لێت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له رۆژی عاشوورائدا هات بۆ لاما و فه‌رمووی: ئه‌م‌رۆتان به‌رۆژوو بوون؟ هه‌ندی وتیان: به‌لێ و هه‌ندی وتیان: نا، فه‌رمووی: (فَأَيُّكُمْ يَوْمِكُمْ، مَنْ كَانَ طَعِمَ وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْ، فَأَرْسَلُوا إِلَى أَهْلِ الْعُرُوضِ فَلْيَتَّوْا يَوْمَهُمْ) (ده‌ی ئه‌وه‌ی له رۆژه‌که‌تان ماوه رۆژوو بگرن، چ ئه‌وه‌ی شتیکی خواردوو و چ ئه‌وه‌شی هیچی نه‌خواردوو، بشنێرن بۆ خه‌لکی ده‌وروبه‌ری مه‌دینه و پێیان بلێن با به‌شه‌که‌ی تری رۆژه‌که‌یان به‌رۆژوو بن).^(۳)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۵.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل، الرقم ۱۵۵۶۷، سنن الدارمي، الرقم ۱۹۹۰، سنن ابن ماجه، الرقم ۳۲۴۱، سنن أبي داود، الرقم ۲۴۵۴، السنن الكبرى للنسائي، الرقم ۴۳۵۷، المستدرک علی الصحیحین، الرقم ۷۶۴۸، صححه ووافقه الذهبي في التلخيص، صححه شعيب الأرناؤوط، صححه الالباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود، الرقم ۲۸۲۲.

^(۳) سنن ابن ماجه - أبواب الصيام - باب صيام يوم عاشوراء، الرقم ۱۷۳۵؛ السنن الكبرى للنسائي - كتاب الصيام - إذا طهرت الحائض أو قدم المسافر في رمضان هل يصوم بقية يومه، الرقم ۳۶۴۱.

۲۸۹۲. موحه ممهدی کوری ضه مره (رضی اللہ عنہ)

ناوی موحه ممهدی کوری ضه مره ی کوری ئه سو ده ده، پیغه مبه ر (رضی اللہ عنہ) ناوی نا موحه ممهد، هه روه ها ده وتریت له فه تحی مه ککه دا به شداری کرد،^(۱) جا به و پیغه بیت هیشتا ته مهنی ده سالی ته واو نه کردووه به شداری فه تحی مه ککه بووه، بویه ئه مهش جیی تبیینیه و پیغه مبه ر (رضی اللہ عنہ) له غه زاکانی پیشوودا ئه وانه ی گیراوه ته وه که ته مهنیان که م بووه و نه یهیشتووه به شداری غه زاکان بکن.

۲۸۹۳. موحه ممهدی کوری طه لحه (رضی اللہ عنہ)

ناوی موحه ممهدی کوری طه لحه ی کوری عوبه یدولایه، له سه رده می پیغه مبه ردا (رضی اللہ عنہ) له دایک بوو و پیغه مبه ر (رضی اللہ عنہ) ناوی نا موحه ممهد، موحه ممهد دوا ی وه فاتی پیغه مبه ریش (رضی اللہ عنہ) ژیا و هیئده سه رقالی په رستش بوو که به سه ججاد ناسرابوو، له جهنگی جه مهلدا شمشیره که ی خسته وه ناو کالان و جهنگی نه کرد تا کوژرا، کاتیک عه لی دای به لای ته رمه که یدا وتی: ئه مه سه ججاده، چاکه کردنی له گه ل باوکی بوویه هو ی کوژرانی.^(۲)

۲۸۹۴. موحه ممهدی کوری عه بباس (رضی اللہ عنہ)

ناوی موحه ممهدی کوری عه بباسه و پیغه مبه ری خوا (رضی اللہ عنہ) ناوی نا موحه ممهد، ده وتریت به شدار بووه له فه تحی مه ککه دا،^(۳) جا به و پیغه بیت هیشتا ته مهنی ده سالی ته واو نه کردووه به شداری فه تحی مه ککه بووه، بویه ئه مهش جیی تبیینیه و پیغه مبه ر (رضی اللہ عنہ) له غه زاکانی پیشوودا ئه وانه ی گیراوه ته وه که ته مهنیان که م بووه و نه یهیشتووه به شداری غه زاکان بکن.

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۷.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۸.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۰.

٢٨٩٥. موحه ممهدي كورې عهبدولای (ﷺ)

ناوی موحه ممهدي كورې عهبدولای كورې مجدعه، له پشتيوانانه و
په كېنكه له به شداربواني به يعهتي روضوان، له غه زاكاني دواتردا به شداري
كردووه.^(١)

٢٨٩٦. موحه ممهدي كورې عهبدولای ئه سهدي (ﷺ)

ناوی موحه ممهدي كورې عهبدولای كورې جه حشي ئه سهديه، برازي
زهينه بي دايكي باوه دارانه، دايكي ناوی فاطيمه كچي ئه بي حوبه يشه و
دايكي په كيك بوو له هاوه لاني پيغه مبه ر(ﷺ)، له سالي پيتمه مي پيش كوچي
پيغه مبه ردا(ﷺ) له دايك بووه، واته هه شت سال پاش هاتني ئيسلام.^(٢)
موحه ممه دهلتي: جاريك كه سيك هات بو لای پيغه مبه ر(ﷺ) و وتي: ئه
پيغه مبه ري خوا(ﷺ) نه گهر له ري خوادا بكوريم چيم بو هه يه؟ فره مووی:
به هه شت، كه كابر ويسي بروات، پيغه مبه ر(ﷺ) فره مووی: (إِلَّا الدِّينَ سَارَنِي بِهِ
جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنْفًا) (جكه له قهرز، ئيستا جبريل به چپه پني وتم).^(٣)
له غه زاي ئو خودا عهبدولای باوكي شه هيد بوو، جا وهسيه تي كرد
پيغه مبه ر(ﷺ) ئاگاداري موحه ممه د بيت، پيغه مبه ريش(ﷺ) له خه يبه ر
مولكيكي بو كړي و له مه دينه ش خانويه كي بو دابين كرد.^(٤)
موحه ممه دواي وه فاتي پيغه مبه ريش(ﷺ) ژيا و له خيلافه تي عومه ري
كورې خه طابدا خه ليفه به بري چوار هزار مووچه ي بو بريه وه.^(٥)

(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٢٣.

(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٢١.

(٣) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين(ﷺ) - حديث عبد الله بن جحش(رضي الله عنه)، الرقم ١٧٥٢٦: المعجم الكبير للطبراني - باب الميم - من اسمه محمد - محمد بن عبد الله بن جحش بن رباب الأسدي، الرقم ٥٥٧، قال شعيب الأرنؤوط صحيح لغيره وهذا إسناد حسن.

(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٢١.

(٥) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٢١.

٢٨٩٧. موحه ممه دی کوړی قهیس (ﷺ)

ناوی موحه ممه دی کوړی قهیس کوړی شوره حبيله و ژور زوو له مه کهه
موسلمان بوو و کوچی کرد بۆ حه به شه.^(١)

٢٨٩٨. موحه ممه دی کوړی مه سلمه مه (ﷺ)

ناوی موحه ممه دی کوړی مه سلمه مه کوړی سه له مه مه، له پشتیوانانه له
ئوسیه کان و کونیه که ی ئه بوو عه بدوړه حمانه، پيش هاتنی ئیسلام به بیست
و دوو سال له دایک بوو.^(٢)

موحه ممه ده کوړی و شهش کچی هه بوو، که سیکی ئه سمه ری بالابه رزی
نهرمونیان بوو.^(٣)

موحه ممه له غه زای به در و ئوحد و خندهق و هه موو غه زاکانی تردا
به شداری کرد جگه له غه زای ته بووک که ئه ویش به مؤله تی پیغه مبه ر (ﷺ)
له وئ مایه وه.^(٤)

موحه ممه دی کوړی مه سلمه مه ده لیت: دام به لای پیغه مبه ردا (ﷺ) کاتیک
له صه فا بوو و دواتر چوو، دواي که میک منی بانگ کرد، منیش چووم بۆ
لای، فهرمووی: ئه ی موحه ممه دی کوړی مه سلمه مه بۆچی سه لام ناکه یت؟
وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا بینیم تو به رامبه ر فلانه که س واتکرد که به رامبه ر
به که سی تر واتنه کردووه، بویه حه زم نه کرد قسه که ت بپریم، ئه وه چیه
ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ)؟ پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (جیبریل، ئه گه ر سه لامت
بکردایه وه لاممان ده دایته وه)، منیش وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) چی پی

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٣١.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٣٣.

^(٣) سير أعلام النبلاء، ج ٢، ص ٣٧٠.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٣٤.

فهرموویت؟ فهرمووی: (لم یزل یوصینی بالجار، حتی کنت أنتظر أنه یأمرنی أن أوثقه)،^(۱) (به رده وام له سهر در اوسن وه سیه تی بۆ ده کردم تا چاوه پئی ئه وه بووم فهرمانم پی بکات له میراتیدا به شی بۆ دیاری بکه م).

موحه ممه د پئش موسلمانبوونی سه عدی کوپی موعاز له سهر دهستی موصعه بی کوپی عومه یر موسلمان بوو، دواتر که پیغه مبه ر (ﷺ) هاته مه دینه برایه تی خسته نیوان موحه ممه د و ئه بوو عوبه یده وه.^(۲)

که عبی کوپی ئه شرف به زمانی ئازاری پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ده دا، بۆیه پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بریاری کوشتنی دا و فهرمووی: کئ که عبی کوپی ئه شرف ده کوژیت؟ چونکه ئازاری خوا و پیغه مبه ره که ی ده دات، موحه ممه دی کوپی مه سه له مه وتی: من ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ)، موحه ممه د وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) حه ز ده که یت بیکوژم؟ فهرمووی: به لئ، وتی: ده ی مؤله تم بده هه رچی پئویست بوو بیلیم، پیغه مبه ر (ﷺ) مؤله تی دا، ئه وه بوو چوو بۆ لای که عب و له وئ لومه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) لا ئه کرد تا که عب گومان نه بات و به رده وام دواندی و دواجار واده ی دانا بچیته وه بۆ لای و شه و چوویه وه بۆ لای که عب و هاو ده م به خۆیشی ئه بوو نائیه ی برد که برای شیر ی که عب بوو، که عب هاته خواره وه بۆ لایان، ژنه که ی وتی: به م شه وه بۆ کوئ ده چیت؟ ئه ویش وتی: ئه وه موحه ممه دی کوپی مه سه له مه و ئه بوو نائیه ی برامه، ژنه که ی وتی: ده نگ ی دلۆپه ی خوین ده بیستم، موحه ممه د دوو که سی تری له گه ل خۆی هینابوو، به وانی وتبوو که بینیتان من بۆنی قژیم کرد ئیوه له پشته وه لیی بده ن، که عب بۆنیکی زۆری له خۆی دابوو، موحه ممه د وتی: مؤله تم ده ده یت بۆنی سه رت بکه م؟ وتی: به لئ، بۆنی سه ری کرد و سه ری گرت و هاوه لانی بانگ کرد و ئه وانیش کوشتیان، دواتر چوونه وه و هه والیان برده وه بۆ پیغه مبه ر (ﷺ).^(۳)

^(۱) المطالب العالی لابن حجر، الرقم ۲۸۰۳.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۷۰.

^(۳) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب قتل کعب بن الأشرف، الرقم ۴۰۳۷؛ صحیح مسلم - کتاب الجهاد والسیر - باب قتل کعب بن الأشرف طاغوت اليهود، الرقم ۱۸۰۱.

موحه ممهد هندی جار شاهدی ده بوو بۆ نووسینه کانی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بۆ خه لک و هۆزه کان.^(۱)

موحه ممهدی کوپی مه سه له مه له عومره ی پاش ریکه وتنی حوده ییبه دا به شدار ی کرد و هه والی دا به قور هیشه کان که وا پیغه مبهری خوا (ﷺ) به رپوهیه، چونکه ئه و پیش پیغه مبهر (ﷺ) ده چوو تا بزانیته هیچ مه ترسیه ک نیه.^(۲)

له غه زای به نو قوره یظه دا موحه ممهدی کوپی مه سه له مه شه وانه سه رپه رشتی پاسه وانه کانی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ده کرد.^(۳)

له غه زای خه ییبه را موحه ممهد هاو ده م به مه حمودی برای به شدار بوو، مه حمودی برای له سه ر دهستی مه رحه بی جووله که بریندار کرا و ماوه ی سی رۆژ به بریندار ی مایه وه تا دواتر وه فاتی کرد، دواتر موحه ممهدی برای مه رحه بی جووله که ی کوشت.^(۴)

کاتی که مه رحه بی جووله که دابه زی و ده یوت: کئ هیه جهنگی رو به رووم له گه ل بکات، پیغه مبهر (ﷺ) فه رمووی: کئ ده چیت بۆی؟ موحه ممهدی کوپی مه سه له مه وتی: من ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ)، ئه وه بوو چوو بۆی و کوشتی.^(۵)

له خیلافه تی عومه ری کوپی خه ططابدا خه لیفه ئه رکی کۆکردنه وه ی زه کاتی جو هه ینه ی پی سپارد، هه روه ها هه رکات سکا لایه ک له سه ر کار به ده ستیک هه بوایه، خه لیفه عومه ر موحه ممهدی ده نارد تا بپوات و مه سه له که دُنیا بکاته وه و بزانیته وایه یان نا.^(۶)

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۲، ص ۳۴۸.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۲۳۱.

(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۱۲۱.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۲-۴۳.

(۵) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۱۸۹.

(۶) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۷۰.

ههروه ها له سهرده می خیلافه تی عومه ری کوپی خه ططابدا موحه ممه ده بشداری فتووحاتی میصری کرد.^(۱)

موحه ممه دی کوپی مه سهله مه له سهرده می خیلافه تی عه لی کوپی ئه بو و طالیبدا له فیتنه ی نێوان هاوه لاند که ناری گرت و به شداری جهنگی جه مه ل و صفینی نه کرد، به لکو دوا ی وه فاتی عثمان چوو له ره بذه نیشه جی بوو، دواتر گه رایه وه بۆ مه دینه و له وێ له مانگی صه فه ری سالی چل و شه شی کوچی و له ته مه نی هه فتاو هه وت سالی دا وه فاتی کرد، یان ده وتریت له سالی چل و سیی کوچیدا به دهستی کابرایه کی ئه رده نی له مالی خۆیدا کوژرا،^(۲) مه روانی کوپی هه که م نوێژی له سه ر کرد.^(۳)

دوا ی وه فاتی عثمان موحه ممه د چوو له دار شمشیتریکی دروست کرد و هه لیگرت و چوو بۆ ناوچه ی ره بذه و ماوه یه کی زۆر له وێ مایه وه.^(۴)

هه زده یفه ی کوپی یه مان ده یوت: که سینک ده ناسم فیتنه زیانی پی ناگه یه نیت ئه ویش موحه ممه دی کوپی مه سهله مه یه، چونکه پیغه مبه ر (ﷺ) پیی ده فه رموو (فیتنه زیانت پی ناگه یه نیت).^(۵)

۲۸۹۹. موحه ممه دی کوپی ئه بی هه زده یفه

ناوی موحه ممه دی کوپی ئه بی هه زده یفه ی کوپی عوتبه ی عه بشه مه، دایکی ناوی سه هله ی کچی سه وه یله، باوک و دایکی کوچیان کرد بۆ هه به شه و له وێ موحه ممه د له دایک بوو، له دوا ی وه فاتی پیغه مبه ر (ﷺ) له جهنگی یه مامه دا باوکی شه هید بوو، ئیتر عثمانی کوپی عه ففان سه ره پرشتی موحه ممه دی ده کرد، له خیلافه تی عثماندا موحه ممه د داوا ی

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۷۱.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۳۴.

^(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۳۵۴.

^(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۶۹.

^(۵) سنن أبي داود، الرقم ۴۶۶۳، صححه الألباني.

مؤله تی له عوثمان کرد تا بجیت بۆ میصر، ئه ویش مؤله تی دا، که چی دوا یی بوو به یه کتیک له وانه ی خه لکیان هانده دا دژی عوثمان، دواتر خه لکی میصر به یه تیان دا به موحه ممه د تا والی میصر بیت ته نها چهند که سیک نه بیت، له ولاشه وه که و ته ئاماده کردنی ئه و سوپایه ی چوون بۆ گه مارۆدانی عوثمان، که عوثمان شهید کرا ئه وانه ی به یه تیان نه دا بوو به موحه ممه د کۆبوونه وه و داوای خوینی عوثمانیان ده کرد و موحه ممه دیش سوپایه کی ئاماده کرد بۆ له ناوبردنیان، دواتر عه لی کوپی ئه بوو طالیب ئه وی له و پۆسته هیشه وه تا دواتر موحه ممه دی کوپی ئه بوو به کری نارد بۆ شوین گرتنه وه ی، کاتیک موعاویه هات به ره و میصر و له وی له گه ل موحه ممه د دانووستانی کرد تا ریکبکه ون له سه ر به ده سته وه دانی بکوژانی عوثمان، به لام موعاویه به پلانیکی خودی موحه ممه دیشی به دیل گرت و به ندی کردو دواتر کوشتی.^(۱)

۲۹۰۰. موحه ممه دی کوپی ئه بی عومهیره (رضی الله عنه)

ناوی موحه ممه دی کوپی ئه بی عومهیره یه، هاوه لی پیغه مبه ری خوای (رضی الله عنه) کردووه.^(۲)

۲۹۰۱. موحه ممه دی کوپی ئه نه س (رضی الله عنه)

ناوی موحه ممه دی کوپی ئه نه سه، له پشتیوانانه، موحه ممه د ده لیت: که پیغه مبه ر (رضی الله عنه) هاته مه دینه من برام بۆ لای و دهستی هینا به سه ر سه رمدا و ناوی نام موحه ممه د و فره مووی: (ناوی منی لی بنین به لام کونیه ی منی لی مه نین).^(۳)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۰-۱۱.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل، الرقم ۱۷۳۱۶، المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۱۶۳۰۲.

^(۳) معجم الصحابة لابن قانع، ج ۳، ص ۲۴.

۲۹۰۲. موحه ممه‌دی مه‌ولا (ﷺ)

ناوی موحه ممه‌دهو مه‌ولای پیغه مبه‌ر (ﷺ) بوو، سه‌ره‌تا ناوی ماناهییه بوو و که‌سیکی مه‌جووسی بوو و سه‌رقالی کاری بازرگانی بوو، کاتیک باسی پیغه مبه‌ری خوای (ﷺ) بیست، له مه‌روه‌وه چوو به‌ره‌و مه‌دینه‌و له‌وئ موسلمان بوو و پیغه مبه‌ریش (ﷺ) ناوی نا موحه ممه‌د، ئیتر به موسلمانان گه‌رایه‌وه بۆ مه‌رو.^(۱)

۲۹۰۳. موحه ممه‌دی ئه‌نصاری (ﷺ)

ناوی موحه ممه‌دی کوپی ئه‌بی دزه‌ی ئه‌نصاریه‌و یه‌کیکه له به‌شداربوانی فه‌تحی مه‌ککه.^(۲)

۲۹۰۴. موحته‌فیری کوپی ئه‌وس (ﷺ)

ناوی موحته‌فیری کوپی ئه‌وسی کوپی زیاده، یه‌کیکه له به‌شداربوانی به‌یعه‌تی ریضوان، دواتر موحته‌فیر هاوده‌م به‌بیشری کوپی به‌شداربوتووحات بوون و له خوراسان له‌ناو سوپای عه‌بدوپه‌حمانی کوپی سه‌موره‌دا به‌شدار بوون.^(۳)

۲۹۰۵. موحره‌ره (ﷺ)

ناوی موحره‌ره یان موحریری کوپی عامیره، له پشتیوانانه له به‌نی نه‌ججار، یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۸.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۷۸.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۸۱.

٢٩٠٦. موحریزی کوپی نهضله (ﷺ)

ناوی موحریزی کوپی نهضلهی کوپی عهبدولای نهسه دیه، یه کیکه له بهشداربوانی غهزای بهدر.^(١)

ههروه ها ئه و کاته ی سه له مه ی کوپی نه کوه و شتره کانی پیغه مبهری خوای (ﷺ) له دوژمن وهرگرت ه وه باس له رۆلی موحریز دهکات، سه له مه هاواری کرد بۆ یارمه تی، هاواره که ی ئیبنولئه کوه و گه یشته پیغه مبهری (ﷺ) و ئه ویش هاوه لانی ئاگادار کرده وه و بری له هاوه لان دهنگی پیغه مبهریان (ﷺ) بیست خیرا چوونه خزمه تی، له وانه موحریزی کوپی نهضله، پیغه مبهری (ﷺ) سه عدی کوپی زهیدی کرد به ئه میریان، یه که م که س گه یشت به و شالابو به رانه موحریز بوو، موحریز سواری ئه سپی ببوو که هی مهحموودی کوپی مه سه له مه بوو،^(٢) کاتی گه یشت به دوژمن پیی وتن بوهستن ئه ی گروی بهنی لوکه یعه تا کوچه ران و پشتیوانان که به دواتانه وهن پیتان ئه گهن.^(٣)

٢٩٠٧. موحریشی کوپی عهبدولای (ﷺ)

ناوی موحریشی کوپی عهبدولایه، کاتی که پیغه مبهری (ﷺ) له جیعرانه دابه زی، دواتر پیغه مبهری (ﷺ) بۆ عومره که وته پی، دابه زی و هاوده م به و موحریشیش دابه زی بۆ ناو شیوه که تا گه یشته شوینی که پیی دهوترا ئه شقاب، پیغه مبهری (ﷺ) فهرمووی: (ئه ی موحریش ئاوی ئه م شوینه تا کوره یان تا کودده - بۆ خالید - تا بیپاریزیت - و ئه وه ی له شیوه که مایه وه بۆ تۆ ئه ی موحریش).^(٤)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٥، ص ٧٨٢.

^(٢) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٤، ص ١٥٠.

^(٣) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٤، ص ١٥١.

^(٤) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ٢٢٠٣.

۲۹۰۸. موحیببهی کچی ربیع (ﷺ)

ناوی موحیببهی کچی ره بیعه و خوشکی سه عدی کوپی ره بیعه، له پشتیوانانه، چووه ته خزمهت پیغه مبه (ﷺ) و به یه تی پیداو، موحیببه هاوسه ری عامیری کوپی زهید بوو و کوپیکی لینی بوو به ناوی بیلال.^(۱)

۲۹۰۹. موخه یریق (ﷺ)

ناوی موخه یریقه و له به نی قهینو قاعه، موخه یریق موسلمان بوو و وه سیه تی کرد سامانی لای پیغه مبه (ﷺ) بیت، له غه زای ئو حوددا به شداری کرد و تیایدا شهید بوو، ئینجا پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی: (موخه یریق پیشکه وتووی جووله که یه و سه لمان پیشکه وتووی فارسه و بیلال پیشکه وتووی حه به شه یه).^(۲)

۲۹۱۰. موختاری کوپی حارثه (ﷺ)

ناوی موختاری کوپی حارثه یه، له پشتیوانانه، یه کیکه له به شداربوانی به یه تی عه قه به.^(۳)

۲۹۱۱. موراره ی کوپی ربیع (ﷺ)

ناوی موراره ی کوپی ره بیعه، له پشتیوانانه له ئه وسیه کان، یه کیکه له به شداربوانی غه زای به در، یه کیکه له و هاوه لانه ی له غه زای ته بووک دواکه وت و دواتر خوای گه وره لییان خوش بوو.^(۴) که عبی کوپی مالیک ورده کاری به سه رهاته که باس دهکات و له ژبانی که عبدا به سه رهاته که مان هیناوه و لیتره دا دووباره ی ناکه ی نه وه.

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۱۵.

^(۲) أخبار المدينة لابن شبة، ج ۱، ص ۱۱۰.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۷.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۵.

۲۹۱۲. مورای کوری سینان (ﷺ)

ناوی مورای کوری سینانه و یه کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای ئوحوود، هه‌رچه‌نده ته‌مه‌نی که‌م بوو و پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ریی نه‌دا به‌شدار بکات، به‌لام مورا تکای زوری کرد و دواجار پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) مۆله‌تی دا به‌شدار بکات، دواتریش له به‌یعه‌تی ریشواندا به‌شدار کرد، هه‌رچه‌نده له غه‌زای خه‌یه‌ردا به‌شدار نه‌بوو، به‌لام پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) پشکی بۆ حساب کرد.^(۱)

۲۹۱۳. موپره‌ی کوری حارث (ﷺ)

ناوی موپره‌ی کوری حارثی به‌لویه، رایه‌ک هه‌یه ده‌لێت: له غه‌زای به‌دردا به‌شدار کردوو، یه‌کێکه له به‌شداربوانی غه‌زای ئوحوود.^(۲)

۲۹۱۴. موپره‌ی کوری که‌عب (ﷺ)

ناوی موپره‌ی کوری که‌عبه، یان ده‌وتریت که‌عبی کوری موپره‌یه، یان ده‌وتریت ئه‌و دوانه دوو هاوه‌لی جیاواز بون،^(۳) موپره ده‌لێت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) که نوێژه بارانه‌ی ده‌کرد، له نزاکه‌یدا ده‌یفه‌رموو (اللهم اسقنا غیثا مغیثا مرینا سرعاً غداً طبقاً عاجلاً غیر راث نافعاً غیر ضار).^(۴)

۲۹۱۵. موسه‌ووهر (ﷺ)

ناوی موسه‌ووهری کوری یه‌زیدی ئه‌سه‌دی مالیکیه، موسه‌ووهر ده‌لێت: له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بووم له نوێژدا شتیکی بیر چوو و نه‌یخویند، دواتر که‌سێک وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئه‌و ئایه‌ته‌و ئه‌و ئایه‌ته‌ت بیر چوو، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: ده‌ی با بیرت بخستمایه‌ته‌وه.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٨٥

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٧٧.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٨١.

^(۴) المستدرک علی الصحیحین - کتاب الاستسقاء - دعاء الاستسقاء وصلاته، الرقم ١٢٣٠.

^(۵) مسند أحمد بن حنبل - أول مسند المدینین (ﷺ) أجمعین - حدیث مسور بن یزید (ﷺ)، الرقم ١٦٩٦٣؛

٢٩١٦. موسه‌ییه‌بی کوری حه‌زمن(ﷺ)

ناوی موسه‌ییه‌بی کوری حه‌زه‌نی کوری ئه‌بی وه‌ه‌بی قور‌ه‌یشی مه‌خزومیه، هه‌م خۆی و هه‌م باوکی هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) بوون، موسه‌ییه‌ب کور‌پ‌کی هه‌بوو به‌ ناوی سه‌عید، موسه‌ییه‌ب یه‌کیکه‌ له‌ به‌شدار‌بوانی به‌یعه‌تی ریضوان، به‌لام رایه‌کی تر ده‌لیت: موسه‌ییه‌ب و باوکیشی دوا‌ی فه‌ت‌ح‌ی مه‌که‌که‌ موس‌لمان بوون.^(١)

٢٩١٧. موسه‌ییه‌بی کوری ئه‌بی سائیب(ﷺ)

ناوی موسه‌ییه‌بی کوری ئه‌بی سائیبی کوری عه‌بدوولای قور‌ه‌یشیه، کۆچی کرد بو‌ لای پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) و له‌ حوده‌ییه‌دا به‌شدار بوو.^(٢)

٢٩١٨. موس‌ته‌وریدی کوری خیلان(ﷺ)

ناوی موس‌ته‌وریدی کوری خیلانه، له‌ فه‌رمووده‌یه‌ک‌دا باسی ها‌ت‌وه‌، ئه‌بوو ئوما‌مه‌ ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) فه‌رمووی: (نیوانی ئی‌وه‌و رۆم چ‌وار ئاگر‌به‌ست ده‌بی‌ت و چ‌واره‌میان له‌سه‌ر ده‌ستی که‌سی‌کی هیره‌قل ده‌بی‌ت که‌ حه‌وت سا‌ل ده‌خایه‌نی‌ت)، که‌سی‌ک له‌ عه‌بدولقه‌یس که‌ ناوی موس‌ته‌وریدی کوری خیلان بوو وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) ئه‌وک‌ات ک‌ی پی‌شه‌وا‌ی خه‌ل‌که‌؟ فه‌رمووی: (که‌سی‌کی چ‌ل سا‌له‌یه‌ که‌ ده‌موچ‌اوی ده‌لی‌ت هه‌سا‌ره‌ی دره‌وشاوه‌یه، له‌ کول‌می راستیدا خا‌لی‌کی ره‌ش هه‌یه‌...)^(٣)

سنن أبي داود، الرقم ٩٠٧، ضعفه شعيب الأرناؤوط، حسنه الألباني.

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٢١.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٢٢.

^(٣) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ٧٣٢٣.

۲۹۱۹. موسته‌وریدی کوری شه‌داد (ﷺ)

ناوی موسته‌وریدی کوری شه‌دادی کوری عه‌مری قورپه‌یشی فه‌هری مه‌ککيه، خوی و باوکیشی هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوون، له کووفه نیشته‌جی بوو، دواتر چوو بۆ ئیسکه‌نده‌ریه و له‌وئ مایه‌وه تا له سالی چل و پینجی کۆچیدا له‌وئ وه‌فاتی کرد.^(۱)

موسته‌ورید ده‌لێت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (والله ما الدنيا في الآخرة إلا مثل ما يجعل أحدكم إصبعة هذه - وأشار يحيى بالسبابة - في الم فلم ينظر ثم ترجع)،^(۲) (به‌خوا دنیا له‌چاو ئاخیره‌تا وه‌ک ئه‌وه وایه یه‌کێکتان په‌نجه بکات به رووباریکدا، دواتر چه‌نده له ئاوه‌که‌ی له‌گه‌ل ده‌میتێته‌وه؟).

۲۹۲۰. موسلیمی باوکی رائیطه (ﷺ)

ناوی موسلیمه و کچیکی هه‌بوو به ناوی رائیطه که فه‌رمووده‌ی له باوکیه‌وه گێراوه‌ته‌وه، موسلیم ده‌لێت: له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا (ﷺ) به‌شداری غه‌زای حونه‌ین بووم، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) پێی فه‌رمووم ناوت چیه؟ وتم: ناوم غورابه، فه‌رمووی: به‌لکو تو موسلیمیت.^(۳)

۲۹۲۱. موسلیمی کوری خه‌یشه‌نه (ﷺ)

ناوی موسلیمی کوری خه‌یشه‌نه‌ی کینانه، برای ئه‌بووقورصافه‌یه، براکه‌ی ده‌لێت: براکه‌م مندالی بوو که برده‌م خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، براکه‌م رایکرد، چووم و هینامه‌وه‌و ئه‌ویش موسلمان بوو و به‌یعه‌تی دا به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ناوی نا موسلیم، سه‌ره‌تا ناوی موقسیم بوو.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۹۰.

^(۲) صحيح مسلم - كتاب الجنة وصفة نعيمها وأهلها - باب فناء الدنيا وبيان الحشر يوم القيامة، الرقم ۲۸۵۸؛ السنن الكبرى للنسائي - كتاب الرقائق، الرقم ۱۱۷۹۷؛ صحيح ابن حبان - كتاب الأيمان - ذكر البيان بأن المرء جائز له أن يحلف في كلامه إذا أراد التأكيد لقوله الذي يقوله، الرقم ۴۳۳۰.

^(۳) المعجم الكبير للطبراني - باب الميم - من اسمه مسلم - مسلم أبو رائطة، الرقم ۱۰۵۰.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۰۸.

۲۹۲۲. موسلیمی کوری شهیه (ﷺ)

ناوی موسلیمی کوری شهیه هه جیه، موسلیم ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی: (ئه گهر خه لکی له شوینی خویان دانیشتن و که سیک برا که ی بانگ کرد و ریتی بۆ فراوان کرد له شوینی خویدا ئه وه با دابنیشیت چونکه ئه وه ریزی که، ئه گهریش ریتی بۆ فراوان نه کرد با پروانیت چ شوینی فراوان هه یه له وی دابنیشیت).^(۱)

۲۹۲۳. موسلیمی کوری عه بدوره حمان (ﷺ)

ناوی موسلیمی کوری عه بدوره حمانه، موسلیم ده لیت: پیغه مبه ری خوام (ﷺ) بینی له سالی فه تحدا به یعه تی له خه لک وهر ده گرت، ئافره تیک هات دهستی دهتوت دهستی پیاوه، پیغه مبه (ﷺ) رازی نه بوو به یعه تی لی وهر بگریت تا ئافره ته که چوو رهنگی دهستی گۆری، پیاویکیش هات خاته میکی ئاسن له دهستیدا بوو، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی: (مَا ظَهَرَ اللَّهُ يَدَا فِيهَا خَاتَمٌ مِنْ حَدِيدٍ) (خوا دهستیک پاک ناکاته وه که خاته می ئاسنی تیدا بیت).^(۲)

۲۹۲۴. موسلیمی کوری عومه یر (ﷺ)

ناوی موسلیمی کوری عومه یره، موسلیم ده لیت: گۆزه یه کی گلینه ی سهوز به دیاری هینرا بۆ پیغه مبه (ﷺ) که کافور-گیایه کی بۆنخۆش-ی تیدا بوو، ئه ویش دابه شی کرد به سهز کۆچه ران و پشتیواناندا و فهرمووی: (يَا أُمَّ سُلَيْمٍ، انْتِزِي لَنَا فِيهَا) ئه ی ئومموسوله یم له وه دا نه بیژ-شهر به تی میوه- مان بۆ ئاماده بکه.^(۳)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۰۹.

^(۲) المعجم الأوسط للطبراني - باب الألف - من اسمه أحمد - أحمد بن عبد الرحمن بن عقال الحراني، الرقم ۱۱۱۴.

^(۳) المعجم الكبير للطبراني - باب الميم - من اسمه مسلم - مسلم بن عمير الثقفي، الرقم ۱۰۵۸.

۲۹۲۵. موسلیمی کوری ئه‌سه‌له‌م (ﷺ)

ناوی موسلیمی کوری ئه‌سه‌له‌مه، که‌سیکی پیر و به‌ته‌مه‌ن بوو، موسلیم که ده‌چوویه بازارپی مه‌دینه ده‌گه‌رایه‌وه ماله‌وه‌و عه‌باکه‌ی داده‌نا، دواتر بیرری ده‌که‌وته‌وه له مزگه‌وتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نویژی نه‌کردوو، بۆیه ده‌یوت: به‌خوا پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) پیی فه‌رموین (مَنْ هَبَّطَ مِنْكُمْ إِلَى هَذِهِ الْقَرْيَةِ فَلَا يَرْجِعَنَّ إِلَى أَهْلِهِ حَتَّى يَرْجَعَ زَكَّاتَيْنِ فِي هَذَا الْمَسْجِدِ ثُمَّ يَرْجِعَ إِلَى أَهْلِهِ) (هه‌رکامتان هاته‌وه ئه‌م گونده با نه‌گه‌ریته‌وه بۆ ماله‌وه تا له‌م مزگه‌وته‌دا دوو رکات نویژ بکات ئینجا بگه‌ریته‌وه بۆ ناو خیزانه‌که‌ی).^(۱)

۲۹۲۶. موشه‌مریجی کوری خالید (ﷺ)

ناوی موشه‌مریجی کوری خالیده‌و له ناو وه‌فدی عه‌بدولقه‌یسدا چووه‌ته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) عه‌بایه‌کی پی به‌خشی.^(۲)

۲۹۲۷. موضعه‌بی کوری عومه‌یر (ﷺ)

ناوی موضعه‌بی کوری عومه‌یری کوری هاشمی عه‌به‌دیه، یه‌کینکه له ده‌سته‌ی یه‌که‌می موسلمانان، کونیه‌که‌ی ئه‌بووعه‌بدولایه، موضعه‌ب زۆر زوو موسلمان بوو هیشتا پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له مالی ئه‌رقه‌م بانگه‌وازی ده‌کرد، به‌لام له ترسی دایکی ئیمانداریه‌که‌ی خۆی شارده‌وه تا ئه‌وه‌ی عوثماني کوری طه‌لحه‌ پیی زانی و به‌ دایک و که‌سانی وت که موضعه‌ب موسلمان بووه، ئه‌وه‌بوو ئه‌وانیش موضعه‌بیان له ماله‌وه به‌سته‌وه تا ده‌رفه‌تی بۆ گونجا و رایکرد و کۆچی کرد بۆ حه‌به‌شه.^(۳)

(۱) المعجم الكبير للطبراني - باب الميم - من اسمه مسلم - مسلم بن أسلم بن بجرة الأنصاري، الرقم ۱۰۵۵.

(۲) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۴۵۸۲.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۲۳.

موصعب دواتر گه پرایه وه بۆ مهككه و دواى ئه وه كۆچى كرد بۆ مهدينه.^(۱)
 پشتيوانان داوايان له پيغه مبه ر(ﷺ) كرد كه سيكيان بۆ بنيرى تا قورئانيان
 فير بكات، ئه ويش موصعبي كورپى عومه يري نارد، موصعبيش له مالى
 ئه ساعد دابه زى،^(۲) ئيتىر بوونه هاريكاري يه كتر بۆ خزمه تى په يامى خوا و
 ريشه كيكردى ره گى بته رستى.

به رائى كورپى عازب ده ليت: يه كه م كه س كۆچى كرد بۆ لامان موصعبي
 كورپى عومه ير و ئيبين ئوم مهكتووم بوو و ئه و دوانه قورئانيان فيرى
 خه لك ده كرد.^(۳)

جاريك ئه ساعد موصعبي برد بۆ لاي به نى عه بدولئه شهه ل تا له سه ر
 ئيسلام قسه يان بۆ بكات، گه يشته ناو باخيكي بنى ظفر و لاي بيرى دانيشتن،
 برى له خه لكى هۆزى ئه سلهم له ده وريان كۆبوونه وه، هيشتا سه عدى
 كورپى موعان و ئوسه يدى كورپى حوضه ير كه گه وره ي هۆزه كانيان بوون
 موسلمان نه بوو بوون، كاتى قسه كانى ئه ساعدو موصعبيان بيست سه عد
 به ئوسه يدى وت هه ي بيتاو ك برۆ بۆيان، سه ير كه چۆن هاتوونه ته خاكمان
 تا هه رزه كار ه كانمان له خسته به رن، برۆ به ريان پى بگره و مه هيله بيته
 ناوچه ي ئيمه، ئوسه يدى به خه نجه ري كه وه هات، ئه ساعد به موصعبي
 وت ئه مه گه وره ي هۆزه كه يه تى، ديت بۆ لات، راست په يامى خواى پى
 بلئ، موصعب وتى: ئه گه ر دا بنيشى قسه ي له گه ل ئه كه م، ئوسه يد به
 قسه وتنه وه هاته به رده ميان، وتى: بۆچى هاتون بۆ لامان تا هه رزه كار ه كانمان
 له خسته به رن، ئه گه ر گيانى خۆتانتان لا خۆشه ويسته دوور بگرن ليتمان،
 موصعب پى وت بۆچى دانانيشيت تا گويمان لى بگريت، ئه گه ر به دلئت
 نه بوو واز دينين، ئه ويش وتى: قسه كه ت جوانه، خه نجه ره كه ي ده ستى

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٢٣.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٣، ص ١٤٩.

(۳) صحيح البخاري - كتاب مناقب الأنصار - باب مقدم النبي(ﷺ) وأصحابه المدينة، الرقم ٣٩٢٥.

داچه قاند به ناو زه ویدا و له بهرده میاندا دانیشت، موصعب باسی ئیسلامی بۆ کرد و قورئانی بۆ خوینده وه، خیرا ئومیدی موسلمانوونیان له روخساریدا به دیکرد، ئوسهید وتی: چه ند جوان و چاک ئەلین، باشه ئەگەر بتانه وی بچنه ناوئهم ئاینه چی ده کهن؟ ئەوانیش پێیان وت خۆت بشۆ و جلەکانت بشۆ و دواتر شایه تومانی حق بهینه و دواتر نوێژ بکه، ئەویش وایکرد، دواتر ئوسهید وتی: من که سیکم له دواي خۆم جیهیشتوووه ئەگەر ئەویش شوینتان بکه وی چی که سی ناو هۆزه که ی ههیه شوینتان ئەکه ون، ئیستا ئەینیرم بۆ لاتان، ئەویش سه عدی کورپی موعاده، ئینجا ئوسهید خه نجه ره که ی هه لگرت و چوو بۆ لای سه عد و هۆزه که شی چاوه پروان بوون، سه عد پیتی وت چیت کرد؟ ئوسهید وتی: من قسه م له گه ل کردن به خوا وای نابینم خراب بن، ریم لیگرتن، ئەوانیش وتیان: چیت پی خوشه واده کهین، به نی حارثه ویستیان بچن ئەسه عدی کورپی زوراره بکوژن، ئەشزانن پوورزای تویه، واده که ن وه ک سووکایه تی به تو، سه عد به تووره یی و خیرایی هه ستا و چوو بۆ لایان، که چوو بینی هه ردووکیان بیتخه م دانیشتون زانی ئوسهید ویستوو یه تی گوئیان لی بگری، به قسه وتنه وه (جنیودانه وه) له بهرده میاندا راوه ستا، به ئەسه عدی کورپی زرارهی وت به خوا له بهر خزمایه تی نیتوانمان نه بوايه ئەمه ت به سه ردا تینه ئەپه ری، موصعب پیتی وت بۆچی دانانیشتیت گویمان لی بگریت، ئەگەر به دلّت بوو باشه، ئەگەر به دلّت نه بوو لیّت دوورده که وینه وه، سه عد وتی: قسه که ت جوانه، دانیشت و خه نجه ره که ی داچه قاند به زه ویداو گوئی لیگرتن، هه مان شتیش بۆ ئەم روویدا، که سه عد گه رایه وه، هۆزه که ی وتیان: به خوايه سه عد به ده موچاویکی تره وه هاتوه ته وه، کاتی سه عد گه یشته لایان وتی: ئە ی به نی عه بدولئه شهه ل منتان لا چۆنه؟ وتیان: گه وره و شاره از و به ریزترینی ئیمه ی، ئەویش وتی: ده ی ده نگم له ژن و پیاوتان هه لده گرم تا کاتی باوه ر دینن به خوا و

پینگه مبه ره که ی، به وه هه ره موو به نی عه بدولئه شهه ل موسلمان بوون جگه له چند که سنی، پاشان ئه سعه د موضعه بی برده وه بو مالی خویان.^(۱) کاتیک پینگه مبه ر(ﷺ) برایه تی خسته نیتوان کۆچه ران و پشتیوانانه وه برایه تی خسته نیتوان خالیدی کوپی زهید و موضعه بی کوپی عومهیره وه.^(۲) هاوسه ره که ی موضعه ب ناوی حه منه ی کچی جه حشی ئه سه دی بوو که خوشکی زهینه بی کچی جه حشی خیزانی پینگه مبه ر(ﷺ) و دایکی باوه پداران بوو.^(۳)

جاریک عه لی کوپی ئه بو و طالیب و پینگه مبه ر(ﷺ) پیکه وه لای مزگه وت بوون که موضعه ب به جلیکی پینه کراوه وه چوو بو لایان، له کاتیکدا پیشتر موضعه ب له هه موان ژبانی خوشتر بوو، که پینگه مبه ر(ﷺ) بینی موضعه ب له چ حالیکدا وه ده یه تیا به ره چاو پیشتر له چ باریکدا بوو چاوه کانی پر بوون له فرمیسک.^(۴)

له گیرانه وه یه کی تر دا ها تو وه پینگه مبه ر(ﷺ) گریا و دواتر فه رمووی: (كَيْفَ بَكُمْ إِذَا عَادَا أَحَدُكُمْ فِي حُلَّةٍ، وَرَاحَ فِي حُلَّةٍ، وَوَضَعَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ صَحْفَةً، وَرَفَعَتْ أُخْرَى، وَسَتَرْتُمْ بِيُوتَكُمْ كَمَا تَسْتُرُ الْكُفَّةَ)، (چۆنه ئه گهر روژیک بیت یه کیک له ئیوه به یانی جلیک بیوشیت و ئیواره ش جلیکی دی، خوانیکی بخریته به رده م و یه کیک تری له به رده م لابریت، چۆن که عبه داپوشراوه ئاوا ماله کانتان داپوشن)، وتیان: ئه ی پینگه مبه ری خوا(ﷺ) ئه و روژه زۆر باشتین، یه کلا ده بینه وه بو په رستش و پتویستمان به شمه ک و یارمه تی نه، ئه ویش فه رمووی: (لَأَنْتُمْ الْيَوْمَ خَيْرٌ مِنْكُمْ يَوْمَئِذٍ)،^(۵) (به دلنیا یه وه ئه مرۆ زۆر له و روژه باشتین).

^(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۱۵۲-۱۵۳.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۳۴.

^(۳) أسد الغابة، ج ۷، ص ۷۸.

^(۴) مسند أبي يعلى الموصلي، الرقم ۴۷۹.

^(۵) جامع الترمذي - أبواب صفة القيامة والرقائق والورع عن رسول الله (ﷺ)، الرقم ۲۴۷۶ وقال هذا حديث حسن غريب.

موصعب یہ کتیکہ لہ بہ شداربوانی غہزای بہ درو دواتریش لہ غہزای ٹوحددا بہ شداری کرد و ٹالای موسلمانانی بہ دستہ وہ بوو و تیایدا شہید بوو.^(۱) لہ غہزای ٹوحددا پیغہمبہر (ﷺ) ٹالایہ کی دابوویہ دست علی کوپی ٹہبووطالب، بہ لام دواتر ٹالاکہی لہ و ہرگرت و دای بہ موصعبی کوپی عومہ یر.^(۲)

موصعب لہ دہوری پیغہمبہر (ﷺ) بوو و دہجنگا تا کوژرا، کابرایہ ک کوشتی کہ وایزانی پیغہمبہری خوائ (ﷺ) کوشتوہ و بہ پہلہ بہ قورہیشیہ کانی وت موحمہ دم کوشت، کہ چی موصعبی شہید کردبوو، دواتر پیغہمبہر (ﷺ) ٹالاکہی دایہ وہ دست علی.^(۳)

کہ موصعب شہید بوو جلیکی و نہ بوو بؤ کفہکھی بہ کار بیت، تہنہ دوو جلی جیہشتبوو، کہ سہریان دادہ پویشی قاجی دہردہکوت و کہ قاجیان دادہ پویشی سہری دہردہکوت، پیغہمبہر (ﷺ) فرمانی کرد بہ گہ لا قاجی داپویشن.^(۴)

حہمنہ دلایت: لہ جہنگی ٹوحددا- پیتم و ترا براکت کوژرا، وتم: إنا لله و إنا إليه راجعون، وتیان: میزدہکشت کوژرا، وتم: نای چند بہ داخ و خہفہ تہ، پیغہمبہر (ﷺ) فہرمووی: (إن للزوج من المرأة لشعبة ما هي لشيء)،^(۵) (ٹافرت ہاوخوبوونیکی ہہیہ بؤ پیاو کہ بؤ کہسی تر نیہ تی)، پیغہمبہر (ﷺ) بہ حہمنہی فہرموو بؤچی وات وت بؤ موصعبی میزدت؟ ٹہویش وتی: ٹہی پیغہمبہر (ﷺ) ٹاخو ہہ تیوکہ وتتی مندالہ کہیم ہاتہ بہرچاو.^(۶)

حہمنہ لہ موصعب کچیکی ہہبوو بہ ناوی زہینہب.^(۷)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۲۳.

(۲) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۲۰.

(۳) سير أعلام النبلاء للذهبي، ج ۱، ص ۱۴۸.

(۴) صحيح ابن حبان - كتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم (ﷺ) أجمعين - ذكر مصعب بن عمير أحد بني عبد الدار بن قصي (ﷺ)، الرقم ۷۰۱۹، صححه ابن حجر في الإصابة، ج ۶، ص ۱۲۳.

(۵) سنن ابن ماجه، الرقم ۱۵۸۵، المستدرک علی الصحیحین، الرقم ۶۹۷۱، سکت عنہ الذہبی، السنن الکبری للبیہقی، الرقم ۶۷۲۴، ضعفہ الألبانی فی صحیحی و ضعیف سنن ابن ماجه، الرقم ۱۵۹۰.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۴۱.

(۷) أسد الغابة، ج ۷، ص ۱۴۸.

۲۹۲۸. موضهریسی کوپی سوفیان (ﷺ)

ناوی موضهریسی کوپی سوفیانی کوپی خه فاجیه، له غه زای حونه یندا
هاو دهم به پیغه مبه (ﷺ) به شداری کرد. ^(۱)

۲۹۲۹. موطنه ریضی کوپی خالید (ﷺ)

ناوی موطنه ریضی کوپی خالیده و پاش فته تحی مه ککه هاتو و ته خزمهت
پیغه مبه (ﷺ) و پیغه مبه ری خوایش (ﷺ) نامه یه کی بۆ نووسی. ^(۲)

۲۹۳۰. موطنه لیبی سوله می (ﷺ)

ناوی موطنه لیبه و یه کیکه له به شدار بوانی بیئر مه عوونه که پیغه مبه (ﷺ)
هاو دهم به مونذیری کوپی عه مر ناردی بۆ رینوینیان. ^(۳)

۲۹۳۱. موطنه لیبی کوپی حه نطه ب (ﷺ)

ناوی موطنه لیبی کوپی حه نطه به و کونیه که ی ئه بو و عه بدولایه، له غه زای
به دردا له ناو سوپای بیباوه راندا به شداری کرد و به دیل گیرا، دواتر که
ئازاد بوو موسلمان بوو. ^(۴)

۲۹۳۲. موطنه لیبی کوپی ئه بی وداعه (ﷺ)

ناوی موطنه لیبی کوپی ئه بی وداعه ی قورپه یشی سه همیه، له فته تحی
مه ککه دا موسلمان بوو. ^(۵)

^(۱) أسد الغابة، ج ۵، ص ۱۹۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۲۷.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۳۳.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۳۲.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۳۲.

موطه لیب ده لیت: پیغه مبهری خوام (ﷺ) بینی له په نا روکنی ئه سوه ددا نویتزی ده کرد و ژن و پیاو به بهرده میدا ده رویشتن و سوترهش له نیتوان پیغه مبهر (ﷺ) و ئه واندانده بوو.^(۱)

۲۹۳۳. موطه لیبی کورپی ئه زهره (ﷺ)

ناوی موطه لیبی کورپی ئه زهره کورپی عه بدعه و فیه، زوو له مه ککه موسلمان بوو و دواتر کوچی کرد بۆ حه به شه و له وئ وه فاتی کرد و میراتی بۆ عه بدولای کورپی جیه تیشتن، ئه مهش یه که م میراتی بوو له ئیسلامدا.^(۲)

۲۹۳۴. موطعی می کورپی عوبه ییده (ﷺ)

ناوی موطعی می کورپی عوبه ییده به لویه، ئیسه قی کورپی ره بیعه ده لیت: له ماوه ی فیتنه دا چووم بۆ لای موطعی م، ئه ویش وتی: پیغه مبهری خوا (ﷺ) رایسپاردم تا گویرایه ل بم با ئه گهر سه رکرده که م ره شپیتستیکی سه ررو تاویش بی.^(۳)

۲۹۳۵. موطیعه (ﷺ)

ناوی موطیعه ی کچی نوعمانه، له پشتیوانانه و سه رها ناوی عاصیه بوو و پیغه مبهر (ﷺ) ناوی گورپی و ناوی نا موطیعه.^(۴)

^(۱) صحیح ابن حبان - کتاب الصلاة - باب ما یکره للمصلي وما لا یکره - ذکر البیان بأن هذه الصلاة لم تکن بین الطوافین و بین المصطفی (ﷺ) ستره، الرقم ۲۳۶۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۳۱.

^(۳) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۶۷۷.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۱۹.

٢٩٣٦. موطيعى كورى عامير (ﷺ)

ناوى موطيعى كورى عاميرى كورى عه وڤى كيلايه، چووه ته خزمهت پيغه مبه (ﷺ) خوا (ﷺ)، كاتيگ پيغه مبه (ﷺ) ناوى پرسى، وتى: ناوم عاصيه، بويه پيغه مبه (ﷺ) ناوى گورى و ناوى نا موطيع.^(١)

٢٩٣٧. موطيعى كورى ئه سوه (ﷺ)

ناوى موطيعى كورى ئه سوه دى قوردهيشى عه دويه، سه ره تا ناوى عاصى بوو، به لام پيغه مبه (ﷺ) ناوى گورى، ئه م هاوه له له فته تحى مه ككه دا موسلمان بوو.^(٢)

موطيع ده لئيت: پيغه مبه (ﷺ) له روژى فته تحى مه ككه دا ده يفه رموو (لا يقتل قرشي صبرا بعد هذا اليوم إلى يوم القيامة)،^(٣) (له مړو به دوا تا روژى دوايى هيچ قوردهيشيه ك به ئه شكه نجه و هيشته نه وه ناكور ريت).

٢٩٣٨. موزه هيرى كورى رافيع (ﷺ)

ناوى موزه هيرى كورى رافيعى كورى عه دديه، له پشتيوانانه و به كيكه له به شداربوانى غه زاي ئو حود، دواي وه فاتى پيغه مبه ريش (ﷺ) ژيا تا له خيلافه تى عومه رى كورى خه ططابدا له خه يبه ر شهيد كرا.^(٤)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٣٥.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٣٤.

^(٣) صحيح مسلم - كتاب الجهاد والسير - باب لا يقتل قرشي صبرا بعد الفتح، الرقم ١٧٨٢؛ صحيح ابن حبان - كتاب الحج - باب فضل مكة - ذكر الزجر عن قتل القرشي في حرم الله جل وعلا دون ارتكابه ما يوجب الإسلام قتله، الرقم ٣٧١٨.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٣٥.

۲۹۳۹. موظطه جيع (ﷺ)

ناوی موظطه جيعی کوږی ته ئاښه وې او برآی میسطه حه، ئیبن عوقبه ده لیت: یه کیکه له به شدار بوانی غه زای به در.^(۱)

۲۹۴۰. موعاذه (ﷺ)

ناوی موعاذه وې او له تاو بیزارۍ له پیاوړه کۍ رابگرد، نه ضله ده لیت: کابرایه ک که پټی ده و ترا ته عشا ژنیکۍ لایو که پټی ده و ترا موعاذه، چوویه ده و ده و ژنه کۍ رابگرد و چو و بؤ لای که سیک به ناوی میطره ف و ئه ویش په نای دا، دواتر پیاوړه کۍ داوای ژنه کۍ کرده و و پیغه مبه ریش (ﷺ) نامه ی نووسی تا ژنه کۍ بداته و ده ست، ئه ویش که نامه کۍ خوینده و ده ژنه کۍ دایه و ده ست پیاوړه کۍ.^(۲)

۲۹۴۱. موعاذی کچی عه بدولا (ﷺ)

ناوی موعاذی کچی عه بدولای کوږی عه مره، ئه م ئافره ته له پشتیوانانه و هاتووه ته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) و به یعه تی پيداوه.^(۳)

۲۹۴۲. موعاذی کوږی حارث (ﷺ)

ناوی موعاذی کوږی حارثی کوږی ریفاعیه، له پشتیوانانه له خه زره جیه کان و به ئیبن عه فراء ناسراوه، دایکی ناوی عه فرائه، موعاذ یه کیکه له ده سته ی یه که می پشتیوانان که به یعه تیان دا به پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه وانه یه که م ده سته بوون که گه یشتن به پیغه مبه ر.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٢٦.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند عبد الله بن عمرو بن العاص (ﷺ) «الرقم ٧٠٠٥».

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١١٩.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٤٠.

کاتیک پیغه مبه‌ر (ﷺ) برایه‌تی خسته نیتوان کۆچه‌ران و پشتیوانانه‌وه، برایه‌تی خسته نیتوان موعه‌ممه‌ری کوپی حارث و موعازی کوپی عه‌فرائه‌وه.^(۱)

موعاذ له غه‌زای به‌دردا به‌شداری کرد و رۆلی هه‌بوو له کوشتنی ئه‌بووجه‌هدا، له به‌دردا بریندار بوو، جا رایه‌ک ده‌لێت: به‌و برینه‌وه مرد، رایه‌کیش ده‌لێت: به‌لکو دواتریش ژیا،^(۲) ئیبن سه‌عد ده‌لێت: پاش کۆژرانی عوثماني کوپی عه‌ففان موعاذ وه‌فاتی کرد.^(۳)

عه‌بدوپه‌حمان ده‌لێت: له به‌دردا له ریزدا وه‌ستابووم، ته‌ماشای راست و چه‌پی خۆم کرد، دوو مندالی پشتیوانانم بینی، یه‌کیکیان وتی مامه‌ گیان ئه‌بووجه‌هل ده‌ناسیت؟ وتم: به‌لێ، بۆچیته‌ برازاکه‌م؟ وتی بیستوومه‌ قسه‌ی وتوو به‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، سویند به‌وه‌ی گیانمی به‌ده‌سته‌ ئه‌گه‌ر بیبینم وازی لێ ناهینم تا ده‌یکوژم یان ده‌مکوژیت، ئه‌وی تریش هه‌مان شتی پی وتم، منیش نیشانم دان و ئه‌وانیش کوشتیان و دواتر هاتنه‌وه‌ بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، فهرمووی: کامتان کوشتی؟ هه‌رکامیان وتی: من، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی: که‌ستان شمشیره‌که‌تان سه‌ریوه‌؟ وتیان: نا، سه‌یری هه‌ردوو شمشیره‌که‌ی کرد و فهرمووی: هه‌ردووکتان کوشتووتانه، ئه‌و دوانه‌ش بریتی بوون له موعازی کوپی عه‌مر و موعازی کوپی عه‌فراء.^(۴)

۲۹۴. موعازی کوپی ریفاعه (ﷺ)

ناوی موعازی کوپی ریفاعه‌یه، له پشتیوانانه‌ له زورقیه‌کان، یه‌کیکه‌ له به‌شداربوانی غه‌زای به‌نی قوره‌یظه.^(۵)

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۹۱.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۴۰.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۹۱.

^(۴) صحيح البخاري - كتاب فرض الخمس - باب من لم يخمس الأسلاب» الرقم ۳۱۴۱: صحيح مسلم - كتاب الجهاد والسير - باب استحقاق القاتل سلب القتيل» الرقم ۱۷۵۲.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۴۰.

۲۹۴۴. موعاذی کوپی زوراره (ﷺ)

ناوی موعاذی کوپی زوراره‌ی کوپی عه‌مره، یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای ئوحوود و هاو‌دهم به خۆیشی هه‌ردوو کوپه‌که‌ی (ئهبوونه‌مله‌و ئهبووبورده) به‌شدارى ئه‌و غه‌زایه بوون.^(۱)

۲۹۴۵. موعاذی کوپی صیممه (ﷺ)

ناوی موعاذی کوپی صیممه‌ی کوپی عه‌مره، له پشتیوانانه، یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در و هاو‌دهم به خۆیشی خراشی برایشی به‌شدارى کرد، له غه‌زای ئوحوود و خه‌ندهق و هه‌موو غه‌زاکانی تریشدا به‌شدارى کرد و دواى وه‌فاتى پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا تا له رووداوى الحرة دا کوژرا.^(۲)

۲۹۴۶. موعاذی کوپی عه‌مر (ﷺ)

ناوی موعاذی کوپی عه‌مرى کوپی جه‌مووحه، له پشتیوانانه له خه‌زهره‌جیه‌کان، یه‌کیکه له به‌شداربوانی به‌یعه‌تى عه‌قه‌به، له غه‌زای به‌دردا به‌شدارى کرد و یه‌کیک بوو له‌وانه‌ی ئهبووجه‌هلی کوشت.^(۳)

عه‌مرى کوپی جه‌مووح که که‌سایه‌تیه‌کی گه‌وره‌ی پشتیوانان بوو، له ماله‌وه بتیکى هه‌بوو به ناوی مه‌ناف، زۆر خۆشى ده‌ویست و پاکی راده‌گرت و بۆنى خۆشى لێ‌ده‌دا، جا که بری‌ک له گه‌نجانی پشتیوانان موسلمان بوون، له‌وانه موعاذی کوپی جه‌به‌ل و موعاذی کوپی عه‌مر- کوپه‌که‌ی خۆی- و به‌شداربووی به‌یعه‌تى عه‌قه‌به بوون، شه‌و ده‌چوون بته‌که‌ی عه‌مریان فری ده‌دایه ناو زبڵدانه‌وه، بۆ به‌یانی عه‌مر هه‌لسا و

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۴۱.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۴۱.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۴۳.

هاواری لینهستا و وتی: کی ئه مشه و هیزشی بردوه تهسه ر خواکانمان، پاکی کرده وه و بونی خوشی لیدا، ئه وانیش همدی وایان لیکرده وه، ئه مجار عه مر که پاکی کرده وه شمشیریکی پیدا هه لواسی و وتی: به خوا من نازانم کتیه وات لیده کات، جا ئه گهر خۆت خیریکت تیایه بهم شمشیره بهرگری له خۆت بکه، بۆ شه و ئه وانیش همدی بته که یان برد و شمشیره که یان لا برد و له شوینیدا سه گیکیان بهسته وه به ملی بته که وه و خستیانه ناو زبڵدانیکی بهنی سه له مه وه، عه مر به یانی ههستا بته که ی نه دی، چوو تا به و شیویه دۆزیه وه، ئیتر راجله کی و وازی له بته رستی هینا و موسلمان بوو.^(۱)

عه بدو ره حمان ده لیت: له به دردا له ریزدا وهستا بووم، ته ماشای راست و چه پی خۆم کرد، دوو مندالی پشتیوانانم بینی، یه کیکیان وتی مامه گیان ئه بووجه هل ده ناسیت؟ وتم: به لئ، بۆچیته برازا که م؟ وتی بیستوومه قسه ی وتوو به پیغه مبه ر (ﷺ)، سویند به وه ی گیانمی به دهسته ئه گهر بیبینم وازی لئ ناهینم تا ده یکوژم یان ده مکوژیت، ئه وی تریش هه مان شتی پی وتم، منیش نیشانم دان و ئه وانیش کوشتیان و دواتر ها تنه وه بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ)، فه رمووی: کامتان کوشتی؟ هه رکامیان وتی: من، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: که ستان شمشیره که تان سه ریوه؟ وتیان: نا، سه یری هه ردوو شمشیره که ی کرد و فه رمووی: هه ردوو کتان کوشتو تانه، ئه و دوانهش بریتی بوون له موعازی کوپی عه مر و موعازی کوپی عه فره.^(۲)

پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو (ئه بووبه کر پیاویکی زۆر چاکه، عومه ر پیاویکی زۆر چاکه، ئه بوو عوبه یده ی کوپی جه راح پیاویکی زۆر چاکه، ثابتی کوپی قه یس پیاویکی زۆر چاکه، موعازی کوپی عه مر پیاویکی زۆر چاکه، موعازی کوپی جه به ل پیاویکی زۆر چاکه، سه هلی کوپی به یضاء پیاویکی زۆر چاکه).^(۳)

(۱) أسد الغابة، ج ۴، ص ۲۲۰.

(۲) صحيح البخاري - كتاب فرض الخمس - باب من لم يخمس الأسلاب» الرقم ۳۱۴۱؛ صحيح مسلم - كتاب الجهاد والسير - باب استحقاق القاتل سلب القتل» الرقم ۱۷۵۲.

(۳) السنن الكبرى للنسائي - كتاب المناقب - معاذ بن عمرو بن الجموح (رضي الله عنه)» الرقم ۸۱۷۳.

موعاذ ده‌لٲت: که ئه‌بووجه‌لم بینى چووم بۆى و قاچىکىم برى، عىکرىمه‌ى کوپى هات بۆم و دای له‌سه‌ر شانم و ده‌ستى برىم به‌لام هه‌ر به‌ پٲسته‌که‌ى به‌ هه‌لواسراوى پٲمه‌وه‌ مایه‌وه‌، منىش به‌ستمه‌وه‌ و ئه‌و رۆژه به‌رده‌وام جه‌نگم کرد، که ده‌ستم زۆر ئازارى دام قاچم خسته‌ سه‌رى و توند کٲشام تا فرٲم دا.^(۱)

موعاذ تا خىلافه‌تى عومه‌رى کوپى خه‌ططاب ژیا و له‌ کۆتاییه‌کانى خىلافه‌تى عومه‌ردا وه‌فاتى کرد.^(۲)

٢٩٤٧. موعاذى کوپى عه‌مرى خه‌زرجى (ﷺ)

ناوى موعاذى کوپى عه‌مرى کوپى قه‌یسه‌، له‌ پشٲىوانانه له‌ خه‌زرجیه‌کان، یه‌کٲکه له‌ به‌شداربوانى غه‌زای ئو‌حود، دواترىش له‌ غه‌زای خه‌نده‌ق و غه‌زاکانى تردا به‌شدارى کرد، دواى وه‌فاتى پٲغه‌مبه‌رىش (ﷺ) ژیا و له‌ خىلافه‌تى ئه‌بووبه‌کرى صدٲق و له‌ جه‌نگى یه‌مامه‌دا به‌شدارى کرد و تىایدا شه‌هید بوو.^(۳)

٢٩٤٨. موعاذى کوپى ماعىص (ﷺ)

ناوى موعاذى کوپى ماعىصه‌، له‌ پشٲىوانانه له‌ زورقه‌کان، له‌ غه‌زای به‌در و ئو‌حوددا به‌شدارى کرد، له‌ رووداوى بٲثر مه‌عوونه‌دا شه‌هید بوو.^(۴)

٢٩٤٩. موعاذى کوپى ئه‌نه‌س (ﷺ)

ناوى موعاذى کوپى ئه‌نه‌سى جو‌هه‌نیه‌، کوپىکى هه‌بوو به‌ناوى سه‌هل که فه‌رمووده‌ى له‌ باوکیه‌وه‌ گٲراوه‌ته‌وه‌، موعاذ ده‌لٲت: پٲغه‌مبه‌رى خوا (ﷺ)

^(۱) سٲر أعلام النبلاء، ج ١، ص ٢٥٠-٢٥١.

^(۲) سٲر أعلام النبلاء، ج ١، ص ٢٥٠.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٤٤.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٤٤.

دووره پهریزی کرد له کاتی وتاری پتیشهوا له ههینیدا له دانیشتنی که قاچهکان له گه‌ل سکدا پیکه وه کۆده کاته وه.^(۱)

موعاذ ده‌لێت: پیغه مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (هه‌ر که‌س خواردنیکی خوارد و دواتر فه‌رمووی: الحمد لله الذي أطعمني هذا الطعام ورزقنيه من غير حول مني ولا قوة لله وخا له تاوانی پیش و دواتری خوش ده‌بیت، هه‌ر که‌سیش جلئ بی‌وشیت و بلیت الحمد لله الذي كساني هذا الثوب ورزقنيه من غير حول مني لله وخا له تاوانی پیش و دواتری خوش ده‌بیت).^(۲)

۲۹۵. موعاذی کوپی جه‌به‌ل (ﷺ)

ناوی موعاذی کوپی جه‌به‌لی کوپی عه‌مری کوپی ئه‌وسه، ئه‌م هاوه‌له له پشتیوانانه له خه‌زه‌جه‌یه‌کان، کونه‌که‌ی ئه‌بو و عه‌بدو په‌رهمانه‌و یه‌کیکه له هاوه‌له گه‌وره و دیاره‌کانی پیغه مبه‌ر (ﷺ)، که‌سیکی بالابه‌رز و که‌شخه بوو، چاوه‌کانی گه‌وره‌و سپی ره‌نگ بوو، دایکی ناوی هیندی کچی سه‌هله.^(۳)

کاتی‌ک موعاذ موسلمان بوو، هینشتا ته‌مه‌نی هه‌ژده سالان ده‌بوو.^(۴) موعاذ یه‌کیکه له به‌شداربوانی به‌یعه‌تی عه‌قه‌به‌و هاوده‌م به‌هه‌فتا که‌سه‌که به‌شدار ی کرد.^(۵)

کاتی‌ک موعاذ موسلمان بوو، هاوده‌م به‌ژماره‌یه‌ک گه‌نجی ناو پشتیوانان هه‌ولیان ده‌دا گه‌وره‌کانی هۆزه‌کانیان تی‌بگه‌یه‌نن که‌بته‌رستی هه‌له‌یه، بۆیه ده‌که‌وتنه‌و شکاندن بته‌کان به‌نه‌ینی، تا خه‌لکی بزانه‌ن ئه‌و بتانه‌هه‌یچیان بۆ نا‌کریت و ته‌نانه‌ت ناتوانن به‌رگری له‌خۆیشیان بکه‌ن.

(۱) جامع الترمذی - أبواب الجمعة - باب ما جاء في كراهية الاحتباء والإمام يخطب، الرقم ۵۲۷ وقال حديث حسن؛ سنن أبي داود - كتاب الصلاة - باب الاحتباء والإمام يخطب، الرقم ۱۱۱۰؛ المستدرک علی الصحیحین - كتاب الجمعة - الأمر بحضور الذكر والدنو من الإمام، الرقم ۱۰۷۳.

(۲) سنن أبي داود - كتاب اللباس « الرقم ۴۰۲۳، حسنه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود.

(۳) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۴۴-۴۴۵.

(۴) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۴۵.

(۵) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۴۴.

هەريەك لە موعاڤى كورپى جەبەل و ئەغەبەى كورپى عەنمەو عەبدوللاى كورپى ئەنيس پىڤەو دەچوون بتهكانى بەنى سەلەمەيان دەشكاند.^(١)

عەمرى كورپى جەمووح كە كەسايەتەكى گەورەى پشتيوانان بوو، لە مالهەو بتيكى هەبوو بە ناوى مەناف، زۆر خوشى دەويست و پاكي رادەگرت و بۆنى خوشى ليدەدا، جا كە برىك لە گەنجانى پشتيوانان موسلمان بوون، لەوانە موعاڤى كورپى جەبەل و موعاڤى كورپى عەمر- كورپەكەى خۆى- و بەشداربووى بەيعەتى عەقەبە بوون، شەو دەچوون بتهكەى عەمرىان فرى دەدايە ناو زبڵدانەو، بۆ بەيانى عەمر هەلسا و هاوارى لىنەستا و وتى: كى ئەمشەو هيرشى بردووەتەسەر خواكانمان، پاكي كردهو و بۆنى خوشى ليدا، ئەوانىش هەمدى وايان ليكردهو، ئەمجار عەمر كە پاكي كردهو شمشيرىكى پيدا هەلواسى و وتى: بەخوا من نازانم كتيە وات ليدەكات، جا ئەگەر خۆت خيرىكت تيايە بەم شمشيرە بەرگرى لە خۆت بكە، بۆ شەو ئەوانىش هەمدى بتهكەيان برد و شمشيرەكەيان لا برد و لە شوييدا سەگىيان بەستەو بە مىلى بتهكەو و خستيانە ناو زبڵدانىكى بەنى سەلەمەو، عەمر بەيانى هەستا بتهكەى نەدى، چوو تا بەو شيۆيە دۆزيەو، ئيتەر راچلەكى و وازى لە بتيەرسى هينا و موسلمان بوو.^(٢)

كاتىك جوولەكەكان پيش هاتنى پىڤەمبەر(ﷺ) لەگەل پشتيوانەكان قسەيان دەكرد دەيانوت بەم زوانە كۆتاي پىڤەمبەران ديت، كەچى كاتىك پىڤەمبەر(ﷺ) هات بەرامبەرى بىباو بوون، ئەو بوو برىك لە پشتيوانان ئامۆڤگارى جوولەكەكانيان دەكرد كە بۆچى وان، لەوانە موعاڤى كورپى جەبەل و بيشرى كورپى بەرراء و داوودى كورپى سەلەمە، دەيانوت ئەى گرؤى جوولەكەكان لەخوا بترسن و موسلمان بن، ئىو پيشتر باسى هاتنى ئەم پىڤەمبەرەتان بۆ ئيمە دەكرد.^(٣)

(١) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٣، ص ٥٨٣.

(٢) أسد الغابة، ج ٤، ص ٢٢٠.

(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٢، ص ٣٨٣.

کاتیک پیغه مبه‌ر (ﷺ) برایه‌تی خسته نیوان کوچه‌ران و پشتیوانانه‌وه، برایه‌تی خسته نیوان موعازی کوپی جه‌به‌ل و عه‌بدولای کوپی مه‌سعووده‌وه.^(۱)
موعاذ یه‌کیک بوو له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در و ئه‌وکات ته‌مه‌نی بیست سالان بوو.^(۲)

موعاذ له غه‌زای ئوحوود و خه‌نده‌ق و هه‌موو غه‌زاکانی تردا هاوده‌م به پیغه مبه‌ر (ﷺ) به‌شدار ی کرد و له تاکه غه‌زایه‌کیش دوانه‌که‌وت،^(۳) موعاذ له غه‌زای ته‌بوو‌کیشدا به‌شدار بوو، ئه‌وه‌تا ده‌لێت: له‌گه‌ل پیغه مبه‌ر (ﷺ) چووین بۆ غه‌زای ته‌بووک، پیغه مبه‌ر (ﷺ) نویژی نیوه‌پۆ و عه‌سری پیکه‌وه ده‌کرد و نویژی ئیواره‌و عیشایشی پیکه‌وه ده‌کرد.^(۴)
موعاذ یه‌کیک بوو له‌وانه‌ی له سه‌رده‌می پیغه مبه‌ری خوادا (ﷺ) قورئانیان کۆده‌کرده‌وه.^(۵)

ئه‌نه‌سی کوپی مالیک ده‌لێت: جاریک موعازی کوپی جه‌به‌ل پێش نویژی بۆ هۆزه‌که‌ی ده‌کرد، هه‌رامیش هاته ژووره‌وه‌و ده‌یشیویست ئاوی دارخورماکانی بدات، به‌لام چوو هه‌مگه‌وت تا پێشتر نویژه‌که‌ی بکات، له نویژه‌که‌دا ده‌بینی موعاذ زۆر درێژه به‌ نویژه‌که‌ی ده‌دات - له‌ گێڕانه‌وه‌که‌ی ئه‌بوو نوعه‌یمدا هاتوو هه‌م سووره‌تی به‌قه‌ره‌ی ده‌خویند- بۆیه هه‌رام که‌ناری گرت و خۆی نویژه‌که‌ی ته‌واو کرد و چوو بۆ ئاودانی دارخورماکانی، کاتیک موعاذ نویژه‌که‌ی ته‌واو کرد پێی وترا خۆ هه‌رام هاته ژووره‌وه، که‌بینی تۆ درێژه‌ت دا به‌ نویژه‌که‌ت که‌ناری گرت و نویژی خۆی کرد و چوو بۆ ئاودانی باخه‌ خورماکه‌ی، موعاذیش وتی: ده‌ی به‌ دلناییه‌وه ئه‌و مونا‌فیه‌، له‌پێناو خورماکانیدا په‌له‌ ده‌کات له‌ نویژدا؟! هه‌رام چوو بۆ

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۹۵.

(۲) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۴۴.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۳۶.

(۴) صحيح مسلم - كتاب صلاة المسافرين وقصرها - باب الجمع بين الصلاتين في الحضر، الرقم ۷۰۶.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۳۷.

لای پیغه مبهەر (ﷺ) و موعادیش لهوئ بوو، حه‌رام وتی: ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) من ویستم ئاوی یاخه‌ خورماکه‌م بده‌م، بۆیه‌ چوومه‌ مزگه‌وت تا له‌گه‌ل خه‌لکه‌که‌ نویژ بکه‌م، به‌لام که‌ بینیم موعاد نویژه‌که‌ درێژ ده‌کاته‌وه‌، من نویژه‌که‌م کرد و درێژم نه‌کرده‌وه‌و چووم بۆ ئاودانی باخه‌ خورماکه‌م، که‌چی موعاد بانگه‌شه‌ی ئه‌وه‌ی کردووه‌ من مونافیقم، پیغه مبه‌ر (ﷺ) رووی وه‌رچه‌رخاند به‌ رووی موعاددا و فه‌رمووی: (أفتان أنت، أفتان أنت، لا تطول بهم، اقرأ بسم ربك الأعلى والشمس وضحاها)،^(۱) (ئه‌ری تۆ په‌کخه‌ریت، ئه‌ری تۆ په‌کخه‌ریت؟! نویژه‌که‌یان بۆ درێژ مه‌که‌ره‌وه‌، ئه‌م ئایه‌تانه‌و هاوشیوه‌ی بخوینه‌ سبج اسم ربك الأعلى، والشمس وضحاها).

له‌ گێڕانه‌وه‌که‌ی بوخاریدا ناوی حه‌رام نه‌هاتووه‌و ده‌لێت: پیاویک هات، ئینجا له‌ کۆتاییشه‌وه‌ هاتووه‌ پیغه مبه‌ر (ﷺ) به‌ موعادی فه‌رموو (فلو لا صلیت بسم ربك والشمس وضحاها، واللیل إذا یغشی، فإنه یصلی وراءك الكبير والضعیف وذو الحاجة)،^(۲) (با که‌ نویژت کرد ئه‌مانه‌ت بخویندایه‌، سبج اسم ربك، والشمس وضحاها، واللیل إذا یغشی، چونکه‌ له‌ دوا‌ی تۆوه‌ که‌سی به‌ته‌مه‌ن و لاواز و خاوه‌ن ئیشی گرنگ هه‌ن نویژ ده‌که‌ن).

موعاد -بۆ نویژی عیشا- ده‌هات بۆ مزگه‌وتی پیغه مبه‌ر (ﷺ) نویژی ده‌کرد و دواتر ده‌گه‌رایه‌وه‌ بۆ ناو هۆزه‌که‌ی و به‌رنویژی بۆ ئه‌وانیش ده‌کرد.^(۳)

جاریک سوله‌یم هاته‌ خزمه‌ت پیغه مبه‌ر (ﷺ) و وتی: ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) که‌ ده‌خه‌وین ئینجا موعادی کو‌ری جه‌به‌ل دیت بۆ لامان، له‌ روژیشدا له‌ کاتی کارماندا که‌ کاتی نویژ دیت، دیت و نویژیکی زۆر دوورودرێژمان پێ ده‌کات، پیغه مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (یا معاذ بن جبل، لا تکن فتانا، إنا أن تصلي معي، وإما

(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند أنس بن مالك (ﷺ)، الرقم ۱۲۴۳۱؛ السنن الكبرى للنسائي - كتاب التفسير - سورة الشمس، الرقم ۱۱۶۱۰، صححه شعيب الأرناؤوط و قال إسناده صحيح على شرط الشيخين.

(۲) صحيح البخاري - كتاب الأذان - باب من شكا إمامه إذا طول، الرقم ۷۰۵.

(۳) صحيح البخاري - كتاب الأذان - باب إذا طول الإمام وكان للرجل حاجة فخرج فصلی، الرقم ۷۰۱.

أَنْ تَخْفَفَ عَلَى قَوْمِكَ)، (ئەى موعاز خەلک لە دین رامەفرێتە، یان نوێژ لەگەڵ من بکە، یان نوێژت بۆ ھۆزەکەت کورت بێت).^(۱)

جاریک موعازی کوپی جەبەل ھاتە ژوورەوہ بۆ لای پیغەمبەری خوا (ﷺ) و زۆر بە سەختی دەگریا، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئەى موعاز ئەوہ بۆچی دەگریت؟ وتی: ئەى پیغەمبەری خوا (ﷺ) گەنجیک شیۆہ جوانی کەشخەى جل و بەرگ پاک لەبەردەرگایە و چۆن دایکێکی جگەرسووتاو بۆ جگەرگۆشەکەى دەگریت ئاوا بۆ گەنجیەکەى دەگری، دەیەوێت بێتە ژوورەوہ بۆ لای تۆ، پیغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: ئەى موعاز گەنجەکە بێتەرە ژوورەوہو لەبەر دەرگا مەیوہستێتە، موعازیش گەنجەکەى ھێتایە ژوورەوہ، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (ئەى گەنج بۆچی دەگریت)، وتی: ئەى پیغەمبەری خوا (ﷺ) چۆن نەگرم لەکاتێکدا ھێندە تاوانم کردوہ کە ئەگەر تەنھا بە ھەندیکیان سزا بدریم ئەوا بە ھەتایی لە دۆزەخدا دەمھێلنەوہ، دەشبێنم ئەو تاوانانەم لەسەر حسابن و دەمبەنە دۆزەخ.... دواتر گەنجەکە بە گریانەوہ چوو تا چووێە لای شاخیکی مەدینە، خۆى ون کرد و بە زنجیر دەست و گەردنى پیکەوہ بەستەوہو ھاواری دەکرد خوایە ئەى مەولا و گەورەم ئەوہ بوھلوولی کوپی دۆتەیبە بە دەستبەستراوی کۆت کراوی دان دەنیت بە تاوانەکانیدا).^(۲)

کاتیک فەتحی مەککە کرا پیغەمبەر (ﷺ) موعازی لە مەککە جێھێشت تا خەلکی فیری قورئان خوێندن بکات.^(۳) چوون بۆ یەمەن:

موعاز دەلێت: پیغەمبەری خوا (ﷺ) منى نارد و فەرمووی: (إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ، فَادْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّي رَسُولَ اللَّهِ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند البصريين (ﷺ) - حديث سليم من بني سلمة (ﷺ)، الرقم ۲۱۰۳۰، قال شعيب الأرنؤوط صحيح لغيره.

^(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۱۱، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۳۳۱.

^(۳) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۴۷.

لذلك فأعلمهم أن الله افترض عليهم خمس صلوات في كل يوم وليلة، فإن هم أطاعوا لذلك فأعلمهم أن الله افترض عليهم صدقة تؤخذ من أغنيائهم فترد في فقرائهم، فإن هم أطاعوا لذلك فإياك وكرائم أموالهم، واتق دعوة المظلوم فإنه ليس بينها وبين الله حجاب)،^(١) (تو دهچیت بۆ لای خه لکینک له ئه هلی کیتاب، جا بانگیان بکه بۆ شایه تی ئه وهی هیچ په رستراوی نیه جگه له خوا، ئه گهر گوێپرایه لت بوون بۆ ئه وه، ئه وکات فیریان بکه که خوا له هه موو شه و روژیکدا پینچ نوێژی فه رزی له سه ریان واجب کردوه، ئه گهر له وه شدا گوێپرایه لت بوون ئه وه فیریان بکه که خوا سه ده قه ی له سه ریان داناوه تا له ده وله مه نده کانیان وه ربگیریت و بدریته وه به هه ژارانیان، ئه گهر له وه شدا گوێپرایه لت بوون ئه وه وریابه چاکترینی سامانیان نه بهیت، له نزای سته ملیکراویش بترسه چونکه په رده نیه له نیوان نزای سته ملیکراو و خوادا).

موعاذ ده لیت: کاتیک پیغه مبه ر(ﷺ) منی نارد بۆ یه مه ن، له گه لم هات و وه سیه تی بۆ ده کردم، من له سه ر سواره که م بووم و پیغه مبه ریش(ﷺ) به پیاده، دواتر فه رمووی: (يَا مُعَاذُ، إِنَّكَ عَسَى أَنْ لَا تَلْقَانِي بَعْدَ عَامِي هَذَا، لَعَلَّكَ أَنْ تُرْمَعَسَجِدِي وَقَبْرِي) (ئه ی موعاذ له وانه یه دوا ی ئه مسال به من نه گه یته وه، له وانه یه بدهیت به لای مزگه وت و گوړه که مدا) منیش له تاو جیا بوونه وه له پیغه مبه ر(ﷺ) ده ستم کرد به گریان.^(٢)

سوفیانی کوپی وه هب ده لیت: موعاذی کوپی جه به ل هات بۆ یه مه ن بۆ لامان و وتی: من نیردراوی پیغه مبه ری خوام(ﷺ)، تا پیتان بلیم خوا بپه رستن و هاوه لی بۆ بپیار مه دن، گوێپرایه لم بن له چاکه دا، سه ره نجام بۆ لای خوایه و به هه شت و دۆزه خ هه یه، له وێ مانه وه ی هه تای ی و نه مردن هه یه.^(٣)

^(١) صحیح مسلم - کتاب الإیمان - باب الأمر بالإیمان بالله ورسوله وشرائع الدین والدعاء إلیه، الرقم ١٩.

^(٢) مسند أحمد بن حنبل - مسند الأنصار(ﷺ) - حدیث معاذ بن جبل(رضی الله عنه)، الرقم ٢٢٤٧٦؛ صحیح ابن حبان - کتاب الرقائق - باب الخوف والتقوى - ذکر الخبر الدال علی أن أولیاء المصطفى(ﷺ) هم المتقون دون أقربائه إذا كانوا فجرة، الرقم ٤٧، صححه شعيب الأرناؤوط.

^(٣) المطالب العالیة لابن حجر، الرقم ٢٩٢٧.

پاش ئه وهی نه خه عیه کان له یه مهن موسلمان بوون و به یه تیان دا به موعازی کوپی جه بهل که نیردرای پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بوو، ئینجا له نیوهی موچه پهمی سالی یانزهی کۆچیدا دووسه د کهس له نه خه عیه کان به وهفد هاتنه خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ).^(۱)

موعازی کوپی جه بهل به والیه تی یه مهن مایه وه تا ئه و کاته ی پیغه مبه ر (ﷺ) وهفاتی کرد.^(۲)
پله و پایه ی موعاذ

پیغه مبه ر (ﷺ) له فەرمووده یه کدا که باس له فەزلی هاوه لانیکی دهکات ده فەرمویت: (أرحم أمتي بها أبو بكر وأقواهم في دين الله عمر وأصدقهم حياء عثمان وأقضاهم على بن أبي طالب وأفرضهم زيد وأقرؤهم لكتاب الله أبي بن كعب وأعلمهم بالحلال والحرام معاذ بن جبل وأمين هذه الأمة أبو عبيدة بن الجراح وأبو هريرة وعاء)^(۳) واته: (به رهحمترینی ئوممه ته کهم به ئوممه تم ئه بوو به کره و به هیزترینیان له ئایینی خوا دا عومه ره و به شه رمترینیان عو ثمانه و دادوه رترینیان عه لی کوری ئه بوو طالیه و شاره زاترینیان به فەر زه یده و شاره زاترینیان به قور ئان خویندنه وه ئوبه ی کوپی که عبه و شاره زاترینیان به حه لال و حه رام موعازی کوپی جه به له و ئه مینداری ئه م ئوممه ته ش ئه بوو عوبه یده ی کوپی جه راحه و ئه بوو هورهیره ش قاپ و جامیکه).

عه وفی کوپی مالیک ده لیت: شه ویک له ریی سه فەرماندا دابه زین و هه رکهس چوویه شوینی خوی، له نیوهی شه ودا هه ستام ده بینم وا وشتره که ی پیغه مبه ره (ﷺ) و کهس له لای نیه، چووم به دوا ی پیغه مبه ردا (ﷺ) بگه پیم،

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۳۴۶.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۵۰.

^(۳) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۸۷، ئیبن ماجه به ده قیکی هاوشیوهی ئه مه که هه مان ئه م واتیه ده به خشیت هیناویه تی، سنن ابن ماجه، الرقم ۱۵۴، صحیح. مسند أحمد بن حنبل، الرقم ۱۲۷۰۷، صحیح، به لام لای ئیبن ماجه و ئیمامی ئه حمه د باسی ئه بوو هورهیره ی تیدا نیه، شیخی نه لبانی ئه مه ی به صحیح داناوه (أرحم أمتي بأمتي أبو بكر وأشداهم في أمر الله عمر وأصدقهم حياء عثمان وأقرؤهم لكتاب الله أبي بن كعب وأفرضهم زيد بن ثابت وأعلمهم بالحلال والحرام معاذ بن جبل ولكل أمة أمين وأمين هذه الأمة أبو عبيدة بن الجراح). الجامع الصغير وزيادته، ۸۹۷.

که چی بینیم موعاذی کوپی جه بهل و عه بدولای کوپی قهیس وه ستاون، وتم: پیغمبه ری خوا(ﷺ) کوا؟ وتیان: نازانین، به لام له وپه ری شیوه که وه ده نگیکمان بیست، که میک وه ستاین و پیغمبه ر(ﷺ) هاته وه و فهرمووی: (إِنَّهُ أَتَانِي مِنْ رَبِّي آتٍ، فَخَيَّرَنِي بَأَنِّ يُدْخِلَ نِصْفَ أُمَّتِي الْجَنَّةَ، وَبَيْنَ الشَّفَاعَةِ، وَإِنِّي اخْتَرْتُ الشَّفَاعَةَ) (که سینک لای پهروه ردگارمه وه هات و سهرپشکی کردم له نیتوان ئه وهی نیوهی ئوممه ته که م بخاته به هه شت یان شه فاعه تم بۆ هه بیت، منیش شه فاعه تم هه لبرارد)، وتیان: ئه ی پیغمبه ری خوا(ﷺ) سویندت دده یین له بهر خوا و له بهر هاوه لیمان بۆت ئیمه ش له ده سته ی شه فاعه ته که ت بین، فهرمووی: ئیوه له ده سته ی شه فاعه تمن، دواتر که چوون فهرمووی: (فإني أشهد من حضر أن شفاعتي لمن مات لا يشرك بالله شيئا من أمتي)،^(۱) (ئاماده بوان به شایه ت ده گرم شه فاعه تم بۆ هه ر که سینکه له ئوممه ته که م که مرد هیچ هاوه لیکی بۆ خوا بریار نه دابیت).

له فهرمووده یه کی تر دا هاتوو ه (خذوا القرآن من أربعة من عبدالله بن مسعود وسالم مولى أبي حذيفة ومعاذ بن جبل وأبي بن كعب)^(۲) واته (قورئان له چوار که س وهر بگرن، له عه بدولای کوپی مه سعود و سالمی مه ولای ئه بو و حوذه یفه و موعاذی کوپی جه بهل و ئوبه ی کوپی که عب).

پیغمبه ر(ﷺ) ده یفه رموو (ئه بو و به کر پیاویکی زۆر چاکه، عومه ر پیاویکی زۆر چاکه، ئه بو و عوبه یده ی کوپی جه راح پیاویکی زۆر چاکه، ثابتی کوپی قهیس پیاویکی زۆر چاکه، موعاذی کوپی عه مر پیاویکی زۆر چاکه، موعاذی کوپی جه بهل پیاویکی زۆر چاکه، سه هلی کوپی به یضاء پیاویکی زۆر چاکه).^(۳)

^(۱) صحيح ابن حبان - كتاب التاريخ - باب الحوض والشفاعة - ذكر إيجاب الشفاعة لمن مات من أمة المصطفى(ﷺ) وهو لا يشرك بالله شيئا، الرقم ٦٤٦٣، صححه شعيب الأرناؤوط.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب مناقب الأنصار - باب مناقب أبي بن كعب(رضي)، الرقم ٣٨٠٨؛ صحيح مسلم - كتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل عبد الله بن مسعود وأمه(رضي)، الرقم ٢٤٦٤.

^(۳) السنن الكبرى للنسائي - كتاب المناقب - معاذ بن عمرو بن الجموح(رضي)، الرقم ٨١٧٣.

له سه‌رده‌می پښغه‌مبه‌ری خواډا (ﷺ) چوار کس له مزگه‌وتی پښغه‌مبه‌ردا (ﷺ) فه‌توایان د‌دا که بریتی بوون له عومه‌ری کوږی خه‌ططاب و‌علی کوږی ئه‌بوو طالیب و موعاذی کوږی جه‌به‌ل وئ‌ه‌بوو مووسای ئه‌شعهری.^(۱)

له خیلافه‌تی ئه‌بووبه‌کری صدیق‌دا موعاذ هاته‌وه مه‌دینه‌و کؤیله‌یه‌کی زوړی پی بوو، عومه‌ر وتی: ئه‌و کؤیلانه چین؟ وتی: به دیاری پیم دراون، عومه‌ر وتی بیانده به ئه‌بووبه‌کر، موعاذ رازی نه‌بوو، دواتر شه‌و خه‌وی بینی به‌ره‌و د‌وزه‌خ راده‌کیشریت و عومه‌ریش ناهیلیت، بویه که له‌خه‌و هه‌ستا چوو ب‌و‌لای عومه‌رو وتی: به‌گوئی ت‌و ده‌که‌م، کؤیله‌کانی دا به ئه‌بووبه‌کر، ئه‌ویش وتی: ب‌و‌ خ‌وت بن، دواتر موعاذ چوو ده‌بینیت کؤیله‌کانی نو‌ی‌ژ ده‌که‌ن، وتی: نو‌ی‌ژ ب‌و‌ کی ده‌که‌ن؟ وتیان: ب‌و‌ خوا، وتی: ده‌ی ئی‌وه‌ش ب‌و‌ خوا ئازاد بن.^(۲)

کاتیک موعاذ ویستی به‌شداري فتوحات بکات له شام، جا عومه‌ر زوړ هه‌ولیدا ئه‌بووبه‌کر رازی بکات تا موعاذ نه‌چیت و سوودی زانستی هه‌بیت ب‌و‌ خه‌لکی مه‌دینه، به‌لام ئه‌بووبه‌کر رازی نه‌بوو و وتی: که‌سیک خ‌وی تاسه‌ی شه‌هیدی هه‌بیت چ‌ون ری لی بگرم.^(۳)

کا موعاذ به‌وپه‌ری تواناوه به‌شداري جیهادی کرد و موسلمانانی هانده‌دا تا به هیچ ش‌ی‌وه‌یه‌ک له مه‌یدانی جیهاددا رانه‌که‌ن و به‌ د‌وای شه‌هیدیدا بگه‌ر‌ین.^(۴)

جاریک له خیلافه‌تی عومه‌ری کوږی خه‌ططابدا ئافره‌تیک دوو سال له‌لایه‌ن می‌رده‌که‌یه‌وه ته‌نها خرابوو، که کابرا هاته‌وه ئافره‌ته‌که‌ی بینی سکی هه‌یه چوو ب‌و‌ لای عومه‌ر، عومه‌ر ویستی ره‌جمی بکات، موعاذ وتی:

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۸۹.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۵۴.

^(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۵۲.

^(۴) البداية و النهاية لابن کثیر، ج ۷، ص ۸.

ئەگەر بۇ ژنەكە بەلگەيەكت ھەييت بۇ مندالەكەي ناو سكي چي؟ عومەر وازی ھيتا تا ئافرەتەكە مندالەكەي بوو، مندالەكە تەواو لە باوكی دەچوو، كابرا وتی: ئەو ھە مندالی منە، عومەر سەرسامی شارەزایی موعاز بوو و وتی: ئافرەتان ناتوانن كەسی ھەك موعاز بیتنە دنیا، ئەگەر موعاز نەبوايە عومەر مالویران دەبوو.^(۱)

جاریك عومەر بە خزمەتكارێكدا چوارسەد دیناری نارد بۇ موعاز و وتی: بزانه چي پی دەكات، كە خزمەتكارەكە بردي موعاز وتی: مالت ئاوا بیت دەتوانیت ئەو ھەندەي ببەیت بۇ فلانە مال و ئەو ھەندەتي تری بدەیت بە فلان، لەو كاتەدا ژنەكەي موعاز سەریكي كیشا و وتی: بەخوا ئیمەش ھەژارین دەي بەشی ئیمەش بدە، تەنها دوو دینار مابوو یەو، بۆیە ئەو دوو دینارەي دا بە ژنەكەي، خزمەتكارەكە گەرایەو ھە بۇ لای عومەر و بەسەرھاتەكەي بۇ باس كرد، عومەر زۆر خۆشحال بوو و وتی: ئەوانە برای یەكدین.^(۲)

لە سەردەمی خیلەفەتي عومەري كورپی خەطتابدا كاتيك موسلمانان شامیان فەتح كرد، خەلیفە ھەریەك لە عوبادەي كورپی صامیت و موعازی كورپس جەبەل و ئەبوودەردائی نارد بۇ شام تا خەلكی فیتری قورئان بكەن و شارەزایان بكەن بە ئیسلام.^(۳)

ئەبووعوبەیدە پیش ئەو ھەي و ھەفات بكات، لە كاتی نەخۆشیەكەیدا، لە شوینی خۆیدا موعازی كورپی جەبەلی دانا تا ئەمیرایەتي خەلكەكە بكات.^(۴) جا خەلكەكە وتیان: ئەي موعاز لەخوا بپاریرەو بەلكو ئەم دەرد و پیسیەمان لەسەر لا بیات، موعازیش وتی: ئەو دەرد و پیسی نیە، بەلكو نزای پیغەمبەرەكەتان و مەرگی پیاوچاكانەو شەھیدیەكە خوا تایبەتي دەكات بەھەركامتان كە بتانەو یت...روژیک دیت ناحەقی تیایدا زالە، روژێ دیت

(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۵۲.

(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۵۶.

(۳) أسد الغابة، ج ۳، ص ۱۵۹.

(۴) أسد الغابة، ج ۳، ص ۱۲۷.

خه لکی ده لئین به خوا نازانم من کیم، نه له سهر بهر چاوپوونی ده ژی و نه له سهر بهر چاوپوونی دهریت.^(۱)

ئینجا موعاذ فرموده یه کی گتړایه وه بۆ خه لکه که سه بارهت به و نه خوشیه و تی: بیستم له پیغه مبه (ﷺ) ده یفه رموو (ستهاجرون إلى الشام فيفتح لكم ويكون فيكم داء كالدمل أو كالخرة يأخذ براق الرجل يستشهد الله به أنفسهم، ويؤذي به أعمالهم)، (دواتر کوچ ده کهن بۆ شام و فته تح ده کريت بۆتان، له نیوتاندا دهر دیک دهر ده که ویت وهک دومه ل یان حهر ره و خوار ناوکی که سه که ده بات، خوا به وه شه هیدی ده به خشیت پتیا و به وه کرداریان پاک راده گریت)، خواجه نه گهر ده زانیت موعاذ نه مهی له پیغه مبه (ﷺ) بیستووه دهی خواجه پشکی گهره دی نه و نه خوشیه به خشه به خوی و ژن و مندا له کانی، نه وه بوو تاعوون تووشی هه موویان بوو و هه موویان به و هویه وه مردن.^(۲)

له سالی هه ژدهی کوچی موعازی کوپی جه بهل به نه خوشی تاعوون کوچی دواپی کرد، هاو دهم به ویش چند گهره هاوه لیک دی به و نه خوشیه وه فاتیان کرد، وهک فه چلی کوپی عه بباس و نه بوو عوبه یده و شور ه حبیلی کوپی حه سه نه و نه بوجه ندهل.^(۳)

عومه ری کوپی خه ططاب له کاتی بریندار بوونیدا ده یوت: نه گهر موعاذ بمایه ده مکرده جینشین، دواتر بگه یشتمایه ته وه به په روه ردگارم و بیفه رموايه کیت کرد به جینشین له سهر ئوممه تی موحه ممه د؟ ده موت بیستوومه له پیغه مبه رو به نده که ت ده یفه رموو (موعازی کوپی جه بهل له به ردهم زانایاندا به جیاو ته نها دیت).^(۴)

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۵۷.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند الأنصار (ﷺ) - حديث معاذ بن جبل (ﷺ)، الرقم ۲۲۵۱۵، قال شعيب الأرنؤوط صحيح لغيره.

^(۳) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۶، ص ۲۰۲.

^(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۴۶.

موعاذ له نیتو هاوه لاندای هینده ریزی هه بوو که ئه گهر له کۆریکدا ئه وی تیدا بوايه و هاوه لیک قسه ی بکردایه وهک ریز و گه وره یی چاوی ته نها له سهر موعاذ ده بوو.^(۱)

موعاذی کورپی جه بهل ده لیت: له دوا ی پیغه مبه ری خوا وه (ﷺ) له سهر گویدریژیک سوار بوو بووم که پتی پنی ده و ترا عوفه ی ر، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (ئه ی موعاذ ئایا ده زانیت مافی خوا به سهر به نده کانیه وه مافی به نده کانیه خوا به سهر په روه ردگار وه چیه؟) وتم: خواو پیغه مبه ره که ی زاناترن، فهرمووی: (فإن حق الله على العباد أن يعبدوه ولا يشركوا به شيئاً، وحق العباد على الله أن لا يعذب من لا يشرك به شيئاً)، (مافی خوا به به سهر به نده کانیه وه تا بپه رستن و هیچ هاوه لیک ی بو بریار نه دن، مافی به نده کانیشه به سهر خوا وه تا خوا هیچ که سی سزا نه دات که هیچ هاوه لیک ی بو خوا بریار نه دا وه)، منیش وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) با بجم موژده به و خه لکه بده م، ئه ویش فهرمووی: (لا تبشروهم فیتکلوا)،^(۲) (نا موژده یان پی مه ده هه تا پشتوینی لی نه که نه وه).

جا ئه مه موژده یه کی زۆر گه وره و ناوازه یه بو موسلمانان ئه گهر به هه له دا نه چن و ئه و باره نه گر نه به ر که پیغه مبه ر (ﷺ) لپی ده ترسا، ئه ویش ده ست لی به ردان و پشتوین لیکردنه وه یه، چونکه که سانیک هه ن به دوا ی بیانویه کدا ده گه رین تا پینه ی که مه ر خه می خویان بکه ن له به جیگه یان دنی ئه رک و په رسته شه کانیا ندا.

موعاذ ده لیت: روژیک پیغه مبه ر (ﷺ) ده ستی گرم و فهرمووی: ئه ی موعاذ به خوا من تۆم خو ش ده ویت، منیش وتم: به دایک و باو که مه وه به قوربان ت بـم به خوا منیش تۆم خو ش ده ویت، فهرمووی: ئه ی موعاذ وه سیه تت بو

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۵۳.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب الجهاد والسير - باب اسم الفرس والحمار، الرقم ۲۸۵۶؛ صحيح مسلم - كتاب الإيمان - باب من لقي الله بالإيمان وهو غير شاك فيه دخل الجنة وحرم على النار، الرقم ۳۰.

دهكهم، له دواى هيچ نويژيكه وه بيرت نه چيت بلئيت اللهم أعني على ذكرك وشكرك وحسن عبادتك.^(۱)

موعاذ ده لئيت: پرسيارم كرد له پيغه مبه ر(ﷺ) و وتم: كاريكم پي بفهرموو كه بمباته به هه شته وه، ئه ويش فهرمووى: (يخ سأل عن أمر عظيم وهو يسير لمن يسره الله به، تقيم الصلاة المكتوبة، وتؤتي الزكاة المفروضة، ولا تشرك بالله شيئا)،^(۲) (به خ به خ پرسيارى شتيكى گه ورهت كرد له كاتيكا ئاسانه بو كه سيك خوا بوئى ئاسان بكات، نويژه فهرزه كان به جي بگه يه نه وه كاتي فهرزكراو بده وه هيچ هاوه لنيك بو خوا بريار مه ده).

۲۹۵۱. موعاويهى كورى تهور (ﷺ)

ناوى موعاويهى كورى تهورى كورى عوبادهى عاميرى به كائيه، كورينكى هه بوو به ناوى بيشر، موعاويه چوه ته خزمهت پيغه مبه ر(ﷺ) و پيغه مبه رى خوايش (ﷺ) نامه يه كى بو نووسى.^(۳)

۲۹۵۲. موعاويهى كورى حه كه م (ﷺ)

ناوى موعاويهى كورى حه كه مى سوله ميه، موعاويه ده لئيت: من له گه له پيغه مبه ر(ﷺ) نويژم ده كرد كه كه سيك پژمى، منيش وتم: به رحه موكه لاه، خه لكه كه به چاو خيسه يان ليده كردم، منيش وتم: دايكم رو بو واده كه ن؟ بو

^(۱) صحيح ابن خزيمة - كتاب الصلاة - جماع أبواب الأذان والإقامة - باب الأمر بمسألة الرب عز وجل في دبر الصلوات، الرقم ۷۵۱؛ السنن الكبرى للنسائي - كتاب عمل اليوم والليلة - الحث على قول رب أعني على ذكرك وشكرك وحسن عبادتك دبر الصلوات، الرقم ۹۸۷۹؛ صحيح ابن حبان - كتاب الصلاة - فصل في القنوت - ذكر الاستحباب للمرء أن يستعين بالله جل وعلا على ذكره وشكره وحسن عبادته عقيب الصلوات المفروضة، الرقم ۲۰۲۰؛ المستدرک على الصحيحين - كتاب الإمامة و صلاة الجماعة - الدعاء بعد الصلاة، الرقم ۱۰۱۵، صححه ووافقه الذهبي في التلخيص، صححه شعيب الأرنؤوط، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن النسائي.

^(۲) صحيح ابن حبان - كتاب الإيمان - باب فرض الإيمان - ذكر الإخبار عن إيجاب الجنة لمن حلت المنية به وهو لا يجعل مع الله ندا، الرقم ۲۱۴، حسنه شعيب الأرنؤوط.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۴۵.

وا سه یرم ده‌کهن؟ ئه‌وانیش به ده‌ستیان ده‌یاندایا به‌سهر رانیاندا، که زانیم بیده‌نگم ده‌کهن بیده‌نگ بووم، که پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) له نویژه‌که‌ی بوویه‌وه به دایک و باوکمه‌وه به‌قوربانی بم که هیچ ماموستایه‌کم نه‌دیوو و نه‌دیوه وهک ئه‌و جوان که‌سی فیر بکات، به‌خوا نه‌خیسه‌ی لی‌کردم و نه‌لی‌یدام و نه‌قسه‌ی پی و تم، ئینجا فهرمووی: (إِنَّ هَذِهِ الصَّلَاةُ لَا يَصْلَحُ فِيهَا شَيْءٌ مِنْ كَلَامِ النَّاسِ، إِمَّا هُوَ التَّسْبِيحُ وَالتَّكْبِيرُ وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ)، (ئهم نویژه نابیت قسه‌ی خه‌لکی تیدا بکریت، به‌لکو سوبحانه‌لا و الله اکبر و قورشان خویندنه)، و تم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) من تازه موسلمان بووم و خه‌لکی لای ئیمه ده‌چن بۆ لای کاهینان، فهرمووی: نه‌چیت بۆ لایان...^(۱)

۲۹۵۲. موعاوییه‌ی کوری حه‌یده(ﷺ)

ناوی موعاوییه‌ی کوری حه‌یده‌یه و برای مالیکی کوری حه‌یده‌یه، موعاوییه کوریکی هه‌بوو به ناوی حه‌کیم که فهرمووده‌ی له باوکیه‌وه گێراوه‌ته‌وه، حه‌کیم له باوکیه‌وه ده‌گێریته‌وه جاریک موعاوییه به مالیکی وت وهره له‌گه‌لم بۆ لای پیغه‌مبه‌ر(ﷺ)، چونکه ئه‌و تو ده‌ناسیت و من ناناسیت، که‌سیک له دراوسیکانم لای ئه‌و دیله، ئه‌وه‌بوو چوون بۆ لای پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) و مالیک وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) من موسلمان بووم و دراوسیکه‌شم موسلمان بووه، ده‌ی ئازادیان بکه، پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) وه‌لامی نه‌دایه‌وه، جاری دووهم دووباره‌ی کرده‌وه و پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) وه‌لامی نه‌دایه‌وه به تووریه‌یه‌وه هه‌ستایه‌وه فهرمووی: (أَمَّا وَاللَّهِ لَئِنْ فَعَلْتُ إِنَّ النَّاسَ لَيَرْغُمُونَ أَنَّكَ تَأْمُرُ بِالْأَمْرِ، وَتُخَالِفُ إِلَى غَيْرِهِ) (ئه‌گه‌ر ئه‌وه بکه‌م خه‌لکی ده‌لێن خۆت فهرمان به شتیک ده‌که‌یت که‌چی بۆ که‌سی تر په‌یره‌وی ناکه‌یت).^(۲)

^(۱) صحیح مسلم - کتاب المساجد ومواضع الصلاة - باب تحريم الكلام في الصلاة ونسخ ما كان من إباحته، الرقم ۵۳۷.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند البصريين(ﷺ) - حديث حكيم بن معاوية البهزي عن أبيه معاوية بن حيدة عن النبي(ﷺ)، الرقم ۲۰۳۲، حسنه شعيب الأرنؤوط.

موعاویه دهلیت: جاریک وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) چاکه له‌گه‌ل کئیکه‌م؟ فه‌رمووی: دایکت، دواتر دایکت، دواتر دایکت، دواتر باوکت، دواتر که‌سی زۆر نزیکت، دواتر که‌سی نزیکت.^(۱)

۲۹۵۴. موعاویه‌ی کوپی ئه‌بووسوفیان (ﷺ)

ناوی موعاویه‌ی کوپی سه‌خری کوپی حه‌ربی کوپی ئومه‌یه‌ی قوره‌یشی ئومه‌ویه، پینج یان حه‌وت یان سیانزه سال پیش دابه‌زینی سروش له‌دایک بووه‌و رای راستتر ئه‌ویه پینج سال پیش دابه‌زینی سروش له‌دایک بووه.^(۲)

موعاویه ژنبرای پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بوو، چونکه ئومموحه‌بیه‌ی کچی ئه‌بووسوفیان هاوسه‌ری پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو.

موسلمانبوونی موعاویه

سه‌باره‌ت به‌ کاتی موسلمانبوونی راجیایی هه‌یه، واقیدی ده‌لیت: دوا‌ی ریککه‌وتنی حوده‌بیه‌ی موعاویه موسلمان بوو، به‌لام موسلمانبوونه‌که‌ی خوی شارده‌وه تا له‌ فه‌تحی مه‌که‌دا ئاشکرای کرد.^(۳)

له‌ دوا‌ی ریککه‌وتنی حوده‌بیه‌ی عومه‌ری کوپی خه‌ططاب دوو ژنی خوی ته‌لاق دا که بیباوه‌ی بوون، ئه‌وه‌بوو موعاویه‌ی کوپی ئه‌بووسوفیان یه‌کیکیانی به‌ هاوسه‌رگرت.^(۴)

ئیبین سه‌عد گێرانه‌وه‌یه‌کی هه‌تاوه که موعاویه ده‌لیت: له‌ دوا‌ی ریککه‌وتنی حوده‌بیه‌ی ئیسلام له‌ دلمدا چه‌سپاو ئه‌وه‌م بۆ دایکم باس کرد، دایکم وتی:

^(۱) جامع الترمذی - أبواب البر والصلة عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء في بر الوالدين، الرقم ۱۸۹۷ و قال حديث حسن: سنن أبي داود - كتاب الأدب - أبواب النوم - باب في بر الوالدين، الرقم ۵۱۳۹: المستدرک علی الصحیحین - كتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذكر معاوية بن حيدة القشيري (ﷺ)، الرقم ۶۷۷۰، صححه ووافقه الذهبي في التلخيص، قال شعيب الارناؤوط صحيح لغيره، قال الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود حسن صحيح.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۵۱.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۵۱.

^(۴) صحيح البخاري - كتاب الشروط - باب الشروط في الجهاد، الرقم ۲۷۳۱ و ۲۷۳۲.

وریابه پیچهوانه‌ی باوکت نه‌که‌یت، بۆیه موسلمانبوونی خۆم شارده‌وه، سویند به‌خوا که پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) له حوده‌یییه ده‌رچوو من بروام پی هیتابوو، که بۆ عومره‌ی دوا‌ی حوده‌یییه هاته مه‌ککه من موسلمان بووم و باوکیشم به موسلمانبوونی منی زانیبوو، روژیک پیی وتم: براكه‌ت له تو باشتره چونکه له‌سه‌ر ئایینی منه، ئه‌وه‌بوو له‌فه‌تحی مه‌ککه‌دا موسلمانبوونی خۆم ئاشکرا کرد و پیغه‌مبه‌ریش(ﷺ) پیشوازی لیکردم و بووم به‌نووسه‌ری به‌رده‌ستی.^(۱)

به‌لام له‌گیرانه‌وه‌یه‌کی تر‌دا که له‌موسلیم‌دا هاتوو سه‌عد باس له‌عومره‌ی پاش حوده‌یییه ده‌کات و ده‌لیت: ئه‌وکات موعاویه بیتاوه‌ر بوو.^(۲) جا ئیبن‌حه‌جهر ده‌لیت: ئه‌گه‌ر گیرانه‌وه‌ی یه‌که‌م راست بیت-که‌ دوا‌ی حوده‌یییه موسلمان بووه- له‌وانه‌یه سه‌عد له‌به‌رئه‌وه‌ وای وتییت که ئاگادار نه‌بووه به‌موسلمانبوونی موعاویه له‌به‌رئه‌وه‌ی موعاویه موسلمانبوونی خۆی-له‌و ماوه‌دا- شار‌دبوویه‌وه.^(۳)

موعاویه یه‌کیک بوو له‌به‌شداربوانی غه‌زای حونه‌ین و دوا‌ی غه‌زاکه‌ش پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) سه‌د و شتر و چل ئوقیه‌ی به‌خشی به‌موعاویه.^(۴) به‌لام ده‌هه‌بی ده‌لیت: که موعاویه پیشتر موسلمان بووبیت ئیتر بۆچی پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) وه‌ک دل‌راگیرکراوان هه‌لسوکه‌وتی له‌گه‌ل بکات و ئه‌وه‌ی پی به‌خشیت، هه‌روه‌ها ئه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی پی به‌خشیوه، بۆچی کاتیک موعاویه چوویه داوا‌ی فاطیمه‌ی کچی قه‌یس پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) فه‌رمووی: موعاویه گیرفان به‌تاله‌و هیچ سامانیکی نیه.^(۵)

(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۲۲.

(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند العشرة المبشرين بالجنة وغيرهم - مسند أبي إسحاق سعد بن أبي وقاص(رضي الله عنه)، الرقم ۱۵۸۹؛ صحيح مسلم - كتاب الحج - باب جواز التمتع، الرقم ۱۲۲۵.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۵۱.

(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۲۲.

(۵) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۲۲.

کاتیک ئه بوو و مر فاطیمه ی کچی قه یسی هاوسه ری ته لاقدا، هر له دووره وه و بی ئه وه ی بیت بو لای فاطیمه ته لاقی دا، ئینجا وه کیلی خو ی به بریک گهنمه وه نارد بو فاطیمه و فاطیمه ش تووره بو، ئه ویش وتی: ده ی به خوا هیجت لای من نیه، فاطیمه چوو بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و به سه ره اته که ی بو باسکرد، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی: (خه رجیت له سه ر ئه و نیه)، ئینجا فه رمانی کرد به فاطیمه له مالی ئوموشه ریک بمینیته وه و دواتر فه رمووی: (تلك امرأة يغشاها أصحابي، اعتدي عند ابن أم مكتوم، فإنه رجل أعمى تضعين ثيابك، فإذا حللت فأذنيني)، (هاوه لایم زور ده چن بو سه ردانی ئه و ئافره ته، بویه ماوه ی عیده که ت لای ئیبن ئوم مه کتووم ته واو بکه، چونکه ئه و که سیکی نابینایه جله کانت دابنی، که عیده که ت ته واو بوو، ئاگادارم بکه ره وه)، ئه وه بوو که ته واو بوو، پیغه مبه ری خوای (ﷺ) ئاگادار کرده وه، ئینجا وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) موعاویه ی کوپی ئه بوو سوفیان و ئه بووجه همی خه طه بانسی هاتون بو داوام، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: (أما أبو جهنم، فلا يضع عصاه عن عاتقه، وأما معاوية فصعلوك لا مال له، انكحي أسامة بن زيد)، (ئه بووجه هم گزچانه که ی سه رشانسی دانانیت، موعاویه ش ده ست به تاله و هیچ سامانیکی نیه، شوو به ئوسامه ی کوپی زهید بکه)، منیش پیتم خوش نه بوو، همدی فه رمووی: (شوو بکه به ئوسامه)، منیش شووم پیکرد، ئه وه بوو خوای گه وره خیریکی زوری تیدا دانا و هیوام وابوو منیش وه ک ئه و بوومایه.^(۱)

ئیبین عه بباس ده لیت: له گه ل مندا لاندایاریم ده کرد که پیغه مبه ر (ﷺ) هات و منیش له پشت ده رگایه که وه خو م شارده وه، هات و سووکیک رایوه شاندم و فه رمووی: (برق و موعاویه م بو بانگ بکه)، منیش چووم و هاتمه وه و وتم: خه ریکی خواردن بوو، دواتر پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: (برق و موعاویه م بو بانگ بکه)، چووم و هاتمه وه و همدی وتم: خه ریکی خواردنه،

^(۱) صحیح مسلم - کتاب الطلاق - باب المطلقه ثلاثا لا نفقة لها، الرقم ۱۴۸۰؛ سنن أبي داود - کتاب الطلاق - باب في نفقة المبتوتة، الرقم ۲۲۸۴.

پيغهمبريش (ﷺ) فرمووی: (لا أشبع الله بطنه)،^(۱) (خوا سکی تیر نه کات).
 نه وه وی ده لیت: مه به سستی پیغهمبر (ﷺ) به و نزیاه نزالیکردن نه بووه،
 به لکو راهاتنی زمان بووه به و وتانه ی له سهر زاری عهره ب هه بون وهک (لا
 کبرت سنک) (عه مرکورت بیت) نه گهرنا نه وانه ی نه ویهان وتوو مه به سستیان
 نزا نه بووه.^(۲)

ئیبین که تیر ده لیت: نه و نزیاه ی پیغهمبر (ﷺ) به رامبر موعاویه ره زای
 خوی لی بیت گیرا بوو و له ماوه ی ئیماره تیدا تیر نه ده بوو،^(۳) پاشان نه مه
 به فه زل و به خشش ده زانیت له دوو روانگه وه: له روانگه دنیا ییه که یه وه
 ئاواتی پاشاکان بوونی گه ده یه کی باشه تا زور بخون، نه مه ش بهر موعاویه
 که وت، روانگه که ی دواروژیش نه وه یه که پاداشتی بهرده که ویت به پنی نه م
 فرمووده ی پیغهمبر (ﷺ) که ده فره رمویت: (اللهم فأیما مؤمن سبته، فاجعل ذلك
 له قرية إليك يوم القيامة)،^(۴) (خوا یه ههر باوه رداریک قسه م پی وتبی بیکه یه به
 نزیکیبونه وه له خوت له روژی دوا ییدا).^(۵)

عه بدوره حمانی کوپی نه بی عومه یره ده لیت: پیغهمبری خوا (ﷺ) به
 موعاویه ی فرموو (اللهم اجعله هادیا مهدیا واهد به)،^(۶) (خوا یه بیکه یه رینموونی
 کراو و رینموونی که ر و خه لکی به هویه وه رینموونی بکه).
 پیغهمبر (ﷺ) موعاویه ی کوپی نه بوو سوفیانی به نووسه ری بهرده سستی
 خوی دانا.^(۷)

(۱) صحیح مسلم - کتاب البر والصلة والآداب - باب من لعنه النبي (ﷺ) أو سبه، الرقم ۲۶۰۴.

(۲) شرح النووي على صحيح مسلم، ج ۱۶، ص ۱۵۲.

(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۶، ص ۱۶۹.

(۴) صحيح البخاري - كتاب الدعوات - باب قول النبي (ﷺ) من آذيته فاجعله له زكاة ورحمة، الرقم ۶۳۶۱.

(۵) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۱۹.

(۶) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين (ﷺ) - حديث عبد الرحمن بن أبي عميرة الأزدي (رضي الله عنه)، الرقم ۱۸۱۷۹.

(۷) جامع الترمذي - أبواب المناقب عن رسول الله (ﷺ) - باب مناقب معاوية بن أبي سفيان (رضي الله عنه)، الرقم ۲۸۴۲ و قال هذا حديث حسن غريب، صححه الألباني في مشكاة المصابيح، الرقم ۶۲۳۵.

(۸) أسد الغابة، ج ۵، ص ۲۲۱.

پاش فه تحى مه ككه ئه بووسوفيان چوويه خزمهت پينغه مبه ر(ﷺ) و وتى: ئه ي پينغه مبه رى خوا(ﷺ) سى شت هه ن پيم بيه خشه، فهرمووى: باشه، وتى: من چاكترين و جوانترين كچم هه يه كه ئومموحه بيبه يه ماره ي ده كه م له تو، فهرمووى: باشه، ئه بووسوفيان وتى: موعاويه ش بكه به نووسه رى به رده ستى خوت، فهرمووى: باشه، وتى: پوستانكيشم پى بده يت تا جهنگى بيتاوه ران بكه م له برى ئه وه ي پيشتر جهنگى موسلمانانم ده كرد، فهرمووى: باشه.^(۱)

موعاويه ي كورپى ئه بووسوفيان ده لیت: بيستم له پينغه مبه ر(ﷺ) ده يفه رموو (من یرد الله به خيرا يفقهه في الدين، وانما انا قاسم والله يعطي، ولن تزال هذه الأمة قائمة على أمر الله، لا يضرهم من خالفهم حتى يأتي أمر الله)،^(۲) (ههركه س خوا خيرى بوى بویت ئه وه شاره زای دهكات له ديندا، ههروهها من دابه شكارم و خوا به خشه ره، به رده وام ئه م ئوممه ته له سه ر فهرمانى خوا راوه ستاون و ئه وه ي پينچه وانه يان ده وه ستيت زيانيان پى ناگه يه نيت).

له خيلافه تى ئه بوويه كرى صديقدا

موعاويه له خيلافه تى ئه بوويه كرى صديقدا روليكى زور گه وه رى نه بوو وهك ئه وه ي له دواتردا ده ركه وت، به لام وهك هاوه لانى تر به شدارى ساته گرنگه كانى به رگرى له ئيسلام بوو، له وانه له جهنگى يه مامه دا دژ به موسه يله مه ي دروژن به شدارى كرد.^(۳)

له خيلافه تى عومهرى كورپى خه ططابدا

كاتيك يه زىدى كورپى ئه بووسوفيان وه فاتى كرد، عومهرى كورپى خه ططاب موعاويه ي له شوينيدا دانا، موعاويه به رده وام له ماوه ي خيلافه تى عومهرى كورپى خه ططابدا والى شام بوو.^(۴)

^(۱) صحيح مسلم - كتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل أبي سفيان بن حرب (ﷺ)، الرقم ۲۵۰۱؛ صحيح ابن حبان - كتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم (ﷺ) أجمعين - ذكر عمرو بن العاص السهمي (ﷺ) - ذكر أبي سفيان بن حرب (ﷺ)، الرقم ۷۲۰۹.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب العلم - باب من یرد الله به خيرا يفقهه في الدين، الرقم ۷۱.

^(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۱۷.

^(۴) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۱۸.

جاریک موعاویہ ہات بق لای عومہری کوپی خہططاب و جلیکی جوانی
سہوزی لہبہر بوو، عومہر کہ ئہوہی بینی بہ دارہکھی دہستی کہوتہ
لیدانی، موعاویہ وتی: بق خاتری خوا ئہی ئہمیری باوہرداران، عومہریش
وازی لیہینا، دواتر خہلکہکے وتیان: ئہی ئہمیری باوہرداران بۆچی لیتدا
لہکاتیکدا نمونہی نیہ، ئہویش وتی: بہخوا بہس چاکہم لی دیوہو تہنہا
چاکہم لہسہر بیستوہو، ئہگہر وانہبواہی ئہوہی بینیتان پیمکرد ہیچ نہبوو،
بہلام حہزم کرد کہمیک لہو سہرسامیہی دابہزینم.^(۱)

لہ خیلافہتی عوثمانی کوپی عہفاندا

موعاویہ لہ خیلافہتی عوثمانی کوپی عہفانیشتدا لہ ہمان پۆستی
خویدا مایہوہو والی شام بوو.^(۲)

جا گلہبیہکی زۆر کراوہو ئہمروش خہلکیک دہیلینہوہ کہ عوثمان لہبہر
خزمایہتی موعاویہی لہو پۆستہ داناوہ، لہکاتیکدا پیشتر موعاویہ لہلایہن
عومہرہوہ دانرابوو و تا کاتی وہفاتیشی ہەر لہو پۆستہی ہیشتیہوہ،
چونکہ کہسیکی زۆر لیہاتوو و بہتوانا بوو، پیشتر لہ باسی ژیانی عوثمانی
کوپی عہفاندا ئہو باسہمان روونکردوہتہوہ.

لہ سالی بیست و حہوتی کۆچیدا موعاویہ بق یہکەم جار لہناو
موسلماناندا جہنگی دہریایی ئہنجامدا و سہرکہوتنیکي گہورہی بہدہستہینا،
ئہوہش بہ دہقی فہرموودہ پیشتر ئاماژہی بق کرابوو.^(۳)

لہ خیلافہتی عہلی کوپی ئہبووطالیبدا

کاتیک عوثمان شہید کرا دواي ئہوہ بہیعتی خیلافہت درا بہ عہلی
کوپی ئہبوو طالیب، بہلام کیشہکے لہوہدا بوو بہیعتہکے ہموو موسلمانانی
لہخونہگرت، بہلکو بہہوی راجیایی سہبارہت بہ خوینی عوثمان فیتنہیہک
لہنیتوان ہاوہلانددا روویدا، ئہویش بوویہ ہوی روودانی ہہردوو جہنگی

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۲۵.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۱۸.

(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۶، ص ۲۲۲.

جه مهل و صفین، دوا جاریش کیشه که هر بهو باره یه وه مایه وه تا له سه ر دهستی حه سه نی کوپی عه لی فیتنه که کوژییه وه.

بهو به یعه تدانه موعاویه له شام و خه لکی شام مانه وهو به یعه تیان نه دا به عه لی، جگه له وه ی ته لحه و زوبه یرو دایکی باوه پداران عایشه ش ئیجتهیادیان وابوو ده بیت بکوژانی عثمان یه کسه ر بکوژرینه وه، به لام عه لی کوپی ئه بووطالب رای وابوو په له نه کریت له کوشتنه وه یان چونکه ئه وان له ناو مه دینه دان و سه ربازانی ده ولته ی ئیسلامیش له دهره وهن و ئه گهر هیه خیرا بکریت له لیدانیان بتوانن مه دینه بگرن.

به هه رحال ئه مه بوویه هو ی که و تنه وه ی فیتنه یه کی گه وره که ئه نجامیکی دلته زینی هه بوو بو موسلمانان و تا ئه مرۆش ئاهی داخی ئه و فیتنه یه لای موسلمانان گه رمه و هیشتا خه فه تیان به و فیتنه یه دانه مرکاوه ته وهو بووه به چه کینک به ده ست دوژمنانی ئیسلام و میژووی ئیسلامی و هاوه لانه وه تا داخی دلی خو یان برژن.

پاش شه هیدکردنی عثمانی کوپی عه ففان، موعاویه ی کوپی ئه بووسوفیان هه لو یستی توله سه ندنه وه ی هه لبارد و شوین راکه ی عه لی کوپی ئه بووطالب نه که وت و به یعه ته ی نه دا به خه لیفه عه لی کوپی ئه بووطالب.

کاتیک عه لی کوپی ئه بووطالب بوو به خه لیفه، ئیبن عه بباسی کرد به والی شام و وتی: برۆ بو ئه و ی، به لام ئیبن عه بباس رازی نه بوو و وتی: ئه گهر موعاویه نه مکوژیت، ئه وه به دلنیا ییه وه به ندم ده کات، پاشان به عه لی وت موعاویه بکه به کار به دهستی خو ت و دواتر لای به ره، به لام عه لی به و رایه ی ئیبن عه بباس رازی نه بوو.^(۱)

کاتیک عه لی ویستی که سیک بنیریت بو لای موعاویه تا به یعه ته ی لی وهر بگریت، جه ریری کوپی عه بدولا به نامه یه کی عه لی کوپی ئه بووطالبیه وه

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۵۳.

چوو بۆ لای موعاویه که داوای کردبوو بهیعت بدات،^(۱) ئینجا جهریر خه لکی کۆکردهوو و تاریکی پیشکesh کرد و تیایدا داوای له موعاویه کرد گوێپرایه لی بنیۆنیت و ناکوکی نه نیته وهو نه بیته هوێ جهنگی نیوان موسلمانان، موعاویهش داوای کرد په له ی لی نه کات تا رای خه لکی شام وهر بگریت،^(۲) که جهریر نامه که ی دا به موعاویه، موعاویه عه مری کوری عاص و گه وره کانی خه لکی شامی کۆکردهوو و راویژی کرد به هه موویان، ئه وانیش وتیان: تا بکوژانی عوتمان نه کوژرینه وه بهیعت نادهین یان ده بیت بکوژه کانی عوتمان یان بدرینه ده ست، ئه گه رنا جهنگی له گه ل ده که ن و بهیعتی پی نادهن، ئه وه بوو جهریر گه رایه وهو هه واله که ی دا به عه لی.^(۳) هه لۆیستی هاوه لāن بهرام بهر به ئیجتیهاده که ی عه لی

هه لۆیستی هاوه لāن سه باره ت به ئیجتیهادی عه لی بۆ چاره سه ری پرسى شه هید کردنی عوتمان جیاواز بوو، له ژیا نی عه لی کوری ئه بوو طالیه دا باس مان کردوو و لی ره دا دوو باره ی نا که ی نه وه. ململانیی هاشمی و ئومه وهی هکان

خوینه ری ئازیز، کۆمه لیک باب ته ی په یوه ست به فیتنه ی سه رده می عه لی کوری ئه بوو تالیب له ژیا نی ئه و هاوه لāه دا باسکراون و لی ره دوو باره یان نا که ی نه وه.

موعاویه له سه رده می خیلاف ته ی سه نه ی کوری عه لید

خوینه ری ئازیز، کۆمه لیک باب ته ی په یوه ست به سه رده می سه نه ی کوری عه لی له ژیا نی ئه و هاوه لāه دا باسکراون و لی ره دوو باره یان نا که ی نه وه. سه رده می موعاویه ی کوری ئه بوو سوفیان

سه باره ت به سه رده می ده سه لات ی موعاویه ی کوری ئه بوو سوفیان له بهر بوونی نوو سینی زۆر له و باره وه لی ره دا باسی نا که ی نه، چون که

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۲۵۴.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۲۷.

(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۲۵۴.

پیوستی به سەدان لاپەرە ھەبە، بۆیە خوازیارین خۆنەری ئازیز خۆی
لە سەرچاوەکانی دیکەو وەردەکاری ماوەی دەسەلاتی موعاویەیی کۆری
ئەبووسوفیان بخوینیتەو، لە گرنکترین ئەو بوارانەیی پیوستە خۆنەر
ئاگاداریان بێت بریتین لە:

یەکەم: مەیدانی فتوحات لەو سەردەمەدا.

دووهم: مەیدانی زانستی سەردەمەکە.

سێیەم: ئاستی پیشکەوتنی ژیاڕی.

چوارەم: پینگەیی ھاوہ لان.

پێنجەم: پینگەلی ئالوبەیت.

شەشەم: پیکھاتەیی کارگێڕی دەوڵەتەکە.

هەوتەم: بەیعت وەرگرتن بۆ یەزیدی کۆری.

ئەمانەو چەندین بابەتی دی کە پیوستە خۆنەر بەدواداچوونیان بۆ
بکات.

لە مانگی رەجەبی سالی شەستی کۆچیدا موعاویە بە نەخۆشی کۆچی
دوایی کرد، ماوەی دەسەلاتەکەشی نۆزدە سال و سێ مانگ بوو، تەمەنیشی
هەفتاو سێ یان هەفتاو پێنج یان هەفتاو هەشت یان دەوتریت هەشتاو
پێنج سالان بوو.^(۱)

۲۹۵۵. موعاویەیی ھۆذەلی (رضی اللہ عنہ)

ناوی موعاویەیی ھۆذەلیە، موعاویە دەلیت دووڕوو روژوو دەگریت و
خوا بە درۆی دەخانەو، نوێژ دەکات و خوا بە درۆی دەخاتەو، خێر
دەکات و خوا بە درۆی دەخاتەو...^(۲)

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۱۵-۱۱۶.

(۲) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۴۹۵.

۲۹۵۶. موعاویہی کوپی عہمر (ﷺ)

ناوی موعاویہی کوپی عہمرہ و کوچی کرد بۆ مہدینہ و دواتر گہرایہ وہ بۆ ناوچہی خوئی، جا کاتیک پاشاکانی کیندہ یە کدەنگ بوون لەسەر ھەلگەرانە وہ، موعاویہی کوپی عہمر داوای کرد تەو بە بکەن و وریابن تا خوین رژان روونەدات، بەلام ئەوان رازی نەبوون، ئەویش بە توورەییە وہ ناوچەکە ی جێھێشت.^(۱)

۲۹۵۷. موعەتتیبی کوپی عەوف (ﷺ)

ناوی موعەتتیبی کوپی عەوفی کوپی عامیری خوزاعی سەلولیە، ناسراوہ بە ئیبنولحەمرأ، زۆر زوو لە مەککە موسلمان بوو و دواتر کوچی کرد بۆ حەبەشە و پاش ئەو گەرایە وہ بۆ مەککە و لەویشە وہ کوچی کرد بۆ مەدینە، کاتیک پیغەمبەر (ﷺ) برایەتی خستە نێوان کوچەران و پشتیوانانە وہ، برایەتی خستە نێوان موعەتتیب و ئەعلەبەیی کوپی حاظیبی ئەنصاریە وہ، موعەتتیب لە مەدینە مایە وہ و لە غەزای بەدردا بەشداری کرد، دواي وەفاتی پیغەمبەرش (ﷺ) ژیا تا لە سەردەمی موعاویہی کوپی ئەبوسوفیان و لە سالی پەنجاو حەوتی کوچیدا وەفاتی کرد.^(۲)

۲۹۵۸. موعەتتیبی کوپی عوبەید (ﷺ)

ناوی موعەتتیبی کوپی عوبەیدی کوپی ئیاسی بەلەویە، یەکیکە لە بەشداریوانی غەزای بەدر.^(۳)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۵۷.

(۲) أسد الغابة، ج ۵، ص ۲۳۶.

(۳) أسد الغابة، ج ۵، ص ۲۳۶.

۲۹۵۹. موعه تتیبی کوری ئه بووله هه ب (ﷺ)

ناوی موعه تتیبی کوری ئه بووله هه ب، دواى فەتحى مەككە راىكرد، پىڤه مبه (ﷺ) عه بباسى نارد به شوينيدا و ئه وىش هاته وه خزمەت پىڤه مبه (ﷺ)، پىڤه مبه (ﷺ) بانگه وازى كرد بۆ ئىسلام و ئه وىش موسلمان بوو، پىڤه مبه ريش (ﷺ) زۆر دلخۆش بوو به موسلمانبوونى، دواتر موعه تتیب له غه زای حونه يندا به شدارى كرد.^(۱)

۲۹۶۰. موعه يقیب (ﷺ)

ناوی موعه يقیبى ده وسىه و زۆر زوو موسلمان بوو، ئه م هاوه له يه كىك بوو له كوچه رانى حه به شه و دواتر گه رايه وه بۆ مەككە و كوچى كرد بۆ مه دينه، به شدارى زۆربه ي غه زاکان بوو، دواى وه فاتى پىڤه مبه ريش (ﷺ) ژيا و له خيلافه تى عومه رى كورى خه ططابدا به رپرسى به يتولمال بوو، له خيلافه تى عوثمانى كورى عه ففانىشدا مۆره كه ي خه ليفه ي به ده سته وه بوو و له و سه رده مه شدا وه فاتى كرد.^(۲)

موعه يقیب ده لىت: سه باره ت به ته ختکردنى شوينى سوجه پىڤه مبه ر (ﷺ) فه رموى: (إِنْ كُنْتَ فَأَعْلًا فَوَاحِدَةً) (ئه گه ر واتكرد يه كجار بىكه).^(۳)

۲۹۶۱. موعیث (ﷺ)

ناوی موعیثه و هاوسه رى به ريره بوو، به ريره موعیثى جیه تىشتبوو، جا موعیث به دوايدا ده چوو و ده گريا و فرمیسك به سه ر ريشيدا ده هاته خواره وه، پىڤه مبه ر (ﷺ) به عه بباسى فه رموو (يَا عَبَّاشُ، أَلَا تَعَجَّبُ مِنْ حُبِّ مُغِيثٍ بَرِيْزَةٍ، وَمِنْ

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۷۵.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۹۳.

^(۳) صحيح البخاري - كتاب العمل في الصلاة - باب مسح الحصى في الصلاة، الرقم ۱۲۰۷؛ صحيح مسلم - كتاب المساجد ومواضع الصلاة - باب كراهة مسح الحصى وتسوية التراب في الصلاة، الرقم ۵۴۶.

بُغِضَ بَرِيرَةَ مُغِيثًا؟) (ئەى عەبباس سەرت سورنامىنىت لە خۆشەويستى موغيث بۆ بەريرەو لە رقى بەريرە بۆ موغيث)، ئىنجا پيغەمبەر(ﷺ) بە بەريرەى فەرمووى: خۆزگە دەچوو پتەو بە بۆ لای، بەريرە وتى: ئەى پيغەمبەرەى خوا(ﷺ) ئايا ئەو فەرمانە؟ فەرمووى: من تەنها تەکا دەکەم، بەريرە وتى: دەى من هېچ پيويستىەکم نىە بەو پياوھ.^(۱)

۲۹۶۲. موغیرەى کوپى شوعبە(ﷺ)

ناوى موغیرەى کوپى شوعبەى کوپى ئەبى عامیرە، کونیهکەى ئەبووعیسا یان ئەبووموحەممەد یان ئەبووعەبدولایە، کەسێکى کەلەگەت و بەخۆ بوو، پيش ریککەوتنى حودەیبیە موسلمان بوو و بەشداری کرد لە بەیعتى رىضواندا.^(۲)

کاتێک وەفدى ئەقیف هاتنە خزمەت پيغەمبەر(ﷺ) کە نزیکەى سیانزە کەسێک زیاتر دەبوون، دواى قسەکانیان پيغەمبەر(ﷺ) فەرمانى پیکردن بى لات لەناوبەرن، بەلام ئەوان وتیان: ئیمە زاتى ئەوهمان نیە و دەترسین سزامان بدات، بۆیە تۆ خۆت ئەو بتە لەناوبەرە، ئەوەبوو پيغەمبەر(ﷺ) دەستەیهکی ئامادە کرد و خالیدى کوپى وەلیدی کردە بەرپرسیان، لە نۆیشیاندا موغیرەى کوپى شوعبە هەبوو، کە چوونە ئەوئ بتەکەیان لەناوبرد و گەرانەو بە بۆ لای پيغەمبەر(ﷺ).^(۳)

بەلام لە گێرانەوێهەکی تر دا هاتوو دواى موسلمان بوونی خەلکی تائیف، پيغەمبەر(ﷺ) ئەبوسوفیان و موغیرەى کوپى شوعبەى نارد تا بى لات لەناوبەرن.^(۴)

^(۱) صحيح البخاري - كتاب الطلاق - باب شفاعة النبي(ﷺ) في زوج بريرة، الرقم ۵۲۸۳؛ سنن أبي داود - كتاب الطلاق - باب في المملوكة تعتق وهي تحت حر أو عبد، الرقم ۲۲۳۷.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۹۸.

^(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۳۴.

^(۴) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۴۸.

موغیره ی کوپی شوعبه ده لیت: له سه فه ریکدا له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) بووین، ده می به یان پیغه مبه ر (ﷺ) له خه لکه که دوور که وته وه منیش به دوایدا چووم و له دووریه وه چاوه پروان بووم، که هاته وه فه رمووی: کارت هه بوو ئه ی موغیره؟ وتم: نا، فه رمووی: ئایا ئاوت پتیه؟ وتم: به لئ، ده ستوئیزیکی ته واوه تی گرت و مه سحی سه ر خوفه کانی کرد، که گه یشتی نه وه به خه لکه که نوئژ دابه سرا بوو، عه بدو په حمانی کوپی عه وف به رنوئژی ده کرد، رکاتیکی کرد بوو و له رکاتی دووهدا بوو، ویستم برۆم به عه بدو په حمان بلیم ده ست هه لگریت ئه وه پیغه مبه ری خوایه (ﷺ)، به لام پیغه مبه ر (ﷺ) ریگری لی کردم، ئیمه ش ئه و رکاته مان له دوایه وه کرد و دوا ی سه لامدانه وه ی عه بدو په حمان رکاته که ی ترمان ته واو کرد.^(۱)

ئیین که ئیر ده لیت: ئه وه ش له غه زای ته بووکدا بوو.^(۲)

موغیره ده لیت: کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) وه فاتی کرد و خه ریک بوو بیخه نه ناو گۆره که ی، خاته مه که ی ده ستم خسته ناو گۆره که وه، ئینجا وتم: ئه ی عه لی خاته مه که م، ئه ویش وتی: برۆ هه لیبگره وه، منیش دابه زیمه ناو گۆره که وه ده ستم هینا به سه ر کفنه که ی پیغه مبه ردا (ﷺ) و هاتمه ده ره وه.^(۳) موغیره له جه نگی یه مامه دا به شدار بوو، دواتریش له فتووحاتی عیراق و شامیشدا به شدار ی کرد و رۆلی کارای هه بوو،^(۴) له جه نگی یه رمووکیشدا به شدار ی کرد و تیایدا چاویکی پیکرا.^(۵)

موغیره له سه رده می خیلافه تی عومه ری کوپی خه ططابدا والی به صره بوو، له و ماوه دا فتووحاتیکی زۆری کرد، دواتر له والیه تی به صره لایبیرد و

(۱) صحیح مسلم - کتاب الطهارة - باب المسح على الناصية والعمامة، الرقم ۲۷۴؛ السنن الكبرى للنسائي - کتاب الطهارة - أبواب الوضوء - المسح على العمامة مع الناصية، الرقم ۱۰۹.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۲۲.

(۳) سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۶.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۹۸.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۹۹.

کردی به والی کووفه و تا وهفاتی خلیفه لهو پۆستەدا مایه وهو ماوهیه کیش له خیلافهتی عوتماندا لهو پۆستەدا مایه وه.^(۱)

موغیره ی کورپی شوعبه ده لیت: فهرمووده یه کم گنرایه وه بۆ عومه ر، ئه ویش وتی: یان به لگه ده هینیته وه بۆ ئه و فهرمووده ت یان سزات ده ده م، ئه وه بوو تا واده ی حه جی سال مۆله تی دام، تا ئه وه ی شه ریکی کورپی وائیل هات و ئه و فهرمووده ی گنرایه وه.^(۲)

موغیره کۆیله یه کی فارسی هه بوو به ناوی ئه بوولؤلوه که دواتر ئه و کۆیله یه عومه ری کورپی خه ططابی شه هید کرد، کاتی که عومه ری کورپی خه ططاب پیکرا، به عه بدولای کورپی وت برۆ بزانه کئ منی کوشت؟ ئه ویش وتی: ئه ی ئه میری باوه رداران ئه بوولؤلوه ی کۆیله ی موغیره ی کورپی شوعبه تۆی کوشت، عومه ریش وتی: سوپاس بۆ خوا که مه رگی منی به دهستی که سیک نه هینا که تاکه سوچه ده یه کیشی بر دیت بۆ خوا.^(۳) کاتی که عوتمان ی کورپی عه ففان بوو به خلیفه، پاش ماوه یه ک که وته گۆرانکاری له هه ندئ پۆستدا و هه ندئ له والیه کانی گۆپی، له وانه موغیره ی کورپی شوعبه ی له سه ر والیه تی کووفه لابر د و سه عدی کورپی ئه بی وه قاصی دانا، ئه مه ش له به ر وه سیه تی عومه ری کورپی خه ططاب که داوای کرد بوو خلیفه ی دوا ی خۆی ئه رکی پی بسپیریت چونکه که سیک ی پاک و لیتها توه.^(۴)

موغیره له ماوه ی خیلافه تی عه لی کورپی ئه بووطالییدا که ناری گرت بوو تا له مه سه له ی دادوه ریدا ئاماده بوو، پاش شه هیدبوونی عه لی و دوا ی که نارگرتنی حه سه ن له ده سه لات ئه وکات موغیره به یعه تی دا به موعاویه، موعاویه ش ئه وی کرد به والی کووفه، ئیتیر موغیره به رده وام والی کووفه بوو تا له سالی په نجای کۆچیدا وهفاتی کرد.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٩٨.

^(۲) ()- الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٣، ص ٣٤٣.

^(۳) الكامل في التاريخ لابن الأثير، ج ٢، ص ٤٤٧.

^(۴) البداية و النهاية لابن كثير، ج ٧، ص ١٤٩.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٩٨.

جاریک موغیره نامه ی نووسی بۆ موعاویه و تیایدا نووسی من بیستوومه پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو (إن الله کره لکم ثلاثا: قیل وقال، وإضاعة المال، وكثرة السؤال)،^(۱) (خوا سئ شتی پی خۆش نیه بۆتان، وتی: و وتیان: و به هه دهردانی سامان و زۆر پرسیارکردن).

۲۹۶۳. موقع (ﷺ)

ناوی موقعه و یه کیک بوو له ئەندامانی وهفدی سوله میه کان که هاته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ).^(۲)

۲۹۶۴. موکه یتیل (ﷺ)

ناوی موکه یتیله و له فه رموده یه کدا باسی هاتوه که له کیشه ی خوین بایه کدا به شدار بووه و چه کیک ی به سه ر شانه وه بووه، موکه یتیل وتی: ئە ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) له سه ره تای ئیسلامه وه شتی وه ک ئە مه م نه دیوه، ئە وه بوو پیغه مبه ر (ﷺ) صولحی نیوان هه ردوولای کرد و ریککه وتن.^(۳)

۲۹۶۵. موکریم (ﷺ)

ناوی موکریمه و هاتوه ته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ)، سه ره تا ناوی موهان بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: ناوت چیه، وتی: ناوم موهانه، فه رمووی: به لکو ناوت موکریمه.^(۴)

^(۱) صحیح البخاری - کتاب الزکاة - باب قول الله تعالى لا یسألون الناس إلحافا، الرقم ۱۴۷۷؛ صحیح مسلم - کتاب الأقضية - باب النهی عن كثرة المسائل من غیر حاجة والنهی عن منع وهات وهو الامتناع من أداء حق لزمه أو طلب ما لا یستحقه، الرقم ۵۹۳.

^(۲) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۶، ص ۲۰۵.

^(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند البصریین (ﷺ) - حدیث ضمرة بن سعد السلمی عن النبی (ﷺ)، الرقم ۲۱۴۶۷؛ سنن ابن ماجه - أبواب الدیات - باب من قتل عمدا فرضوا بالدية، الرقم ۲۶۲۵؛ سنن أبي داود - کتاب الدیات - باب الإمام يأمر بالعفو فی الدم، الرقم ۴۵۰۳، ضعفه شعيب الأرناؤوط، ضعفه الألبانی فی صحیح و ضعیف سنن أبي داود.

^(۴) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۶، ص ۲۰۷.

۲۹۶۶. موله یکه (ﷺ)

ناوی موله یکه ی کچی ثابتی کوری فاکیهه، موسلمان بووه و چووه ته خزمهت پیغه مبه (ﷺ) و به یعه تی پيداوه.^(۱)

۲۹۶۷. موله یکه ی کچی سه هل (ﷺ)

ناوی موله یکه ی کچی سه هل، له پشتیوانانو و موسلمان بووه و چووه ته خزمهت پیغه مبه (ﷺ) و به یعه تی پيداوه.^(۲)

۲۹۶۸. موله یکه ی کچی عه مر (ﷺ)

ناوی موله یکه ی کچی عه مری جوعفیه، موله یکه ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی: (إن ألبانها شفاء و سمنها دواء و لحمها داء)،^(۳) (شیری مانگا شیفایه و چه وریه که ی دهرمانه و گوشته که ی دهرده).

۲۹۶۹. موله یکه ی کوژراو (ﷺ)

ناوی موله یکه یه و به دهستی هه ویکه ی کوژراوه، له به سه رهاتیکدا هاتووه دوو ئافرهت پیکه وه جهنگان و یه کیکیان دای له وی تریان و ژنه که و کورپه که ی سکیشی کوشت، بویه پیغه مبه (ﷺ) حوکی به وده ژنه که بکوژریته وه و له بری کورپه که ش کویله یان که نیزه کیک بدیریت،^(۴) جا ئه و دوو ژنه ی که جهنگیان کرد هه ردو وکیان ژنی

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۳۵۶.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۲۲.

^(۳) المعجم الكبير للطبراني - مسند النساء - باب الميم - مليكة بنت عمرو السعدية، الرقم ۲۲۸۴۱؛ السنن الكبرى للبيهقي - كتاب الضحايا - جماع أبواب كسب الحجام - باب أدوية النبي (ﷺ) سوى ما مضى في الباب قبله، الرقم ۱۹۶۳۰، صححه الألباني في صحيح و ضعيف الجامع الصغير و زيادته.

^(۴) مسند أحمد بن حنبل - مسند بني هاشم (ﷺ) - مسند عبد الله بن عباس بن عبد المطلب (ﷺ) عن النبي (ﷺ)، الرقم ۳۵۰۷؛ سنن أبي داود - كتاب الديات - باب دية الجنين، الرقم ۴۵۷۲؛ سنن ابن ماجه -

حه مهل بوون، یه کیکیان ناوی موله یکه بوو و ئه وی تریش ناوی ئوممو عه فیف بوو،^(۱) ئوممو عه فیف به داریک دای له موله یکه و کوشتی،^(۲) ئه وه بوو حه مهل هات بۆ لای باوکی ژنه بکوژه که و وتی: خوین بایی ژنه که م و منداله که مم ده ویت، باوکیشی وتی: منداله کانی خوین باییه که ی ئه دهن، ئه وه بوو سکالا براه لای پیغه مبه ر (ﷺ)، ئه ویش فهرمووی: (خوین بایی له سه ر که سوکاره و بۆ کۆرپه له ش کۆیله یان که نیزه کیک ده دریت).^(۳)

۲۹۷۰. موله یکه ی نه کی ئه نه س (ﷺ)

ناوی موله یکه یه و دایه گه وره ی ئه نه سی کۆری مالیک بوو، ئه نه س ده لیت: جاریک موله یکه ی نه نکم خواردنیکی ئاماده کرد و پیغه مبه ری خوا ی (ﷺ) بانگ کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) له خواردنه که ی خوارد و دواتر فهرمووی: هه ستن با به رنوژی تان بۆ بکه م، هه سیری کمان هه بوو هینام و ئاو پرژینم کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) وه ستا و من و هه تیوکیش له دوا یه وه وه ستاین و پیره ژنه ش له دوا ی ئیمه وه وه ستا، پیغه مبه ر (ﷺ) دوو رکاتی بۆ کردین و دواتر چوو.^(۴)

۲۹۷۱. موله یکه ی ئه نصاری (ﷺ)

ناوی موله یکه ی کچی عه مره، له پشتیوانانه و چووه ته خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) و به یعه تی پێداوه.^(۵)

أبواب الديات - باب دية الجنين، الرقم ٢٦٤١، صححه شعيب الأرنؤوط.

(۱) مشکل الآثار للطحاوي، الرقم ٣٨٩١.

(۲) فتح الباري، ج ١٠، ص ٢١٨.

(۳) السنن الكبرى للبيهقي - كتاب الديات - جماع الديات فيما دون النفس - باب ما جاء في عقل الفقير، الرقم ١٦٤٨٠.

(۴) صحيح البخاري - كتاب الصلاة - باب الصلاة على الحصور، الرقم ٣٨٠، صحيح مسلم - كتاب المساجد ومواضع الصلاة - باب جواز الجماعة في النافلة، الرقم ٦٥٨.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١٢٣.

۲۹۷۲. موله‌یل (ﷺ)

ناوی موله‌یلی کوږی وه‌بره‌یه، له پشتیوانانه و یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در.^(۱)

۲۹۷۳. مونبه‌عث (ﷺ)

ناوی مونبه‌عته، سه‌ره‌تا ناوی موظه‌جیع بوو، کاتیک پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) گه‌ماروی طائیفی دابوو دابه‌زیه خواره‌وه بو لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و موسلمان بوو، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ناوی گوږی.^(۲)

۲۹۷۴. مونه‌ییق (ﷺ)

ناوی مونه‌ییقی کوږی حاطیبی جومه‌حیه، ئیین عوقبه ده‌لایت: یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای ئوحد و تیایدا شه‌هید بووه.^(۳)

۲۹۷۵. مونذیری کوږی عه‌بدولای (ﷺ)

ناوی مونذیری کوږی عه‌بدولای کوږی نه‌وفه‌له، یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای تائیف و تیایدا شه‌هید بووه.^(۴)

۲۹۷۶. مونذیری کوږی عه‌بدولای خه‌زرجی (ﷺ)

ناوی مونذیری کوږی عه‌بدولای کوږی قه‌وواله، له پشتیوانانه له خه‌زرجیه‌کان و یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای طائیف و تیایدا شه‌هید بوو.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۱۰.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۱۰.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۲۷.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۱۶.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۱۶.

۲۹۷۷. مونذیری کوپی عهمر (ﷺ)

ناوی مونذیری کوپی عهمری کوپی خونه‌یسه، له پشتیوانانه له خه‌زهره‌جیه‌کان له ساعیدی‌ه‌کان، یه‌کیکه له به‌شداربوانی به‌یعه‌تی عه‌قه‌به‌و یه‌کیکه له دوانزه نه‌قیبه‌که، کاتیک پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) برایه‌تی خسته نیوان کوچه‌ران و پشتیوانانه‌وه برایه‌تی خسته نیوان مونذیری کوپی عهمر و طولیه‌یی کوپی عومه‌یره‌وه، له غه‌زای به‌در و ئو‌خوددا به‌شداری کرد.^(۱) پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) که ده‌سته‌یه‌ک له هاوه‌لانی نارد تا قورئان فی‌ری هۆزه‌کانی لیحیان و ریعل و ذه‌کوان و عوصه‌یه‌یه بکه‌ن، مونذیری کرد به ئه‌میریان، ئه‌وه‌بوو له‌و رووداوی بیئر مه‌عوونه‌دا مونذیش شه‌هید بوو.^(۲)

۲۹۷۸. مونذیری کوپی قه‌یسی (ﷺ)

ناوی مونذیری کوپی قه‌یسی کوپی عه‌مره، له پشتیوانانه له به‌نی نه‌ججار، یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای ئو‌خود، دواتریش له هه‌موو غه‌زا‌کانی تر‌دا به‌شداری کردو دوا‌ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا و له جه‌نگی جیسر ئه‌بی عوبه‌یددا شه‌هید بوو.^(۳)

۲۹۷۹. مونذیری کوپی قودامه (ﷺ)

ناوی مونذیری کوپی قودامه‌یه، له پشتیوانانه له ئه‌وسیه‌کان و یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در، له جه‌نگی به‌نوقه‌ینوقاعدا چاودیت‌ری دیله‌کانی ده‌کرد.^(۴)

^(۱) أسد الغابة، ج ۵، ص ۲۸۳-۲۸۴.

^(۲) المعجم الكبير للطبراني - باب السین - من اسمه سهل - سهل بن سعد الساعدي - ومما أسند سهل بن سعد - العباس بن سهل بن سعد عن أبيه، الرقم ۵۷۲۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۱۸.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۱۸.

۴۹۸۰. مونذیری کوپی موحه ممهده (ﷺ)

ناوی مونذیری کوپی موحه ممهده، له پشتیوانانه له خه زره جیه کان و کونیه که ی ئه بوو عوبه یدیه، یه کیکه له به شداربوانی غه زای به در، دواتر له رووداوی بیئر مه عوونه دا شه ید بو. (۱)

۴۹۸۱. مونسی کوپی فه ضاله (ﷺ)

ناوی مونسی کوپی فه ضاله، له پشتیوانانه، خوئی و ئه نه سی برای پیکه وه به شداربوون له غه زای ئو خوددا. (۲)

۴۹۸۲. مونقه ع (ﷺ)

ناوی مونقه ع و فهرمووده یه کی گپراوه ته وه، مونقه ع ده لیت: زه کاتی وشتره کانی هۆزه که مانم هینا بۆ پیغه مبه ر (ﷺ)، ئینجا وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) دوو وشتری تیدایه که دیارین بۆ تو، دیاریه که له زه کاته که جیا کرایه وه، ئینجا خه لکی بریک قسه یان کرد که گوايه پیغه مبه ر (ﷺ) خالید ده نیریت بۆ میصر تا زه کاتیان لی وه ربگریت، منیش وتم: به خوا ئه مه هه موو زه کاتی هۆزه که مه، ئینجا چووم بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و بینیم له سه ر وشتریک بوو، سپیایی بن بالیم بینی، به سه ر هاته که م بۆ پیغه مبه ر (ﷺ) باسکرد، ئه ویش فهرمووی: (خوايه من مؤله تم نه داون درۆ به دم منه وه بکه ن)، مونقیع دواي وه فاتی پیغه مبه ریش (ﷺ) ژیا و له جهنگی قادسیه دا به شداری کرد. (۳)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۱۹.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۳۶.

(۳) المعجم الكبير للطبراني - باب الميم - من اسمه منق - منق التيمي، الرقم ۷۱۲.

۲۹۸۳. مونقیزی کوری نه باته (ﷺ)

ناوی مونقیزی کوری نه باته یی نه سهدیه، یه کیکه له کچه ران.^(۱)

۲۹۸۴. مونکه دیر (ﷺ)

ناوی مونکه دیری کوری عه بدولایه و کورپکی هه بوو به ناوی موحه ممه د که فهرمووده ی له باوکیه وه گپراوه ته وه، مونکه دیر ده لیت: شه ویک پیغه مبه ر (ﷺ) له نویژی عیسا دواکه وت و خه لکیش له مزگه وت چاوه پیری بوون، پیغه مبه ر (ﷺ) که چوو یه مزگه وت فهرمووی: چاوه پیری چین؟ وتیان: چاوه پیری نویژین، فهرمووی: (إِنَّكُمْ لَنْ تَزَالُوا فِي صَلَاةٍ مَا انتَظَرْتُمُوهَا) (ئینوه به رده وام له نویژدان تا کاتیک چاوه پیری نویژ بکه ن).^(۲)

۲۹۸۵. موهاجیری کوری نه بی ئومه ییه (ﷺ)

ناوی موهاجیری کوری نه بی ئومه ییه ی مه خزومیه، برای ئومموسه له مه ی هاوسه ری پیغه مبه ری خواجه (ﷺ)، له غه زای به دردا له ناو سوپای بیتاوه راندا به شداری کرد، سه ره تا ناوی وه لید بوو، کاتیک موسلمان بوو پیغه مبه ر (ﷺ) ناوی گوری و ناوی نا موهاجیر و کردی به به رپرسی زه کاتی سه نعاء، دواتر نه سه وه دی عه نه سی له دژی راپه ری، نه بوو به کری صدیقیش هه مان ئهرکی پی راسپارد.^(۳)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۲۴.

^(۲) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب المنکدر بن عبد الله أبي محمد القرشي - من طاف حول البيت أسبوعاً كان كعدل رقبة، الرقم ۵۹۸۰.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۲۸.

٢٩٨٦. موهاجیری کوپی قونفوذ(ﷺ)

ناوی موهاجیری کوپی قونفوذی کوپی عومهیری قوریشی تهیمیه، یهکیکه له دهستهی یهکهمی موسلمانان، کاتیکی ویستی کۆچ بکات بییاوهپهکان گرتیان و زۆر سزایان دا، دواتر له دهستیان رایکرد و خۆی گه یانده مه دینه، پیغه مبه ریش(ﷺ) فهرمووی: ئەمه به حهق موهاجیره- به راستی ئەمه موهاجیره-، رایه کیش ده لیت: به لکو دواي فهتحي مه کهکه موسلمان بووه.^(١)

موهاجیر ده لیت: چوومه خزمهت پیغه مبه ر(ﷺ) که دهستنوژی دهگرت و سه لامم لیکرد و وه لامی نه دامه وه تا دهستنوژه کهی تهواو بوو، دواتر پوزشی هیتایه وه فهرمووی: (كِرِهْتُ أَنْ أَذْكَرَ اللَّهَ تَعَالَى ذِكْرُهُ إِلَّا عَلَى طَهْرٍ) (پیم خوشه تهنها له سه ر پاکیتی ناوی خوا بهیتم).^(٢)

٢٩٨٧. موهاجیری خزمهتکار(ﷺ)

ناوی موهاجیره و خزمهتی پیغه مبه ری خواي(ﷺ) کردووه، موهاجیر ده لیت: چهند سال خزمهتی پیغه مبه ری خوام(ﷺ) کرد هه رگیز پیی نه وتم بۆچی ئه وهت کرد و بۆچی ئه وهت نه کرد، موهاجیر دواتر له فهتحي میصردا به شداری کرد و له وی نیشته جی بوو.^(٣)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٢٢٩.

^(٢) سنن أبي داود - كتاب الطهارة - باب في الرجل يرد السلام وهو يبول، الرقم ١٧؛ المستدرک علی الصحيحین - كتاب الطهارة - ذكر احترام ذكر الله عز وجل، الرقم ٥٩٦، صححه شعيب الأرناؤوط، صححه الألباني في مشكاة المصابيح، الرقم ٤٦٧.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٢٣٠.

۲۹۸۸. میحجهن

ناوی میحجهنه و کورپکی هه بوو به ناوی بوسر که فهرمووده ی له باوکیه وه گپراوه ته وه، میحجهن ده لیت: جاریک له خزمهت پیغه مبه (ﷺ) دانیشتبووم و پیغه مبه (ﷺ) چوو تا بهرنویژی بۆ خه لک بکات، دواتر گه رایه وهو میحجهن له شوینی خوی بوو، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی: بۆچی له گه ل خه لک نویژت نه کرد؟ مه گهر تو که سیک موسلمان نیت؟ منیش وتم: با ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ)، به لام من له ماله وه نویژم کردبوو، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی: (إِذَا جِئْتَ فَصَلِّ مَعَ النَّاسِ وَإِنْ كُنْتَ قَدْ صَلَّيْتَ) (ئه گهر هاتیت له گه ل خه لک نویژ بکه با نویژیشته کردبیت).^(۱)

۲۹۸۹. میحجهنی کوری ئه دره (ﷺ)

ناوی میحجهنی کوری ئه دره عی ئه سه له میه، زور زوو موسلمان بوو.^(۲) میحجهن ده لیت: جاریک پیغه مبه (ﷺ) هاته مزگهوت و که سیک نویژی ته و او کردبوو و له شایه توماند ئه م نزایه ی ده کرد (اللهم إني أسألك بالله الواحد الصمد الذي لم يلد ولم يولد، ولم يكن له كفوا أحد أن تغفر لي ذنوبي إنك أنت الغفور الرحيم)، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی: (لِيَخْوَشِبُونِي بُو بُو)، سنی جار ئه وه ی فهرموو.^(۳)

^(۱) موطأ الإمام مالك - كتاب الصلاة - إعادة الصلاة مع الإمام، الرقم ۴۳۵؛ السنن الكبرى للنسائي - كتاب المساجد - ذكر الإمامة والجماعة - إعادة الصلاة مع الجماعة بعد صلاة الرجل لنفسه، الرقم ۹۳۲؛ صحيح ابن حبان - كتاب الصلاة - باب إعادة الصلاة - ذكر الأمر لمن صلى في بيته أو رحله ثم حضر مسجد الجماعة أن يصلي معهم ثانياً، الرقم ۲۴۰۵؛ حسنه شعيب الارناؤوط، صححه الألباني في صحيح وضعيف سنن النسائي، الرقم ۸۵۷.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۷۸.

^(۳) سنن أبي داود - كتاب الصلاة - باب ما يقول بعد التشهد، الرقم ۹۸۵؛ صحيح ابن خزيمة - كتاب الصلاة - جماع أبواب الأذان والإقامة - باب الاستغفار بعد التشهد وقبل السلام، الرقم ۷۲۴؛ السنن الكبرى للنسائي - كتاب المساجد - أبواب صفة الصلاة - الدعاء بعد الذكر، الرقم ۱۲۲۵؛ المستدرک علی الصحیحین - کتاب الإمامة وصلاة الجماعة - التشهد في الصلاة، الرقم ۹۹۱، صححه ووافقه الذهبي في

دهوتریت میجهن تا سهردهمی موعاویهی کوری ئه بووسوفیان ژیاوهو
لهو سهردهمه دا وهفاتی کردوه.^(۱)

۲۹۹۰. میخنه فی کوری سولهیم (ﷺ)

ناوی میخنه فی کوری سولهیم، میخنه ده لیت: ئیمه له عه رفات له گه ل
پیغه مبه (ﷺ) وه ستابووین فه رموی: (يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلَى كُلِّ أَحَدٍ يَنْتِ فِي كُلِّ عَامٍ
أُضْحِيَّةٌ وَعَتِيرَةٌ) (ئهی خه لکینه هه موو مالیک هه موو سالتیک قوربانیه ک و
عه تیره یه کی له سه ره) ده زانن ئهو عه تیره یه چیه؟ ئه وهی خه لکی پیتی ده لیتن
ره جه بیه.^(۲)

۲۹۹۱. میدعه م

ناوی میدعه مه و کۆیله یه ک بوو که به دیاری به خشرابوو به
پیغه مبه (ﷺ)، میدعه م له فه تحی خه بیه ردا به شداری کرد و تیایدا
تیریکی ویلی به رکه وت و کوژرا، خه لکی وتیان: شه هیدی پیروژ بیت،
پیغه مبه (ﷺ) فه رموی: (بَلَى، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنَّ الشَّيْطَانَ الَّتِي أَصَابَهَا يَوْمَ خَيْبَرَ
مِنَ الْمُغَايِمِ، لَمْ تُصِبْهَا الْمَقَاسِمُ، لَتَشْتَعِلْ عَلَيْهِ نَارًا) (به لکو سویند به وهی گیانی منی
به دهسته، ئهو -عه بایه ی- شه مله ی له روژی خه بیه ر له دهستکه وته کاندای
بردی و له دابه شکردندا به ری نه که وتبوو و دابه ش نه کرا، ئاگری به سه ردا
هه لده کات).^(۳)

التلخيص، صححه شعيب الأرناؤوط، صححه الذهبي في صحيح و ضعيف سنن أبي داود.
^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۷۷۸.

^(۲) جامع الترمذي - أبواب الأضاحي عن رسول الله (ﷺ)، الرقم ۱۵۱۸ و وقال حديث حسن غريب؛ سنن
أبي داود - كتاب الضحايا - باب ما جاء في إيجاب الأضاحي، الرقم ۲۷۸۸؛ سنن ابن ماجه - أبواب
الأضاحي - باب الأضاحي واجبة هي أم لا، الرقم ۳۱۲۵، ضعفه الألباني في مشكاة المصابيح، الرقم ۱۴۷۸.
^(۳) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب غزوة خيبر، الرقم ۴۲۳۴؛ صحيح مسلم - كتاب الإيمان - باب
غلظ تحريم الغلول وأنه لا يدخل الجنة إلا المؤمنون، الرقم ۱۱۵.

۲۹۹۲. میدلاج (ﷺ)

ناوی میدلاجی کوپی عه مره و له غه زای به در و هه موو غه زاکانی تر دا به شداری کرد و پاش وه فاتی پیغه مبه ریش (ﷺ) ژیا تا له سالی په نجای کوچیدا وه فاتی کرد.^(۱)

۲۹۹۳. میرداسی کوپی مالیک (ﷺ)

ناوی میرداسی کوپی مالیکی غه نهویه، چوه ته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ)، پیغه مبه ری خوایش (ﷺ) دهستی هینا به سر ده موچا ویدا و نزای خیری بو کرد و نووسراو یکی بو نووسی و کردی به بهرپرسی کوکرده وهی زه کاتی هوزه که ی خوی.^(۲)

۲۹۹۴. میرداسی کوپی عوروه (ﷺ)

ناوی میرداسی کوپی عوروهیه، میرداس ده لیت: که سیک برایه کی خوی کوشت و رایکرد، ئیمه ش به دوایدا گه پاین تا لای ئه بووبه کری صدیق دوزیمان وه، بردمان بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه ویش له بری کوژراوه که کوشتی.^(۳)

۲۹۹۵. میرداسی کوپی عوقفان (ﷺ)

ناوی میرداسی کوپی عوقفانی ته میمی عه نبه ریه، میرداس ده لیت: چومه خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه ویش نزای به ره که تی بو کردم.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۱.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۷۳.

^(۳) المعجم الكبير للطبراني - باب الميم - من اسمه مرداس - مرداس بن عروة، الرقم ۱۸۸۸۷.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۷۲.

٢٩٩٦. میرداسی کوړی مالیک (ﷺ)

ناوی میرداسی کوړی مالیکي ته سله ميه، يه کيکه له به شداربوانی به يعه تی ريزوان.^(١)

میرداس ده لیت: بیستم له پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ده یفه رموو (یذهب الصالحون، الأول فالأول وبقى حفالة كحفالة الشعير أو التمر لا يبالهم الله بالة)،^(٢) (پیاوچاكان يهك دواى يهك ده چن، تا ئه وهى ته نها بى فه ر و په سته كان ده میتنه وه وهك چو ن ماوه و زیاده ی خراپی گهنم و جو یان خورما ده میتنیتنه وه، خوا هیچ گرنگی و باکیکی پتیا ن نیه).

٢٩٩٧. میسپه حی کوړی ئه ثا ته (ﷺ)

ناوی میسپه حی کوړی ئه ثا ته ی مو طه لیبه، باوک و دایکی زوړ زوو له مه کهه موسلمان بوون، خزمی ئه بوو به کړی صديق بوو، ئه بوو به کړ ده سترگو یی ده کړد له به ر ئه وه ی خزمایه تیا ن هه بوو و ده سترکورت بوو، به لام له رووداوی ئیفکدا به شدار بوو له تو مه ت به خشیننه وه بو دایکی باوه رداران عا ئیشه، بویه ئه بوو به کړ بریاریدا ئیتر یارمه تی نه دات، به لام خوا ی گه وړه به ئایه ت ریتموونی به خشی که ئه بوو به کړ دريژه بدات به یارمه تیه که ی.^(٣)

ئه بوو به کړ که پتستر به پاره یارمه تی میسپه حی کوړی ئه ثا ته ی ده دا، وتی: به خوا ئیتر له مه ودوا تا ماوم هیچ یارمه تی ناده م ماده م سه باره ت به عا ئیشه وای ده وت، ئه وه بوو خوا ی گه وړه ئایه تی دابه زانده خواره وه

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٧٣.

^(٢) صحيح البخاري - كتاب الرقاق - باب ذهاب الصالحين ويقال الذهاب المطر، الرقم ٦٤٣٤؛ صحيح ابن حبان - كتاب التاريخ - باب إخباره (ﷺ) عما يكون في أمته من الفتن والحوادث - ذكر تمثيل المصطفى (ﷺ) من يبقى في آخر الزمان بحالة التمر، الرقم ٦٨٥٢.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٩٣.

(وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِيَعْلَمُوا وَلِيَنْصَفَحُوا وَلَا تَحِبُّوا أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) ئيتير ئه بووبه كر وتى: بهلى خوايه من ئه وهم پى خوشتره ليم خوش بيت، بويه دهستى كرده وه به يارمه تيدانى ميسطه ح.^(۱)

ميسطه ح دواى وه فاتى پيغه مبه ريش (ﷺ) ژيا و رايه ك ده لى ت: له خيلافه تى عو ثمانى كورپى عه ففاندا وه فاتى كردو وه، رايه كيش ده لى ت: به لكو له خيلافه تى عه لى كورپى ئه بوو طاليبدا له ناو سوپاى خه ليفه دا به شدارى جهنگى صفىي كردو وه له هه مان سا لدا وه فاتى كردو وه.^(۲)

۲۹۹۸. ميسومرى كورپى مه خره مه (ﷺ)

ناوى ميسوه رى كورپى مه خره مه ي كورپى نه و فلى قوربه يشى زوهرىه، ميسوه ر له سالى سييه مى كزچيدا له داىك بوو و پاش فه تحى مه ككه چوو بۆ مه دينه كه ئه وكات ته مه نى ته نها شه ش سا لان ده بوو، ميسوه ر له سه رده مى عه بدولاي كورپى زوبه يردا به ر مه نه ني ق كه وت و كوژرا.^(۳)

۲۹۹۹. ميعوه ذى كورپى حارث (ﷺ)

ناوى ميعوه ذى كورپى حارثه، له پشتيوانانه، گه نجىك بوو كه له غه زاي به دردا به شدارى كرد و هاو ده م به موعا ذى براى له كوشتنى ئه بوو جه ه لدا به شدار بوو، دواتر يش جهنگا و زۆر بريندار بوو تا دوا جار شه هيد بوو.^(۴)

^(۱) صحيح البخاري - كتاب الشهادات - باب تعديل النساء بعضهن بعضا، الرقم ۲۶۶۱؛ صحيح مسلم - كتاب التوبة - باب في حديث الإفك وقبول توبة القاذف، الرقم ۲۷۷۰.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۹۳.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۱۹.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۹۳.

٣٠٠٠. میقدادی کوږی مهعديه کړيب (ﷺ)

ناوی میقدادی کوږی مهعديه کړيبی کوږی عه مره، کونیه که ی ئه بوو که ریمه یان ئه بوو یه حیایه، دواتر له حیص نیشته جی بوو، چهند فهرموده ی له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) گنډاوه ته وه، دواچار له سالی هه شتاو سی یان هه شتاو شهش یان هه شتاو هوتی کوچی و له ته مهنی نه وه دو یه ک سالیدا کوچی دواپی کرد.^(۱)

سوله یمی کوږی عامیر ده لیت: وتمان: ئه ی میقداد خه لکی ده لیتن تو پیغه مبهری خوات (ﷺ) نه دیوه، وتی: به ره وه لا بینوم وه پیغه مبهری (ﷺ) نه رمایی گوپی گرتوم کاتیک له گهل مامیکم ده چووم به ږیدا.^(۲)

٣٠٠١. میقدادی کوږی ئه سومد (ﷺ)

ناوی میقدادی کوږی عه مره، به لام به میقدادی کوږی ئه سوه د ناسراوه چونکه دراوه ته وه پال ئه سوه دی کوږی عه بدیه غووث، رایه ک ده لیت: له بهر نه وه ی له مالی ئه ودا گه وره بوو، رایه کیش ده لیت: به لکو له بهر نه وه ی کوپله یه کی رهشی بوو، رایه کیش ده لیت: به لکو له کینه که سیکی کوشتبوو و چوو بو مه ککه و له گهل ئه سوه هاوپه یمانی به ست.^(۳)

ئهم هاوه له زور زوو له مه ککه موسلمان بوو و دواتر کوچی کرد بو حبه شه، دواتر گه پرایه وه بو مه ککه، به لام نه یوانی کوچ بکات بو مه دینه، دوا ی ئه وه ی پیغه مبهری (ﷺ) کوچی کرد بو مه دینه، سربیه کی به سه رکردایه تی عوبه یده ی کوږی حارث نارد و سربیه که گه یشتن به

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٢٠٤.

(۲) المعجم الكبير للطبراني - باب الميم - من اسمه مقداد - المقدم بن معدي كرب الكندي - سليم بن عامر الخبائري عنه، الرقم ٦٦٤.

(۳) سير أعلام النبلاء، ج ١، ص ٣٨٦.

دهسته یه کی بیتاوه پان که عیکریمه ی کوپی ئه بی جه هل سهر کردایه تی ده کرد، میقداد و عوتبه ی کوپی غه زوانیش له گهل بیتاوه پاندا ده رچوو بوون تا خویان بگه نه ن به موسلمانان، که هه ردوولا به یه گگه یشتن و جهنگ رووی نه دا، میقداد و عوتبه دایانه پال موسلمانان.^(۱)

له گپرا نه وه یه کدا هاتووه یه کهم ئه و که سانه ی موسلمان بوونی خویان ئاشکرا کرد و راگه یاند بریتی بوون له هه وت که س: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و ئه بووبه کر و عه ممار و سومه ییه ی دایکی عه ممار و بیلال و صوهه یب و میقداد، پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه بووبه کر به هوی هۆزه کانیانه وه خوا پاراستنی له زیانی بیتاوه پان، به لام ئه و پینجه که ی تر له لایه ن بیتاوه پانه وه سزا ده دران، به رگی ئاسنینیان ده کرایه به ر و ده برانه به ر گهرمای خۆر، دواچار هه ریه ک له وانه داوای دوژمنیان هینایه دی-واته به ناچاری و به رووکهش داواکه ی بیتاوه رانیان قبول کرد- جگه له بیلال که ئاماده یی نه بوو داواکه یان قبول بکات.^(۲)

ضوباعه ی کچی زوبه یر که ئاموزای پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بوو، هاوسه ری میقدادی کوپی ئه سوه د بوو و کوپیکی لیتی هه بوو به ناوی عه بدولا که دواتر له جهنگی جه مه لدا له ناو سوپای عائیشه دا بوو و کوژرا.^(۳) کاتیک پیغه مبه ری خوا (ﷺ) برایه تی خسته نیوان کوچه ران و پشتیوانانه وه برایه تی خسته نیوان میقداد و جه بیاری کوپی سه خره وه.^(۴)

میقداد یه کیک بوو له به شداربوانی غه زای به در و ئه سپیکی پی بوو، له غه زای ئو حود و خه نده ق و هه موو غه زاکانی تریشدا به شدار ی کرد.^(۵)

(۱) أسد الغابة، ج ۵، ص ۲۶۵.

(۲) سنن ابن ماجه - أبواب السنة - باب في فضائل أصحاب رسول الله (ﷺ) - فضائل بلال (رضي الله عنه)، الرقم ۱۵۰، المستدرک علی الصحيحین - کتاب معرفة الصحابة (رضي الله عنه) - ذکر بلال بن رباح - أول من أظهر إسلامه سبعة، الرقم ۵۲۷۳، قال الحاكم صحيح الإسناد و لم يخرجاه و وافقه الذهبي، قال الألباني في صحيح و ضعيف سنن ابن ماجه، الرقم ۱۵۰ حسن صحيح.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۱۶۱.

(۵) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۳۸۶.

له غه زای به دردا زوبه یری کورپی عه ووام ئه سپیکی پی بوو و له به ره ی راسته وه بوو، میقدادی کورپی ئه سوده دیش به ئه سپیکه وه له بالی چه په وه بوو.^(۱)

ئیین مه سعود ده لیت: له گهل میقدادی کورپی ئه سوده بووم که هات بو لای پیغه مبه ر(ﷺ) و پیغه مبه ریش(ﷺ) نزاى ده کرد له بیتاوه پان، میقدادیش وتی: ئیمه قسه که ی قهومی مووسا ناکه ینه وه بلئین برؤ خوت و خواکات بجه نغن، به لکو له راست و چه پ و پیش و دواته وه ده جه نغن، پیغه مبه ریش(ﷺ) له خوشی ئه و قسه ی دهموچاوی ده گه شایه وه.^(۲)

سه عد ده لیت: له غه زای ئو حوددا که خه لکی له ده وری پیغه مبه ر(ﷺ) ته کینه وه، منیش که نارم گرت و وتم: خوم دده مه بهر ئه و لیشاوه، یان شه هید ده بم یان رزگار ده بم تا ده گم به پیغه مبه ر(ﷺ)، له و باره دا بووم که که سیکى دهموچاو هه لبه ستر اوم بینى نه مده زانى کینه، بیتاوه پان هاتن، وتم: ئیستا پیى ده گهن، که چی ئه و ده ستی پر کرد له ورده چه و و وه شاندى به روویاندا و هه موو گه رانه وه، چه ند جار ئه وه ی کرد، ته نها میقدادی کورپی ئه سوده له نیوان من و ئه ودا هه بوو، ویستم بلیم میقداد ئه وه کینه، میقداد وتی: ئه ی سه عد ئه وه پیغه مبه رى خوايه(ﷺ) بانگت ده کات، وتم: له کونیه؟ میقدادیش به ئامازه پیى نیشان دام، منیش چووم بو لای.^(۳)

پیغه مبه رى خوا(ﷺ) که هه والى خوبه یی پی گه یشت، هه ریه ک له میقداد و زوبه یری نارد تا ته رمی خوبه یب له دارخورما که دابگرن، که گه یشتنه ناوچه ی ته نعیم ده بینن چل که س له وین، هه رچونیک بیت ته رمه که ی خوبه ی بیان داگرت، زوبه یر ته رمه که ی خسته سه ر ئه سپه که ی و ته رمه که شی هیه چ تیک نه چووبوو، به لام بیتاوه ره کان پییان زانین، کاتیک که وتنه شوینیان

(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۶.

(۲) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب قول الله تعالى إذ تستغيثون ربكم فاستجاب لكم، الرقم ۳۹۵۲.

(۳) المستدرک علی الصحیحین - کتاب المغازی والسرایا - ذکر رمیه سعد یوم أحد ودعاء النبی صلی الله علیه وآله وسلم له، الرقم ۴۳۳۷. صححه ووافقه الذهبي في التلخیص و قال علی شرط مسلم.

زوبهیر تهرمه کهی خسته خواره وه، ئه وه بوو زهوی تهرمه کهی خوبه بیی قوتدا و تهرمه کهی دیار نه ماو نه که وته دهست بیباوه پان.^(۱)

میقدا ده لیت: وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ئه گهر له گه ل که سیکی بیباوه پ بهیه ک گه یشتین و ئه و به شمشیر دهستیکی منی په پاند، دواتر دره ختیک که وته نیتوانمان و دوا ی ئه وه وتی: من موسلمان بووم، ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ئایا دوا ی ئه و وته ی بیکوژم؟ پیغه مبهری (ﷺ) فهرمووی: (نا مه یکوژه)، وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) دهستیکی په پاندبم؟ فهرمووی: (لا تقتله، فإن قتلته فإنه بمنزلة قبل أن تقتله وإنك بمنزلة قبل أن يقول كلمته التي قال)،^(۲) (مه یکوژه، ئه گهر کوشتت ئه وه تو ده چیته شوینی ئه و پیش ئه وه ی بیکوژیت و ئه ویش ده چیته شوینی تو پیش ئه وه ی ئه و قسه ی بلیت).

میقدا ده لیت: جاریک من و دوو هاو پیم له تاو ماندووی و برسیتی چاو و گویمان له دهست دابوو، چوین تا میوانی هاوه لانیکی پیغه مبهری (ﷺ) بین، به لام کهس نه بیردینه وه، چوین بو لای پیغه مبهری (ﷺ) و ئه ویش ئیمه ی برده وه ماله وه، سی بزنیان هه بوو فهرمووی: ئه و شیر له نیتوانماندا دابهش بکه ن، هه رکاممان به شی خوی ده خوارد، به شه که ی پیغه مبهری شمان (ﷺ) برد بو ی، چهند جار ئاوامان ده کرد، شه و دهاته وه و سه لامیکی ده کرد که خه وتووی بیدار نه ده کرده وه و بیداریش ده بیست، ئینجا ده چویه مزگه وت و نوژی ده کرد و دواتر دهاته وه شیر که ی ده خواره وه، شه ویک شه یتان هاته بنگلیشه م و که به شه که ی خو م خواره وه پی ده وتم موحه ممه د ده چیت بو لای پشتیوانان و ئه وانیش زور ریزی ده گرن و چی پتویست بیت پی ده به خشن، بویه چووم به شه که ی پیغه مبهری شم (ﷺ) خواره وه، جا که شیر که گه یشته ناو گه دهم و دلنیا بوومه وه که هیچ رییه کی گه پانه وه ی نیه،

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶۳.

(۲) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب حدثني خليفة، الرقم ۴۰۱۹؛ صحيح مسلم - كتاب الإيمان - باب تحريم قتل الكافر بعد أن قال لا إله إلا الله، الرقم ۹۵.

په شیمان بوومه وهو شه یټانیش ریټی په شیمانی ده خسته بهرم، پټی ده وتم
 مالویران چیت کرد؟ شیره که ی موحه ممدت خوارده وه؟ جا خو ئیسته
 دټه وهو ده بینیت شیره که ی نه ماوه نرات لی ده کات و دنیا و ئاخیره تیشت
 ده فیه وتیت، منیش بهرگیکم دها به خومدا، که بمدایه به سهر سهرمدا قاچم
 دهرده که وت و ئه گهر بمدایه به سهر قاچمدا سهرم دهرده که وت، خه ویش
 له چاوانم تورابوو، به لام دوو هاوړیکه ی ترم خه وتن و ئه وه ی من کردم
 ئه وان نه یانکرد، پیغه مبه ر(ﷺ) هاته وهو وهک جاران سه لامیکی نه رمی
 کرد، ئینجا چوویه مزگه وت و نویژی کرد و دواتر هات تا شیره که ی
 بخواته وه، که چی بینی نه ماوه، سهری به ره و ئاسمان بهر زکرده وه، وتم:
 به خوا ئیستا نزام لی ده کات و مال ویران ده بم، ئینجا فهرمووی: (خوایه
 ئه وه ی خواردم پی دهادت خواردن پی بدهیت، ئه وه ی خواردم وه م پی
 دهادت خواردم وه ی نوش بکهیت)، منیش توند بهرگه که م دا به سهر خومدا
 و چه قویه کم هه لگرت و چووم بو لای بزنه کان تا بزانه کامیان قه له وتره
 سهری بیرم بو پیغه مبه ر(ﷺ)، ده بینم هه ر سی بزنه که گوانیان پره له
 شیر، چووم قاپیکی مالی پیغه مبه رم(ﷺ) هیتا و پریم کرد له شیر، بردم
 بو پیغه مبه ر(ﷺ)، پیغه مبه ر(ﷺ) فهرمووی: (ئه مشه و شیره که ی خوتان
 خوارده وه؟)، وتم: به لی ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ)، فهرمووی: بخوره وه،
 ئه ویش شیره که ی خوارده وه، دواتر هه ندیکی هیتشه وهو دای به من، وتم:
 ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) بخوره وه، ئه ویش هه مدی لیتی خوارده وهو هه ندیکی
 مابوو دای به من، که زانیم پیغه مبه ر(ﷺ) تیری خوارده وهو نزاکه ی منی
 گرته وه، ئه وهنده پټکه نیم تا که وتمه سهر زهویه که، پیغه مبه ر(ﷺ) فهرمووی:
 (خهریکه داوینت دهرکه ویت ئه ی میقداد)، وتم: ئه ی پیغه مبه ر(ﷺ) بارو
 مه سه له که ئاوه ها بوو، پیغه مبه ر(ﷺ) فهرمووی: (مَا هَذِهِ إِلَّا رَحْمَةٌ مِنَ اللَّهِ، أَفَلَا
 كُنْتُ آذَنْتَنِي فَنُوقِظُ صَاحِبَيْنَا فَيُصِيبَانِ مِنْهَا؟) (ئه وه تهنه ا رحمة تی بوو له خواوه،

بۆچی پیت نه وتم تا دوو هاوړیکه ی تریشمان بیدار بگردایه ته وه و ئه وانیش لییان بخواردایه ته وه).^(۱)

له فهرمووده یه کدا که بوره یده گپړاویه تیه وه ها تووه که پیغه مبه ر(ﷺ) فهرموویه تی (إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي بِحُبِّ أَرْبَعَةٍ، وَأَخْبَرَنِي أَنَّهُ يُحِبُّهُمْ) (فهرمانم پیکراوه به خوشه ویستی چوار له هاوه لانم و خوا هه والی پیداوم که ئه وانی خوش ده ویت)، بوره یده ده لیت: وتم: ئه وانه کین ئه ی پیغه مبه ر(ﷺ)، فهرمووی: (عهلی و ئه بوو زهری غیفاری و سه لمانی فارسی و میقدادی کوری ئه سوه دی کیندی).^(۲)

کاتیک حاطیبی کوری ئه بی به لته عه به نهینی نامه یه کی نووسی بۆ مه ککه تا هه والی هیرشی پیغه مبه ریان(ﷺ) پی بدات، خوی گه وره ئه وه ی ئاشکرا کرد، بویه پیغه مبه ر(ﷺ) هه ریه ک له عه لی کوری ئه بوو طالب و زوبه یر و میقدادی کوری ئه سوه دی نارد به شوین ئه و ژنه ی نامه که ی بردووه و ئه وانیش ژنه که یان گرت و نامه که یان لی سهنده وه و گه رانه وه خزمه ت پیغه مبه ری خوا(ﷺ).^(۳)

عه لی کوری ئه بوو طالب ده لیت: پیغه مبه ری خوا(ﷺ) من و زوبه یری کوری عه ووام و میقدادی نارد و فهرمووی: (انطلقوا حتی تأتوا روضة خاخ، فإن بها ظعينة معها كتاب، فخذوا منها)، (برۆن تا ده گه نه باخچه ی خاخ له وی ئافره تیکی لیته که نامه یه کی پیته، ئه و نامه ی لی وهر بگرن)، ئیمه ش خیرا چووین تا گه یشتینه ئه وی و بینیمان ئافره تیکی لیته، پیمان وت نامه که ده رکه، ئه ویش وتی: نامه م پی نیه، وتمان: یان نامه که ده رده که یت یان به رگت پیته ناهیلین-واته به زۆر خومان لیت ده سه نین-

^(۱) صحیح مسلم - کتاب الأشربة - باب إكرام الضيف وفضل إيثاره، الرقم ۲۰۵۵.

^(۲) جامع الترمذي - أبواب المناقب عن رسول الله (ﷺ)، الرقم ۴۰۹۳ و قال: هذا حديث حسن غريب: سنن ابن ماجه - أبواب السنة - باب في فضائل أصحاب رسول الله (ﷺ) - فضل سلمان وأبي ذر والمقداد، الرقم ۸۵۵، حسنه ابن حجر في الإصابة، ج ۶، ص ۲۰۳.

^(۳) صحیح البخاری - کتاب الجهاد والسير - باب الجاسوس، الرقم ۳۰۰۷؛ صحیح مسلم - کتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل أهل بدر(ﷺ)، الرقم ۲۴۹۴.

(۱) ئافره ته كه وتی: مه گهر ئیوه موسلمان نین؟ چۆن شتی وا ده كه ن؟ ئه وانیش وتیان: با موسلمانین، به لام پیغه مبه ر(ﷺ) هه والی پتداوین كه تو نامه یه كت پتیه، ئافره ته كه نامه كه ی له پرچه كانی ده رهینا،^(۲) بینیمان له نامه كه دا نووسرابوو: (له حاطیبی كورپی ئه بی به لته عه وه)، نامه كه ی نووسیوو بۆ بیتاوه پانیکی ناو مه ككه و هه ندی زانیاری پیغه مبه ری خوا ی(ﷺ) پیغه یاندبوون، پیغه مبه ر(ﷺ) فهرمووی: (ئهی حاطیب ئه مه چیه؟) وتی: ئهی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) په له م لی مه كه، من له ناو قوره یشدا كه سیکی پاشكۆ و بیده سه لات بووم، چونكه كه سیك نه بوم له خودی قوره یشیه كان، تو كۆچه رانیكت له گه له كه خزم و كه سیان هه یه له مه ككه و ئه و خزمانه یان ژن و منال و مال و سامانیان ده پاریزن، منیش وتم: ماده م هیچ كه س و پشتیك نیه له وئ، با به مه پاریزگاری له خۆم بكه م، ئه مه شم هه رگیز له وه وه نه كرده وه كه وازم هینابیت له ئایینه كه م و له رازیوونم نه بووه به كوفر پاش ئه وه ی خوا ئیسلامی پی به خشییم، پیغه مبه ر(ﷺ) فهرمووی: (أما إنه قد صدقكم)، (ئهو راستی پی وتن)، عومه ر وتی: ئهی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) ریم بده بده م له گه ردنی ئه و دوو پووه، پیغه مبه ر(ﷺ) فهرمووی: (إنه قد شهد بدرا وما يدريك لعل الله اطلع على من شهد بدرا فقال اعملوا ما شئتم قد غفرت لكم)، (ئهو به شداربووی به دره، تو چووزانیت خوا ئاگاداره به به شداربوانی به در و فهرموویه تی چی ده كه ن بیه كن من لیتان خۆش بوم)، ئه وه بوو خوا ی گه وره ئه م ئایه ته ی دابه زاند(یا ایها الذین امنوا لا تتخذوا عدوي وعدوكم اولياء تلقون اليهم بالمودة وقد كفروا بما جاءكم من الحق يخرجون الرسول وایاکم ان تؤمنوا بالله ربکم ان كنتم خرجتم جهادا في سبيلي وابتغاء مرضاتي تسرون اليهم بالمودة وانا اعلم بما اخفيتم وما اعلنتم ومن يفعله منكم فقد ضل سواء السبيل)،^(۳) ئه مه ش هۆكاری دابه زینی ئه و ئایه ته بوو.^(۴)

(۱) صحيح البخاري - كتاب الجهاد والسير - باب الجاسوس، الرقم ۳۰۰۷: صحيح مسلم - كتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل أهل بدر(ﷺ)، الرقم ۲۴۹۴.

(۲) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۵، قال الذهبي إسناده صالح و أصله في الصحيحين.
(۳) الممتحنة: ۱.

(۴) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب غزوة الفتح، الرقم ۴۲۷۴.

میژوونووسی شیعه یه عقوبی ده قیقی هیناوه و ده لیت: ده سته یک له کوچه ران و پشتیوانان دواکه وتن له به یعت دان به ئه بو به کر و هه واداری عه لی کوپی ئه بو و طالیب بوون، له وانه عه بیاسی کوپی عه بدو لموته لیب و فه ضلی کوپی عه بیاس و زوبه یری کوپی عه ووام و خالیدی کوپی سه عید و میقدادی کوپی عه مر و سه لمانی فارسی و ئه بو و زهری غیفاری و عه ماری کوپی یاسر و به ررائی کوپی عازب و ئوبه ی کوپی که عب.^(۱) پیشتر له ژبانی جوندوبی کوپی جوندها باسما کردووه و لیره دا دووباره ی ناکه ی نه وه.

کاتیک عه مری کوپی عاص داوای یارمه تی سوپایی کرد له عومه ری کوپی خه ططاب و داوای سی هه زار سواره ی کردبوو، خه لیفه خاریجه ی کوپی حوزافه و زوبه یری کوپی عه ووام و میقدادی کوپی ئه سه وهدی نارد بو پشتیوانی عه مر،^(۲) له گه ل هه ریه ک له وانه دا ده سته یک له سوپای نارد.^(۳) جوبه یری کوپی نوفه یر ده لیت: روژیک له خزمه ت میقدادی کوپی ئه سه وهدا دانیشتبووین، که سیک دای به لایدا و وتی: خوژگه به و دوو چاوه که پیغه مبه ری خویان (ﷺ) بینوه، به خوا ئیمه ش هه زمان ده کرد ئه وه ی تو بینیت ئیمه ش بمانینیایه و ئه وه ی تو ئاماده ی بوویت ئیمه ش ئاماده ی بووینایه، میقداد تو ره یی گرتی، منیش سه رم سوپما چونکه ده موت خو کابرا خراپی نه وت، دواتر میقداد ته ماشای کرد و وتی: کابرا بوچی ئاوات به ساتی ده خوازیت که خوا نه یویستوو ئه وی تیدا بیت، چوزانیت ئه گه ر له وی بویه چی ده کرد، به خوا که سانیک له لای پیغه مبه ر (ﷺ) ئاماده بوون که خوا له سه ر روو به ره و دوزه خی بردن له به ره ئه وه ی نه هاتن به ده م بانگه وازی پیغه مبه ره وه (ﷺ) و برویان پی نه کرد، بوچی سوپاسی خوا

(۱) تاریخ یعقوبی، دار صادر، بیروت، ج ۲، ص ۱۲۴.

(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۰۳.

(۳) تاریخ الإسلام للذهبی، ج ۳، ص ۶۱۸.

ناکەن کە هەر بە لەدايک بوونتەن پەروەردگاری خۆتان دەناسن و برواتان هیناوە بەو هی پێغه مبهەر (ﷺ) هیناویەتی، خوا لە بری ئێوێه کەسانی تری خستە بەر تاقیکردنەوێه ئێوێه رزگارتان بوو، بەخوا پێغه مبهەر (ﷺ) لە سەختترین حالدا نێردرا، باریکی نەفامی کە پێیان وانه بوو ئەم دینە ی ئێمە باشتەر بێت لە بێهەستی، پێغه مبهەر (ﷺ) جیاکەرەوێه کی هینا کە حق و ناحەقی جیا دەکردهوێه، باوک و کوپی لە یەک دەکرد تا ئەوێه کەسی وا هەبوو وای دەبینی براکە ی یان کوپی یان باوکی بێباوەرە، خوا دلی بە ئیمان والا کردبوو و دەیزانی ئەگەر مالمویران بێت بەرەو دۆزەخ دەچیت، کەچی دلی ئارامی نە دەگرت کاتیک دەبینی ئازیزە کە ی لە دۆزەخدا یە، لە کاتیکدا ئەو ئازیزە ی ئەو کە سە یە کە خوا باسی دەکات (الذین یقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذرياتنا قرۃ أعین).^(۱)

مێقداد پێش وەفاتی وەسیەتی کرد لە سامانە کە ی سی و شەش هەزار بدریت بە حەسەن و حوسەین و بۆ هەریەک لە دایکانی باوەردارانیش حەوت هەزار درهەم بدریت.^(۲)

دوایار مێقداد لە سالی سی و سێی کۆچی و لە خیلافەتی عوثماني کوپی عەففان و لە تەمەنی حەفتا سالیدا کۆچی دوایی کرد.^(۳)

۳۰۰۲. مێهجه ع (ﷺ)

ناوی مێهجه عەو خزمەتکاری عومەری کوپی خەططاب بوو، یەکیک بوو لە دەستە ی یە کە می موسلمان بوان، عومەر لە پێتاو خوادا ئازادی کرد،^(۴)

(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند الأنصار (ﷺ) - حديث المقداد بن الأسود (ﷺ)، الرقم ۲۴۳۳؛ صحيح ابن حبان - كتاب التاريخ - باب تبليغه (ﷺ) الرسالة وما لقي من قومه - ذكر تفريق المصطفى (ﷺ) بين الحق والباطل بالرسالة، الرقم ۶۵۵۲، صححه شعيب الأرنؤوط.

(۲) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۳۸۹.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۰۳.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۲۳۱.

ئەم هاوہ لہ بہ بنہ رەت خە لکی یە مەن بوو، میههه ع کۆچی کرد بۆ مە دینە و لہ غەزای بە دردا بە شداری کرد و یە کەم شە هیدی ئەو غەزایە بوو،^(۱) تیریکی ویل کوشتی.

۳۰۰۳. میهران (ﷺ)

ناوی میهرانه و خزمه تکاری پیغه مبهری خوا (ﷺ) بوو، میهران ده لیت: پیغه مبهر (ﷺ) فرمووی: (إنا آل محمد لا تحل لنا الصدقة)،^(۲) (ئیمه ی بنه ماله ی موحه ممه د صه ده قه - زه کات - مان بۆ حەلال نیه).

^(۱) مصنف ابن أبي شيبة - كتاب الأوائل - أول من أسلم مع رسول الله، الرقم ۳۶۹۳۱.
^(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند المكيين (ﷺ) - حديث مهران مولى رسول الله (ﷺ)، الرقم ۱۵۹۴۹، قال شعيب الأرنؤوط حديث صحيح بشواهد و هذا إسناد حسن.

**ئەو ھاوہلانەى ناویان
بە پیتی (ن)
دەست پى دەکات**

۳۰۰۴. ناجیه (ﷺ)

ناوی ناجیهی کوپی ئه عجه می ئه سه میه، له ریکه وتنی حوده ییه دا به شدار بوو، ههروه ها له فتهی مه که دا به شدار بوو و ئالایه کی به دهسته وه بوو، له سه رده می مو عاویه ی کوپی ئه بوو سو فیاندا وه فاتی کرد.^(۱)

۳۰۰۵. ناجیه ی کوپی جوندوب (ﷺ)

ناوی ناجیه ی کوپی جوندوبی کوپی عومه یری ئه سه میه، له ریکه وتنی حوده ییه دا به شدار ی کرد.^(۲)
سه رده تا ناوی زه کوان بوو و پیغه مبه ر (ﷺ) ناوی گوپی و ناوی نا ناجیه.^(۳)

۳۰۰۶. نافیعی کوپی بودهیل (ﷺ)

ناوی نافیعی کوپی بودهیلی کوپی وه رقائه، خوی و باوکی و براکانیشی له گه وه هاوه لانی خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) بوون، ئه م هاوه له زور زوو موسلمان بوو و دواتر له رووداوی بیئر مه عوونه دا شه ید بوو.^(۴)

۳۰۰۷. نافیعی کوپی سه هل (ﷺ)

ناوی نافیعی کوپی سه هله، له پشتیوانانه له ئه شه هلیه کان، له جهنگی یه مامه دا به شدار ی کرد و تیایدا شه ید بوو.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٣٩٨.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٣٩٩.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٠٠.

^(۴) أسد الغابة، ج ٥، ص ٣١٢.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٠٧.

۳۰۰۸. نافیعی کوپی ظورمیب (ﷺ)

ناوی نافیعی کوپی ظورمیب، له موسلمانوانی فه تحى مهككیه، دواى وهفاتی پیغه مبه ریش (ﷺ) ژیا و نووسه رى بۆ عومهرى کوپی خه ططاب ده کرد، رایه کیش ده لیت: نووسه رى بۆ عثمانى کوپی عه ففان ده کرد.^(۱)

۳۰۰۹. نافیعی حه به شى (ﷺ)

ناوی نافیعه و له حه به شه وه هاو ده م به حه وت كه سى تر هاته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) و موسلمان بوو.^(۲)

۳۰۱۰. نافیعی کوپی عوتبه (ﷺ)

ناوی نافیعی کوپی عوتبه ی کوپی ئه بى وه ققاصه و له موسلمانوانى فه تحى مهككیه،^(۳) عوتبه ده لیت: له غه زایه كدا له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) بووین كه ده مه و ئیواره قه ومینك هاتن بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و جلی خوریان له بهر بوو، له ته پۆلكه یه كدا گه یشتن به پیغه مبه ر (ﷺ)، ئه وان به پتوه بوون و پیغه مبه ریش (ﷺ) دانیشتبوو، دهروونم پتیی دهوتم برۆ و له نیوانیاندا بوهسته نه وهك پیغه مبه ر (ﷺ) تیرۆر بکه ن، چووم و له نیوان ئه وان و پیغه مبه ردا (ﷺ) وهستام، چوار وشه م له پیغه مبه ر (ﷺ) وهرگرت و به دهست ده مژماردن، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: (تغزون جزیره العرب فیفتحها الله، ثم فارس فیفتحها الله، ثم تغزون الروم فیفتحها الله، ثم تغزون الدجال فیفتحها الله)،^(۴) (غه زوی جهزیره توله ره ب تغزون الروم فیفتحها الله، ثم تغزون الدجال فیفتحها الله)،^(۴) (غه زوی جهزیره توله ره ب

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٠٨.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤١٤.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٠٩.

^(۴) صحيح مسلم - كتاب الفتن وأشراط الساعة - باب ما يكون من فتوحات المسلمين قبل الدجال، الرقم ٢٩٠٠؛ صحيح ابن حبان - كتاب التاريخ - باب إخباره (ﷺ) عما يكون في أمته من الفتن والحوادث - ذكر البيان بأن أول فتح يكون للمسلمين بعده فتح جزيرة العرب، الرقم ٦٦٧٢.

دهکهن و خوا فه تحى دهکات، دواتر غه زوى فارس دهکهن و خوا فه تحى دهکات، دواتر غه زوى روم دهکهن و خوا فه تحى دهکات، دواتر غه زوى ده جبال دهکهن و خوا فه تحى دهکات).

۳.۱۱. نامیهى کورې صفاره (ﷺ)

ناوى نامیهى کورې صفاره یه و هاتووته خزمهت پیغه مبه (ﷺ).^(۱)

۳.۱۲. نائيلهى کچى ربيع (ﷺ)

ناوى نائيلهى کچى ربيعى کورې قه یسه، له پشتیوانانه و موسلمان بووه و چووته خزمهت پیغه مبه (ﷺ) و بهیعتی پيداوه.^(۲)

۳.۱۳. نائيلهى کچى سعه (ﷺ)

ناوى نائيلهى کچى سعه ده، له پشتیوانانه و موسلمان بووه و چووته خزمهت پیغه مبه (ﷺ) و بهیعتی پيداوه.^(۳)

۳.۱۴. نائيلهى کچى سه لامه (ﷺ)

ناوى نائيلهى کچى سه لامه ی کورې وه قشه، له پشتیوانانه و موسلمان بووه و چووته خزمهت پیغه مبه (ﷺ) و بهیعتی پيداوه.^(۴)

۳.۱۵. نائيلهى کچى عوبه يد (ﷺ)

ناوى نائيلهى کچى عوبه یده، له پشتیوانانه و موسلمان بووه و چووته خزمهت پیغه مبه (ﷺ) و بهیعتی پيداوه.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۱۶.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۳۶۶.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۲۷.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۲۷.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۲۷.

۳۰۱۶. نه‌بی‌هی کورپی صواب (ﷺ)

ناوی نه‌بی‌هی کورپی صوابه و کونیه‌که‌ی ئه‌بو‌وعه‌بدو‌ر‌ه‌حمانه، هاتووه‌ته‌خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) و دوا‌ی وه‌فات‌ی پی‌غه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا‌تا‌له‌فه‌ت‌ح‌ی می‌صر‌دا‌به‌شداری کرد و یه‌ک‌یک بوو‌له‌و‌چوار‌که‌سه‌ی که‌قی‌بله‌یان‌له‌می‌صر‌دیاری‌کرد.^(۱)

۳۰۱۷. نه‌ج‌یح (ﷺ)

ناوی نه‌ج‌یح‌ه‌و‌خزمه‌ت‌کاری کول‌ثومی کورپی هه‌دم بوو، کاتی‌ک پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) چوو‌بو‌لای کول‌ثوم ئه‌و‌یش خزمه‌ت‌کاره‌که‌ی بانگ‌کرد‌که‌ناوی نه‌ج‌یح بوو، پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) دل‌خ‌وش بوو‌به‌ناوه‌که‌ی.^(۲)

۳۰۱۸. نه‌ذ‌یری غه‌سه‌سانی (ﷺ)

ناوی نه‌ذ‌یر‌یان‌بو‌که‌یره، کونیه‌که‌ی ئه‌بو‌ومه‌ریه‌مه،^(۳) ئه‌بو‌ومه‌ریه‌م ده‌ل‌یت: له‌غه‌زایه‌ک‌دا‌له‌به‌رده‌م پی‌غه‌مبه‌ردا (ﷺ) بووم و ده‌جه‌نگام و ئه‌و‌یش ئالایه‌کی دایه‌ده‌ستم، من‌یش که‌وته‌هاو‌یش‌تن، ئه‌و‌یش به‌و‌کاره‌م سه‌رسام بوو و نزای بو‌کردم.^(۴)

۳۰۱۹. نه‌سی‌که (ﷺ)

ناوی نه‌سی‌که‌یه‌به‌ئوممو‌عه‌مر‌ناسراوه، نه‌سی‌که‌ده‌ل‌یت: من‌لای‌عائیشه‌بووم که‌مه‌پ‌تی‌کی سه‌ره‌بری بوو و پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) هاته‌ژووره‌وه‌دارده‌ستی‌کی به‌ده‌سته‌وه‌بوو و داینا و دواتر‌چوو‌بو‌مزگه‌وت و دوو‌رکات‌نو‌ی‌ژی‌کرد و هاته‌وه‌بو‌سه‌ر‌ج‌ی‌که‌که‌ی و راک‌شا و فه‌رمو‌وی: خواردن‌هه‌یه؟ نانمان بو‌برد و عائیشه‌وتی: مه‌پ‌یکمان سه‌ره‌بری و ه‌ی‌چ‌یمان نه‌ه‌یش‌ته‌وه‌ج‌گه

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٢٣.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٢٤.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٢٥.

^(۴) المعجم الكبير للطبراني - مسند من يعرف بالكنى - من يكنى أبا مريم - أبو مريم الفساني، الرقم ٨٣٣.

لهمه، پیغمبر (ﷺ) فرمودی: (لَا بَلْ كُلُّهَا أُمِسَّكَتْ إِلَّا هَذَا) (نا، به لکو هه موویت هیتوته وه جگه لهمه).^(۱)

۳۰۲۰. نه صری کوپی حارث (ﷺ)

ناوی نه صری کوپی حارثی کوپی عه بدرزاحه، له پشتیوانانه له نهوسیه کان و یه کیکه له به شداربوانی غه زای به در.^(۲)

۳۰۲۱. نه صری کوپی دهر (ﷺ)

ناوی نه صری کوپی دهری نه سلهمیه، نه صر ده لیت: من یه کیک بووم له وانه ی ماعیزی کوپی مالیکمان ره جم کرد.^(۳)
ههروه ها نه صر یه کیک بوو له به شداربوانی غه زای خه بهر و لهو باره شه وه فرموده یه کی گیزاوه ته وه که پیغمبر (ﷺ) داوای له عامیری کوپی نه کووه کردووه بریک شیعر بلیت.^(۴)

۳۰۲۲. نه ضله ی کوپی طه ریف (ﷺ)

ناوی نه ضله ی کوپی طه ریفه، نه ضله ده لیت: کابرایه ک که پیی ده و ترا نه عشا ژنیک ی لابوو که پیی ده و ترا موعاذه، چوو یه دهره وه و ژنه که ی رایکرد و چوو بۆ لای که سیک به ناوی میطره ف و نه ویش په نای دا، دواتر پیاوه که ی داوای ژنه که ی کرده وه و پیغمبریش (ﷺ) نامه ی نووسی تا ژنه که ی بداته وه ده ست، نه ویش که نامه که ی خوینده وه ژنه که ی دایه وه ده ست پیاوه که ی.^(۵)

(۱) المعجم الكبير للطبراني - مسند النساء - باب النون - نسيسة أم عمرو بن جلاس، الرقم ۸۳

(۲) أسد الغابة، ج ۵، ص ۳۲۹.

(۳) مسند احمد بن حنبل، الرقم ۱۵۲۵۵، السنن الكبرى للنسائي، الرقم ۶۹۷۳، قال ابن حجر في الإصابة ما رواه النسائي سنده جيد، قال شعيب الأرنؤوط صحيح لغيره.

(۴) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۴۶۱۰.

(۵) مسند أحمد بن حنبل - مسند عبد الله بن عمرو بن العاص (رضي الله عنه)، الرقم ۷۰۰۵.

۳۰۲۳. نهضله‌ی کوپی عوبه‌ید (ﷺ)

ناوی نهضله‌ی کوپی عوبه‌یدی نه‌سله‌میه و کونیه‌که‌ی نه‌بوو بورزه‌یه، که چوویه خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ناوی گۆپی و ناوی نا عه‌بدولا، نه‌م هاوه‌له زۆر زوو موسلمان بوو، نهضله‌یه‌ک‌یک بوو له به‌شداربوانی فه‌تحی خه‌یبه‌ر و فه‌تحی مه‌ککه‌و له غه‌زای حونه‌ینیشدا به‌شدار ی کرد، دوا ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا و به‌شداریه‌کی کارای فتوحاتی کرد، له سه‌رده‌می خیلافه‌تی عه‌لیدا پشتیوانیکی کارای عه‌لی بوو و به‌شدار ی هه‌موو جه‌نگه‌کان بوو له‌گه‌لیدا، ده‌وتریت له سه‌رده‌می موعاویه‌ی کوپی نه‌بوو سوفیاندا وه‌فاتی کردووه، رایه‌کیش ده‌لّیت: له سالی شه‌ست و چواری کۆچیدا وه‌فاتی کردووه، سه‌باره‌ت به‌ شوینی مردنیشی راجیایی زۆر هه‌یه، رایه‌ک ده‌لّیت: له کلاباز و رای تریش به‌صره‌و سجستان و هوراتیان هه‌تاوه.^(۱)

۳۰۲۴. نه‌ضیری کوپی حارث (ﷺ)

ناوی نه‌ضیری کوپی حارثی کوپی عه‌لقه‌مه‌یه، نه‌گه‌رچی رایه‌ک ده‌لّیت: له موسلمانبوانی پیش کۆچی حه‌به‌شه‌یه‌و له کۆچی حه‌به‌شه‌دا به‌شدار بووه، به‌لام راستتر نه‌وه‌یه به‌ بی‌باوه‌ری ماوه‌ته‌وه تا دوا ی فه‌تحی مه‌ککه موسلمان بوو، له غه‌زای حونه‌یندا پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) سه‌د و شتری پی به‌خشی وه‌ک چۆن نه‌وه‌ی به‌خشیبوو به‌ دل‌راگیرکراوانی تر، دوا ی نه‌وه کۆچی کرد بۆ مه‌دینه‌و له‌وئ مایه‌وه تا دواتر کۆچی کرد بۆ شام و به‌شدار ی جه‌نگی به‌رمووکی کرد و له جه‌نگه‌که‌شدا کوژرا.^(۲)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۳۳-۴۳۴.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۳۶.

۳۰۲۵. نه‌فیسە‌ی کچی عەمر (ﷺ)

ناوی نه‌فیسە‌ی کچی عەمره، له پش‌تیوانانه‌و موس‌لمان بووه‌و چووه‌ته خزمه‌ت پ‌یغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعه‌تی پ‌یداوه.^(۱)

۳۰۲۶. نه‌ه‌یک‌ی کو‌ری ئه‌وس (ﷺ)

ناوی نه‌ه‌یک‌ی کو‌ری ئه‌وسی کو‌ری خه‌زمه‌یه، له پش‌تیوانانه له خه‌زرجیه‌کان و کونیه‌که‌ی ئه‌بووعومره، یه‌ک‌یکه له به‌ش‌داربوانی غه‌زای ئوحود، دواتریش له غه‌زاکانی تر‌دا به‌ش‌داری کرد، دوا‌ی وه‌فاتی پ‌یغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا و ن‌یر‌دراوی خه‌لیفه ئه‌بووبه‌کر بوو بۆ لای زیادی کو‌ری لی‌ید له یه‌مه‌ن.^(۲)

۳۰۲۷. نه‌ه‌یک‌ی کو‌ری تیه‌ان (ﷺ)

ناوی نه‌ه‌یک‌ی کو‌ری تیه‌انه، له پش‌تیوانانه‌و یه‌ک‌یکه له به‌ش‌داربوانی غه‌زای به‌در.^(۳)

۳۰۲۸. نه‌ه‌یک‌ی کو‌ری عاصیم (ﷺ)

ناوی نه‌ه‌یک‌ی کو‌ری عاصیمی کو‌ری مالیکه، هاوده‌م به له‌قیطی کو‌ری عامیر هاتوه‌ته خزمه‌ت پ‌یغه‌مبه‌ر (ﷺ).^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۴۳.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۷۶.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۷۶.

^(۴) المستدرک علی الصحیحین - کتاب الأهل - خمس من الغیب لا یعلمهن إلا الله، الرقم ۸۷۸۰.

۳۰۲۹. نه هیکی کوږی قوصه‌ی (ﷺ)

ناوی نه هیکی کوږی قوصه‌ی کوږی عه‌وفه‌و هاته خزمه‌ت پڼغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ).^(۱)

۳۰۳۰. نه‌وفه‌لی کوږی نه‌عله‌به (ﷺ)

ناوی نه‌وفه‌لی کوږی نه‌عله‌به‌ی کوږی عه‌بدولایه، له پشتیوانانه‌و په‌کڼکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در و دواتریش له غه‌زای ئو‌خوددا به‌شدارۍ کرد.^(۲)

۳۰۳۱. نه‌وفه‌لی کوږی حارث (ﷺ)

ناوی نه‌وفه‌لی کوږی حارثی هاشمی‌و ئامو‌زای پڼغه‌مبه‌ری خوايه (ﷺ) و له حه‌مزو عه‌بباسیش به‌ته‌مه‌نتر بوو، له غه‌زای به‌دردا به‌دیل گیرا و دواتر به‌فیدیه‌ خوی ئازاد کرد و هر له‌ویش موسلمان بوو، له سه‌رده‌می خیلافه‌تی عومه‌ری کوږی خه‌ططابدا کوچی دوايي کرد.^(۳)

۳۰۳۲. نه‌وفه‌لی کوږی موعاویه (ﷺ)

ناوی نه‌وفه‌لی کوږی موعاویه‌ی کوږی عورو‌یه، که‌سیکی به‌ته‌مه‌ن بوو و زور ژیا، سه‌د سال ته‌مه‌نی بوو، رایه‌کیش ده‌لیت: سه‌دو بیست سال ته‌مه‌نی بوو، شه‌ستی به‌ بیباوه‌پی و شه‌ستی به‌ موسلمانیتی ژیا، له‌فه‌تحی مه‌ککه‌دا موسلمان بوو و دواتر له‌ سالی نوی کوچیدا له‌گه‌ل نه‌بوو به‌کر‌حه‌جی کرد و له‌ سالی ده‌ی کوچیشدا له‌گه‌ل پڼغه‌مبه‌ردا (ﷺ) حه‌جی کرد.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۷۷.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۷۹.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۷۹.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۸۱.

۳۰۳۲. نهوواسی کوپی سهمعان (ﷺ)

ناوی نهوواسی کوپی سهمعانی کیلایه، نهوواس دهلیت: بیستم له پیغه مبهري خوا (ﷺ) دهیفرموو (یؤتی بالقرآن يوم القيامة وأهله الذين كانوا يعملون به تقدمه سورة البقرة، وآل عمران، كأنهما غماتان، أو ظلتان سوداوان بينهما شرق، أو كأنهما حزان من طير صواف، تحاجان عن صاحبهما)،^(۱) (روژی دواپی قورئان و ئهوانهش دههینری که کاریان پی کردوو، سوورتهی بهقهره و ئال عمران پیش دهخریت، دهلیت دوو هورن یان دوو سیتهری رهشن له نیوانیاندا رووناکیهک هیه، یان دهلیت دوو کومه له بالندهی بالکراوه، بهرگری له هه لگه کانیان دهکهن).

۳۰۳۴. نواری کچی حارث (ﷺ)

ناوی نواری کچی حارثه، ئهم ئافرهته له پشتیوانانه و موسلمان بووه و چووهته خزمهت پیغه مبهري (ﷺ) و بهیعهتی پنداوه.^(۲)

۳۰۳۵. نواری کچی قهیس (ﷺ)

ناوی نواری کچی قهیس، ئهم ئافرهته له پشتیوانانه و موسلمان بووه و چووهته خزمهت پیغه مبهري (ﷺ) و بهیعهتی پنداوه.^(۳)

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين (ﷺ) - حديث النواس بن سميان الكلابي الأنصاري (ﷺ)، الرقم ۱۷۹۱۲؛ صحيح مسلم - كتاب صلاة المسافرين وقصرها - باب فضل قراءة القرآن وسورة البقرة، الرقم ۸۰۵

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۴۳.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۴۴.

۳۰۳۶. ناوی کچی مالیک (علیه السلام)

ناوی ناوی کچی مالیک، ئەم ئافەرتە لە پشتیانانە و موسلمان بوو و چووەتە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) و بەیعتی پێداو، دایکی زەیدی کوپی ثابتی هاوێلی ناسراوی پێغەمبەری خوا (ﷺ).^(۱)

۳۰۳۷. نوبەیشە (علیه السلام)

ناوی نوبەیشە، نوبەیشە دەلیت: پێغەمبەر فەرمووی: (رۆژانی تەشریق رۆژانی خواردن و خواردنەویە).^(۲)

جاریک نوبەیشە چوو بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) و بریک دیلی لابوو، وتی: ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) یان مەتەباریان بکەو یان دەتوانیت بە فیدیە ئازادیان بکەیت، پێغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی: (أَمَرْتُ بِخَيْرِ أُمَّتٍ نَبِيَّةُ الْخَيْرِ بَعْدَ ذَلِكَ) (پێشنیازیکی جوانت خستەروو، تۆ دوا ئەو نوبەیشە خیری).^(۳)

۳۰۳۸. نوبەیطی کوپی جابیر (علیه السلام)

ناوی نوبەیطی کوپی جابیری کوپی مالیک، لە پشتیانانە و یەکیکە لە بەشداربوانی غەزای ئوحد.^(۴)

۳۰۳۹. نوبەیطی کوپی شەریط (علیه السلام)

ناوی نوبەیطی کوپی شەریطی کوپی ئەنەسی ئەشجەعی، نوبەیط دەلیت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) بینی لە مینا و تاری دەفەرموو و سوپاس و ستایشی خوا کرد و دواتر فەرمووی: چ رۆژیک حەرەمترین رۆژە-کە جەنگی تیا بکریت-؟

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۴۱۹.

(۲) صحيح مسلم - كتاب الصيام - باب تحريم صوم أيام التشريق، الرقم ۱۱۴۱.

(۳) المستدرک علی الصحيحین - كتاب معرفة الصحابة (علیه السلام) - ذکر مناقب نبیة الخیر (علیه السلام)، الرقم ۶۰۰۲.

(۴) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۶، ص ۴۲۲.

وتیان: ئەمرۆ؟ فەرمووی: ئەی چ شاریک؟ وتیان: ئەم شارە، فەرمووی: ئەی چ مانگیك؟ وتیان: ئەم مانگە، فەرمووی: (دەي خۆین و سامانتان لەسەر یەكدی حەرامە وەك حەرامی ئەم رۆژەو ئەم مانگەو ئەم شارە، خۆیە ئایا گەیاندم؟) هەموو وتیان: بەلێ، ئەویش فەرمووی: خۆیە شاهیید بە.^(۱)

۳.۴۰. نۆتەیلەي كچی قەیس (ﷺ)

ناوی نۆتەیلەي كچی قەیس کۆری جەریرە، ئەم ئاڤرەتە لە پشتیوانانەو موسلمان بوو و چوو وەتە خزمەت پێگەمبەر (ﷺ) و بەیعتی پێداو.^(۲)

۳.۴۱. نۆسەیبەي كچی رافیع (ﷺ)

ناوی نۆسەیبەي كچی رافیعی، ئەم ئاڤرەتە لە پشتیوانانە لە ئەوسیهكان و موسلمان بوو و چوو وەتە خزمەت پێگەمبەر (ﷺ) و بەیعتی پێداو.^(۳)

۳.۴۲. نۆسەیبەي كچی سیماک (ﷺ)

ناوی نۆسەیبەي كچی سیماک کۆری نوعمانه، ئەم ئاڤرەتە لە پشتیوانانەو موسلمان بوو و چوو وەتە خزمەت پێگەمبەر (ﷺ) و بەیعتی پێداو.^(۴)

۳.۴۳. نۆسەیبەي كچی كەعب (ﷺ)

ناوی نۆسەیبەي كچی كەعبی کۆری عەمرە، كونیەكەي ئومموعو ماریە، لە پشتیوانانەو موسلمان بوو و چوو وەتە خزمەت پێگەمبەر (ﷺ) و بەیعتی پێداو، نۆسەیبە لە بەیعتی دووهمی عەقەبەدا

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - أول مسند الكوفيين (ﷺ) - حديث نبيط بن شريط (ﷺ)، الرقم ۱۸۹۵۸؛ السنن الكبرى للبيهقي - كتاب الجمعة - جامع أبواب آداب الخطبة - باب كيف يستحب أن تكون الخطبة، الرقم ۵۸۸۷، صححه شعيب الأرناؤوط.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۳۹.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۳۹.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۳۴۸.

به‌شداری کرد و هاودهم به زهیدی کوپی عاصیمی می‌ردی و هه‌ردو و کوپه‌که‌ی حه‌بیب و عه‌بدولا به‌شداری کرد، نوسه‌یه به‌هاودهم به زهیدی می‌ردی به‌شداری غه‌زای ئوحدی کرد، نوسه‌یه له جه‌نگه‌که‌دا ئاوی ده‌گیرا، به‌لام کاتیک جه‌نگه‌که قورس بوو و بینی ده‌وری پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) چۆله، چوو و به‌رگری لیکرد و بریندار بوو، دواتریش له به‌یعه‌تی رضواندا به‌شداری کرد، هه‌روه‌ها پاش وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له جه‌نگی یه‌مامه‌دا به‌شداری کرد و جه‌نگا تا ده‌ستیکی برا و دوانزه جار بریندار بوو.^(۱)

نوسه‌یه ده‌لێت: جاریک پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هات بۆ مالم و من به‌پۆژوو بووم، خواردنم خسته به‌رده‌می و ئه‌ویش فهرمووی: وه‌ره بخۆ، وتم: به‌پۆژووم، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی: (الصائم إذا أكل عنده صلت عليه الملائكة)،^(۲) (رۆژووه‌وان ئه‌گه‌ر خواردنی له‌لادا بخوریت ئه‌وه فریشه‌کان سه‌له‌واتی له‌سه‌ر ده‌ده‌ن).

۳.۴۴. نوسه‌یه‌ی کچی نیار (ﷺ)

ناوی نوسه‌یه‌ی کچی نیاره، له پشتیوانانه‌و موسلمان بووه‌و چووه‌ته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعه‌تی پێداوه.^(۳)

۳.۴۵. نوسه‌یه‌ی کچی ئه‌بی طه‌لحه (ﷺ)

ناوی نوسه‌یه‌ی کچی ئه‌بی طه‌لحه‌یه، له پشتیوانانه‌و موسلمان بووه‌و چووه‌ته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعه‌تی پێداوه.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ١٤٠.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند النساء (ﷺ) - حديث أم عمارة (رضي الله عنها)، الرقم ٢٧٧٠٢؛ صحيح ابن حبان - كتاب الصوم - باب فضل الصوم - ذكر استغفار الملائكة للصائم إذا أكل عنده حتى يفرغوا، الرقم ٣٤٣٠، ضعفه شعيب الأرناؤوط، كما ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف الترغيب و الترهيب، الرقم ٦٥٥.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١٤١.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١٣٩.

٣٠٤٦. نوسهیری کورپی عهنبهس (ﷺ)

ناوی نوسهیری کورپی عهنبهسه و له چهند غهزادا بهشدارى کرد، دواى وهفاتی پڼغه مبه ریش (ﷺ) ژیا تا له جهنگی جیسر ئه بی عوبه دیدا شهید بو. ^(١)

٣٠٤٧. نوعه یمانی کورپی عهمر (ﷺ)

ناوی نوعه یمانی کورپی عهمری کورپی ریفاعه یه، له پشتیوانانه و یه کڼکه له بهشداربوانی غهزای بهدر، له غهزای ئوحد و خندهق و هه موو غهزاکانی تریشدا بهشدارى کرد. ^(٢)

جاریک ئه بووبه کرى صدیق چوو بۆ شام، هاوډهم بهویش نوعه یمانی کورپی عهمر که هاوه لڼکی بهشداربووی عهقه به و غهزای بهدریش بوو و به که سڼکی قسه خوښ ناسرابوو، له گه ل سوه بیبیطیشدا چوون، سوه بیبیط سهرپه رشتی خواردنی کاروانه که ی دهکرد، نوعه یمان هات و وتی: بریک خواردنم بدهرئ، سوه بیبیط وتی: نابیت، ده بیت ئه بووبه کر بیته وه ئینجا، نوعه یمانی ش چوو بۆ لای بریک خه لک که له وئ بوون و وتی: کویله یه کی عه ره بم هه یه لیم بکرن، به لام زمان دریزى دهکات و له وانه یه که بهیتم پیتان بلت من کویله نیم و ئازادم، جا ئه گهر به و حاله یه وه لیم دهکرن با بهیتم، ئه گهرنا با نه بهیتم و کویله که شم لی هار مه که ن، ئه وانیش وتیان: بهیته دهیکرین، ئه ویش چوو سوه بیبیطی هینا به ره و لا خه لکه که، که گه یشتنه ئه وئ به خه لکه که ی وت ئه وه تا ئه مه یه، ئه وانیش وتیان: باشه دهیکرین، سوه بیبیط وتی: ئه مه درق دهکات من که سڼکی ئازادم و کویله نیم، ئه وانیش وتیان: ئاگامان له فیلت هه یه، ئه وه بوو به حه بل به ستیانه وه و بردیان، که ئه بووبه کر هاته وه و هه واله که ی بیست، خیرا چوون و سوه بیبیطیان کرپه وه و

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٢٧.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٦٣-٤٦٤.

هینایانه وه، که هاتنه وه بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و به سه رهاته که یان بۆ باسکرد، پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانی تا ماوه یه ک پیده که نین.^(۱)

ده شته که یه ک هات بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و هاته مزگه وت و له لای مزگه وت وه وشتره که ی مۆل دا، هه ندی له هاوه لان به نوعه یمانی کوپی عه مر ی ئه نصارییان وت بۆچی سه ری نابریت تا بیخۆین چونکه هه زمان له گوشته، پیغه مبه ر (ﷺ) پاره که ی ده دات، ئه ویش سه ری بری، پاشان ده شته که یه ک هات و سه یری کرد وشتره که ی سه ربراوه، هاواری کرد وه ی وشتره که م ئه ی موحه ممه د، پیغه مبه ر (ﷺ) هات و فه رمووی (کئ ئه وه ی کرد؟) وتیان: نوعه یمان، ئه ویش له سه ری پرسیا ری کرد تا له مالی ضوباعه ی کچی زوبه یری بینی خۆی له چالیکدا شار دو وه ته وه و گه لای خورمای داوه به سه ر خۆیدا، کابرایه ک ئاماژه ی بۆ کرد و ده نگی به رز کرده وه و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا نه مبینوه، به لام به ده ست ئاماژه ی کرد که له ویدا یه، پیغه مبه ر (ﷺ) هینایه ده ر و ئه ویش به هۆی گه لای دارخورما که ی سه ر سه ریه وه ره نگی گۆرا بوو، چونکه که وتبوو به سه ریدا، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (بۆچی وانکرد؟) وتی: ئه وانه ی تۆیان هینا بۆ لای من ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه وان وتیان: وابکه، پیغه مبه ریش (ﷺ) پروو خساری ده سپری و پیده که نی، پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) پاره که ی دا.^(۲)

مه خزه مه ی کوپی نه وفه لی کوپی وه هبی زوه ری پیریکی گه وره ی مه دینه بوو، نابینا بوو و ته مه نی سه د و پانزه سال بوو، پوژئی له مزگه وت ویستی میزبکات خه لکی هاواریان لیکرد، نوعه یمانی کوپی عه مر هات و بردی به لایه کی مزگه وت و وتی: ئا لیتره دا، ئه ویش دانیششت تا میز بکات و نوعه یمان به جیتی هیششت، میزی کرد و خه لکی هاواریان لیکرد، که لیبوویه وه وتی: هاوار بۆتان کامتان منی هینایه ئیتره؟ وتیان: نوعه یمانی کوپی عه مر، وتی: خوا ئاوا و ئاوا ی پی بکات، به خوا ئه گه ر ده ستم پیی بکات ده بیئت به م

(۱) سنن ابن ماجه - أبواب الأدب - باب المزاح، الرقم ۳۷۱۹؛ أسد الغابة، ج ۵، ص ۳۶۷-۳۶۸، ضعفه شعيب الأرناؤوط، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن ابن ماجه.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۶۵.

گوچانه م وا لیتی بدهم دهردی منی تووش بیت، ماوهیه کی خایاند تا مه خره مه بیرى چوویه وه، پوژئی هات بۆ لای عوثمان و له لایه کی مزگه وته وه نوژی ده کرد، عوثمان که نوژی ده کرد لای نه ده کرده وه، پیتی وت: نوعه یمانت ده ویت؟ وتی: به لئی له کوئییه بمبه بۆ لای، نه ویش برديه لای عوثمان و وتی: نه وهیه خویه تی، مه خره مهش به دوو دهستی گوچانه که ی گرت و دای له عوثمان، پیتی وترا: دات له نه میری باوه رداران عوثمان، به نوزوهره نه وه یان بیست و له سه ری کۆبوونه وه، عوثمان وتی نوعه یمان بانگ بکه ن نه فرینی خوا له نوعه یمان خو ئه وه له به دردا به شداربووه بۆ وای کرد؟^(۱)

دواجار نوعه یمان له سه رده می موعاویه ی کورپی ئه بووسوفیاند کۆچی دواپی کرد.^(۲)

۳۰۴۸. نوعه یمی کورپی به در (ﷺ)

ناوی نوعه یمی کورپی به درى ته میمه و پیش موسلمانبوونی هۆزه که ی هاته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) و موسلمان بوو و دواتر پیغه مبه ر (ﷺ) به سریه یه ک ناردی بۆ سه ر به نیلعه نه بر و دواى ئه وه هۆزه که ی هاتن بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و موسلمان بوون.^(۳)

۳۰۴۹. نوعه یمی کورپی عه بدولا (ﷺ)

ناوی نوعه یمی کورپی عه بدولای قورپه یشی عه دویه و به نحام ناسراوه، نه مهش له به ر فه رمووده یه کی پیغه مبه ر (ﷺ) که فه رمووی: (سَمِعْتُ نَحْمَةً مِنْ نَعِيمٍ فِي الْجَنَّةِ) (له به هه شت دهنگی ئحمی نوعه یمم بیست).^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٦٥.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٦٥.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٥٦.

^(۴) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب نعيم النحام العدوي (ﷺ)، الرقم

نوعه یم زور زوو له مه ککه موسلمان بوو، موسلمانپوونی پېش عومهری کورپی خه ططاب بوو، به لام کچی نه کرد بۆ مه دینه و له مه ککه مایه وه و خه رجی هه تیو و بیوه ژنه کانی به نی عه ددی ده کیشا و که میک پېش فه تحی مه ککه کچی کرد بۆ مه دینه، جا که ویستی کۆچ بکات هۆزه که ی مۆله تیان دا به دلی خوی بروات، که چوویه مه دینه پیغه مبه ر(ﷺ) فهرمووی: ئه ی نوعه یم هۆزه که ت بۆت باشتی بوون له هۆزه که ی من، ئه ویش وتی: به لکو ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) هۆزه که ی تۆ باشتی بوون، پیغه مبه ر(ﷺ) فهرمووی: هۆزه که م منیان ده رکرد و هۆزه که ی تۆ تویان هیشتیه وه، نوعه یم وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) هۆزه که ت تویان ده رکرد و کۆچت به نسیب بوو، به لام هۆزه که م منیان له هیجرت بیته ش کرد.^(۱)

۳۰۵. نوعه یمی کورپی مه سهوود(ﷺ)

ناوی نوعه یمی کورپی مه سهوودی کورپی عامیری ئه شجه عیه، کونیه که ی ئه بووسه له مه یه، له جهنگی خه نده قدا موسلمان بوو و توانی رۆلکی کارا له و غه زایه دا ببینیت و نیوانی به نی قوره یظه و غه طه فانیه کان و قوره یشیه کان تیکبدات و بیانکاته نه یاری یه ک.^(۲)

نوعه یم ده لیت: کاتیک پیغه مبه ر(ﷺ) نامه که ی موسه یله مه ی خوینده وه، به و دوانه ی فهرمووی: ئیه چی ده لیت؟ ئه وانیش وتیان: هه مان قسه ی ئه و ده که ی، ئه ویش فهرمووی: (أما والله لولا أن الرسل لا تقتل لضربت أعناقكم)،^(۳) (به خوا ئه گهر له به ره ئه وه نه بویه که نیردراوان ناکوژرین ده مدا له گهر دنتان).

نوعه یم له سه رده می خیلافه تی عوثمانی کورپی عه ففاندا وه فاتی کرد،

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۵۹.

^(۲) أسد الغابة، ج ۵، ص ۳۶۴.

^(۳) سنن أبي داود - كتاب الجهاد - باب في الرسل، الرقم ۲۷۵۷؛ المستدرک علی الصحیحین - كتاب المغازی والسرايا - النهي عن قتل الرسل، الرقم ۴۴۰۲، صححه ووافقه الذهبي في التلخيص، صححه شعيب الأرناؤوط، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود.

رایه کیش ده لیت: پیتش چوونی عهلی کوپی ئه بو و طالیب بۆ به صره هاو ده م به موجاشیعی کوپی مه سهوود کوژرا.^(۱)

۳.۵۱. نوعهیمی کوپی ئه ئاثه (ﷺ)

ناوی نوعهیمی کوپی ئه ئاثه ی قوربهیشیه، چو و ته خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) و پیغه مبه ریش (ﷺ) له ده سته و ته کانی خه یبه ر سی کۆلی بۆ بریه وه.^(۲)

۳.۵۲. نوعمانی کوپی به شیر (ﷺ)

ناوی نوعمانی کوپی به شیر کوپی سه عده، له پشتیوانانه له خه زره جیه کان، کونیه که ی ئه بو و عه بدولایه، هه م خۆی و هه م باو کیشی هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) بوون، دایکی ناوی عه مره ی کچی ره و احه یه.^(۳) ئه م هاوه له پاش کۆچی پیغه مبه ر (ﷺ) به چوارده مانگ له دایک بوو،^(۴) نوعمان یه که م مندالی له دایک بووی پشتیوانان بوو پاش کۆچی پیغه مبه ر (ﷺ) بۆ مه دینه.^(۵)

نوعمانی کوپی به شیر ده لیت: بیستم له پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو (الحلال بین، والحرام بین، و بینهما مشبهات لا یعلمها کثیر من الناس، فمن اتقى المشبهات استبرا لدينه وعرضه، ومن وقع في الشبهات كراع یرعى حول الحمى، یوشك أن یواقعه، ألا وإن لكل ملك حمى، ألا إن حمى الله في أرضه محارمه، ألا وإن في الجسد مضغة إذا صلحت صلح الجسد كله، وإذا فسدت فسد الجسد كله، ألا وهي القلب)،^(۶) (حه لال روونه و حه رام روونه، له نیتوانیشیاندا هه ندی جیگومان هه ن که زۆربه ی خه لک نایانزانن،

^(۱) أسد الغابة، ج ۵، ص ۳۶۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۵۶.

^(۳) أسد الغابة، ج ۵، ص ۳۴۱.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۴۰.

^(۵) أسد الغابة، ج ۵، ص ۳۴۱.

^(۶) صحيح البخاري - كتاب الإيمان - باب فضل من استبرا لدينه، الرقم ۵۲؛ صحيح مسلم - كتاب البيوع - باب أخذ الحلال وترك الشبهات، الرقم ۱۵۹۹.

جا هه ركه س خۆی لهو جیگومانانه بپاریزیت ئه وه دین و ئابرووی خۆی ده پاریزی، هه ركه سیش بكهوینه ناو ئه و گومانانه وه وهك شوانیك وایه له دهووری شوینیکی قه دهغه كراو ئاژه له كانی بله وه پینئ و خه ریک بیت بكه ویتته ئه و شوینه قه دهغه یه، بزائن هه موو پاشایهك قه دهغه —هیلى سوور—ی هه یه، جا قه دهغه ی خواش له سه رزه ویدا هه رامكراوه كانیه تی، بزائن له جه سته دا پارچه یهك هه یه كه ئه گه ر چاك بوو هه موو جه سته ش چاك ده بیت، ئه گه ریش خراب بوو هه موو جه سته ش خراب ده بیت، بزائن ئه وه ش دله).

له سه رده می موعاویه ی كوړی ئه بوو سو فیاندا والی حیمص بوو، دو ات ریش والی كووفه بوو، پاش وه فاتی موعاویه والیه تی بۆ یه زیدیش كرد، به لام كه موعاویه ی كوړی یه زید هات، نو عمان بانگه وازی ده كرد تا خه لكی به یعت بدن به عه بدولای كوړی زوبه یه،^(۱) بۆیه له لایه ن مه روانی كوړی هه كه مه وه كوژرا،^(۲) جا رایهك ده لیت: كاتیک خه لكی حیمصی بانگه یشت كرد بۆ به یعت دان به ئیبن زوبه یه، له وئ سه ریان بری، رایه كیش ده لیت: خالیدی كوړی خلی له دوا ی جهنگی مه رج راهط له كوتایی سالی شه ست و چواری كوچیدا له گوندی بیترین كوشتی.^(۳)

۳۰۵۳. نوعمانی كوړی جهزء (ﷺ)

ناوی نوعمانی كوړی جهزئی كوړی نوعمانه، چووته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) دوا ی وه فاتی پیغه مبه ریش (ﷺ) ژیا و له فه تحی میصردا به شدار ی كرد، به لام هیچ فره مووده یه کی لیوه نه گێرد راوه ته وه.^(۴)

^(۱) اسد الغابة، ج ۵، ص ۳۴۳.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۴۰.

^(۳) سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۴۱۲.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۴۱.

۳۰۵۴. نوعمانی کوپی خهلهف (ﷺ)

ناوی نوعمانی کوپی خهلهفی کوپی دارمی خوزاعیه، برایهکی هه‌بوو به ناوی مالیک، ئەم دوو برایه پیکه‌وه له غه‌زای ئو‌حوددا به‌شدار بوون و له پیش‌ه‌وی سوپاکه‌دا چوون تا زانیاری وه‌ربگرن، هه‌ردووکیان شه‌هید بوون و هه‌ردووکیان له یه‌ک گۆ‌پدا ئەسپه‌رده کران.^(۱)

۳۰۵۵. نوعمانی کوپی رازیه (ﷺ)

ناوی نوعمانی کوپی رازیه‌ی ئە‌زدیه، ئالا‌هه‌لگری ئە‌زدیه‌کان بوو، فه‌رمووده‌یه‌کی له پی‌غه‌مبه‌ری خوا‌وه (ﷺ) گێ‌پا‌وه‌ته‌وه.^(۲)

۳۰۵۶. نوعمانی کوپی سینان (ﷺ)

ناوی نوعمانی کوپی سینانه، له پشتیوانانه‌و یه‌کێکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در.^(۳)

۳۰۵۷. نوعمانی کوپی عه‌بدعه‌مر (ﷺ)

ناوی نوعمانی کوپی عه‌بدعه‌مری کوپی مه‌سه‌عووده، له پشتیوانانه له خه‌زه‌جیه‌کان، له غه‌زای به‌در و ئو‌حوددا به‌شدارێ کرد و له ئو‌حوددا شه‌هید بوو.^(۴)

^(۱) أسد الغابة، ج ۵، ص ۳۴۶.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۴۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۴۵.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۴۵.

۳۰۵۸. نوعمانی کوپی عه صهر (ﷺ)

ناوی نوعمانی کوپی عه صهری کوپی په بیعه، له غه زای به در و
ئو خودو خندهق و هه موو غه زاکانی تر دا به شداری کرد، له جهنگی په مامه دا
به شداری کرد و تیایدا شهید کرا.^(۱)

۳۰۵۹. نوعمانی کوپی عه مر (ﷺ)

ناوی نوعمانی کوپی عه مری کوپی ریفاعیه له پشتیوانانه و یه کیکه له
به شداربوانی غه زای به در، له غه زای ئو خودیشدا به شداری کرد و تیایدا
شهید بوو.^(۲)

۳۰۶۰. نوعمانی کوپی قه و قه ل (ﷺ)

ناوی نوعمانی کوپی قه و قه له، یه کیکه بوو له به شداربوانی غه زای به در،
دواتریش له غه زای ئو خوددا به شداری کرد، له سهره تایی غه زاکه وه وتی: خواجه
داوات لئ ده کهم خوړ ئاوا نه بیت تا ئه م قاچه شه له م بخمه ناو سه وزایی
به هه شت، پیغه مبه ریش (ﷺ) فرمووی: (گومانیکي به خوا برد و گومانه که ی لای
به دیگر، بنیم به و قاچه شه له ی پیی ده خسته ناو سه وزایی به هه شته وه).^(۳)

۳۰۶۱. نوعمانی کوپی مالیک (ﷺ)

ناوی نوعمانی کوپی مالیکه، له پشتیوانانه و له غه زای به در و ئو خوددا
به شداری کرد.^(۴)

^(۱) أسد الغابة، ج ۵، ص ۳۵۲.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۴۸.

^(۳) أسد الغابة، ج ۵، ص ۳۵۵.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۵۳.

۳.۶۲. نوعمانی کوپی موقرین (ﷺ)

ناوی نوعمانی کوپی موقرینی موزه‌نیه، برابیه کی هه‌بوو به ناوی سوهید، چهند برابیه کی تری هه‌بوو، هاته خزمهت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و له فته‌تی مه‌ککه‌شدا ئالایه کی موزه‌ینه‌ی به‌ده‌سته‌وه بوو، دوا‌ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا و له فتووحاتدا رۆلێکی کاراو ناوبانگیکی دیاری هه‌بوو و فته‌تی ئه‌صبه‌هانی کرد و دواتر له نه‌هاوه‌نددا شه‌هید بوو.^(۱)

۳.۶۳. نوعمانی کوپی ئه‌بی جوعال (ﷺ)

ناوی نوعمانی کوپی ئه‌بی جوعاله‌و و موسلمان بووه‌و هاتووه‌ته خزمهت پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ).^(۲)

۳.۶۴. نوعمانی کوپی ئه‌بی خذمه (ﷺ)

ناوی نوعمانی کوپی ئه‌بی خذمه‌ی کوپی نوعمانه، له پشتیوانانه له ئه‌وسیه‌کان و یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در.^(۳)

۳.۶۵. نوعمی کچی حه‌سسان (ﷺ)

ناوی نوعمی کچی حه‌سسانه‌و هاوسه‌ری شه‌مماسی مه‌خزوومی بوو، کاتیک له ئوحووددا می‌رده‌که‌ی شه‌هید بوو، نوعم به شیعریک می‌رده‌که‌ی ده‌هۆنیه‌وه.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٥٣.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٤١.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٤٤٣.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١٤٢.

۳۰۶۶. نوفه یعی کوری حارث (ﷺ)

ناوی نوفه یعی کوری حارث و زیاتر به کونیه که ی ناسراوه که ئه بی به کره یه.^(۱)
نوفه یعی ده لیت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرمووی: (أَلَا أُبَثِّكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ)
(ثایا گه وره ترینی تاوانه گه وره کانتان پی بلیم؟) سی جار ئه وه ی فهرموو،
وتیان: به ئی ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ)، فهرمووی: (الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ)
(هاوه ل دانان بو خوا و ئازادانی دایک و باوک) ئینجا پیغه مبه ری (ﷺ) که
شانی دادابوو دانیشت و فهرمووی: (أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ) (وه شایه تی درو یان
وته ی درو) ئیتر به رده وام پیغه مبه ری (ﷺ) دووباره ی ده کرده و تا وامان
لنیهات ده مانوت خوژگه بیده نگ ده بوو.^(۲)
ئه بی به کره فهرمووده یه کی زوری له پیغه مبه ره وه (ﷺ) گیراوه ته وه.

۳۰۶۷. نوفه یعی کوری موعه لایه (ﷺ)

ناوی نوفه یعی کوری موعه لایه، له پشتیوانانه له خه زره جیه کان، خو ی
و باوکیشی هاوه لی پیغه مبه ری (ﷺ) بوون، که سیک له موزهینه چوویه بازار و
بینی نوفه یعی خه ریکی شت فروشتنه، بیرى جهنگی ئه وس و خه زره جیه کانی
که وته وه له پینش ئیسلام و خیرا نوفه یعی کوشت.^(۳)

۳۰۶۸. نوقاده (ﷺ)

ناوی نوقاده ی ئه سه دیه، نوقاده ده لیت: پیغه مبه ری (ﷺ) منی نارد بو لای
کابرایه ک تا وشتریکی بو بنیریت، کابرا رازی نه بوو، دواتر ناردمی بو لای

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۶۷.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب الشهادات - باب ما قيل في شهادة الزور، الرقم ۲۶۵۴؛ صحيح مسلم - كتاب

الإيمان - باب بيان الكبائر وأكبرها، الرقم ۸۷

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۶۸.

که سیکي تر، نه میان وشتريکي بؤ نارد، که پیغه مبه‌ر (ﷺ) وشتره‌که‌ی بینی
 فهرمووی: (خوایه به‌ره‌که‌ت بخه‌یته ئه‌و وشتره‌و ئه‌وه‌شه‌وه که ناردی)،
 منیش وتم: ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) ئه‌ی ئه‌وه‌ش که هینای؟ فهرمووی:
 (ئه‌وه‌ش هینای)، ئینجا فهرمانی کرد دوشرا و شیریکی زور زوری هه‌بوو،
 ئینجا پیغه مبه‌ر (ﷺ) بؤ که‌سی یه‌که‌م که نه‌ینارد فهرمووی: (خوایه رۆزی
 فلانه‌که‌س زیاد بکه) به‌وه‌ش که وشتره‌که‌ی نارد فهرمووی: (خوایه رۆزی
 بکه به رۆژ به رۆژ).^(۱)

۳۰۶۹. نوه‌ه‌یک‌ی کور‌ی صور‌ه‌یم (ﷺ)

ناوی نوه‌ه‌یک‌ی کور‌ی صور‌ه‌یمی سک‌وونیه، نوه‌ه‌یک ده‌ل‌یت: پیغه مبه‌ر (ﷺ)
 فهرمووی: (لا تزلون تقاتلون المشركين حتى يقاتل بقيتكم الدجال بالأردن على النهر أتم شرقه
 وهم غربه)،^(۲) (به‌رده‌وام جه‌نگی بیتاوه‌پان ده‌که‌ن تا پاشماوه‌تان له ئوردون
 له‌سه‌ر رووبار ده‌ج‌جال ده‌کوژن، ئیوه له به‌ره‌ی رۆژه‌لاتی رووباره‌که‌ن
 و ئه‌وانیش له به‌ره‌ی رۆژئاوایه‌وه‌ن).

۳۰۷۰. نوو‌ح‌ی کور‌ی مه‌خله‌د (ﷺ)

ناوی نوو‌ح‌ی کور‌ی مه‌خله‌ده‌و ده‌ل‌یت: چوومه خزمه‌ت پیغه مبه‌ر (ﷺ)
 که له مه‌که‌که بوو، پرس‌یاری کرد فهرمووی: تۆ خه‌ل‌کی کویت؟ وتم: من
 له به‌نی ض‌وبه‌یعه‌ی کور‌ی ره‌بیعه‌م، پیغه مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی: (چاک‌ترینی
 ره‌بیعه‌ عه‌بدول‌قه‌یسه‌و دواتر ئه‌و تیره‌ی که تۆ له‌وانیت).^(۳)

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند البصريين (ﷺ) - حديث نقادة الأسدي (ﷺ)، الرقم ۲۱۰۶۶؛ سنن ابن ماجه
 - أبواب الزهد - باب في المكثرين، الرقم ۴۱۳۴؛ ضعفه شعيب الأرنؤوط، كما ضعفه شعيب الأرنؤوط في
 صحيح و ضعيف الترغيب و الترهيب، الرقم ۱۸۸۰.

^(۲) الآحاد و المثاني لابن أبي عاصم، الرقم ۲۱۷۰، مسند الشاميين للطبراني، الرقم ۶۲۳، معرفة الصحابة
 لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۸۴۲.

^(۳) المعجم الأوسط للطبراني - باب الميم - من اسمه محمد - محمد بن نوح بن حرب العسكري، الرقم

۳۰۷۱. نیاری کوری ظالم (ﷺ)

ناوی نیاری کوری ظالمه، له پشتیوانانه و یه کیکه له به شداربوانی غه زای
ثوحد. ^(۱)

۳۰۷۲. نیسطاس (ﷺ)

ناوی نیسطاسه و خزمه تکاری صه فوانی کوری ثومه ییه بوو، نیسطاس
له غه زای ثوحددا له ناو سوپای بیباوه پاندا به شداري کرد، به لام دواتر
موسلمان بوو و به جوانیش موسلمان بوو. ^(۲)

۷۱۲۲.

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۸۳.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۴۲۶.

ئەو ھاوہلانہی ناویان

بە پیتی (ھ)

دەست پێ دەکات

۳۰۷۳. هاشمی کوپی عوتبه (ﷺ)

ناوی هاشمی کوپی عوتبه‌ی کوپی ئه‌بی وه ققاصی زوهریه و ناسراوه به میرقال، له موسلمانوانی فه‌تحتی مه‌ککه‌یه و دوا‌ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا و له له فتووحاتی ئیسلامیدا به‌شداری کرد، له‌وانه له جه‌نگی قادسیه‌دا به‌شداری کرد و رۆلی کارای بینی، هه‌روه‌ها له جه‌نگی جه‌له‌ولائیشدا به‌شداری کرد، له سه‌رده‌می خیلافه‌تی عه‌لی کوپی ئه‌بووطالیبیشدا به‌شداری جه‌نگی صفینی کرد و ئالای سوپای عه‌لی کوپی ئه‌بووطالیبی به‌ده‌سته‌وه بوو.^(۱)

۳۰۷۴. هاله‌ی کچی خومیلید (ﷺ)

ناوی هاله‌ی کچی خومیلیده و خوشکی خه‌دیجه‌ی دایکی باوه‌ردارانه، عائیشه‌ی دایکی باوه‌رداران ده‌لێت: جاریک هاله‌ی خوشکی خه‌دیجه هاته به‌رده‌رگا، که پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) زانی هاله‌یه خیرا راپه‌ری و فه‌رمووی: (اللهم هاله) (ئای خوایه هاله هاتووه)، منیش غیره دایگرتم و وتم: چیه ئه‌وه‌نه باسی ئه‌و پیره‌ژنه قورهبیشه ده‌که‌یت،^(۲) پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) که ئه‌وه‌ی لی بیستم ده‌موچاوی تووره و شیواو هه‌لگه‌را.^(۳)

۳۰۷۵. هاله‌ی کوپی ئه‌بی هاله (ﷺ)

ناوی هاله‌ی کوپی ئه‌بی هاله‌یه، هاله ده‌لێت: چوومه ژووره‌وه بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و راکشابوو، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌ستایه‌وه و منی نووساند

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٥١٦.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب مناقب الأنصار - باب تزويج النبي (ﷺ) خديجة، الرقم ٣٨٢١.

^(۳) صحيح ابن حبان - كتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم (ﷺ) أجمعين - ذكر إكثار المصطفى (ﷺ) ذكر خديجة بعد وفاتها، الرقم ٧٠٠٨.

به سنگيه وهو فهرمووی: هاله، هاله، هاله، ئه مهش وهک دلخوشتی
پیغه مبه ر(ﷺ) به بینینی هاله له بهر ئه وهی که سی نزیکی خه دیجه ی
هاوسه ری بوو.^(۱)

۳۰۷۶. هانیئی کوپی جهزه (ﷺ)

ناوی هانیئی کوپی جهزه و برای نوعمانه، هاوہ لی پیغه مبه ر(ﷺ) بوو
و تا سه رده می فته ی میصر ژیا و له فته ی میصر دا به شدار ی کرد.^(۲)

۳۰۷۷. هانیئی کوپی حارث (ﷺ)

ناوی هانیئی کوپی حارثی کیندی و هاته خزمه ت پیغه مبه ر(ﷺ).^(۳)

۳۰۷۸. هانیئی کوپی حه بیب (ﷺ)

ناوی هانیئی کوپی حه بیبی داری و له گه ل ته میمی داریدا هاته خزمه ت
پیغه مبه ری خوا (ﷺ).^(۴)

۳۰۷۹. هانیئی کوپی حیجر (ﷺ)

ناوی هانیئی کوپی حجیری کوپی موعاویه ی کیندی و هاته خزمه ت
پیغه مبه ری خوا (ﷺ).^(۵)

(۱) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفه الصحابة (ﷺ) - ذکر هند وهاله ابني أبي هاله (ﷺ)، الرقم ۶۷۶؛ المعجم الأوسط للطبرانی - باب العين - من اسمه علي - علي بن محمد بن عمرو بن تميم، الرقم ۳۷۹۹.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۲۰.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۲۰.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۲۱.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۲۱.

۳۰۸۰. هانیئی کورپی عهددی (ﷺ)

ناوی هانیئی کورپی عهددی کیندی، هاته خزمهت پیغه مبهری خوا (ﷺ).^(۱)

۳۰۸۱. هانیئی کورپی فیراس (ﷺ)

ناوی هانیئی کورپی فیراسی ئه سله میه و یه کیکه له به شداربوانی به یعه تی ریضوان.^(۲)

۳۰۸۲. هانیئی کورپی یهزید (ﷺ)

ناوی هانیئی کورپی یهزیده، سه ره تا کونیه که ی ئه بولحه که م بوو، پیغه مبهر (ﷺ) کونیه که ی گۆری به ئه بوو شوریه ی.^(۳) هانی ده لیت: که هاو ده م به هۆزه که م چووم بۆ لای پیغه مبهر (ﷺ)، پیغه مبهر (ﷺ) بیستی خه لکی به ئه بولحه که م منیان بانگ ده کرد، بۆیه بانگی کردم و فهرمووی: خوا حه که مه و حوکم بۆ خوا به ئیتر بۆچی کونیه که ی تۆ ئه بولحه که مه؟ منیش وتم: هۆزه که م که له شتیکدا ناکۆک بن دینه وه بۆ لای من و من هه رچی بلیتم هه موویان پیتی رازی ده بن، پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی: به راستی ئه وه زۆر باشه، ئه ی چهند مندا لته هیه؟ وتم: شوریه ی و عه بدولا و موسلیم، فهرمووی: ئه ی کامیان گه وره تره؟ وتم: شوریه ی، فهرمووی: ده ی تۆ ئه بوو شوریه یحیت، ئینجا نزای خیری کرد بۆ خۆم و مندا لم، دواتر که ویستمان بچینه وه پیغه مبهر (ﷺ) له ناوچه ی خۆمان زه وی بۆ هه ر که سیکمان بریه وه، منیش وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) شتیکم پی بلی به هه شت بۆ

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۲۱.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۲۱.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۲۳.

مسوگر بکات، فهرمووی: (طیب الکلام و بذل السلام و إطعام الطعام)،^(۱) (قسهی جوان و زور سهلام کردن و ناندان).

۳۰۸۳. هه‌بباری کوپی سوفیان (ﷺ)

ناوی هه‌بباری کوپی سوفیانی مه‌خزومیه و زور زوو له مه‌ککه موسلمان بوو و دواتر کۆچی کرد بۆ چه‌به‌شه، ئهم هاوه‌له دواي وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا و له فتووحاتدا به‌شداری کرد و له جه‌نگی ئه‌جناده‌یندا شه‌هید بوو، هه‌رچه‌نده رایه‌ک هاتوو هه‌ر له سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ردا (ﷺ) له غه‌زای موئته‌دا شه‌هید بووه.^(۲)

۳۰۸۴. هه‌بباری کوپی ئه‌بیلعاص (ﷺ)

ناوی هه‌بباری کوپی ئه‌بیلعاصی کوپی نه‌وفه‌لی عه‌شه‌میوه له فه‌تحی مه‌ککه‌دا موسلمان بوو.^(۳)

۳۰۸۵. هه‌بباری کوپی ئه‌سوود (ﷺ)

ناوی هه‌بباری کوپی ئه‌سووده، سه‌ره‌تا که‌سیکی نه‌یاری ئیسلام بوو و زور به سه‌رسه‌ختی دژایه‌تی موسلمانانی ده‌کرد، تا ئه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی: (إِذَا لَقِيتُمْ هَبَارَ بْنَ الْأَسْوَدِ وَنَافِعَ بْنَ عَبْدِ الْقَيْسِ فَحَرِّقُوهُمَا بِالنَّارِ) (ئه‌گه‌ر گه‌یشتن به هه‌بباری کوپی ئه‌سوود و نافیعی کوپی عه‌بدولقه‌یس ئه‌وه به ئاگر بیانسووتین) دواتر پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی: (لَا يُعَذَّبُ بِالنَّارِ إِلَّا اللَّهُ وَلَكِنْ إِذَا لَقِيتُمُوهُمَا فَاقْتُلُوهُمَا) (ته‌نها خوا به ئاگر که‌س سزا ده‌دات، به‌لام ئه‌گه‌ر گه‌یشتن به‌و دوانه بیانکوژن).^(۴)

^(۱) صحیح ابن حبان - کتاب البر والإحسان - باب إفشاء السلام وإطعام الطعام - ذکر إيجاب الجنة للمراء بطيب الكلام وإطعام الطعام، الرقم ۵۰۴، قال شعيب الأرنؤوط إسناده جيد.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۲۸.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۲۹.

^(۴) صحیح ابن حبان - کتاب الحظر والإباحة - فصل في التعذيب - ذكر الزجر عن أن يعذب أحد من

کاتیک زهینه بی کچی پیغمبەر (ﷺ) که و ته پئ بۆ کۆچه که ی، خیرا کۆمه لیک که و تنه شوینی تا ئازاری بدن، له وانه هه بباری کوپی ئه سوهد بوو که ئه و هه لویسته ی نواندو زهینه بی له سه ر سواره که ی خست، ئه و کات زهینه ب سکی هه بو، به و که و تنه ی سکه که ی خست و خوینیشی لی رویشت.^(۱)

دوای فه تحی مه ککه که پیغمبەر (ﷺ) له جه عرانه بوو هه ببار چوو و موسلمان بوو، ئینجا دواتر چوو بۆ مه دینه و خه لکی له وئ قسه یان پئ ده وت: و ئه ویش وه لامی نه ده دانه وه، له کاتیکدا پئشتر به وه ناسرابوو که که سکی جنیو فروش بوو، هه ببار چوو بۆ لای پیغمبهری خوا (ﷺ) و سکا لای کرد، پیغمبهریش (ﷺ) فه رمووی: هه رکه س قسه ی پئ و تیت قسه ی پئ بلیره وه.^(۲) کاتیک پیغمبەر (ﷺ) له جه عرانه بوو هه ببار هات بۆ لای پیغمبەر (ﷺ) و خه لکه که و تیان: ئه ی پیغمبهری خوا ئه وه هه بباری کوری ئه سوهد، فه رمووی: بینیم، که سیک و یستی بچیت بۆی تا بیکوژیت، پیغمبەر (ﷺ) ئاماژه ی کرد دابنیشیت، که هه ببار هات و تی: سه لاموعه له یک ئه ی پیغمبهری خوا (ﷺ)، ئینجا شایه تومانی هینا و تی: من له ده ست تۆ رامکرد و ولاتم جیهیشت و یستم بچم بۆ ولاتی عه جه م، دواتر خزمایه تی و گه وره یی و لیبورده یی تۆم هاته وه یاد، ئه ی پیغمبهری خوا (ﷺ) ئیمه بیتاوه ر بووین و خوا به هۆی تۆوه رینموونی کردین و له فه وتان رزگاری کردین، ده ی خوش به له نه فامی من و ئه وه ی له منه وه پیت گه یشتووه، چونکه من دان ده نیم به کرداری خراپی خۆمدا، پیغمبەر (ﷺ) فه رمووی: (لێت خوش بووم و خوا چاکی له گه ل کردیت که رینموونی کردیت بۆ ئیسلام، ئیسلامیش پێش خۆی ده سپێته وه).^(۳)

المسلمین بعذاب الله جل وعلا، الرقم ۵۶۱۱، صححه شعيب الأرنؤوط.

(۱) المستدرک على الصحيحين - كتاب الطلاق - قصة هجرة زينب بنت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم من مكة، الرقم ۲۸۲۸، صححه الألباني في سلسلة الاحاديث الصحيحة، الرقم ۳۰۷۱.

(۲) مصنف عبدالرزاق الصنعاني، الرقم ۹۱۳۳.

(۳) أسد الغابة، ج ۵، ص ۴۰۰.

۳۰۸۶. هه‌دداج (ﷺ)

ناوی هه‌دداجه و له سه‌رده‌می نه‌فامیشدا ژیاوه، هه‌دداج ده‌لێت: که‌سی‌ک هات بۆ لای پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) و ریشی زه‌رد کردبوو، پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (ئه‌وه‌ ره‌نگ‌کردنی ئیسلامه‌)، ئینجا که‌سی‌کی تر هات و ریشی سوور کردبوو، پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رمووی: (ئه‌وه‌ ره‌نگ‌کردنی ئیمان‌ه‌).^(۱)

۳۰۸۷. هه‌رمی کو‌ری عه‌بدولا (ﷺ)

ناوی هه‌رمی کو‌ری عه‌بدولایه‌، له‌ پشتیوانانه‌و زۆر زوو موس‌لمان بوو، له‌ غه‌زای خه‌نده‌ق و هه‌موو غه‌زاکانی دواتریشدا به‌شداری کرد ته‌نها غه‌زای ته‌بووک نه‌بێت که‌ له‌ به‌ر نه‌بوونی هیچ پێداویسته‌یه‌ک نه‌یتوانی به‌شداری بکات و به‌و هۆیه‌وه‌ ده‌ستی کرد به‌ گریان، له‌و باره‌شه‌وه‌ خوای که‌وره‌ ئایه‌تی دابه‌زاند.^(۲)

۳۰۸۸. هه‌زالی کو‌ری یه‌زید (ﷺ)

ناوی هه‌زالی کو‌ری یه‌زیده‌، کاتێک ماعیز زینای کرد چوو بۆ لای هه‌ززال و وتی: ئه‌ی هه‌ززال تووشی زینا بوم به‌ رای تو چی بکه‌م، هه‌ززال وتی: پێش ئه‌وه‌ی قورئان له‌ باره‌ته‌وه‌ دابه‌زیت برۆ بۆ لای پێغه‌مبه‌ر (ﷺ)، ماعیزیش چوو و دوا‌ی چوار جار دووباره‌کردنه‌وه‌ی لای پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) داوجار پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمانی کرد ره‌جم کرا، دواتر پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌ هه‌زالی فه‌رموو (ئه‌ی هه‌ززال ما‌لت ویران بێت بۆچی ره‌حمت پێ نه‌کرد)،^(۳) له‌ گیرانه‌وه‌یه‌کی تر دا هاتوو هه‌رمووی: (وَاللّٰهِ يَا هَزَالُ، لَوْ كُنْتَ سَرْتَهُ بِتُوبِكَ كَانَ

^(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۹۷۷.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۳۵.

^(۳) السنن الكبرى للنسائي - كتاب الرجم - ذكر استقصاء الإمام على المعترف عنده بالزنا، الرقم ۷۱۲۸.

أَخِيرَ مِمَّا صَنَعَتْ بِهِ) (ئەى ھەززال سویند بە خوا ئەگەر بە جەھەت داتپۆشیاىە زۆر باشتەر بوو بۆت-لەوہى بەرامبەرى کردت).^(۱)

دیارە ئەمە نموونەىەکی بالایە کہ پیغەمبەر (ﷺ) وا ھاوہ لانی فیر کردووہ تاوانی کہس ئاشکرا نہ کەن و تا بتوانن بیسپیترنہ دەست خوا، وەک دەبینن پیغەمبەر (ﷺ) چەند جار ھەولیداوہ ئەو کہسانەى ھاتوونەتە لای و دانیان ناوہ بە زیناکردنیاندا دووریان بخاتەوہ لەو دانپێدانانەیان، وەک چۆن لێرەشدا تا سێ جار پیغەمبەر (ﷺ) رووی لە ماعیز وەرگێرا تا وازبھێنیت، دواتریش رینموونی ھەززالى کرد کہ ئەگەر ئەو تاوانەى ماعیزی بشارداىەتەوہ زۆر باشتەر و رەواتر بوو، جا تاکی موسلمان کاتیک بینی براکەى یان خوشکەکەى ھەر تاوانیکی کردووہ کہ پەیوہست نیہ بە زیانی گشتی کۆمەلگەوہ، با ھەول بەدات بۆی بشاریتەوہو رینموونی بکات بۆ تەوہو گەرانەوہ بۆ خوا، نہک ئاشکراکردنی کہ لەوانەىە زۆرجار ئەو ئاشکراکردنہ دەرگای تەوہەشى لى دابخات، چونکہ ھیندەى خەمى خۆرزگارکردنیەتى لە سزا دنیاىیەکە، یندە بیرى لای خۆرزگارکردن لە سزا قیامەتیەکەى نامینیت، جا چى بوتريت بەو کہسانەى نہک تاوانى کہسێک ئاشکرا ناکەن، بەلکو تاوانیک دہدەنہ پال بیتاوانیک کہ دوور و نزیک ئاگادارى نیہ.

۳۰۸۹. ھەممامى کوپى مالیک (ﷺ)

ناوى ھەممامى کوپى مالیکى عەبدیہ، ھاودەم بە عوبەیدەى براى چووەتە خزمەت پیغەمبەر (ﷺ).^(۲)

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند الأنصار (ﷺ) - حدیث ھزال (ﷺ)، الرقم ۲۲۳۰۸؛ المستدرک علی الصحیحین - کتاب الحدود - حفروا لماعز إلی صدره عند الرجم، الرقم ۸۱۷۳، صححه ووافقه الذھبی فی التلخیص، قال شعيب الأرناؤوط صحيح لغيره و هذا إسناد حسن.
^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۵۵.

۳۰۹۰. هه‌ممامی کورپی موعاوییه (ﷺ)

ناوی هه‌ممامی کورپی موعاوییه‌و له‌گه‌ل وه‌فدی عه‌بدولقه‌یسدا چووته
خزمت پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ).^(۱)

۳۰۹۱. هه‌ومذهی حیمیه‌ری (ﷺ)

ناوی هه‌ومذهی کورپی عورفوطه‌ی حیمیه‌ریه‌و هاته‌ خزمت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)
و به‌یعه‌تی پێدا، دوا‌ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا و له‌ فه‌تحی می‌صردا
به‌شداری کرد.^(۲)

۳۰۹۲. هه‌ومذهی عامیری (ﷺ)

ناوی هه‌ومذهی کورپی خالیدی عامیری‌ه‌و هاو‌ده‌م به‌ خالیدی باوکی
هاتووته‌ خزمت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).^(۳)

۳۰۹۳. هه‌ومذهی کورپی حارث (ﷺ)

ناوی هه‌ومذهی کورپی حارثی کورپی عجره‌یه‌و یه‌کیکه‌ له‌ به‌شداربوانی
فه‌تحی مه‌ککه‌.^(۴)

۳۰۹۴. هه‌ومذهی کورپی ئه‌حمه‌ر (ﷺ)

ناوی هه‌ومذهی کورپی ئه‌حمه‌ره‌و هاو‌ده‌م به‌ سنی که‌س له‌ سه‌دوسیه‌کان
و پینج که‌س له‌ به‌کر بن وائیل چووته‌ خزمت پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ).^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٥٥٥.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٥٦١.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٥٦١.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٥٦١.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٥٦٠.

۳۰۹۵. هه‌ی‌یان (ﷺ)

ناوی هه‌ی‌یانە و کۆرێکی هه‌بوو به ناوی عه‌بدولڵا که فه‌رمووده‌ی له‌ باوکیه‌وه گێژاوه‌ته‌وه، هه‌ی‌یان ده‌لێت: پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (صدقة المرء المسلم من سعة كأطيب مسك، يوجد ريحه من مسيرة جوازيوم، وصدقة من جهد وفاقه كأطيب مسك في بر أو بحر، يوجد ريحه من مسيرة سنة)،^(۱) (سه‌ده‌قه‌ی موسلمان له‌ کاتی زۆری رۆزیدا وه‌ک خۆشت‌رین بۆنی میسک وایه، بۆنه‌که‌ی له‌ دووری رۆژه‌ رێه‌ک ده‌ک‌ریت، سه‌ده‌قه‌یه‌ک له‌ کاتی نه‌بوونی و ناره‌حه‌تیدا وه‌ک خۆشت‌رین بۆنی میسک له‌ وشکانی یان ده‌ریادا وایه که بۆنه‌که‌ی له‌ دووری ساله‌ رێه‌ک ده‌ک‌ریت).

۳۰۹۶. هه‌ی‌ئه‌می کۆری ده‌هر (ﷺ)

ناوی هه‌ی‌ئه‌می کۆری ده‌هره‌و ده‌لێت: تاله‌ مووه‌ سپیه‌کانی پێغه‌مبه‌رم (ﷺ) بینێ به‌ ریشه‌وه‌ نزیکه‌ی سی تال ده‌بوون.^(۲)

۳۰۹۷. هه‌ی‌ئه‌می کۆری نه‌صر (ﷺ)

ناوی هه‌ی‌ئه‌می کۆری نه‌صری ئه‌سه‌مه‌یه‌و خ‌زمه‌ت‌کاری پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بووه‌.^(۳)

۳۰۹۸. هوبه‌ییی کۆری موغفیل (ﷺ)

ناوی هوبه‌ییی کۆری موغفیلی غیفاریه‌، هوبه‌یب ده‌لێت: بیستم له‌ پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ده‌یفه‌رموو (من وطنه خيلاء وطنه في النار)،^(۴) (هه‌رکه‌س بۆ خۆبه‌زلزانی جله‌که‌ی درێژ بکاته‌وه‌ ئه‌وه‌ خوا ده‌یخاته‌ ناو دۆزه‌خه‌وه‌).

^(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۹۸۸.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۴۳۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۶۵.

^(۴) مسند أحمد بن حنبل - مسند المكيين (ﷺ) - حديث هيب بن مغل الغفاري (ﷺ)، الرقم ۱۵۸۴۵، صححه شعيب الأرنؤوط.

۳۰۹۹. هوبهیره ی کوری سه بهل (ﷺ)

ناوی هوبهیره ی کوری سه بهله، کاتیک پیغه مبه (ﷺ) له حوده بیبه بوو
هوبهیره چوو بۆ لای و موسلمان بوو، جا کاتیک له سالی فه تحی مه ککه دا
پیغه مبه (ﷺ) چوو بۆ طائف، هوبهیره ی کرد به بهرپرسی مه ککه، که دواتر
هاته وه هوبهیره ی لابر د و عه ططابی کوری ئه سیدی کرد به بهرپرسی مه ککه.^(۱)

۳۱۰۰. هورمیره ی کچی زهمعه (ﷺ)

ناوی هورمیره ی کچی زهمعه یه و خوشکی دایکی باوهرداران سه ووده یه،
هورمیره هاوسه ری مه عبده ی کوری وه هب بوو.^(۲)

۳۱۰۱. هوزه یله ی کچی ثابت (ﷺ)

ناوی هوزه یله ی کچی ثابت، له پشتیوانانه و چووته خزمهت پیغه مبه (ﷺ)
و به یعه تی پنداوه.^(۳)

۳۱۰۲. هوزه یله ی کچی حارث (ﷺ)

ناوی هوزه یله ی کچی حارثی کوری هه زه نی هیلالیه و خوشکی
مه یموونه ی دایکی باوهردارانه، جاریک پیغه مبه (ﷺ) هاوده م به ئیبن
عه بباس و خالید چوو بۆ مالی مه یموونه و هوزه یله خواردنیکی هیتابوو که
پیغه مبه (ﷺ) لای نه خوارد و به هاوه له کانی فهرموو ئیوه بیخۆن، مه یموونه
وتی: ئه ی شیرت بۆ نه هینم؟ فهرمووی: له کویت بوو؟ مه یموونه وتی:
هوزه یله ی خوشکم به دیاری بۆی هینام.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٥٣٠.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١٤٦.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١٤٧.

^(۴) موطأ مالك، الرقم ١٧٤٨.

۳۱۰۳. هوزمیله‌ی کچی سه‌عید (ﷺ)

ناوی هوزمیله‌ی کچی سه‌عیدی کو‌ری سوه‌یله، له پشتیوانانه‌و چووه‌ته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعه‌تی پنداوه.^(۱)

۳۱۰۴. هوزمیله‌ی کچی عوتبه (ﷺ)

ناوی هوزمیله‌ی کچی عوتبه‌یه‌و دایکی زهیدی کو‌ری خاریجه‌یه، له پشتیوانانه‌و چووه‌ته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعه‌تی پنداوه.^(۲)

۳۱۰۵. هوزمیله‌ی کچی مه‌سعوود (ﷺ)

ناوی هوزمیله‌ی کچی مه‌سعوودی کو‌ری زهیده، له پشتیوانانه‌و چووه‌ته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعه‌تی پنداوه.^(۳)

۳۱۰۶. هومه‌ینه‌ی کچی خالید (ﷺ)

ناوی هومه‌ینه‌ی کچی خالید یان کچی خه‌له‌فه، زور زوو له مه‌ککه موسلمان بوو و هاوده‌م به خالیدی کو‌ری سه‌عیدی می‌ردی کوچی کرد بو‌حه‌به‌شه‌و له‌وئ کو‌ریکی لئی بوو به ناوی سه‌عید، کچیکیشی بوو که دواتر کچه‌که‌ی شووی کرد به زوبه‌یری کو‌ری عه‌ووام.^(۴)

۳۱۰۷. هیرماسی کو‌ری زیاد (ﷺ)

ناوی هیرماسی کو‌ری زیاده، هیرماس ده‌لئت: له‌گه‌ل باو‌کم له‌سه‌ر وشت‌ریک بووین که پیغه‌مبه‌ری خوام (ﷺ) بینی له‌سه‌ر وشت‌ریک بوو و ده‌یفه‌رموو (لبیک بحجة و عمرة).^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۴۷.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۴۸.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۴۸.

^(۴) أسد الغابة، ج ۷، ص ۳۱۰.

^(۵) مسند أحمد بن حنبل - مسند المکین (ﷺ) - حدیث الهرماس بن زیاد (ﷺ)، الرقم ۱۶۲۱۸، قال شعيب

هیرماس ده لیت: که سیک له هۆزه کهم خورمای به دیاری برد بۆ پیغه مبهەر (ﷺ)، ئه ویش فهرمووی: ئه وه چ خورمایه که؟ وتی: خورمای جودامیه، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی: (خوایه به ره کهت بخهره- خورمای- جودامیه وه).^(۱)

۳۶۰۸. هیشامی کوری حه بیب (ﷺ)

ناوی هیشامی کوری حه بیبی داریه، چو وه ته خزمهت پیغه مبهەر (ﷺ).^(۲)

۳۶۰۹. هیشامی کوری حه کیم (ﷺ)

ناوی هیشامی کوری حه کیمی کوری حیزامی قورپه یشی ئه سه دیه، عومه ری کوری خه ططاب ده لیت: هیشام سوورتهی فاتیهی به جوړیکی جیا له خویندنه وه کهی من ده خویندنه وه، له کاتیکدا من ئه و خویندنه وهی خۆم له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) وه گر تبوو، خه ریک بوو هه لشاخیم به هیشامدا، مۆله تم دا تا چوو، عه باکهیم گرت و بردم بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) و وتم: من گویم له م کابرا بوو به خویندنه وهیه کی جیا له وهی تو منت فیر کرد دهیویند، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی: به ریبده، پاشان پیی فهرموو (بخویننه ره وه)، ئه ویش خویندیه وه و پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی: به وجۆره دابه زیوه، دواتر به منی فهرمووی: بخویننه ره وه، منیش خویندنه وه و ئه ویش فهرمووی: (هکذا أنزلت إن القرآن أنزل على سبعة أحرف، فاقراءوا منه ما تيسر)،^(۳) به وجۆره دابه زیوه، قورئان له سه رهوت بیت- جوړه خویندنه وه- دابه زیوه و کامتان لا ئاسان بوو به و جوړه بیخویننه وه.

هیشام له جهنگی ئه جناده یندا شه هید بوو.^(۴)

الأرنؤوط: حديث حسن دون قوله «لبيك بحجة وعمرة معا» فإنها زيادة منكدة.

(۱) المعجم الكبير للطبراني - باب الهاء - من اسمه هرماس - هرماس بن زياد الباهلي، الرقم ۵۳۶.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۳۷.

(۳) صحيح البخاري - كتاب الإشخاص والخصومات - باب كلام الخصوم بعضهم في بعض، الرقم ۲۴۱۹، صحيح

مسلم - كتاب صلاة المسافرين وقصرها - باب بيان أن القرآن على سبعة أحرف وبيان معناه، الرقم ۸۱۸.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۳۸.

۳۱۱۰. هیشامی کوپی صوبابه (ﷺ)

ناوی هیشامی کوپی صوبابه‌یه، له غه‌زای مورده‌یسعیدا به‌شداری کرد و تیایدا یه‌کێک له موسلمانان وایزانی هیشام بیباوه‌په، بۆیه به‌هه‌له‌کوشتی.^(۱)

۳۱۱۱. هیشامی کوپی عاصی (ﷺ)

ناوی هیشامی کوپی عاصی کوپی هیشامه، باوکی له غه‌زای به‌دردا له‌ناو سوپای بیباوه‌پاندا بوو و کوژرا، هیشام تا فه‌تخی مه‌ککه به‌بیباوه‌پی مایه‌وه، له فه‌تخی مه‌ککه‌دا چوویه خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌ستی خسته سهر سنگی و نزای بو کرد.^(۲)

۳۱۱۲. هیشامی کوپی عاصی (ﷺ)

ناوی هیشامی کوپی عاصی کوپی وائیلی سه‌همیه، براهه‌کی هه‌بوو به‌ناوی عه‌مر، کونیه‌که‌ی هیشام ئه‌بولعاص بوو، به‌لام پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) کونیه‌که‌ی گوپی به‌ئهبوموطیع، زور زوو له مه‌ککه موسلمان بوو و دواتر کوچی کرد بو حه‌به‌شه، دواتر هاته‌وه بو مه‌ککه و یستی کوچ بکات بو مه‌دینه به‌لام ریی لیگیرا.^(۳)

عومه‌ری کوپی خه‌ططاب ده‌لێت: کاتیک ویستم هاوده‌م به‌عه‌ییاشی کوپی ره‌بیعه و هیشامی کوپی عاص ویستم کوچ بکه‌م، واده‌مان داناو وتمان: هه‌رکه‌س دواکه‌وت ئه‌وه ریی لیگراوه‌و ئه‌وانی تر برۆن، بو به‌یانیه‌که‌ی من و عه‌ییاش گه‌یشتین و هیشام ریی لیگیرا.^(۴)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٥٣٩.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٥٤٢.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٥٤٠.

(۴) البداية و النهاية لابن كثير، ج ٢، ص ١٧٢.

دوای فه تحى مه ککه پښغه مبه ر(ﷺ) هیشامى به سريه يه کى دووسه د که سیه وه نارد.^(۱)

هیشام له جهنگى نه جناده یندا شهید بوو، جا که شهید بوو له سهر په یژه که کهوت و تهرمه که ی رتی له موسلمانان دهگرت و موسلمانان دلیان نه یدهگرت پی بنین به تهرمه که یدا، عمر وتی: ئه ی موسلمانان خوا شهیدى پی به خشيوه و ئیستا ئه وه تهنه تهرمیکه و به س، ئینجا تیپه ری به سهر تهرمه که یدا و موسلمانانی تریش شوینی که وتن، دوای جهنگه که عمر جهسته ی پارچه پارچه بووی هیشامى کوکرده وه.^(۲)

۳۱۳. هیشامى کوپى عامیر (ﷺ)

ناوی هیشامى کوپى عامیری کوپى ئومه بیه، له پشتیوانانه،^(۳) هیشام ده لیت: بیستم له پښغه مبه ر(ﷺ) ده یفه رموو (لا یحل لمسلم أن یصارم مسلما فوق ثلاث، وإنهما ناکبان عن الحق ما کانا علی صرامهما، وإن أولهما فیئنا یكون سبقه بالفیء کفارة له، وإن سلم علیه، فلم یقبل سلامه ردت علیه الملائكة، ورد علی الآخر الشیطان، وإن ماتا علی صرامهما لم یدخلا الجنة ولم یجتمعا فی الجنة).^(۴) (دروست نیه بو موسلمان زیاد له سى رڼ نه یدوینى و تا له سهر ئه و یه کدى نه دواندنه بن که ناریان گرتووه له حق، کامیان زووتر ده ست هه لگرئ ئه وه ده بیته که فاره ت بو، ئه گهر سه لامى کرد له وى تر و ئه و وه لامى نه دایه وه ئه وه فریشته کان وه لامى ده دهنه وه و شه یتان وه لامى ئه وى تریان ده داته وه، ئه گهریش هه ردو وکیان به یه کتر نه دواندنه وه مردن ئه وه ناچنه به هه شت و له به هه شتدا کو نابه نه وه).

^(۱) أخبار مكة للأزرقي، الرقم ۱۴۶.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۴۰.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۴۳.

^(۴) صحيح ابن حبان - كتاب الحظر والإباحة - باب ما جاء في التباغض والتحاسد والتدابير والتشاجر والتهاجر بين المسلمين - ذكر نفي دخول الجنة ممن مات وهو مهاجر لأخيه المسلم فوق الأيام الثلاث، الرقم ۵۶۶۴، صححه شعيب الأرنؤوط.

۳۱۴. هیشامی کوپی عهمر (ﷺ)

ناوی هیشامی کوپی عهمری کوپی ره بیعهی قورهشی عه دویه، پاش
فه تحی مه ککه موسلمان بوو و پیغه مبه (ﷺ) له ده سته و ته کانی غه زای
حونه یندا سه د-یان په نجا- وشتی پی به خشی.^(۱)

۳۱۵. هیشامی کوپی عوقبه (ﷺ)

ناوی هیشامی کوپی عوقبهی ئومهویه، له فه تحی مه ککه دا موسلمان
بوو.^(۲)

۳۱۶. هیلالی کوپی موعه لالا (ﷺ)

ناوی هیلالی کوپی موعه لالیه، له پشتیوانانه و یه کیکه له به شدار بوانی
غه زای به در و تیایدا شه هید بوو.^(۳)

۳۱۷. هیلالی کوپی ئه بی خه ولی (ﷺ)

ناوی هیلالی کوپی ئه بی خه ولیه، برایه کی هه بوو به ناوی خه ولی و
برایه کی تری ناوی عه بدولا بوو، هه ر سنی برا پیکه وه له غه زای به دردا
به شدار بیان کرد.^(۴)

۳۱۸. هیلالی کوپی ئومه ییه (ﷺ)

ناوی هیلالی کوپی ئومه ییهی کوپی عامیره، له پشتیوانانه و یه کیکه له
به شدار بوانی غه زای به در، دواتر له غه زای ئوحد و خنده ق و هه موو

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۴۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۴۳.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۴۹.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۴۷.

غهزاکانی تردا به شداری کرد جگه له غهزای تهبووک که له و بارهوه سزا درا و دواتر خوای گه وره لیی خوش بوو.^(۱)
وردهکاری رووداوه که مان له ژیانی که عبی کورپی مالیکدا هیتاوه.

۳۱۹. هیندی کورپی ئه بی هاله (ﷺ)

ناوی هیندی کورپی ئه بی هاله یه و دایکی ناوی خه دیجی کچی خوه یلیده که هاوسهری پیغه مبه ر (ﷺ) بوو، هیند به وردی وه سفی روخسار و شیوه ی پیغه مبه ر (ﷺ) له فهرمووده یه کدا باس کردووه، هیند تا دوا ی وه فاتی پیغه مبه ر (ﷺ) ژیا و له جهنگی جه مه لدا له گه ل خه لیفه دا به شداری کرد و تیایدا کوژرا.^(۲)

۳۲۰. هیندی کورپی ئه سماء (ﷺ)

ناوی هیندی کورپی ئه سمائی ئه سه لمیه، هیند ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) منی نارد بۆ ناو موسلمانانی هۆزه که م و فهرمووی: (مرقومك فليصوموا هذا اليوم يوم عاشوراء فمن وجدته منهم قد أكل في أول يومه فليصم آخره)،^(۳) (به هۆزه که ت بلی با ئه مپۆ روژی عاشوورا روژوو بگرن، بینیت هه رکامیان سه ره تای ئه مپۆ شتی خواردبوو با به شه که ی تری روژ به روژوو بیت).

۳۲۱. هیندی جوهه نی (ﷺ)

ناوی هیندی جوهه نیه و له به سه رهاتیکدا باسی هاتووه که بیشیری ئه سه دی جارجاره ده چوو بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ)، له کاتی گه پرانه وهیدا دهیدا به لای جوهه نیه کاند، له ناو جوهه نیه کاند ئافره تیک هه بوو به ناوی

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٥٤٦.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٥٥٧.

^(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند المكيين (ﷺ) - حديث هند بن أسماء الأسلمي وكان هند من أصحاب الحديبية (ﷺ)، الرقم ١٦٢٠٨، صححه شعيب الأرنؤوط.

هیندی جوهنی که ئافره‌تیکی جوان و خوین گهرم بوو، جارێک سهیری بيشري کرد و بيشريش ته‌واو عاشقی بوو، هیند می‌ردیکی هه‌بوو به ناوی سه‌عدی کورپی سه‌عید، ئه‌و ئافره‌ته هه‌موو به‌یانیه‌ک داده‌نیشت تا بيشر بیت و بيشر سه‌رسام بکات،^(۱) بيشر به‌و خوشه‌ويستیه‌وه کوچی دوايي کرد.^(۲)

۳۱۲۲. هیندی کچی به‌رراء (ﷺ)

ناوی هیندی کچی به‌ررائی کورپی مه‌رووره، له پشتیوانانه‌و چووه‌ته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعه‌تی پێداوه.^(۳)

۳۱۲۳. هیندی کچی سه‌هل (ﷺ)

ناوی هیندی کچی سه‌هلی کورپی عه‌مره، له پشتیوانانه‌و چووه‌ته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعه‌تی پێداوه.^(۴)

۳۱۲۴. هیندی کچی سیماک (ﷺ)

ناوی هینیدی کچی سیماکی کورپی عه‌تیکه، له پشتیوانانه‌و چووه‌ته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعه‌تی پێداوه.^(۵)

۳۱۲۵. هیندی کچی عه‌تیق (ﷺ)

ناوی هیندی کچی عه‌تیقه و دایکی ناوی خه‌دیجه‌ی دایکی باوه‌ردارانه، موسلمان بوو و به‌یعه‌تی دا به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).^(۶)

(۱) أسد الغابة، ج ۷، ص ۳۱۴.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۳۰۹.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۵۰.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۵۴.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۵۴.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۵۷.

۳۲۶. هیندی کچی عهمر (ﷺ)

ناوی هیندی کچی عهمره، له پشتیوانانو و چووته خزمهت پیغه مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعه‌تی پیداوه.^(۱)

۳۲۷. هیندی کچی عه‌مری ئه‌نصاری (ﷺ)

ناوی هیندی کچی عه‌مری کوپی حه‌رامه، له پشتیوانانو و چووته خزمهت پیغه مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعه‌تی پیداوه.^(۲)

۳۲۸. هیندی کچی عوتبه (ﷺ)

ناوی هیندی کچی عوتبه‌ی کوپی ره‌بیعه‌یه، هاوسه‌ری ئه‌بووسوفیان و دایکی مو‌عاویه‌ی کوپی ئه‌بووسوفیانه، ئه‌م ئافره‌ته نه‌یاریکی سه‌رسه‌ختی ئیسلام بوو و خه‌لکی دژ به‌ ئیسلام و مو‌سل‌مانان هانده‌دا تا له‌ فه‌تحی مه‌که‌که‌دا مو‌سل‌مان بوو و چوو به‌یعه‌تی دا به‌ پیغه مبه‌ر (ﷺ)، ئه‌م ئافره‌ته تا سه‌رده‌می خیلافه‌تی عو‌ثم‌انی کوپی عه‌ففان ژیا و له‌و سه‌رده‌مه‌دا وه‌فاتی کرد.^(۳)

کاتی‌ک هیند هات تا به‌یعه‌ت بدات به‌ پیغه مبه‌ر (ﷺ)، پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رمووی: برۆ ره‌نگی ده‌ستت بگۆره، ئه‌وه‌بوو چوو و به‌ خه‌نه ره‌نگی ده‌ستی گۆپی و دواتر هاته‌وه‌و پیغه مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: به‌یعه‌تت لی وهرده‌گرم له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی هیچ هاوه‌لیک بۆ خوا دانه‌نییت و دزی نه‌که‌یت و زینا نه‌که‌یت، هیند وتی: بۆ ئافره‌تی ئازاد زینا ده‌کات؟ ئینجا پیغه مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (هه‌روه‌ها مندا له‌کانتان له‌ترسی نه‌بوونی

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۵۷.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۵۷.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۵۶.

نه کوژن) هیند وتی: مه گهر مندالت بۆ هیشتووینه ته وه تا بیانکوژین؟
 ئه وه بوو به یه تی دا به پیغه مبه ر(ﷺ)، ئینجا دوو بازنه ی له ده ست بوون
 وتی: بۆ ئه مانه چی ده لیت؟ پیغه مبه ر(ﷺ) فه رمووی: (دوو پشکۆن له
 پشکۆکانی دۆزه خ).^(۱)

عائیشه ده لیت: جارێک هیند هات بۆ لای پیغه مبه ر(ﷺ) و وتی: ئه ی
 پیغه مبه ری خوا(ﷺ) ئه بوو سوفیان که سیکی ده ست داخراوه، ئایا بۆم
 ره وایه بۆ مال و مندالم به شی پتووست له سامانی ده ربکه م؟ پیغه مبه ر(ﷺ)
 فه رمووی: (لا حرج علیک أن تطعمهم بالمعروف)،^(۲) (کیشه نیه بۆت به شیوه یه کی
 ره وایه خواردنیا ن پێ بده یه ت).

۳۱۲۹. هیندی کچی مه حموده

ناوی هیندی کچی مه حموده، له پشتیوانانه و چووته خزمه ت
 پیغه مبه ر(ﷺ) و به یه تی پێداوه.^(۳)

۳۱۳۰. هیندی کچی موندیر(ﷺ)

ناوی هیندی کچی موندیره، له پشتیوانانه و چووته خزمه ت پیغه مبه ر(ﷺ)
 و به یه تی پێداوه.^(۴)

۳۱۳۱. هیندی کچی وه لیده(ﷺ)

ناوی هیندی کچی وه لیده، برازای ئه بوو حوذه یفه، ئه بوو حوذه یفه ماره ی
 کرد له سالی می خزمه تکاری.^(۵)

^(۱) المطالب العالیة لابن حجر، الرقم ۲۱۵۹.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب المظالم - باب قصاص المظلوم إذا وجد مال ظالمة، الرقم ۲۴۶۰؛ صحيح مسلم

- كتاب الأقضية - باب قضية هند، الرقم ۱۷۱۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۵۷.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۵۸.

^(۵) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب حدثني خليفة، الرقم ۴۰۰۰.

٣٣٢. هیندی کچی ئه‌بی ئومه‌یه (ئومموسه‌له‌مه) (دایکی باومرداران) (ﷺ)

ناوی هیندی کچی ئه‌بی ئومه‌یه‌و به ئومموسه‌له‌مه ناسراوه، باوکی به زادوره‌کب ناسرابوو، چونکه زۆر به‌خشنده و به‌سه‌خواهت بوو، دایکیشی ناوی عاتیکه‌ی کچی عامیر بوو، ئه‌م هاوه‌له زۆر زوو له مه‌ککه هاوده‌م به ئه‌بووسه‌له‌مه‌ی می‌ردی موسلمان بوو و پیکه‌وه کۆچیان کرد بۆ حه‌به‌شه، دواتر گه‌رانه‌وه بۆ مه‌ککه و له‌وێهه کۆچیان کرد بۆ مه‌دینه.^(١)

ئومموسه‌له‌مه برایه‌کی هه‌بوو به ناوی عه‌بدو‌لای کو‌ری ئه‌بی ئومه‌یه‌یه، عه‌بدو‌لا سه‌ره‌تا نه‌یارێکی سه‌رسه‌ختی موسلمانان بوو، تا فه‌تحی مه‌ککه کرا، ئه‌وکات که پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بۆ فه‌تحی مه‌ککه به‌پێوه‌بوو، عه‌بدو‌لا هاوده‌م به ئه‌بووسوفیان به‌ره‌و مه‌دینه چوون و له‌رێدا گه‌یشتن به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، داوایان کرد بچن بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، به‌لام پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) رازی نه‌بوو، دواتر ئومموسه‌له‌مه سه‌باره‌ت به‌وان قسه‌ی کرد له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و دوا‌جار پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) مۆله‌تی دا بینه‌ژووره‌وه، ئه‌وانیش هاتنه‌ ژووره‌وه‌و موسلمان بوون، موسلمانبوونه‌که‌شیان دروست بوو و عه‌بدو‌لا بۆ فه‌تحی مه‌ککه له‌ناو سوپای موسلماناندا مایه‌وه‌و دواتریش به‌شداری هه‌ریه‌ک له‌ غه‌زاکانی حونه‌ین و طائفی کرد، له‌و غه‌زایه‌دا تیریکی به‌رکه‌وت و کوشتی.^(٢)

ئومموسه‌له‌مه کو‌ریکی هه‌بوو به‌ناوی سه‌له‌مه‌ی کو‌ری ئه‌بی سه‌له‌مه، دوا‌ی وه‌فاتی باوکی و شوو‌کردنی دایکی به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، له مالی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) گه‌وره‌ بوو و مایه‌وه، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئومامه‌ی کچی حه‌مزه‌ی ماره کرد له سه‌له‌مه، هه‌ردووکیان تازه‌پیکه‌یش‌توو‌بوون، به‌لام هینده‌ی

(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ١٥٠.

(٢) أسد الغابة، ج ٣، ص ١٧٧.

نەبرد ئومامە كۆچى دوايى كرد، سەلەمە پاش وەفاتى پىغەمبەرىش (ﷺ) ژيا و لە سەردەمى ئومەويەكاندا كۆچى دوايى كرد.^(۱)

كوپىكى ترى ناوى عومەرى كوپى ئەبى سەلەمە بوو، لە سالى دووى كۆچى لە حەبەشە لەدايك بوو، ئەم ھاوولە دواتر ھاتە مەدينە و لەوى ژيا تا لە سەردەمى خىلافەتى عەلى كوپى ئەبووطالبىدا لەناو سوپاي عەلىدا بەشداری جەنگى جەمەلى كرد و دواتر لە سالى ھەشتاو سىي كۆچىدا ھەر لە مەدينە وەفاتى كرد،^(۲) عومەر دەلێت: رۆژىك لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) خواردنىكم دەخوارد، خەرىك بووم لە بەشەكانى قاپەكەو دەمخوارد، پىغەمبەر (ﷺ) پىي فەرمووم (كُلْ مِمَّا يَلِيكَ) (لەبەر خۆتەوە بخۆ)،^(۳) لە گىزانەوەيەكى تردا روونتر ھاتوو و دەلێت: فەرمووى: (يَا غُلَامُ، سَمِ اللَّهَ، وَكُلْ يَمِينِكَ، وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ) (ناوى خوا بىنەو بە دەستى راست بخۆ و لەبەر خۆتەوە بخۆ).^(۴)

ھەروەھا ئوموسەلەمە كچىكىشى ھەبوو بە ناوى زەينەب كە كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) ئوموسەلەمەى بەھاوسەر گرت ھىشتا زەينەب لە شىر نەبراوويەو.^(۵)

ئوموسەلەمە بەسەرھاتى خۆى لەگەل ئەبووسەلەمە دەگىرپتەو و دەلێت: جارێك بە ئەبووسەلەمەم وت بىستوومە ئافرەت كە مىزدەكەى مرد و لە دەستەى بەھەشتىەكان بوو و ئافرەتەكەش بەھەشتى بوو و شووى نەكردەو، خوا لە بەھەشتدا كۆيان دەكاتەو، بۆ پياویش ھەروا، دەى وەرە با من بەلێنت پى بدەم دواى تۆ شوو نەكەم و تۆيش دواى من ژن نەھىت، ئەبووسەلەمە وتى: گوپرايەلم دەبیت؟ منىش وتم: فەرمان بكە تا گوپرايەلت بم، عەبدولا وتى: ئەگەر من مردم شوو بكە، دواتر

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۳، ص ۱۴۹.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۹۲.

(۳) صحيح البخاري - كتاب الأطعمة - باب الأكل مما يليه، الرقم ۵۳۷۷.

(۴) صحيح مسلم - كتاب الأشربة - باب آداب الطعام والشراب وأحكامها، الرقم ۲۰۲۲.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۷۵.

وتی: خواجه داوی من پیاویکی باشتر ببه خشه به ئوموسه له مه که دلتەنگ و ناره‌حتی نه‌کات، ئه‌وه‌بوو که ئه‌بووسه له مه مرد، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) داوی ئوموسه له مه ی کرد.^(۱)

ئه‌بووسه له مه ی می‌ردی یه‌کێک بوو له‌به‌شداربوانی غه‌زای به‌در، دواتریش له‌ غه‌زای ئو‌حوودا به‌شدار ی کردو له‌ ئو‌حوودا بریندار بوو،^(۲) نزیکه‌ی مانگیک برین‌پی‌چی ئه‌و برینه‌ی ده‌کرا تا باش بوو،^(۳) پاش ئه‌وه پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ مانگی سه‌فه‌ردا ئه‌بووسه له مه ی کرد به‌ ئه‌میری سریه‌یه‌ک بۆ سه‌ر به‌نی ئه‌سه‌د، کاتیک له‌و سریه‌یه‌ گه‌رایه‌وه برینه‌که‌ی جه‌نگی ئو‌حوودی ته‌قی و له‌ مانگی جومادیلئاخیره‌دا به‌و هۆیه‌وه وه‌فاتی کرد.^(۴)

داوی وه‌فاتی ئه‌بووسه له مه، ئه‌بووبه‌کر داوی ئوموسه له مه ی کرد، به‌لام شووی پێ نه‌کرد، ئینجا عومه‌ر داوی کرد و شووی به‌ویش نه‌کرد، دواتر پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) داوی کرد و شووی کرد به‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).^(۵)

ئوموسه له مه ده‌لیت: که ئه‌بووسه له مه مرد وتم: ده‌بی‌ت چ که‌سیک هه‌بی‌ت له‌ ئه‌بووسه له مه باشتر بی‌ت؟ یه‌که‌م مال بوو له‌به‌ر خوا کۆچی کرد، ئه‌وه‌بوو پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) حاطیبی کو‌ری ئه‌بی به‌لته‌عه‌ی نارد تا داوام بکات بۆ پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) منیش وتم: من مندا‌لم هه‌یه‌و ئافره‌تیکیشم غیره‌م زۆره، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: بۆ مناله‌که‌ی داوا له‌ خوا ده‌که‌ین خوا مو‌حتاجی ده‌ستی دایکی نه‌کات و داواش له‌ خوا ده‌که‌م غیره‌که‌ی لایبات.^(۶) پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ سالی چواره‌می کۆچیدا گواستیه‌وه، ئه‌وکات ئافره‌تیکی زۆر جوان بوو.^(۷)

(۱) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۸، ص ۸۸

(۲) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ۴، ص ۱۵۴.

(۳) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۸، ص ۸۷

(۴) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ۴، ص ۱۵۴.

(۵) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۰۳.

(۶) صحیح مسلم - کتاب الجنائز - باب ما یقال عند المصیبه، الرقم ۹۱۸.

(۷) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۰۲.

ئومموسه له مه ده لیت: - کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) ویستی بمگوازیته وه -
 فهرمووی: ئەمشه و دیم بۆ لاتان، منیش بریک گهنم لا هه بوو له گهل بریک
 چه وریدا خوار دینیکم بۆ ئاماده کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) شه و هات بۆ لام. (۱)
 ئومموسه له مه ده لیت: که پیغه مبه ر (ﷺ) منی گواسته وه پیتی فهرمووم (إِنْ
 شِئْتَ سَبَّغْتُ لَكَ، وَإِنْ سَبَّغْتُ لَكَ سَبَّغْتُ لِنِسَائِي) (ئه گهر بته ویت چه وت شه و لات
 ده مینمه وه، به لام ئە گهر چه وت شه و لات بمینمه وه ئە وه بۆ ژنه کانی تریشم
 چه وت شه و ده مینمه وه). (۲) ئە وه بوو ئومموسه له مه سی شه وی هه لپژارد. (۳)
 ئومموسه له مه ده لیت: جاریک پیغه مبه ر (ﷺ) سویندی خوارد یه ک مانگ
 نه چیت به لای ژنه کانیدا، بیست و نۆ رۆژ ته وای بوو ئیتر ده چوو بۆ لای
 ژنه کانی، خه لکی وتیان: تۆ سویندت خوارد مانگیک نه چیت به لایاندا، ئە ویش
 فهرمووی: (إِنَّ الشَّهْرَ يَكُونُ تِسْعَةً وَعِشْرِينَ يَوْمًا) (مانگ هه یه بیست و نۆ رۆژه). (۴)
 جاریک جیبریل له شینوهی دیحیه ی که لیدا هات بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ)
 که لای ئومموسه له مه بوو، له گهل پیغه مبه ری خوا (ﷺ) قسه ی کرد و دواتر
 چوو، پیغه مبه ر (ﷺ) به ئومموسه له مه ی فهرموو ئە وه کئ بوو؟ وتی ئە وه
 دیحیه بوو، دوا ی ماوه یه ک پیغه مبه ر (ﷺ) له وتاردا باسی کرد که جیبریل
 هاتوو ه بۆ لای ئینجا زانی که ئە وه دیحیه نه بووه و جیبریل بووه. (۵)
 ده سته یه ک له ژنانی پیغه مبه ر (ﷺ) که هاو رای ئومموسه له مه بوون،
 به ئومموسه له مه یان وت له گهل پیغه مبه ر (ﷺ) قسه بکه تا به خه لکه که
 بلیت هه ر که س ده یه ویت دیاری ببات بۆ پیغه مبه ر (ﷺ) با له مالی هه ر

(۱) صحیح ابن حبان، الرقم ۴۱۲۸، حسنه شعيب الأرنؤوط.

(۲) صحیح مسلم - کتاب الرضاع - باب قدر ما تستحقه البکر والثیب من إقامة الزوج عندها عقب الزفاف، الرقم ۱۴۶۰؛ السنن الکبری للنسائی - کتاب عشرة النساء - الحال التي يختلف فيها حال النساء، الرقم ۸۸۷۶

(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۰۵.

(۴) صحیح البخاری - کتاب الصوم - باب قول النبي (ﷺ) إذا رأيتم الهلال فصوموا، الرقم ۱۹۱۰.

(۵) صحیح البخاری - کتاب المناقب - باب علامات النبوة في الإسلام، الرقم ۳۶۲۴؛ صحیح مسلم - کتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل أم سلمة أم المؤمنين (رضي الله عنها)، الرقم ۲۴۵۱.

ژنیکى بیت بوى بیات، ئومموسه له مهش چوو ئه وهى وت به پینغه مبهه (ﷺ)، پینغه مبهه (ﷺ) وه لامى نه دایه وه، جاریکى تر ژنه کانی ترى ئومموسه له مهیان بو هه مان مه به ست نارد وه وه پینغه مبهه (ﷺ) وه لامى نه دایه وه، له جارى سییه مدا پینغه مبهه (ﷺ) فه رمووى: (لا تؤذینى فى عاِشَة فإِن الوحی لم یأتنى وأنا فى ثوب امرأَة إلا عاِشَة)،^(۱) (سه بارهت به عایشه ئازارم مه ده، چونکه هیچ کات له ژیر یه ک جل له گه ل ئافره تیک بووبم سروشم بو نه هاتوو مه گه ر له گه ل عایشه).

ئومموسه له مه له غه زای ته بووکدا هاو ده م به پینغه مبهه (ﷺ) به شدار بوو، ئه وه تا عیرباضى کورى ساریه ده لیت: من هه موو کات له بهر ده رگای مالى پینغه مبهه (ﷺ) ده بووم هه م له ماله وه وه هه م له سه فه ریش، شه وى ته بووک پینغه مبهه (ﷺ) ویستی بجیته ناو خێوه ته که ی و ئومموسه له مه ی خیزانیشی له گه لدا بوو، من بو پیوستیه ک چوو بووم و هاتمه وه.^(۲)

ئه بوو موسا ده لیت: من لای پینغه مبهه (ﷺ) بووم که له جه عرانه له نیتوان مه ککه وه مه دینه لایدا بوو، بیلایش له گه ل پینغه مبهه (ﷺ) بوو، ئه عراییه ک هات بو لای پینغه مبهه (ﷺ) و وتی: ئه وه به لینه ی بیت دام بۆم نایه نیته دی؟ پینغه مبهه (ﷺ) فه رمووى: (موژده ت لى بیت)، کابرا وتی: موژده ی زۆرت پيداوم، پینغه مبهه (ﷺ) وه ک توو په ییه کی هه بیت ته ماشای ئه بوو موسا و بیلالی کرد و فه رمووى: (رَدَّ الْبُشْرَى، فَأَقْبَلَا أَنْتُمَا) (کابرا موژده که ی به رپه رچ دایه وه، ئیوه وه رن)، ئیمهش چوین، داواى قاپی ئاوى کرد و ده ست و ده موچاوى تیدا شوو و ئاوى رادایه ده مى و کردیه وه ناوى و دواتر فه رمووى: (اَشْرَبْنَا مِنْهُ، وَأَقْرَعْنَا عَلَى وُجُوهِكُمَا وَنَحْوَرِكُمَا وَأَبْشَرْنَا) (لیى بخۆنه وه و بیکه ن به سه ر ده موچاوو و گه ر دنتاندا

^(۱) صحیح البخاری - کتاب الهبة وفضلها - باب من اهدى إلى صاحبه وتحرى بعض نسائه دون بعض، الرقم ۲۵۸۱.

^(۲) تاریخ دمشق لابن عساکر، ج ۴۰، ص ۱۸۹، البداية والنهاية لابن كثير، ج ۶، ص ۱۱۸.

و موژده تان لی بیت)، ئیمهش واما نکرد، پاشان فهرمووی: زیاده که ی
لی بهیلنه وه بو دایکتان، ئومموسه له مه ی له پشت په رده وه بانگ کرد،
ئیمهش زیاده که یمان بو هیشته وه.^(۱)

ئومموسه له مه کوتا خیزانی پیغمبر (ﷺ) بوو که وه فاتی کرد، هینده
ژیا تا شه هید بوونی حوسهینی کوپی عهلی بیست و دلته نگیه کی زور
دایگرت، که میک پاش ئه و رووداوه وه فاتی کرد، ته مه نی نزیکه ی نه وه د
سال ده بوو،^(۲) ته رمه که شی له به قیغ ئه سپه رده کرا،^(۳) مردنه که شی له سالی
شهست و یه کی کوچیدا بوو، ئه و رایهش ده لیت: له سالی په نجا و نوی
کوچیدا وه فاتی کرد و وه راست نیه.^(۴)
ئومموسه له مه یه کیک بوو له ئافره ته زاناکانی ناو هاوه لان.^(۵)

۳۳۳. هیندی کچی ئە ئا ئه (ﷺ)

ناوی هیندی کچی ئە ئا ئه یه، ئه م ئافره ته موسلمان بووه و چووه ته خزمه ت
پیغمبر (ﷺ) و به یعه تی پیداه، پیغمبر (ﷺ) له ده سته که ته کانی خه یبه ردا
سی کو لی بو بریه وه.^(۶)

۳۳۴. هیندی کچی ئەوس (ﷺ)

ناوی هیندی کچی ئەوسی کوپی شه ریه، له پشتیوانانه و چووه ته
خزمه ت پیغمبر (ﷺ) و به یعه تی پیداه.^(۷)

(۱) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب غزوة الطائف، الرقم ۴۳۲۸؛ صحیح مسلم - کتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل أبي موسى وأبي عامر الأشعريين (رضي الله عنه)، الرقم ۲۴۹۷.

(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۰۲.

(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۰۹.

(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۱۰.

(۵) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۰۳.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۲۸.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۴۹.

۳۲۵. هیندی کچی ئهوسی ئه نصاری (ﷺ)

ناوی هیندی کچی ئهوسی کوپی عهدیه، له پشتیوانانه و چووه ته خزمهت پیغه مبه (ﷺ) و به یهعتی پیداوه.^(۱)

۳۲۶. هیندی کوپی حارثه (ﷺ)

ناوی هیندی کوپی حارثه ی ئه سلمیه و یه کتکه له به شداربوانی حوده یبیه و هاو ده م به شهش برای تری پتکه وه به شدارییان کرد.^(۲) هیند له خیلافهتی عهلی کوپی ئه بو و طالیدا له مه دینه کوچی دواپی کرد.^(۳)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۴۹.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۵۶.

^(۳) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - هند بن حارثة الأسلمي (ﷺ)، الرقم ۶۳۰۹.

ٲهو هاوه لانه ى ناويان
به پيتى (و)
دهست پى دهكات

۳۳۷. وایبصه ی کوپی مه عبده (ﷺ)

ناوی وایبصه ی کوپی مه عبده ی کوپی عوتبه ی ئه سه دیه، له سالی نو ی کۆچیدا هاته خزمهت پیغه مبهری خوا (ﷺ)، دوا ی وه فاتی پیغه مبه ریش (ﷺ) ژیا تا سه رده می عومه ری کوپی عه بدولعه زیز.^(۱)

وایبصه ده لیت: پیغه مبهری خوا (ﷺ) که سیک ی بینی به ته نها له دوا ی ریزه کانه وه نویژی ده کرد، فه رمانی کرد به کابرا نویژه که ی دووباره بکاته وه.^(۲)

وایبصه باسی شیوازی رکوعی پیغه مبه ر (ﷺ) ده کات و ده لیت: پیغه مبهری خوام (ﷺ) بینی که نویژی ده کرد، کاتیک رکوعی ده برد هینده پشتی ریک ده کرده وه ئه گهر ئاوت برشتایه ته سه ر پشتی ده وه ستا و نه ده پڑا.^(۳)

۳۳۸. واثیله ی کوپی خه ططاب (ﷺ)

ناوی واثیله ی کوپی خه ططاب ی قوره ی شیه، واثیله ده لیت: کابرایه ک هاته مزگهوت و پیغه مبه ر (ﷺ) به ته نها بوو، که کابرا هاته ژووره وه پیغه مبه ر (ﷺ) که میک بو ی جوولا، پی و ترا ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) جیگه فراوانه، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: باوه ردار مافی هیه.^(۴)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۹۰.

(۲) جامع الترمذي - أبواب الصلاة عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء في الصلاة خلف الصف وحده، الرقم ۲۳۰ وقال حديث حسن؛ سنن أبي داود - كتاب الصلاة - باب الرجل يصلي وحده خلف الصف، الرقم ۶۸۲؛

سنن ابن ماجه - أبواب إقامة الصلاة والسنة فيها - باب صلاة الرجل خلف الصف وحده، الرقم ۸۰۰۴، صححه شعيب الأرناؤوط، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن ابن ماجه، الرقم ۱۰۰۴.

(۳) سنن ابن ماجه - أبواب إقامة الصلاة والسنة فيها - باب الركوع في الصلاة» الرقم ۸۷۲.

(۴) شعب الإيمان للبيهقي، الرقم ۸۶۲۱.

۳۳۹. واثیلہی کوپی عہدولا (ﷺ)

ناوی واثیلہی کوپی عہدولایہ، جا ہندی دہلین عہدولا بہ
 ۱۰۰۰۰ ناسراوہو ہندی دہلین بہ لکو ۱۰۰۰۰ سقہع باپیرہی بووہ،
 کونہکھی ۱۰۰۰۰ قورصافہ یان ۱۰۰۰۰ موہمہدہ، ۱۰۰۰۰ ہاوہلہ پیش
 غہزای تہبووک موسلمان بوو و لہ غہزاکہدا بہ شداری کرد، دواتریش
 یہکیک بوو لہ ۱۰۰۰۰ صوففہ، دوا۱ و ہفاتی پیغہمبہریش (ﷺ) ژیا و
 بہ شداری فتوحاتی کرد و لہ فہتھی دیمہ شق و حیمص و چہندی
 تردا بہ شداری کرد و تا سہردہمی عہدولمہلیکی کوپی مہروان ژسا
 و لہو سہردہمہدا و لہ تہمہنی ہفتا و ہشت سالیڈا کوچی دوا۱ی
 کرد، رایہکیش دہلینت: تہمہنی نزیکہی سہد و شہست و پینج سال
 بووہ، بہلام بہو پیئہی بہ شداری فتوحات بووہ دیارہ رای یہکہمیان
 نزیکترہ لہ راستیہوہ.^(۱)

واٹیلہ دہلینت: پیغہمبہری خوا (ﷺ) فہرمووی: (إن من أعظم الفری أن یدعی
 الرجل إلى غیر أبیہ، أو یری عینہ ما لم تر، أو یقول علی رسول اللہ (ﷺ) ما لم یقل)،^(۲)
 (لہ گہورہترین دروکان ۱۰۰۰۰ یہ کہ سیک بانگہواز بو جگہ لہ باوکی
 خو۱ بکات یان بلینت بہم چاوہم شتیک دیوہو نہیدیبت-لہ گپرانہوہیہکی
 تردا ہاتوہ بلینت فلانہ خوہم دیوہو نہیدیبت-^(۳) یان شتیک بلینت بہ دہم
 پیغہمبہری خواوہ کہ ۱۰۰۰ نہیفہرمووبینت).

واٹیلہ دہلینت: پرسیارم کرد لہ پیغہمبہری خوا (ﷺ) و وتم: ۱۰۰۰
 پیغہمبہری خوا (ﷺ) ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ دہمارگیرہ کہ سیک ۱۰۰۰ خو۱ خو۱

^(۱) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۶، ص ۵۹۱.

^(۲) صحیح البخاری - کتاب المناقب - باب حدثنا أبو معمر «الرقم ۳۵۰۹».

^(۳) صحیح ابن حبان - المقدمة - باب الاعتصام بالسنة وما يتعلق بها نقلا وأمرًا وزجرا - ذکر البیان بأن
 الکذب علی المصطفی (ﷺ) من أفری الفری، الرقم ۳۲.

بويت؟ فهرمووی: (لا، ولكن من العصبية أن يعين الرجل قومه على الظلم)،^(۱) (نا به لام دهمارگیری ئه وهیه که سیک له سهر سته م پالپشتی قه ومه که ی بکات).

۳۶۰. واسیعی کوپی حیببان (ﷺ)

ناوی واسیعی کوپی حیببانه، له پشتیوانانه و یه کیکه له به شداربوانی به یعه تی ریسوان، له هه موو بار و غه زاکاندا ئاماده بووه و تا سه رده می ده سه لاتی عه بدولای کوپی زوبه یر ژیا و له رووداوی هه رردها کوژرا.^(۲)

۳۶۱. واقیدی خزمه تکار (ﷺ)

ناوی واقیده و خزمه تکاری پیغه مبه ری خوایه (ﷺ)، واقید ده لیت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرمووی: (من أطاع الله عز وجل فقد ذكره، وإن قلت صلاته وصيامه وتلاوته للقرآن، ومن عصي الله فلم يذكره وإن كثرت صلاته وصيامه وتلاوته للقرآن)،^(۳) (هه رکه س گوێپرایه لی خوا بکات ئه وه یادی خوا ده کات با نوێژ و روژوو و قورئان خویندنیشی که م بیت، هه رکه سیش له فه رمانی خوا ده رچیت ئه وه یادی خوا ناکات با نوێژ و روژوو و قورئان خویندنیشی زۆر بیت).

۳۶۲. واقیدی کوپی سه هل (ﷺ)

ناوی واقیدی کوپی سه هله، له پشتیوانانه و له جهنگی یه مامه دا به شدار ی کرد و تیایدا شه هید بوو.^(۴)

(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين (ﷺ) - حديث كعب بن عياض (ﷺ)، الرقم ۱۷۷۴۴؛ سنن ابن ماجه - أبواب الفتن - باب العصبية، الرقم ۳۹۴۹ «حسنه شعيب الأرنؤوط».

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۹۳.

(۳) المعجم الكبير للطبراني - باب الواو - من اسمه واقد - واقد مولى رسول الله (ﷺ)، الرقم ۴۱۳؛ معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۹۶۱.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۹۴.

۳۶۳. واقیدی کوپی عہدولہ (ﷺ)

ناوی واقیدی کوپی عہدولہ کوپی عہدمہنافی یہربووعیہ، یہکیکہ
لہ بہشداربوانی غہزای بہدر،^(۱) لہ سہرہتای خیلافہتی عومہری کوپی
خہططابدا کۆچی دواپی کرد.^(۲)

۳۶۴. وائیلی کوپی ریئاب (ﷺ)

ناوی وائیلی کوپی ریابی قورہیشی سہہمیہو دوو برای ہہبوو بہ
ناوہکانی موعہمہر و حہبیب کہ ئہوانیش ہاوہلی پیغہمبہر (ﷺ) بوون.^(۳)

۳۶۵. وائیلی کوپی حوجر (ﷺ)

ناوی وائیلی کوپی حوجری کوپی رہبیعہیہ، ہاتہ خزمہت پیغہمبہر (ﷺ)
و پیغہمبہریش (ﷺ) پارچہ زہویہکی بۆ بریہوہو نووسراویکی بۆ نووسی.^(۴)

۳۶۶. وەحشی کوپی حەرب (ﷺ)

ناوی وەحشی کوپی حەربی حەبەشیہ، وەحشی کۆیلەیک بوو لہ مەککەو
لہ غەزای ئوحدودا بەشداری کرد و حەمزەہی مامی پیغہمبہری خوای (ﷺ)
شەہید کرد، خۆی وردەکاری بەسەرہاتەکە باس دەکات و دەلێت: من لای
جوبەیری کوپی موطعیم بووم، جا جوبەیر لہ غەزای بەدردا مامی کوژرابوو،
پێی وتم: ئەگەر مامی موحمەد بکوژیت ئەوہ ئازاد دەکەم، ئەوہبوو لہ
روژی جەنگی ئوحدودا منیش چووم بۆ جەنگ، سیبای وتی: کەس ھەیە
جەنگی بەرامبەریم لہگەڵ بکات؟ حەمزە ہات بۆی و قسەیکە ناشیرینی وت:

(۱) أسد الغابۃ، ج ۵، ص ۴۵۰.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۹۴.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۹۷.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۵۹۶.

به سيباع و وتی: ئایا دژایه تی خواو پیغه مبه ری خوا ده که یت؟ ئینجا هه لی کوتایه سه ری،^(۱) تاکه خه م و خه یال م ئه وه بوو ئازاد بېم، بۆیه چاوم له سه ر هه مزه بوو،^(۲) له پشت به ردیکه وه خۆم بۆ مه لاس دا تا ده رفه تی چاکم ده ست که وت و به ره که م لیتمدا و دام له ورگی،^(۳) هه مزه هه ولیده دا هه ستیته وه به لام نه یتوانی و که وت، منیش گه رامه وه بۆ مه ککه و ئازاد کرام، ئینجا که فه تحی مه ککه کرا منیش چووم بۆ طائیف و له وئ مامه وه، کاتیک خه لکی مه ککه ری ککه وتنیان له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) کرد بارم سه خت بوو و ده موت باشه مل بۆ کوئ بنیم؟ له و خه مه دا بووم که که سینک منی بینی و وتی: چیه وا خه م بار ده تبینم؟ منیش وتم: وه لا من مامی موحه ممه دم کوشتووه و ده بینم ئه م خه لکه ش له گه لی ری ککه وتون و نازانم به ره و کوئ راکه م؟ ئه ویش وتی: به خاو هه رکه س بچیت بۆ لای و شایه تومان به یتیت ئه و نایکوژیت، منیش خیرا چوومه مه دینه و چوومه به رده می و به پیوه وه ستابووم و ئه ویش دانیشتبوو، سه ری به رز کرده وه و فره مووی: تۆ وه حشیت؟ وتم: به لی، ئینجا شایه تومانم هینا،^(۴) فره مووی: تۆ هه مزه ت کوشت؟ وتم: مه سه له که وایه که بیستووته؟^(۵) ئینجا فره مووی: ئاده ی بۆم باس بکه چۆن هه مزه ت کوشت مال ویران؟ منیش به سه ره اته که م بۆ گێرایه وه،^(۶) پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی: (فهل تستطيع أن تغيب عني وجهك)، (ده ی ئه توانیت ده موچا وتم لی دوور بگریت)، منیش خۆم دوور ده گرت له پیغه مبه ر (ﷺ) تا وه فاتی کرد، ئینجا که سه رده می ئه بووبه کر هات و سوپای نارد بۆ یه مامه، منیش وتم: ئه چم تا موسه یله مه بکوژم به وه

(۱) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب قتل حمزة بن عبد المطلب (ﷺ)، الرقم ۴۰۷۲.

(۲) المعجم الكبير للطبراني - باب الحاء - باب من اسمه حمزة - حمزة بن عبد المطلب بن عبد مناف - واستشهد حمزة (ﷺ) يوم أحد، الرقم ۲۹۴۷.

(۳) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب قتل حمزة بن عبد المطلب (ﷺ)، الرقم ۴۰۷۲.

(۴) مسند أبي داود الطيالسي - وحشي بن حرب، الرقم ۱۴۱۲، السنن الكبرى للبيهقي - كتاب السير - جماع أبواب السير - باب الكافر الحربي يقتل مسلما ثم يسلم لم يكن عليه قود، الرقم ۱۸۲۵۸.

(۵) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب قتل حمزة بن عبد المطلب (ﷺ)، الرقم ۴۰۷۲.

(۶) مسند أبي داود الطيالسي - وحشي بن حرب، الرقم ۱۴۱۲، السنن الكبرى للبيهقي - كتاب السير - جماع أبواب السير - باب الكافر الحربي يقتل مسلما ثم يسلم لم يكن عليه قود، الرقم ۱۸۲۵۸.

حه قی کوشتنه که ی همهزه بکه مه وه،^(۱) له گه ل خه لکه که چووم و موسه یله مه م کرده چاو،^(۲) بینیم که سیک لای که له به ریکی دیواریک وه ستاوه ده لیت و شتره ره شه یه کی پرچ بلاوه،^(۳) له گه ل یه کیک له پشتیوانان هه لمانکوتایه سهری و به هه مان ئه و رمه ی که همهزه م پی کوشتبوو دام له موسه یله مه،^(۴) رمه که م دا له نیوه ندی مه که کانی و له پشته وه رمه که ده رچوو، پشتیوانیه که ش به شمشیر لیت داو دای له سهری،^(۵) ئیتر خوا زانتره کامان کوشتمان، ئه گه ر من کوشتبیتم ئه وه چاکترین که س و خراپترین که سیشم کوشتون^(۶) (واته همهزه و موسه یله مه).

وه حشی کاتیک له جهنگی ئو خود دا ته رمه که ی همهزه ی بینی چوو به رمیک یان به خه نجه ریگ سکی همهزه ی هه لدری،^(۷) ئینجا جه رگی همهزه ی هه لگرت و بردی بو هیند، چونکه ئه و ئافره ته هه ر له کاتی کوژرانی باوکیه وه له جهنگی به دردا به دهستی همهزه نه زری کردبوو جه رگی همهزه ی دهست بکه ویت،^(۸) ئه وه بوو که جه رگه که که وته دهست هیند، هیند جه رگه که ی جوی و دواتر تفییه وه، ئینجا هاته لای ته رمه که ی همهزه و ته رمه که ی زیاتر شیواند.^(۹)

وه حشی له جهنگی یه رمو و کیشدا به شداری کرد و دواتر له حیمص نیشه جی بوو تا دواچار له خیلافه تی عوثمانی کوپی عه ففاندا کۆچی دوایی کرد.^(۱۰)

(۱) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب قتل حمزة بن عبد المطلب (ﷺ)، الرقم ۴۰۷۲.

(۲) مسند أبي داود الطيالسي - وحشي بن حرب، الرقم ۱۴۱۲، السنن الكبرى للبيهقي - كتاب السير - جماع أبواب السير - باب الكافر الحربي يقتل مسلما ثم يسلم لم يكن عليه قود، الرقم ۱۸۲۵۸.

(۳) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب قتل حمزة بن عبد المطلب (ﷺ)، الرقم ۴۰۷۲.

(۴) مسند أبي داود الطيالسي - وحشي بن حرب، الرقم ۱۴۱۲، السنن الكبرى للبيهقي - كتاب السير - جماع أبواب السير - باب الكافر الحربي يقتل مسلما ثم يسلم لم يكن عليه قود، الرقم ۱۸۲۵۸.

(۵) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب قتل حمزة بن عبد المطلب (ﷺ)، الرقم ۴۰۷۲.

(۶) مسند أبي داود الطيالسي - وحشي بن حرب، الرقم ۱۴۱۲، السنن الكبرى للبيهقي - كتاب السير - جماع أبواب السير - باب الكافر الحربي يقتل مسلما ثم يسلم لم يكن عليه قود، الرقم ۱۸۲۵۸.

(۷) مصنف ابن أبي شيبة - كتاب المغازی - هذا ما حفظ أبو بكر في أحد وما جاء فيها، الرقم ۳۷۹۰۵.

(۸) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۱۷۹.

(۹) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۱۰.

(۱۰) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۰۱.

۳۶۷. وهحووی کوری ئەسلەت (ﷺ)

ناوی وهحووی کوری ئەسلەت، لە پشتیوانانەو یەکیکە لە بەشداربوانی غەزای خەندەق، لە غەزاکانی دواتریشدا بەشدارێ کرد. (۱)

۳۶۸. ومدقەوی کوری ئیاس (ﷺ)

ناوی ومدقەوی کوری ئیاسی کوری عەمرە، لە پشتیوانانەو یەکیکە لە بەشداربوانی غەزای بەدر. (۲)

۳۶۹. ومدیعەوی کوری عەمر (ﷺ)

ناوی ومدیعەوی کوری عەمری کوری یەسارە، یەکیکە لە بەشداربوانی غەزای بەدر. (۳)

۳۷۰. ومردان (ﷺ)

ناوی ومردانەو خزمەتکاری بوو لە طائیف، لەکاتی گەمارۆکەدا ومردان دابەزیە خواوەوەو موسلمان بوو، پیغەمبەریش (ﷺ) دایە دەست ئەبانی کوری سەعید تا هەم پێداویستیهکانی بۆ دابین بکات و هەم قورئانی فێر بکات. (۴)

۳۷۱. ومردانی تەمیمی (ﷺ)

ناوی ومردانی کوری موخەریمی تەمیمیەو گەورەیی ھۆزەکەیی بوو و بەو ناسرابوو کە ھەرگیز درۆ ناکات، جا کاتیکی عویەینەیی کوری حیصن

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۰۱.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۰۲.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۰۳.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۰۶.

پیکرا، وهفدیک هاتن بۆ لای پیغه مبهری خوا (ﷺ) و وهردان به نوینهری هۆزه که له خزمهت پیغه مبهردا (ﷺ) قسهی کرد.^(۱)

۳۱۵۲. وەردانی کۆری موخەرریم (ﷺ)

ناوی وەردانی کۆری موخەرریم یان مەخرەمەیه، بڕایەکی هەبوو بە ناوی حەیدە که ئه‌ویش هاوهل بوو، هەردووکیان هاتوونەتە خزمەت پیغه مبهەر (ﷺ) و موسلمان بوون و پیغه مبهری خواش (ﷺ) نزای خیری کردووه بۆیان.^(۲)

۳۱۵۳. وەردی کۆری خالید (ﷺ)

ناوی وەردی کۆری خالیدی بەجلیه و یه‌کێکه له به‌شداربوانی فه‌تحی مەکه‌و له غەزاکەدا له‌لای راستی پیغه مبهری خواوه (ﷺ) بوو.^(۳)

۳۱۵۴. وەردی کۆری عەمر (ﷺ)

ناوی وەردی کۆری عەمره‌و له سڕیه‌یه‌کدا له‌گه‌ل زه‌یدی کۆری حارثه به‌شدارێ کرد و تیایدا شه‌هید بوو.^(۴)

۳۱۵۵. وەعلە ی کۆری یه‌زید (ﷺ)

ناوی وەعلە ی کۆری یه‌زیده‌و کچی‌کی هەبوو که ناسرابوو به ئوممویه‌زید و فه‌رمووده‌ی له باوکیه‌وه گێژاوه‌ته‌وه، ئوممویه‌زید ده‌لێت: باوکم ده‌یوت: بیستوو‌مه له پیغه مبهەر (ﷺ) له نوێژی به‌یانیدا سورەتی قاف و قل هو الله أحد ی ده‌خویند، هه‌روه‌ها بیستوو‌مه له پیغه مبهەر (ﷺ) که فه‌رمانی ده‌کرد

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٠٤.

^(۲) أسد الغابة، ج ٢، ص ٩٩.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٠٣.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٠٣.

به روژووگرتن له روژی عاشوورادا.^(۱)

۳۵۶. ومقصابی کچی مهسعوود (ﷺ)

ناوی وه مقصابی کچی مهسعوودی کوپی عامیره، له پشتیوانانه و هاتووه ته خزمهت پیڼغه مبهه (ﷺ) و به یعتی پیداوه.^(۲)

۳۵۷. وه کیعی ته میمی (ﷺ)

ناوی وه کیعو برای حاجیبی کوپی زورارهیه، کاتیک حاجیبی کوپی زوراره له مه دینه بوو صه فوانی کوپی ئه سیدیش هاته مه دینه، کابرایه کی به نی له یث له وئ بوو و به دواي که سیکي ته میمیدا ده گه را تا بیکوژیت، که صه فوانی بیني کوشتی، خیرا حاجیب له گه ل وه کیعی برابدا ئه و که سه یان گرت و بردیان بۆ لای پیڼغه مبهه ری خوا (ﷺ) و وتیان: ئه م که سه هاوه له که ی ئیمه ی کوشتووه، پیڼغه مبهه ری خوایش (ﷺ) ئه و که سه ی نه ده ناسی چونکه هیتشتا موسلمان نه بوو بوو، پیڼغه مبهه ری (ﷺ) پیشنیاری خوین بایی کرد بۆیان و ئه وانیش وتیان: جگه له ئیمه که سی تر هیه شیاو به و خوین بایه، مه به ستیان هاوړیکانیان بوو، کاتی که سوکاره که ی هه والیان پئ گه یشت که پیڼغه مبهه ری (ﷺ) هزی کردووه خوین بایی وه ربگرن له بری کوشتنه وهی، ئه وانیش له و که سه خو ش بوون له بهر پیڼغه مبهه ری (ﷺ) و بی هیچ خوین بایی وه رگرتنیک وازیان هیتا.^(۳)

۳۵۸. وه لیدی کوپی جابیر (ﷺ)

ناوی وه لیدی کوپی جابیری به حته ریه و چووه ته خزمهت پیڼغه مبهه ری (ﷺ) و پیڼغه مبهه ری خوایش (ﷺ) نووسراویکی بۆ نووسی و وه لیدیش به رده وام

^(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۹۲۸.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۶۲.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۳، ص ۴۳۲.

ئەو نووسراوەی لای خۆی پاراستبوو.^(۱)

۳۵۹. وهلیدی کوری عەبدشەمس (ﷺ)

ناوی وهلیدی کوری عەبدشەمس می مه خزوومیه و کونیه که ی ئەبوو عەبدوره حمان بوو و له خانه دانه کانی قورەیش بوو، له خیلافهتی ئەبووبه کری صدیقدا له جهنگی یه مامه دا شهید بوو.^(۲)

۳۶۰. وهلیدی کوری عوقبه (ﷺ)

ناوی وهلیدی کوری عوقبه ی ئومه ویه و له سهری دایکیه وه برای عوثماني کوری عهففان بوو، باوکی نه یاریکی سه رسه ختی ئیسلام بوو، وهلیدیش به بیتاوه پی مایه وه تا له فه تحی مه ککه دا موسلمان بوو، ته منه نی زور نه بوو و تازه بالغ بووبوو.^(۳)

جاریک پیغه مبه ر (ﷺ) وهلیدی نارد بۆ لای به نیلموصله لق تا زه کاته که یان وه ربگریت، وه لید که گه یشته ئەو ی و ئەوانی ناسیه وه گه رایه وه و تی: ئە ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ئەوان هه لگه راونه ته وه، ئەوه بوو پیغه مبه ر (ﷺ) خالیدی کوری وهلیدی نارد بۆ یان، خالید به شه وه والگری نارد بین ی ئەوان وازیان نه هیناوه له ئیسلام، بۆیه گه رایه وه بۆ لای پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و باسه که ی خسته پروو، ئەوه بوو خوائ گه وره ئایه تی دابه زانده خواره وه (یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ).^(۴)

وه لید له خیلافه تی عوثماني کوری عهففاندا له لایه ن عوثمانه وه کرا به والی کووفه وه ئەوهش کرا به تانه یه ک به رامبه ر به عوثمان که براکه ی خۆی

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۱۳.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۱۴.

^(۳) أسد الغابة، ج ۵، ص ۴۶۷-۴۶۸.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۱۵.

کردووه به والی و سه‌عدی کوپی ئه‌بی وه‌ققاصی له‌به‌ر ئه‌و لابردووه.^(۱)
 مه‌سه‌له‌که‌ش ئه‌وه‌بوو که ئیبن مه‌سعوود له‌ سه‌رده‌می عوثماني کوپی
 عه‌ففاندا که به‌رپرسی به‌یتولمالي موسلمانان بوو له‌ کووفه، له‌گه‌ل سه‌عدی
 کوپی ئه‌بی وه‌قاص کیشیه‌کی بۆ دروست بوو، عوثماني کوپی عه‌ففان
 پاش ماوه‌یه‌کی زۆر سه‌عدی کوپی ئه‌بی وه‌ققاصی له‌ والیه‌تی کووفه
 لابرد، ئه‌ویش له‌به‌ر کیشیه‌ک که له‌گه‌ل ئیبن مه‌سعوود هه‌یبوو، چونکه
 قه‌رزێ له‌ به‌یتولمال کردبوو که ئیبن مه‌سعوود به‌رپرسی بوو، کاتیک
 ئیبن مه‌سعوود داوای قه‌رزه‌که‌ی کرده‌وه له‌ سه‌عد، سه‌عد توانای نه‌بوو
 بیداته‌وه، بۆیه کیشیه‌که‌وته نیتوانیانه‌وه، هه‌واله‌که‌ گه‌یشه‌وه به‌ عوتمان و
 سه‌عدی لابرد و وه‌لیدی کوپی عوقبه‌ی له‌ شوینیدا دانا.^(۲)

ئیب‌ن‌ولعه‌ره‌بی ده‌لێت: (سه‌باره‌ت به‌ دانانی وه‌لیدی کوپی عوقبه‌ ئه‌وا -
 هاوده‌م به‌ خرابی نیازه‌کان- خه‌لکی پێش چاکه‌ خراپه‌یان گرته‌به‌ر، بۆیه
 درۆسازان که‌وته‌ن باسی ئه‌وه‌ی عوتمان بۆ نیازی خۆی کردوویه‌تی به‌
 به‌رپرس، عوتمان ده‌لێت: من وه‌لیدم دانه‌ناوه له‌به‌رئ‌وه‌ی برام بووبیت،
 به‌لکو له‌به‌رئ‌وه‌ داناوه که کوپی ئوم حه‌کیمی به‌یضائه، ئه‌و ژنه‌ش پووری
 پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) و دوانه‌ش بووه له‌گه‌ل باوکی پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ)-واته‌ ئوم
 حه‌کیم و عه‌بدو‌لای باوکی پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) به‌یه‌ک سک له‌دایک بون- پشت
 به‌خوا دواتریش روونی ده‌که‌ینه‌وه، دانانی والیش ئیجتیهاده، عومه‌ر سه‌عدی
 کوپی ئه‌بی وه‌ققاصی لابرد و که‌سی پله‌ نزم‌تر له‌وی پێش ئه‌و خست،
 به‌ عوتمان و‌تر‌ا تو وه‌لیدت داناوه چونکه وه‌لید براته له‌ رێی دایکته‌وه
 (ئه‌روای کچی کوره‌یزی کوپی ره‌بیعه‌ی کوپی حه‌بیبی کوپی عه‌بدشه‌مس)،
 ئه‌ویش وتی: به‌لکو بۆیه کردوومه به‌ والی چونکه پوورزای پێغه‌مبه‌ری
 خوايه(ﷺ)، چونکه ئوم حه‌کیم پووری پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) بوو و دایه‌گه‌وره‌ی

(۱) أسد الغابة، ج ۵، ص ۴۶۹.

(۲) الکامل فی التاریخ، ج ۲، ص ۴۷۷.

عوثمان و دایه گوره ی وهلید بووه له رووی دایکیانه وه که نه روا بووه، نوم کهیم دوانه بووه له گه ل عه بدولای باوکی پیغه مبهری خوادا (ﷺ)، جا چ کیشه یه که هیه که سیک برای خوی یان که سی نژیکی خوی دابنیت.^(۱) وهلید جاریک بهرنویژی کرد بو خه لکی و له بری دوو رکات چوار رکات نویژی کرد و شایه تی سه رخوشی له سهر درا و له سهر نه وهش خه لیفه عوتمان جه لدی لیدا و له پوسته که ی لایبرد، دواتر وهلید تا سهرده می مو عاوییه ی کوری نه بوو سوفیان ژیا و له و سهرده مه دا وه فاتی کرد.^(۲)

۳۶۱. وهلیدی کوری وهلید (ﷺ)

ناوی وهلیدی کوری وهلیدی کوری موغیره ی مه خزومیه، برای خالیدی کوری وهلیده و له به دردا هاو ده م به بیباوه ران به شداری کرد، دواتر براکانی نازادیان کرد، که نازاد بوو ئینجا باوه ری هینا و وتی: بویه پیشترا باوه رم نه هینا نه وهک بلین له ترسی به ندرانه که ی موسلمان بووه، ئینجا برایه وه بو مه که وه له وئ براکانی به ندیان کرد، پیغه مبهری خواش (ﷺ) به رده وام نزی بو ده کرد.^(۳) پیغه مبه ر (ﷺ) له نویژه کانیدا قنوتی ده خویند و نزی بو وهلید و چند هاوه لیکي تر ده کرد، له قنوته که یدا ده یفه رموو (خوایه عه بیاشی کوری نه بی ره بیعه رزگار بکه، خوایه سه له مه ی کوری هیشام رزگار بکه، خوایه وهلیدی کوری وهلید رزگار بکه).^(۴)

دواتر وهلید رزگاری بوو و له عومره ی دواي حوده بییه دا خوی گه یاند به پیغه مبه ر (ﷺ)، له عومره ی دواي ریکه و تنی حوده بییه دا که موسلمانان چوون بو عومره، هیشتا خالیدی برای وهلید نه یاری و دوژمنی سه رسه ختی

^(۱) العواصم من القواصم.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۱۶-۶۱۷.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۱۹.

^(۴) صحيح البخاري - كتاب الدعوات - باب الدعاء على المشركين، الرقم ۳۹۹۳؛ صحيح مسلم - كتاب المساجد ومواضع الصلاة - باب استحباب القنوت في جميع الصلاة إذا نزلت بالمسلمين نازلة، الرقم ۶۷۵.

ئىسلام و مۇسلمانان بوو، بۆيە چاۋى بەۋە ھەلئەدەھات پىغەمبەر(ﷺ) و ھاۋەلان بېيىت دىنە ناۋ مەككە، بۆيە لە مەككە چوۋيە دەرەۋە، پىغەمبەر(ﷺ) لەۋى بە ۋەلىدى براى خالىدى فەرموو (خالىد ھى ئەۋە نىە خۆى بىئاگا بىكات لە ئىسلام، ئەگەرىش ئەۋ بەھىزى و توانايەى لەگەل مۇسلمانان دژ بە بىياۋەرپان بەكاربەيتايە باشتەر بوو بۆى، بە دۇنيابىشەۋە پىش خەلكى ترمان دەخست)، ۋەلىدىش ئەۋ ھەۋالەى دا بە خالىد، خالىد كە ئەمەى بىست قسەكە كارى تىكرد و بوۋيە ھۆكارى مۇسلمان بوون و كۆچكردنى بەرەۋ مەدىنە،^(۱) بەمە ۋەلىد بوو بە ھۆكارى مۇسلمانبونى خالىدى براى. لەم بەسەرھاتەۋە كە خالىد باسى دەكات دەرەكەۋىت ۋەلىد پىش حودەبىيە چوۋەتە خزمەت پىغەمبەر(ﷺ) و لەگەلىدا ھاتوۋە بۆ عومرە، خالىد دەلىت: پىغەمبەر(ﷺ) بۆ عومرە ھاتە مەككە و منىش چوۋمەدەرەۋە، ۋەلىدى براشم لەگەل پىغەمبەر(ﷺ) ھاتبوو بۆ مەككە و بەدوامدا گەرابوو، بەلام منى بەدىنەكردبوو، بۆيە نامەيەكى بۆ نووسىبووم و تىايدا نووسىبووى (زۆر سەرم سوڧ دەمىتت چۆن ئىسلام ھەلئابژىرەت... پىغەمبەر(ﷺ) پرسىارى لىكردم كوا خالىد؟ منىش وتم: خوا ئەبەيتت، ئەۋىش فەرموۋى: كەسى ۋەك ئەۋ ھى ئەۋە نىە بىئاگا بىت لە ئىسلام و ئەگەر ئەۋ بەھىزى و توانايەى لەگەل مۇسلمانان دژ بە ئىسلام بەكاربەيتايە باشتەر بوو بۆى و بە دۇنيابىشەۋە پىش كەسانى ترمان دەخست) دەى براكەم فرىا كەۋە چەند دواكەۋتوۋى قەرەبوۋى بكەرەۋە)، خالىد دەلىت: كە نامەكەم خويندەۋە گوڧ و تىن گرتى تا بەرەۋ ئىسلام بچم، ئىنجا شەۋەكەى خەۋم بىنى كە لە ۋلاتىكى وشك و روۋتەنى تەنگەلاندا بووم و چووم بەرەۋ خاكىكى سەۋزايى بەر فراۋان، كە چوۋمە مەدىنە باسەم كەرد بۆ ئەبوۋبەكر، ئەۋىش وتى: وشكەلەنە تەنگەلانەكە بىياۋەرپەكەت بوو، سەۋزايى بەر فراۋانەكەش مۇسلمان بوۋنەكەتە ... ئەۋەبوو لە مانكى صەفەرى سالى ھەشتى كۆچىدا گەيشتىنە خزمەت پىغەمبەر(ﷺ).^(۲)

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۷، ص ۳۹۴.

^(۲) تاريخ الإسلام للذهبي، ج ۲، ص ۴۷۴-۴۷۶، البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۲۳۸-۲۳۹.

۳۶۲. وهبی کوری عہدولا (ﷺ)

ناوی وهبی کوری عہدولای کوری موسلیمی سوائیہ و کونیه‌ک‌هی
تَبُو جوحه‌یفه‌یه، له کُوتا سالی ژيانی پښغه‌مبه‌ری خوادا (ﷺ) هاته خزمه‌تی
و موسلمان بوو.^(۱)

وهب ده‌لښت: بيلالم بينی بانگی ده‌فرموو و به‌ملاولادا لایده‌کرده‌وهو
په‌نجه‌ی کردبوو به‌گویدا، پښغه‌مبه‌ریش (ﷺ) له قوبه‌یه‌کی سووردا بوو
که له پښسته دروست کرابوو، بيلال هات و خه‌نجه‌ریکی له به‌رده‌میدا
چه‌قاند به‌زه‌ویدا و پښغه‌مبه‌ریش (ﷺ) نوښتی له به‌رده‌مدا کرد و سه‌گ و
گویدریژیش به‌به‌رده‌میدا تښه‌ده‌بون.^(۲)

وهب ده‌لښت: پښغه‌مبه‌رم (ﷺ) بینوهو شتوه‌ی حه‌سه‌ن زور له شتوه‌ی
پښغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌چوو.^(۳)

وهب دوا‌ی وه‌فاتی پښغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا تا له خیلافه‌تی عه‌لی کوری
ئه‌بووطالبیدا پشتیوانی خه‌لیفه‌ بوو و خه‌لیفه‌ به‌وه‌بولخه‌یر ناوی ده‌برد،
له سالی شه‌ست و چواری کوچیدا وه‌فاتی کرد.^(۴)

۳۶۳. وهبی کوری حوذه‌یفه (ﷺ)

ناوی وهبی کوری حوذه‌یفه‌یه، له هاوه‌لانی صوفه‌ بوو و دوا‌ی وه‌فاتی
پښغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا تا له سه‌رده‌می موعاویه‌ی کوری ئه‌بووسوفیاندا
وه‌فاتی کرد،^(۵) وهب ده‌لښت: پښغه‌مبه‌ر (ﷺ) فره‌مووی: (الرجل أحق بمجلسه وإن

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۲۶.

^(۲) صحيح مسلم - كتاب الصلاة - باب ستره المصلي، الرقم ۵۰۳: جامع الترمذي - أبواب الصلاة عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء في إدخال الإصبع في الأذن عند الأذان، الرقم ۱۹۷.

^(۳) صحيح البخاري - كتاب المناقب - باب صفة النبي (ﷺ)، الرقم ۳۵۴۳.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۲۶.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۲۲.

خرج لحاجته ثم عاد فهو أحق بمجلسه^(١)، (پیاو شیاوتره به شویتنی خوی نه گهر چوو بۆ ئیشیکی و دواتر هاته وه نه وه شیاوتره به شوینه کهی خوی).

٣٦٤. وهبی کوری زهمعه (ﷺ)

ناوی وهبی کوری زهمعی کوری نه سوده، یه کتیک بوو له به خشنه ترین که سه کانی ناو مه ککه، له فه تحی مه ککه دا موسلمان بوو،^(٢) له هه جی مالتاوا ییدا به شداری کرد و له و باره شه وه فهرمووده یه کی گێرا وه ته وه،^(٣) وه هب تا سه رده می مو عاوییه ی کوری نه بوو سوفیانیش ژیا.^(٤)

٣٦٥. وهبی کوری سه عد (ﷺ)

ناوی وهبی کوری سه عدی فهریه و برایه کی هه بوو به ناوی عه بدولا، دایکیان ناوی مو هانه ی کچی جابیر بوو، وه هب له موسلمان بوانی مه ککه بوو و دواتر کۆچی کرد بۆ مه دینه و له وئ لای کلثومی کوری هه دم مایه وه، کاتیک پیغه مبه ری خوا (ﷺ) برایه تی خسته نیوان کۆچه ران و پشتیوانانه وه، برایه تی خسته نیوان وه هب و سوهیدی کوری عه مره وه،^(٥) وه هب دواتر له غه زای به درو ئو حود و خه نده ق و ریککه وتتی حوده یبیه و خه یبه ریشدا به شداری کرد، هاو ده م به سوهیدی کوری عه مر له غه زای موئته دا به شداریان کرد و هه ردو وکیان تیایدا شه هید بوون،^(٦) ته مه نی وه هب نزیکه ی چل سالان ده بوو.^(٧)

(١) مسند أحمد بن حنبل - مسند المکین (ﷺ) - حدیث وهب بن حذیفه عن النبی (ﷺ)، الرقم ١٥٧٢٤؛ جامع الترمذی - أبواب الأدب عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء إذا قام الرجل من مجلسه ثم رجع إليه فهو أحق به، الرقم ٢٧٥١ وقال حسن صحيح، صححه شعيب الأرنؤوط، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن الترمذی، الرقم ٢٧٥١.

(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٢٣.

(٣) سنن أبي داود - كتاب المناسك - باب الإفاضة في الحج، الرقم ١٩٩٩.

(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٢٣.

(٥) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٣، ص ٤٠٧.

(٦) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٢٤.

(٧) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٣، ص ٤٠٧.

۳۶۶. وهبی کوری عهمر (ﷺ)

ناوی وهبی کوری عهمری ئهسه‌دیه، زۆر زوو له مه‌ککه موسلمان بوو و له دهسته‌ی یه‌که‌می کۆچه‌ران بوو بۆ مه‌دینه.^(۱)

۳۶۷. وهبی کوری قابیس (ﷺ)

ناوی وهبی کوری قابیس یان کوری قابووسی موزه‌نیه، هاته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و موسلمان بوو و به‌یعه‌تی پێدا، دواتر گه‌رایه‌وه بۆ ناو ژن و مندالی له ناوچه‌ی عه‌رج، جاریک به‌ چهند مه‌ریکه‌وه هاته مه‌دینه و بینى مه‌دینه چۆله، وتی: بۆچی وا چۆله؟ وتیان: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له نزیک ئوحد خه‌ریکی جه‌نگه، وهه‌بیش مه‌ره‌کانی جیه‌تشت و خێرا چوو بۆ ئه‌وئ و به‌شداری غه‌زا که‌ی کرد، له‌و کاته‌دا سواره‌کانی دوژمن هێرشیان ده‌برد، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: کئ بڵاوه به‌و سوارانه ده‌کات بۆمان تا خوا له به‌هه‌شتدا بیکات به‌ هاوده‌مم، وهه‌ب خێرا چوو به‌ پێشه‌وه به‌ شمشیره‌که‌یه‌وه جه‌نگا تا کوژرا، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: وازی لئ به‌یئن تا لئ ده‌بینه‌وه، که‌ لی‌بونه‌وه گه‌ران بۆ ته‌رمه‌که‌ی که‌چی ته‌رمه‌که‌ی دیار نه‌ما‌بوو، جا عومه‌ری کوری خه‌ططاب ده‌یوت: خوا هیچ کاریکی هێنده‌ی کاره‌که‌ی وه‌بی کوری قابیس له دڵدا خۆشه‌ویست نه‌کردوه.^(۲)

۳۶۸. وهبی کوری کیله‌ه (ﷺ)

ناوی وهبی کوری کیله‌هیه و ئیبن ئیسه‌حاق ده‌لیت: یه‌کێکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در.^(۳)

(۱) أسد الغابة، ج ۵، ص ۴۷۸.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۲۸.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۲۹.

۳۶۹. وهبی کوری مالیک (ﷺ)

ناوی وهبی کوری مالیکی داریه و هاودهم به ته میمی داری هاته خزمهت پیغه مبه (ﷺ) و موسلمان بوو.^(۱)

۳۷۰. وهبی کوری ئه بی سهرج (ﷺ)

ناوی وهبی کوری ئه بی سهرجی عامیری و برایه کی هه بوو به ناوی عه مر که هه ردووکیان زور زوو له مه که موسلمان بوون، دواتر عه مر کۆچی کرد بۆ حه به شه، به لام وهب له مه که مایه وه تا دواتر کۆچی کرد بۆ مه دینه و له وی له غه زای به دردا به شداری کرد.^(۲)

۳۷۱. ودهی کچی عوقبه (ﷺ)

ناوی ودهی کچی عوقبهی کوری رافیه، له پشتیوانانو و هاوسهری قه یسی کوری مه خره مه یه، وده هاتوو ته خزمهت پیغه مبه (ﷺ) و به یه تی پێداوه.^(۳)

۳۷۲. ویری کوری موشهیر (ﷺ)

ناوی ویری کوری موشهیری حه نه فی، ویر ده لیت: موسه یله مه من و ئیبن شیغاف و ئیبن نه و واحی نارد بۆ لای پیغه مبه (ﷺ)، که چوینه خزمه تی ئه و دوانه ی تر پیش من قسه یان کرد و له من به ته مه نتر بوون و شایه تومانیان هینا و دواتر وتیان: شایه تی ده ده یین تو و موسه یله مه ش دوا ی تو پیغه مبه ری خوان، پیغه مبه (ﷺ) فه رمووی: ئه ی غولام تو چی ده لیت؟

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۲۹.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۲۴.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۶۲.

منیش وتم: ئه‌وه‌ی به‌راسی ده‌زانیت دانی پێدا ده‌نیم و ئه‌وه‌ی به‌ درۆی ده‌زانیت برۆای پێ ناکه‌م، پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (ده‌ی من به‌ ژماره‌ی خۆلی دنیا شایه‌تی ده‌ده‌م موسه‌یله‌مه‌ درۆزنه‌)، دواتر فه‌رمووی: ئه‌و دوانه‌ ببه‌ن، بران بۆ مالی که‌یسان و به‌ند کران، که‌سیک له‌ هاوه‌لان تکای کرد تا پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئازادیان بکات، ئه‌ویش ئازادی کردن،^(۱) ئینجا وێهر لای پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) مایه‌وه‌و خۆی فێری قورئان ده‌کرد تا پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) وه‌فاتی کرد، که‌ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) وه‌فاتی کرد وێهر چوو بۆ لای دایکی که‌ له‌ عه‌رقه‌با بوو، موسه‌یله‌مه‌ که‌ زانی له‌وێهه‌ که‌سیکی نارد بۆ لای، وێهر وتی: هه‌رگیز واناکه‌م خوا بمبینیت بچم بۆ لای موسه‌یله‌مه‌، دواتر هاوده‌م به‌ خالیدی کورپی وه‌لید دژ به‌ موسه‌یله‌مه‌ جه‌نگا.^(۲)

^(۱) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۱۸۲۵۸.

^(۲) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۹۱۸.

ٲهو هاوه لانهى ناويان
به پيتى (ى)
دهست پى دهكات

۳۷۲. یاسری باوکی عه‌ممار (ﷺ)

ناوی یاسری عه‌نه‌سیه و له بنه‌په‌تدا خه‌لکی یه‌مه‌نه و له‌ویوه هات بۆ مه‌ککه،^(۱) یاسر هاو‌ده‌م به مالیک و حارثی برای له یه‌مه‌نه وه هات بۆ مه‌ککه و له‌وئ به دوا‌ی برایه‌کیاندا ده‌گه‌ران، جا دوو برا‌که‌ی گه‌پانه‌وه، به‌لام یاسر له‌وئ مایه‌وه و لای ئه‌بوو‌حوزه‌یفه مایه‌وه، ئه‌ویش که‌نیزه‌کتکی هه‌بوو به ناوی سومه‌یه‌یه و ئه‌و که‌نیزه‌که‌ی لێ ماره‌ کرد، ئه‌وه‌بوو مندالیکیان بوو به‌ناوی عه‌ممار، ئیتر ئه‌بوو‌حوزه‌یفه ئازادی کرد، دواتر ئه‌بوو‌حوزه‌یفه وه‌فاتی کرد، دوا‌ی ئه‌وه که پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) په‌یامی خوا‌ی بۆ هات، عه‌ممار هاو‌ده‌م به دایک و باوکی و عه‌بدو‌لای برایشی موس‌لمان بوو.^(۲)

هاوسه‌ره‌که‌ی ناوی سومه‌یه‌یه کچی خباطه، هه‌وته‌م که‌س بوو که موس‌لمان بوو و یه‌که‌م شه‌هیدی ناو ئیسلام بوو،^(۳) سومه‌یه‌یه خزمه‌تکاری ئه‌بوو‌حوزه‌یفه بوو، ئه‌بوو‌حوزه‌یفه سومه‌یه‌یه ماره‌ کرد له یاسر، چونکه هاو‌په‌یمانی له‌نیوانیاندا هه‌بوو.^(۴)

هه‌ریه‌ک له یاسر و سومه‌یه‌یه هاوسه‌ری و عه‌ممار‌ی کو‌ری له یه‌که‌مین موس‌لمان بووه‌کان بوون.^(۵)

کاتیک سومه‌یه‌یه موس‌لمان بوو، ئه‌بوو‌جه‌هل له‌سه‌ر موس‌لمان‌بوونه‌که‌ی زۆر ئازاری ده‌دا، جلی ئاسنینی ده‌کرده به‌ری و له‌به‌ر گه‌رمای مه‌ککه‌دا سزای ده‌دا. سومه‌یه‌یه ئافره‌تیک‌ی پیری به‌ته‌مه‌نی لاواز بوو.^(۶)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٣٩.

(۲) سير أعلام النبلاء للذهبي، ج ١، ص ٤٠٧.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ٧١٢.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٤، ص ١٣٦.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ٧١٢.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ٧١٢.

جاریک ئه بووجهل که سزای سومه ییه ده دا، هات و به خه نجه ریک دای له سکی و شه هیدی کرد.^(۱)

له جهنگی به دردا که ئه بووجهل کوژرا، پیغه مبه ر (ﷺ) به عهماری فهرموو (خوا بکوژه که ی دایکتی کوشت).^(۲)

عوثمانی کوپی عه ففان ده لیت: با سه باره ت به عهمار فهرمووده یه کتان بو بگنر مه وه، روژیک پیغه مبه ر (ﷺ) دهستی گرتبووم و ده چوین به پیدایا، گه یشتینه لای عهمار و دایک و باوکی که سزا دهران، باوکی عهمار وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) روژگار ئاویه، پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فهرموو (خوړاگر به)، پاشان فهرمووی: (خوایه له بنه مالهی یاسیر خوش به).^(۳)

کاتیک یاسر و سومه ییه و عهمار له سه ر ئیسلامه تییان سزا دهران، پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو (صبرا یا آل یاسر، موعدکم الجنة)،^(۴) (خوړاگر بن ئه ی خیزانی یاسر، واده تان به هه شته).

دواچار یاسریش پاش شه یدبوونی خیزانه که ی له ژیر ئه شکه نجه ی زوری بیناوه رانی مه که که دا وه فاتی کرد.^(۵)

۳۷۴. یاسری خزمه تکار (ﷺ)

ناوی یاسره و خزمه تکاری ئافره تیک بوو به ناوی ره بدها، یاسر ده لیت: جاریک که سیک مه ی خواره ده وه هینرا بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و جه لدی لیدرا، هه مدی دووباره ی کرده وه جه لدی لیدرا، جاری سییه م یان چواره م بوو که هینرا ئیتر درا له گهر دنی.^(۶)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۷۱۲.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۳۶۴.

(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند العشرة المبشرين بالجنة وغيرهم - مسند عثمان بن عفان (ﷺ)، الرقم ۴۴۶، ضعفه أحمد شاكر. ضعفه شعيب الأرنؤوط.

(۴) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب عمار بن یاسر (ﷺ) - إيداء الکفار آل یاسر، الرقم ۵۶۹۱، قال الألبانی في فقه السيرة (۱/۱۱۱) حدیث حسن صحیح.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۳۹.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۴۰.

٣٧٥. یاسری کوری سومید (ﷺ)

ناوی یاسری کوری سوهیدی جوهه نیه، یاسر ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) منی به سریه یه ک نارد و ژنه که شم سکی هه بوو و مندالی بوو، خیرا منداله که ی هینا بق لای پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ئه م منداله له دایک بووه و باوکی له ناو ئه و سوپایه دایه، ده ی ناوی بنی، پیغه مبه ریش (ﷺ) دهستی له سه ری دانا و نزای بق کرد و فرمووی: ناوی بنی موسر یع چونکه خیرا به ره و ئیسلام هات.^(١)

٣٧٦. یامینی کوری عومه یر (ﷺ)

ناوی یامینی کوری عومه یری کوری که عبه، یه کیکه له گه وره هاوه له ناسراوه کان که موسلمان بوو، کاتیک پیغه مبه (ﷺ) به رامبه ر به ناپاکی به نونه ضیر برپاری دا، یامینی کوری عومه یر و ئه بووسه عدی کوری وه هب پیکه وه بوون، یه کیکیان به وی دی وت به خوا خو ئیمه ده زانین ئه وه پیغه مبه ری خواجه، ده ی ئیتر چاوه پیتی چین و بوچی موسلمان نه بین و خوین و سامانی شمان پاریزراو بیت، ئه وه بوو شه و دابه زین و چوون موسلمان بوون و سامانه که شیان ده سته که وته وه.^(٢)

له غه زای ته بوو کدا هه ندی له هاوه لان هاتنه خزمه ت پیغه مبه (ﷺ)، ئه وانه چه ک و شمه کی به شداری غه زایان نه بوو، ئیتر له تاو ئه وه ی توانای به شدارییان نه بوو ده ستیان ده کرد به گریان، ئه وانیش بریتی بوون له سالیمی کوری عه مر و عوتبه ی کوری زه ید و ئه بووله یلا و عه مری کوری حومام و عه بدولای کوری موغه ففهل و هه رمی کوری

^(١) المعجم الكبير للطبراني - باب الياء - من اسمه ياسر - ياسر بن سويد الجهني، الرقم ٧١١: معرفة

الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ٦٠٦١.

^(٢) دلائل النبوة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ٤١٣.

عه بدولا و عيرباضی كورپی ساریه، هاتنه خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) و داوایان كرد پئداویستی به شدارى غه زایان بۆ دابین بکات، ئه وه بوو پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: هیچم لا نیه تا بۆتان دابین بکه م، ئه وه بوو یامینی كورپی عه مر گه یشته به ئه بووله یلا و عه بدولای كورپی موغه ففهل، ته ماشای كرد خه ریکه ده گرین، وتی: بۆچی ده گرین، وتیان: چوین بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) تا ئاماده کاری جه نگمان پی بدات تا به شدارى بکه ین که چی هیچی لا نه بوو بۆمان، ئیمه ش خۆمان هیچمان نیه تا بتوانین بچین بۆ غه زا، ئه وه بوو ئه ویش هاوکاریه کی كردن، ئه وانیش چوون له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) به شدارى غه زاکه یان كرد.^(۱)

یامین ده لیت: گه یشتم به عه بدوره حمانی كورپی که عب و عه بدولای كورپی موغه ففهل ده گریان، وتم: بۆچی ده گرین؟ وتیان: چوین بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) تا چه کمان پئیدات بۆ به شدارى جه نگ به لام هیچی لا نه بوو و ئیمه ش هیچمان پی نیه تا بتوانین له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) به شدارى غه زاکه بکه ین، منیش وشتریکم پئیدان و بریک شیریشم پئیدان، ئه وه بوو له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) ده رچوون و به شداریان كرد.^(۲)

۳۱۷. یامینی كورپی یامین (ﷺ)

ناوی یامینی كورپی یامینی ئیسرائیلیه، کاتیک عه بدولای كورپی سه لام موسلمان بوو، یامین وتی: منیش شایه تی ئه وه ده دم که تو شایه تی له سه ر ده ده یت، ئه وه بوو ئه و ئایه ته دابه زی (وشهد شاهد من بنی اسرائیل...)^(۳).

(۱) دلائل النبوة للبيهقي، الرقم ۱۹۷۰.

(۲) دلائل النبوة للبيهقي، الرقم ۱۹۷۰.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۴۱.

٣١٧٨. یه حنهس (ﷺ)

ناوی یه حنهسه و کۆیله یی یه ساری کوپی مالیک بوو له تائیف که له کاتی گه مارۆکه دا دابه زی بۆ لای پیغه مبه (ﷺ) و موسلمان بوو، دواتر که ئهوانیش موسلمان بوون پیغه مبه (ﷺ) یه حنهسی گتراهه وه بۆ مالیک.^(١)

٣١٧٩. یه حیای کوپی حه کیم (ﷺ)

ناوی یه حیای کوپی حه کیمی کوپی حیزامی ئه سه دیه، باوکی یه کیکه له هاوه له ناسراوه کانی پیغه مبه (ﷺ)، یه حیا له فه تحی مه ککه دا هاو ده م به باوکی و براکانی موسلمان بوو.^(٢)

٣١٨٠. یه ربووعی کوپی عه مر (ﷺ)

ناوی یه ربووعی کوپی عه مری کوپی که عبه و کونیه که یی ئه بوو خوزه یمه یه، ئه م هاوه له له پشتیوانانه و یه کیکه له به شداربوانی غه زای ئو حود، دواتریش له غه زای خنده ق و ریککه وتنی حوده ییبه و غه زاکانی تریشدا به شدار ی کردووه.^(٣)

٣١٨١. یه زیدی کوپی حارث (ﷺ)

ناوی یه زیدی کوپی حارثی کوپی قه یسه، ئه م هاوه له له پشتیوانانه له خه زره جیه کان و به ئیبن فوسحوم یان فوسحوم ناسراوه، یه کیکه له به شداربوانی غه زای به در و تیایدا شه ید بوو.^(٤)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٤٣.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٤٤.

^(٣) أسد الغابة، ج ٦، ص ٩٧.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٥٢.

کاتیک پیغه مبهەر (ﷺ) ئەم ئایەتەى دەخویندەوه (وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ) فوسحوم وتی: بەخ بەخ، پیغه مبهەر (ﷺ) فەرمووی: مەبەستت چی بوو بەوهی وتت بەخ بەخ؟ ئەویش وتی: ئەگەر بچمە ناویەوه فراوانیەکی زۆری هەیە ئەى پیغه مبهەرى خوا (ﷺ)، جا نێوانى من و بەهەشت ئەوهیە بگەین بەو دوژمنەو لەگەڵ خوا راستگۆ بین، ئینجا چەند دەنگە خورمایەکی پێ بوو خورماکانى فریدا و وتی: پیسکەیه ئەوهی چاوی لە خۆراکی دنیا بیت. ^(۱)

۳۸۲. یەزیدی کورپی عامیری ئەنصارى (ﷺ)

ناوی یەزیدی کورپی عامیری کورپی هەدیدەیه، لە پشتیوانانە لە خەزەرەجیەکان و یەکیکە لە بەشداربوانی بەیعتەى عەقەبە، دواتریش لە غەزای بەردا بەشدارى کردووه. ^(۲)

۳۸۳. یەزیدی کورپی بەرزەع (ﷺ)

ناوی یەزیدی کورپی بەرزەعە، لە پشتیوانانەو لە غەزای ئوحدودا بەشدارى کردووه. ^(۳)

۳۸۴. یەزیدی کورپی ئەعلەبە (ﷺ)

ناوی یەزیدی کورپی ئەعلەبەى بەلویە، لە پشتیوانانەو یەکیکە لە بەشداربوانی هەردوو بەیعتەى عەقەبە. ^(۴)

^(۱) السیر لأبى إسحاق الفزاري، الرقم ۱۵۰.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۶۶.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۴۹.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۵۰.

٣٨٥. یهزیدی کوپی خدام (ﷺ)

ناوی یهزیدی کوپی خدامه، له پشتیوانانه و یهکیکه له بهشداربوانی غهزای بهدر.^(١)

٣٨٦. یهزیدی کوپی روکانه (ﷺ)

ناوی یهزیدی کوپی روکانهیه، یهزید دهلیت: به تهواوهتی ژنهکه مم ته لاق دا و چووم بۆ لای پیغه مبه (ﷺ) و فهرمووی: مه به ستی پیتی چی بوو؟ وتم: مه به ستم یهک ته لاق بوو، فهرمووی: بلی به خوا، وتم: به خوا، فهرمووی: (دهی به پیتی ویسته که ته).^(٢)

٣٨٧. یهزیدی کوپی زهمعه (ﷺ)

ناوی یهزیدی کوپی زهمعهی کوپی ئه سوهدی قورهیشی ئه سه دیه، دایکی ناوی قه ریبیهی کچی ئه بی ئومه ییه که خوشکی ئومموسه له مه بوو، یهزید یهکیکه له دهستهی یه که م موسلمان بوان و دواتر کۆچی کرد بۆ حه به شه، به لام ئیبن سه عد دهلیت: له موسلمانبوانی فه تحی مه که که یه، یهزید له غهزای حونهیندا به شداری کرد و تیایدا شه هید بوو، رایه کیش دهلیت: له که ماروی طائفدا شه هید بوو.^(٣)

٣٨٨. یهزیدی کوپی زمید (ﷺ)

ناوی یهزیدی کوپی زهیده، له پشتیوانانه و خۆی و باوکیشی هاوهلی پیغه مبه (ﷺ) بوون، یهزید یهکیک بوو له بهشداربوانی غهزای ئو حود.^(٤)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٥٥.

^(٢) سنن أبي داود - كتاب الطلاق - باب في البتة، الرقم ٢٢٠٨، ضعفه شعيب الأرنؤوط، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٥٦.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٥٧.

۳۸۹. یهزیدی کوری سه‌عید (ﷺ)

ناوی یهزیدی کوری سه‌عیده و کورپکی هه‌بوو به ناوی سائیب که
فه‌رمووده‌ی له باوکیه‌وه گێراوه‌ته‌وه، کاتی‌ک پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) وه‌فاتی کرد
ته‌مه‌نی سائیبی کوری یه‌زید چه‌وت سالان بوو، به‌و پیته یه‌زید ته‌مه‌نی
هه‌بووه، یه‌زید ده‌لێت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (لَا يَأْخُذُ أَحَدُكُمْ عَصَا أَخِيهِ لِأَعْبَا
أَوْ جَدًّا، فَمَنْ أَخَذَ عَصَا أَخِيهِ فَلْيَرْدْهَا إِلَيْهِ)،^(۱) (که‌ستان به‌ گالته یان به‌ راستی بێت
دارده‌ستی براکه‌ی هه‌لنه‌گریت، هه‌رکامتان دارده‌ستی براکه‌ی هه‌لگرت با
بو‌ی بگێرته‌وه).

۳۹۰. یهزیدی کوری سه‌که‌ن (ﷺ)

ناوی یهزیدی کوری سه‌که‌نه، له‌ پشتیوانانه له‌ ئه‌شه‌ه‌لیه‌کان و هاو‌ده‌م به
عامیری کوری پیکه‌وه له‌ غه‌زای ئو‌حوودا به‌شدارییان کرد و هه‌ردووکیان
شه‌هید بوون.^(۲)

۳۹۱. یهزیدی کوری سه‌له‌مه‌ه (ﷺ)

ناوی یهزیدی کوری سه‌له‌مه‌ی کوری یه‌زیدی جو‌عفی‌ه و دواتر له‌ کو‌وفه
نیشته‌جی بوو.^(۳)
وائیل ده‌لێت: جاری‌ک یه‌زیدی کوری سه‌له‌مه‌ی ئه‌شه‌جه‌ی پرس‌یاری کرد
له‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئه‌گه‌ر بری‌ی سه‌رکرده‌ هاتن و

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين (ﷺ) - حديث يزيد بن السائب بن يزيد (ﷺ)، الرقم ۱۸۲۲۳؛ جامع الترمذي - أبواب الفتن عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء لا يحل لمسلم أن يروع مسلماً، الرقم ۲۱۶۰ وقال حديث حسن غريب؛ سنن أبي داود - كتاب الأدب - باب من يأخذ الشيء من مزاح، الرقم ۵۰۰۳، صححه شعيب الأرناؤوط، حسنه الألباني.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۶۰.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۶۰.

داوای مافمان لی بکه ن به لام مافی ئیمه نه دهن چی بکهین؟ پیغه مبه ر(ﷺ)
رووی وهر گپرا، یه زید همدی پرسیری کرده وه، جاری سییهم پیغه مبه ر(ﷺ)
فهرمووی: (اسمعوا فإنا علیهم ما حملوا وعلیکم ما حملتم)،^(۱) (گویرادیرن، چونکه
ئهران ئه وهیان له سهره که له ئه ستویانه و ئیوهش ئه وه تان له سهره که
له ئه ستوتانه).

به لام ئهم فهرمووده یه له سه حیخی موسلیمدا هاتوو که سه له مه ی
کورپی یه زیدی جوعفی گپراویه تیه وه.^(۲)
یه زیدی کورپی سه له مه ده لیت: جاریک وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ)
من فهرمووده ی زور له تو ده بیستم و ده ترسم بیرم بچیته وه، جا شتیکم
پی بفهرموو که کوکه ره وه بیت، ئه ویش فهرمووی: (اتق الله فیما تعلم)،^(۳)
(به وه ی دهیزانیت له خوا بترسه).

۳۹۲. یه زیدی کورپی سه یف(ﷺ)

ناوی یه زیدی کورپی سه یفی یه ربووعیه، یه زید ده لیت: چومه خزمه ت
پیغه مبه ر(ﷺ) و وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) من که سیکم له به نی مه میم
و هه موو سامانه کهم فه وتاوه، پیغه مبه ر(ﷺ) پیی فهرمووم هیچ سامانیکم لا
نیه پیت ببه خشم، دواتر فهرمووی: ده ته ویت بتکه م به عهریفی قه ومه که ت؟
وتم: نا، پیغه مبه ر(ﷺ) فهرمووی: (أما إن العریف يدفع فی النار دفعا)،^(۴) (عه ریف به
جاری پال دهنری و ده خریته ناو دوزه خ).

^(۱) مستخرج أبي عوانة، الرقم ۵۷۵۱.

^(۲) صحيح مسلم، الرقم ۳۵۲۲.

^(۳) جامع الترمذي - أبواب العلم عن رسول الله(ﷺ) - باب ما جاء في فضل الفقه على العبادة، الرقم ۲۶۸۳
و قال: هذا حديث ليس إسناده بمتصل، وهو عندي مرسل.

^(۴) المعجم الكبير للطبراني - باب الباء - من اسمه يزيد - يزيد بن سيف بن جارية اليربوعي، الرقم ۶۴۶؛
معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۶۰۱۸.

۳۹۳. یهزیدی کوری عامیر (عليه السلام)

ناوی یهزیدی کوری عامیری کوری ئهسوه دی سوائیه و کونیه که ی
ئه بو و حاجره، تا غه زای حونه ینیش بیتاوه پ بوو و له گه ل بیتاوه پراندا
به شداری کرد و دواتر موسلمان بوو.^(۱)

یهزید ده لیت: هاتم بو لای پیغه مبه ر (عليه السلام) و نویتزی ده کرد و منیش دانیشتم
و نویتزم نه کرد، که ته واو بوون پیغه مبه ر (عليه السلام) منی بینی و فهرمووی: ئه ی
یهزید مه گهر موسلمان نه بویت؟ و تم: با ئه ی پیغه مبه ری خوا (عليه السلام) موسلمان
بوم، فهرمووی: ئه ی بۆچی نویتزت نه کرد له گه ل خه لکه که؟ و تم: من له
مالی خۆمدا نویتزم کرد و وامزانی ئیه نویتزان کردووه، پیغه مبه ر (عليه السلام)
فهرمووی: (إذا جئت إلى الصلاة فوجدت الناس فصل معهم وإن كنت قد صليت تكن
لك نافلة وهذه مكتوبة)،^(۲) (ئه گهر هاتیت بۆ نویتز و بینیت خه لکی نویتز ده که ن
تویش له گه لیان نویتز بکه با نویتزیشست کرد بینت ده بیت به خیری زیاده بۆت
و ئه م نویتزه ش نویتزی مه کتوبه یه).

۳۹۴. یهزیدی کوری عه مری نومه یری (عليه السلام)

ناوی یهزیدی کوری عه مری نومه یری، یهزید ده لیت: چووینه خزمه ت
پیغه مبه ر (عليه السلام) و وتمان: راسپاردت چیه بۆمان، فهرمووی: (نویتز بکه ن و
زه کات بده ن و حه جی به یت بکه ن و ره مه زان به روژوو بن و ره مه زان
شه ویکی تیدایه که له هه زار مانگ باشتره).^(۳)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۶۶.

^(۲) سنن أبي داود - كتاب الصلاة - باب فيمن صلى في منزله ثم أدرك الجماعة يصلي معهم، الرقم ۵۷۷،
ضعفه شعيب الأرناؤوط، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۶۸.

۳۹۵. یهزیدی کوری عیایه (ع)

ناوی یهزیدی کوری عیایه باهلیه، یهزید دهلیت: چومه خزمهت پیغمبر (ﷺ) و ئه ویش دهستی هینا به سهر سه رمد. (۱)

۳۹۶. یهزیدی کوری قه یسی داری (ع)

ناوی یهزیدی کوری قه یسی کوری خاریجه ی داریه، هاتووه ته خزمهت پیغمبر (ﷺ) و موسلمان بووه، پیغمبریش (ﷺ) بری سه د کۆل خورمای له دهستکه وته کانی خه بیه ر بۆ بریه وه. (۲)

۳۹۷. یهزیدی کوری قه یسی ئه نصاری (ع)

ناوی یهزیدی کوری قه یسه، ئه م هاوه له له پشتیوانانه و به کیکه له به شداربوانی غه زای ئوحد و تیایدا دوانزه جار بریندار بوو، پیغمبر (ﷺ) ناوی نا حاسیر، یهزید دواتر له هه موو غه زاکانی تریشدا به شداری کرد تا دواجار له سه رده می خیلافه تی راشیدیندا له فتو وحتادا به شداری کرد و له جهنگی جیسر ئه بی عوبه یددا شه ید بوو. (۳)

۳۹۸. یهزیدی کوری مه عبده (ع)

ناوی یهزیدی کوری مه عبده، یهزید دهلیت: هاتمه خزمهت پیغمبر (ﷺ) و ئه ویش سه بارهت به یه مامه پرسکاری لیکردم، منیش به راستی وه لامم دایه وه. (۴)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۶۷.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۷۰.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۷۰.

(۴) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۱۸۴۸۷.

٣٦٩٩. يهزیدی کوری موعاویہی ئەسەدی (ﷺ)

ناوی یهزیدی کوری موعاویہی کوری ئەسەدی قورەیشی ئەسەدیە، ئەم ھاوہلە زۆر زوو لە مەککە موسلمان بوو و دواتر لە کۆچی دووەمی ھەبەشدا بەشداری کرد، دواتر کە گەڕایەووە بەشداری غەزاکانی کرد تا لە گەمارۆی تائیفدا شەھید بوو.^(١)

٣٢٠٠. يهزیدی کوری مونذیری (ﷺ)

ناوی یهزیدی کوری مونذیری کوری سەرھە، ئەم ھاوہلە لە پشتیانانە لە خەزرجیەکان، ئیبن ئسحاق دەلێت: یەکیکە لە بەشداریوانی بەیعیەتی عەقەبە.^(٢)

٣٢٠١. يهزیدی کوری نوھیرە (ﷺ)

ناوی یهزیدی کوری نوھیرە، ئەم ھاوہلە لە پشتیانانەو یەکیکە لە بەشداریوانی غەزای ئوحد، دای وەفاتی پێغەمبەریش (ﷺ) ژیا تا لە خیلەتی عەلی کوری ئەبووطالبیدا لەناو سوپای عەلیدا بەشداری جەنگی نەھرەوانی کرد و تیایدا بەدەستی خەواریجەکان کوژرا.^(٣)

٣٢٠٢. يهزیدی کوری نوعمان (ﷺ)

ناوی یهزیدی کوری نوعمانی کوری عەمری کیندیەو ھاو دەم بە حیجر و عیسی برا ھاووەتە خزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ).^(٤)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٧٢.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٧٣.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٧٦.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٧٥.

٣٢٠٣. یهزیدی کۆری ئه‌بووسوفیان (ﷺ)

ناوی یهزیدی کۆری سه‌خری کۆری هه‌ربه، باوکی به ئه‌بووسوفیان ناسراوه که پیشتر له پیتی (ص) دا ژيانیمان باسکردوو، دایکی ناوی زهینه‌بی کچی نه‌وفه‌له، یهزید برای موعاویه‌ی کۆری ئه‌بووسوفیانه، ئهم هاوه‌له له فه‌تحی مه‌که‌دا موسلمان بوو، دواتر پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) کردی به به‌رپرسی کۆکردنه‌وه‌ی زه‌کاتی به‌نی فیراس،^(١) دوا‌ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) خه‌لیفه ئه‌بووبه‌کر ئه‌وی کرد به یه‌کێک له سه‌رکرده‌کانی سوپا، جا کاتیک خه‌لیفه به‌پیتی ده‌کرد یه‌زید به‌سه‌ر سواره‌وه بوو و خه‌لیفه‌ش به پیاده ده‌چوو، یه‌زید وتی: یان تۆیش سه‌رکه‌وه یان من داده‌بزم، خه‌لیفه وتی: نه من سه‌رده‌که‌وم و نه تۆیش داده‌به‌زیت، من به‌م هه‌نگاوانه‌م چاوه‌پیتی پاداشتم لای خوا،^(٢) له خیلافه‌تی عومه‌ری کۆری خه‌ططاب یشدا والی فه‌له‌سطين بوو و دواتر پاش وه‌فاتی موعاذی کۆری جه‌به‌ل کرا به والی دیمه‌ش و له‌و پۆسته‌دا مایه‌وه، دوا‌جار له سالی نۆزده‌ی کۆچی و پاش فه‌تحی قیساریه وه‌فاتی کرد،^(٣) به‌لام رایه‌کی تر ده‌لێت: له سالی دوانزه‌ی کۆچیدا ئه‌ویش به نه‌خۆشی تا‌عوون وه‌فاتی کرد.^(٤)

٣٢٠٤. یهزیدی کۆری ئه‌خنه‌س (ﷺ)

ناوی یهزیدی کۆری ئه‌خنه‌سی سوله‌میه، یه‌زید ده‌لێت: که موسلمان بووم هه‌موو هۆزه‌که‌شم موسلمان بوون جگه له ئافره‌تیک، ئه‌وه‌بو خوا‌ی

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٥٨.

^(٢) موطأ الإمام مالك - كتاب الجهاد - النهي عن قتل النساء والصبيان في الغزو، الرقم ١٦٢٧؛ السنن الكبرى للبيهقي - كتاب السير - جماع أبواب السير - باب ترك قتل من لا قتال فيه من الرهبان والكبير وغيرهما، الرقم ١٨٢١٩.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٦، ص ٦٥٨.

^(٤) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٦، ص ٢٠٢.

گه وره ئایه تی دابه زانده خواره وه (ولا تمسکوا بعصم الکوافر)، دواتر پاش یهک سال ئه و ئافره تهش موسلمان بوو.^(۱)

یهزید ده لیت: وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) هه زه که ت له روژی دوا ییدا چه نده فراوانه؟ فه رمووی: وهک نیتوانی عه دن بۆ عه ممان، هه روه ها دوو ریره وی-دوو بۆری- زیڕ و زیوی تیدایه، وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) هه زه که ت چۆنه؟ فه رمووی: (أشد بياضا من اللبن، وأحلى مذاقة من العسل، وأطيب رائحة من المسك، من شرب منه لم يظمأ أبداً، ولم يسود وجهه أبداً)،^(۲) (له شیر سپی تره، له ههنگوین شیرینتره، له میسک بۆنخوشتتره، هه رکهس لیتی بخواته وه هه رگیز تینووی نابیت و هه رگیز رووی رهش نابیت).

۳۲۰۵. یهزیدی کوپی ئه سه ده (ﷺ)

ناوی یهزیدی کوپی ئه سه ده، یهزید ده لیت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فه رمووی: (ئه ی یهزیدی کوپی ئه سه ده ئایا هه زت له به هه شته؟) وتم: به لێ، فه رمووی: (أحب لأخيك المسلم ما تحب لنفسك)،^(۳) (ده ی ئه وه ی بۆ خو ت پیت خو شه بۆ برا موسلمان هه که شت پیت خو ش بیت).

۳۲۰۶. یهزیدی کوپی ئه سو مه ده (ﷺ)

ناوی یهزیدی کوپی ئه سو مه ده و کوپیکی هه بوو به ناوی جابیر که فه رمووده ی له باوکیه وه گێراوه ته وه، یهزید ده لیت: له هه جدا له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) بووم و له گه لیدا نوێژی به یانیم کرد له مزگه وتی خیف- مزگه وته که ی مینا- که له نوێژ بوویه وه دوو کهس له دوا ی خه لکه که وه بوون

^(۱) الآحاد و المثاني لابن أبي عاصم، الرقم ۱۲۴۹.

^(۲) صحيح ابن حبان - كتاب التاريخ - باب الحوض والشفاعة - ذكر الإخبار بأن من شرب من حوض المصطفى (ﷺ) أمن تسويد الوجه بعده، الرقم ۶۴۵۷، صححه شعيب الأرناؤوط.

^(۳) المستدرک علی الصحيحین - کتاب البر والصلة - أحب لأخیک ما تحب لنفسک، الرقم ۷۴۰۶، صححه ووافقه الذهبي فی التلخیص.

و نوڙيان نه ده كرد، فهرمووی: بانگیان بکه، نه وانیش هاتن، فهرمووی: بوجی نوڙتان نه كرد له گه لماندا؟ نه وانیش وتیان: ئه ی پیغه مبهري خوا (ﷺ) ئیمه له شوینی خومان نوڙمان کردووه، پیغه مبهري (ﷺ) فهرمووی: (فلا تفعلوا إذا صليتما في رحالكما ثم أتيتما مسجد جماعة فصليا معهم، فإنها لكم نافلة)،^(۱) (وامه کهن، نه گهر له شوینی خوتان نوڙتان کرد و دواتر هاتنه مزگهوت که جه ماعت ده کرا، نه وه له گه لیاندا نوڙ بکهن ده بیتته خیری زیاده بوتان).

۳۲۰۷. یهزیدی کوری ئه سید (ﷺ)

ناوی یهزیدی کوری ئه سیدی کوری ساعیده یه، له پشتیانانو هاو ده م به باوکی و مامی له غه زای ئو حوددا به شدار ی کرد.^(۲)

۳۲۰۸. یهزیدی مهولا (ﷺ)

ناوی یهزیده و خزمه تکاری سوله می کوری عهره و یه کیک بوو له به شدار بوانی غه زای ئو حود.^(۳)

۳۲۰۹. یهزیدی مو حاریبی (ﷺ)

ناوی یهزیدی کوری ئه نیسی کوری عه بدولای مو حاریبی و کونی هه ی نه بو و عه بدوره حمانه، یه زید ده لیت: له گه ل پیغه مبهري (ﷺ) له غه زای حونه یندا به شدار بووم و روژیک ی زور گهرم بوو، یه زید دوا ی وه فاتی پیغه مبهريش (ﷺ) ژیا و له فه تحی می صردا به شدار ی کرد و له و ی نیشته جی بوو.^(۴)

(۱) جامع الترمذي - أبواب الصلاة عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء في الرجل يصلي وحده ثم يدرك الجماعة، الرقم ۲۱۹ وقال: حديث حسن صحيح؛ صحيح ابن حبان - كتاب الصلاة - فصل في الأوقات المنهي عنها - ذكر الخبر المدحض قول من زعم أن هذه الصلاة لم تكن صلاة الصبح، الرقم ۱۵۶۵، صححه شعيب الأرنؤوط، صححه الألباني.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۴۸.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۷۷.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۴۸.

۳۲۱۰. یه سار (ﷺ)

ناوی یه ساره و خزمه تکاری بوو له طائف، کاتیک پیغه مبه (ﷺ) که ماروی
ئه ویی دابوو یه سار دابه زیه خواره وه موسلمان بوو، پیغه مبه ریش (ﷺ)
ئازادی کرد.^(۱)

۳۲۱۱. یه ساری خزمه تکار (ﷺ)

ناوی یه ساره و خزمه تکاری بهنی سولهیم بوو و له غه زای ئو خوددا
به شداری کرد و تیایدا شهید بوو.^(۲)

۳۲۱۲. یه ساری شوانه (ﷺ)

ناوی یه ساره و غولامی پیغه مبه (ﷺ) بوو، که پیغه مبه (ﷺ) بینی زور
جوان نویژ دهکات ئازادی کرد، دواتر بری وشتی پيدا تا بیانله وه پینتی، جا
خه لکی عورهینه هاتن و وایان نیشاندا که موسلمان بون، له کاتیکدا سکیان
ئاوسابوو و نه خووش بوون و تایه کی زوریان هه بوو، پیغه مبه (ﷺ) ئه وانی
نارد بۆ لای یه سار، ئه وانیش له شیریی وشتریان ده خواره وه تا سکیان
تیر بوو دواتر هیرشیان برده سهر یه سار و سهریان بری و درکیان کرد
به چاوانیدا و دواتر وستره کانیاں دانه بهر، پیغه مبه ریش (ﷺ) سهریه کی
نارد به دواياندا که کورزی کوپی جابیر ئه میریان بوو، که ئه وانی گرت
دهست و قاچی برین و چاوی هه لکولین.^(۳)

ئومموسه له مه ده لیت: جاریک یه ساری غولامی پیغه مبه (ﷺ) له کاتی

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۸۲.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۸۲.

(۳) المعجم الكبير للطبراني - باب السين - من اسمه سلمة - سلمة بن عمرو بن الأكوع - ما أسند سلمة بن الأكوع - أبو سلمة بن عبد الرحمن عن سلمة بن الأكوع، الرقم ۶۲۲۳: معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۶۰۵۳.

سوجدەدا بە فوو شوین سەری خۆی پاک دەکردهوه، پیغه مبه ریش (ﷺ) پیتی فەرموو (دەموچاوت بۆ خوا خۆلاوی بکە-بیخەرە سەر خۆلەکە-).^(۱)

۳۲۱۳. یه‌علاى كورێ مورره (ﷺ)

ناوی یه‌علاى كورێ مورره‌ی كورێ وه‌هبه‌و به‌ ئه‌بۆلمه‌زاریم ناسراوه‌، له‌ به‌یعه‌تى ریحوان و فه‌تحی خه‌یه‌ر و فه‌تحی مه‌ككه‌و غه‌زای هه‌وه‌زان و طائف و چه‌ندینی تردا به‌شداری كرد.^(۲)

یه‌علا ده‌لیت: بیستم له‌ پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ده‌یفه‌رموو (ایما رجل ظلم شبرا من الأرض کلفه الله أن يحفره حتى يبلغ سبع أرضین، ثم يطوقه يوم القيامة حتى يفصل بين الناس)،^(۳) (هه‌ر كه‌سێك بستی زه‌وی سته‌م بکات-داگیرى بکات- خوا رایده‌سپێزێت تا ئه‌و زه‌ویه‌ هه‌لبکه‌نیت تا بگاته‌ حه‌وت زه‌ویه‌که‌، دواتر له‌ روژی دوایدا ده‌بیته‌ ته‌وقی بۆی تا دادگایی ئه‌و خه‌لکه‌ ته‌واو ده‌بیته‌).

۳۲۱۴. یه‌علاى كورێ ئومه‌یه‌یه (ﷺ)

ناوی یه‌علاى كورێ ئومه‌یه‌یه‌ی كورێ ئه‌بى عوبه‌یده‌یه، له‌ فه‌تحی مه‌ككه‌دا موسلمان بوو و دواتر به‌شداری غه‌زاكانی حونه‌ین و طائف و ته‌بووکیشی كرد، له‌ خیلافه‌تى عومه‌ری كورێ خه‌طابدا والی به‌شیکی یه‌مه‌ن بوو، خه‌لیفه‌ عوتمان کردی به‌ والی سه‌نعا، کاتیك هه‌والی بیست خه‌لکی چون بۆ کوشتنی عوتمانی كورێ عه‌ففان له‌وێوه‌ كه‌وته‌پێ، به‌لام له‌ نیوه‌ی رێدا له‌سه‌ر وشتره‌که‌ی كه‌وته‌ خواره‌وه‌و قاچی شكا و چوو بۆ مه‌ككه‌و له‌وێ پشتیوانی زوبه‌ری كورێ عه‌ووام و عاثیشه‌ی دایکی باوه‌ردارانێ کرد و به‌

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند النساء (ﷺ) - حديث أم سلمة زوج النبي (ﷺ)، الرقم ۲۷۲۱۵، ضعفه شعيب الأرنؤوط.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۸۷.

^(۳) صحيح ابن حبان - كتاب الغصب - ذكر البيان بأن الظالم الشبر من الأرض فما فوقه يكلف حفرها إلى أسفل من سبع أرضين بنفسه ثم يطوق إياها ذلك، الرقم ۵۱۶۴، صححه شعيب الأرنؤوط.

پاره یارمه تیه کی زوری دان تا تۆله ی خوینی عوثمان بکه نه وه، له جهنگی جهمه لدا له ناو سوپای عائیشه دا به شدار ی کرد، به لام دوا ی ئه و جهنگه چوویه ناو ریزی سوپای عه لیه وه و له جهنگی صفیندا له ناو سوپای عه لیدا به شدار ی کرد و تیایدا کوژرا.^(۱)

۳۲۱۵. یه نناق (ﷺ)

ناوی یه نناق وه فهرموده یه کی گێرا وه ته وه، ده لیت: پیغه مبه ری خوا م (ﷺ) له حه جی مالئاواییدا بیینی، خۆر ئاوا بووبوو و ئامۆژگاری خه لکی ده کرد.^(۲)

۳۲۱۶. یوسهیره ی کچی موله یکه (ﷺ)

ناوی یوسهیره ی کچی موله یکه یه، له پشتیوانانه و چووته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) و به یعه تی پێداوه.^(۳)

۳۲۱۷. یوسهیره ی کچی یاسیره (ﷺ)

ناوی یوسهیره ی کچی یاسیره، چووته خزمه ت پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و به یعه تی پێداوه.^(۴)

یوسهیره ده لیت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) پێی فهرمووین (علیکن بالتسبیح والتهلل والتقدیس، واعقدن بالأنامل فإنهن مسئولات مستنطقات، ولا تغفلن فتنسین الرحمة)،^(۵) (سوبحانه لا و لا اله الا الله و پاک و پیروژراگرتنی خوا بلین و به گری پهنجه کان بیانژمیرن چونکه ئه وانه پرسیاریان لیده کریت و دینه جواب، نه که ن بیتاگا بن و ره حمه ت له بیر بکه ن).

(۱) أسد الغابة، ج ۵، ص ۵۴۲

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۸۹

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۶۳

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۶۳

(۵) جامع الترمذي - أبواب الدعوات عن رسول الله (ﷺ)، الرقم ۳۵۸۳، صححه الألباني.

۳۲۱۸. یوسفی کوری عہدولا (ﷺ)

ناوی یوسفی کوری عہدولای کوری سہلامی ئیسرائیلیہ و ہیشتا
میژمندال بووہ کہ پیغمبرہری خوی (ﷺ) بینوہ و فہرموودہی لی
گیڑاوتہوہ.^(۱)

۳۲۱۹. یوونسی کوری شہدداد (ﷺ)

ناوی یوونسی کوری شہددادہ، یوونس دلایت: پیغمبر (ﷺ) ریگری
دہکرد لہ روژووی گرتنی روژانی تہ شریق^(۲) (ئوہی ناسراوہ بہ روژانی
دوہم و سیئہم و چوارہمی جہژنی قوربان).
لہ گیڑانہوہیہکی تردا ہاتوہ دلایت: پیغمبر (ﷺ) فہرمووی: (روژانی
مینا روژانی خواردن و خواردنہوہن).^(۳)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۶۹۱.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - أول مسند المدینین (ﷺ) أجمعین - حدیث یونس بن شداد (ﷺ)، الرقم ۱۶۹۷، قال شعيب الأرنؤوط صحيح لغيره و هذا إسناده ضعيف.

^(۳) معرفة الصحابة لابی نعيم الاصبهاني، الرقم ۶۰۶۵.

کونیه کان
(پیاوان)

۳۲۲۰. ئەبوو ئەحمەدى كۆرى قەيس (ﷺ)

ئەبوو ئەحمەدى كۆرى قەيسى كۆرى لەوانى ئەنصارىيە برايهكى ھەبوو بەناوى سەلىم كە ئەوئىش ھاوئى بوو، ئەبوو ئەحمەد ھەتا سەر دەمى خىلافەتى عومەرى كۆرى خەتتاب مایەو ھاو دەم بە عەمماری كۆرى یاسر چو بۆ كووفە.^(۱)

خیزانەكەشى ھاوئى و ناوى لەبنای كچی قەیظیەو یەككە لەوانەى بەیەتەى داو بە پیغەمبەر (ﷺ).^(۲)

۳۲۲۱. ئەبوو ئەرقەمى قورەیشى (ﷺ)

ئەبوو ئەرقەمى قورەیشى جیاوازه لە ئەبوو ئەرقەمى باوكى ئەرقەم كە خاوەن خانووەكەى مەككە بوو و موسلمانان لەوى كۆدەبوونەو، ئەم ھاوئى خۆى و كۆرەكەشى باوەریان ھێنا بە پیغەمبەر (ﷺ).^(۳)

۳۲۲۲. ئەبوو ئەپوای دەوسى (ﷺ)

ئەم ھاوئى نیشەجى ناوچەى ذیلحولەیفە بوو، بەشداری بەشیک لە غەزاكان بوو، لەوانەش غەزای قەرەتولكودر، داوى وەفاتى پیغەمبەر (ﷺ) ژیا و لە سەردەمى دەسلەتاتى موعاویەى كۆرى ئەبوو سۇفیاندا وەفاتى كرد.^(۴) ئەبوو ئەپوای دەلەت: لە خزمەت پیغەمبەر (ﷺ) خاوادا (ﷺ) دانیشتبوم كە ئەبوو بەكر و عومەر ھاتن، ئەوئىش فەرمووی (الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي آتَانِي بِكُمْ)، (سوپاس بۆ ئەو خواپەى ئەو دوانەتانى كرد بە پشتیوان بۆم).^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۵۳.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۸.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۸.

^(۵) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفۃ الصحابہ (ﷺ) - أبو بكر بن أبي قحافة (ﷺ) - أحب الناس إلى

۳۲۲۳. ئەبولئەزومر (ر.ھ.)

ئەبولئەزومر ئەحمەرى فەرموودەيەكى لە پىغەمبەرى خواوہ (ﷺ) گىراوہ تەوہ كە فەرموويەتى (عُمُرَةٌ فِي رَمَضَانَ تَعْدِلُ حَجَّةً)،^(۱) (عومرەيەك لە رەمەزاندە هاوتای ھەجگە).

۳۲۲۴. ئەبووئەسمائى شامى (ر.ھ.)

ئەبووئەسماء باس لەوہ دەكەت وەك وەفد چووہ تە خزمەتى پىغەمبەر (ﷺ) و بەيەتە پىداوہ و تەوقەى لەگەل كەردووە، ئىتر دواى ئەوہ بە ئىنى داوہ لەگەل ھىچ كەسى تردا تەوقە نەكەت و بە ئىنەكەى خۆشى بردەسەر.^(۲)

۳۲۲۵. ئەبولئەعومرى جورمى (ر.ھ.)

لە گىرانەوہيەكدا ھاتووە كە ئەبولئەعومرى جورمى چوويە خزمەتى پىغەمبەر (ﷺ) و وتى: سەلامت لى بىت ئەى پىغەمبەرى خوا، ئەويش وەلامى دايەوہ (وعليك السلام ورحمة الله، كيف أنت يا أبا الأعور؟).^(۳)

۳۲۲۶. ئەبووئومامەى ئەنصارى (ر.ھ.)

ناوى ئەبووئومامەى كورپى سەھلە و فەرموودەيەكى گىراوہ تەوہ كە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دەفەر مويت (لا يقطع رجل حق مسلم يمينه إلا حرم الله عليه الجنة وأوجب له النار)^(۴) (ھەر كەس ئىك بە سوئند مافى مۇسلمانىك بىات ئەوہ خواى گەورە بە ھەشتى لەسەر ھەرام دەكەت و دۆزەخى لەسەر واجب دەكەت).

النبي أبو بكر ثم عمر ثم أبو عبيدة، الرقم ٤٤٧٣، ضعفه ابن حجر في الإصابه في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ٨

^(۱) الإصابه في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ٩.

^(۲) الإصابه في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ١٢.

^(۳) الإصابه في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ١٦.

^(۴) قال ابن حجر في الإصابه في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ١٦: سند قوي.

۳۲۲۷. ئەبوئومەييەى فەزارى (ﷺ)

فەرمودەيەكى گىراۋەتەوۋە دەلىت: پىغەمبەرى خوام (ﷺ) بىنى كە
كەلەشاخى دەگرت.^(۱)

۳۲۲۸. ئەبوئومەييەى مەخزوومى (ﷺ)

يەككە لە ھاۋلە پىشتىوانىيەكان و لە بەنى مەخزوومە و فەرمودەيەكى
گىراۋەتەوۋە كە جارىك دزىك ھىترا بۆ لای پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كە ھىچ
شمەكىكى پى نەبوو، كە پىغەمبەر (ﷺ) پىرسىارى لىكرد ئايا دزىت كردوۋە؟
كابرا وتى: بەلى، پىغەمبەر (ﷺ) دووبارە پىرسىارى لىكردەوۋە كابرا ھەمان
وھلامى دايەوۋە، ئەو كات فەرموۋى: (فَاذْهَبُوا قَاطِعُوا يَدَهُ . ثُمَّ جِئُوا بِهِ) (برۆن
بىيەن و دەستى بىرن و دواتر بىھىننەوۋە)، ئەوانىش وايانكرد و ھىنايانەوۋە،
پىغەمبەر (ﷺ) پىنى فەرموۋ: (بگەرىڭەوۋە لای خوا و تەوبە بكە)، كابراش
وتى: ئەگەر ئىمەوۋە بۆ لای خوا و تەوبە دەكەم، پىغەمبەر (ﷺ) نزاى بۆ كرد
و فەرموۋى (اللَّهُمَّ ثُبْ عَلَيْهِ اللَّهُمَّ ثُبْ عَلَيْهِ)^(۲) (خوایە لىنى خۆش بە، خوایە لىنى
خۆش بە).

۳۲۲۹. ئەبوئىھابى كورى عەزىز (ﷺ)

ئەبوئىھابى كورى عەزىزى تەمىمى دارى كە پىشتىر باوكى ھاتبويە
مەككەو لەوئى نىشتەجئ بوو و ئەم كورەى بوو.^(۳)

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - أول مسند الكوفيين (ﷺ) - حديث أبي أمية الفزاري (ﷺ)، الرقم ۱۹۰۸۱، قال ابن حجر في الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۶: سنده قوي، صححه شعيب الأرنؤوط.
^(۲) سنن أبي داود - كتاب الحدود - باب في صاحب الحديجي، فيقر، الرقم ۴۳۸۰؛ السنن الكبرى للنسائي - كتاب قطع السارق - تلقين السارق، الرقم ۷۳۲۲؛ مسند الدارمي - كتاب الحدود - باب المعترف بالسرقة، الرقم ۲۳۴۹.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۲۱.

ئه بوو ئیهاب درهنگ موسلمان بوو، چونكه ئه و كاته ی له رووداوی ره جیعدا خوهیب له لایهن قورەیشیه كانه وه كپدرا بۆ ئه وه ی بیکوژن، ئه بوو ئیهاب هاوده م به عوقبه ی كوری حارث به شدار ی كرد بۆ كپینی.^(۱) ئه م هاوه له فهرموده یه کی سه باره ت به شیوازی خواردن گیراوه ته وه ده لیت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ریگری لیكردم له وه ی هه ركاممان به پالدانه وه وه خواردن بخوات. دهوتریت یه كه م كه س له مه سجیدولحه رام نویژی مردوی له سه ركرا ئه م هاوه له بووه.^(۲)

۳۲۳. ئه بوو بورده ی كوری قه یس (ﷺ)

ئه بوو بورده ی كوری قه یسی ئه شعهر ی برای هاوه لی گه وره ئه بوو موسای ئه شعهریه و به كونیكه ی ناسراوه، هاوده م به و برایه ی به ره و مه دینه كوچی كرد، ئه وه بوو كه شتییه كه یان له حه به شه له نگه ری گرت و دواتر هاتنه مه دینه، به سه رهاته كه ی له ژیا نی ئه بوو موسای ئه شعهریدا باسكراوه.^(۳) ئه بوو بورده فهرموده یه کی له پیغه مبه ره وه (ﷺ) گیراوه ته وه كه ده فهرمویت (اللَّهُمَّ اجْعَلْ فَنَاءَ أُمَّتِي قَتْلًا فِي سَبِيلِكَ بِالطَّغْنِ وَالطَّاعُونَ)^(۴) (پهروه دگارا، له ناوچوونی ئومه ته كه م به كوژران له پینا و خۆتا به بهر كه وتن و تاعوون دابنی).

ئه بوو بورده ده لیت: ئه و كاته ی تاعوون بلا بوو یه وه، به ئه بو موسای برام وت: با بچین بۆ گوندی دابق، ئه ویش وتی: به ره و لای خوا هه لدیم نه وه ك به ره و دابق.^(۵)

^(۱) المعجم الكبير للطبراني - باب الزاي - من اسمه زيد - زيد بن الدثنة، الرقم ۵۲۸۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۲۱.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۳۱.

^(۴) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين (ﷺ) - حديث أبي بردة بن قيس أخي أبي موسى الأشعري (رضي الله عنه)، الرقم ۱۸۲۹۹؛ المستدرک علی الصحیحین - کتاب الجهاد - من رضي بالله ربا وبالإسلام ديناً وبمحمد رسولا وجبت له الجنة، الرقم ۲۴۷۶، صححه و وافقه الذهبي، حسنه شعيب الأرناؤوط.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۳۱.

۳۲۳۱. ئەبووبوردەي ئەنصارى (رضي الله عنه)

ئەم ھاوھلە لە پشتیوانانە لە ئەوسییەکان، یەکیکە لەو ھاوھلانی ئەم کووفە و دواتریش لێمە میصر نیشتەجی بوو.^(۱)

فەرموودەییەکی گێراوھتەوھە کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەرھەرموئیت (يُخْرِجُ مِنَ الْكَاهِنِينَ رَجُلٌ يَذْرُؤُ الْقُرْآنَ دِرَاسَةً لَا يَذْرُؤُهَا أَحَدٌ يَكُونُ بَعْدَهُ)^(۲) (لەنیو دوو کاهینەکەدا)^(۳) پیاویک دەرھەکەوئیت کە بە چەشنیک قورئان دەرھوئیتەوھەو لینی دەرھوئیتەوھە دواي خوئی وینەي ناییت^(۴).

۳۲۳۲. ئەبووبەشیری ئەنصارى (رضي الله عنه)

ئەم ھاوھلە لە پشتیوانانە لە مازنییەکان،^(۵) ئەو کاتەي لە غەزای ئوھوددا بەشداری کرد هیشتا میژدەمنداڵ بوو، ھەرھەھا یەکیکە لە بەشداریوانی غەزای خەندەق،^(۶) ھەرھەھا یەکیکە لە بەشداریوانی بەیعتی ریزوان،^(۷) ئەم ھاوھلە دواي وەفاتای پێغەمبەریش (ﷺ) ژیا و پاش روداووھ (الحره) وەفاتای کرد.^(۸)

ئەبووبەشیر دەئیت: جارێک لە سەفەرێکدا لەگەڵ پێغەمبەری خوا (ﷺ) بووم و خەلکیش لە شوینی ھەوانەوھەیاندا بوون، پێغەمبەر (ﷺ) نێردراویکی

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۳۳.

(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند الأنصار (ﷺ) - حديث أبي بردة الظفري (رضي الله عنه)، الرقم ۲۴۵۰۷، ضعفه شعيب الأرناؤوط.

(۳) مەبەست پێی ھەریەک لە بنووقورەییضە و بنوونەضیرە کە بە دوو کاهینەکە ناسراوون. (بروانە: الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۳۴۰)

(۴) بەو چەشنە لیکدانەوھە بۆ ئەم فەرموودەییە کراوھ کە ئەو کەسە موھەممەدی کووبی کەعب بیت. (بروانە: الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۳۴۰)

(۵) معرفه الصحابه لأبي نعيم، الرقم ۶۶۹۹.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۳۶.

(۷) معرفه الصحابه لأبي نعيم، الرقم ۶۶۹۹.

(۸) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۳۶.

نارد به و خه لکه بلیت (لَا يَمُوتُ فِي رَقَبَةٍ بَعِيرٍ قِلَادَةٌ مِنْ وَتَرٍ أَوْ قِلَادَةٌ إِلَّا قَطِعتْ) ^(۱) (له گهردنی هه و شتریکدا هه ره له ملکراویک هه یه بیبهرن و لایبهرن).
سه عیدی کوپی نافع ده لیت: جاریک له کاتی هه له اتنی خوردا نویژی
چیشته نگاوم ده کرد، نه بووبه شیریه نه نصاری منی بینی و ریگری لی کردم
و وتی: پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرموویه تی (لَا تَصَلُّوا حَتَّى تَرْتَفِعَ الشَّمْسُ فَإِنَّهَا تَطْلُعُ
فِي قَرْيَةِ الشَّيْطَانِ)، ^(۲) (نویژ مه کهن هه تا خور بهرز ده بیته وه، چونکه خور
له نیوان دوو شاخی شهیتانه وه) ^(۳) هه لیت).

۳۳۳۳. نه بووبه صره ی غیفاری (ﷺ)

نه بووبه صره ی کوپی به صری له غیفارییه کانه دوا ی سه رده می
پیغه مبه ریش (ﷺ) ژیا و یه کیک بوو له به شداربوانی فه تحی میصر و له وی
نیشته جی بوو و هه ره له وییش وه فاتی کرد. ^(۴)
نه بووبه صره ده لیت: له گه ل پیغه مبهری خوا (ﷺ) نویژی عه سرمان کرد،
فهرمووی (إِنَّ هَذِهِ الصَّلَاةَ عُرِضَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَصَيَّعُوهَا فَمَنْ حَافَظَ عَلَيْهَا كَانَ لَهُ
أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ، وَلَا صَلَاةَ بَعْدَهَا حَتَّى يَطْلُعَ الشَّاهِدُ)، ^(۵) (ئه م نویژه خرایه پروو بو نه وانه ی
پیش ئیوه، به لام نه وان ده ستیان پیوه نه گرت، جا هه رکهس ده ست به م
نویژه وه بگریت دوو پاداشتی بو هه یه، دوا ی ئه م نویژه ش نویژ نیه هه تا
شاهید ده رده که ویت). شاهیدیش واته نه ستیره.

^(۱) صحیح البخاری - کتاب الجهاد والسیر - باب ما قیل فی الجرس ونحوه فی أعناق الإبل، الرقم ۳۰۰۵.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند الأنصار (ﷺ) - حدیث أبی بشیر الأنصاری (رضی الله عنه)، الرقم ۲۲۳۰۷، قال شعیب الأرنؤوط صحیح لغيره.

^(۳) ئه م بابه ته رای جیاوازی له باره وه هاتووه وه ندی پنیان وایه ده کریت شهیتان دوو شاخی هه بیت، هه ندیکیش لیکدانه وه بو ده که ده کهن و ده لین مه به ست پنی نه ملاولای سه ری شهیتانه.

^(۴) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۷، ص ۳۷.

^(۵) صحیح مسلم - کتاب صلاة المسافرين وقصرها - باب الأوقات التي نهی عن الصلاة فيها، الرقم ۸۳۰؛ صحیح ابن حبان - کتاب الصلاة - باب الوعيد على ترك الصلاة - ذکر تضييع من قبلنا صلاة العصر حيث عرضت عليهم، الرقم ۱۴۷۱.

۳۲۳۴. ئەبووتەمىم (ﷺ)

تەمىمى كورى فەرمودەيەكى لىنۇه گىراۋەتەوۋە كە پىغەمبەرى خوا (ﷺ)
فەرمودى تى (كُلُّ مَا أَضْمَيْتَ وَدَغَ مَا أُمَيْتَ).^(۱)

۳۲۳۵. ئەبووتەمىمە (ﷺ)

فەرمودەيەكى لە پىغەمبەرى خواۋە (ﷺ) گىراۋەتەوۋە دەلىت: سەبارەت
بە جۆرەكانى (القسط) دادپەرۋەرى لىم پىرسى، ئەۋىش فەرمودى (إنصاف
النَّاسِ مِنْ نَفْسِكَ، وَبِذَلِكَ السَّلَامُ لِلْعَالَمِ، وَذَكَرَ اللَّهُ)^(۲) (لاى خۆتەوۋە بەرامبەر بە خەلك
بەۋپژدان بىت و سەلام لە ھەموو خەلك بىكەيت و يادى خوا بىكەيت).

۳۲۳۶. ئەبووثابتى قورەيشى (ﷺ)

ئەم ھاۋەلە قورەيشىيە بە (دراوسىيى ۋەھى) ناسرابوۋ لەبەرئەۋەى مالى
لە پەنا مالى پىغەمبەردا (ﷺ) بوو، فەرمودەيەكى گىراۋەتەوۋە دەلىت: لەگەل
پىغەمبەرى خواۋا (ﷺ) نوپۇزى عەتەمەمان كرد، دواتر ۋەك پىغەمبەر (ﷺ)
خۆى بۆى گىراپىنەۋە جىبرىل بانگى كرد، ئەۋىش فەرمودى (إِنْ شِئْتَ أَتَيْتَكَ،
وَإِنْ شِئْتَ جِئْتَنِي) (ئەگەر ئەتەۋىت دىم بۆ لات، يان تۆ ۋەرە بۆ لام)، جىبرىل
فەرمودى: بەلكو من دىم، دىۋارەكە بۆى والابوۋ ھەتا ھاتەژوورەۋەو
دەستى پىغەمبەرى خواى (ﷺ) گرت و بردى و سواری ھىستىرىكى كرد...
فەرمودەى تايىبەت بە شەۋرەۋى گىراۋەتەوۋە.^(۳)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۴۵.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۴۵.

^(۳) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۶۷۱۳.

۳۲۳۷. ئەبووئەلەبەي ئەشجەي (ﷺ)

فەرمودەيەکی لە پێغەمبەری خواوە (ﷺ) گێراوەتەووە دەلێت: بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) وت: من دواي موسلمان بوونم دوو مندالم مردون، ئەویش فەرمووی (مَنْ مَاتَ لَهُ وَلَدَانِ فِي الْإِسْلَامِ أَذْخَلَهُ اللَّهُ عَرْوَجًا الْجَنَّةِ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ إِيَّاهُمَا) (هەرکەس لەکاتی موسلمانیتیدا دوو مندالی بمرن، بە فەزلی رەحمەتی بەرامبەر بەو دوانە، خوای گەورە ئەویش دەباتە بەهەشتەووە)، دواتر کە ئەبووهورەیرەم پێ گەیشیت، پێی وتم: تۆ ئەو کەسەیت کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) وای لەبارەووە فەرموویت؟ وتم: بەلێ، وتی: ئەگەر بە منی بوتایە لە هەموو سامان و دەستکەوتی حیمص و فەلەستین لام خۆشتر بوو.^(۱)

۳۲۳۸. ئەبووئەوری فەهمی (ﷺ)

یەکیکە لەو هاوەلانەی دواي وەفاتی پێغەمبەریش (ﷺ) ژیا و چوو لە میصر نیشتهجێ بوو.^(۲)

فەرمودەيەکی گێراوەتەووە کە جاریک جلیکی ھۆزی مەعافیریان ھێنا و ئەبووسوفیان کە بینی نەفرتی لە جلەکە و ئەوانەش کرد کە دروستیان کردووە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (لَا تَلْعَنُهُمْ، فَإِنَّهُمْ مِنِّي وَأَنَا مِنْهُمْ)^(۳) (نەفرەتیان لێ مەکە، چونکە ئەوان لە منن و منیش لەوانم).

۳۲۳۹. ئەبووجاریەي ئەنصاری (ﷺ)

ئەم هاوەلە لە پشتیانانە و فەرمودەيەکی لە پێغەمبەری خواوە (ﷺ) گێراوەتەووە کە فەرموویەتی (القرآن كله صواب)^(۴) (قورئان ھەرھەمووی راست و دروستە).

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - من مسند القبائل - حديث أبي ثعلبة الأشجعي (ﷺ)، الرقم ۲۷۸۶۳.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۲.

^(۳) الاستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۴، ص ۱۶۱۸.

^(۴) أسد الغابة في معرفة الصحابة، ج ۶، ص ۴۵.

۳۲۴۰. ئەبووجونەيدەى فەھرى (ﷺ)

تەبەرانى بە سەنەد فەرموودەيەكى لىئوھگىراۋەتەوھ كە پىئغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموويەتى (مَنْ سَقَى عَطْشَانَ فَأَزْوَاجَهُ فَتُحِلَّ لَهُ بَابُ مِنَ الْجَنَّةِ فَقِيلَ لَهُ: اذْخُلْ مِنْهُ، وَمَنْ أَطْعَمَ جَائِعًا فَأَشْبَعَهُ وَسَقَى عَطْشَانَ فَأَزْوَاجَهُ فَتُحِلَّ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ كُلُّهَا فَقِيلَ لَهُ: اذْخُلْ مِنْ أَيِّهَا شِئْتَ) ^(۱) (ھەركەس ئاۋ بە تىنۋويەك بدات ھەتا تىرئائ دەبىت، دەرگايەكى بەھەشتى بۇ دەرگايە ھەو پىنى دەوترىت: لىئەوھ بېرۋرە ژوورەوھ، ھەركەس شىش برسسىيەك تىرخواردن بىكات و ئاۋ بە تىنۋويەك بدات ھەتا تىرئائ دەبىت، ھەموو دەرگاكانى بەھەشتى بۇ دەرگايە ھەو پىنى دەوترىت: لەكاميانەوھ دەتەوئىت بېرۋرە ژوورەوھ).

۳۲۴۱. ئەبووحاطىبى عامىرى (ﷺ)

ئەبووحاطىبى كورپى عەمرى كورپى عەبدشەمسى قورەيشى عامىرى براى سۈھەيلى كورپى عەمرە و يەككە لەوانەى زۆر زوۋ مۇسلمان بوو و بەشدارى كۆچى ھەبەشەى كرد. ^(۲)

۳۲۴۲. ئەبووحەرىى كورپى خوەيلىد (ﷺ)

يەكك بوو لەوانەى سەرەتا كە پىئغەمبەر (ﷺ) بانگەيشتى كرد بۇ ئىسلام رازى نەبوو، دواتر ھەك ھەفد ھاتە خزمەتى و باۋەرى پى ھىنا و داخۋازىيەكى تايبەت بە ھۆزەكەى خۇى ھەبوو و پىئغەمبەرىش (ﷺ) رازى بوو. ^(۳)

^(۱) المعجم الكبير للطبراني - مسند من يعرف بالكنى - من يكتى أبا جنيدة - أبو جنيدة الفهري، الرقم ۹۳۹.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۷۰-۷۱.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۷۴.

۳۲۴۳. ئەبووحەكیمی موزەنى (ﷺ)

فەرمودەيەكى لە پىغەمبەرەو (ﷺ) گىراۋەتەو ەفەر موويەتى (لۇم يىزىل عىلى امتى إلا سورة الكهف لكفاهم) ^(۱) (ئەگەر جگە لە سوورەتى كەھف ھىچى تر دانەبەزىايە بۇ سەر ئوممەتەكەم ئەو بەسىيان بوو).

۳۲۴۴. ئەبووحەمىد (ﷺ)

فەرمودەيەكى گىراۋەتەو ەفەر پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەر موويەتى (إِذَا خَطَبَ أَحَدُكُمْ امْرَأَةً فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَنْظُرَ إِلَيْهَا ، إِذَا كَانَ إِيمَانًا يَنْظُرُ إِلَيْهَا لِحُطْبَةِ [أَنْ يَنْظُرَ إِلَيْهَا] ، وَإِنْ كَانَتْ لَا تَعْلَمُ) ^(۲) (ئەگەر يەككىتەن ويستى داۋاي ئافرەتەك بىكات گىرفت نىيە تەماشاي بىكات، ئەگەر تەماشاي كىرد بەو نىيازە تەماشاي بىكات كە لەبەرئەو شتەي دەيەويت بىخوازىت، با تەنانەت ئافرەتەكەش ئاگادار نەبىت بە تەماشاكىردنەكە).

۳۲۴۵. ئەبووحومەيىسە موزەنى (ﷺ)

فەرمودەيەكى گىراۋەتەو ەفەر دەلىت: ئامادەي خوانىك بووين لە خىزمەت پىغەمبەر (ﷺ) و ئەويش لەگەل پىاويك يان ئافرەتەك قىسەي دەكىرد، ئىمەش خەرىكى خواردن بووين و ، ئەويش ەات و لەگەلمان دەستىكىرد بە خواردن و فەر مووي (وەك باۋەرداران بخون). ^(۳)

۳۲۴۶. ئەبووخالىدى حارثى (ﷺ)

فەرمودەيەكى سەبارەت بە غەزاي تەبووك گىراۋەتەو ەفەر دەلىت: چومە خىزمەت پىغەمبەر (ﷺ) و بىنىم خۇي ئامادە ەكات بەرەو تەبووك بىچىت،

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۷۹.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند الأنصار (ﷺ) - حديث أبي حميد الساعدي (ﷺ)، الرقم ۲۴۰۳۲؛ صححه شعيب الأرنؤوط.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۸۱.

ئیمه‌یش له‌گه‌لی رۆیشتین هه‌تا گه‌یشتینه‌ حیجر له‌ خاکی ته‌موود، رێگری لیکردین بچینه‌ ناو ماله‌کانیان و سوود له‌ ئاوی ته‌وێ وهر بگرین.^(۱)

۳۲۴۷. ته‌بووخوزامه‌ی کورێ ته‌وس (ﷺ)

ته‌بووخوزامه‌ی کورێ ته‌وسی کورێ ته‌صره‌م، ته‌م هاوه‌له‌ له‌ پشتیوانانه‌و یه‌کیکه‌ له‌ به‌شداربوانی غه‌زای به‌در.^(۲)

۳۲۴۸. ته‌بووخه‌سه‌فه‌ (ﷺ)

ئیبین هه‌جهر ناوی هه‌تاوه‌و فهرمووده‌یه‌کی لێوه‌گیراوه‌ته‌وه‌، ته‌و فهرمووده‌یه‌ لای ته‌حه‌مه‌دی کورێ هه‌نبه‌ل هاتوو به‌لام ناوی که‌سه‌که‌ی نه‌داوه‌، ته‌بووخه‌سه‌فه‌ ده‌لێت: پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) پیتی فهرمووین (أتدرون ما الصّعلوك؟) (ده‌زانن گیرفان به‌تال کێیه‌؟) وتمان: ته‌وه‌یه‌ که‌ هه‌یج سامانیکی نه‌بێت،^(۳) فهرمووی (الصّعلوكُ كُلُّ الصّعلوكِ ، الصّعلوكُ كُلُّ الصّعلوكِ ، الَّذِي لَهُ مَالٌ ، فَمَاتَ ، وَلَمْ يَقْدَمْ مِنْهُ شَيْئًا)^(۴) (گیرفان به‌تالی ته‌واوه‌تی، گیرفان به‌تالی ته‌واوه‌تی، ته‌وه‌یه‌ که‌ مال و سامانی هه‌بووه‌و هه‌یجی لێ پێشنه‌خستوه‌).

۳۲۴۹. ته‌بولخه‌ططاب (ﷺ)

ته‌م هاوه‌له‌ له‌دوای وه‌فاتی پێغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا و له‌ کووفه‌ نیشته‌جێ بوو،^(۵) سه‌باره‌ت به‌ نوێژی ویت پرسیاریان لیکرد، ته‌ویش وتی هه‌ز ده‌که‌م نیوه‌ی شه‌و ویت بکه‌م، چونکه‌ خوای گه‌وره‌ له‌ ئاسمانی هه‌وته‌مه‌وه‌ داده‌به‌زێت بۆ ئاسمانی دنیا و ده‌فه‌رموێت: ئایا تاوانبارێک هه‌یه‌؟ که‌س

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۸۸

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۹۰

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۹۰

^(۴) مسند أحمد بن حنبل - مسند الأنصار (ﷺ) - رجل من أصحاب النبي (ﷺ)، الرقم ۲۳۵۸۵

^(۵)

هه یه داواى لیخۆشبوون بکات؟ کهس هه یه داوا بکات؟ هه تا به ره به یان وایه ئینجا ده چیته وه ئاسمانی حه وته م.^(۱)

۳۲۵. ئه بووخه ئالاد (ﷺ)

فه رموده یه کی له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) گیراوه ته وه که ده فه رمویت (إِذَا زَأَيْمُ الرَّجُلِ قَدْ أُعْطِيَ زُهْدًا فِي الدُّنْيَا وَقَلَّةَ مَنْطِقٍ فَأَقْتَرَبُوا مِنْهُ ، فَإِنَّهُ يُلْقِي الْحِكْمَةَ)^(۲) (ئه گهر بینیتان که سیک خۆپاریزی له دنیا و که مبلئی پی به خشرابوو ئه وه لینی نزیک بینه وه چونکه ئه وه حیکمه ت به خشه).

۳۲۵. ئه بووخه یسی غیفاری (ﷺ)

ئه م هاوه له له غیفاری به کانه و له حیجاز ماوه ته وه،^(۳) فه رموده یه کی گیراوه ته وه ده لیت: له غه زای تیهامه دا له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) ده رچووین هه تا گه یشتینه عوسفان، هاوه لان هاتن بۆ لای و وتیان: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ)، برسیتی برستی لی برین، ری بده با سواره کانمان بخوین، ئه ویش مۆله تی دا، عومه ری کوری خه تتاب ئه مه ی بیست، خیرا هات بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ئه ی ئه و خه لکه سواری چی بن؟ ئه ویش فه رمووی: (فَمَاذَا تَرَى يَا ابْنَ الْخَطَّابِ؟) ئه ی کوپی خه تتاب ئه ی تۆ چیت پی باشه؟ وتی: من پیم وایه - هه رچه نده رای به ریزت باشته ره - فه رمانیان پی بکه یت چییان پیته له جلیکدا کۆی بکه نه وه و دواتر نزایان بۆ بکه یت، ئه ویش وایکرد و دواتر فه رمووی (اِثْنِي بِأَوْعِيَّتِكُمْ) (ئاده ی ده فره کانتان به ینن بۆم) هه رکه سه و ده فره ی خۆی هینا، دواتر پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمانی کرد به ری بکه ون، که که وته ری هینده ی خوا به یه ویت باران باری،

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۶، ص ۱۲۵.

^(۲) سنن ابن ماجه - أبواب الزهد - باب الزهد في الدنيا، الرقم ۴۱۰۱؛ المعجم الكبير للطبراني - مسند من يعرف بالكنى - من يكنى أبا خلاد - أبو خلاد، الرقم ۹۷۵.

^(۳) معرفة الصحابة لابن منده، ص ۸۴۵.

پیغه مبه‌ر (ﷺ) دابه‌زی و هاوه‌لانی‌ش به‌دوایدا دابه‌زین و له باراناوه‌که‌یان خواردوه، ئینجا پیغه مبه‌ر (ﷺ) وتاری بۆ فه‌رموون.^(۱)

۳۲۵۲. ئەبووخیرە ی عەبدی (ﷺ)

ئەم هاوه‌له‌ وه‌ک وه‌فدی عەبدولقەیس هاتوو‌ته‌ خزمەت پیغه مبه‌ر (ﷺ) و باسی له‌وه‌ کردوو‌ه که‌ له‌گە‌ڵ خۆیاندا داری ئەراکیان بردوو‌ته‌ بۆ ئەوه‌ی سیواکی پێ بکەن، پیغه مبه‌ر (ﷺ) ئەو سیواکه‌ی پێ به‌خشیون، ئەوانیش وتیان: هەرچه‌نده‌ ئێمه‌ جه‌ریدمان هه‌یه‌، به‌لام رێز و به‌خششی به‌رێزت قبول ده‌که‌ین، ئەویش نزای خیری بۆ وه‌فده‌که‌ کرد.^(۲)

۳۲۵۳. ئەبووده‌حداحی ئەنصاری (ﷺ)

ئەم هاوه‌له‌ هاوپه‌یمانی پشتیوانه‌کان بوو،^(۳) به‌سه‌ره‌اتی له‌ فه‌رمووده‌یه‌کی سه‌حیحدا هاتوو‌ه که‌ کاتیک وه‌فاتی کرد پیغه مبه‌ر (ﷺ) نوێژی له‌سه‌رکرد و هه‌والی ئەوه‌ی دا ئەبووده‌حداح له‌ به‌هه‌شتدا چه‌نده‌ها دارخورمای هه‌یه‌،^(۴) هۆکاره‌که‌شی له‌ گێڕانه‌وه‌یه‌کی تردا هاتوو‌ه که‌ ئەنه‌سی کوری مالیک ده‌گێڕێته‌وه‌ کابرایه‌ک هات بۆ لای پیغه مبه‌ر (ﷺ) و وتی: ئەه‌ی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ)، فلانه‌که‌س دارخورمایه‌کی هه‌یه‌ و منیش خه‌ریکم دیوار بنیاد ده‌نیم پێی به‌فه‌رموو با ئەو دارخورمایه‌م بداتی و منیش بتوانم دیواره‌که‌م بنیم، پیغه مبه‌ر (ﷺ) به‌ کابرای فه‌رموو (أَعْطَاهَا بِخُلَّةٍ فِي الْجَنَّةِ) (به‌رامبه‌ر به‌ دارخورمایه‌ک له‌ به‌هه‌شتدا ئەو دارخورمایه‌ی پێ بده‌) کابرا رازی نه‌بوو، ئەوه‌بوو ئەبووده‌حداح هات و به‌ کابرای وت: هه‌وشه‌که‌ی خۆمت پێ ده‌ده‌م له‌بری ئەوه‌ ئەو دارخورمایه‌م پێ بده‌،

(۱) معرفة الصحابة، ج ۵، ص ۲۸۸۰، حسنه ابن حجر في الإصابه.

(۲) الإصابه في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۹۴.

(۳) الإصابه في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۰۰.

(۴) صحيح مسلم - كتاب الجنائز - باب ركوب المصلي على الجنازة إذا انصرف، الرقم ۹۶۵.

کابراش رازی بوو، نه بووده حداح چوویه خزمهت پیغه مبه‌ر (ﷺ) و وتی: ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) من نهو دارخورمایه‌م به‌رامبه‌ر به‌هوشه‌که‌م کپری و دارخورماکه‌ بده به‌و کابرای داوای لیکردیت، پیغه مبه‌ریش (ﷺ) چهند جاریک فهرمووی (کَم مِنْ عَذْقٍ ذَّوَّاحٍ لَّيْلِ الدُّخْدَاحِ فِي الْجَنَّةِ)، (ئای چهند دارخورمای به‌رز له به‌ه‌شتدا دانراون بو نه بووده حداح)، نه بووده حداح که نه‌وه‌ی بیست چوویه‌وه بو لای ژنه‌که‌ی و پیی وت: ئوموده حداح له هوشه‌که‌ وه‌ره دهره‌وه، من نه‌وم فروشتووه به‌رامبه‌ر به‌ دارخورمایه‌ک له به‌ه‌شتدا، ژنه‌که‌شی وتی: نرخیکی به‌ قازانجه.^(۱) دیاره دوا‌ی وه‌فاتی نه بووده حداحیش له کاتی نه‌سپه‌رده‌کردنیدا همدی پیغه مبه‌ر (ﷺ) جه‌ختی له‌و به‌لینه‌ کردوته‌وه.

له‌ گیزانه‌وه‌یه‌کی تر دا هاتووه کاتیک نه‌م ئایه‌ته دابه‌زی (مَنْ ذَا الَّذِي يُفْرِضُ اللَّهُ قَرْضًا حَسَنًا) نه بووده حداح وتی: نه‌ی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) خوای گه‌وره داوای قهرزمان لی ده‌کات؟ فهرمووی: به‌لی، نه‌ویش وتی: ده‌ستم بده‌ری، پیغه مبه‌ر (ﷺ) ده‌ستی پی دا، نه‌ویش وتی: ده‌ی نه‌وه من هوشه‌که‌م به‌ قهرز به‌ په‌روه‌ر دگام دا، هوشه‌که‌شی شه‌ش سه‌د دارخورمای تیدابوو.^(۲)

۲۲۵۴. نه‌بوو ذویابی مودحیجی (ﷺ)

نه‌م هاو‌ه‌له‌ پینش موسلمانبوونی شاعیر بوو، هاته‌ خزمهت پیغه مبه‌ر (ﷺ) و پینش نه‌وه‌ی موسلمان بییت گوئی له‌ وتاریکی هه‌ینی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) گرت و پیی سه‌رسام بوو، دواتر پیغه مبه‌ر (ﷺ) بانگه‌یشتی کرد بو ئیسلام و نه‌ویش موسلمان بوو.^(۳)

(۱) صحیح ابن حبان - کتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم (ﷺ) أجمعين - ذكر عمرو بن العاص السهمي (ﷺ) - ذكر السبب الذي من أجله قال (ﷺ) هذا القول، الرقم ۷۱۵۹.

(۲) سنن سعید بن منصور - کتاب التفسیر - باب تفسیر سورة البقرة - قوله تعالى من ذا الذي يقرض الله قرضًا حسنًا فيضاعفه له أضعافًا كثيرة، الرقم ۴۱۷.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۰۴.

٣٢٥٥. ئەبووروهمی کوری قهیس (ﷺ)

ئەبووروهمی کوری قهیس ئەشعەری بۆی هاوێلی گەورە ئەبووموسای ئەشعەرییە و بە کۆنیەکەیی ناسراوە، هاو دەم بەو بۆیە و بۆیەکی دیکەشی بەرەو مەدینە کۆچی کرد، ئەو بوو کەشتییەکیان لە حەبەشە لەنگەری گرت و دواتر هاتنە مەدینە، بەسەر هاتە کەیی لە ژیانی ئەبووموسای ئەشعەریدا باسکراوە.^(١)

ئەبووروهم لە مەسەلەیی فیتنەدا زۆر خۆی پێ رانە دەگیرا و خێرا هەلۆیستی دەنۆاند، ئەبووموسای بۆی رێگری لێ دەکرد، کەچی ئەو لەسەر ئەو حالەتەیی بەردەوام دەبوو، ئەبووموسا پێی وت: من پێم وابوو شتیکی کەمت پێ بلیتم بەس بیت، پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەیفەرموو (إِذَا تَوَاجَعَ الْمُسْلِمَانِ سَيَفْنِيَهُمَا، فَقَتَلَ أَحَدُهُمَا الْأَخَرَ فَالْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ)، (ئەگەر دوو موسلمان بە شمشیرەکانیان بەرەو پێوی یەک ببنەو یەکێکیان ئەوی دیکەیی کوشت، ئەو بەکوژ و کوژراویش لە دۆزەخدان)، وتیان: ئەو بەکوژ دیارە، کوژراو بۆ؟ فەرمووی (إِنَّهُ أَرَادَ قَتْلَ صَاحِبِهِ)^(٢) (ئەویش دەویست هاوێلەکەیی بەکوژیت).

٣٢٥٦. ئەبووروهم (ﷺ)

ئەم هاوێلە دۆی وەفاتی پێغەمبەرش (ﷺ) ژیا و لە کوفە نیشتهجێ بوو، دواتر چوو لە شام نیشتهجێ بوو، فەرموودەییەکی گێراوەتەو کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی (من عصى إمامه ذهب أجره)^(٣) (هەرکەس لە پێشەواکەیی یاخی بیت ئەو پاداشتەکەیی لە دەست چوو).

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ١١٩.

^(٢) مسند أحمد بن حنبل - أول مسند الكوفيين (ﷺ) - حديث أبي موسى الأشعري (ﷺ)، الرقم ١٩٨٩٩، قال شعيب الأرنؤوط صحيح لغيره.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ١٢٠.

۳۲۵۷. ئەبوورەيطه (رضي الله عنه)

ئەبوورەيطه كۆپى كەرامەتى مۇزىجى، فەرمودەيەكى گىراۋەتەو
كە جارىك لەنيوان نوپىزى ئىۋارە و عىشادا پىغەمبەر (ﷺ) دانىشتىۋو كە
كەسىك جەۋى و لاخىكى گرتىۋو و ئافرەتىك لەسەر و لاخەكە بوو، كەسەكە
قورئانى دەخويند. ^(۱)

۳۲۵۸. ئەبووزەراء (رضي الله عنه)

فەرمودەيەكى گىراۋەتەو دەلىت: لە سەفەرىكدا لەگەل پىغەمبەرى
خوادا (ﷺ) بووم گويم لىتى بوو دەيفەرموو (غَيْرُ الدَّجَالِ أَخَوْفُ عَلَى أُمَّتِي مِنَ الدَّجَالِ
أُمَّةٌ مُضِلُّونَ) ^(۲) (شتى زۆر مەترسىدارتر لە دەججال ھەيە بۆ ئوممەتەكەم،
ئەيش برىتتە لە پىشەۋايانىكى گومرا).
ئەم فەرمودەيە لەلایەن چەند ھاۋەلىكى دىكەشەۋە گىردراۋەتەو
دىارە پىغەمبەر (ﷺ) لەنىۋ قەرەبالغىدا ئەمەى فەرموۋە، لە ھاۋەلانەش:
ئەبووزەرى غىفارى، ^(۳) ەلى كۆپى ئەبووتالىب. ^(۴)

۳۲۵۹. ئەبووزەيد (رضي الله عنه)

فەرمودەيەكى لە پىغەمبەرى خواۋە (ﷺ) گىراۋەتەو كە فەرموۋىتى
(يَسْحَ الْمَسَافِرُ عَلَى الْخَفَيْنِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَلَيَالِيَهُنَّ، وَالْمَقِيمُ يَوْمًا وَلَيْلَةً) ^(۵) (كەسىك كە لە
سەفەردايە سى شەو و رۆژ مەسح لەسەر خوف دەكات، كەسىكىش كە
نىشتەجىيە شەو و رۆژىك).

^(۱) أسد الغاب، ج ۶، ص ۱۱۵.

^(۲) الاستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۴، ص ۱۶۶۱.

^(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند الأنصار (ﷺ) - حديث أبي ذر الغفاري (رضي الله عنه)، الرقم ۲۱۶۹۲.

^(۴) مسند أبي يعلى الموصلي - مسند علي بن أبي طالب، الرقم ۴۶۶.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۳۶.

۳۳۶۰. ئەبووسالمى حەنەفى (ر.ھ.ھ.)

ئەم ھاوھلە فەرموودەيەكى گىراۋەتەو، ئومموسالمى ھاوسەرى فەرموودەكەى لىۋە گىراۋەتەو كە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) سى جار فەرموۋى (ويل لبني فلان)^(۱) (ھاوار بۆ فلانە بنەمالە).

۳۳۶۱. ئەبووسەبىرەى كورپى ئەبوورەھم (ر.ھ.ھ.)

ئەبووسەبىرەى كورپى ئەبوورەھمى كورپى عەبدولعوززاي قورەيشى عامىرى، يەككىكە لەو ھاوھلەنەى زۆر زوو موسلمان بوو و بەشدارى ھەردوو كۆچەكەى كرد، ھەروەھا لە ھەموو غەزاكاندا لە خىزمەت پىغەمبەرى خوادا (ﷺ) بەشدارى كرد.^(۲)

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كاتىك برايەتى خستە نيوان كۆچەرەن و پشتيوانانەو، ھەريەك لە ئەبووسەبىرەو سەلامەى كورپى ۋەقشنى كرد بە براى يەك.^(۳) دواى ۋەفاتى پىغەمبەر (ﷺ) ئەبووسەبىرە گەرايەو ۋە بۆ مەككەو لەوئى نىشتەجى بوو و ھەتا سەردەمى خىلافەتى عوسمانى كورپى عەففان ژيا و ئەۋكات ۋەفاتى كرد.^(۴)

۳۳۶۲. ئەبووسەعدى كورپى ۋەھب (ر.ھ.ھ.)

ئەم ھاوھلە لە بەنۋەضىرەو تەنھا ئەو و يامىنى كورپى عەمر لەنيوياندا موسلمان بوون، فەرموودەيەكى لە پىغەمبەرى خواو (ﷺ) گىراۋەتەو.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۴۰.

^(۲) أسد الغاب، ج ۶، ص ۱۳۰.

^(۳) أسد الغاب، ج ۶، ص ۱۳۰.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۴۱.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۴۶.

۳۲۶۳. ئەبووسەئیدی ئەنمارى (ﷺ)

لەو ھاوەلانەيە كە دواتر لە شام نىشتەجى بوون، فەرموودەيەكى لە پىغەمبەرى خواو (ﷺ) گىراو تەو كە دەفەرموئەت (إِنَّ اللَّهَ وَعَدَنِي أَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ مِنْ أُمْتِي سَبْعِينَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ ثُمَّ يَشْفَعُ كُلُّ أَلْفٍ لِسَبْعِينَ أَلْفًا، وَيُحْيِي لِي بِكُفَّيْهِ ثَلَاثَ حَيَاتٍ) (خوای گەورە بە ئىنى پىداوم بە بى لىيىچىنەو حەفتا ھەزار كەس لە ئوممەتەكەم بباتە بە ھەشتەو، دواتر ھەر ھەزارىك شەفاعەت بۆ حەفتا ھەزار بكن، بە دوو دەستىشى سى مشى ترم بۆ بخاتە بە ھەشتەو) پىتى وترا: ئەو تە لە پىغەمبەرى خواو (ﷺ) بىستووە؟ وتى: لە پىغەمبەرى خواو (ﷺ) بىست و بە دلش لى تىگەيشتم.^(۱)

۳۲۶۴. ئەبووسوفيانى كورى حارث (ﷺ)

ناوى ئەبووسوفيانى كورى حارثى كورى قەيسە، لە پشتىوانانە لە ئەوسىيەكان، يەكئەكە لە بەشداربوانى غەزای بەدر،^(۲) لە غەزای ئوحدىشدا بەشدارى كرد و تيايدا شەھىد بوو، جا ئەم ھاو لە پىتى دەوترا ئەبولبەنات لەبەرئەو كچى زورى ھەبوو و كورى نەبوو، لە جەنگى ئوحددا وتى: دەچم بۆ جەنگ و دواتر دەگەرئەو بۆ لای كچەكانم،^(۳) بەلام كاتىك موسلمانان تىكشكان، ئەبووسوفيان وتى: خوايە نامەوئەت بگەرئەو لای كچەكانم، بەلكو دەمەوئەت لە رى تۇدا بكوژرئەم، ئەو ھەبوو وىستەكەى ھاتەدى.^(۴)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۵۰ وقال سنده صحيح.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۵۴.

(۳) الواقدي: المغازي، ج ۱، ص ۳۰۱.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۵۴.

۳۲۶۵. ئەبووسوفيانى كۆرى ھوھىطىب(ﷺ)

ئەم ھاۋەلە قورەيشىيە عامىرىيە يەككىكە لە موسلمانىۋانى پاش فەتھى
مەككە ۋە ھەتتا سەردەمى خىلافەتى عەلى كۆرى ئەبووتالىب زىيا ۋ لە جەنگى
جەمەلدا كۆژرا.^(۱)

۳۲۶۶. ئەبووسوفيان(ﷺ)

فەرموودەيەكى لە پىغەمبەرەۋە(ﷺ) گىراۋەتەۋە سەبارەت بە گەرەبى
عومرە لە مانگى رەمەزاندە كە پىغەمبەرى خوا(ﷺ) فەرموۋىيەتى (عمرة في
رمضان تعدل حجة)^(۲) (عومرەيەك لە رەمەزاندە ھاوتاي ھەجگە).

۳۲۶۷. ئەبووسولالەي ئەسلەمى(ﷺ)

فەرموودەيەكى لە پىغەمبەرى خواۋە(ﷺ) گىراۋەتەۋە كە فەرموۋىيەتى
(سيكون عليكم أمة يحدّثونكم فيكذبونكم)^(۳) (دواتر لە نىۋوتاندە پىشەۋايانىك دىن كە
قەسەتان بۆ دىكەن ۋ درۋتان لەگەل دىكەن).

۳۲۶۸. ئەبووسەللامى خادىم(ﷺ)

ئەم ھاۋەلە يەككىكە لەۋانەي خىزمەتى پىغەمبەرى خويان(ﷺ) دىكەن،
فەرموودەيەكى لە پىغەمبەرەۋە(ﷺ) گىراۋەتەۋە.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۵۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۵۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۵۶.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۵۷.

٣٢٦٩. ئەبووسینانی کوپی صەیفی (ﷺ)

ئەبووسینانی کوری صەیفی کوپی صەخر، لە پشتیوانانە لە سوله‌مییه‌کان،^(١) یه‌کێکه‌ لە به‌شداربوانی به‌یعه‌تی دووه‌می عه‌قه‌به،^(٢) هه‌روه‌ها به‌شداربوو له‌ غه‌زای به‌دردا، دواتر له‌ غه‌زای خه‌نده‌قیشدا به‌شدارى کرد و تیايدا شه‌هید بوو.^(٣)

٣٢٧٠. ئەبووسینانی ئەنصارى (ﷺ)

ئەم هاوه‌له‌ لە پشتیوانانە و له‌ فه‌رمووده‌ی صەحیحا باسی هاتوو ه‌ که‌ کاتێک پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌ ئومموسینانی هاوسه‌ری ئەبووسینانی فه‌رموو (مَا مَنَعَكَ أَنْ تَكُونِي حَبْجَتٍ مَعَنَا) (چی رێگره‌ له‌وه‌ی له‌گه‌لماندا هه‌ج بکه‌یت؟) ئه‌ویش وتی: له‌به‌ر دوو وشتری هاوسه‌ره‌که‌م که‌ خۆی و کوپه‌که‌ی هه‌ردووکیان له‌سه‌ر وشتریکن و ئه‌وی دیکه‌شیان خزمه‌تکاره‌که‌مان ئاوی پێ رانه‌کێشیت.^(٤)

٣٢٧١. ئەبووسه‌یفولقین (ﷺ)

ئەم هاوه‌له‌ لە پشتیوانان بوو و سه‌رقالی ئاسنگه‌ری بوو، خێزانه‌که‌ی که‌ به‌ ئومموسه‌یف ناسرابوو شیرده‌ری ئیبراهیمی کوپی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو.^(٥)

(١) أسد الغابة، ج ٦، ص ١٥٥.

(٢) ابن الجوزي: المنتظم، ج ٣، ص ٤٢.

(٣) أسد الغابة، ج ٦، ص ١٥٥.

(٤) صحيح البخاري - باب جزاء الصيد ونحوه - باب حج النساء، الرقم ١٨٦٣؛ صحيح مسلم - كتاب الحج

- باب فضل العمرة في رمضان، الرقم ١٢٥٦.

(٥) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ١٦٦.

۳۲۷۲. ئەبووشاهی یەمانی (رضی اللہ عنہ)

دەوتریت ئەم ھاوہلە فارس بوو و کاتی خۆی بۆ سەر خستنی سەیف بن زى یەزن چوو و تە یەمەن،^(۱) لە فەرموودە یەکی صەحیحدا باسی ھاووە کە لە سالی فەتخى مەککەدا خوزاعە کە سێکیان کوشت و ھەوالت درا بە پێغەمبەر (ﷺ)، ئەویش چوو یە سەر سوارە کەى و وتاریکی فەرموو ... کە سێک بە ناوی ئەبووشاھ ھا ت بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) و وتی: ئەى پێغەمبەرى خوا (ﷺ) شتیکم بۆ بنووسە، ئەویش فەرمووی: بنووسن بۆ ئەبووشاھ.^(۲)

۳۲۷۳. ئەبووشوعەیبى لحام (رضی اللہ عنہ)

ئەم ھاوہلە لە پشتیوانانە، باسوخواسی لە فەرموودە یە کدا ھاووە کە ئەبوومەسعود دەلیت: جارێک پیاویک لە پشتیوانان کە بە ئەبووشوعەیب ناسرابوو ھا ت و بە خزمەتکاریکی خۆی کە قەساب بوو وت: خواردنیکم بۆ بکە بەشی پێنج رۆژ بکات، دەمەوێت ئەم پێنج رۆژە پێغەمبەر (ﷺ) میوانداری بکەم، چونکە برسیتیم بە نیوچاوانیە وە بینی، کابرا بانگەێشتی خەلکە کەى کرد و پیاویکیش لە گەلیاندا ھا ت، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (إِنَّ هَذَا قَدْ تَعِنَا، فَإِنْ شِئْتَ أَنْ تَأْذَنَ لَهُ فَأَذْنُ لَهُ، وَإِنْ شِئْتَ أَنْ يَرْجِعَ رَجَعَ) (ئەمە شوینمان کە وت، ئەگەر دەتەوێت مۆلەتى بدە، ئەگەریش دەتەوێت دەتوانیت بیگەرێنیتە وە)، کابرا وتی: نەخیر، مۆلەتى پێ دەدەم با بیت.^(۳)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۷۱.

(۲) مصنف ابن أبي شيبة - كتاب المغازي - حديث فتح مكة، الرقم ۳۸۰۷۶؛ صحيح البخاري - كتاب في اللقطة - باب كيف تعرف لقطة أهل مكة، الرقم ۲۴۳۴؛ صحيح مسلم - كتاب الحج - باب تحريم مكة وصيدها وخلاتها وشرجها ولقطنها، الرقم ۱۳۵۵.

(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين (ﷺ) - بقية حديث أبي مسعود البدرى الأنصاري (رضي الله عنه)، الرقم ۱۷۳۶۰؛ صحيح البخاري - كتاب البيوع - باب ما قيل في اللحم والجزار، الرقم ۲۰۸۱؛ صحيح مسلم - كتاب الأشربة - باب ما يفعل الضيف إذا تبعه غير من دعاه صاحب الطعام، الرقم ۲۰۳۶.

۳۲۷۴. ئەبووصحاری سەعدی (رحمۃ اللہ علیہ)

ئەم ھاوہلە ھەتا جەنگی حونەینیش موسلمان نەبوو و لەنیو سوپای
بێیاوہراند بوو، دواى ئەوہ موسلمان بوو.^(۱)

۳۲۷۵. ئەبووصەفییە (رحمۃ اللہ علیہ)

ئەم ھاوہلە لە کۆچەرییەکانە و مەولای پێغەمبەر (ﷺ) بوو، باسی لە
گێڕانەوہیە کدا ھاتووہ کہ بە دەنک تەسبیحاتی کردووہ، لە گێڕانەوہیەکی
تردا ھاتووہ کہ دەنکە چەوی لا بوو، تا نیوہرۆ تەسبیحاتی پێ دەکرد،
دواى نیوہرۆش تا ئیوارە جارێکی تر تەسبیحاتی پێ دەکرد.^(۲)

۳۲۷۶. ئەبووضببسی جوھەنی (رحمۃ اللہ علیہ)

یەکیکە لە بەشداربوانی بەیعتی رضوان، دواى وەفاتی پێغەمبەریش (ﷺ)
ژیا و دواتر لە ئەسکەندەرییە نیشتەجێ بوو و لە کوتایەکانی سەر دەمی
دەسەلاتی موعاویەى کورپی ئەبووسوفیاندا وەفاتی کرد.^(۳)

۳۲۷۷. ئەبووطەلیق (رحمۃ اللہ علیہ)

ئەبووطەلیق دوو وشتى ھەبوو کہ یەکیکیانی بۆ حەج دانابوو و ئەوی
دیکەشی بۆ جیھادی ریی خوا تاییەت کردبوو، کاتیک وەرزی حەج ھات،
ئومموطەلیقی ھاوسەری ویستی بەشدارى حەج بیت، داواى لیکرد خۆی بە
یەکیکیان و ئەمیش بەوی دیکەیان بەشدار بن بۆ حەج، ئەبووطەلیق پێی وت:
مەگەر نازانیت من ئەو وشتەیانم تاییەت کردووہ بە جیھادی ریی خوا؟

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۸۸.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۸۷.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۸۹.

هاوسه ره که ی وتی: دهی خو چه جیش له ریی خوادایه، رهمه تی خوات لی بیت ئه وهم له گهل بکه، به لام ئه بوو طه لیق رازی نه بوو، ئوممو طه لیق وتی: دهی ئه وهی خوت به نیازیت پیی برؤیت ئه وه یانم بده ری با پیی بجم بو چه ج، ئه بوو طه لیق وتی: ناتوانم له و پاداشته دا تو پیش خوم بخم و خومی لی بیتشه بکه م، وتی: دهی له و خه رجییه ی هه ته به شم بده با پیی بجم، ئه ویش وتی: هیچی زیاده م نیه جگه له وهی به شی خه رچی من و تو و خیزانه که مانه و ده بیت بو خه رچی ئه وهی جییه یلم، ئه گهرنا له وه زیاترم هه بویه به دلنیا ییه وه پیتم ده دایت، خیزانی پیی وت: ئه گهر ئه وه م بده ییتی دلنیا به خوای گه وره ده یه نیتته وه شوینی بو ت، به لام هه ر رازی نه بوو، ئینجا پیی وت: دهی ئه گهر گه یشیت به پیغه مبه ر (ﷺ) ئه وه سه لامی منی پی بگه یه نه و ئه وه ی پیتم وتیت بو ی باس بکه، ئه بوو طه لیقیش وایکرد، ئه ویش فهرمووی (صَدَقْتُ اُمَّ طَلِيقٍ ، لَوْ اَعْطَيْتَهَا جَمَلًا كَانَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَلَوْ اَعْطَيْتَهَا نَاقَتًا كَانَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَإِنْ اَعْطَيْتَهَا مِنْ نَقَقَتِكَ اَخْلَفَهَا اللَّهُ لَكَ) (ئوممو طه لیق راست ده کات، ئه گهر وشتره که ت پی بدایه ئه وه له ریی خوادا بوو، ئه گهر وشتره - ناقه - که شت پی بدایه هه ر له ریی خوادا بوو، ئه گهریش له خه رجییه که ت پیتم بدایه ئه وه به دلنیا ییه وه خوای گه وره ده یخسته وه شوینی بو ت) ئه بوو طه لیق وتی: دهی هاوسه رم پرسیا ری ئه وه ی هه یه چ شتی که هاوتای چه جیکه؟ فهرمووی (عمره فی رمضان) (عومره یه ک له رهمه زاندا).^(۱)

۳۲۷۸. ئه بولعاصی کوری رمبیع (ﷺ)

ئهم هاوه له زاوای پیغه مبه ری خوا یه (ﷺ) و هاوسه ری زهینه بی کچییه تی، زهینه ب له گهل ئه بولعاصی کوری ره بیعدا هاوسه رگیری

(۱) المعجم الكبير للطبراني - مسند من يعرف بالكنى - من یکنی أبا طلیق - أبو طلیق الأشجعي، الرقم ۸۱۶، المطالب العالیة بزوائد المسانید الثمانية - کتاب الحج - باب الحمل علی الراحلة فی الحج یحسب من سبیل الله، الرقم ۱۱۴۸، الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۷، ص ۱۹۵ وقال سنده جید.

کرد که پوورزای زهینه ب و خوشکه زای خه دیجه ی دایکی باوه پداران بوو، به لام ئه بولعاص موسلمان نه بوو، هر بویه ئاماده نه بوو له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) کۆچ بکات بۆ مه دینه و به بیتاوه ری له مه ککه مایه وه، به لام پیغه مبه ری خوا (ﷺ) زهینه بی نه گتپرایه وه و لای میترده که ی خوی هیشتیه وه و فه رمانیشی نه کرد زهینه ب کۆچ بکات بۆ مه دینه.^(۱)

سه باره ت به کاتی هاوسه رگیریه که یان، زه هه بی ده لیت: ئیبن سه عد ده لیت: پیش ئه وه ی سروش دابه زیت هاوسه رگیریان کردووه، به لام ئه وه زۆر دووره له راستیه وه.^(۲)

قسه که ی زه هه بیش راسته، چونکه زهینه ب له کاتی دابه زینی سروشدا ته مه نی ته نها ده سالان بووه، جا ئه گه ر پیش ئه وه به هاوسه ر گیرایت ئه وه ته مه نی که متر له ده سالان ده کات، به لام راستتر ئه وه یه دوا ی دابه زینی سروش به هاوسه ر گیراوه.

ئه بولعاصی میتردی زهینه ب له جهنگی به دردا له ناو ریزی بیتاوه راندا به شداری کرد و دواتر به دیل گیرا، ئینجا عه مری برای هات تا به پاره ئازادی بکات، زهینه ب گه ردن به ندیکی لایبوو که هی خه دیجه ی دایکی بوو و کاتیک زهینه ب شووی کرد به ئه بولعاص خه دیجه دا بووی به زهینه ب، کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) ئه وه ی بینی ناسیه وه و خه دیجه ی بیر که وته وه و سۆزی بۆی جوولا و خه لکه که ی دواند و خه لکه که رازی بوون تا ئه بولعاص ئازاد بکریت، ئینجا گه ر دن به نده که ی گتپرایه وه بۆ زهینه ب و مه رچی له سه ر ئه بولعاص دانا تا واز له زهینه ب به یتیت، ئه ویش رازی بوو، ئیتر زهینه ب کۆچی کرد بۆ مه دینه.^(۳)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۶۵.

^(۲) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۴۶.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۶۵.

له پیغه‌مبه‌ری خواوه (ﷺ) نموونه‌ی خه‌زووری تیگه‌یشتوو و دلسۆز و وینه‌ی باوکی خه‌مخۆر ده‌بینین، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌رچه‌نده ده‌یزانی زاواکه‌ی بیتاوه‌په، ده‌یزانی زاواکه‌ی هاتوو تا دژایه‌تی دینی خوا بکات و به‌رامبه‌ر سوپایه‌ک وه‌ستاوه که خه‌زووری سه‌رکرده‌یه‌تی، که‌چی پاش ئه‌وه‌ش که به‌دیلی ده‌گریت، هیشتا ئاماده نیه سزای بدات، ته‌نھا مه‌رجی له‌سه‌ری ئه‌وه‌یه که واز به‌یئت له‌زه‌ینه‌بی کچی بیته‌وه بو لای، ئه‌ویش نه‌ک به‌ته‌لاق، به‌لکو پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) نه‌یه‌یشت ته‌لاق بکه‌ویتته نیاوانیه‌وه، دواتریش دواي ئه‌وه‌ی زه‌ینه‌ب هاته‌وه مه‌دینه جاریکی دی ئه‌بولعاصی میردی به‌دیل گیرا، که‌چی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) دووباره چاکه‌ی له‌گه‌ل نواند و ئازادی کرد، جا کوان ئه‌و خه‌زوور و باوکانه‌ی ئه‌مپۆ که خۆ به‌شوینکه‌وته‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌زانن تا به‌جوانی رامینن له‌م به‌سه‌ره‌اته نه‌ک ته‌نھا وه‌ک رووداوێک بیخویننه‌وه و به‌سه‌ریدا تیپه‌ر بن.

له‌گیرانه‌وه‌ی تر دا هاتوو که زه‌ینه‌ب خۆی که‌سی نارد بو ئازادکردنی ئه‌بولعاصی میردی و پاره‌ی به‌که‌سه‌که‌دا نارد، له‌گه‌ل‌یشیدا گه‌ردنبه‌نه‌ده‌که‌ی نارد.^(۱)

دواي ئه‌وه‌ی ئه‌بولعاص له‌به‌در ئازاد بوو و گه‌رایه‌وه، به‌لینه‌که‌ی خۆی برده‌سه‌ر و ده‌رفه‌تی زه‌ینه‌بی دا بجیت، زه‌ینه‌بیش کۆچی کرد بو مه‌دینه بو لای باوکی.^(۲)

له‌سالی شه‌شه‌می کۆچیدا پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) سریه‌یه‌کی نارد تا هیرش ببه‌نه سه‌ر کاروانیکی قورهبیشه‌کان، له‌ناو کاروانه‌که‌دا ئه‌بولعاص به‌دیل گیرا و هینرایه‌وه مه‌دینه، ئه‌بولعاص چوویه لای زه‌ینه‌ب تا په‌نای بدات، ئه‌ویش په‌نای دا، پیغه‌مبه‌ری خواش (ﷺ) به‌په‌نادانه‌که‌ی زه‌ینه‌ب رازی بوو، ئینجا زه‌ینه‌ب داواي کرد چی لی سه‌نراوه‌ بو‌ی بگیردریته‌وه، ئه‌وه‌شی بو کرا،

(۱) البداية والنهاية لابن کثیر، ج ۳، ص ۳۱۲.

(۲) البداية والنهاية لابن کثیر، ج ۴، ص ۱۷۸.

ئەبولعاص گەرایەو مەككەو چی سپاردەدی خەلکی لابوو گێرایەو و دواتر لە سالی حەوتەمی کۆچیدا گەرایەو بو مەدینەو لەوئ موسلمان بوو و زەینەبی خیزانیشی بوویەو بە هاوسەری،^(۱) هاوسەرگیریه کەشیان هەر لەسەر بنەمای ئەو هاوسەرگیریهی یەكەم بوو نەك سەرلەنوئ ماره بکریتهو.^(۲)

زەینەب لە ئەبولعاص کورپکی هەبوو بە ناوی عەلی کە هەر بە هەرزەکاری وەفاتی کرد،^(۳) کچیکیشی هەبوو بە ناوی ئومامە کە پێغه مبه (ﷺ) زۆری خۆشدهو یست، تەنانهت کە نوێژی دەکرد ئومامە ی دەگرتەباو هەش، کە دەچوو بە سوژدەدا دایەنا، کە هەلەدەسایەو هەمدی دەیگرتەو باو هەش.^(۴) زەینەب لە سالی هەشتەمی کۆچیدا وەفاتی کرد، زۆری نەخایاند کە ئەبولعاصی میردیشی کۆچی دوایی کرد،^(۵) گێرانهو هیهکی تر دەلێت: لە سالی دوانزە ی کۆچی لە خیلافەتی ئەبووبەکری صدیقدا وەفاتی کردووە، بۆچوونیکیش پنی وایە لە جەنگی یەمامەدا شەهید بوو.^(۶)

۲۳۷۹. ئەبووعەبدوورەحمانی ئەنصاری (رحمته)

جابیری کوری عەبدو لا دەگێرێتەو کە یەكێک لە پشٹیوانان مندالێکی بوو و ناوی نا قاسم، ئیمەش وتمان کونیهی ئەبولقاسمت پنی نادەین، هەوال درا بە پێغه مبه (ﷺ) و ئەویش فەرمووی (کورە کەت ناو بنی عەبدوورەحمان).^(۷)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۶۵.

(۲) سنن أبي داود - كتاب الطلاق - باب إلى متى ترد عليه امرأته إذا أسلم بعدها، الرقم ۲۲۳۷؛ المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفۃ الصحابة (رحمته) - ذکر أبي العاص بن الربیع (رحمته)، الرقم ۶۷۵۷، صححه الألبانی فی التحجیل فی تخریج ما لم یخرج من الأحادیث و الآثار فی إرواء الغلیل (۶۰/۱).

(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۴۶.

(۴) صحیح مسلم - کتاب المساجد ومواضع الصلاة - باب جواز حمل الصبيان فی الصلاة، الرقم ۵۴۳؛ صحیح ابن حبان - کتاب الصلاة - باب ما یکره للمصلي وما لا یکره - ذکر الإباحة للمصلي حمل الشيء التظلیف علی عاتقه فی صلاته، الرقم ۲۳۳۹.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۶۵.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۲۰۹.

(۷) صحیح البخاری - کتاب الأدب - باب أحب الأسماء إلى الله عز وجل، الرقم ۶۱۸۶.

۳۲۸۰. ئەبووعەبدودرەحمانى جوھەنى (ﷺ)

ئەم ھاوھلە لەو ھاوھلانەيە بەشدارى فەتخى مېصرى کرد و لەوى نېشتەجى بوو.^(۱)

فەرموودەيەكى لە پېغەمبەرى خواوھ (ﷺ) گێراوھتەوھ كە كاتىك نيازى ھەبوو ھېرش بباتە سەر جوولەكەكان فەرمووى (إِنِّي رَاكِبٌ غَدًا إِلَى الْيَهُودِ ، فَلَا تَبْدُوهُمْ بِالسَّلَامِ ، فَإِذَا سَلَّمُوا عَلَيْكُمْ فَقُولُوا: وَعَلَيْكُمْ)^(۲) (من سبھىنى بەرھەرووى جوولەكەكان دەردەچم، بۆيە ئێوھ دەستپېشخەرى مەكەن لە سەلامکردن لىيان، ئەگەریش سەلاميان لىکردن لە وەلامدا پىيان بلین وعلیکم).

۳۲۸۱. ئەبووعەبدودرەحمانى خەطمى (ﷺ)

عەبدودرەحمانى كورپى فەرموودەيەكى لێوھگێراوھتەوھ كە پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى (مَثَلُ الَّذِي يَلْعَبُ بِالرَّذْءِ ، ثُمَّ يَقُومُ فَيُصَلِّي ، مَثَلُ الَّذِي يَتَوَضَّأُ بِالْقَنَاحِ ، وَدَمِ الْخَنَزِيرِ ، ثُمَّ يَقُومُ ، فَيُصَلِّي)^(۳) (نموونەى ئەو كەسەى گەمەى ماروپەيژە دەكات و دواتر ھەلدەستت و نوێژ دەكات، وەك كەسىك وایە بە رشانەوھو خوینی بەراز دەستنوێژ بگرت و دواتر ھەستت نوێژ بكات).

۳۲۸۲. ئەبووعوبەیدی مەھول (ﷺ)

یەكێكە لەو ھاوھلانەى خزمەتى پېغەمبەرى خوايان (ﷺ) دەکرد، ئەبووعوبەید دەلێت: جارێك خواردنم بۆ پېغەمبەر (ﷺ) لێدەنا و ئەویش ھەزى لە گۆشتى دەست بوو، منیش لێى نەویم و خستە بەردەستى،

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۲۱۸.

(۲) سنن ابن ماجه - أبواب الأدب - باب رد السلام على أهل الذمة، الرقم ۳۶۹۹.

(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند الأنصار (ﷺ) - رجل من أصحاب النبي (ﷺ)، الرقم ۲۳۵۵۱؛ السنن الكبرى للبيهقي - كتاب الشهادات - جماع أبواب من تجوز شهادته ومن لا تجوز - باب كراهية اللعب بالنرد أكثر من كراهية اللعب بالشئ من الملاهي، الرقم ۲۱۰۱۴.

دواتر فهرمووی (نَاوِلِي الدَّرَاع) دهسته کهم بدهری، منیش خسته بهردهستی، جاریکی دی هه مان شتی فهرموو، وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) مه گهر مه ر چهند دهستی هه یه؟ فهرمووی (وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْ سَكَّتْ لَنَا وَلَتُنِي الدَّرَاعَ مَا دَعَوْتُ) ^(۱) (سویند به وهی گیانی منی به دهسته ئه گهر بیدهنگ بوویتایه هه تا داوام بگردایه دهستت پی ده دام).

۳۲۸۳. ئه بوو عوبه یدولای باپیری حهرب (ﷺ)

ئه بوو عوبه یدولای ده لیت: هاتمه خزمهت پیغه مبهری (ﷺ) و موسلمان بووم، فیری ئیسلامی کردم و فیری کردم چون زه کات کۆبکه مه وه. ^(۲)

۳۲۸۴. ئه بوو عه طیه ی به کری (ﷺ)

ئهم هاوه له هیشتا له سه ره تای گه نجیدا بوو چوویه خزمهت پیغه مبهری (ﷺ)، خوی ئه وه ده گیریته وه، دوا ی وه فاتی پیغه مبه ریش (ﷺ) ژیا و له س جستان نیشته جی بوو. ^(۳)

۳۲۸۵. ئه بوو عه طیه ی (ﷺ)

هیچ زانیارییه ک له سه ر ناوی نیه، فهرمووده یه کی گیرا وه ته وه و ده لیت: پیغه مبهری (ﷺ) دانیشتبوو که هه وال درا پیاویک مردوو، پیغه مبهری (ﷺ) فهرمووی (هَلْ رَأَى أَحَدٌ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ مِنْ أَعْمَالِ الْخَيْرِ؟) (ئایا کهستان دیوتانه کاریک له کاره چاکه کان ئه نجام بدات؟) که سیک وتی: به لئ، شهویک له گهل

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند المکین (ﷺ) - حدیث أبي عبيد عن النبي (ﷺ)، الرقم ۱۶۲۱۴؛ شمائل النبي (ﷺ) - باب ما جاء في صفة إمام رسول الله (ﷺ)، الرقم ۱۶۹؛ مسند الدارمي - مقدمة المؤلف - باب ما أكرم به النبي (ﷺ) في بركة طعامه، الرقم ۴۵، حسنه شعيب الأرناؤوط.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۲۲۳.

^(۳) أسد الغابة، ج ۶، ص ۲۱۱.

ئەودا لە ریی خوادا پاسەوانیمان گرت، پینگەمبەر(ﷺ) هەستا و ئەوانەشی لە دەوری بوون هەستان، کە کابرا خرایە ناو گۆرەکەو، پینگەمبەر(ﷺ) بە دەستی خۆی خۆلی دەکرد بەسەریدا و دواتر فرمووی (إِنَّ أَصْحَابَكَ يَنْظُرُونَ أَنَّكَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، وَأَنَا أَشْهَدُ أَنَّكَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ)^(١) (هاوەلەكانت واگومان دەبن تۆ دۆزەخی بیت، منیش شایەتی دەدەم تۆ لە دارودەستەیی بەهەشتیەکانیت).

٣٢٨٦. ئەبووعەقیلی ئەحمەدی(رحمته)

ئەبووئەحمەد دەلێت: بەلێتی حەجم بە هاوسەرەکەم دا، بەلام دواتر غەزایەکم هاتەری، هاوسەرەکەم لەسەری سەخت بوو بەلێنەکەم نەبەمەسەر، منیش چوومە خزمەت پینگەمبەر(ﷺ) و ئەوکات لەنیو قەرەبالغیەکدا بوو، فرمووی (مرها أن تعتمر في رمضان، فإنها تعدل حجة)^(٢) (بیبە با لە رەمەزانداندا عومرەیک بکات چونکە هاوتای حەجیکە).

٣٢٨٧. ئەبووعەقیلی ئەنصاری(رحمته)

ئەم هاوەلە لە پشتیوانانەو لە فرموودەیکدا باسی هاتوو کە کاتیک پینگەمبەر(ﷺ) فرمانی کرد خەلک خێر بکات، ئەبووعەقیل هات و نیو مەشت خێری هینا، کابرایەکی تریش هات و شتیک لەو زیاتری هینا، دوو پووکان لاقرتیان دەکرد و دەیانوت: خوا زۆر لەو دەوڵەمەندترە منەتی بەو خێرە هەبیت، ئەم کەسە بەس لەبەر رووپامایی ئەم خێرە هیناوە، ئەو بوو نایەت لەو بارەو دەبەزی (الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ).^(٣)

^(١) المعجم الكبير للطبراني - مسند من يعرف بالكنى - من يكنى أبا عطية - أبو عطية، الرقم ٩٤٥.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ٢٣٤.

^(٣) صحيح مسلم - كتاب الزكاة - باب الحمل بأجرة يتصدق بها والنهي الشديد عن تنقيص المتصدق بقليل، الرقم ١٠١٨؛ السنن الكبرى للنسائي - كتاب الزكاة - صدقة جهد المقل، الرقم ٢٣٢١.

۳۲۸. ئەبووعەمرى كۆرى عەددى (ﷺ)

ئەم ھاوئەلە لە خوزاعىيەكانە و يەكئەكە لە موسلمانبوانى پاش فەتحى
مەككە.^(۱)

۳۲۸۹. ئەبووعەمرى كۆرى سەكەن (ﷺ)

لە پشتيوانانە و يەكئەكە لە بەشداربوانى غەزاي ئوحد و تيايدا بريندار
بوو و دواتر شەھيد بوو، پيغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كرد ئەسپەرەدە كرا، ئەم
ھاوئەلە يەكەم كەس بوو لە گۆرستانى بەنى حەرام ئەسپەرەدە كرا.^(۲)

۳۲۹. ئەبووعەمرى ئەنصارى (ﷺ)

لە پشتيوانانە و لە گىزانەوئەيەكدا باسى ھاتووە كە كاتىك نەخۆش بوو
پيغەمبەر (ﷺ) خوا (ﷻ) چوو بۆ سەردانى و بانگى كرد، كەسوكارەكەى پتيان
وت: ئەو پيغەمبەر (ﷺ) خوايە (ﷻ)، مەبەستيان بوو وەلام بداتەو، بەلام
بارى تەندروستى ھىندە خراپ بوو نەيدەتوانى وەلام بداتەو، پيغەمبەر (ﷺ)
فەرمووى (دعو، لوستاع لأجاني) (وازي لى بهنين، ئەگەر بيتوانايە وەلامى
دەدامەو)، ئافرەتەكان كە ئەوئەيان بىست و زانيان بارودۆخى ئەبووعەمرە
چەندە خراپە، قىژانديان، پياوھەكانيش ژنەكانيان بىدەنگ كردن، ئىنجا
پيغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (دعو، فإذا وجب فلا تبكين باكية)^(۳) (وازيان لى بهنين،
ئەگەر تەواو بوو و گيانى سپارد با ئيتەر كەس نەگري).

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۲۳۹.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۲۴۳.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۲۴۲.

٣٢٩١. ئەبووعەمرى ئەنصارى (ﷺ)

ئەم ھاوئەلە لە پشتیوانانە و بەشداری ھەریەک لە بەیعتی عەقەبە و غەزاکانی بەدر و ئوحدیشی کرد، دواى وەفاتی پىغەمبەر (ﷺ) ژیا و لە سەر دەمی خىلافەتى عەلى كۆپى ئەبووتالىبدا بەشداری صفینی کرد، لە نێو جەنگەدا فەرموودەى كى گىرايەو وەتى: لە پىغەمبەرى خوام (ﷺ) بىستوو دەیفەرموو (مَنْ رَى بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَلَغَ أَوْ قَصَرَ كَانَ ذَلِكَ مِنَ السَّهْمِ لَهُ نَوْرًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ) (ھەركەس لە رىى خوادا تىرىك باھوێژیت، ئىتر تىرەكە بگات یان كورت ھەلبھێنیت، لەو تىرەو لە رۆژى دوایدا رووناكیەكی دەست دەكەوێت)، دواتر پىش خۆرئاوا بوون ئەبووعەمرە كۆژرا.^(١)

٣٢٩٢. ئەبووعەمر (ﷺ)

عەمرى كۆپى فەرموودەى كى لىو ھەبەشەو دەلێت: پىغەمبەرى خوا (ﷺ) جەژنى رەمەزان چووێ دەروو لە لای راستیەو ئوبەى كۆپى كەعب و لە لای چەپیشیەو عومەرى كۆپى خەتتاب بوو، كە لىوویەو، دای بە لای مالى ئەبوو كەبیردا و گۆشتفروشیەكانیش لە پەنا ئەو مالەدا بوون، ھێشتا باوى نەقامى لە نێو خەلكدا باو بوو، فەرمووی: چۆن دەفروشن؟ ئەوانیش وتیان: ئاوا و ئاوا، ئەویش فەرمووی (يَعُوْا كَيْفَ شِئْتُمْ، وَلَا تَخْلُطُوا مِثْقَالَ مَذْبُوحَةٍ عَلَى النَّاسِ ..)^(٢) (چۆنتان پى خۆشە بىفروشن، بەلام گۆشتى مردارەو ھەبوو لە گەل سەر بېراودا تىكەل مەكەن و بىدەن بە خەلك..).

^(١) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفۃ الصحابہ (ﷺ) - ذکر مناقب أبی عمرۃ الأنصاری (ﷺ)، الرقم ٥٧٣٧.

^(٢) المعجم الكبير للطبراني - مسند من يعرف بالكنى - من یکنى أباً عمرو - أبو عمرو، الرقم ٩٥٢.

۳۲۹۳. ئەبووعومەیری ئەنصاری (ﷺ)

مندالیک بوو که به ئەبووعومەیر بانگ دەکرا و برای ئەنەسی کورې مالیک بوو، زۆر جار پێغه‌مبەر(ﷺ) که دەچوو بۆ مالى ئومموسوله‌یم یاری له‌گه‌ڵ ئەبووعومەیر دەکرد و به‌خۆشحالی ده‌ییبینی، پێغه‌مبەر(ﷺ) پیتی ده‌فهرموو (یا أبا عمیر ما فعل النغیر)،^(۱) (ئەى ئەبوو عومەیر نوغەیر چی ده‌کات و چۆنه؟) نوغەیر بالنده‌یه‌کی ئەبووعومەیر بوو که یاری له‌گه‌ڵدا ده‌کرد، جارێک پێغه‌مبەر(ﷺ) چوو بۆ لای بینی عومەیر غەمبارە، پرسى بۆچی غەمبارە؟ دایکی وتی: نوغەیر (که بالنده‌یه‌کی بوو) مردووه.^(۲) ئەو شه‌وه‌ی ئەبووعومەیر کۆچی دوا‌یی کرد و ئەبوو طه‌لحه‌ هاته‌وه‌، ئومموسه‌له‌مه‌ پیتی نه‌وت و شه‌و چوونه‌ لای یه‌ک، به‌یانی که ئەبوو طه‌لحه‌ به‌وه‌ی زانی سکا‌لای برده‌ لای پێغه‌مبەر(ﷺ)، ئەویش فهرمووی (أعرستم الليلة بارک الله لکم فی لیلکم)، (ئەمشه‌و چوونه‌ لای یه‌ک، خوا به‌ره‌که‌ت بخاته‌ شه‌وه‌که‌تانه‌وه‌)، ئەوه‌بوو خوا عه‌بدو‌لای پى به‌خشین و پێغه‌مبە‌ریش(ﷺ) ناوی نا عه‌بدو‌لا.^(۳)

۳۲۹۴. ئەبووغەزوان (ﷺ)

باسی له‌ گێڕانه‌وه‌یه‌کدا هاتووه‌ که هه‌وت که‌س هاتن بۆ لای پێغه‌مبەر(ﷺ)، هه‌ر هاوه‌لێک و یه‌کیک له‌و هه‌وت که‌سه‌ی برده‌وه‌ ماله‌وه‌و میوانداری کرد، پێغه‌مبە‌ریش(ﷺ) ئەبووغەزوانی برده‌وه‌ ماله‌وه‌، شیرى هه‌وت ئاژه‌لی بۆ دۆشرا و هه‌مووی خوارد، پێغه‌مبەر(ﷺ) پێشنیاری موس‌لمانبوونی بۆ کرد و ئەویش موس‌لمان بوو، پێغه‌مبەر(ﷺ) ده‌ستی هێنا به‌سه‌ر سنگیدا،

(۱) صحیح البخاری - کتاب الأدب - باب الكنية للصبي وقبل أن يولد للرجل، الرقم ۶۲۰۳.

(۲) سنن أبي داود - کتاب الأدب - باب ما جاء في الرجل يتكنى وليس له ولد، الرقم ۴۹۶۹.

(۳) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۶، ص ۱۱۳.

بۆ به یانی پیغه مبهەر (ﷺ) تهنه یه ک مه ری بۆ دۆشی و شیره که ی بۆ برد که چی ئه بوو غه زوان نه ی توانی ته واری بکات، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی: ئه وه چیته ئه بوو غه زوان؟ ئه ویش وتی: به و خواجه ی تۆی به پیغه مبهەر ناردوه تیر بووم، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (إنک أمس کان لك سبعة أمعاء، وليس لك اليوم إلامی واحد)^(۱) (تۆ دوینئ ئیواره وه ک ئه وه ی حه وت گه ده ت هه بیئت وابوویت، به لام ئه مرۆ تهنه یه ک گه ده ت هه یه).

۳۲۹۵. ئه بوو غه زیه ی ئه نصاری (ﷺ)

غه زیه ی کوری فهرمووده یه کی لینه گنراوه ته وه که کاتی که له گه ل پیغه مبهەر (ﷺ) و هاوه لانی که له سه فهریکدا بوون، یه کی که له هاوه له کان هاواری له یه کی که له هاوه له پشتیوانیه کان کرد: هۆ موحه ممه د، هۆ ئه بولقاسم، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) وایزانی مه به سستی ئه وه وه ستا، هاوه له که وتی: به دایک و باوکمه وه به قوربانت بم مه به ستم تۆ نه بوو، مه به ستم ئه و کابرا پشتیوانیه بوو، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (لا تجمعوا بین اسمی وکنیتی)^(۲) (له یه ک کاتدا ناو و کونیه که شم له خۆتان مه نین).

۳۲۹۶. ئه بوو غه سیلی نابینا (ﷺ)

ئهم هاوه له نابینا بوو، جاری که ده ستیوژی ده گرت، پیغه مبهەر (ﷺ) ته ماشای ده کرد، پنی فهرموو: (ژیر قاچت، ژیر قاچت ئه بوو به صیر) مه به سستی بوو به جوانی ژیر قاچیشی بشوات، ئه ویش هیته گرنگی دا به شۆردنی تا ئه وه ی پنی وترا ئه بوو غه سیل، ههروه ها به هۆی ئه و بانگ کردنه ی پیغه مبه ریشه وه (ﷺ) به ئه بوو به صیریش بانگ ده کرا.^(۳)

(۱) أسد الغابه، ج ۶، ص ۲۲۳.

(۲) أسد الغابه، ج ۶، ص ۲۲۳.

(۳) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ۷، ص ۲۶۲.

۳۲۹۷. ئەبو غادىيەى موزەنى (ﷺ)

تەبەرانى بە سەنەد فەرموودەيەكى لىئوھ گىزاوھ تەوھ كە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموويەتى (سَيَكُونُ بَعْدِي فِتْنٌ شَدَادٌ، خَيْرُ النَّاسِ فِيهَا مُسْلِمُوا أَهْلِ الْبُؤَادِي الَّذِينَ لَا يَبْدُونَ مِنْ دِمَاءِ النَّاسِ وَلَا أَمْوَالِهِمْ شَيْنًا) ^(۱) (دواى من بريك فيتنه سەخت دىن، چاكترىنى مۇسلمانان تىايدا خەلكى دەشت و دەرن، ئەوانەى لە خوین و سامانى خەلكدا هیچ دەستىكىان نىه).

۳۲۹۸. ئەبووفرىعەى سولەمى (ﷺ)

يەكى كە لە بەشداربوانى غەزاي حونەين و فەرموودەيەكى تاييەت بەو غەزايەى گىزاوھ تەوھ كە كاتىك چواردەورى پىغەمبەر (ﷺ) چۆلكرا و مۇسلمانان ھەلھاتن، بەنوسولەيم لە دەورى پىغەمبەر (ﷺ) مانەوھ، ئەويش نزاى بۆ كردن و فەرمووى (لا يَنْسَى اللَّهُ لَكُمْ هَذَا الْيَوْمَ يَا بَنِي سَلِيم) ^(۲) (ئەى بەنى سولەيم، خواى گەورە ئەم رۆژەتان لەبىر نەكات).

۳۲۹۹. ئەبولقاسمى ئەنصارى (ﷺ)

ئەبووغەزىيە دەلەيت: كاتىك لە گەل پىغەمبەر (ﷺ) و ھاوھ لانىكدا لە سەفەرىكدا بوون، يەكىك لە ھاوھ لەكان ھاواری لە يەكىك لە ھاوھ لە پىشتىوانىيەكان كرد: ھۆ موحەممەد، ھۆ ئەبولقاسم، پىغەمبەرى خوا (ﷺ) وايزانى مەبەستى ئەوھ و ھەستا، ھاوھ لەكە وتى: بە داىك و باوكمەوھ بەقوربانىت بىم مەبەستم تۆ نەبوو، مەبەستم ئەو كابرا پىشتىوانىيە بوو، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (لا تَجْمَعُوا بَيْنَ اسْمِي وَكُنْيَتِي) ^(۳) (لە يەك كاتدا ناو و كۇنىيەكەشم لەخۆتان مەنەين).

^(۱) المعجم الكبير للطبراني - مسند من يعرف بالكنى - من يكنى أبا غادية - أبو غادية المزني، الرقم ۹۱۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۲۶۷.

^(۳) أسد الغابة، ج ۶، ص ۲۳۳.

٣٣٠٠. ئەبولقەمراء (ﷺ)

ئەبولقەمراء دەلێت: کۆمەلێک بووین لە مزگەوتی پێغەمبەر (ﷺ) بازنەمان دابوو قسەمان ئەکرد، پێغەمبەر (ﷺ) لە یەکیەک لە ماله کانیەو هات بۆ لامان و تەماشای ئەلقەکانی دانیشتنەکانی کرد و دواتر چوو بۆ لای ئەو بازنیان کە خەریکی قورئان بوون، فەرمووی (بەذا المجلس أمرت) (فەرمانی کۆری ئاوام پێی کراوە).^(١)

٣٣٠١. ئەبووقەیس جوهەنی (ﷺ)

یەکیەکە لەو هاوێلانە لە گەل پێغەمبەر (ﷺ) بەشداری فەتخە مەککە کرد، دواى وەفاتی پێغەمبەریش () ژیا و لە کۆتاییەکانی سەر دەمی مواعویە کۆری ئەبووسوفیاندە وەفاتی کرد.^(٢)

٣٣٠٢. ئەبوو کەبیری ھودەلی (ﷺ)

هاتە خزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ) و موسلمان بوو، داواى لە پێغەمبەر (ﷺ) کرد مۆلەتی زینای بدات و لێی حەرام نەکریت، ئەویش فەرموى (أَتَحِبُّ أَنْ يُؤْتَى إِلَيْكَ مِثْلُ ذَلِكَ؟) (پێت خۆشە ئەو لە گەل کەسى خۆت بکریت؟)، وتی نەخێر. فەرمووی (فَارِضُ لَأُخِيكَ مَا تَرْضَى لِنَفْسِكَ) (دەى ئەوێ بۆ خۆت بە پەسەندى ئەزانیت بە براکەشتى رەوا ببینە)، ئەبوو کەبیر وتی: دەى لە خوا داوام بۆ بکە ئەو حەزەم لە دل ھەلکەنیت.^(٣)

^(١) معرفة الصحابة لأبي نعيم، الرقم ٦٩٦٦: أسد الغابة، ج ٦، ص ٢٤٨.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ٢٧٧.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ٢٨٤.

۳۳۰۳. ئەبۇولوبابە ئەسلىمى (ﷺ)

ئەبۇولوبابە دەگىزىتەۋە لە ناۋچەكەى ئەودا وشترىك دزرا و دواتر ئەو وشترە لاي يەككىك لە پشتىوانان بىنرا، منىش پىم وت: ئەمە وشترەكەى منە و بەلگەم دەبىت لەسەرى، چوومە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) و بەلگەم ھىتايەۋە كە ئەو وشترى منە، ئەۋىش بەلگەى ھىتايەۋە كە ئەو وشترەى بە ھەژدە مەر لە بىناۋەرىكى ناۋچەى طائىف كرىۋە، پىغەمبەر (ﷺ) پىنكەنى و دواتر فەرموۋى: (ما شئت يا أبا لبابة؟ إن شئت دفعت إليه ثماني عشرة شاة وأخذت الراحلة، وإن شئت خلّيت عنها) (چىت دەۋىت ئەى ئەبۇولوبابە؟ ئەگەر ئەتەۋىت ھەژدە مەرى بدەرى و وشترەكە بىبە، ئەگەرنا وازى لى بھىنە)، منىش وتم. ئىستا ئەۋەندەم نىبە بىدەمى، بەلام با دوابكەۋىت بە خورما دەيدەمەۋە، پىغەمبەرىش (ﷺ) ھەر مەرىكى بە سى صاع خورما شكاندەۋە.^(۱)

۳۳۰۴. ئەبۇومورەى طائىفى (ﷺ)

فەرمودەيەكى لە پىغەمبەرى خواۋە (ﷺ) گىزاۋەتەۋە كە دەفەرموۋىت (يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى : ابْنُ آدَمَ ، ارْزُغْ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ أَوَّلَ النَّهَارِ أَكْفِكَ آخِرَةً)^(۲) (خوای گەۋرە دەفەرموۋىت: ئەى ئادەمىزاد، سەرەتاي رۇژ چوار ركات نوۋىز بىكە، خۇم كىفایەتى كۆتايى رۇژەكەت بۇ دەكەم).

۳۳۰۵. ئەبۇومەرىيەمى غەسانى (ﷺ)

كۆرەكەى فەرمودەيەكى لىۋە گىزاۋەتەۋە كە دەلەت: چوومە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) و پىم وت: ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەمشەو كچىكمان بوو، ئەۋىش فەرموۋى (واللّيلة أنزلت عليّ سورة مريم فسّمها مريم) (ئەمشەو سوورەتى مەرىمە دابەزى بۇ سەرم بۇيە ناۋى بنى مەرىمە).

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۲۹۱ وضعفه.

^(۲) السنن الكبرى للنسائي - كتاب الصلاة - عدد ركعات الصلاة - الحث على صلاة أول النهار، الرقم ۴۷۰.

۳۳.۶. ئەبوومىيەن (ﷺ)

ئەبوومىيەن فەرمودەيەكى گىراۋەتەۋە دەلىت: كەسىك قىسەى كرد و زۆر ورد و رەۋاننىژانە دوا، پىغەمبەر () فەرمووى (إن من البيان لسحرا) (بەراستى لە دەرپرېندا جوړىك لە جادوو ھەيە).

۳۳.۷. ئەبولمونتەفيق (ﷺ)

بە ئىبنولمونتەفيقش ھاتوۋە،^(۱) ئەبولمونتەفيق دەلىت: ھاتمە مەككە و ھەۋالى پىغەمبەرى خوام (ﷺ) پرسى، وتيان: لە ەرەفەيە، ھاتمە خزمەتى و خۆم لى نىزىك كىردەۋە تا ئەۋەى گەردنى و شترەكەم لە گەردنى و شترەكەى نىزىك كىردەۋە، وتم: ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) شتىكم فىر بكة كە لە سزاي خوا رزگارم بكات و بمباتە بەھەشتەۋە، فەرمووى (اعبد الله وَلَا تَشْرِكْ بِهِ شَيْئًا، وَأَقِمِ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ، وَأَدِّ الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ، وَحُجَّ وَاعْتَمِرْ - وَأَطِئْهُ قَالَ: وَصُمَّ رَمَضَانَ - وَأَنْظُرْ مَا تَحِبُّ لِلنَّاسِ أَنْ يَأْتُوهُ إِلَيْكَ فَاَفْعَلْهُ بِهِمْ، وَمَا تَكْرَهُ أَنْ يَأْتُوهُ إِلَيْكَ فَدَرْهُمْ مِنْهُ)^(۲) (خوای گەۋرە بپەرستە و ھىچ ھاۋەلىكى بۆ بىريار مەدە و نوضرە فەرزەكان بەجىبگەيەنە و زەكاتى فەرزكراۋ بدە و حج و عومرە بکە و -وابزانم فەرمووى رەمەزان بەرپۆژوو بە- و بزانه ھەز دەكەيت خەلكى چۆن بن لەگەلت تۆيش وابكە لەگەليان و پىت ناخۆشە خەلكى چۆن بن لەگەلت بەرامبەريان وا مەبە)

^(۱) المعجم الكبير للطبراني - باب اللام - من اسمه لقيط - لقيط بن عامر أبو رزين العقيلي - وكيع بن حدس ويقال عدس عن أبي رزين، الرقم ۱۷۵۵۳.

^(۲) المعجم الكبير للطبراني - باب اللام - من اسمه لقيط - لقيط بن عامر أبو رزين العقيلي - وكيع بن حدس ويقال عدس عن أبي رزين، الرقم ۱۷۵۵۴.

۳۳۰۸. ئەبولموندىرى جوهەنى (ﷺ)

فەرمودەيەكى گىراۋەتەۋە دەلەت: وتم ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) چاكتىرىن وتەم فىر بىكە، فەرموۋى (قل لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك، وله الحمد، يحيى ويميت، بيده الخير، إليه المصير، وهو على كل شيء قدير - مائة مرة كل يوم، فأنت أفضل الناس عملاً) ^(۱) (ھەموو رۆژىك سەد جار بلى: لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك، وله الحمد، يحيى ويميت، بيده الخير، إليه المصير، وهو على كل شيء قدير، ئەۋە تو كىردەۋەت لە ھەموو كەس باشتەرە).

۳۳۰۹. ئەبووموھىيە (ﷺ)

يەككىكە لەوانەى خزمەتى پىغەمبەرى خواى (ﷺ) دەكرد، ئەم ھاۋەلە بەشداربوۋى غەزاي مۇرەيسىع بوو و لەو غەزايەدا جەلەۋى وشترەكەى عائىشەى دايكى باۋەردارانى گرتبوو. ^(۲)

ئەبووموھىيە دەلەت: پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پىى فەرمووم (إِنِّي قَدْ أُمِرْتُ أَنْ أَسْتَغْفِرَ لِأَهْلِ الْبُقِيعِ ، فَأَنْطَلِقَ مَعِيَ) (فەرمانم پىكراۋە داۋاى لىخوشبوون بو ئەھلى بەقىع بىكەم، دەى ۋەرە لەگەلم)، لە تارىكاى شەۋدا بوو لەگەلى رۆيشتىم، كاتىك لە بەقىع ۋەستا، فەرموۋى (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الْمَقَابِرِ ، لِيَهْنِكُمْ مَا أَصْبَحَ فِيهِ مِمَّا أَصْبَحَ فِيهِ النَّاسُ ، لَوْ تَعْلَمُونَ مَا نَجَّاهُ اللَّهُ مِنْهُ ، أَقْبَلَتِ الْفِتْنُ كَقَطْعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ يَتَّبِعُ آخِرَهَا أَوَّلُهَا ، الْآخِرَةُ أَشْرَمُ مِنَ الْأُولَى) (سەلامتان لى بىت ئەى خەلكى ناوگۆرەكان، پىرۆرتان بىت ئەۋەى ئىۋە تىايدان جىا لەۋەى خەلكى تىدايە، ئەگەر دەزانن خوا لە چى رىزگارى كىردون، ۋەك چى تارىكاى شەۋ فىتنەكان بەسەرەكەۋە دىن و ئەمىان بە دۋاى ئەۋىاندا دىت، ئەۋەى دىت لەۋەى پىش خۋى خراپترە) دواتر تەماشايەكى منى كىرد و فەرموۋى (ﷺ)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۳۱۹.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۳۲۴.

(ئەئ ئەبووموھەیبە من کللی خەزینەکانی دنیا و بە ھەتایی مانەوہ تیایدام پئ بەخشر و دواتریش بەھەشتم بۆ خرایەپوو، لەنێوان ئەم دنیا و دیداری پەرورەدگارمدا سەرپشک کرام) منیش وتم: بە دایک و باوکمەوہ بەقوربانت بـم کللی خەزینەکانی دنیا و بە ھەتایی مانەوہ تیایدا ھەلبژیرە، فەرمووی (لَا وَاللّٰهِ يَا أَبَا مَوْحِبَةٍ، لَقَدْ اخْتَرْتُ لِقَاءَ رَبِّي) (نابەخوا ئەئ ئەبووموھەیبە، من دیداری پەرورەدگارم ھەلبژارد) دواتر داوای لیخۆشبوونی بۆ مردوانی بەقیع کرد و دواتر روشت، ئیتر ئەو ئازارو نەخۆشییە پیغەمبەر(ﷺ) دەستیپیکرد کە تیایدا وەفاتی کرد.^(۱)

۳۳۰. ئەبوونەضرە(ﷺ)

یەکیکە لە بەشداربوانی فەتحی خەیبەر و لە دەستکەوتەکانی غەزاکەشدا پیغەمبەری خوا(ﷺ) بەشیکی بۆ بریەوہ.^(۲)

۳۳۱. ئەبوونیزەر(ﷺ)

ئەم ھاوہلە حەبەشییە و کۆری پادشای حەبەشە بوو، ھەر لە منداڵیەوہ کە باسی ئیسلامی بیستووہ شەیدای بوو و ھاتۆتە خزمەت پیغەمبەر(ﷺ) و موسلمان بوو و زۆربە ی کاتی لەگەڵ عەلی کۆری ئەبووتالیبدا بەسەربردووہ.^(۳)

۳۳۲. ئەبووھیلالی کەلبی(ﷺ)

ئەبووھیلالی کەلبی لە مەدینە ھاتۆتە خزمەت پیغەمبەری خوا(ﷺ)، دیارە ماوہیەکی کەم پاش ھیجرەت بوو.^(۴)

^(۱) مسند الدارمی - مقدمة المؤلف - باب في وفاة النبي(ﷺ)، الرقم ۷۹.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۳۴۰.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۳۴۳.

^(۴) أسد الغابة، ج ۶، ص ۳۱۶؛ الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۳۶۲.

۳۳۳. ئەبووھەيسەمى موزەنى (ﷺ)

كۆرەكەى فەرموودەيەكى لىئوھگىراوھتەوھو دەلئىت: پىغەمبەر (ﷺ) باوكمى بانگ كرد و فەرمووى (إني مستعملك على هذا الوادي، فمن جاءك من ها هنا وها هنا فامنع) (دەتكەم بە بەرپرسى ئەو دۆلە، ھەركەس لەوێ و لەوێوھات رىگرييان لى بكەو مەھىلە بىن)، ئەوئىش وتى: من پياوئىكم كورم نىه و تەنھا كچم ھەيە و كەس نىه يارمەتيم بدات، ئەوئىش فەرمووى (إِنَّ اللَّهَ سِيرْزُكَ وَلِدَا وَيَجْعَلْ لَكَ أَوْلِيَاءً)^(۱) (زۆر نابات خواى گەورە كورئىكت پى دەبەخشىت و دۆست و پىشتىوانىشت دەداتى).

۳۳۴. ئەبووواتىلەى ھوزەلى (ﷺ)

يەكئىكە لەو ھاوھالانەى بەشداری فتووحاتى شامى كرد و لەوئىش ماىەوھ ھەتا ئەو كاتەى تاعاونى عەمواس بلاوېوويەوھ،^(۲) دواى بلاوېوونەوھى نەخۆشسىيەكە و مردنى ھەريەك لە ئەبوووعوبەيدەو موغازى كورپى جەبەل، عەمرى كورپى عاص بوو بە ئەمىر و وتارىكى پىشكەش كرد كە تيايدا خەلكى ھان دەدا بلاوھى لى بكەن، وتى: ئەى خەلكىنە، ئەم دەردە كە ھات وەك ئاگر تەشەنە دەكات، بۆيە بدەنە شاخەكان و لىئى ھەلئىن، ئەبووواتىلەش ھەستا و وتى: بەخوا درۆ دەكەيت، كاتىك من ھاوھلى پىغەمبەر (ﷺ) بووم تۆ لە كەرەكەم خۆپتر بوويت، عەمرىش بەرپەرچى نەدايەوھو چوويە دەرەوھو خەلكىش بلاوھيان لىكرد.^(۳)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۳۶۷.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۳۶۹.

^(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند العشرة المبشرين بالجنة وغيرهم - حديث أبي عبيدة بن الجراح واسمه عامر بن عبد الله (رضي الله عنه)، الرقم ۱۷۱۹.

۳۳۵. ئەبو وواقیدی مەولا (ﷺ)

يەككە لەوانەى خزمەتى پىغەمبەرى خوايان (ﷺ) دەکرد، فەرموودەىەكى گىراوەتەو دەلێت: پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى (مَنْ أَطَاعَ اللَّهَ فَقَدْ ذَكَرَ اللَّهَ، وَإِنْ قُلْتُ صَلَاتُهُ وَصِيَامُهُ، وَتَلَاوَتُهُ لِلْقُرْآنِ، وَمَنْ عَصَى اللَّهَ فَلَمْ يَذْكُرْهُ، وَإِنْ كَثُرَتْ صَلَاتُهُ وَصِيَامُهُ، وَتَلَاوَتُهُ لِلْقُرْآنِ)^(۱) (هەرکەس گویاىەلى خوا بکات ئەوە یادى خواى کردووە با نوێژ و رۆژوو و قورئانخویندیشى کەم بێت، هەرکەسیش لە فەرمانى خوا لایەت ئەوە یادى خواى نەکردووە با نوێژ و رۆژوو و قورئانخویندیشى زۆر بێت).

۳۳۶. ئەبو ووهبى جشەمى (ﷺ)

فەرموودەى لە پىغەمبەرى خواوە (ﷺ) گىراوەتەو، لەوانەش گىراویەیتىەو کە پىغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتى (تَسْمُوا بِأَسْمَاءِ الْأَنْبِيَاءِ، وَأَحَبُّ الْأَسْمَاءِ إِلَى اللَّهِ عَبْدُ اللَّهِ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ، وَأَصْدَقُهَا حَارِثٌ وَهَمَامٌ، وَأَقْبَحُهَا حَرْبٌ وَمُرَةٌ)^(۲) (ناوى پىغەمبەران لە مندال بنین، خۆشەوێستىنى ناوەکانیش لای خوا عەبدوللا و عەبدورەحمانە و راستىنى ناوەکانیش حارث و هەمامە و ناشىرىنتىنى ناوەکانیش حەرب و مورەیه).

(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۶۵۱۴.

(۲) سنن أبي داود - كتاب الأدب - باب في تغيير الأسماء، الرقم ۴۹۵۰، قال شعيب الأرنؤوط: حديث حسن دون قوله: «تسموا بأسماء الأنبياء».

کونیہ کان
(ئافرہ تان)

۳۳۱۷. ئومموئەزھەرى عائیشى (ﷺ)

فەرمودەيەكى گىراۋەتەۋە دەلىت: باۋىك بىردىمى بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) و ئەۋىش دەستى ھىنا بەسەر سەرمدا و نزاى بەرەكەتى بۇ كردم.^(۱)

۳۳۱۸. ئومموئىسحاقى غەنەۋى (ﷺ)

يەككە لەو ئافرەتانەى كۆچيان كرد بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ)،^(۲) ئومموئىسحاق دەلىت: لەگەل براكەمدا كۆچم كرد بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) بۇ مەدىنە، لە نىۋەى رىدا بوۋىن كە براكەم پىنى وتم: ئەى ئومموئىسحاق لىرە دابىشە چونكە خەرجى و سامانەكەم لە مەككە لەبىرچوۋە، ئەچم بىھىتم، منىش وتم: ئەترسم ئەو ھاسەرە فاسقەم شىتكت لى بكات، وتى: نا، ان شاءالله، چەند رۆژىك مامەۋە ھەتا پياۋىك ھات كە ئەمناسى، وتى: ئەى ئومموئىسحاق بۇچى لىرە دانىشتويت؟ وتم: چاۋەرپى ئىسحاقى بىرام ئەكەم چوۋە خەرجى و سامانەكەى بېھىت و بىتەۋە، ئەۋىش وتى: ئىسقاقت لەدەست چوۋ، ھاسەرەكەت پىنى گەشىت و كوشتى، منىش كەۋتمەرپى ھەتا گەشىتمە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) و بىنىم دەستۈنۈژ دەگرىت، بە گریانەۋە وتم: ئەى پىغەمبەر (ﷺ) ئىسحاق كوزرا، ئەۋىش تەماشاي دەكردم، كە سەيرم كرد بەشىك لە ئاۋى دەستۈنۈژەكەى ھەلگرت و پرژاندى بەسەر دەموچاۋمدا، ئىتر لەۋەبەدۋا موصىبەتى گەۋرە توۋشى ئومموئىسحاق بۋايە فرمىسك لە چاۋانى دەھات و نەدەگەيشتنە سەر كۆلمى.^(۳)

(۱) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۴، ص ۱۹۲۵.

(۲) التاريخ الكبير للبخاري، ج ۲، ص ۱۲۹؛ الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۴، ص ۱۹۲۵.

(۳) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۷۸۸۰.

ئومموئیسحاق دہلایت: له خزمه تی پیغه مبهردا (ﷺ) بووین که قاپیک تریتی گوشتاو هینرا و پیغه مبهردا (ﷺ) لیتی خوارد و منیش لیم خوارد و زولیه دینیش له گه لمان خواردی، دواتر پیغه مبهردا (ﷺ) پارچه ئیسقانیکی گوشتاوی هه لگرت و بهشی منی لیدا و منیش نه خوارد، فهرمووی: چپته؟ وتم: به پوژوو بووم و له بیرم چوو بوو، زولیه دینیش پیی وتم: تیربوویت ئینجا؟ پیغه مبهردیش (ﷺ) فهرمووی (لَا بَأْسَ عَلَيْكَ ، إِنَّمَا هُوَ رِزْقُ سَاقَةِ اللَّهِ إِلَيْكَ فَأَتِي صَوْمَكَ) ^(۱) (هیچ کیشه نیه، ئه وه رۆزییه ک بووه خوای گه وهره پیی بهخشیویت، بۆیه رۆژوو هه کت ته و او بکه).

۳۳۹. ئومموئوسهید هاوسهری ئه بووئوسهیدی ساعیدی (ﷺ)

باسی ئهم ئافره ته له هاوه له گه گه رانه وهیه کی بوخاریدا هاتوو ه که کاتیک ئه بووئوسهیدی ساعیدی هاوسه رگیری کرد، پیغه مبهردی خوا (ﷺ) و هاوه لانی بانگهیشت کرد، ئومموئوسهیدی هاوسهردی خواردنی بو ئاماده کردن و هیتایه بهردهستیان، دواتر چه ند خورمایه کی له نیو جامیکی بهردیندا خسته نیو ئاوه وه، کاتیک پیغه مبهردا (ﷺ) له خواردن بوویه وه، خورما و ئاوه که ی رادا و تیکه لی کرد و دواتر پیتشکهشی پیغه مبهردی خوای کرد بو ئه وه ی بیخواته وه. ^(۲)

۳۴۰. ئومموئه نه سی کچی واقید (ﷺ)

هاوسهردی عه مری کوپی ئه عله به بوو و یه کیک بوو له و ئافره تانه ی هاتنه خزمهت پیغه مبهردا (ﷺ) و به یه تیایان پیدایه. ^(۳)

^(۱) المعجم الكبير للطبراني - مسند النساء - باب من يعرف من النساء بالكنى - أم إسحاق الغنوية، الرقم ۴۱۹.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب النكاح - باب قيام المرأة على الرجال في العرس وخدمتهم بالنفس، الرقم ۴۹۸۲؛ صحيح مسلم - كتاب الأشربة - باب إباحة النبيذ الذي لم يشدد ولم يصر مسكرا، الرقم ۲۰۰۶.

^(۳) ابن سعد: الطبقات الكبرى، ج ۸، ص ۲۸۳.

۳۳۲۱. ئومموئەنەسى ھاوسەرى ئەبوئەنەس (ر.ھ.ا)

ئەم ئافرەتە لە پشتیوانانە و فەرموودەییەکی گێراوەتەووە دەلێت: چوومە خزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ) و وتم: خوای گەورە بتخاتە رەفیقولئەعلا لە بەهەشتدا و منیش لەگەڵت بم، ئینجا وتم: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) کاریکی چاکم فێر بکە هەتا پێوێ پایەندبم، ئەویش فەرمووی (أَقِمْ الصَّلَاةَ ، فَإِنَّهَا أَفْضَلُ الْجِهَادِ ، وَاهْجُرِ الْمَعَاصِيَ ، فَإِنَّهَا أَفْضَلُ الْهِجْرَةِ ، وَادْكُرِ اللَّهَ كَثِيرًا ، فَإِنَّهُ أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ أَنْ تَلْقَيْتَهُ بِهِ)^(۱) (نوێژ بکە چونکە ئەو بەشتە جیهادە، واز لە تاوانەکان بهێنە و دووربگرە لێیان ئەوێش بەشتە جیهادە، زۆر یادێ خوا بکە هەتا دەگەیتەووە بە خوا، چونکە ئەوێش خۆشەوێستتەری کارەکانە لای خوا).

۳۳۲۲. ئومموئەوسى بەهزی (ر.ھ.ا)

ئومموئەوسى بەهزی باس لەو دەکات بڕیک روئی هەبوو کردیە نیو هیزەییەکەو، دواتر بە دیاری بردی بۆ پێغەمبەر (ﷺ)، ئەویش وەرگرت و نزای بەرەکەتی بۆ کرد، دواتر هیزەکیان بۆ بردەووە سەیری کرد پڕە لە روڤ، وایزانی پێغەمبەر (ﷺ) روڤەکی ئەوی قبوول نەکردووە، چوویە خزمەتی و بە دەنگی بەرز هەرایەکی نایەو، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (بەسەرھاتەکی بۆ باس بکەن)، ئەو هیزە روڤە لا مایەووە هەتا سەردەمی خێلافەتی عەلی کۆری ئەبووتالیب لێی دەخوارد.^(۲)

^(۱) المعجم الكبير للطبراني - مسند النساء - باب من يعرف من النساء بالكنى - أم أنس الأنصارية، الرقم ۳۵۹.

^(۲) المعجم الكبير للطبراني - مسند النساء - باب من يعرف من النساء بالكنى - أم أوس البهزية، الرقم ۳۶۳.

۳۳۲۳. ئومموئياسى كجى ئەنەس (ﷺ)

ئەم ئافرەتە لە پشتیوانان بوو و یەكێك بوو لەوانەى هاتنە خزمەت
پێغەمبەر (ﷺ) و بەیعتیان پێدا.^(۱)

۳۳۲۴. ئومموئەیمەنى حەبەشى (ﷺ)

ئومموئەیمەن كە ناوى بەرەكە بوو، ئافرەتێكى رەشپێستى^(۲) حەبەشى
بوو و كەنیزەى ئامینەى داىكى پێغەمبەرى خوا (ﷺ) بوو، ئیشوكارى
ئامینەى رادەپەراند و دایەنێى پێغەمبەرى خواش (ﷺ) دەکرد، دواى وەفاتى
خەدیجەش، وەك نەریتی ئەو سەردەمە، بە میراتى مایەو بە پێغەمبەرى
خوا (ﷺ)، پێغەمبەرىش (ﷺ) كاتێك خەدیجەى بەهاوسەرگرت، ئومموئەیمەنى
ئازاد كرد.^(۳)

پێغەمبەرى خوا (ﷺ) خوشەویستىكى تاییەتى هەبوو بۆ ئومموئەیمەن،
بۆیە هەولێدەدا ژيانێكى بۆ پێكەووە بنیت، دواى پێغەمبەرایەتى، بە هاوێلانێ
دەفەرموو (من سرّه أن يتزوج امرأة من أهل الجنة فليزوج أمّ أئمن)،^(۴) (هەركەس حەز
دەكات، ئافرەتێك لە دارودەستەى بەهەشتیەكان بە هاوسەرگیری، ئەو بە
ئومموئەیمەن بەهاوسەر بگرت، ئەو بوو دواجار ئومموئەیمەنى بە تەمەنى
داخوایى كرد بۆ زەیدى كۆپى حارثە^(۵) كە وەك كۆپى پێغەمبەرى
خوا (ﷺ) بە تەبەننى ناسرابوو، زەیدىك كە بە خوشەویستى پێغەمبەر (ﷺ)
ناسرابوو، دواتر ئوسامەى كۆپیشى بە خوشەویستى كۆپى خوشەویست

^(۱) ابن سعد: الطبقات الكبرى، ج ۸، ص ۲۴۳.

^(۲) ابن الجوزي: المنتظم في التاريخ، ج ۴، ص ۳۴۰.

^(۳) ابن حجر: الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۵۸ - ۳۵۹.

^(۴) ابن حجر: الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۵۹.

^(۵) صحيح مسلم - كتاب الجهاد والسير - باب رد المهاجرين إلى الأنصار منائحهم من الشجر والتمر حين استغنوا عنها بالفتح، الرقم ۱۷۷۱.

ناسرابوو، واته پیغه مبهری خوا (ﷺ) داوای نه کرد بۆ که سیتی ناشیرین و نه دار و نه زان و لاوان، به لکو زهید که سایه تیهک بوو که پیغه مبهر (ﷺ) دهیفرموو (ئهری به خوا ئه و که سه بۆ ئه میرایه تی دروست کرابوو، دوای خۆیشی کورپه که شی بۆ ئه میرایه تی دروست کراوه).^(۱)

له قوناغی مه دینه شدا، چ ئوممو ئه یمه ن سه ردانی مالی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ده کرد و له وی ده مایه وه، چ پیغه مبهری خوا (ﷺ) سه ردانی مالی ئوممو ئه یمه نی ده کرد و له وی ده حه سایه وه.

جه هجاهی غیفاری ده لیت: له گه ل ده سته یه ک له ئه ندامانی هۆزه که م هاتم تا موسلمان بم، کاتیک هاتین بۆ لای پیغه مبهر (ﷺ) نوێژی ئیواره بوو، کاتیک پیغه مبهری خوا (ﷺ) سه لامی دایه وه: فره مووی: (با هه رکامتان ده سته یه وه ی پالی بگریت)، ئیتر هیچ که س له مزگه وتدا نه مایه وه جگه له پیغه مبهری خوا (ﷺ) و من، منیش که سیتی بالابه رز و قه به بووم و که س خۆی نه ده دا له قه ره م، ئه و شه وه پیغه مبهری خوا (ﷺ) منی برده وه بۆ مالی خۆی، ئه وه بوو بزنی ک دۆشرا بۆم، منیش هه موویم خوارده وه، پیغه مبهر (ﷺ) شیریه وه ترم بۆ هینرا و منیش شیریه که م ده خوارده وه، دواتر خواردنیککی ترم بۆ هینرا و منیش خوارده وه، ئوممو ئه یمه ن وتی: خواجه ئه وه ی ئه مشه و پیغه مبهری خوا (ﷺ) برسی کرد، برسی بکه یته، پیغه مبهر (ﷺ) فره مووی: (مه یا أم یمن اکل رزقه ورزقنا علی الله تعالی)، (وس ئه ی ئوممو ئه یمه ن، رۆزی خۆی خوارده وه و رۆزی ئیمه ش لای خواجه)، بۆ به یانی هه مدی هه موو هاوه لان کۆبوونه وه و هه ر هاوه لیک باسی ئه وه ی ده کرد شه و چی کردووه و چی خوارده وه، جه هجاهی و تی: من شیریه وه ترم خوارده وه و خوارده ونیککی تریشم (البرمة) بۆ هینراوه و ئه ویشم خوارده وه، ئینجا هه موویان له گه ل پیغه مبهر (ﷺ) نوێژی ئیواره یان کرد، پیغه مبهر (ﷺ) فره مووی: (با هه رکه سته یه ک که ی پال خۆی

^(۱) ابن سعد: الطبقات الکبری، ج ۲، ص ۱۹۰.

بیاته وه له گه ل خوی)، ئه وه بوو هه موو چوونه وه و ته نها مایه وه سه ر. من و پیغه مبه ر (ﷺ)، منیش که سیکی بالابه رز و زه به لاح بووم و که س خوی نه ده دا له قه رهم، هه مدی پیغه مبه ر (ﷺ) منی برده وه و بزمن بۆ دوشرا و منیش تیرم خوارده وه و تیر بووم، ئوممو ئیمه ن وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ)، ئایا ئه وه میوانه که ی دوینی شه ومان نه بوو؟ فه رمووی با، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: (انه أكل في معاء مؤمن الليلة وأكل قبل ذلك في معاء كافر، والكافري أكل في سبعة أمعاء والمؤمن يأكل في معاء واحد)،^(۱) (ئهو ئه مشه و به ریخۆله ی باوه ردار نانی خوارد و پینشتر به ریخۆله ی بیباوه ر نانی ده خوارد، بیباوه ر له هه وت ریخۆله دا نان ده خوات و باوه رداریش له یه ک ریخۆله دا نان ده خوات).
ئمه واتای ئه وه ده گه یه نیت که ئوممو ئیمه ن زورجار له مالی پیغه مبه ری خوا دا (ﷺ) ماوه ته وه.

جاری وایش هه بوو پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ده چوو بۆ سه ردانی ئوممو ئیمه ن، بۆ نمونه: ئه نه سی کورپی مالیک ده لیت: جاریک پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بۆ سه ردان چوو بۆ لای ئوممو ئیمه ن، منیش له گه لی چووم، ئوممو ئیمه ن خواردنه وه یه کی هینا بۆ پیغه مبه ر (ﷺ)، ئه ویش یان به رۆژوو بوو یان نه یده ویست بیخواته وه، بۆیه گێرایه وه و نه یخوارده وه.^(۲)

جۆریک له نازکیشان و دلراگرتنی تایبه ت له نیوان پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و ئوممو ئیمه نی هه به شیدا هه بوو، جاری وا هه بوو، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) نازی ئوممو ئیمه نی ده کیشا، بۆ نمونه: جاریک ئوممو ئیمه ن له گه ل عایشه، له خزمه تی پیغه مبه ری خوا دا (ﷺ) بوون، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ئاوی ده خوارده وه و ئوممو ئیمه نیش سه یری ده کرد، به پیغه مبه ری خوا ی وت: که میک ئاوم بده ری، عایشه ش وتی: ئه ری ئوممو ئیمه ن، ئاوا به

(۱) المطالب العالیة بزوائد المسانید الثمانیة - کتاب الأطعمة والأشربة - باب كثرة شرب الکافر لکونه لا یذكر اسم الله تعالى، الرقم ۲۴۳۹.

(۲) السنن الکبری للبیهقی - کتاب النکاح - جماع أبواب الترغیب فی النکاح وغیر ذلک - باب ما جاء فی القواعد من النساء، الرقم ۱۳۶۸.

پیغه مبهری خوا ده لیت؟ ئه ویش وتی: من زور له وه زیاتر خزمه تیم کردووه، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی: راست ده کات، ئینجا بریک ئاوی بو هینا و دایه ده ست ئوموئه یمه ن.^(۱)

جاریک ئوموئه یمه ن داوی و لاخیکی له پیغه مبهری خوا (ﷺ) کرد بو ئه وه ی بو سواری به کاری به نیت، ئه ویش فهرمووی: (ته نها به چکه و شتریکت پی ده دم)، ئوموئه یمه ن وتی: ئاخو ئه ی پیغه مبهری خوا، به چکه و شتر منی پی هه لئاگیریت و من شتی وام ناویت، پیغه مبهری وایش (ﷺ) بو سوعبه ت و گه مه، پی فهرموو (ته نها به چکه و شتریکت پی ده دم)، مه به سستی ئه وه بوو که و شتریش له سه ره تاوه هه ر به چکه یه.^(۲)

جاری وایش هه بوو ئوموئه یمه ن دلی پیغه مبهری خوا (ﷺ) راده گرت و بزهی پی ده به خشی، بو نمونه:

جاریک پیغه مبهری خوا (ﷺ) بو مهرگی کچیکی فرمیسک به چاوانیدا هاته خواری، ئوموئه یمه نیش له لای بوو، ده سستی کرد به گریان، خه لکه که ی چواردهوری، پتیا و ت: ئه وه له خزمه ت پیغه مبهری خوا (ﷺ) ده گریت؟ ئه ویش وتی: پیغه مبهری خوا (ﷺ) بگری و من نه گریم!^(۳)

ئوموئه یمه نی حه به شی، له غه زاکاندا به شداری ده کرد و پشتیوانی له بانگه وازه که ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ده کرد، بو نمونه: له غه زای ئو خوددا به شداری کرد و ئاوی ده گیرا بو مواهیدان و تیماری برینداره کانی ده کرد، هه روه ها له غه زای خه به ریشدا به شداری کرد.^(۴)

پیغه مبهری خوا (ﷺ) له سه ره مه رگیدا بوو که سوپاکه ی ئوسامه ی کوپی زهید رووه موئه پتشره وییان ده کرد، خیرا ئوموئه یمه ن که

^(۱) ابن کثیر: البداية والنهاية، ج ۸، ص ۲۸۵.

^(۲) ابن سعد: الطبقات الكبرى، ج

^(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند بني هاشم (ﷺ) - مسند عبد الله بن العباس بن عبد المطلب (ﷺ) عن النبي (ﷺ)، الرقم ۲۴۵۱، حسنه شعيب الأرناؤوط.

^(۴) ابن الجوزي: المنتظم في التاريخ، ج ۴، ص ۲۸۵.

دایکی ئوسامه بوو، هه والی نارد بۆ ئوسامه ی کور ی و پیتی وت: وا پیغه مبهری خوا (ﷺ) خه ریکه ده مریت، بهم هویه وه ئوسامه پیتشه ویی سوپاکه ی وه ستاند.^(۱)

پاش وه فاتی پیغه مبهری خوا (ﷺ)، ئومموئه ی مه ن جار جاره ده گریا، پیتی وترا: ئه وه بۆ پیغه مبهری خوا (ﷺ) ده گریت؟ ئه ویش وتی: من ده مزانی روژیک دیت پیغه مبهری خوا (ﷺ) ده مریت، به لام بۆ ئه و وه حیه ده گریم که لامان هه لگیرا،^(۲) ئه م قسه ی ئه م خاتونه حه به شییه، هه ریه ک له ئه بووبه کری صدیق و عومه ری کور ی خه گگابی خسته پرمه ی گریان.^(۳) ئومموئه ی مه ن دوا ی وه فاتی پیغه مبهری خوا (ﷺ) زۆر نه ژیا و پیتج مانگ دوا ی ئه وه، وه فاتی کرد.^(۴)

۲۳۲۵. ئومموئه ییووبی کچی قه یس (ﷺ)

ئه م ئافره ته له پشتیوانانه له خه زره جیهه کان و هاوسه ری هاو له ی ناسراو ئه بووئه ییووبی ئه نصارییه،^(۵) ئومموئه ییووب باس له و ماویه ده کات که پیغه مبهر (ﷺ) تازه هاتبوویه مه دینه و له مالی ئه بووئه ییووب ده مایه وه و ده لیت: خواردنیکیان بۆ هینا که شتیک له سیر و پیازی تیدا بوو، حه زی نه کرد بیخوات و به هاو لهانی فه رموو (کَلُوْهُ، فَإِنِّي لَسْتُ كَأَحَدِكُمْ إِنِّي أَخَافُ أَنْ أُؤْذِيَ صَاحِبِي)^(۶) (ئیه بیخۆن، من وهک ئیه نیم، من ترسم هیه هاو له که م مه به سستی جبریل بوو - ناره حه ت بکه م).

^(۱) ابن الجوزي: المنتظم في التاريخ، ج ٤، ص ١٧.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند أنس بن مالك (ﷺ)، الرقم ١٣٤١٧، صححه شعيب الأرنؤوط.

^(۳) صحيح مسلم - كتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل أم أيمن (ﷺ)، الرقم ٢٤٥٤.

^(۴) صحيح مسلم - كتاب الجهاد والسير - باب رد المهاجرين إلى الأنصار منائحهم من الشجر والتمر حين استغنوا عنها بالفتوح، الرقم ١٧٧١.

^(۵) الإصابه في تمييز الصحابه، ج ٨، ص ٣٦٢.

^(۶) جامع الترمذي - أبواب الأطلعة عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء في الرخصة في أكل الثوم مطبوخا، الرقم ١٨١٠ وقال حسن صحيح غريب.

۳۳۲۶. ئومموبوردهى ئەنصارى (ﷺ)

ئەم ئافرەتە لە پشتیوانانە و پیغەمبەری خوا (ﷺ) سەردانی مالی کردوو و لەوئ نوێژی کردوو.^(۱)

۳۳۲۷. ئومموبیشری کچی بەراء (ﷺ)

فەرموودهیهکی گێراو تەو و دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) لە گەل ژمارەیهک لە هاو لەنیدا لە مالی من بوون و لە خواردنیکیان دەخوارد که ئامادەم کردبوو بۆیان، شتیکی باسکرد که خەلکە که دەستیان لە خواردن هەلگرت، دواتر فەرمووی (أرواح المؤمنین في طيور خضر يأكلون من الجنة ويشربون ويتعارفون)^(۲) (رۆحی باوەرداران لە نیو سکی بالندەیی سەوزدایە و لە بەهەشت دەخۆن و دەخۆنەو و یەکدی دەناسنەو)، جا کاتیک که عەب لە سەرەمەرگدا بوو، ئومموبیشەر هات بۆ لای و پیتی وت: ئەی ئەبوو عەبدوڕەحمان، ئەگەر گەیشتی بە فلانە که سەلامی لێ بکە، ئەویش وتی: خوا لیت خۆش بیت ئومموبیشەر، ئیمە زۆر لەو سەرقاترین فریای شتی وابکەوین، ئەویش وتی: ئەی ئەبوو عەبدوڕەحمان مەگەر نەتبیستوو لە پیغەمبەری خوا (ﷺ) دەیفەرموو (إِنَّ أَرْوَاحَ الْمُؤْمِنِينَ فِي طَيْرٍ خَضِرٍ تَغْلُقُ بِشَجَرِ الْجَنَّةِ)، ئەویش وتی: بەلێ.^(۳)

۳۳۲۸. ئومموبیشری کچی عەمر (ﷺ)

ئومموبیشری کچی عەمری کوپی عەنمەیی کوپی عەددی، هاوسەری

^(۱) الإصابه في تمييز الصحابه، ج ۸، ص ۳۶۳.

^(۲) الإصابه في تمييز الصحابه، ج ۸، ص ۳۶۴.

^(۳) سنن ابن ماجه - أبواب الجنائز - باب ما جاء فيما يقال عند المريض إذا حضر، الرقم ۱۵۱۳، صححه شعيب الأرناؤوط.

عه بدوره حماني كورې خيراش بوو و دواي مردني ئه و پياوهي شووي
كرد به عه بدولاي كورې به شير، ئه م ئافره ته يه كيځ بوو له و ئافره تانه ي
موسلمان بوون و به يعه تيان به پيغه مبه ر(ﷺ) دا.^(۱)

۳۳۲۹. نوم موثابتي كچي ثابت (ﷺ)

ئه م ئافره ته يه كيځ بوو له و ئافره تانه ي موسلمان بوون و به يعه تيان به
پيغه مبه ر(ﷺ) دا.^(۲)

۳۳۳۰. نوم موثابتي كچي ته عليه به (ﷺ)

دايكي ناوي كه بشه ي كچي ماليك بوو، هاوسه ري عه لائي كچي عه مري
ئه نصاري بوو، ئه م ئافره ته يه كيځ بوو له و ئافره تانه ي موسلمان بوون و
به يعه تيان به پيغه مبه ر(ﷺ) دا.^(۳)

۳۳۳۱. نوم موثابتي كچي جه بر (ﷺ)

هاوسه ري عه تيكي كورې حارث بوو، ئه م ئافره ته يه كيځ بوو له و
ئافره تانه ي موسلمان بوون و به يعه تيان به پيغه مبه ر(ﷺ) دا.^(۴)

۳۳۳۲. نوم موثابتي كچي حارثه (ﷺ)

هاوسه ري عه بدولاي كورې حيمي ر بوو، ئه م ئافره ته يه كيځ بوو له و
ئافره تانه ي موسلمان بوون و به يعه تيان به پيغه مبه ر(ﷺ) دا.^(۵)

^(۱) ابن سعد: الطبقات الكبرى، ج ۸، ص ۳۰۰.

^(۲) ابن سعد: الطبقات الكبرى، ج ۸، ص ۲۷۴.

^(۳) ابن سعد: الطبقات الكبرى، ج ۸، ص ۳۲۱.

^(۴) ابن سعد: الطبقات الكبرى، ج ۸، ص ۲۶۳.

^(۵) ابن سعد: الطبقات الكبرى، ج ۸، ص ۲۹۸.

۳۳۳۳. ئومموثابتى كچى قهيس (ﷺ)

دايىكى ناوى خەولەي كچى عەمر بوو و لە خەزەرەجىيەكان بوو، ئەم ئافرەتە لە سەرى باوكىەووە خوشكى ثابتى كورپى قەيس بوو كە ئەویش ھاوئەل بوو، ئەم ئافرەتە شووى كرد بە ثابتى كورپى سوفيان و مندالىكى لىتى بوو بە ناوى سەمماك، ئومموثابت يەككىك بوو لەو ئافرەتانەى موسلمان بوون و بەيەتەيان بە پىغەمبەر (ﷺ) دا.^(۱)

۳۳۳۵. ئومموثابتى كچى مەسعوود (ﷺ)

ئەم ئافرەتە يەككىك بوو لەو ئافرەتانەى موسلمان بوون و بەيەتەيان بە پىغەمبەر (ﷺ) دا.^(۲)

۳۳۳۶. ئومموثەعلەبەى كچى زميد (ﷺ)

ھاوسەرى عەمرى كورپى ئەوس بوو، ئەم ئافرەتە يەككىك بوو لەو ئافرەتانەى موسلمان بوون و بەيەتەيان بە پىغەمبەر (ﷺ) دا.^(۳)

۳۳۳۷. ئومموجەمىلى كچى جولاس (ﷺ)

ھاوسەرى سالىمى كورپى عوتبە بوو، ئەم ئافرەتە يەككىك بوو لەو ئافرەتانەى موسلمان بوون و بەيەتەيان بە پىغەمبەر (ﷺ) دا.^(۴)

^(۱) ابن سعد: الطبقات الكبرى، ج ۸، ص ۲۶۹.

^(۲) ابن سعد: الطبقات الكبرى، ج ۸، ص ۲۹۱.

^(۳) ابن سعد: الطبقات الكبرى، ج ۸، ص ۲۹۵.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۶۸.

۳۳۳۷. نومموجه میلی کچی حوڤاب (ﷺ)

هاوسه‌ری مونذیری کورپی عه‌مر بوو، ئەم ئافره‌ته یه‌کێک بوو له‌و ئافره‌تانه‌ی موسلمان بوون و به‌یعه‌تیان به‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) دا.^(۱)

۳۳۳۸. نومموجه میلی کچی عه‌بدولا (ﷺ)

نومموجه میلی کچی عه‌بدولا یه‌کێکه له‌و ئافره‌تانه‌ی چووه‌ته‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، جاریک می‌رده‌که‌ی لێدا، ئەویش چوو لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) سکا‌لای کرد، ئەویش پێی فهرموو: ده‌توانیت لێی جیا‌بیته‌وه؟ ئەوه‌بوو لێی جیا‌بوویه‌وه.^(۲)

۳۳۳۹. نومموجه میلی کچی قوطبه (ﷺ)

هاوسه‌ری عوثماني کورپی خه‌لده بوو، دواتر شووی کرد به‌ زهیدی کورپی ثابت، دوا‌ی ئەویش شووی کرد به‌ ئەنه‌سی کورپی مالیکی کورپی نه‌ضر، ئەم ئافره‌ته یه‌کێک بوو له‌و ئافره‌تانه‌ی موسلمان بوون و به‌یعه‌تیان به‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) دا.^(۳)

۳۳۴۰. نومموجه میلی کچی موجه‌لل (ﷺ)

یه‌کێکه له‌و ئافره‌تانه‌ی زۆر زوو موسلمان بوو و له‌ ده‌سته‌ی یه‌که‌می موسلمان‌بوانه، هاوده‌م به‌ حاطی‌بی کورپی حارثی هاوسه‌ری و دوو مندالی به‌شداری کۆچی دووه‌می هه‌به‌شه‌ی کرد.^(۴)

^(۱) ابن سعد: الطبقات الکبری، ج ۸، ص ۲۹۵.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۶۸.

^(۳) ابن سعد: الطبقات الکبری، ج ۸، ص ۳۰۱.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۶۹.

ئومموجه میل دواتر له حه به شه وه به ره وه مه دینه هات، خوی به سه ره اته که ی بۆ موحه ممه دی کور ی باسکردو وه ده لیت: شه وی یان دوو شه وی مابوو بگه ی نه مه دینه، خواردنیکم خسته سه ر بۆت، که چی دارو چیلکه م پی نه ما، چووم دار په یدابکه م که تۆ مه نجه له که ت رشتبوو به سه ر بالتدا، که گه یشتینه مه دینه هینامیت بۆ خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) و وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ئه وه موحه ممه دی کور ی حاطیبه و یه که م که سه ناوی توی لی نراوه، ئه ویش تفی دا له ده مت و ده ستی هینا به سه ر سه رتدا و نزای بۆ کردیت و فه رمووی (أَذْهِبِ الْبَأْسَ رَبَّ النَّاسِ ، وَاشْفِ أَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءَ لَا يُعَادِرُ سَقَمًا) لای پیغه مبه ر (ﷺ) نه مبردیته وه بینیم ده ست چاک بووه ته وه.^(۱)

۳۳۴۱. ئومموجوندوی کچی مه سهوود (ﷺ)

هاوسه ری نه ضری کور ی حارثه و یه کیک بوو له و نافره تانه ی موسلمان بوون و به یعه تیان به پیغه مبه ر (ﷺ) دا.^(۲)

۳۳۴۲. ئومموجوندوی ئه زدی (ﷺ)

سوله یمانی کور ی فه رمووده یه کی لیوه گیراوه ته وه که پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموویه تی (يَزِي الْجَمَارَ مِثْلَ حَصَى الْخَذْفِ)^(۳) (با به ردی ره جمی شه یتان چه شنی ورده چه و بیت).

^(۱) صحیح ابن حبان - کتاب الجنائز وما یعلق بها مقدا أو مؤخر - باب المریض وما یعلق به - ذکر البیان بأن ید محمد بن حاطب لما دعا له النبی (ﷺ) بما وصفت برئت، الرقم ۲۹۷۷.

^(۲) ابن سعد: الطبقات الکبری، ج ۸، ص ۲۵۶-۲۵۷.

^(۳) جامع الترمذی - أبواب الحج عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء أن الجمار التي یرمی بها مثل حصی الخذف، الرقم ۸۹۷ وقال حدیث حسن صحیح.

۳۳۴۳. ئوممولحارثى كچى ثابت (ﷺ)

ئەم ئافرەتە لە ھاوھلە پشتیوانییەکانە و یەکیکە لەوانەى بهیعتیان بە پینگەمبەر (ﷺ) دا.^(۱)

۳۳۴۴. ئوممولحارثى كچى حارث (ﷺ)

دايكى ناوى سومهیرائى كچى قەیس و ھاوسەرەكەشى عەمرى كورپى غەزىە بوو، ئەم ئافرەتە لە ھاوھلە پشتیوانییەکانە و یەکیکە لەوانەى بهیعتیان بە پینگەمبەر (ﷺ) دا.^(۲)

۳۳۴۵. ئوممولحارثى كچى حارثى كورپى عوروه (ﷺ)

ئەم ئافرەتە لە ھاوھلە پشتیوانییەکانە و یەکیکە لەوانەى بهیعتیان بە پینگەمبەر (ﷺ) دا.^(۳)

۳۳۴۶. ئوممولحارثى كچى عەییاش (ﷺ)

ئەم ئافرەتە فەرمودەیهكى گێراوھتەوھو باس لەو دیمەنە دەكات كە پینگەمبەرى خوا (ﷺ) بو دەیلی كورپى وەر قائی نارد ھەتا لە رۆژانى تەشریقدا لەنێو خەلكدا ھاوار بكات ئەو رۆژانە بە رۆژوو مەبن، ئەو رۆژانە رۆژانى خواردن و خواردنەوھن.^(۴)

^(۱) أسد الغابہ، ج ۷، ص ۳۰۰.

^(۲) الإصابۃ فی تمییز الصحابۃ، ج ۸، ص ۳۷۱.

^(۳) الإصابۃ فی تمییز الصحابۃ، ج ۸، ص ۳۷۱.

^(۴) المعجم الکبیر للطبرانی - مسند النساء - باب من یعرف من النساء بالکنی - أم الحارث بنت عیاش، الرقم ۴۲۳.

۳۳۴۷. ئوممولىھارثى كچى مالىك (ﷺ)

ئەم ئافرەتە لە ھاوھلە پىشتىوانىيەكانە و يەككە لەوانەى بەيەتەيان بە
پىغەمبەر (ﷺ) دا. (۱)

۳۳۴۸. ئوممولىھەببەى كچى جەھش (ﷺ)

ئەم ئافرەتە ھاوھلە خوشكى خىزانى پىغەمبەر (ﷺ) بوو، ھاوسەرى
عەبدورەھمانى كورى عەوف بوو، (۲) گرفتى ئەم ئافرەتە ئەوھبوو كە ماوھى
ھەيزى دوورودرىژ بوو، لە گىرانەوھەكدا ھاتووھ كە ماوھى ھەوت سال
ئەو ھالەتەى ھەبوو، بۆيە لەو بارەوھ پرسىارى لە پىغەمبەر (ﷺ) كرد،
ئەوئىش رىنمايى پىندا كە ئەوھ ھەيز نىھ و با خۆى بشوات و نوژدەكەى
بكات، ئەوئىش بۆ ھەموو نوژىك خۆى دەشۆرد. (۳)

۳۳۴۹. ئوممولىھوصەينى ئەھمەسى (ﷺ)

فەرمودەھەكى گىراوھتەوھو دەلەيت: لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) بەشدارى
ھەجى مالىئاوايى بووم، بىنىم دواى ئەوھى رەجمى عەقەبەى تەواو كرد و
رۆيشت، بىلال و ئوسامەى لەگەل بوو و لەسەر و لاخەكەى بوو، يەككىيان
جلەوى وشترەكەى گرتبوو و ئەوى دىكەشيان جلەكەى كردبوو بە سىبەر
بۆ پىغەمبەر (ﷺ)، پىغەمبەر (ﷺ) زۆر شتى فەرموو، لەنىوياندا گويم لەوھبوو
فەرمووى (إِنْ أَمَرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ مُّجَدَّعٌ أَسْوَدُ يَقُوذُكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى ، فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا) (۴)
(ئەگەر كۆيلەھەكى سەررپووتاوھى رەش سەرگردايەتى كردن و بە قورئان
جوولايەوھ، ئەوھر گوئى بۆ بگرن و گوئرايەلى بن).

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۷۲.

(۲) ابن سعد: الطبقات الكبرى، ج ۸، ص ۱۹۲.

(۳) صحيح مسلم - كتاب الحيض - باب المستحاضة وغسلها وصلاتها، الرقم ۳۳۴.

(۴) صحيح مسلم - كتاب الحج - باب استحباب رمي جمرة العقبة يوم النحر راكبا، الرقم ۱۲۹۸.

۳۲۵۰. ئوممولحه كه مى كچى زوبه ير (ﷺ)

ئەم ئافرەتە قورەيشىيە ئامۇزاي پىغەمبەر (ﷺ) بوو، دەوترىت خوشكى شىرىشى بوو، پىغەمبەر (ﷺ) لە مەدىنە سەردانى دەکرد، پىغەمبەر (ﷺ) لە دەستكە وتەكانى خەيبەردا سى كۆل خورما بەشى بۆ برىيەو، فەرموودەيەكى لە پىغەمبەرەو (ﷺ) گىراو تەو وە كە كاتىك ھەندى كۆيلە و كەنيزەك ھىنران، لە گەل فاتىمەى كچى پىغەمبەر (ﷺ) چوون و ھەركاميان داواى خزمەتكارىكيان كرد، ئەويش فەرموو (سَبَقَنَ نِسَاءَ بَنِي بَدْرٍ، وَلَكِنْ أَدْلَكُمَا عَلَيَّ مَا هُوَ خَيْرٌ لَّكُمَا مِنْ ذَلِكَ) (ئافرەتانى بەشداربوانى بەدر پىشتان كەوتن، بەلام شتىكى لەو بەشتەرتان فەر دەكەم) فەرى كردن داواى ھەموو نوژىك زىكرەكان بخوينن.^(۱)

۳۲۵۱. ئوممولحه كه مى كچى ئەبووسوفيان (ﷺ)

خوشكى موعاويەى كورپى ئەبووسوفيانە و لە فەتحى مەككەدا موسلمان بوو.^(۲)

۳۲۵۲. ئوممولحه كه مى كچى عەبدورەحمان (ﷺ)

ئەم ھاوئە لە پىشتىوانانە و يەككە لەو ئافرەتانەى بەيەتيان بە پىغەمبەر (ﷺ) دا.^(۳)

۳۲۵۳. ئوممولحه كىمى كچى حارث (ﷺ)

ئەم ئافرەتە قورەيشىيە لە بەنى مەخزوومە و لە جەنگى ئوحدودا لەنيو رىزى بىباوەراندە بەشدارى كرد و بەبىباوەرى ماىەو ھەتا لە فەتحى

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۷۷-۳۷۸.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۷۸.

^(۳) أسد الغاب، ج ۷، ص ۳۰۸.

مه ککه دا موسلمان بوو، هاوسه ره که شی عیکریمه ی کوری ئه بووجه هل بوو که له فه تحی مه ککه دا به ره و یه مه ن هه له ات، ئومموحه کیم چوو بو لای پیغه مبه ر(ﷺ) و داوای په نای بو کرد هه تا بتوانیت بجیت به شوینیدا و بیهینیته وه، ئه ویش په نای پيدا، ئومموحه کیم چوو به شوینیدا و عیکریمه ی هینایه وه و ئه ویش باوه ری هینا، دوا ی وه فاتی پیغه مبه ر(ﷺ) که عیکریمه کوژرا، خالیدی کوری سه عید به هاوسه ری گرت و شهوی جهنگی مه رج صفر له دیمه شق ویستی بیگوازیته وه، ئه ویش وتی: په له مه که با خوا ی گه وره ئه و هیزه ی به رامبه ر له ناوبیات، ئه ویش وتی: دهروونم پیم ده لیت ده کوژریم، ئه ویش وتی: ده ی به ویستی خوت، بویه هه ر ئه و شه وه له په نا پرده که ی ئه ویدا گواستیته وه، ئیتر ئه و پرده به ناوی ئومموحه کیمه وه ناسرا، قسه که ی خالید راست ده رچوو و کوژرا، ئومموحه کیمیش به شداری جهنگه که ی کرد و حه وت که س له سوپای رومییه کانی کوشت.^(۱)

۲۳۵۴. ئومموحه کیمی کچی طارق(ﷺ)

ئهم ئافره ته هاوسه ری کینانه ی کوری عه لی بوو و هاو ده م به هاوسه ره که ی له جهنگی ئو خوددا دژ به موسلمانان به شداری کرد،^(۲) دواتر موسلمان بوو و له حه جی مالئاوا ییدا به یعه تی به پیغه مبه ر(ﷺ) دا.^(۳)

۲۳۵۵. ئومموحه کیمی کچی وداع(ﷺ)

ئهم ئافره ته هاوه له له کۆچه رییه کانه و فه رمووده ی له پیغه مبه ری خواوه(ﷺ) گپراوه ته وه که فه رموویه تی (عَجَلُوا الْإِفْطَارَ وَأَخْرُوا السَّحُورَ)^(۴) (له به ربانگدا په له بکه ن و له پارشیودا په له تان نه بیئت)

^(۱) أسد الغابه، ج ۷، ص ۳۰۹.

^(۲) الواقدي: المغازي، ج ۱، ص ۲۰۳.

^(۳) ابن سعد: الطبقات الكبرى، ج ۸، ص ۲۳۱.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۸۲.

۳۳۵۶. ئومموحەمىدى ھاسەرى ئەبووحەمىد (ر.ھ.)

ئەم ئافرەتە ھاۋەلە دەلىت: بە پىغەمبەرى خوام (ﷺ) وت: ھاسەرەكانمان رىگرىمان لىدەكەن لەوھى لەگەل تۇدا نوڭزى بىكەين، ئەوئىش فەرموۋى (صَلَاتُكَ فِي يَوْمِكَ خَيْرٌ مِنْ صَلَاتِكَ فِي دَوْمِكَ، وَصَلَاتُكَ فِي دَوْمِكَ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاتِكَ فِي مَسْجِدِ الْجَمَاعَةِ)^(۱) (ئىوھى ئافرەتان نوڭزەكانتان لە مالاكانتاندا زۆر باشتەن لە نوڭزى دەفەرەكەتان - دەروھەوشەتان - نوڭزى دەروھەوشەشتان زۆر باشتەن لە نوڭزى بەكۆمەلتان لە مزگەوتدا).

۳۳۵۷. ئومموحەنظەلەھى كجى رومى (ر.ھ.)

ئەم ئافرەتە لە ھاۋەلە پىشتىوانىيەكانە و يەكەكە لەوانەھى بەيەتەيان بە پىغەمبەر (ﷺ) دا.^(۲)

۳۳۵۸. ئومموخارىجەھى ھاسەرى زەيد (ر.ھ.)

ئومموخارىجە ھاسەرى زەيدى كورپى ئابتە و فەرموودەيەكى گىراۋەتەوھو دەلىت: چوۋىنە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) لە باخىكدا و ژمارەيەك لە ھاۋەلانى لە دەۋرى بوون، فەرموۋى (يەكەم پىاۋ دىت بۆ لاتان ئەوھ لە دارودەستەي بەھەشتىيەكانە) ھەرچى لەۋى بوۋىن ئاۋاتمان دەخواست لەۋدىۋى باخەكە بوۋىنايە، لەۋ ھالەدا بوۋىن كە خىشەيەكمان بىست، چاۋمان زىت كىرەوھە بزانىن كى دىت، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (دەھى بەلكو عەلى كورپى ئەبووتالىب بىت).^(۳)

^(۱) السنن الكبرى للبيهقي - كتاب الصلاة - جماع أبواب إثبات إمامة المرأة وغيرها - باب الاختيار للزوج إذا استأذنت امرأته إلى المسجد أن لا يمنعها، الرقم ۵۴۵۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۸۳.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۸۵.

٢٣٥٩. ئومموخالىدى كچى خالىد (ﷺ)

ئومموخالىد ناوى ئەمەى كچى خالىدى كۆرى سەئىدى كۆرى عاصەو باوكى و دايكىشى لە دەستەى يەكەمى موسلمانبوان بوون و لەوانە بوون كە كۆچيان كرد بۆ حەبەشەو لەوئ مانەو ەتا دواتر كۆچيان كرد بۆ مەدینە، ئومموخالىد لەوئ لە حەبەشە لە دايكبوو.^(١)

ئومموخالىد دەلەيت: ئەو رۆژەى بە دوو كەشتىيەكە دەرچووين بۆ ئەو ەى بچين بۆ مەدینە، گويم لئ بوو نەججاشى دەيوت: ەمووتان سەلامم بگەيەنن بە پىغەمبەرى خوا، منيش يەكك بووم لەوانەى سەلامى نەججاشيم گەيانە پىغەمبەر (ﷺ).^(٢)

ئومموخالىدى كچى خالىد كە لە كۆچەرانى حەبەشەى، دەلەيت: جلىكى بچووكى رەش ەيترا بۆ پىغەمبەرى خوا (ﷺ)، ئەويش فەرمووى ئومموخالىدم بۆ بەيتن، كە ەيترا، پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بە دەستى خۆى جەكەى كرده بەرى و فەرمووى (أبلى وأخلقى)، (كۆنى بكەيت و بيدريت)^(٣) ئىنجا ئەيفەرموو (يا أم خالد هذا سناه)، ئەى ئومموخالىد ئەو سەناى، سەناش بە زمانى حەبەشى واتاى چاك دەگەيەنيت،^(٤) ئومموخالىد بريك دەستەواژەى حەبەشى فەربووبوو و پىغەمبەرى خوايش (ﷺ) لەئىو دانىشتنەكەدا بە زمانى حەبەشى بەجيا ئومموخالىدى دەدواند و پىى دەفەرموو سەنەھ سەنەھ.^(٥)

^(١) ابن سعد: الطبقات الكبرى، ج ٨، ص ١٦٨.

^(٢) ابن سعد: الطبقات الكبرى، ج ٨، ص ١٦٨.

^(٣) لە كوردهوارى خۆماندا، لەكاتى پۆشینی جلوبەرگی نویدا، چەند دەستەواژەیک لەوبارەو بەکاردين، وەك (هەزار جلی وا بدرينيت)، ناماژەيە بەو ەى تەمەنیکى زور بژيت.

^(٤) صحيح البخاري - كتاب اللباس - باب الخميصة السوداء، الرقم ٥٨٢٣.

^(٥) المستدرک علی الصحيحين - کتاب معرفۃ الصحابۃ (ﷺ) - ذکر مناقب خالد بن سعید بن العاص بن أمية بن عبد شمس بن عبد مناف - التعوذ من عذاب القبر، الرقم ٥١٢٣؛ المعجم الكبير للطبراني - باب الخاء - من اسمه خالد - خالد بن سعید بن العاص، الرقم ٤١١٩.

۳۳۰. ئومموخالییدی کچی خالید(ﷺ)

ئەم ئافرەتە لە بەنی نەجارە و ھاوسەری حارثەى كورپى نوعمانە و
یەككە لەو ئافرەتانەى بەیعتیان بە پیغەمبەر(ﷺ) دا.^(۱)

۳۳۱. ئومموخوزەیمە(ﷺ)

یەككە لەو ئافرەتانەى زۆر زوو لە مەككە موسلمان بوو، ھاودەم بە
جەھمی كورپى قەیسى ھاوسەرى كۆچى كرد بۆ حەبەشە و لەوى وەفاتى
كرد.^(۲)

۳۳۲. ئومموودەحداح(ﷺ)

ئەنەسى كورپى مالیک دەگیریتەوہ کابرایەک ھات بۆ لای پیغەمبەر(ﷺ)
و وتی: ئەى پیغەمبەرى خوا(ﷺ)، فلانەكەس دارخورمایەكى ھەبە و منیش
خەریكم دیوار بنیاد دەنیم پیتی بفەرموو با ئەو دارخورمایەم بداتى و
منیش بتوانم دیوارەكەم بنیم، پیغەمبەر(ﷺ) بە کابرای فەرموو (أَعْطِهِ إِيَّاهَا
بِتَخْلَةٍ فِي الْجَنَّةِ) (بەرامبەر بە دارخورمایەك لە بەھەشتدا ئەو دارخورمایەى
پى بدە) کابرا رازى نەبوو، ئەوہبوو ئەبوودەحداح ھات و بە کابرای وت:
حەوشەكەى خۆمت پى دەدەم لەبرى ئەوہ ئەو دارخورمایەم پى بدە،
کابراش رازى بوو، ئەبوودەحداح چووہ خزمەت پیغەمبەر(ﷺ) و وتی: ئەى
پیغەمبەرى خوا(ﷺ) من ئەو دارخورمایەم بەرامبەر بە حەوشەكەم كړى و
دارخورماكە بدە بەو کابرای داواى لىكردیت، پیغەمبەرىش(ﷺ) چەند جارێك
فەرمووى (كَمْ مِنْ عَذْقٍ دَوَّاحٍ لِّكُلِّ الدُّخْدَاحِ فِي الْجَنَّةِ)، (ئای چەند دارخورمای بەرز
لە بەھەشتدا دانراون بۆ ئەبوودەحداح)، ئەبوودەحداح كە ئەوہى بیست

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۸۵.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۸۵-۳۸۶.

چوويه وه بق لای ژنه که ی و پیتی وت: ئومموده حداح له چه وشه که وهره
دهره وه، من ئه وم فروشتوو به رامبه ر به دارخورمابه ک له به هه شتدا،
ژنه که شتی وتی: نرخیکی به قازانجه.^(۱)

۳۳۶۳. ئوممورافیهی کچی ئه سلهم (ﷺ)

یه کیکه له و ئافره تانه ی به یعه تیان به پیغه مبه ر (ﷺ) دا.^(۲)

۳۳۶۴. ئوممورافیهی کچی عه بدولا (ﷺ)

یه کیکه له و ئافره تانه ی به یعه تیان به پیغه مبه ر (ﷺ) دا.^(۳)

۳۳۶۵. ئوممورافیهی کچی عوتمان (ﷺ)

یه کیکه له و ئافره تانه ی به یعه تیان به پیغه مبه ر (ﷺ) دا.^(۴)

۳۳۶۶. ئومموره بیعی کچی ئه سلهم (ﷺ)

ئهم ئافره ته له پشتیوانانه و یه کیکه له و ئافره تانه ی به یعه تیان به
پیغه مبه ر (ﷺ) دا.^(۵)

۳۳۶۷. ئومموره بیعی کچی عوبه ید (ﷺ)

ئهم ئافره ته له پشتیوانانه و یه کیکه له و ئافره تانه ی به یعه تیان به
پیغه مبه ر (ﷺ) دا.^(۶)

^(۱) صحیح ابن حبان - کتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم (ﷺ) أجمعين - ذكر عمرو بن العاص السهمي (ﷺ) - ذكر السبب الذي من أجله قال (ﷺ) هذا القول، الرقم ۷۱۵۹.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۸۸.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۸۸.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۸۸.

^(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۵۲.

^(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۸۹.

۳۳۸. ئوممورمەزنى كچى سواد (ﷺ)

ئەم ئافرەتە لە پشتیوانانە و یەككە لەو ئافرەتانەى بەیعتیان بە
پىغەمبەر (ﷺ) دا.^(۱)

۳۳۹. ئوممورىمئە (ﷺ)

یەككە لە بەشداربوانى غەزای خەیبەر و پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە
دەستكەوتەكانى ئەو غەزایە چل كۆل خورما و پىنج كۆل گەنمى بۆ برییهو.^(۲)

۳۴۰. ئوممورومانى كچى عامیر (ﷺ)

ئوممورومانى كچى عامیر ھاوسەرى ئەبووبەكرى صدیق بوو، پىشتەر
ھاوسەرى عەبدوللای كورپى حارثى ئەزدى بوو، پاش ئەوێ مندالىكى لىتى
بوو بە ناوى طوفەیل وەفاتی كرد، ئىنجا ئەبووبەكرى صدیق خواستى، ئەم
ئافرەتە ھەر زوو لە قوناغى مەككەدا باوھەرى ھىتا.^(۳)

سەبارەت بە كۆچى ئوممورومان عائىشە بەسەرھاتەكە دەگىرپتەو
دەلت: دواى ئەوێ پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى كرد بۆ مەدىنە، زەیدى كورپى
حارثەى نارد بۆ لامان و ئەبوورافىعى مەولاشى لەگەلدا نارد، دوو وشتەر
و پىنج سەد درھەمى پىدان تا بۆ كۆچەكە چى وشتريان پىويستە بىكرن،
ئەبووبەكرىش عەبدوللای كورپى ئورەيقىتى بە دوو يان سى وشتەرەو نارد و
نامەيەكى نووسى بۆ عەبدوللای كورپى ئەبووبەكر و فەرمانى پىدەكرد دايكى
و من و ئەسمائى خوشكم بەودا بنىريت بۆ مەدىنە، ئەو بوو كەوتنەپى،
لەنيوھى رىدا زەيد بە پارەكە سى وشتى كرى، دواتر ھەموويان ھاتنە

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۹۰.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۱۸۲.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۹۱.

مه‌ککه‌و رییان که‌وته‌ طه‌لحه‌ی کو‌ری عوبه‌یدولا که‌ ده‌یویست خیزانی
 ئه‌بووبه‌کر بیات بۆ مه‌دینه، ئه‌وه‌بوو هه‌موومان که‌وتینه‌پێ، زه‌ید و
 ئه‌بوورافیع فاطیمه و ئومموکلثوم و سه‌وده‌ی کچی زه‌مه‌یان هینان،
 هه‌روه‌ها زه‌ید ئومموئه‌یمه‌ن و ئوسامه‌ی کو‌ری زه‌یدی هینا، عه‌بدولای
 کو‌ری ئه‌بووبه‌کریش دایکم و من و ئه‌سمائی هینا، طه‌لحه‌ش هاو‌ده‌م به‌ ئیمه
 هات و هه‌موو پیکه‌وه‌ که‌وتینه‌پێ تا گه‌یشتی‌نه‌ مه‌دینه، ئه‌و کات موسلمانان
 خه‌ریکی دروستکردنی مزگه‌وته‌ی مه‌دینه بوون.^(۱)

له‌ رووداوی ئیفکدا که‌ تۆمه‌ت بۆ عائیشه‌ی خیزانی پینغه‌مبه‌ر(ﷺ)
 هه‌لبه‌سترا، ئوممو‌رومان که‌ دایکی عائیشه‌ بوو، رۆژیکی جوانی گیرا،
 هه‌ولیده‌دا هه‌ستی عائیشه‌ را‌بگری‌ت بێ ئه‌وه‌ی به‌رامبه‌ر به‌ خه‌لک و
 ده‌وروبه‌ر زه‌رییه‌ک بنوینیت و چاوه‌پێی بریاری پینغه‌مبه‌ری خوا‌ی(ﷺ)
 ده‌کرد، ته‌نانه‌ت تۆمه‌ته‌که‌ بلا‌وبوو‌بوویه‌وه‌و عائیشه‌ خۆی نه‌بیستبوو و
 ئوممو‌رومان ئا‌گادار بوو، که‌چی به‌ عائیشه‌ی نه‌وتبوو، ئه‌وه‌بوو ئافره‌تیک
 له‌ پشتیوانان که‌ به‌ ریدا ده‌رۆیش‌ت دای به‌ لای ئوممو‌رومان و عائیشه‌دا
 و باسی مه‌سه‌له‌که‌ی ده‌کرد، عائیشه‌ له‌و‌یوه‌ بیستی، پرسیاری له‌ دایکی
 کرد شتی وات بیستوه‌؟ وتی: به‌لێ، وتی: ئه‌ی کێی تر؟ وتی: ئه‌بووبه‌کر
 و پینغه‌مبه‌ری خوا‌یش(ﷺ) بیستویانه، ئیتر عائیشه‌ له‌هۆش خۆی چوو،^(۲)
 دواتریش پاش ماوه‌یه‌ک که‌ عائیشه‌ چوویه‌وه‌ بۆ مائی باوکی، ئوممو‌رومان
 ئامۆژگاری کرد و پێی وت: کچه‌ شیرینه‌که‌م شته‌که‌ له‌ خۆت قورس مه‌که،
 به‌خوا زۆر که‌مه‌ ئافره‌تیک‌ی باش و جوان لای پیاویک بیت که‌ ئه‌و ئافره‌ته‌ی
 زۆر خۆش بویت و ئافره‌ته‌که‌ش هه‌و‌یی تری هه‌بیت و ئیره‌یی پێ نه‌به‌ن.^(۳)

^(۱) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة(ﷺ) - ذکر الصحابیات من أزواج رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم وغيرهن(ﷺ) - الصديقة بنت الصديق عائشة بنت أبي بكر(ﷺ) - ذکر أداء الصداق قبل البناء، الرقم ٦٧٨٠.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب أحاديث الأنبياء - باب قول الله تعالى لقد كان في يوسف وإخوته آيات للسائلين، الرقم ٣٣٨٨.

^(۳) صحيح البخاري - كتاب تفسير القرآن - سورة النور - باب إن الذين يحبون أن تشيع الفاحشة في الذين آمنوا، الرقم ٤٧٥٧.

ئوممورومان له سهردهمی پئغه مبهردا (ﷺ) وهفاتی کرد، سه بارهت به سالی وهفاته که ی راجیایی ههیه، سالهکانی چوار و پینج و شهش هاتووه، به لام به و پئیهی ههتا رووداوی ئیفکیش زیندوو بووه و ئه و رووداوهش له سالی شهشی کۆچیدا روویدا، بۆیه دهکریت ئه و بۆچوونه راست بیت که له سالی شهشی کۆچیدا وهفاتی کرد بیت، کاتیک ئه سپهرده دهکرا. (۱)

۳۳۷. ئومموزوبهیری کچی عهبدولموطه لیب (ﷺ)

ئهم ئافرهته له هاشمییهکان بوو و یهکیک بوو له بهشداربوانی خهیهه و پئغه مبهری خوا (ﷺ) له دهستکهوتهکانی خهیهه چل کۆل خورمای بۆ برییهوه. (۲)

۳۳۷. ئومموزوفهیری حه بهشی (ﷺ)

ئهم ئافرهته حه بهشییهکی رهشپیت بوو، (۳) جاریک هاته خزمهت پئغه مبهر (ﷺ) و وتی: من له هۆش خۆم دهچم (فیم له گه لدایه) و جهسته م درده که ویت، لای خوا بۆم بپاڤیره وه، ئه ویش فهرمووی (إِنْ شِئْتَ صَبَرْتُ وَلَكِ الْجَنَّةُ، وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يُعَافِيَكَ) (ئه گهر دهته ویت خۆراگر به و به ههشتت بۆ ههیه، ئه گهریش دهته ویت لای خوا داوات بۆ ده کهم چاکت بکاته وه)، ئه ویش وتی: خۆرا ده گرم، ته نه ئه وه ههیه جهسته م درده که ویت، له خوا بپاڤیره وه جهسته م درنه که ویت، ئه ویش نزای بۆ کرد، (۴) جا جاریک ئیبن عه بباس به عه طائی کوپی ئه بی رهباحی وت: ئه ته ویت ئافره تیکی به ههشتیت نیشان بدهم؟ وتی: به لئ، ئه ویش وتی: ئه و ئافرهته رهشپسته، ئینجا به سه رهاتی فهرمو ده که ی بۆ گتیا به وه. (۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۹۲.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۹۴.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۹۴.

(۴) صحيح البخاري - كتاب المرضى - باب فضل من يصرع من الريح، الرقم ۵۶۵۲.

(۵) صحيح مسلم - كتاب البر والصلة والآداب - باب ثواب المؤمن فيما يصيبه من مرض أو حزن، الرقم

۳۳۷۳. ئومموزمىدى كچى سەكەن (ﷺ)

ئەم ھاۋەلە ئافرەتە لە پشتىوانانە و ھاوسەرى سورپاقەى كوپى
كەعب بوو و يەككىك بوو لەو ئافرەتانەى موسلمان بوون و بەيەتەيان بە
پىغەمبەر (ﷺ) دا.^(۱)

۳۳۷۴. ئومموزمىدى كچى عەمر (ﷺ)

ئەم ھاۋەلە ئافرەتە لە پشتىوانانە و يەككىك بوو لەو ئافرەتانەى موسلمان
بوون و بەيەتەيان بە پىغەمبەر (ﷺ) دا.^(۲)

۳۳۷۵. ئومموزمىد (ﷺ)

ئەم ھاۋەلە ئافرەتە لە پشتىوانانە و يەككىك بوو لەو ئافرەتانەى موسلمان
بوون و بەيەتەيان بە پىغەمبەر (ﷺ) دا.^(۳)

۳۳۷۶. ئومموسائىبى ئەنصارى (ﷺ)

ئەم ئافرەتە لە پشتىوانانە و لە فەرموودەيەكدا كە جابىر دەيگىرېتەو
باسى ھاتوۋە، جابىر دەئىت: پىغەمبەرى خوا (ﷺ) چوو بۆ لاي ئومموسائىب
و بىنى ھەلئەلەرزىت، فەرموۋى (ئومموسائىب - يان ئوممولموسەيب -
ئەو ھەلئەلەرزىت؟) ئەو ىشوتى: تام ھەيە خوا بەرەكەتى تىنەكات،
پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرموۋى (لَا تَسْبِي الْحَمَى فَإِنَّهَا تُذْهِبُ خَطَايَا بَنِي آدَمَ كَمَا يُذْهِبُ الْكَبِيرُ
حَبَبَ الْحَدِيدِ)^(۴) (قەسە بە تا مەلى، چونكە تا تاوانەكانى ئادەمىزاد ناھىلئىت
و ھەك چۆن دەمە پىسى ئاسن لادەبات).

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۷۱.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۹۷.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۹۷.

^(۴) صحيح مسلم - كتاب البر والصلة والآداب - باب ثواب المؤمن فيما يصيبه من مرض أو حزن، الرقم ۲۵۷۵؛ صحيح ابن حبان - كتاب الجنائز وما يتعلق بها مقدما أو مؤخرا - باب ما جاء في الصبر وثواب الأمراض والأعراض - ذكر كراهية سب ألم الحمى لذهاب خطاياها بها، الرقم ۲۹۳۸.

٣٣٧. ئومموسباع (ﷺ)

ئومموسباع چوۋەتە خزمەت پىنغەمبەر (ﷺ) و پرسیاری لىکردوۋە ئايا گۈيزەبانە بۇ مندالەكانمان بکەين؟ ئەۋىش بە بەلى ۋە لامى داۋەتەۋە.^(۱)

٣٣٨. ئومموسەعدى كجى عوقبە (ﷺ)

ئەم ھاۋەلە ئافرەتە لە پشتیوانانە و يەكىك بوو لەو ئافرەتانەى موسلمان بوون و بەيەتيان بە پىنغەمبەر (ﷺ) دا.^(۲)

٣٣٩. ئومموسەعدى كجى قەيس (ﷺ)

ئەم ھاۋەلە يەكىك بوو لەو ئافرەتانەى موسلمان بوون و بەيەتيان بە پىنغەمبەر (ﷺ) دا.^(۳)

٣٤٠. ئومموسەعدى كجى موررە (ﷺ)

ئەم ئافرەتە سەبارەت بە سەرپەرشتىکردنى ھەتتو فەرموودەيەكى گىراۋەتەۋە دەلىت: پىنغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى (من كفل يتيما له أو لغيره، كنت أنا وهو في الجنة كهاتين) (ھەركەس كەفالى ھەتيوئىكى خۆى يان ھەتيوى كەسىكى تر بگريئەئەستۆ، ئەۋە من و ئەۋ لە بەھەشتدا ۋەك ئەۋ دوانەين)، ئىنجا بە دوو پەنجەى دەستەى ئاماژەى كرد.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۳۹۹.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۴۳.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۹۰.

^(۴) أسد الغابة، ج ۷، ص ۳۲۸.

٣٣٨١. ئومموسه عدى كچى مه سعوود (ﷺ)

ئەم ھاوئەلە ئافرەتە لە پشتیوانانە و یەکیک بوو لەو ئافرەتانەى موسلمان بوون و بەیعتیان بە پیغەمبەر (ﷺ) دا.^(١)

٣٣٨٢. ئومموسه عیدی كچى صەخر (ﷺ)

ئەم ھاوئەلە ئافرەتە لە موسلمانبوانى پاش فەتخى مەككە یە.^(٢)

٣٣٨٣. ئومموسه لەمەى كچى مه سعوود (ﷺ)

ئەم ھاوئەلە ئافرەتە لە پشتیوانان بوو و ھاوسەرى ئەوسى كورى مالیک بوو و یەکیک بوو لەو ئافرەتانەى موسلمان بوون و بەیعتیان بە پیغەمبەر (ﷺ) دا.^(٣)

٣٣٨٤. ئومموسوله یط (ﷺ)

یەکیک بوو لە ئافرەتە پشتیوانییەکان کە بەیعتی بە پیغەمبەر (ﷺ) دا، بوو، جا عومەرى كورى خەتتاب لە سەر دەمی خیلافەتە کەیدا کە بریک جلوبەرگی بۆ ھاتبوو و دا بەشى کرد و یەك دانەى مابوو یەو، وتیان: ئەو دانە یە بدە بە کچە کەى پیغەمبەر (ﷺ) مە بەستیان ئومموکولثومی کچی عەلى كورى ئەبووتالیب بوو کە ھاوسەرى عومەر بوو، ئەویش وتی: نەخیر، ئومموسوله یط شیاوترە چونکە لە جەنگی ئوحووددا ئاوی بۆ رادەکێشان.^(٤)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ٤٠٣.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ٤٠٣.

^(٣) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٨، ص ٢٥٦.

^(٤) صحيح البخاري - كتاب الجهاد والسير - باب حمل النساء القرب إلى الناس في الغزو، الرقم ٢٨٨١.

۳۳۸۵. ئومموسولەھیمی كچی خالید (ﷺ)

ئەم ھاوھلە ئافرەتە لە پشتیوانان بوو و ھاوسەری قەیسى كۆرى
فەھد بوو و یەكك بوو لەو ئافرەتەتەى موسلمان بوون و بەیعتیان بە
پىغەمبەر (ﷺ) دا. (۱)

۳۳۸۶. ئومموسولەھیمی كچی عەمر (ﷺ)

ئەم ھاوھلە ئافرەتە لە پشتیوانان بوو یەكك بوو لەوانەى موسلمان
بوون و بەیعتیان بە پىغەمبەر (ﷺ) دا. (۲)

۳۳۸۷. ئومموسینانى ئەنصارى (ﷺ)

پىغەمبەر (ﷺ) بە ئومموسینانى ھاوسەرى ئەبوسینانى فەرموو (مَا مَنَعَكَ أَنْ
تَكُونِي حَاجِبَتٍ مَعَنَا) (چى رىگرە لەوہى لەگەلماندا حەج بەكەیت؟) ئەویش وتى:
لەبەر دوو وشتى ھاوسەرەكەم كە خۆى و كۆرەكەى ھەردووکیان لەسەر
وشتريكن و ئەوى دىكەشیان خزمەتكارەكەمان ئاوى پى رائەكیشیت. (۳)

۳۳۸۸. ئومموسونبولەى ئەسلەمى (ﷺ)

ئومموسونبولەى مالیکى یەككە لەو ئافرەتەتەى موسلمان بوو و
بەیعتى داوہ بە پىغەمبەرى خوا (ﷺ)، لە گىرانەوہیەكدا عائیشەى داىكى
باوہپداران باسى لەوہ كرددوہ كە دواى كۆچ بۆ مەدینە، پىغەمبەر (ﷺ)
رىگرى لىكردين لەوہى ديارى لە خەلكى دەشتەكى وەربرىگىن، ئەوہبوو
ئومموسونبولە ھات بۆ لامان و بريك شیرى بۆ ھىناين و ئیمەیش رازى

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۰۸.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۳۰۰.

(۳) صحيح البخاري - باب جزاء الصيد ونحوه - باب حج النساء، الرقم ۱۸۶۲؛ صحيح مسلم - كتاب الحج - باب فضل العمرة في رمضان، الرقم ۱۲۵۶.

نه بووین وهری بگرین، له و کاته دا پیغه مبه ر(ﷺ) هات و نه بوو به کریشی له گهل بوو، فره مووی: نه وه چیه؟ وتم: نه ی پیغه مبه ری خوا () ئومموسونبوله یه شیر ی به دیاری بو هینا ین و تویش ریگری ت کردبو و له وه ی هیچ شتیک له ده شته کییه کان وهری بگرین، پیغه مبه ر(ﷺ) فره مووی (خُدُوها فَإِنَّ أَسْلَمَ لَيْسُوا بِأَعْرَابٍ. هُمْ أَهْلُ بَادِيَتِنَا وَخَنُ أَهْلُ قَارِيَتِهِمْ إِذَا دَعَوْنَاهُمْ أَجَابُوا وَإِنْ اسْتَنْصَرْنَاهُمْ نَصَرُونَا. صَبِيَّ يَا أُمَّ سُنْبُلَةَ) (وهری بگرین، هه رکامیان باوه ری هینا ئیتر ده شته کی نیه، نه وانه نه هلی دهره وه ی شاری ئیمه ن و ئیمه ش خه لکی ناوشاری نه وانین، نه گهر بانگه یشتیان بکه ین دین به جوابمانه وه نه گهریش داوایان لی بکه ین سه رمان بخه ن پشتمان ده گرن، ئومموسونبوله تی بکه)، نه ویش شیر ه که ی تی کرد و پیغه مبه ر(ﷺ) خوار دییه وه، هه مدی وایفه رمو و نه ویش تی کرده وه و پیغه مبه ر(ﷺ) دای به عائیشه و نه ویش خوار دییه وه و تی: ئای چه نده دل فینک نه کاته وه، پیشر ریت پی نه ده داین دیاری له ده شته کییه کان وهری بگرین، پیغه مبه ر(ﷺ) فره مووی (خُدُوها فَإِنَّ أَسْلَمَ لَيْسُوا بِأَعْرَابٍ. هُمْ أَهْلُ بَادِيَتِنَا وَخَنُ أَهْلُ قَارِيَتِهِمْ إِذَا دَعَوْنَاهُمْ أَجَابُوا وَإِنْ اسْتَنْصَرْنَاهُمْ نَصَرُونَا) ^(۱) (وهری بگرین، هه رکامیان باوه ری هینا ئیتر ده شته کی نیه، نه وانه نه هلی دهره وه ی شاری ئیمه ن و ئیمه ش خه لکی ناوشاری نه وانین، نه گهر بانگه یشتیان بکه ین دین به جوابمانه وه نه گهریش داوایان لی بکه ین سه رمان بخه ن پشتمان ده گرن)

۳۲۸۹. ئومموسه هلی کچی نه بی حه ثمه (ﷺ)

هاوسه ری یه زیدی کوپی به پرائی کوپی عازب بوو و یه کیک بوو له و نافره تانه ی به یعه تیان به پیغه مبه ر(ﷺ) دا. ^(۲)

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند عائشة (ﷺ)، الرقم ۲۵۵۹۴، حسن اسناده شعيب الأرنؤوط: الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۲۸؛ المستدرک على الصحيحين - كتاب الأطعمة - لا يدخل الجنة لحم نبت من سحت، الرقم ۷۲۶۱ وصححه ووافقه الذهبي.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۱۴.

۳۳۹۰. ئومموسەھلى كچى سەھل (ﷺ)

ئەم ھاۋەلە لە پشتيوانان بوو يەككىك بوو لەو ئافرەتانهى بهيعەتيان به
پىغەمبەر (ﷺ) دا. (۱)

۳۳۹۱. ئومموسەھلى كچى عەمر (ﷺ)

ئەم ھاۋەلە لە پشتيوانان بوو يەككىك بوو لەو ئافرەتانهى بهيعەتيان به
پىغەمبەر (ﷺ) دا. (۲)

۳۳۹۲. ئومموسەيف (ﷺ)

ئەم ئافرەتە لە پشتيوانان بوو و شيردەرى ئىبراھىمى كۆرى پىغەمبەر (ﷺ) بوو. (۳)
پشتيوانان زۆر حەزىيان دەکرد ئەركى شيرپىدانى ئىبراھىم بگرنە ئەستۆ
تا سەرقالى ماريە نەھىلن چونكە دەيانزانى پىغەمبەر (ﷺ) زۆر ماريەى
خۆشدەوئىت و تاسەى ھەيە بۆى، بۆيە ھەموان ھەولياندەدا ئەركى شيرپىدانى
بگرنە ئەستۆ. (۴)

ھاوكات ئوم بەردەى كچى مونذىرى كۆرى زەيدى ئەنصارى كە ژنى
بەرائى كۆرى ئەوس بوو ھات بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) و داواى لىكرد تا
شيرپىدانى ئىبراھىمى پى بسپىرئىت، ئەم ئافرەتە ناوى خەولەى كچى مونذىر
بوو لە بەنى مازن بوو، داواى كرد رۆژانە شير بدات بە ئىبراھىم و دواتر
بىياتەوہ بۆ لای ماريەى داىكى، پىغەمبەرىش (ﷺ) بەشە دارخورمايەكى
ھەبوو داى بە ئوم بەردە. (۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۱۴.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۱۴.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۱۴.

(۴) أسد الغابة ج ۱ ص ۶۳، الاستيعاب ج ۱ ص ۵۵.

(۵) الاستيعاب ج ۱ ص ۵۵، ۵۶.

٢٢٩٣. ئومموشهريكى كچى خاليد (ﷺ)

ئەم ھاۋەلە لە پشتيوانان بوو يەكئىك بوو لەو ئافرەتەنەى بەيەتەيان بە
پىغەمبەر (ﷺ) دا.^(١)

٢٢٩٤. ئومموشهريكى ئەنصارى (ﷺ)

ئەم ئافرەتە ھاۋەلە لە پشتيوانان بوو و لەوانە بوو بەيەتەيان بە
پىغەمبەر (ﷺ) دا،^(٢) بەشئىك لە ھاۋەلە كۆچەرييە يەكەمىنەكان ھاموشۆى مالى
ئومموشهريكيان دەكرد،^(٣) باسى ئەمەش لە ماۋەى عىددەى فاطىمەى كچى
قەيسدا ھاتوۋە كە پىغەمبەر (ﷺ) سەرھتا فەرمانى پىكرد ئەو ماۋەى ھەتا
ھاوسەرگىرى دەكات بچىت بۆ مالى ئومموشهريكى ئەنصارى كە ئافرەتەىكى
دەولەمەند بوو و لە رىي خوادا بەخسندەيىەكى زۆرى ھەبوو، دواتر رىگىرى
لىكرد و ھۆكارەكەشى بۆ خستەپوو لەبەرئەۋەى ئومموشهريك ميانى
زۆرى ھەبوو.^(٤)

ئومموشهريك دەيوت: بىستوومە لە پىغەمبەر (ﷺ) دەيفەرموو (لَيَقْرَنَّ النَّاسُ
مِنَ الدَّجَالِ فِي الْجُبَالِ) (خەلكى كە لە دەست دەججال ھەلدىن بەرھەو شاخەكان
ھەلدىن) ئەۋىش وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەى عەرەبەكان ئەۋپوژە
لە كوئىن؟ فەرموۋى (ھەم قىلىل)^(٥) (ئەوان كەمن).

ئومموشهريك دەلەيت: پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى پىكردىن سوورەتى فاتىحە
لەسەر تەرمى مردوو بخوئىن.^(٦)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ٤١٤.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ٤١٤.

^(٣) صحيح مسلم - كتاب الطلاق - باب المطلقة ثلاثا لا نفقة لها، الرقم ١٤٨٠.

^(٤) صحيح مسلم - كتاب الفتن وأشراط الساعة - باب في خروج الدجال ومكته في الأرض ونزول عيسى وقلته إياه، الرقم ٢٩٤٢.

^(٥) صحيح مسلم - كتاب الفتن وأشراط الساعة - باب في بقية من أحاديث الدجال، الرقم ٢٩٤٥.

^(٦) سنن ابن ماجه - أبواب الجنائز - باب ما جاء في القراءة على الجنازة، الرقم ١٤٩٦، ضعفه شعيب الأرنؤوط.

۳۳۹۵. ئومموصوبەییە (ﷺ)

ئومموصوبەییە جوھەنی دەلیت: بۇ دەستوویژگرتن لەگەل پیغەمبەری خوادا (ﷺ) بە جیا دەستمان خستە نیو یەک قاپەو،^(۱) واتە جاریک ئەم دەستی دەخستە نیو قاپەو، بۇ دەستوویژ و جاریک پیغەمبەری خوا (ﷺ).

۳۳۹۶. ئومموضەحاککی کچی مەسعود (ﷺ)

ئەم ئافرەتە لە پشتیوانانە و لەگەل پیغەمبەری خوادا (ﷺ) بە شداری غەزای خەیبەری کرد و پشکی پیاویکی بۇ برایەو،^(۲)

۳۳۹۷. ئومموطاریق (ﷺ)

ئەم ئافرەتە خزمەتکاری سەعدی کوری عوبادە بوو، بەسەرھاتیکی گیراوتەو، دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) هات بۆ لای سەعد و داوای مۆلەتی کرد و سەعدیش بێدەنگ بوو، سی جار هەمان شت روویدا، ئینجا پیغەمبەری خوا (ﷺ) رویشت، ئینجا سەعد منی نارد بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ) هەتا پێی بلیم: تەنھا بۆیە وەلاممان نەدایەو، بۆ ئەوێ زیاتر فەرموویت (دیاره داوای مۆلەتەکی بە سەلامکردن بوو)، منیش کە چۆمە بەردەم مالیان دەنگیک داوای مۆلەتی دەکرد و کەسیشم نەدەبینی، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (تو کیت؟) وتی: ئوممومیلدەم،^(۳) ئەویش فەرمووی (لَا مَرْحَبًا بِكَ وَلَا أَهْلًا أَتْهَدِينِ إِلَى أَهْلِ قُبَاءٍ) (مەرھەبات لی نەبیت و بەخیر نەیەیت، ریی چوون بۆ لای ئەهلی قوبات دەویت؟) وتی: بەلی، فەرمووی: دەی برۆ بۆ لایان.^(۴)

(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند النساء (ﷺ) - حدیث أم صبية الجهنية (ﷺ)، الرقم ۲۷۱۵۷، سنن أبي داود - كتاب الطهارة - باب الوضوء بفضل المرأة، الرقم ۷۸.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۲۲.

(۳) مەبەست پێی تايە.

(۴) مسند أحمد بن حنبل - مسند النساء (ﷺ) - حدیث أم طارق (ﷺ)، الرقم ۲۷۷۷۱، ضعفه شعيب الأرنؤوط.

۳۳۹۸. ئومموعامیری کچی سولهیم (ﷺ)

ئەم ئافرەتە لە پشتیوانان بوو و ھاوسەری ئوسەیدی کۆری ساعیدە بوو و یەکیک بوو لەوانەى بەیعتیان بە پیغەمبەر (ﷺ) دا.^(۱)

۳۳۹۹. ئومموعامیری کچی کەعب (ﷺ)

بە ئومموعومارەش ھاتوو، ئەم ئافرەتە لە پشتیوانانە و فەرموودەییەکی گێراوەتەوێکە جارێک پیغەمبەری خوا (ﷺ) خواردنی دەخوارد و خولکی ئەمیشی کرد، ئەمیش وتی: بەپۆژووم، پیغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی (إِنَّ الصَّائِمَ إِذَا أَكَلَ عِنْدَهُ صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ)^(۲) (پۆژووەوان ئەگەر لە پەنایدا خواردن بخوریت، ئەو فریشتەکان ھەلەواتی لەسەر دەدەن).

۳۴۰۰. ئومموعەبدورەحمان (ﷺ)

فەرموودەییەکی گێراوەتەوێکە پیغەمبەر (ﷺ) لە شوێنێک دەوێست و ئافرەتانیش ئامادەییان دەبوو، ئینجا روویەکردە کەعبە و نزای دەکرد.^(۳)

۳۴۰۱. ئومموعەبدورەحمان (ﷺ)

فەرموودەییەکی گێراوەتەوێکە پیغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو (ارموا الجمار بمثل حصی الخذف) (بەردھاویشتنی جەمەرەت بە بەردی وەک وردهچەو بیت).^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۲۵.

^(۲) صحيح ابن حبان - كتاب الصوم - باب فضل الصوم - ذكر استغفار الملائكة للصائم إذا أكل عنده حتى يفرغوا، الرقم ۳۴۳۰.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۳۲.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۳۲.

۴۴۰۲. ئوممۇعەبدولاي كچى ئەوس (ﷺ)

ئەم ئافرەتە خوشكى ھاۋەلى ديار شەددادى كوپى ئەوسە، فەرموودەيەكى گىراۋەتەۋە دەلىت: قاپىك شىرم بۇ بەربانگى پىغەمبەر (ﷺ) نارد و دەمزانى بەرۋژوۋە لە گەرمەي نيوەرۋدا بوو ناردىم، ئەۋىش ناردىيەۋە فەرموۋى (ئەو شىرەت لە كوئى بوو؟) منىش وتم: مەپىكم دۋشى و ناردەۋە بۋى، ئەمجار ناردىيەۋە فەرموۋى (ئەو مەرەت لەكوئى بوو؟) منىش ھەۋالم نارد: لە سامانى خۆم كرىومە، ئىنجا شىرەكەي پەسەند كرد، بۇ بەيانىيەكەي چووم بۇ لاي و وتم: ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دويىنى لە گەرمەي نيوەرۋدا ئەو شىرەم بۇ ناردىت كەچى ئەو نىردراۋەت دەناردەۋە، ئەۋىش فەرموۋى (بِذَلِكَ أُمِرَتِ الرُّسُلُ أَلَّا تَأْكُلَ إِلَّا طَيِّبًا، وَلَا تَعْمَلْ إِلَّا صَالِحًا) (پىغەمبەران ئاۋا فەرمانيان پىكراۋە تەنھا پاك بخۈن و تەنھا چاكە بكەن).^(۱)

۴۴۰۳. ئوممۇعەبدولاي كچى سەۋاد (ﷺ)

ئەم ئافرەتە لە پشتىوانانەو يەككىكە لەۋانەي بەيەتيان بە پىغەمبەر (ﷺ) دا.^(۲)

۴۴۰۴. ئوممۇعەبدولاي كچى عازب (ﷺ)

ئەم ئافرەتە لە پشتىوانانەو يەككىكە لەۋانەي بەيەتيان بە پىغەمبەر (ﷺ) دا.^(۳)

۴۴۰۵. ئوممۇعەبدولاي كچى نوبەيە (ﷺ)

پىغەمبەر (ﷺ) نازى ئوممۇعەبدولاي ھەلدەگرت، جارىك چو بۇ لاي و پىي فەرموو (تو چۈنيت ئەي ئوممۇعەبدولاي؟) وتى: باشم ئەي پىغەمبەرى

^(۱) معرفه الصحابه لأبي نعيم، الرقم ۷۹۸۱.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۲۸.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۲۸.

خو(ﷺ)، ئه ی به دایک و باوکمه وه به قوربانن بى تۆ چۆنیت؟ فهرمووی ئه ی ئه بووعه بدولا چۆنه؟ وتی: باشه ئه ی پیغه مبه ری خو(ﷺ)، فهرمووی: ئه ی عه بدولا چۆنه؟ وتی: باشه ی ئه ی پیغه مبه ری خو(ﷺ)، عه بدولاش ده ستی له دنیا شتبوو و گوئی پی نه ده دا و ژنی نه ده هیتا و ئافره تی نه ده ویست و گوشتی نه ده خوارد.^(۱)

۳۴.۶. ئوممووعه بدولای هاوسه ری ئه بوومووسای ئه شعهری (ﷺ)

ئهم ئافره ته یه کیکه له وانه ی زۆر زوو موسلمان بوو و له گه ل ئه بوومووسای ئه شعهریدا کۆچی کرد بۆ لای پیغه مبه ر(ﷺ).^(۲) کاتیک ئه بوومووسای ئه شعهری له سه ره مه رگدا بوو، ئوممووعه بدولای هاوسه ری قیزاندى، ئه ویش وتی: مه گه ر نه تبیس توه پیغه مبه ر(ﷺ) چی ده فه رموو؟ وتی: با، ئینجا بیده نگ بوو، دواتر به ئوممووعه بدولا وترا: پیغه مبه ری خو(ﷺ) چی فهرموو؟ ئه ویش وتی: پیغه مبه ری خو(ﷺ) نه فره تی ده کرد له وه ی قژی ئه پرووتینته وه یان یان هات و هاوار ده نیته وه یان سنگی داده پیت.^(۳)

۳۴.۷. ئوممووعه یسی کجی مه سه له مه (ﷺ)

ئهم ئافره ته له پشتیوانانه ی یه کیکه له وانه ی به یعه تیان به پیغه مبه ر(ﷺ) دا.^(۴)

۳۴.۸. ئوممووعه یسی (ﷺ)

یه کیک بوو له و ئافره تانه ی زۆر زوو له مه ککه موسلمان بوو، هاوسه ری کوره یزه ی کورپی به یعه بوو و کورپکی لینی بوو به ناوی عوبه یس.

^(۱) ابن عساکر: تاریخ دمشق، ج ۳۱، ص ۲۷۶.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۳۰.

^(۳) سنن النسائي - كتاب الجنائز - باب شق الجيوب، الرقم ۱۸۶۶.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۳۳.

ئوموموعوبه یس له مه ککه له لایه ن بیتاوه پانه وه زور ئازار دهدرا، دواتر له لایه ن ئه بووبه کری صدیقه وه ئازاد کرا.^(۱)

۳۴۰۹. ئوموموعه فیضی نه هدی (ﷺ)

یه کیکه له و ئافره تانه ی به یعه تیان به پیغه مبه ر (ﷺ) دا و فره مووده شی لیوه گپراوه ته وه ده لیت: کاتیک ئافره تان به یعه تیان به پیغه مبه ر (ﷺ) دا و به لینی لی وهرگرتین ته نها له گه ل پیاوی مه حره مدا بدوین و فره مانی پیکردین سووره تی فاتحه له سه ر ته رمی مردوه کانمان بخوینین.^(۲)

۳۴۱۰. ئومومولعه لائی ئه نصاری (ﷺ)

ئهم ئافره ته له پشتیوانانه و یه کیکه له وانه ی به یعه تیان به پیغه مبه ر (ﷺ) دا.^(۳)

۳۴۱۱. ئومومولعه لائی پووری حه کیمی کوری حیزام (ﷺ)

کاتیک ئومومولعه لاء تووشی تایه ک بووبوو، پیغه مبه ر (ﷺ) سه ردانی کرد و سه یری کرد له تاو زوری ئازار هاواریه تی، پیی فره موو (اصیری، فانه یذهب خبث المؤمن کما تذهب النار خبث الحديد)^(۴) (خوړاگر به، چونکه تا پیسی موسلمان لاده بات وهک چو ن ئاگر پیسی ئاسن لاده بات).

۳۴۱۲. ئوموموعه مری کچی عه مر (ﷺ)

ئهم ئافره ته له پشتیوانانه و یه کیکه له وانه ی به یعه تیان به پیغه مبه ر (ﷺ) دا.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۳۴.

^(۲) المعجم الكبير للطبراني - مسند النساء - باب من يعرف من النساء بالكنى - أم عفيف النهدية، الرقم ۴۱۰.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۳۹.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۴۰.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۴۴.

۳۴۱۳. ئومموعەمەرى كچى عەمەرى كۆرى حەرام (ﷺ)

ئەم ئافرەتە لە پشتیوانانە و یەکیکە لەوانەى بەیعتیان بە پیغەمبەر (ﷺ) دا.^(۱)

۳۴۱۴. ئومموعەمەرى كچى مەحموود (ﷺ)

ئەم ئافرەتە لە پشتیوانانە و یەکیکە لەوانەى بەیعتیان بە پیغەمبەر (ﷺ) دا.^(۲)

۳۴۱۵. ئومموعەمەرى ھاوسەرى حورەیت (ﷺ)

ئەم ئافرەتە لە سەر دەمی پیغەمبەر (ﷺ) منداڵ بوو، خۆی دەگێریتەووە و دەلیت: دایکم منى برد بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ)، ئەویش دەستی هێتا بە سەرمدا و نزای رزق و رۆزی بۆ کردم.^(۳)

۳۴۱۶. ئومموعەییاش (ﷺ)

ئەم ئافرەتە خزمەتکاری روقییهى كچى پیغەمبەر (ﷺ) بوو، فەرموودهیهكى گێراووتهووە و دەلیت: ئاوى دەستتوێژی پیغەمبەر (ﷺ) دەدا، من بە پیووە بووم و ئەویش دانیشتبوو.^(۴)

بۆچوونىكى تر ھاووه كه ئومموعەییاش خزمەتکاری پیغەمبەر (ﷺ) بووه، بەلام كاتىك روقییه له گهڵ عوسمانى كۆرى عهفاندا ھاوسەرگیرى کردووه، پیغەمبەر (ﷺ) ئومموعەییاشى له گهڵدا ناردووه ههتا خزمهتى روقییه بكات.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۴۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۴۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۴۴.

^(۴) سنن ابن ماجه - أبواب الطهارة وسننها - باب الرجل يستعين على وضوئه فيصب عليه، الرقم ۳۹۲، ضعفه شعيب الأرناؤوط.

^(۵) المعجم الكبير للطبراني - مسند النساء - باب من يعرف من النساء بالكنى - أم عياش مولاة رسول الله (ﷺ)، الرقم ۲۳۳.

ئومومعه ییاش دهیوت: ههتا ئه و رۆژهی پیغه مبه‌ر (ﷺ) وه‌فاتی کرد، نه‌مدی خه‌نه له ریشی بگریّت.^(۱)

۳۴۱۷. ئوممولغادیه (ﷺ)

ئوممولغادییه ده‌لّیت: له‌گه‌ل ده‌سته‌یه‌ک له هۆزه‌که‌م ده‌رچووم بۆ لای پیغه مبه‌ر (ﷺ)، کاتی‌ک ویستم بگه‌ڕێ/هوه، وتم: ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) ئامۆژگاریم بکه، فه‌رمووی (إِيَّاكَ وَمَا يَسُوءُ الْاُذُنَ)^(۲) (خۆت بپاریزه له‌وه‌ی زیانی بۆ گۆی هه‌یه).

۳۴۱۸. ئومموفه‌روه‌ی ئه‌نصارى (ﷺ)

یه‌کی‌که له‌و ئافه‌رده‌ته پش‌تیوانی‌یا نه‌ی به‌یعه‌تیان به پیغه مبه‌ر (ﷺ) دا، ئومموفه‌روه فه‌رمووده‌شی گێ‌راوه‌ته‌وه‌و ده‌لّیت: له پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) پرسى چ کارى‌ک باشت‌رینه؟ فه‌رمووی (الصَّلَاةُ لَأَكُولُ وَفُتِهَا)^(۳) (نوێژ له‌ کاتى خۆیدا).

۳۴۱۹. ئوممولفه‌ضلى كجى حه‌مزه (ﷺ)

ئهم ئافه‌رده‌ته ئامۆزای پیغه مبه‌ری خوايه (ﷺ) و فه‌رمووده‌شی گێ‌راوه‌ته‌وه.^(۴)

۳۴۲۰. ئومموقه‌یس (ﷺ)

ئهم ئافه‌رده‌ته یه‌کی‌ک بوو له‌ موس‌لمان‌بووان و کۆچى کرد بۆ مه‌دینه، که‌سێ‌ک هه‌بوو ده‌یویست ئومموقه‌یس به‌هاوسه‌ر بگریّت، ئه‌ویش مه‌رجى دانا هه‌تا کۆچ نه‌کات شووى پێ نه‌کات، کابراش له‌به‌رئ‌ه‌وه کۆچى کرد،

^(۱) المعجم الكبير للطبراني - مسند النساء - باب من يعرف من النساء بالكنى - أم عياش مولاة رسول الله (ﷺ)، الرقم ۲۳۷.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۴۷.

^(۳) جامع الترمذي - أبواب الصلاة عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء في الوقت الأول من الفضل، الرقم ۱۷۳.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۵۱.

ئیتیر به کابرا دهوترا کۆچه ریبه کهی ئومموکه یس.^(۱)

۳۴۲۱. ئومموکه بشه (ﷺ)

ئهم ئافرته داوای له پیغه مبه (ﷺ) کرد به شداری غه زایه ک بکات،
ئویش مؤله تی پی نه دا، ئومموکه بشه وتی: ئهی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) خو
من مه به ستم ئه وه نیه بچم بجه نگم، به لکو تیماری برینداره کان ده که م و
ئاو ده گتیرم، ئویش فهرمووی (لَوْلَا أَنْ يَكُونَ سُنَّةً وَيُقَالَ فَلَانَهُ خَرَجْتُ ، لَأَذِنْتُ لَكَ ،
وَلَكِنْ اجْلِسْ)^(۲) (ئه گهر له بهر ئه وه نه بوایه بییت به باو و بوتريت فلانه ئافره ت
رویشت بو جهن، ئه وه مؤله تم پی ده دایت، بویه دابنیشه)، له گتیرانه وه یه کی
تردا هاتوه فهرمووی (اجلسي لا يتحدث الناس أَنَّ مُحَمَّدًا يغزو بامرأه)^(۳) (دابنیشه، با
نه لین موحه ممه د جهنگ به ئافره ت ده کات).

۳۴۲۲. ئومموکه ثیری کچی یهزید (ﷺ)

ئهم هاو له ئافره ته باسی له وه کردوه که له گه ل خوشکه کهیدا چوونه ته
خزمه ت پیغه مبه (ﷺ)، ده لین پیم وت: خوشکه که م ده یه ویت پرسیاریکت لی
بکات به لام شهرم ده کات، ئویش فهرمووی (فلتسأل، فَإِنَّ طَلَبَ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ)^(۴)
(با پرسیار بکات، چونکه گه ران به دواي زانستدا فهرزه).

۳۴۲۳. ئومموکه ورزی خوزاعی (ﷺ)

ئهم ئافره ته له ریکه وتی حوده ییبه دا موسلمان بوو، فهرمووده ی له
پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) گتیراوه ته وه.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۵۴.

^(۲) مصنف ابن أبي شيبة - كتاب السير - في الغزو بالنساء، الرقم ۳۴۳۴۱.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۵۵.

^(۴) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۸۰۳۱.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۵۸.

ئومموکورز دەلێت: لە پێغه مبه‌ری خوام (ﷺ) بیست سه‌باره‌ت به‌ گۆیزه‌بانه‌ ده‌یفه‌رموو (عَنِ الْغُلَامِ شَاتَانِ مُكَافَأَتَانِ وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةٌ، لَا يَضُرُّكُمْ ذُكْرَانَا كُنَّ أُمَّ إِنَاءَ) ^(۱) (بۆ کور دوو مه‌ری هاوتا و بۆ کچیش مه‌ریک، زیانتان پێ ناگه‌یه‌نیت نێر بن یان مێ).

ئومموکورز دەلێت: جاریک کۆرپه‌یه‌کی کور هینرا بۆ پێغه مبه‌ر (ﷺ) و کۆرپه‌که‌ میزی پێدا کرد، ئه‌ویش ئاوی پرژاند به‌ شوینه‌که‌یدا، جاریکیش کۆرپه‌یه‌کی کچ هینرا و هه‌مان شت روویدا، پێغه مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمانی کرد -ئه‌و به‌شه‌ی جله‌که‌ی- بشۆردریت. ^(۲)

۳. ۴۲۴. ئومموکه‌عبی ئه‌نصاری (ﷺ)

ئهم ئافره‌ته‌ هاوه‌له‌ له‌ سه‌رده‌می پێغه مبه‌ردا (ﷺ) وه‌فاتی کرد و پێغه مبه‌ر (ﷺ) خۆی نوێژی له‌سه‌ر کرد. ^(۳)

۳. ۴۲۵. ئومموکولثومی کچی ئه‌بووسه‌له‌مه‌ (ﷺ)

ئهم ئافره‌ته‌ کچی ئومموسه‌له‌مه‌ی هاوسه‌ری پێغه مبه‌ر (ﷺ)، دواى ئه‌وه‌ی ئه‌بووسه‌له‌مه‌ مرد و پێغه مبه‌ر (ﷺ) ئومموسه‌له‌مه‌ی به‌هاوسه‌رگرت. ^(۴)

۳. ۴۲۶. ئومموکولثومی کچی پێغه مبه‌ری خوا (ﷺ)

ئومموکولثوم کچی پێغه مبه‌ری خوايه‌ (ﷺ)، له‌ باسی فاطمه‌ی خوشکیدا ورده‌کاری ره‌چه‌له‌ک و که‌سوکاریمان باسکردوو.

راجیایی هه‌یه‌ که‌ ئایا ئومموکولثوم چه‌نده‌م کچی پێغه مبه‌ری خوايه‌ (ﷺ)،

^(۱) السنن الکبری للبيهقي - كتاب الضحايا - جماع أبواب العقیقة - باب ما یعق عن الغلام وما یعق عن الجارية، الرقم ۱۹۳۳۸.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - من مسند القبائل - حدیث أم کرز الکعبیة الخثعمیة (ﷺ)، الرقم ۲۷۹۶۱، قال شعيب الأرنؤوط صحیح لغيره.

^(۳) صحیح مسلم - کتاب الجنائز - باب أين یقوم الإمام من المیت للصلاة علیه، الرقم ۹۶۴.

^(۴) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۸، ص ۴۶۲.

بۆچوونیک پیتی وایه کچه بچووکى پیغه مبهرى خوا (ﷺ) بووه، واته له روقییه و فاطیمهش بچووکتر بووه،^(۱) بۆچوونیکى دیکهش پیتی وایه دواى زهینه ب ئه وه دایکبووه وه له روقییه و فاطیمهش گهرهتر بووه.^(۲)

ئومموکولثوم و روقییه له مهککه شوویان کرد به دوو کوپى ئه بووله هه ب، ئومموکولثوم شووى به عوتبهى کوپى ئه بووله هه ب کرد، به لام پینش ئه وهى بیگوازیته وه، ته لاقى دا،^(۳) هۆکاره کەشى ئه وه بوو کاتیک ئایهت دابه زى (ﷺ) ئه بووله هه ب و ژنه کەشى هه ردوو کوپه کەیان پابه ند کردن دوو کچه کەى پیغه مبه ر (ﷺ) ته لاق بدەن.^(۴)

پاش وه فاتى روقییه، ئومموکولثوم له ره بیعولئه وه لى سالى سینه مى کۆچیدا شووى به عوثماني کوپى عه ففان کرد و هه تا شه عباني سالى نویه مى کۆچى هاوسه رى بوو، ئیتر له وه کاته دا وه فاتى کرد.^(۵)

له کاتى ئه سه په رده کردنیدا پیغه مبه رى خوا (ﷺ) له په نا گۆره کەیدا دانیشتبوو و فرمیسک له چاوانى ده رژا، فه رمووى (ﷺ) (کهستان هه یه ئه مشه وه نه چوو بیته لای ژنه کەى؟) ئه بوو طه لحه وتى: من، فه رمووى: ده ی دابه زه ره ناو گۆره کەى، ئه ویش دابه زى و خسته ناو گۆره کەى،^(۶) له گێرانه وهى تر دا ها تووه که هه ریه ک له عه لى کوپى ئه بوو تالیب و ئوسامه ی کوپى زه ید و فه ضلى کوپى عه بیاسیش دابه زینه ناو گۆره کەى.^(۷)

کاتیک ئومموکولثوم وه فاتى کرد، پیغه مبه رى خوا (ﷺ) به عوثماني کوپى عه ففانى فه رموو (لَوْ كَانَ عِنْدِي ثَلَاثَةٌ رَّوَّجْتُهَا عُثْمَانَ)^(۸) (ئه گه ر کچی سییه میشم هه بوایه ئه ویشم لى ماره ده کردیت).

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۱۰۶.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۴.

(۳) الإصابه فى تمیيز الصحابه، ج ۸، ص ۴۶۰.

(۴) أسد الغابه، ج ۷، ص ۳۷۴.

(۵) الإصابه فى تمیيز الصحابه، ج ۸، ص ۴۶۰.

(۶) صحيح البخاري - كتاب الجنائز - باب من يدخل قبر المرأة، الرقم ۱۳۴۲.

(۷) أسد الغابه، ج ۷، ص ۳۷۴.

(۸) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۱.

٣٤٣٧. ئومموكولثومی كجی سوههیل (ﷺ)

هاوسه‌ری ئه‌بووسه‌بره‌ی کورپی ئه‌بووروهم بوو و هه‌ر زوو له‌ مه‌ککه‌ موسلمان بوو و هاوده‌م به‌ هاوسه‌ره‌که‌ی کۆچی کرد بۆ چه‌به‌شه‌، مه‌به‌ست کۆچی دووه‌می چه‌به‌شه‌یه.^(١)

٣٤٣٨. ئومموكولثومی كجی عوقبه‌ (ﷺ)

یه‌کێکه‌ له‌و ئافره‌تانه‌ی زۆر زوو له‌ مه‌ککه‌ موسلمان بوو و به‌یعه‌تی به‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) دا و بۆ کۆچ روویکرده‌ مه‌دینه‌، له‌ نیوه‌ی رێدا دوو براكه‌ی هاتن به‌ شوینیدا بۆ ئه‌وه‌ی بیگێرنه‌وه‌، به‌لام ئه‌ و رازی نه‌بوو بگه‌رێته‌وه‌، ئه‌وکات هینشتا هاوسه‌رگیری نه‌کردبوو،^(٢) که‌ گه‌یشته‌ مه‌دینه‌ که‌ سوکاره‌که‌ی ویستیان ببه‌نه‌وه‌، به‌لام پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ته‌سلیمی نه‌کرده‌وه‌،^(٣) ئینجا له‌وئ زه‌یدی کورپی حارثه‌ به‌هاوسه‌ری گرت، دوا‌ی شه‌هیدبوونی زه‌ید، زوبه‌یری کورپی عه‌ووام به‌هاوسه‌ری گرت و زه‌ینه‌بی لیتی بوو، دواتر له‌ زوبه‌یر جیا‌بوویه‌وه‌و عه‌بدوپه‌حمانی کورپی عه‌وف به‌هاوسه‌ری گرت و دوو مندالی لیتی بوو، پاش مردنی عه‌بدوپه‌حمان شووی کرد به‌ عه‌مری کورپی عاص و مانگیك پاش ئه‌وه‌ وه‌فاتی کرد.^(٤)

ئومموكولثووم ده‌لێت: له‌ پیغه‌مبه‌ری خوام (ﷺ) بیست ده‌یفه‌رموو (لَيْسَ الْكَذَّابُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ وَيَقُولُ خَيْرًا وَيُنْهِي خَيْرًا)^(٥) (ئهو كه‌سه‌ی نیتوانی خه‌لك چاك ده‌كات و قسه‌ی خێر ده‌كات و قسه‌ی باش دیتیت و ده‌بات ئه‌وه‌ درۆزن نیه‌).

^(١) ابن اسحاق: السيرة النبوية، شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي وأولاده بمصر، ١٩٥٥م، ج ١، ص ٣٢٩.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ٤٦٣.

^(٣) صحيح البخاري - كتاب الشروط - باب ما يجوز من الشروط في الإسلام، الرقم ٢٧١١.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٨، ص ٤٦٣.

^(٥) صحيح مسلم - كتاب البر والصلة والآداب - باب تحريم الكذب وبيان المباح منه، الرقم ٣٦٠٥.

۳۴۲۹. ئوممولەيلاي كچى رمواحه (ﷺ)

ئەم ئافرەتە ھاوسەرى ئەبوولەيلايە و يەككە لە ئافرەتە پشتيوانىيەكان
و بەيەتەى بە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) داوہ.^(۱)

۳۴۳۰. ئوممولالىكى كچى ئوبەى (ﷺ)

ئوممولالىك لە پشتيوانانە لە خەزرجىيەكان و خوشكى سەرگەورەى
دوورپووەكان عەبدوللاي كورپى ئوبەى و پوورى ھاوہلى پىغەمبەر (ﷺ)
عەبدوللاي كورپى عەبدوللاي كورپى ئوبەيە، لەو ئافرەتانەيە بەيەتەى داوہ
بە پىغەمبەر (ﷺ)، دوو كورپى لە رافىعى كورپى مالىكى ھاوسەرى ھەبوو
بە ناوہكانى رىفاعە و خەللاد كە ھەردووکیان لە بەدردا لەنيو سوپاي
موسلماناندا بەشداریان کرد..^(۲)

۳۴۳۱. ئوممولالىكى ئەنصارى (ﷺ)

ئەم ئافرەتە لە پشتيوانانە، جارنك لە ھىزەيەكدا برنك رۆنى بە ديارى
بۆ پىغەمبەر (ﷺ) برد، دواتر كە ھىنايەوہ، مندالەكانى داواى رۆنيان کرد،
ئەويش لەو دەفرەى لای پىغەمبەر (ﷺ) ھىنابوويەوہ گەرا رۆنى تىدا مابوو،
بەشى دان، بەردەوام پىتى دەدان و تەواو نەدەبوو، دواتر رايدا و بەتالى
کرد، ئىنجا كە باسەكەى بۆ پىغەمبەر (ﷺ) گىرايەوہ، فەرمووى (لَوُتَرَكَّتِيهَا مَا
زَالَ قَائِمًا)^(۳) (ئەگەر وازت لى بەھتايە بەردەوام رۆنى تىدا دەبوو).

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۶۷.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۸۴.

^(۳) صحيح مسلم - كتاب الفضائل - باب في معجزات النبي (ﷺ)، الرقم ۲۲۸۰.

۳۴۳۲. ئوموممالیکى بهزى (ﷺ)

ئوموممالیک ده لیت: جاریک پیغمبهر (ﷺ) باسی فیتنه یه کی کرد و به نزیک باسی کرد، منیش وتم: ئه ی پیغمبهری خوا (ﷺ) باشتین خه لک تیایدا کامانه ن؟ فهرمووی (رَجُلٌ فِي مَاشِيَّتِهِ يُؤَدِّي حَقَّهَا وَيَعْبُدُ رَبَّهُ ، وَرَجُلٌ آخِذٌ بِرَأْسِ فَرَسِهِ يَخِيفُ الْعَدُوَّ وَيُخِيفُونَهُ) ^(۱) (که سیک به مهرو مالاته که یه وه سه رقال بیت و پهروه ردگاری بپه رستیت، پیاویکیش جلهوی ئه سپه که ی بگریت و دوژمن بترسینیت و دوژمنان بترسینن).

۳۴۳۳. ئوموموطاعی ئه سله می (ﷺ)

یه کیکه له و ئافره تانه ی به شداری غه زای خه بیه ریان کرد و پیغمبهر (ﷺ) پشکی بو برییه وه. ^(۲)

۳۴۳۴. ئوموموعادی کچی عه بدولا (ﷺ)

یه کیکه له ئافره ته پشتیوانییه کان و به یه تی به پیغمبهری خوا (ﷺ) داوه. ^(۳)

۳۴۳۵. ئومومعه بهد (ﷺ)

هاوسهری که عبی کوری مالیکه و یه کیکه له و ئافره تانه ی نویژی هه ردوو قبیله که ی کردوو، فهرمووده ی له پیغمبهری خواوه (ﷺ) گپراوه ته وه که ریگری کردوو له گرته وه ی شه ربه تی تیکه له ی خورما و میوژ به یه که وه، به لکو هه رکامیان به جیا. ^(۴)

^(۱) جامع الترمذی - أبواب الفتن عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء كيف يكون الرجل في الفتنة، الرقم ۲۱۷۷ و قال حدیث غریب.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۷۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۷۵.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۷۸.

۳۴۳۶. ئوموموغیرەى كچى نەوفەل (ﷺ)

ئوموموغیرەى كچى نەوفەل لەلایەن پێغەمبەرى خواوە (ﷺ) لە تەمىمى دارى مارە كرا.^(۱)

۳۴۳۷. ئومومەنظوورى كچى موخەمەد (ﷺ)

يەكئىكە لە ئافرەتە پشتیوانىيەكان و بەيەتەى بە پێغەمبەرى خوا (ﷺ) داوہ.^(۲)

۳۴۳۸. ئومومەنظوورى كچى مەحمود (ﷺ)

يەكئىكە لە ئافرەتە پشتیوانىيەكان و بەيەتەى بە پێغەمبەرى خوا (ﷺ) داوہ.^(۳)

۳۴۳۹. ئوموموھىشامى كچى حارثە (ﷺ)

يەكئىكە لە ئافرەتە پشتیوانىيەكان و بەيەتەى رىضوانى بە پێغەمبەر (ﷺ) دا،^(۴) ئوموموھىشام داىكى حارثەى كورپى نوعمان بوو، ئەم ئافرەتە ھاوہ لە مالى لە مالى پێغەمبەرەوہ (ﷺ) نزىك بوو، خۆى دەگىرپتەوہو دەلەيت: ماوہى سالىك يان چەند سالىك ئىمە و مالى پێغەمبەر (ﷺ) پىكەوہ يەك تەنوورمان ھەبوو، سوورەتى (قاف) م لەسەر زارى پێغەمبەرى خواوە (ﷺ) وەرگرت كە ھەموو رۆژانىكى ھەينى كە لەسەر مینبەر وتارى بۆ خەلك دەفەرموو دەيخويند.^(۵)

^(۱) أسد الغابہ، ج ۷، ص ۳۸۸، ضعفه ابن حجر في الإصابة، ج ۷، ص ۳۰.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۸۱.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۸۱.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۸۷.

^(۵) صحيح مسلم - كتاب الجمعة - باب تخفيف الصلاة والخطبة، الرقم ۸۷۳.

۳۴۴۰. ئومموورەقەى كچى عەبدوللا (ﷺ)

ئومموورەقە لە پشتیوانانە، پیش غەزای بەدر داوای لە پیغەمبەر (ﷺ) کرد مۆلەتی بدات بەشداری بکات و تیماری نەخۆشەکان بکات، دەپوت: بەلکو خوای گەورە شەهیدیم پی بەخشیت، ئەویش پیی فەرموو (ﷺ) (لە مالهوه بمینەرەوهو بشزانە خوای گەورە شەهیدیت پی دەبەخشیت) ئیتر بە شەهیدە بانگ دەکرا، جاریکی تر داوای لە پیغەمبەر (ﷺ) کرد لە مالی خۆیدا بانگیبژێکی هەبیت، ئەویش مۆلەتی دا، پیغەمبەر (ﷺ) جارجارە بۆ سەردان دەچوو بۆ مالی، ئەم ئافەرەتە هەتا سەردەمی خیلافەتی عومەری کورێ خەتتاب مایەوهو دوو خزمەتکاری کور و کچی هەبوو، شەویک هەلیانکوتایە سەری و راخەریکیان خستە سەر دەمی و خنکاندیان، بۆ بەیانی عومەری کورێ خەتتاب لەنیو خەلکدا وتی: کئی زانیاری لەسەر ئەو دوانە هەیه؟ هەرکەس ئەوانی بینی با بیانیهینیت، هینران و بریاردر لە خاچ بدرین، ئەو دوانە یەکەم لەخاچدراوانی ناو مەدینە بوون.^(۱)

۳۴۴۱. ئوممویه حیاى كچى ئەبووئیهاب (ﷺ)

عوقبەى كورې حارث ئەم ئافەرەتەى بەهاوسەرگرت، دواى ماوێهەك ئافەرەتێك هات و وتی: من شیرم بە عوقبە و ئوممویه حیايش داوه، عوقبە وتی: ئاگادار نیم تۆ شیرت پی دام یان وتبیت شتی وا بووه، بۆیه چوو بۆ لای پیغەمبەر و پرسىاری لیکرد، ئەویش فەرموو (کیف وقد قیل) (کە شتی وا وترايیت ئیتر بە تەمای چیت، عوقبەش تەلاقى دا و ئافەرەتێکی دیکەى بەهاوسەرگرت).^(۲)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۴۸۹.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب العلم - باب الرحلة في المسألة النازلة وتعليم أهله، الرقم ۸۸.

پیرست

۲۴۵۰. عوٹمانی کوپری حونہیف (ﷺ) ۵
۲۴۵۱. عوٹمانی کوپری رہبیعه (ﷺ) ۶
۲۴۵۲. عوٹمانی کوپری طہلحه (ﷺ) ۶
۲۴۵۳. عوٹمانی کوپری عامیر (ﷺ) ۷
۲۴۵۴. عوٹمانی کوپری عہ بدغہ نہم (ﷺ) ۷
۲۴۵۵. عوٹمانی کوپری عہ ففان (ﷺ) ۸
۲۴۵۶. عوٹمانی کوپری عوٹمان (ﷺ) ۷۸
۲۴۵۷. عوٹمانی کوپری قہیس (ﷺ) ۷۸
۲۴۵۸. عوٹمانی کوپری مہ طعوون (ﷺ) ۷۸
۲۴۵۹. عوٹمانی کوپری وہہب (ﷺ) ۸۴
۲۴۶۰. عوٹمانی کوپری ئہ بیلعاص (ﷺ) ۸۵
۲۴۶۱. عوجہیری کوپری عہ بدیہ زید (ﷺ) ۸۶
۲۴۶۲. عورسی کوپری عامیر (ﷺ) ۸۶
۲۴۶۳. عورسی کوپری عومہ یرہ (ﷺ) ۸۶
۲۴۶۴. عورفوطہی کوپری حو باب (ﷺ) ۸۶
۲۴۶۵. عوروہی کوپری جہ عد (ﷺ) ۸۷
۲۴۶۶. عوروہی کوپری عہ بدولعوززا (ﷺ) ۸۷
۲۴۶۷. عوروہی کوپری مہ سعودود (ﷺ) ۸۷
۲۴۶۸. عوروہی کوپری مورہی ئہ نصاری (ﷺ) ۸۹
۲۴۶۹. عوروہی کوپری موچہر ریس (ﷺ) ۸۹
۲۴۷۰. عوروہی کوپری ئہ ثاثہ (ﷺ) ۹۰
۲۴۷۱. عوروہی کوپری ئہ سما (ﷺ) ۹۰
۲۴۷۲. عوقبہی زورقی (ﷺ) ۹۰
۲۴۷۳. عوقبہی فارسی (ﷺ) ۹۱

۲۴۷۴. عوقبہ ی کوپی جہروہ (ﷺ) ۹۱
۲۴۷۵. عوقبہ ی کوپی حولہ یس (ﷺ) ۹۱
۲۴۷۶. عوقبہ ی کوپی رافیع (ﷺ) ۹۱
۲۴۷۷. عوقبہ ی کوپی رہبیعہ (ﷺ) ۹۲
۲۴۷۸. عوقبہ ی کوپی عامیر (ﷺ) ۹۲
۲۴۷۹. عوقبہ ی کوپی عامیری ئہ نصاری (ﷺ) ۹۴
۲۴۸۰. عوقبہ ی کوپی عہ بدولا (ﷺ) ۹۵
۲۴۸۱. عوقبہ ی کوپی عہ مری ئہ نصاری (ﷺ) ۹۵
۲۴۸۲. عوقبہ ی کوپی عوٹمان (ﷺ) ۹۷
۲۴۸۳. عوقبہ ی کوپی قہ یطی (ﷺ) ۹۷
۲۴۸۴. عوقبہ ی کوپی کودہیم (ﷺ) ۹۸
۲۴۸۵. عوقبہ ی کوپی مالیک (ﷺ) ۹۸
۲۴۸۶. عوقبہ ی کوپی مور (ﷺ) ۹۹
۲۴۸۷. عوقبہ ی کوپی نیار (ﷺ) ۹۹
۲۴۸۸. عوقبہ ی کوپی وہہ بی ئہ سہ دی (ﷺ) ۹۹
۲۴۸۹. عوقبہ ی کوپی وہہ ب (ﷺ) ۹۹
۲۴۹۰. عوقبہ ی کوپی ئہ بی قہ یس (ﷺ) ۱۰۱
۲۴۹۱. عوقہ یی کوپی عہ مر (ﷺ) ۱۰۱
۲۴۹۲. عوکاشہ ی کوپی میحصہ ن (ﷺ) ۱۰۱
۲۴۹۳. عولہ ی کوزی زہید (ﷺ) ۱۰۳
۲۴۹۴. عومارہ ی کچی ئہ بی ئہ ییووب (ﷺ) ۱۰۴
۲۴۹۵. عومارہ ی کوپی حہ زم (ﷺ) ۱۰۴
۲۴۹۶. عومارہ ی کوپی روہ بیہ (ﷺ) ۱۰۵
۲۴۹۷. عومارہ ی کوپی عوقبہ (ﷺ) ۱۰۶
۲۴۹۸. عومارہ ی کوپی عوقبہ ی ئومہ وی (ﷺ) ۱۰۶
۲۴۹۹. عومارہ ی کوپی مہ خلہ د (ﷺ) ۱۰۶
۲۵۰۰. عومارہ ی کوپی ئہ وس (ﷺ) ۱۰۶

۲۵۰۱. عومہری کوپری حہ کہم (ﷺ) ۱۰۶
۲۵۰۲. عومہری کوپری خہ ططاب (ﷺ) ۱۰۷
۲۵۰۳. عومہری کوپری سوفیان (ﷺ) ۱۷۹
۲۵۰۴. عومہری کوپری عہمر (ﷺ) ۱۷۹
۲۵۰۵. عومہری کوپری عومہیر (ﷺ) ۱۷۹
۲۵۰۶. عومہری کوپری لاحیق (ﷺ) ۱۷۹
۲۵۰۷. عومہری کوپری مالیک (ﷺ) ۱۷۹
۲۵۰۸. عومہری کوپری موعاویہ (ﷺ) ۱۸۰
۲۵۰۹. عومہری کوپری ئہ بی سہ لہمہ (ﷺ) ۱۸۰
۲۵۱۰. عومہیری خزمہ تکاری ثابی لہ حم (ﷺ) ۱۸۱
۲۵۱۱. عومہیری کوپری حارث (ﷺ) ۱۸۲
۲۵۱۲. عومہیری کوپری حبیب (ﷺ) ۱۸۲
۲۵۱۳. عومہیری کوپری حومام (ﷺ) ۱۸۳
۲۵۱۴. عومہیری کوپری ریثاب (ﷺ) ۱۸۳
۲۵۱۵. عومہیری کوپری سہ عد (ﷺ) ۱۸۴
۲۵۱۶. عومہیری کوپری عامیر (ﷺ) ۱۸۴
۲۵۱۷. عومہیری کوپری عامیری خہ زہجی (ﷺ) ۱۸۵
۲۵۱۸. عومہیری کوپری عہ بدعہمر (ﷺ) ۱۸۵
۲۵۱۹. عومہیری کوپری عہ ددی ۱۸۵
۲۵۲۰. عومہیری کوپری عہمر (ﷺ) ۱۸۶
۲۵۲۱. عومہیری کوپری عہ وف (ﷺ) ۱۸۶
۲۵۲۲. عومہیری کوپری عوقبہ (ﷺ) ۱۸۶
۲۵۲۳. عومہیری کوپری عوقبہ ی ئہ نصاری (ﷺ) ۱۸۷
۲۵۲۴. عومہیری کوپری وہ ہب (ﷺ) ۱۸۷
۲۵۲۵. عومہیری کوپری ئہ بی وہ ققاص (ﷺ) ۱۸۹
۲۵۲۶. عومہیری کوپری ئہ خرہم (ﷺ) ۱۹۰
۲۵۲۷. عومہیری کوپری ئہ خنہس (ﷺ) ۱۹۰

۲۵۲۸. عومہیری کوپری ٹھوس (ﷺ) ۱۹۱
۲۵۲۹. عویہینہی کوپری حیصن ۱۹۱
۲۵۳۰. عویہینہی کوپری عائیشہ (ﷺ) ۱۹۱
۲۵۳۱. عیاضی کوپری زوہہیر (ﷺ) ۱۹۱
۲۵۳۲. عیاضی کوپری عہمر (ﷺ) ۱۹۲
۲۵۳۳. عیاضی کوپری غہنہمی فہہری (ﷺ) ۱۹۲
۲۵۳۴. عیاضی کیندی (ﷺ) ۱۹۲
۲۵۳۵. عیتبانی کوپری مالیک (ﷺ) ۱۹۲
۲۵۳۶. عیرباضی کوپری ساریہ (ﷺ) ۱۹۴
۲۵۳۷. عیصامی کوپری عامیر (ﷺ) ۱۹۴
۲۵۳۸. عیصامی موزہنی (ﷺ) ۱۹۵
۲۵۳۹. عیصمہی کچی حیبان (ﷺ) ۱۹۵
۲۵۴۰. عیصمہی کوپری ریثاب (ﷺ) ۱۹۵
۲۵۴۱. عیصمہی کوپری فہیس (ﷺ) ۱۹۵
۲۵۴۲. عیصمہی کوپری مودریک (ﷺ) ۱۹۵
۲۵۴۳. عیصمہی ٹہسہدی (ﷺ) ۱۹۶
۲۵۴۴. عیقالی کوپری خوہیلید (ﷺ) ۱۹۶
۲۵۴۵. عیکریمہی کوپری ٹہبووجہہل (ﷺ) ۱۹۶
۲۵۴۶. عیکریمہی کوپری عامیر (ﷺ) ۲۰۳
۲۵۴۷. عیلبانی عہبہسی (ﷺ) ۲۰۳
۲۵۴۸. عیلبانی کوپری موررہ (ﷺ) ۲۰۳
۲۵۴۹. عیمرانی کوپری حوصہین (ﷺ) ۲۰۳
۲۵۵۰. عیمرانی کوپری عوہیم (ﷺ) ۲۰۵
-
۲۰۷. ٹھو ھاوہ لآنہی ناویان بہ پیتی (ف) دہست پن دہکات ۲۰۷
۲۵۵۱. فاتیکی کوپری عہمر (ﷺ) ۲۰۹
۲۵۵۲. فاخیتہی کچی غہزوان (ﷺ) ۲۰۹

- ۲۰۹ ۲۵۵۳. فاخیتہی کچی ولید (ﷺ)
- ۲۰۹ ۲۵۵۴. فاخیتہی کچی ٹہووطالب (ﷺ)
- ۲۱۰ ۲۵۵۵. فاخیتہی کچی ٹہبی ٹوحہیحہ (ﷺ)
- ۲۱۰ ۲۵۵۶. فاخیتہی کچی ٹہسودہ (ﷺ)
- ۲۱۰ ۲۵۵۷. فاریعہی کچی ٹہووسوفیان (ﷺ)
- ۲۱۱ ۲۵۵۸. فاریعہی کچی ٹہبی صلت (ﷺ)
- ۲۱۱ ۲۵۵۹. فاطیمہی زہراء (ﷺ)
- ۲۳۳ ۲۵۶۰. فاطیمہی کچی ٹہسہد (ﷺ)
- ۲۳۵ ۲۵۶۱. فاطیمہی کچی حہمزہ (ﷺ)
- ۲۳۵ ۲۵۶۲. فاطیمہی کچی خہططاب (ﷺ)
- ۲۳۷ ۲۵۶۳. فاطیمہی کچی سہودہ (ﷺ)
- ۲۳۷ ۲۵۶۴. فاطیمہی کچی صہفوان (ﷺ)
- ۲۳۷ ۲۵۶۵. فاطیمہی کچی عامیر (ﷺ)
- ۲۳۷ ۲۵۶۶. فاطیمہی کچی عہلقہمہ (ﷺ)
- ۲۳۸ ۲۵۶۷. فاطیمہی کچی عہمر (ﷺ)
- ۲۳۸ ۲۵۶۸. فاطیمہی کچی عوتبہ (ﷺ)
- ۲۳۹ ۲۵۶۹. فاطیمہی کچی قہیس (ﷺ)
- ۲۴۰ ۲۵۷۰. فاطیمہی کچی موحہلیل (ﷺ)
- ۲۴۱ ۲۵۷۱. فاطیمہی کچی مونقذ (ﷺ)
- ۲۴۱ ۲۵۷۲. فاطیمہی کچی ولید (ﷺ)
- ۲۴۱ ۲۵۷۳. فاطیمہی کچی ٹہبی حوبہیش (ﷺ)
- ۲۴۱ ۲۵۷۴. فاطیمہی کچی یہمان (ﷺ)
- ۲۴۲ ۲۵۷۵. فاکیہی کوری بیشر (ﷺ)
- ۲۴۲ ۲۵۷۶. فاکیہی کوری سہکەن (ﷺ)
- ۲۴۲ ۲۵۷۷. فہروہی کوری عہمر (ﷺ)
- ۲۴۳ ۲۵۷۸. فہروہی کوری موسہیک (ﷺ)
- ۲۴۴ ۲۵۷۹. فہروہی کوری نوعمان (ﷺ)

۲۵۸۰. فہ ضالہ ی کوہی عوبہ ید (ﷺ) ۲۴۴
۲۵۸۱. فہ ضالہ ی کوہی نوعمان (ﷺ) ۲۴۵
۲۵۸۲. فہ ضلی کوہی عہ بیاس (ﷺ) ۲۴۶
۲۵۸۳. فہ لتانی کوہی عاصیم (ﷺ) ۲۴۸
۲۵۸۴. فہ یرووی دہ یلہ می (ﷺ) ۲۴۹
۲۵۸۵. فوجہ یعی کوہی عہ بدولا (ﷺ) ۲۵۰
۲۵۸۶. فوراتی کوہی حہ بیان (ﷺ) ۲۵۰
۲۵۸۷. فورہ یعی کچی حو باب (ﷺ) ۲۵۱
۲۵۸۸. فورہ یعی کچی خالید (ﷺ) ۲۵۲
۲۵۸۹. فورہ یعی کچی قہ یس (ﷺ) ۲۵۲
۲۵۹۰. فورہ یعی کچی مالیک (ﷺ) ۲۵۲
۲۵۹۱. فورہ یعی کچی مالیکی خودری (ﷺ) ۲۵۲
۲۵۹۲. فوسحوم (ﷺ) ۲۵۳
۲۵۹۳. فوضہ یلی کوہی نوعمان (ﷺ) ۲۵۳
۲۵۹۴. فوکہ یہہ ی کچی سہ کھن (ﷺ) ۲۵۳
۲۵۹۵. فوکہ یہہ ی کچی عوبہ ید (ﷺ) ۲۵۳
۲۵۹۶. فوکہ یہہ ی کچی موطلہ لب (ﷺ) ۲۵۳
۲۵۹۷. فوکہ یہہ ی کچی یہ سار (ﷺ) ۲۵۴
۲۵۹۸. فیراسی کوہی نہ ضر (ﷺ) ۲۵۴
۲۵۹۹. فیراسی (ﷺ) ۲۵۴
۲۶۰۰. فیضہ ی نوییہ (ﷺ) ۲۵۵

۲۵۷. نہو هاوہ لانہ ی ناویان بہ پیتی (ق) دہ ست پئ دہ کات ۲۵۷
۲۶۰۱. قاریبی کوہی نہ سوہد (ﷺ) ۲۵۹
۲۶۰۲. قہ ببائی کوہی نہ شہم (ﷺ) ۲۵۹
۲۶۰۳. قہ بیصہ ی کوہی موخارق (ﷺ) ۲۶۰
۲۶۰۴. قہ بیصہ ی کوہی نہ سوہد (ﷺ) ۲۶۱

۲۶۰۵. قه تاده‌ی باوکی یه‌زید (ﷺ) ۲۶۱
۲۶۰۶. قه تاده‌ی جه‌رش‌ی (ﷺ) ۲۶۲
۲۶۰۷. قه تاده‌ی کو‌ری می‌لحان (ﷺ) ۲۶۲
۲۶۰۸. قه تاده‌ی کو‌ری نو‌ع‌مان (ﷺ) ۲۶۲
۲۶۰۹. قه تاده‌ی کو‌ری نه‌عو‌هر (ﷺ) ۲۶۶
۲۶۱۰. قه‌ره‌ظه‌ی کو‌ری که‌عب (ﷺ) ۲۶۶
۲۶۱۱. قه‌ری‌به‌ی کچی زه‌ید (ﷺ) ۲۶۷
۲۶۱۲. قه‌سامه‌ی کو‌ری حه‌ن‌ظه‌له (ﷺ) ۲۶۷
۲۶۱۳. قه‌طه‌نی کو‌ری حارثه (ﷺ) ۲۶۷
۲۶۱۴. قه‌طه‌نی کو‌ری عه‌بدو‌لعوز‌زا (ﷺ) ۲۶۷
۲۶۱۵. قه‌ع‌قاع‌ی کو‌ری عه‌مر (ﷺ) ۲۶۸
۲۶۱۶. قه‌ع‌قاع‌ی کو‌ری می‌عبه‌د (ﷺ) ۲۶۸
۲۶۱۷. قه‌وو‌ال (ﷺ) ۲۶۹
۲۶۱۸. قه‌ی‌سی کو‌ری جاب‌یر (ﷺ) ۲۶۹
۲۶۱۹. قه‌ی‌سی کو‌ری جه‌حد‌هر (ﷺ) ۲۶۹
۲۶۲۰. قه‌ی‌سی کو‌ری جه‌ر‌یر (ﷺ) ۲۶۹
۲۶۲۱. قه‌ی‌سی کو‌ری حارث (ﷺ) ۲۶۹
۲۶۲۲. قه‌ی‌سی کو‌ری حو‌ذافه (ﷺ) ۲۷۰
۲۶۲۳. قه‌ی‌سی کو‌ری حو‌صه‌ین (ﷺ) ۲۷۰
۲۶۲۴. قه‌ی‌سی کو‌ری خه‌ره‌شه (ﷺ) ۲۷۰
۲۶۲۵. قه‌ی‌سی کو‌ری زه‌ید (ﷺ) ۲۷۱
۲۶۲۶. قه‌ی‌سی کو‌ری زه‌یدی کو‌ری حه‌ی (ﷺ) ۲۷۱
۲۶۲۷. قه‌ی‌سی کو‌ری سائ‌یب (ﷺ) ۲۷۱
۲۶۲۸. قه‌ی‌سی کو‌ری سه‌عد (ﷺ) ۲۷۱
۲۶۲۹. قه‌ی‌سی کو‌ری سه‌عد‌ی کین‌دی (ﷺ) ۲۷۲
۲۶۳۰. قه‌ی‌سی کو‌ری سه‌که‌ن (ﷺ) ۲۷۲
۲۶۳۱. قه‌ی‌سی کو‌ری سه‌له‌ع (ﷺ) ۲۷۳

- ۲۷۳ ۲۶۳۲. قہیسی کوہی سہلہ مہ (ﷺ)
- ۲۷۳ ۲۶۳۳. قہیسی کوہی صہ عصہ عہ (ﷺ)
- ۲۷۴ ۲۶۳۴. قہیسی کوہی عاصم (ﷺ)
- ۲۷۴ ۲۶۳۵. قہیسی کوہی عاصمی تہ میمی (ﷺ)
- ۲۷۴ ۲۶۳۶. قہیسی کوہی عہ بدو لای کیندی (ﷺ)
- ۲۷۴ ۲۶۳۷. قہیسی کوہی عہ بدو لای ئہ سہ دی (ﷺ)
- ۲۷۵ ۲۶۳۸. قہیسی کوہی عہ مری کوہی قہیس (ﷺ)
- ۲۷۵ ۲۶۳۹. قہیسی کوہی عہ مری ئہ نصاری (ﷺ)
- ۲۷۵ ۲۶۴۰. قہیسی کوہی عوبہ ید (ﷺ)
- ۲۷۵ ۲۶۴۱. قہیسی کوہی عیبایہ (ﷺ)
- ۲۷۶ ۲۶۴۲. قہیسی کوہی غہ ربہ (ﷺ)
- ۲۷۶ ۲۶۴۳. قہیسی کوہی مالیک (ﷺ)
- ۲۷۶ ۲۶۴۴. قہیسی کوہی مالیکی ئہ رحہ بی (ﷺ)
- ۲۷۶ ۲۶۴۵. قہیسی کوہی مہ خرہ مہ (ﷺ)
- ۲۷۷ ۲۶۴۶. قہیسی کوہی موخہ للہ د (ﷺ)
- ۲۷۷ ۲۶۴۷. قہیسی کوہی میحصہ ن (ﷺ)
- ۲۷۷ ۲۶۴۸. قہیسی کوہی نوشہ (ﷺ)
- ۲۷۷ ۲۶۴۹. قہیسی کوہی نوعمان (ﷺ)
- ۲۷۸ ۲۶۵۰. قہیسی کوہی ئہ بی صہ عصہ عہ (ﷺ)
- ۲۷۸ ۲۶۵۱. قہیسی کوہی ئہ بی صہ لت (ﷺ)
- ۲۷۸ ۲۶۵۲. قہیسی کوہی ئہ بی غہ رزہ (ﷺ)
- ۲۷۹ ۲۶۵۳. قہیسی کوہی ئہ بی کعب (ﷺ)
- ۲۷۹ ۲۶۵۴. قہیسی کوہی ئہ بی وہ دیعہ (ﷺ)
- ۲۸۰ ۲۶۵۵. قہیسی کوہی قہیس (ﷺ)
- ۲۸۰ ۲۶۵۶. قہیلہ (ﷺ)
- ۲۸۱ ۲۶۵۷. قہیلہ ی کچی مہ خرہ مہ (ﷺ)
- ۲۸۱ ۲۶۵۸. قوتہ یلہ ی کچی صہ یفی (ﷺ)

۲۶۵۹. قوته یله ی کچی عهمر (ﷺ) ۲۸۱
۲۶۶۰. قودامه ی کوری حاطیب (ﷺ) ۲۸۱
۲۶۶۱. قودامه ی کوری مالیک (ﷺ) ۲۸۲
۲۶۶۲. قودامه ی کوری مه طعوون (ﷺ) ۲۸۲
۲۶۶۳. قوده دی کوری عه ممار (ﷺ) ۲۸۴
۲۶۶۴. قورره ی کوری دعووص (ﷺ) ۲۸۴
۲۶۶۵. قورره ی کوری عوقبه (ﷺ) ۲۸۴
۲۶۶۶. قورره ی کوری هوبه یره (ﷺ) ۲۸۴
۲۶۶۷. قورره ی کوری نیاس (ﷺ) ۲۸۵
۲۶۶۸. قوزاعی کوری عامیر (ﷺ) ۲۸۵
۲۶۶۹. قوطبه ی کوری عامیر (ﷺ) ۲۸۶
۲۶۷۰. قوطبه ی کوری عه بد (ﷺ) ۲۸۷
۲۶۷۱. قوطبه ی کوری قه تاده (ﷺ) ۲۸۷
۲۶۷۲. قوطبه ی کوری قه تاده ی عوذری (ﷺ) ۲۸۸
۲۶۷۳. قوطبه ی کوری مالیک (ﷺ) ۲۸۸
۲۶۷۴. قیسه به (ﷺ) ۲۸۸
۲۶۷۵. قیه طیمی کچی عه لقه مه (ﷺ) ۲۸۹
-
۲۶۷۶. نه و هاوه لانه ی ناویان به پیتی (ک) ده ست پښ ده کات ۲۹۱
۲۶۷۷. که بشه ی خوشکی حه سسان (ﷺ) ۲۹۳
۲۶۷۸. که بشه ی کچی ثابت (ﷺ) ۲۹۳
۲۶۷۹. که بشه ی کچی ثابتی نه نصاری (ﷺ) ۲۹۳
۲۶۸۰. که بشه ی کچی عه بدعه مر (ﷺ) ۲۹۳
۲۶۸۱. که بشه ی کچی فاکیه (ﷺ) ۲۹۴
۲۶۸۲. که بشه ی کچی فره وه (ﷺ) ۲۹۴
۲۶۸۳. که بشه ی کچی مالیک (ﷺ) ۲۹۴

۲۶۸۴. کہ بشہی کچی واقید (ﷺ) ۲۹۴
۲۶۸۵. کہ بشہی کچی ٹہ سعاد (ﷺ) ۲۹۴
۲۶۸۶. کہ بشہی کچی ٹہ وس (ﷺ) ۲۹۵
۲۶۸۷. کہ بیرہی کچی ٹہ ووسوفیان (ﷺ) ۲۹۵
۲۶۸۸. کہ ٹیری کوپی زیاد (ﷺ) ۲۹۵
۲۶۸۹. کہ دہنی کوپی عہد (ﷺ) ۲۹۵
۲۶۹۰. کہ ردہم (ﷺ) ۲۹۶
۲۶۹۱. کہ رکہرہ ۲۹۷
۲۶۹۲. کہ عب (ﷺ) ۲۹۷
۲۶۹۳. کہ عبولٹہ عوہر (ﷺ) ۲۹۷
۲۶۹۴. کہ عبی کوپی حیممان (ﷺ) ۲۹۸
۲۶۹۵. کہ عبی کوپی عہددی (ﷺ) ۲۹۸
۲۶۹۶. کہ عبی دہستیراو (ﷺ) ۲۹۹
۲۶۹۷. کہ عبی کوپی خوادریہ (ﷺ) ۲۹۹
۲۶۹۸. کہ عبی کوپی زہید (ﷺ) ۲۹۹
۲۶۹۹. کہ عبی کوپی زوہیر (ﷺ) ۲۹۹
۲۷۰۰. کہ عبی کوپی عاصم (ﷺ) ۳۰۰
۲۷۰۱. کہ عبی کوپی عہمر (ﷺ) ۳۰۰
۲۷۰۲. کہ عبی کوپی عہمری ٹہ نصاری (ﷺ) ۳۰۰
۲۷۰۳. کہ عبی کوپی عوجرہ (ﷺ) ۳۰۲
۲۷۰۴. کہ عبی کوپی عومہیر (ﷺ) ۳۰۳
۲۷۰۵. کہ عبی کوپی عیاض (ﷺ) ۳۰۳
۲۷۰۶. کہ عبی کوپی مالیک (ﷺ) ۳۰۴
۲۷۰۷. کہ عبی کوپی مورہ (ﷺ) ۳۱۱
۲۷۰۸. کہ عبی کوپی یہ سار (ﷺ) ۳۱۱
۲۷۰۹. کہ لہدہی کوپی حہنہل (ﷺ) ۳۱۱
۲۷۱۰. کہ لٹہمی کچی موحریز (ﷺ) ۳۱۲

۳۸۱. که یسان (ﷺ) ۳۸۲
۳۸۲. که یسانی کوږی عه بدولا (ﷺ) ۳۸۲
۳۸۳. که یسانی کوږی جه ریر (ﷺ) ۳۸۳
۳۸۴. کو ه یسه (ﷺ) ۳۸۴
۳۸۵. کوده یر (ﷺ) ۳۸۴
۳۸۶. کورزی کوږی جابیر (ﷺ) ۳۸۴
۳۸۷. کورزی کوږی عه لقه مه (ﷺ) ۳۸۴
۳۸۸. کو عه یه ی کچی سه عید (ﷺ) ۳۸۵
۳۸۹. کوله یی جوهه نی (ﷺ) ۳۸۵
۳۹۰. کوله یی کوږی ئیساف (ﷺ) ۳۸۵
۳۹۱. کولثومی کوږی هه دم (ﷺ) ۳۸۵
۳۹۷. نه و هاوه لانه ی ناویان به پیتی (ل) ده ست پښ ده کات ۳۹۷
۳۹۲۲. لاهی یی کوږی مالیک (ﷺ) ۳۹۹
۳۹۲۳. لاهی یی کوږی مالیک (ﷺ) ۳۹۹
۳۹۲۴. له بیدی کوږی ره بیعه (ﷺ) ۳۹۹
۳۹۲۵. له بیسی کچی عه مر (ﷺ) ۳۹۹
۳۹۲۶. له جلا جی عامیری (ﷺ) ۴۰۰
۳۹۲۷. له قیطی کوږی صه بره (ﷺ) ۴۰۰
۳۹۲۸. له یثی کینانی (ﷺ) ۴۰۱
۳۹۲۹. له یلای کچی بیلال (ﷺ) ۴۰۱
۳۹۳۰. له یلای کچی ثابت (ﷺ) ۴۰۱
۳۹۳۱. له یلای کچی خوطه یم (ﷺ) ۴۰۲
۳۹۳۲. له یلای کچی رافیع (ﷺ) ۴۰۲
۳۹۳۳. له یلای کچی ربیع (ﷺ) ۴۰۲
۳۹۳۴. له یلای کچی سیماک (ﷺ) ۴۰۲
۳۹۳۵. له یلای کچی عوباده (ﷺ) ۴۰۲

- ۲۳۳ ۲۷۳۶. لہ یلای کچی قانف (ﷺ)
- ۲۳۳ ۲۷۳۷. لہ یلای کچی ٹہبی حہ ٹمہ (ﷺ)
- ۲۳۴ ۲۷۳۸. لہ یلای کچی ٹہبی سوفیان (ﷺ)
- ۲۳۴ ۲۷۳۹. لہ یلای ٹہنصاری (ﷺ)
- ۲۳۴ ۲۷۴۰. لہ یینہ (ﷺ)
- ۲۳۵ ۲۷۴۱. لوبابہ ی کچی ٹہسلہم (ﷺ)
- ۲۳۵ ۲۷۴۲. لوینای کچی ثابت (ﷺ)
- ۲۳۵ ۲۷۴۳. لوینای ٹہنصاری (ﷺ)
- ۲۳۵ ۲۷۴۴. لوقمان (ﷺ)
- ۲۳۵ ۲۷۴۵. لیبدہ ی کوری قہیس (ﷺ)
- ۲۳۷ ٹہو هاوہ لانہ ی ناویان بہ پیتی (م) دہست پڻ دہکات
- ۲۳۹ ۲۷۴۶. ماریہ (ﷺ)
- ۲۳۳ ۲۷۴۷. ماریدہ (ﷺ)
- ۲۳۳ ۲۷۴۸. ماعیز (ﷺ)
- ۲۳۴ ۲۷۴۹. ماعیزی کوری مالیک (ﷺ)
- ۲۳۵ ۲۷۵۰. مالیکی کوری رہبیعہ ی ٹہنصاری (ﷺ)
- ۲۳۶ ۲۷۵۱. مالیکی کوری مورارہ
- ۲۳۶ ۲۷۵۲. مالیکی کوری ثابت (ﷺ)
- ۲۳۷ ۲۷۵۳. مالیکی کوری جوبہ یر (ﷺ)
- ۲۳۷ ۲۷۵۴. مالیکی کوری حارثہ (ﷺ)
- ۲۳۷ ۲۷۵۵. مالیکی کوری حہ یدہ (ﷺ)
- ۲۳۸ ۲۷۵۶. مالیکی کوری حوہ یریت (ﷺ)
- ۲۳۸ ۲۷۵۷. مالیکی کوری خہ لہ ف (ﷺ)
- ۲۳۸ ۲۷۵۸. مالیکی کوری دوخشم (ﷺ)
- ۲۳۹ ۲۷۵۹. مالیکی کوری رافیع (ﷺ)
- ۲۳۹ ۲۷۶۰. مالیکی کوری رہبیعہ (ﷺ)

- ۳۳۹ ۲۷۱۱. ماليکي کورې ره بيعه ي سه لولي (ﷺ)
- ۳۴۰ ۲۷۱۲. ماليکي کورې زه معه (ﷺ)
- ۳۴۰ ۲۷۱۳. ماليکي کورې سينان (ﷺ)
- ۳۴۱ ۲۷۱۴. ماليکي کورې صه عصه عه (ﷺ)
- ۳۴۱ ۲۷۱۵. ماليکي کورې عامير (ﷺ)
- ۳۴۱ ۲۷۱۶. ماليکي کورې عه بدولآ (ﷺ)
- ۳۴۱ ۲۷۱۷. ماليکي کورې عه بدولآي خوزاعي (ﷺ)
- ۳۴۲ ۲۷۱۸. ماليکي کورې عه تاهيه (ﷺ)
- ۳۴۲ ۲۷۱۹. ماليکي کورې عه مر (ﷺ)
- ۳۴۲ ۲۷۲۰. ماليکي کورې عه مري ته ميمي (ﷺ)
- ۳۴۲ ۲۷۲۱. ماليکي کورې عه مري عه دوي (ﷺ)
- ۳۴۲ ۲۷۲۲. ماليکي کورې عه مري عدواني (ﷺ)
- ۳۴۲ ۲۷۲۳. ماليکي کورې عه مري نه ججاري (ﷺ)
- ۳۴۲ ۲۷۲۴. ماليکي کورې عه مري نه سه دي (ﷺ)
- ۳۴۲ ۲۷۲۵. ماليکي کورې عه وف (ﷺ)
- ۳۴۴ ۲۷۲۶. ماليکي کورې عومه ير (ﷺ)
- ۳۴۴ ۲۷۲۷. ماليکي کورې قه يس (ﷺ)
- ۳۴۴ ۲۷۲۸. ماليکي کورې قودامه (ﷺ)
- ۳۴۵ ۲۷۲۹. ماليکي کورې مه سعودود (ﷺ)
- ۳۴۵ ۲۷۳۰. ماليکي کورې نه ضله (ﷺ)
- ۳۴۶ ۲۷۳۱. ماليکي کورې نومه يله (ﷺ)
- ۳۴۶ ۲۷۳۲. ماليکي کورې هو به يره (ﷺ)
- ۳۴۶ ۲۷۳۳. ماليکي کورې نه بي خه ولي (ﷺ)
- ۳۴۷ ۲۷۳۴. ماليکي کورې نه حمه ر (ﷺ)
- ۳۴۷ ۲۷۳۵. ماليکي کورې يه سار (ﷺ)
- ۳۴۷ ۲۷۳۶. ماليکي کورې نه وس (ﷺ)
- ۳۴۷ ۲۷۳۷. ماليکي کورې يو خامير (ﷺ)

۳۴۸	۲۷۸. مالیکی کوپری ئومہیہ (ﷺ)
۳۴۸	۲۷۸۹. مالیکی کوپری ئیاس (ﷺ)
۳۴۸	۲۷۹۰. مالیکی کوپری ھەدم (ﷺ)
۳۴۸	۲۷۹۱. مالیکی ھەمەدان (ﷺ)
۳۴۸	۲۷۹۲. مالیکی ھیلالی (ﷺ)
۳۴۹	۲۷۹۳. مەئەب (ﷺ)
۳۴۹	۲۷۹۴. مەحموودی کوپری رەبیع (ﷺ)
۳۵۰	۲۷۹۵. مەحموودی کوپری عومەیر (ﷺ)
۳۵۰	۲۷۹۶. مەحموودی کوپری لەبید (ﷺ)
۳۵۰	۲۷۹۷. مەحموودی کوپری مەسلەمە (ﷺ)
۳۵۱	۲۷۹۸. مەحمیہ (ﷺ)
۳۵۱	۲۷۹۹. مەحباتی کچی ئەبی نائیلە (ﷺ)
۳۵۱	۲۸۰۰. مەخرەبە ی کوپری ئەعلەبە (ﷺ)
۳۵۱	۲۸۰۱. مەخرەبە ی کوپری عەددی (ﷺ)
۳۵۱	۲۸۰۲. مەخرەمە ی کوپری قاسم (ﷺ)
۳۵۲	۲۸۰۳. مەخرەمە ی کوپری ئەوفەل (ﷺ)
۳۵۲	۲۸۰۴. مەخلەدی کوپری پەعلەبە (ﷺ)
۳۵۲	۲۸۰۵. مەخلەدی کوپری عەمر (ﷺ)
۳۵۲	۲۸۰۶. مەدلووک (ﷺ)
۳۵۲	۲۸۰۷. مەرئەدی کوپری ظەبیان (ﷺ)
۳۵۲	۲۸۰۸. مەرئەدی کوپری ئەبی مەرئەد (ﷺ)
۳۵۲	۲۸۰۹. مەرزەبانی کوپری نوعمان (ﷺ)
۳۵۲	۲۸۱۰. مەرزووق (ﷺ)
۳۵۴	۲۸۱۱. مەرۋانی کوپری جیزع (ﷺ)
۳۵۴	۲۸۱۲. مەرۋانی کوپری قەیس دەوسی (ﷺ)
۳۵۴	۲۸۱۳. مەرۋانی کوپری قەیس ئەسەدی (ﷺ)
۳۵۵	۲۸۱۴. مەسرووقی کوپری وائیل (ﷺ)

۲۸۱۵. مه سعوودی خزمه تکار (ﷺ) ۲۵۵
۲۸۱۶. مه سعوودی کوری روخه یله (ﷺ) ۲۵۶
۲۸۱۷. مه سعوودی کوری خالید (ﷺ) ۲۵۶
۲۸۱۸. مه سعوودی کوری ره بیعه (ﷺ) ۲۵۶
۲۸۱۹. مه سعوودی کوری زوراره (ﷺ) ۲۵۷
۲۸۲۰. مه سعوودی کوری سه عد (ﷺ) ۲۵۷
۲۸۲۱. مه سعوودی کوری سه عدی زورقی (ﷺ) ۲۵۷
۲۸۲۲. مه سعوودی کوری سوهید (ﷺ) ۲۵۷
۲۸۲۳. مه سعوودی کوری سینان (ﷺ) ۲۵۸
۲۸۲۴. مه سعوودی کوری عه بدده (ﷺ) ۲۵۸
۲۸۲۵. مه سعوودی کوری وائیل (ﷺ) ۲۵۸
۲۸۲۶. مه سعوودی کوری وائیل (ﷺ) ۲۵۸
۲۸۲۷. مه سعوودی کوری نه سوهد (ﷺ) ۲۵۹
۲۸۲۸. مه سعوودی کوری نه وس (ﷺ) ۳۶۰
۲۸۲۹. مه سعوودی له خمی (ﷺ) ۳۶۰
۲۸۳۰. مه سله مهی کوری قهیس (ﷺ) ۳۶۰
۲۸۳۱. مه سله مهی کوری موخه لله د (ﷺ) ۳۶۱
۲۸۳۲. مه طهری کوری هیلال (ﷺ) ۳۶۱
۲۸۳۳. مه عبه دی کوری عه بباد (ﷺ) ۳۶۱
۲۸۳۴. مه عبه دی کوری خالید (ﷺ) ۳۶۱
۲۸۳۵. مه عبه دی کوری عه بدسه عد (ﷺ) ۳۶۲
۲۸۳۶. مه عبه دی کوری قهیس (ﷺ) ۳۶۲
۲۸۳۷. مه عبه دی کوری مه خره مه (ﷺ) ۳۶۲
۲۸۳۸. مه عبه دی کوری وهب (ﷺ) ۳۶۲
۲۸۳۹. مه عدانی کوری ره بیعه (ﷺ) ۳۶۲
۲۸۴۰. مه عقیلی کوری سینان (ﷺ) ۳۶۲
۲۸۴۱. مه عقیلی کوری موقه رین (ﷺ) ۳۶۲

۲۸۴۲. مه عقیلی کوپی مونذیر (ﷺ) ۳۶۲
۲۸۴۳. مه عقیلی کوپی یه سار (ﷺ) ۳۶۲
۲۸۴۴. مه عقیلی کوپی نه بی مه عقیل (ﷺ) ۳۶۴
۲۸۴۵. مه عمه ری سه همی (ﷺ) ۳۶۵
۲۸۴۶. مه عمه ری کوپی حارث (ﷺ) ۳۶۵
۲۸۴۷. مه عمه ری کوپی حه ییب (ﷺ) ۳۶۵
۲۸۴۸. مه عمه ری کوپی حه زم (ﷺ) ۳۶۵
۲۸۴۹. مه عمه ری کوپی ره بیعه (ﷺ) ۳۶۶
۲۸۵۰. مه عمه ری کوپی عه بدو لا (ﷺ) ۳۶۶
۲۸۵۱. مه عمه ری کوپی عو غان ۳۶۶
۲۸۵۲. مه عنی کوپی حه رمه له ۳۶۶
۲۸۵۳. مه عنی کوپی عه ددی (ﷺ) ۳۶۷
۲۸۵۴. مه عنی کوپی فه ضاله (ﷺ) ۳۶۷
۲۸۵۵. مه عنی کوپی یه زید (ﷺ) ۳۶۷
۲۸۵۶. مه له کان (ﷺ) ۳۶۸
۲۸۵۷. مه ندووس (ﷺ) ۳۶۸
۲۸۵۸. مه نصورری کوپی عومه یر (ﷺ) ۳۶۸
۲۸۵۹. مه نظووری کوپی له بید (ﷺ) ۳۶۹
۲۸۶۰. مه هین (ﷺ) ۳۶۹
۲۸۶۱. مه ثوور (ﷺ) ۳۶۹
۲۸۶۲. مه یثم (ﷺ) ۳۶۹
۲۸۶۳. مه یسه ری کوپی مه سرووق (ﷺ) ۳۷۰
۲۸۶۴. مه یموون (ﷺ) ۳۷۰
۲۸۶۵. مه یموونه ی خزمه تکار (ﷺ) ۳۷۰
۲۸۶۶. مه یموونه ی کچی حارث (دایکی باوه پداران) (ﷺ) ۳۷۰
۲۸۶۷. مه یموونه ی کچی سه عد (ﷺ) ۳۷۲
۲۸۶۸. مه یموونه ی کچی که رده م (ﷺ) ۳۷۲

۲۸۶۹. مندوسی کچی عوباده (ﷺ) ۳۷۴
۲۸۷۰. مندووسی کچی خه لاد (ﷺ) ۳۷۴
۲۸۷۱. مندووسی کچی عه مر (ﷺ) ۳۷۴
۲۸۷۲. مندووسی کچی قطبه (ﷺ) ۳۷۴
۲۸۷۳. موبه ریحی کوری شیهاب (ﷺ) ۳۷۴
۲۸۷۴. موبه شیر کوری به پراء (ﷺ) ۳۷۵
۲۸۷۵. موبه شیر کوری عه بدو لمونذیر (ﷺ) ۳۷۵
۲۸۷۶. موئه نای کوری حارثه (ﷺ) ۳۷۵
۲۸۷۷. موجاشیعی کوری مه سعود (ﷺ) ۳۷۶
۲۸۷۸. موجاعهی کوری میراره (ﷺ) ۳۷۶
۲۸۷۹. موجالیدی کوری مه سعود (ﷺ) ۳۷۷
۲۸۸۰. موجه ذهری کوری زیاد (ﷺ) ۳۷۷
۲۸۸۱. موجه ممیعی کوری جاریه (ﷺ) ۳۷۸
۲۸۸۲. مو حاریبی کوری مزیده (ﷺ) ۳۷۹
۲۸۸۳. موحه لیمی کوری جه ثامه (ﷺ) ۳۷۹
۲۸۸۴. موحه ممه دی کوری جابیر (ﷺ) ۳۷۹
۲۸۸۵. موحه ممه دی کوری جه عفر (ﷺ) ۳۷۹
۲۸۸۶. موحه ممه دی کوری جید (ﷺ) ۳۸۰
۲۸۸۷. موحه ممه دی کوری حاطیب (ﷺ) ۳۸۰
۲۸۸۸. موحه ممه دی کوری خه لیفه (ﷺ) ۳۸۱
۲۸۸۹. موحه ممه دی کوری سوله یمان (ﷺ) ۳۸۲
۲۸۹۰. موحه ممه دی کوری صه فوان (ﷺ) ۳۸۲
۲۸۹۱. موحه ممه دی کوری صه یفی (ﷺ) ۳۸۲
۲۸۹۲. موحه ممه دی کوری ضه مره (ﷺ) ۳۸۳
۲۸۹۳. موحه ممه دی کوری طه لحه (ﷺ) ۳۸۳
۲۸۹۴. موحه ممه دی کوری عه بباس (ﷺ) ۳۸۳
۲۸۹۵. موحه ممه دی کوری عه بدولآ (ﷺ) ۳۸۴

۲۸۹۶. موحه ممه دی کوپی عه بدولای ئه سه دی (ﷺ) ۲۸۴
۲۸۹۷. موحه ممه دی کوپی قهیس (ﷺ) ۲۸۵
۲۸۹۸. موحه ممه دی کوپی مه سلهمه (ﷺ) ۲۸۵
۲۸۹۹. موحه ممه دی کوپی ئه بی خوذه یفه ۲۸۸
۲۹۰۰. موحه ممه دی کوپی ئه بی عومه یره (ﷺ) ۲۸۹
۲۹۰۱. موحه ممه دی کوپی ئه نهس (ﷺ) ۲۸۹
۲۹۰۲. موحه ممه دی مه ولا (ﷺ) ۲۹۰
۲۹۰۳. موحه ممه دی ئه نصاری (ﷺ) ۲۹۰
۲۹۰۴. موخته فیری کوپی ئه وس (ﷺ) ۲۹۰
۲۹۰۵. موخره ره (ﷺ) ۲۹۰
۲۹۰۶. موخریزی کوپی نه ضله (ﷺ) ۲۹۱
۲۹۰۷. موخریشی کوپی عه بدولای (ﷺ) ۲۹۱
۲۹۰۸. موحبیه ی کچی ره بیع (ﷺ) ۲۹۲
۲۹۰۹. موخه یریق (ﷺ) ۲۹۲
۲۹۱۰. موختاری کوپی حارثه (ﷺ) ۲۹۲
۲۹۱۱. موراره ی کوپی ره بیع (ﷺ) ۲۹۲
۲۹۱۲. مورای کوپی سینان (ﷺ) ۲۹۲
۲۹۱۳. مورره ی کوپی حارث (ﷺ) ۲۹۲
۲۹۱۴. مورره ی کوپی که عب (ﷺ) ۲۹۲
۲۹۱۵. موسه ووهر (ﷺ) ۲۹۲
۲۹۱۶. موسه ییه بی کوپی حه زن (ﷺ) ۲۹۴
۲۹۱۷. موسه ییه بی کوپی ئه بی سائیب (ﷺ) ۲۹۴
۲۹۱۸. موسته وریدی کوپی خیلان (ﷺ) ۲۹۴
۲۹۱۹. موسته وریدی کوپی شه داد (ﷺ) ۲۹۵
۲۹۲۰. موسلیمی باوکی رائیظه (ﷺ) ۲۹۵
۲۹۲۱. موسلیمی کوپی خه شه نه (ﷺ) ۲۹۵
۲۹۲۲. موسلیمی کوپی شه ییه (ﷺ) ۲۹۶

۲۹۲۳. موسلیمی کوپی عه بدوره حمان (ﷺ) ۳۹۶
۲۹۲۴. موسلیمی کوپی عومه یر (ﷺ) ۳۹۶
۲۹۲۵. موسلیمی کوپی نه سلهم (ﷺ) ۳۹۷
۲۹۲۶. موشه مریجی کوپی خالید (ﷺ) ۳۹۷
۲۹۲۷. موضعه بی کوپی عومه یر (ﷺ) ۳۹۷
۲۹۲۸. موضه رسی کوپی سوفیان (ﷺ) ۴۰۳
۲۹۲۹. موطه ریفی کوپی خالید (ﷺ) ۴۰۳
۲۹۳۰. موطه لیبی سوله می (ﷺ) ۴۰۳
۲۹۳۱. موطه لیبی کوپی هه نطه ب (ﷺ) ۴۰۳
۲۹۳۲. موطه لیبی کوپی نه بی وداعه (ﷺ) ۴۰۳
۲۹۳۳. موطه لیبی کوپی نه زههر (ﷺ) ۴۰۳
۲۹۳۴. موطعیمی کوپی عوبه یده (ﷺ) ۴۰۳
۲۹۳۵. موطیعه (ﷺ) ۴۰۳
۲۹۳۶. موطیعی کوپی عامیر (ﷺ) ۴۰۴
۲۹۳۷. موطیعی کوپی نه سوه د (ﷺ) ۴۰۴
۲۹۳۸. موطه هیری کوپی رافیع (ﷺ) ۴۰۴
۲۹۳۹. موطظه جیع (ﷺ) ۴۰۵
۲۹۴۰. موعاذه (ﷺ) ۴۰۵
۲۹۴۱. موعاذی کچی عه بدولا (ﷺ) ۴۰۵
۲۹۴۲. موعاذی کوپی حارث (ﷺ) ۴۰۵
۲۹۴۳. موعاذی کوپی ریفاعه (ﷺ) ۴۰۶
۲۹۴۴. موعاذی کوپی زوراره (ﷺ) ۴۰۷
۲۹۴۵. موعاذی کوپی صیممه (ﷺ) ۴۰۷
۲۹۴۶. موعاذی کوپی عه مر (ﷺ) ۴۰۷
۲۹۴۷. موعاذی کوپی عه مری خه زره جی (ﷺ) ۴۰۹
۲۹۴۸. موعاذی کوپی ماعیص (ﷺ) ۴۰۹
۲۹۴۹. موعاذی کوپی نه نه س (ﷺ) ۴۰۹

۴۹۵۰. موعاڈی کوڑی جہ بہل (ﷺ) ۴۱۰
۴۹۵۱. موعاویہی کوڑی ٹہور (ﷺ) ۴۲۲
۴۹۵۲. موعاویہی کوڑی جہ کہم (ﷺ) ۴۲۲
۴۹۵۳. موعاویہی کوڑی جہیدہ (ﷺ) ۴۲۲
۴۹۵۴. موعاویہی کوڑی ٹہووسوفیان (ﷺ) ۴۲۴
۴۹۵۵. موعاویہی ہوزہلی (ﷺ) ۴۲۲
۴۹۵۶. موعاویہی کوڑی عہمر (ﷺ) ۴۲۲
۴۹۵۷. موعہتیبی کوڑی عہوف (ﷺ) ۴۲۲
۴۹۵۸. موعہتیبی کوڑی عوبہید (ﷺ) ۴۲۲
۴۹۵۹. موعہتیبی کوڑی ٹہوولہہب (ﷺ) ۴۲۴
۴۹۶۰. موعہیقیب (ﷺ) ۴۲۴
۴۹۶۱. موعیٹ (ﷺ) ۴۲۴
۴۹۶۲. موعیرہی کوڑی شوعہ (ﷺ) ۴۲۵
۴۹۶۳. موعنع (ﷺ) ۴۲۸
۴۹۶۴. موعہیتیل (ﷺ) ۴۲۸
۴۹۶۵. موعریم (ﷺ) ۴۲۸
۴۹۶۶. موعہیکہ (ﷺ) ۴۲۹
۴۹۶۷. موعہیکہی کچی سہہل (ﷺ) ۴۲۹
۴۹۶۸. موعہیکہی کچی عہمر (ﷺ) ۴۲۹
۴۹۶۹. موعہیکہی کوڑراو (ﷺ) ۴۲۹
۴۹۷۰. موعہیکہی نہنکی ٹہنہس (ﷺ) ۴۴۰
۴۹۷۱. موعہیکہی ٹہنصاری (ﷺ) ۴۴۰
۴۹۷۲. موعہیل (ﷺ) ۴۴۱
۴۹۷۳. موعہعٹ (ﷺ) ۴۴۱
۴۹۷۴. موعہیبیق (ﷺ) ۴۴۱
۴۹۷۵. مونڈیری کوڑی عہدولآ (ﷺ) ۴۴۱
۴۹۷۶. مونڈیری کوڑی عہدولآی خہزرہجی (ﷺ) ۴۴۱

۴۹۷۷. مونذیری کوپی عه مر (ﷺ) ۴۴۲
۴۹۷۸. مونذیری کوپی قهیس (ﷺ) ۴۴۲
۴۹۷۹. مونذیری کوپی قودامه (ﷺ) ۴۴۲
۴۹۸۰. مونذیری کوپی موحه ممه د (ﷺ) ۴۴۲
۴۹۸۱. مونسی کوپی فه ضاله (ﷺ) ۴۴۲
۴۹۸۲. مونقه ع (ﷺ) ۴۴۲
۴۹۸۳. مونقیزی کوپی نه باته (ﷺ) ۴۴۴
۴۹۸۴. مونکه دیر (ﷺ) ۴۴۴
۴۹۸۵. موهاجیری کوپی نه بی ئومه ییه (ﷺ) ۴۴۴
۴۹۸۶. موهاجیری کوپی قونفوذ (ﷺ) ۴۴۵
۴۹۸۷. موهاجیری خزمه تکار (ﷺ) ۴۴۵
۴۹۸۸. میحجه ن ۴۴۶
۴۹۸۹. میحجه نی کوپی نه دره ع (ﷺ) ۴۴۶
۴۹۹۰. میخنه فی کوپی سوله یم (ﷺ) ۴۴۷
۴۹۹۱. میدعم ۴۴۷
۴۹۹۲. میدلاج (ﷺ) ۴۴۸
۴۹۹۳. میرداسی کوپی مالیک (ﷺ) ۴۴۸
۴۹۹۴. میرداسی کوپی عوروه (ﷺ) ۴۴۸
۴۹۹۵. میرداسی کوپی عوقفان (ﷺ) ۴۴۸
۴۹۹۶. میرداسی کوپی مالیک (ﷺ) ۴۴۹
۴۹۹۷. میسطه حی کوپی نه ثائه (ﷺ) ۴۴۹
۴۹۹۸. میسوه ری کوپی مه خرهمه (ﷺ) ۴۵۰
۴۹۹۹. میعوه ذی کوپی حارث (ﷺ) ۴۵۰
۳۰۰۰. میقدادی کوپی مه عدیه کریب (ﷺ) ۴۵۱
۳۰۰۱. میقدادی کوپی نه سوه د (ﷺ) ۴۵۱
۳۰۰۲. میهجه ع (ﷺ) ۴۵۹
۳۰۰۳. میهران (ﷺ) ۴۶۰

- ۴۶۱ نہو هاوہ لانہی ناویان بہ پیتی (ن) دہست پڻ دہکات
- ۴۶۳ ۳۰۰۶. ناجیہ (ﷺ)
- ۴۶۳ ۳۰۰۵. ناجیہی کوپری جوندوب (ﷺ)
- ۴۶۳ ۳۰۰۶. نافیعی کوپری بودہیل (ﷺ)
- ۴۶۳ ۳۰۰۷. نافیعی کوپری سہل (ﷺ)
- ۴۶۴ ۳۰۰۸. نافیعی کوپری ظورہیب (ﷺ)
- ۴۶۴ ۳۰۰۹. نافیعی حہبہشی (ﷺ)
- ۴۶۴ ۳۰۱۰. نافیعی کوپری عوتبہ (ﷺ)
- ۴۶۵ ۳۰۱۱. نامیہی کوپری صفارہ (ﷺ)
- ۴۶۵ ۳۰۱۲. نائیلہی کچی رہبیع (ﷺ)
- ۴۶۵ ۳۰۱۳. نائیلہی کچی سہعد (ﷺ)
- ۴۶۵ ۳۰۱۴. نائیلہی کچی سہلامہ (ﷺ)
- ۴۶۵ ۳۰۱۵. نائیلہی کچی عوبہید (ﷺ)
- ۴۶۶ ۳۰۱۶. نہبیہی کوپری صواب (ﷺ)
- ۴۶۶ ۳۰۱۷. نہجیح (ﷺ)
- ۴۶۶ ۳۰۱۸. نہذیری غہسسائی (ﷺ)
- ۴۶۶ ۳۰۱۹. نہسیکہ (ﷺ)
- ۴۶۷ ۳۰۲۰. نہصری کوپری حارث (ﷺ)
- ۴۶۷ ۳۰۲۱. نہصری کوپری دہہر (ﷺ)
- ۴۶۷ ۳۰۲۲. نہضلہی کوپری طہریف (ﷺ)
- ۴۶۸ ۳۰۲۳. نہضلہی کوپری عوبہید (ﷺ)
- ۴۶۸ ۳۰۲۴. نہضیری کوپری حارث (ﷺ)
- ۴۶۹ ۳۰۲۵. نہفیسہی کچی عہمر (ﷺ)
- ۴۶۹ ۳۰۲۶. نہہیکی کوپری نہوس (ﷺ)
- ۴۶۹ ۳۰۲۷. نہہیکی کوپری تیہان (ﷺ)
- ۴۶۹ ۳۰۲۸. نہہیکی کوپری عاصیم (ﷺ)

۲۰۳۹. نه هيڪي ڪوري قوصه ي (ﷺ) ۴۷۰
۲۰۴۰. نه وفه لي ڪوري نه عله به (ﷺ) ۴۷۰
۲۰۴۱. نه وفه لي ڪوري حارث (ﷺ) ۴۷۰
۲۰۴۲. نه وفه لي ڪوري مو عاويه (ﷺ) ۴۷۰
۲۰۴۳. نه وواسي ڪوري سه معان (ﷺ) ۴۷۱
۲۰۴۴. نواري ڪچي حارث (ﷺ) ۴۷۱
۲۰۴۵. نواري ڪچي قهيس (ﷺ) ۴۷۱
۲۰۴۶. نواري ڪچي ماليڪ (ﷺ) ۴۷۲
۲۰۴۷. نوبه يشه (ﷺ) ۴۷۲
۲۰۴۸. نوبه يطي ڪوري جابير (ﷺ) ۴۷۲
۲۰۴۹. نوبه يطي ڪوري شريط (ﷺ) ۴۷۲
۲۰۵۰. نوتهيله ي ڪچي قهيس (ﷺ) ۴۷۳
۲۰۵۱. نوسه يبه ي ڪچي رافيع (ﷺ) ۴۷۳
۲۰۵۲. نوسه يبه ي ڪچي سيماڪ (ﷺ) ۴۷۳
۲۰۵۳. نوسه يبه ي ڪچي كه عب (ﷺ) ۴۷۳
۲۰۵۴. نوسه يبه ي ڪچي نيار (ﷺ) ۴۷۴
۲۰۵۵. نوسه يبه ي ڪچي نه بي طه لحه (ﷺ) ۴۷۴
۲۰۵۶. نوسه يري ڪوري عه نه س (ﷺ) ۴۷۵
۲۰۵۷. نوعه يمان ي ڪوري عه مر (ﷺ) ۴۷۵
۲۰۵۸. نوعه يمي ڪوري به در (ﷺ) ۴۷۷
۲۰۵۹. نوعه يمي ڪوري عه بدولا (ﷺ) ۴۷۷
۲۰۶۰. نوعه يمي ڪوري مه سعوود (ﷺ) ۴۷۸
۲۰۶۱. نوعه يمي ڪوري نه ثا نه (ﷺ) ۴۷۹
۲۰۶۲. نوعه يمي ڪوري به شير (ﷺ) ۴۷۹
۲۰۶۳. نوعه يمي ڪوري جه زء (ﷺ) ۴۸۰
۲۰۶۴. نوعه يمي ڪوري خه له ف (ﷺ) ۴۸۱
۲۰۶۵. نوعه يمي ڪوري رازيه (ﷺ) ۴۸۱

۲۰۵۶. نوعمانی کوپری سینان (ﷺ) ۴۸۱
۲۰۵۷. نوعمانی کوپری عہدعہمر (ﷺ) ۴۸۱
۲۰۵۸. نوعمانی کوپری عہصہر (ﷺ) ۴۸۲
۲۰۵۹. نوعمانی کوپری عہمر (ﷺ) ۴۸۲
۲۰۶۰. نوعمانی کوپری قہوقہل (ﷺ) ۴۸۲
۲۰۶۱. نوعمانی کوپری مالیک (ﷺ) ۴۸۲
۲۰۶۲. نوعمانی کوپری موقرین (ﷺ) ۴۸۲
۲۰۶۳. نوعمانی کوپری ٹہبی جوعال (ﷺ) ۴۸۲
۲۰۶۴. نوعمانی کوپری ٹہبی خذمہ (ﷺ) ۴۸۲
۲۰۶۵. نوعمی کچی حہسسان (ﷺ) ۴۸۲
۲۰۶۶. نوفہیعی کوپری حارث (ﷺ) ۴۸۴
۲۰۶۷. نوفہیعی کوپری موعہلالا (ﷺ) ۴۸۴
۲۰۶۸. نوقادہ (ﷺ) ۴۸۴
۲۰۶۹. نوہہیکی کوپری صورہیم (ﷺ) ۴۸۵
۲۰۷۰. نووحی کوپری مہخلہد (ﷺ) ۴۸۵
۲۰۷۱. نیاری کوپری ظالیم (ﷺ) ۴۸۶
۲۰۷۲. نیسطاس (ﷺ) ۴۸۶
۲۰۷۳. نوہاوہ لانہی ناویان بہ پیتی (ہا) دہست پی دہکات ۴۸۷
۲۰۷۳. ہاشمی کوپری عوتبہ (ﷺ) ۴۸۹
۲۰۷۴. ہالہی کچی خوہیلید (ﷺ) ۴۸۹
۲۰۷۵. ہالہی کوپری ٹہبی ہالہ (ﷺ) ۴۸۹
۲۰۷۶. ہانیتی کوپری جہزہ (ﷺ) ۴۹۰
۲۰۷۷. ہانیتی کوپری حارث (ﷺ) ۴۹۰
۲۰۷۸. ہانیتی کوپری حہیب (ﷺ) ۴۹۰
۲۰۷۹. ہانیتی کوپری حیجر (ﷺ) ۴۹۰
۲۰۸۰. ہانیتی کوپری عہددی (ﷺ) ۴۹۱

..... ۴۹۱	۳۰۸۱. هانیثی کوپی فیراس (ﷺ)
..... ۴۹۱	۳۰۸۲. هانیثی کوپی یهزید (ﷺ)
..... ۴۹۲	۳۰۸۳. هه بیاری کوپی سوفیان (ﷺ)
..... ۴۹۲	۳۰۸۴. هه بیاری کوپی ئه بیلعاص (ﷺ)
..... ۴۹۲	۳۰۸۵. هه بیاری کوپی ئه سوهد (ﷺ)
..... ۴۹۴	۳۰۸۶. هه دداج (ﷺ)
..... ۴۹۴	۳۰۸۷. هه رمی کوپی عه بدولا (ﷺ)
..... ۴۹۴	۳۰۸۸. هه ززالی کوپی یهزید (ﷺ)
..... ۴۹۵	۳۰۸۹. هه ممامی کوپی مالیک (ﷺ)
..... ۴۹۶	۳۰۹۰. هه ممامی کوپی موعاویه (ﷺ)
..... ۴۹۶	۳۰۹۱. هه وهذهی حیمیه ری (ﷺ)
..... ۴۹۶	۳۰۹۲. هه وهذهی عامیری (ﷺ)
..... ۴۹۶	۳۰۹۳. هه وهذهی کوپی حارث (ﷺ)
..... ۴۹۶	۳۰۹۴. هه وهذهی کوپی ئه حمهر (ﷺ)
..... ۴۹۷	۳۰۹۵. هه بیان (ﷺ)
..... ۴۹۷	۳۰۹۶. هه یثمه می کوپی ده هر (ﷺ)
..... ۴۹۷	۳۰۹۷. هه یثمه می کوپی نه صر (ﷺ)
..... ۴۹۷	۳۰۹۸. هه به یی کوپی موغفیل (ﷺ)
..... ۴۹۸	۳۰۹۹. هه بهیره ی کوپی سه بهل (ﷺ)
..... ۴۹۸	۳۱۰۰. هورهیره ی کچی زه معه (ﷺ)
..... ۴۹۸	۳۱۰۱. هوزه یله ی کچی ثابت (ﷺ)
..... ۴۹۸	۳۱۰۲. هوزه یله ی کچی حارث (ﷺ)
..... ۴۹۹	۳۱۰۳. هوزه یله ی کچی سه عید (ﷺ)
..... ۴۹۹	۳۱۰۴. هوزه یله ی کچی عوتبه (ﷺ)
..... ۴۹۹	۳۱۰۵. هوزه یله ی کچی مه سهوود (ﷺ)
..... ۴۹۹	۳۱۰۶. هومهینه ی کچی خالید (ﷺ)
..... ۴۹۹	۳۱۰۷. هیرماسی کوپی زیاد (ﷺ)

۵۰۰	۳۶۰۸. هیشامی کوری حەبیب (ﷺ)
۵۰۰	۳۶۰۹. هیشامی کوری حە کیم (ﷺ)
۵۰۱	۳۶۱۰. هیشامی کوری صوببه (ﷺ)
۵۰۱	۳۶۱۱. هیشامی کوری عاص (ﷺ)
۵۰۱	۳۶۱۲. هیشامی کوری عاصی (ﷺ)
۵۰۲	۳۶۱۳. هیشامی کوری عامیر (ﷺ)
۵۰۳	۳۶۱۴. هیشامی کوری عهمر (ﷺ)
۵۰۳	۳۶۱۵. هیشامی کوری عوقبه (ﷺ)
۵۰۳	۳۶۱۶. هیلالی کوری موعه لالا (ﷺ)
۵۰۳	۳۶۱۷. هیلالی کوری ئه بی خه ولی (ﷺ)
۵۰۳	۳۶۱۸. هیلالی کوری ئومه ییه (ﷺ)
۵۰۴	۳۶۱۹. هیندی کوری ئه بی هاله (ﷺ)
۵۰۴	۳۶۲۰. هیندی کوری ئه سماء (ﷺ)
۵۰۴	۳۶۲۱. هیندی جوهه نی (ﷺ)
۵۰۵	۳۶۲۲. هیندی کچی به رراء (ﷺ)
۵۰۵	۳۶۲۳. هیندی کچی سه هل (ﷺ)
۵۰۵	۳۶۲۴. هیندی کچی سیماک (ﷺ)
۵۰۵	۳۶۲۵. هیندی کچی عه تیق (ﷺ)
۵۰۶	۳۶۲۶. هیندی کچی عه مر (ﷺ)
۵۰۶	۳۶۲۷. هیندی کچی عه مری ئه نصاری (ﷺ)
۵۰۶	۳۶۲۸. هیندی کچی عوتبه (ﷺ)
۵۰۷	۳۶۲۹. هیندی کچی مه حموود
۵۰۷	۳۶۳۰. هیندی کچی مونذیر (ﷺ)
۵۰۷	۳۶۳۱. هیندی کچی وه لید (ﷺ)
۵۰۸	۳۶۳۲. هیندی کچی ئه بی ئومه ییه (ئومموسه له مه) (دایکی باوه پداران) (ﷺ)
۵۱۳	۳۶۳۳. هیندی کچی ئه ئاؤه (ﷺ)
۵۱۳	۳۶۳۴. هیندی کچی ئه وس (ﷺ)

۶۲۵. هیندی کچی نهوسی نه نصاری (ﷺ) ۵۱۶
۶۲۶. هیندی کوری حارثه (ﷺ) ۵۱۶
- ۵۱۵ نهو هاوه لانه ی ناویان به پیتی (و) ده ست پنی ده کات
۶۲۷. وایصه ی کوری مه عبده (ﷺ) ۵۱۷
۶۲۸. وائیله ی کوری خه ططاب (ﷺ) ۵۱۷
۶۲۹. وائیله ی کوری عه بدولا (ﷺ) ۵۱۸
۶۳۰. واسیعی کوری حیسان (ﷺ) ۵۱۹
۶۴۱. واقیدی خزمه تکار (ﷺ) ۵۱۹
۶۴۲. واقیدی کوری سه هل (ﷺ) ۵۱۹
۶۴۳. واقیدی کوری عه بدولا (ﷺ) ۵۲۰
۶۴۴. وائیلی کوری ریثاب (ﷺ) ۵۲۰
۶۴۵. وائیلی کوری حوجر (ﷺ) ۵۲۰
۶۴۶. وه حشی کوری حر ب (ﷺ) ۵۲۰
۶۴۷. وه حووحی کوری نه سله ت (ﷺ) ۵۲۳
۶۴۸. وه دقه ی کوری نیاس (ﷺ) ۵۲۳
۶۴۹. وه دیعه ی کوری عه مر (ﷺ) ۵۲۳
۶۵۰. وه ردان (ﷺ) ۵۲۳
۶۵۱. وه ردانی ته میمی (ﷺ) ۵۲۳
۶۵۲. وه ردانی کوری موخه ریم (ﷺ) ۵۲۴
۶۵۳. وه ردی کوری خالید (ﷺ) ۵۲۴
۶۵۴. وه ردی کوری عه مر (ﷺ) ۵۲۴
۶۵۵. وه عله ی کوری یه زید (ﷺ) ۵۲۴
۶۵۶. وه قصائی کچی مه سعوود (ﷺ) ۵۲۵
۶۵۷. وه کیعی ته میمی (ﷺ) ۵۲۵
۶۵۸. وه لیدی کوری جابیر (ﷺ) ۵۲۵
۶۵۹. وه لیدی کوری عه بدشه مس (ﷺ) ۵۲۶

۴۶۰. وہ لیدی کو پری عوقبہ (ﷺ) ۵۳۶
۴۶۱. وہ لیدی کو پری ولید (ﷺ) ۵۳۸
۴۶۲. وہ ہبی کو پری عہ بدولا (ﷺ) ۵۴۰
۴۶۳. وہ ہبی کو پری حوذہ یفہ (ﷺ) ۵۴۰
۴۶۴. وہ ہبی کو پری زہمعہ (ﷺ) ۵۴۱
۴۶۵. وہ ہبی کو پری سہ عد (ﷺ) ۵۴۱
۴۶۶. وہ ہبی کو پری عہ مر (ﷺ) ۵۴۲
۴۶۷. وہ ہبی کو پری قابیس (ﷺ) ۵۴۲
۴۶۸. وہ ہبی کو پری کیلدہ (ﷺ) ۵۴۲
۴۶۹. وہ ہبی کو پری مالیک (ﷺ) ۵۴۲
۴۷۰. وہ ہبی کو پری ثبی سہ رح (ﷺ) ۵۴۲
۴۷۱. وددہی کچی عوقبہ (ﷺ) ۵۴۲
۴۷۲. ویری کو پری موشہ یر (ﷺ) ۵۴۲
۴۷۳. یاسری باوکی عہ مہ مار (ﷺ) ۵۴۷
۴۷۴. یاسری خزمہ تکار (ﷺ) ۵۴۸
۴۷۵. یاسری کو پری سوہ ید (ﷺ) ۵۴۹
۴۷۶. یامینی کو پری عومہ یر (ﷺ) ۵۴۹
۴۷۷. یامینی کو پری یامین (ﷺ) ۵۴۰
۴۷۸. یہ حنہ س (ﷺ) ۵۴۱
۴۷۹. یہ حیای کو پری حہ کیم (ﷺ) ۵۴۱
۴۸۰. یہ ربووعی کو پری عہ مر (ﷺ) ۵۴۱
۴۸۱. یہ زیدی کو پری حارث (ﷺ) ۵۴۱
۴۸۲. یہ زیدی کو پری عامیری ٹہ نصاری (ﷺ) ۵۴۲
۴۸۳. یہ زیدی کو پری ہرذہ ع (ﷺ) ۵۴۲
۴۸۴. یہ زیدی کو پری ٹہ علہ بہ (ﷺ) ۵۴۲

۵۴۳ ۳۸۵. یهزیدی کوپی خدام (ﷺ)
۵۴۳ ۳۸۶. یهزیدی کوپی روکانه (ﷺ)
۵۴۳ ۳۸۷. یهزیدی کوپی زه معه (ﷺ)
۵۴۳ ۳۸۸. یهزیدی کوپی زهید (ﷺ)
۵۴۴ ۳۸۹. یهزیدی کوپی سه عید (ﷺ)
۵۴۴ ۳۹۰. یهزیدی کوپی سه کهن (ﷺ)
۵۴۴ ۳۹۱. یهزیدی کوپی سه له مه (ﷺ)
۵۴۵ ۳۹۲. یهزیدی کوپی سه یف (ﷺ)
۵۴۶ ۳۹۳. یهزیدی کوپی عامیر (ﷺ)
۵۴۶ ۳۹۴. یهزیدی کوپی عه مری نومه یری (ﷺ)
۵۴۷ ۳۹۵. یهزیدی کوپی عیایه (ﷺ)
۵۴۷ ۳۹۶. یهزیدی کوپی قه یسی داری (ﷺ)
۵۴۷ ۳۹۷. یهزیدی کوپی قه یسی نه نصاری (ﷺ)
۵۴۷ ۳۹۸. یهزیدی کوپی مه عبه د (ﷺ)
۵۴۸ ۳۹۹. یهزیدی کوپی مو عاو یه ی نه سه دی (ﷺ)
۵۴۸ ۳۲۰۰. یهزیدی کوپی مونذیر (ﷺ)
۵۴۸ ۳۲۰۱. یهزیدی کوپی نوه یره (ﷺ)
۵۴۸ ۳۲۰۲. یهزیدی کوپی نوعمان (ﷺ)
۵۴۹ ۳۲۰۳. یهزیدی کوپی نه بوو سو فیان (ﷺ)
۵۴۹ ۳۲۰۴. یهزیدی کوپی نه خنه س (ﷺ)
۵۵۰ ۳۲۰۵. یهزیدی کوپی نه سه د (ﷺ)
۵۵۰ ۳۲۰۶. یهزیدی کوپی نه سه د (ﷺ)
۵۵۱ ۳۲۰۷. یهزیدی کوپی نه سید (ﷺ)
۵۵۱ ۳۲۰۸. یهزیدی مه ولا (ﷺ)
۵۵۱ ۳۲۰۹. یهزیدی مو حاریبی (ﷺ)
۵۵۲ ۳۲۱۰. یه سار (ﷺ)
۵۵۲ ۳۲۱۱. یه ساری خزمه تکار (ﷺ)

۲۲۱۲. یه ساری شوانه (ﷺ) ۵۵۲
۲۲۱۳. یه علای کوری مورره (ﷺ) ۵۵۳
۲۲۱۴. یه علای کوری ئومه ییه (ﷺ) ۵۵۳
۲۲۱۵. یه نناق (ﷺ) ۵۵۴
۲۲۱۶. یوسه یره ی کچی موله یکه (ﷺ) ۵۵۴
۲۲۱۷. یوسه یره ی کچی یاسیر (ﷺ) ۵۵۴
۲۲۱۸. یووسفی کوری عه بدولا (ﷺ) ۵۵۵
۲۲۱۹. یوونسی کوری شه دداد (ﷺ) ۵۵۵
-
- کونیه کان (بیوان) ۵۵۷
۲۲۲۰. ئه بوو ئه حمه دی کوری قه یس (ﷺ) ۵۵۹
۲۲۲۱. ئه بوو ئه رقه می قوره یشی (ﷺ) ۵۵۹
۲۲۲۲. ئه بوو ئه پروای ده وسی (ﷺ) ۵۵۹
۲۲۲۳. ئه بوو ئه زوهر (ﷺ) ۵۶۰
۲۲۲۴. ئه بوو ئه سمائی شامی (ﷺ) ۵۶۰
۲۲۲۵. ئه بوو ئه عوه ری جورمی (ﷺ) ۵۶۰
۲۲۲۶. ئه بوو ئه مامه ی ئه نصاری (ﷺ) ۵۶۰
۲۲۲۷. ئه بوو ئه میه ی فه زاری (ﷺ) ۵۶۱
۲۲۲۸. ئه بوو ئه میه ی مه خزوومی (ﷺ) ۵۶۱
۲۲۲۹. ئه بوو ئه های کوری عه زیز (ﷺ) ۵۶۱
۲۲۳۰. ئه بوو بورده ی کوری قه یس (ﷺ) ۵۶۲
۲۲۳۱. ئه بوو بورده ی ئه نصاری (ﷺ) ۵۶۲
۲۲۳۲. ئه بوو به شیری ئه نصاری (ﷺ) ۵۶۲
۲۲۳۳. ئه بوو به صره ی غیفاری (ﷺ) ۵۶۴
۲۲۳۴. ئه بوو ته میم (ﷺ) ۵۶۵
۲۲۳۵. ئه بوو ته میمه (ﷺ) ۵۶۵
۲۲۳۶. ئه بوو ئه بتی قوره یشی (ﷺ) ۵۶۵

۳۲۳۷. ئەبووئەلەبەي ئەشجەعی (ﷺ) ۵۶۶
۳۲۳۸. ئەبووئەوری فەھمی (ﷺ) ۵۶۶
۳۲۳۹. ئەبووجاریہی ئەنصاری (ﷺ) ۵۶۶
۳۲۴۰. ئەبووچونەیدەي فەھری (ﷺ) ۵۶۷
۳۲۴۱. ئەبووحاطیبی عامیری (ﷺ) ۵۶۷
۳۲۴۲. ئەبووحەربى کورى خوەیلید (ﷺ) ۵۶۷
۳۲۴۳. ئەبووحەکیمی موزەنى (ﷺ) ۵۶۸
۳۲۴۴. ئەبووحەمید (ﷺ) ۵۶۸
۳۲۴۵. ئەبووحومەیضەي موزەنى (ﷺ) ۵۶۸
۳۲۴۶. ئەبووخالیدی حارثی (ﷺ) ۵۶۸
۳۲۴۷. ئەبووخوزامەي کورى ئەوس (ﷺ) ۵۶۹
۳۲۴۸. ئەبووخەصەفە (ﷺ) ۵۶۹
۳۲۴۹. ئەبولخەططاب (ﷺ) ۵۶۹
۳۲۵۰. ئەبووخەللاد (ﷺ) ۵۷۰
۳۲۵۱. ئەبووخونەيسى غیفاری (ﷺ) ۵۷۰
۳۲۵۲. ئەبووخیرەي عەبدی (ﷺ) ۵۷۱
۳۲۵۳. ئەبوودەحداحی ئەنصاری (ﷺ) ۵۷۱
۳۲۵۴. ئەبووژوبایى مودحیجی (ﷺ) ۵۷۲
۳۲۵۵. ئەبووروھمی کورى قەیس (ﷺ) ۵۷۳
۳۲۵۶. ئەبووروھم (ﷺ) ۵۷۳
۳۲۵۷. ئەبوورەیطە (ﷺ) ۵۷۴
۳۲۵۸. ئەبووزەعراء (ﷺ) ۵۷۴
۳۲۵۹. ئەبووزەید (ﷺ) ۵۷۴
۳۲۶۰. ئەبووسالمى حەنەفى (ﷺ) ۵۷۵
۳۲۶۱. ئەبووسەبرەي کورى ئەبووروھم (ﷺ) ۵۷۵
۳۲۶۲. ئەبووسەعدى کورى وەھب (ﷺ) ۵۷۵
۳۲۶۳. ئەبووسەعیدى ئەغارى (ﷺ) ۵۷۶

۳۶۶. ئەبووسوفیانی کۆری حارث (ﷺ) ۵۷۶
۳۶۷. ئەبووسوفیانی کۆری حوہیطیب (ﷺ) ۵۷۷
۳۶۸. ئەبووسوفیان (ﷺ) ۵۷۷
۳۶۹. ئەبووسولالە ی ئەسلەمی (ﷺ) ۵۷۷
۳۷۰. ئەبووسەللەمی خادەم (ﷺ) ۵۷۷
۳۷۱. ئەبووسینانی کۆری صەیفی (ﷺ) ۵۷۸
۳۷۲. ئەبووسینانی ئەنصارى (ﷺ) ۵۷۸
۳۷۳. ئەبووسەیفولقین (ﷺ) ۵۷۸
۳۷۴. ئەبووشاھى یەمانى (ﷺ) ۵۷۹
۳۷۵. ئەبووشوعەببى لھام (ﷺ) ۵۷۹
۳۷۶. ئەبووصھارى سەعدى (ﷺ) ۵۸۰
۳۷۷. ئەبووصەفیە (ﷺ) ۵۸۰
۳۷۸. ئەبووضیسی جوھەنى (ﷺ) ۵۸۰
۳۷۹. ئەبووظەلیق (ﷺ) ۵۸۰
۳۸۰. ئەبولعاصى کۆرى رەبیع (ﷺ) ۵۸۱
۳۸۱. ئەبووعەبدورەھمانى ئەنصارى (ﷺ) ۵۸۴
۳۸۲. ئەبووعەبدورەھمانى جوھەنى (ﷺ) ۵۸۵
۳۸۳. ئەبووعەبدورەھمانى خەطمى (ﷺ) ۵۸۵
۳۸۴. ئەبووعوبەیدى مەولە (ﷺ) ۵۸۵
۳۸۵. ئەبووعوبەیدولای باپىرى حەرب (ﷺ) ۵۸۶
۳۸۶. ئەبووعەطیبەى بەکرى (ﷺ) ۵۸۶
۳۸۷. ئەبووعەطیبە (ﷺ) ۵۸۶
۳۸۸. ئەبووعەقلى ئەحمەدى (ﷺ) ۵۸۷
۳۸۹. ئەبووعەقلى ئەنصارى (ﷺ) ۵۸۷
۳۹۰. ئەبووعەمرى کۆرى عەددى (ﷺ) ۵۸۸
۳۹۱. ئەبووعەمرەى کۆرى سەکەن (ﷺ) ۵۸۸
۳۹۲. ئەبووعەمرەى ئەنصارى (ﷺ) ۵۸۸

۳۲۹۱. نه بووعه مری نه نصاری (ﷺ) ۵۸۹
۳۲۹۲. نه بووعه مر (ﷺ) ۵۸۹
۳۲۹۳. نه بووعه مری نه نصاری (ﷺ) ۵۹۰
۳۲۹۴. نه بووعه زوان (ﷺ) ۵۹۰
۳۲۹۵. نه بووعه زیه ی نه نصاری (ﷺ) ۵۹۱
۳۲۹۶. نه بووعه سیلی نابینا (ﷺ) ۵۹۱
۳۲۹۷. نه بوغادیه ی موزه نی (ﷺ) ۵۹۲
۳۲۹۸. نه بوو فریعه ی سوله می (ﷺ) ۵۹۲
۳۲۹۹. نه بولقاسمی نه نصاری (ﷺ) ۵۹۲
۳۳۰۰. نه بولقه مرآه (ﷺ) ۵۹۳
۳۳۰۱. نه بوو قه یسی جوهه نی (ﷺ) ۵۹۳
۳۳۰۲. نه بوو که بری هوذه لی (ﷺ) ۵۹۳
۳۳۰۳. نه بوو لوبابه ی نه سله می (ﷺ) ۵۹۴
۳۳۰۴. نه بوو موریه ی طائفی (ﷺ) ۵۹۴
۳۳۰۵. نه بوو مریه می غه سانی (ﷺ) ۵۹۴
۳۳۰۶. نه بوو میعه ن (ﷺ) ۵۹۵
۳۳۰۷. نه بوو منته فیک (ﷺ) ۵۹۵
۳۳۰۸. نه بوو نذیری جوهه نی (ﷺ) ۵۹۶
۳۳۰۹. نه بوو موه یه یبه (ﷺ) ۵۹۶
۳۳۱۰. نه بوو نه ضره (ﷺ) ۵۹۷
۳۳۱۱. نه بوو نیزه ر (ﷺ) ۵۹۷
۳۳۱۲. نه بوو هیلالی که لبی (ﷺ) ۵۹۷
۳۳۱۳. نه بوو هه یصه می موزه نی (ﷺ) ۵۹۸
۳۳۱۴. نه بوو وائیله ی هوذه لی (ﷺ) ۵۹۸
۳۳۱۵. نه بوو واقیدی مه ولا (ﷺ) ۵۹۹
۳۳۱۶. نه بوو وهه بی جشه می (ﷺ) ۵۹۹

٦٠١ کونیه کان (ئافره تان)
٦٠٢ ٢٢١٧. ئومموئه زههري عائيشى (ﷺ)
٦٠٣ ٢٢١٨. ئومموئىسحاقى غه نهوى (ﷺ)
٦٠٤ ٢٢١٩. ئومموئوسه يد هاوسه رى ئه بووئوسه يدى ساعيدى (ﷺ)
٦٠٤ ٢٢٢٠. ئومموئه نه سى كچى واقيد (ﷺ)
٦٠٥ ٢٢٢١. ئومموئه نه سى هاوسه رى ئه بووئه نه س (ﷺ)
٦٠٥ ٢٢٢٢. ئومموئه وسى به هزى (ﷺ)
٦٠٦ ٢٢٢٣. ئومموئياسى كچى ئه نه س (ﷺ)
٦٠٦ ٢٢٢٤. ئومموئه يه نى حه به شى (ﷺ)
٦١٠ ٢٢٢٥. ئومموئه ييووبى كچى قه يس (ﷺ)
٦١١ ٢٢٢٦. ئومموئوردهى ئه نصارى (ﷺ)
٦١١ ٢٢٢٧. ئومموئيشرى كچى به راء (ﷺ)
٦١١ ٢٢٢٨. ئومموئيشرى كچى عه مر (ﷺ)
٦١٢ ٢٢٢٩. ئومموئابتنى كچى ثابت (ﷺ)
٦١٢ ٢٢٣٠. ئومموئابتنى كچى ئه غله به (ﷺ)
٦١٢ ٢٢٣١. ئومموئابتنى كچى جه بر (ﷺ)
٦١٢ ٢٢٣٢. ئومموئابتنى كچى حارئه (ﷺ)
٦١٢ ٢٢٣٣. ئومموئابتنى كچى قه يس (ﷺ)
٦١٢ ٢٢٣٤. ئومموئابتنى كچى مه سعودود (ﷺ)
٦١٢ ٢٢٣٥. ئومموئه غله به ي كچى زه يد (ﷺ)
٦١٣ ٢٢٣٦. ئومموجه ميلى كچى جولاس (ﷺ)
٦١٤ ٢٢٣٧. ئومموجه ميلى كچى حوباب (ﷺ)
٦١٤ ٢٢٣٨. ئومموجه ميلى كچى عه بدولا (ﷺ)
٦١٤ ٢٢٣٩. ئومموجه ميلى كچى قوطبه (ﷺ)
٦١٤ ٢٢٤٠. ئومموجه ميلى كچى موجه لل (ﷺ)
٦١٥ ٢٢٤١. ئومموئوندوبى كچى مه سعودود (ﷺ)

۲۳۴۲. نوموړوندوبې نه زدی (ﷺ) ۶۱۵
۲۳۴۳. نومولحارثی کچی ثابت (ﷺ) ۶۱۶
۲۳۴۴. نومولحارثی کچی حارث (ﷺ) ۶۱۶
۲۳۴۵. نومولحارثی کچی حارثی کوری عوروه (ﷺ) ۶۱۶
۲۳۴۶. نومولحارثی کچی عه ییاش (ﷺ) ۶۱۶
۲۳۴۷. نومولحارثی کچی مالیک (ﷺ) ۶۱۷
۲۳۴۸. نوموړه ییبه ی کچی جه حش (ﷺ) ۶۱۷
۲۳۴۹. نومولحوصه ینی نه حمه سی (ﷺ) ۶۱۷
۲۳۵۰. نومولحه که می کچی زوبه یر (ﷺ) ۶۱۸
۲۳۵۱. نومولحه که می کچی نه بوو سوفیان (ﷺ) ۶۱۸
۲۳۵۲. نومولحه که می کچی عه بدوره حمان (ﷺ) ۶۱۸
۲۳۵۳. نوموړه کیمی کچی حارث (ﷺ) ۶۱۸
۲۳۵۴. نوموړه کیمی کچی طارق (ﷺ) ۶۱۹
۲۳۵۵. نوموړه کیمی کچی وداع (ﷺ) ۶۱۹
۲۳۵۶. نوموړه میدی هاوسه ری نه بوو حه مید (ﷺ) ۶۲۰
۲۳۵۷. نوموړه نظه له ی کچی رومی (ﷺ) ۶۲۰
۲۳۵۸. نوموړه خارجه ی هاوسه ری زه ید (ﷺ) ۶۲۰
۲۳۵۹. نوموړه خالیدی کچی خالید (ﷺ) ۶۲۱
۲۳۶۰. نوموړه خالیدی کچی خالید (ﷺ) ۶۲۲
۲۳۶۱. نوموړه خوزه یمه (ﷺ) ۶۲۲
۲۳۶۲. نوموړه حداح (ﷺ) ۶۲۲
۲۳۶۳. نوموړه افیعی کچی نه سلمه (ﷺ) ۶۲۳
۲۳۶۴. نوموړه افیعی کچی عه بدو لا (ﷺ) ۶۲۳
۲۳۶۵. نوموړه افیعی کچی عو ثمان (ﷺ) ۶۲۳
۲۳۶۶. نوموړه بیعی کچی نه سلمه (ﷺ) ۶۲۳
۲۳۶۷. نوموړه بیعی کچی عوبه ید (ﷺ) ۶۲۳
۲۳۶۸. نوموړه زه نی کچی سواد (ﷺ) ۶۲۴

۲۳۶۹. ئوممورى مئه (ﷺ) ۶۲۴
۲۳۷۰. ئوممورى مانى كچى عامير (ﷺ) ۶۲۴
۲۳۷۱. ئومموزوبه پىرى كچى عه بدو لموطه لىب (ﷺ) ۶۲۶
۲۳۷۲. ئومموزوفه رى حه به شى (ﷺ) ۶۲۶
۲۳۷۳. ئومموزه يدى كچى سه كه ن (ﷺ) ۶۲۷
۲۳۷۴. ئومموزه يدى كچى عه مر (ﷺ) ۶۲۷
۲۳۷۵. ئومموزه يد (ﷺ) ۶۲۷
۲۳۷۶. ئومموسائىبى نه نصارى (ﷺ) ۶۲۷
۲۳۷۷. ئومموسباع (ﷺ) ۶۲۸
۲۳۷۸. ئومموسه عدى كچى عوقبه (ﷺ) ۶۲۸
۲۳۷۹. ئومموسه عدى كچى قه يس (ﷺ) ۶۲۸
۲۳۸۰. ئومموسه عدى كچى مورره (ﷺ) ۶۲۸
۲۳۸۱. ئومموسه عدى كچى مه سعوود (ﷺ) ۶۲۹
۲۳۸۲. ئومموسه عىدى كچى صه خر (ﷺ) ۶۲۹
۲۳۸۳. ئومموسه له مه ى كچى مه سعوود (ﷺ) ۶۲۹
۲۳۸۴. ئومموسوله يط (ﷺ) ۶۲۹
۲۳۸۵. ئومموسوله ىمى كچى خاليد (ﷺ) ۶۳۰
۲۳۸۶. ئومموسوله ىمى كچى عه مر (ﷺ) ۶۳۰
۲۳۸۷. ئومموسىنانى نه نصارى (ﷺ) ۶۳۰
۲۳۸۸. ئومموسونبوله ى نه سلهمى (ﷺ) ۶۳۰
۲۳۸۹. ئومموسه هلى كچى نه بى حه مّه (ﷺ) ۶۳۱
۲۳۹۰. ئومموسه هلى كچى سه هل (ﷺ) ۶۳۲
۲۳۹۱. ئومموسه هلى كچى عه مر (ﷺ) ۶۳۲
۲۳۹۲. ئومموسه يف (ﷺ) ۶۳۲
۲۳۹۳. ئومموشه رىكى كچى خاليد (ﷺ) ۶۳۳
۲۳۹۴. ئومموشه رىكى نه نصارى (ﷺ) ۶۳۳
۲۳۹۵. ئومموصوبه ييه (ﷺ) ۶۳۴

۳۳۹۶. نوموړه حكاۍ كچې مه سعوود (ﷺ) ۶۳۴
۳۳۹۷. نوموړاړيق (ﷺ) ۶۳۴
۳۳۹۸. نوموړعامړۍ كچې سوله یم (ﷺ) ۶۳۵
۳۳۹۹. نوموړعامړۍ كچې كه عب (ﷺ) ۶۳۵
۳۴۰۰. نوموړه بدوړه حمان (ﷺ) ۶۳۵
۳۴۰۱. نوموړه بدوړه حمان (ﷺ) ۶۳۵
۳۴۰۲. نوموړه بدوړلای كچې نه وس (ﷺ) ۶۳۶
۳۴۰۳. نوموړه بدوړلای كچې سه واد (ﷺ) ۶۳۶
۳۴۰۴. نوموړه بدوړلای كچې غازب (ﷺ) ۶۳۶
۳۴۰۵. نوموړه بدوړلای كچې نوبه يه (ﷺ) ۶۳۶
۳۴۰۶. نوموړه بدوړلای هاوسهړۍ نه بوومووسای نه شعهرۍ (ﷺ) ۶۳۷
۳۴۰۷. نوموړه بیه سی كچې مه سلهمه (ﷺ) ۶۳۷
۳۴۰۸. نوموړه بیه سیس (ﷺ) ۶۳۷
۳۴۰۹. نوموړه فیفی نه هدی (ﷺ) ۶۳۸
۳۴۱۰. نوموړه لانی نه نصاری (ﷺ) ۶۳۸
۳۴۱۱. نوموړه لانی پووری حه كیمی كوری حیزام (ﷺ) ۶۳۸
۳۴۱۲. نوموړه مری كچې عه مر (ﷺ) ۶۳۸
۳۴۱۳. نوموړه مری كچې عه مری كوری حه رام (ﷺ) ۶۳۹
۳۴۱۴. نوموړه مری كچې مه حموود (ﷺ) ۶۳۹
۳۴۱۵. نوموړه مری هاوسهړۍ حوره یت (ﷺ) ۶۳۹
۳۴۱۶. نوموړه ییاش (ﷺ) ۶۳۹
۳۴۱۷. نوموړه غادیه (ﷺ) ۶۴۰
۳۴۱۸. نوموړه پروهۍ نه نصاری (ﷺ) ۶۴۰
۳۴۱۹. نوموړه ضلی كچې حه مزه (ﷺ) ۶۴۰
۳۴۲۰. نوموړه یس (ﷺ) ۶۴۰
۳۴۲۱. نوموړه كه بشه (ﷺ) ۶۴۱
۳۴۲۲. نوموړه كېری كچې به زید (ﷺ) ۶۴۱

- ٦٤١ ٢٤٢٣. نومموکورزی خوزاعی (ﷺ)
- ٦٤٢ ٢٤٢٤. نومموکه عبی نه نصاری (ﷺ)
- ٦٤٢ ٢٤٢٥. نومموکولثومی کچی نه بووسه له مه (ﷺ)
- ٦٤٢ ٢٤٢٦. نومموکولثومی کچی پیغه مبه ری خوا (ﷺ)
- ٦٤٤ ٢٤٢٧. نومموکولثومی کچی سو هیل (ﷺ)
- ٦٤٤ ٢٤٢٨. نومموکولثومی کچی عوقبه (ﷺ)
- ٦٤٥ ٢٤٢٩. نومموله یلای کچی ره واحه (ﷺ)
- ٦٤٥ ٢٤٣٠. نوممو مالیکی کچی ئوبه ی (ﷺ)
- ٦٤٥ ٢٤٣١. نوممو مالیکی نه نصاری (ﷺ)
- ٦٤٦ ٢٤٣٢. نوممو مالیکی به هزی (ﷺ)
- ٦٤٦ ٢٤٣٣. نوممو موطاعی نه سله می (ﷺ)
- ٦٤٦ ٢٤٣٤. نوممو مو عاذی کچی عه بدولا (ﷺ)
- ٦٤٦ ٢٤٣٥. نوممو مه عبه د (ﷺ)
- ٦٤٧ ٢٤٣٦. نوممو موغیره ی کچی نه وفه ل (ﷺ)
- ٦٤٧ ٢٤٣٧. نوممو مه نظووری کچی موحه ممه د (ﷺ)
- ٦٤٧ ٢٤٣٨. نوممو مه نظووری کچی مه حموود (ﷺ)
- ٦٤٧ ٢٤٣٩. نوممو هیشامی کچی حارثه (ﷺ)
- ٦٤٨ ٢٤٤٠. نوممو وه ره قه ی کچی عه بدولا (ﷺ)
- ٦٤٨ ٢٤٤١. نوممو یه حیای کچی نه بوو ئیهاب (ﷺ)